SFS

SVENSKA SLÖJD FÖRENINGEN

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/meddelandenfrans1896sven

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1896.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTR,
1896.

Af Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen hafva förut utkommit och tillhandahållas genom bokhandeln:

1. **Galvanotekniken,** af *Adolf Lundgren.* Pris 75 öre.

2. **Keramiska studier** *vid verldsutställningen i Paris 1878,* af *L. Looström.* Pris 75 öre.

3. **I hvad mån kan Svenska Slöjdföreningen medverka till slöjdundervisningens och husslöjdens utveckling?** Af *I. O. Andersson.* Pris 20 öre.

4. **Korgmakeriet såsom husslöjd.** Öfversättning och bearbetning af O. Th. Ödes »Om kurvmagerarbeide» af *O. E. Borg.* Pris 75 öre.

5. **Väfnadskonstens grunder,** af *J. O. Andersson.* Pris 4 kronor. *När 10 ex. af detsamma reqvireras hos Svenska Slöjdföreningen, är priset 3 kr. pr exemplar.*

6. **Modern konstslöjd.** *Iakttagelser på slöjdutställningen i Berlin 1879* af *Gustaf Upmark.* Pris 40 öre.

7. **Om nitroglyserinhaltiga sprängämnen.** Redogörelse, på uppdrag af Svenska Slöjdföreningens komité för utredning af nitroglyserinens egenskaper m. m., utarbetad af *G. Nordenström* och *A. W. Cronqvist.* Pris 4 kr.

8. **Öfversigt af Svenska Slöjdföreningens verksamhet från och med dess stiftande år 1845 till medlet af år 1881.** Sammanfattad af *Alf Björkman* och *S. Severin.* Pris 50 öre.

9. **Om friktionen,** af *Nils Rahm.* Pris 20 öre.

10. **Om fabriksarbetarnes skydd i sanitärt hänseende och mot olyckshändelser,** af *J. O. Andersson.* Pris 25 öre.

11. **Det qvinliga arbetet.** Statistisk-ekonomisk afhandling af *Josef Linck.* Pris 2 kr.

12. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1884.** Pris 2 kr.

Innehåll: Om de äldre silfverföremålen i Stockholms kyrkor. Af *Ludvig Looström.* — Strödda meddelanden om Japans industri. Af *J. O. Andersson.* — Några ord om svensk konstslöjd under år 1883. Af *G. Upmark.*

13. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1885.** Pris 1: 50.

Innehåll: Undervisningen i metallslöjd vid Kungsholms folkskola. Af *J. O. Andersson.* — Svenska allmogeväfnader. Af *J. Kulle.* — Konung Fredrik II:s af Danmark tronhimmel i Nationalmuseum. Af *Ludvig Looström.*

14. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1886.** Pris 2 kr.

Innehåll: Tapetväfveriet i Sverige under de första Vasakonungarne. Af *Gustaf Upmark.* — Om valet af drifkraft för mindre fabriker och verkstäder. Af *W. Hoffstedt.* — Tafvelramen och dess historia. Af *Georg Göthe.* — En fajansservis med familjen v. Fersens vapen. En keramisk studie af *Ludvig Looström.* — Strödda meddelanden.

15. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1887.** Pris 2 kr.

Innehåll: Om mönsterskydd. Af *Hugo E. G. Hamilton.* — Om bruket af guld- och silfverföremål i de svenska hemmen under 1500—1700-talen. Af *Ludvig*

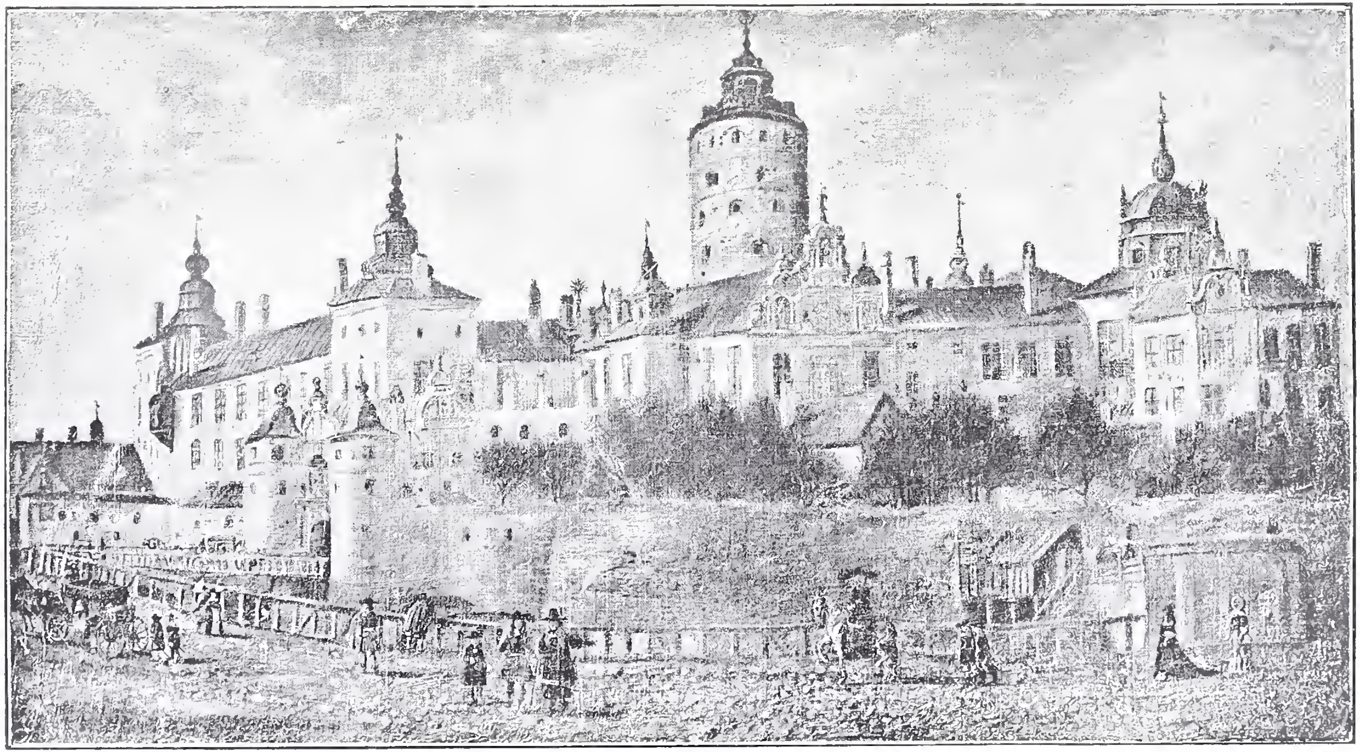

STOCKHOLMS SLOTT FRÅN S. V.

Efter oljemålning af okänd hand i Upsala universitets samlingar (omkr. 1660).

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1896.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTRYCKERI
1896.

INNEHÅLL

Sid.

Stockholms slott under Vasatiden. Af *G. Upmark* 5
Kulturhistoriska bilder från äldre tider. Af *E. Jacobsson* 35
Om skydd för mönster och modeller. Af *Nils Rahm* 64
Om Japansk lackeringskonst. Af *Victor Adler* 90
Några biografiska anteckningar rörande familjen de La Vallée. Af *E. J.* 104
Dansk konstslöjd på Malmöutställningen. Af *E. G. Folcker* 112
Smärre meddelanden:

Den historiskt konstindustriela utställningen i Malmö, af *L. L.* — Nationalmusei konstslöjdafdelning, af *L. L.* — Konstslöjdmuseet i Kristiania, af *L. L.* — Bokanmälningar. — Utdrag ur till Kongl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser. — Planschtext till Svenska Slöjdföreningens mönsteralbum 1896, af *E. G. F.* — Friser och slutstycken.

Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1896 157
Svenska Slöjdföreningens Matrikel, Okt. 1896 .... sid. 1—32

Stockholms slott under Vasatiden.

Af

G. Upmark.

Det förnämsta föremålet för de kungliga byggherrarnes omsorger var utvidgandet och prydandet af Stockholms slott. Till sina äldsta delar jämnårigt med staden, eller måhända äldre än denna, och afsedt till försvar af Mälarinloppet, utgjordes det vid medeltidens slut af en oregelbunden massa murlängor, torn och hus, som höjde sig på nordöstra krönet af stadsholmen, och bildade knäppet i den ring af befästningar, som följde dess stränder. Norra och östra sidorna torde då hafva höjt sig direkt ur Norrström och blickade ut öfver betydligt bredare vattenytor än nu, omgifna af skogbekrönta åsar och holmar. Redan då grupperade sig de olika byggnaderna och tornen kring de tre gårdarna, den stora borggården i norr, omgifven af »östra», »norra» och »vestra muren», lilla borggården i sydvest, omsluten af »gamla slottet», samt smedjegården i sydost. Öfver det hela höjde sig då som senare det stora med kartover, slangor och falkonetter bestyckade hufvudtornet, »kärnan», senare efter sin tornprydnad kalladt Tre Kronor.* (Planritn. 11.)

---

* Ett inventarium af 1521 nämner »kärnan», »den östre mur», »den norre mur», »den vestre mur», »det gamla slottet», »Smedgården». Jfr Ferlin Stockholms stad.

STOCKHOLM.

2. Efter en gravyr, kopia från Brauns och Hogenbergs atlas. Utg. i Köln 1572—1618. (Omkr. 1573.)

Redan under medeltiden hade slottet många gånger hemsökts af eldsvådor, och af en sådan härjades det också i början af konung Gustafs tid (1525). Kungsmaket och sölfkammaren förstördes samt jämte dem äfven det hvälfda rum, i hvilket rikets äldre handlingar förvarades.

»Af slottet mellertid upbran
en del, aldrigh förvinna kan
Sverige den skade, thärföre
at then eld monne och göre
rickzens dokumenter till glödh
— — — — — — — —
the älsta och bästa
i tiockt hvalf med lås inlästa»

heter det därom i Jahan Messenii Stockholms Krönika. Men denna brand gaf också uppslag till de om- och tillbyggnadsarbeten, som omedelbart härefter påbörjades af konung Gustaf och sedermera fortsattes af hans båda söner, särskildt Johan III, och som efter hand åt den gamla medeltidsborgen gåfvo den pittoreska och stämningsfulla gestalt, i hvilken vi lära känna den genom afbildningar, hufvudsakligen från tiden omkring 1600-talets midt.

Det har till en början gält att sätta det härjade slottet i beboeligt skick. Säkerligen har man att söka de af elden denna gång hemsökta delarna i längan mellan de båda smärre borggårdarna, där silfverkammaren åtminstone sedermera hade sin plats, och som också på grund af sitt läge emellan de tvenne inre gårdarna bör hafva erbjudit den största tryggheten både som bostad och förvaringsrum. De arbeten, som tidigast omtalas i Räntekammarböckerna 1527, 1532, röra inredning af rum för konungens behof. Panelverk och glasfönster insattes (1527) i det nya »konungs-maket», tre fönsterbågar, jämte smide till två dörrar förfärdigades för »nya salen», der en kakelugn också uppsattes. Målare voro (1532) sysselsatte i »det ytste litla eller nya mak» och i »min furstliga nådes forcamar». Dessa rum voro sannolikt att söka i slottets sydöstra hörn närmast den s. k. smedjegården.

Efter midten af 1530-talet vidtaga de större byggnadsföretagen, hvarom Messenius på sitt knaggliga vis qväder:

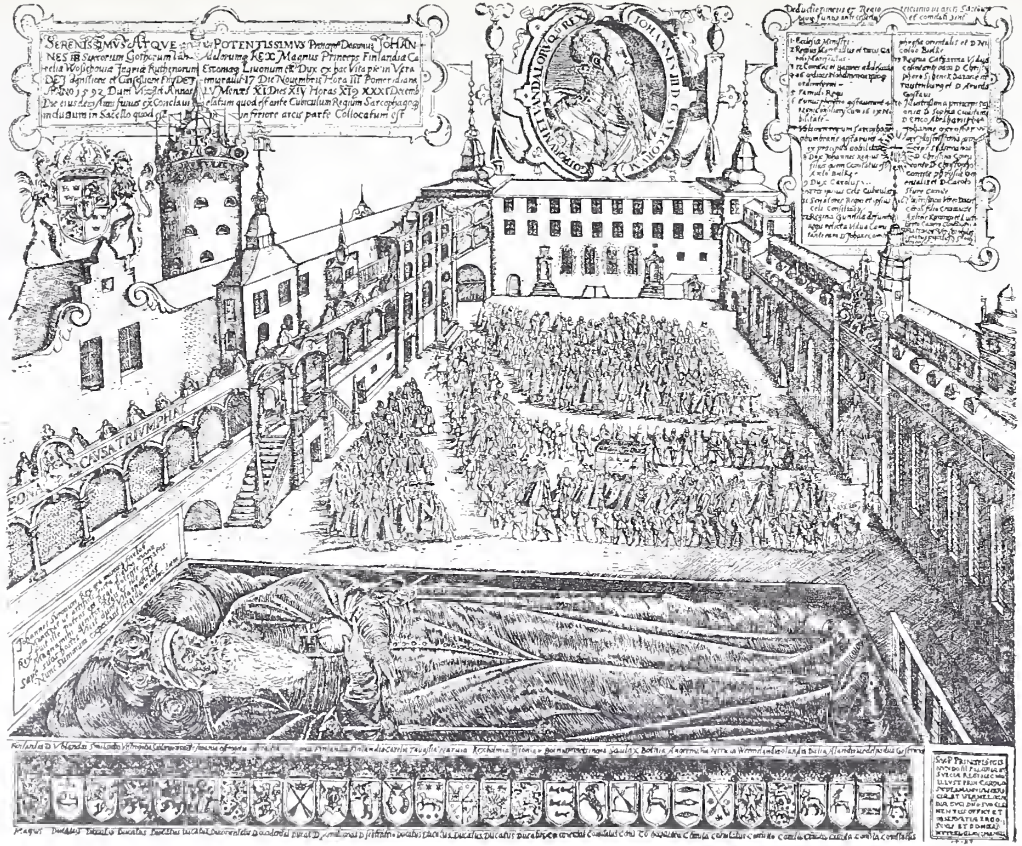

3. STOCKHOLMS SLOTT. YTTRE BORGGÅRDENS VESTRA SIDA.

Efter gravyr af Hieron. Nützel 1593. Kon. Johan III:s begrafning.

Medler tidh Kungen sig företogh bygningh, ingen kungh göre
förr monne Stockholms slått uppå
så mycket som her Göstaf då,

och dessa fortgingo under hela det följande årtiondet samt ännu på 1550-talet. Att i detalj följa deras gång låter sig ej göra, men de ha gått ut på att sätta de äldre delarna af byggnaden i godt skick, att genom till- och ombyggnader anskaffa nya utrymmen för den växande personalen, för förvaltningen och för de ekonomiska behofven, samt att öka slottets försvarskraft.*

Sannolikt uppfördes nu åtminstone nedre våningarna af de huslängor, som stödde sig mot inre sidan af den ringmur, »vestre, norre och östre muren», som af ålder omgaf stora norra borggården. — Slottsköket, som var beläget i vestra delen af den norra längan, täcktes 1544, och det är väl till denna sida, som man får förlägga den omtalade »nya byggningen».

Men som det vidare heter hos Messenius:

»Mycken annan skön bygning blan
tornet tre cronor gjorde han
fast högre och kringh slottet graf;
stort stycke för then skull tog af
stadzkyrkian.»

Tornet var färdigt 1544, då dess listverk målades och det nya taket uppsattes. Samtidigt arbetades på »tornet och sträckmuren» utanför slottsporten, alltså på vestra sidan, och det var förmodligen i sammanhang med dessa arbeten, som slottsgrafven fullbordades åt denna och södra sidan samt Storkyrkans framspringande kor togs bort. Årtalet 1548, som enligt Dahlbergs stick lästes å den yttre slottsporten, betecknade antagligen tidpunkten för dessa

---

* Redan 1536 uppburo 7 murmästare aflöning på Stockholms slott, 1540 äro inemot ett fyrtiotal murmästare och 57 timmermän sysselsatta, 1543 18 timmermän, 20 murmästare, ännu 1547 omtalas 28 murare. Man arbetar 1540 på nya byggningen, till hvilken bland annat åtgå 2607 bräder och 409 bjelkar, hvaraf 177 till »ståndverket» på nya muren, men derjemte på »dansehuset» samt på nya »bryggarehuset», »jernhuset», »kalkhuset», »pörtet» med sin mältestufva, de senare ekonomibyggnaderna belägna i förborgen, hvilken stenlades 1543. Samtidigt voro 19 pålare sysselsatta med pålning under slottets byggning, förmodligen på dess östra lågländta sida.

4. STOCKHOLMS SLOTT FRÅN N. O.

Efter gravyr i Dahlbergs Suecia.

arbetens afslutande. Härefter följde arbeten å östra sidan. Ar 1551 förgylde Urban målare knappen och flögen »opå thet nye tornett vidh Norreström», d. v. s. det östra i norra längan, hvilket således vid denna tid nyss var fullbordadt, och förmodligen uppförts i stället för ett äldre af mera medeltidsartad karaktär.* År 1553 omtalas »kopparkarnapet», hvars takhuf då pryddes med en större förgyld knopp och flög samt deromkring 8 smärre. Man kan härvid närmast tänka på den stora inbygda södra fyrkanten med dess åttasidiga kupol. Fyra år senare (1557) är åter ett torn färdigt, »det nya östra», vare sig den i slottsträdgården utbyggda lilla fyrkanten å slottets södra yttersida eller möjligen det sedermera rifna vid sydöstra hörnet af Smedjegården; å tornet uppsattes detta år tre förgylda kopparknappar med flögar. De följande åren (1558, 1559) arbetades på »den nya muren» ofvan källaren, d. v. s. den altanlika utbyggnaden längs Smedjegårdens vestra sida utanför kungsvåningen, samt på det närbelägna »karnapet» eller tornlika utbygget.

För öfrigt fortgå inrednings- och dekorationsarbeten alltjemt. K. Maj:ts klädekammar pyntades (1540), kungsmaket fernissades och renoverades, hvartill bland annat åtgingo 250 blad målarguld (1543), snickare och målare äro verksamma i nye salen (1546), på gamla slottet, (1548) i »maket med de planeter» (1552). I kungsmaket på gamla slottet förgyldes 30 poster (1551), 14 satyremänner anbragtes någorstädes (1553), kartuscher i inre konungsmaket förgyldes och försilfrades, och i den stora salen, sannolikt rikssalen förgyldes 60 st. sexkanter jemte »det stora korset», hvarmed förmodligen afses takfält.

Såsom medhjälpare vid utförandet af de egentliga byggnadsarbetena användes flere olika personer.

Friedrich Mussdorfer (Frederich byggemester) omtalas i handlingar 1539—41. Han efterträddes af *Paul Schütz* (Påfvel byggemester), som är verksam vid Stockholms slott åren 1543—1548 och säkerligen ledt ombyggnaden af Tre Kronor, uppförandet af slottsporten

---

* Å Hogenbergs stick har det n. v. tornet ännu kvar den runda formen, som härstammar från medeltiden och senare utbytes mot fyrkant. Runda torn finnas ännu å Kalmar och Borgholms slott samt, ehuru något yngre, å Gripsholm, Vadstena, Upsala.

och af den norra längan. Han återfinnes sedan i Upsala. De omfattande målnings- och förgyllningsarbetena leddes af *Urban målare*, som första gången nämnes redan 1527 och senare, från 1541, biträddes af *Anders Larsson* (A. målare), som längre fram återfinnes som byggmästare. Förmannen för det talrika snickarelaget var en tid *Jakob Richter* från Freyburg, som sannolikt äfven någon tid haft tillsyn med byggena på Stockholms slott, men 1553 sändes till Kalmar. Hans plats intages af *Georg Rebher* från Nürnberg (mäster Jören) likaledes ursprungligen snickare, hvilken under de första åren af kung Eriks tid hade i sin befallning samtliga ämbetsmännen, d. v. s. handtverkarne, på Stockholms slott samt utöfvade tillsyn öfver byggnadsarbetena både der och på Svartsjö slott till sin död 1565.

Under Erik XIV:s korta regeringstid synes den mesta omsorgen ha egnats åt dekoreringsarbeten i det inre. Den praktlystne unge fursten har ej känt sig tillfredsställd af sin faders enkla och gammaldags anordningar, och han ger redan 1561 i en förordning åtskilliga antydningar, huru han önskar, att rummen, der »Hans Kongl. M:t eller ansenliga personer» skola vistas, böra vara utstyrda. Der få t. ex. ej brukas s. k. språngningsdrätter (ett slags enklare takbeklädnad) och »annat sådant efter det gamla sättet», utan rummen skola beklädas med dyrbarare tyger af en och samma färg. Hans kostsamma tapetinköp äro bekanta. Bland dekorationsarbeten nämnas i handlingarna »förgylda pelare i kopparkarnapet», ett »beläte oppå Mars», ett »beläte med en sköld och ett svärd i handen», en bild af S:t Erik, lejon och vapner, förgylda rosor i lusthuset, målade fönster i stora salen, antagligen rikssalen, och karnapet. Mäster Jören åläggеs för öfrigt att »låta tillpynta de mak och våningar, om hvilka Claudius visste att berätta honom».

Af egentliga byggnadsarbeten omtalas två nyuppförda gaflar någorstädes inne på slottet, hvilka blytäcktes, och Mr Jören får befallning att fortsätta med »bastionen opå Stockholm nere vid sjön» efter den schamplun, som konungen gifvit honom tillkänna.*

* Meningen har säkerligen varit att enligt samma plan, som genomfördes vid Kalmar, omgifva den gamla medeltidsborgen med ett system af moderna befästningar af grafvar, vallar

Om den konstnärliga karaktären af alla dessa yttre och inre arbeten kan man endast analogivis bilda sig någon föreställning. Den yttre arkitekturen (pl. 2) har antagligen varit ganska enkel, med släta längor, hvitmenade eller i stenens naturliga färg, utan listverk eller indelande partier, uppåt afslutade med en räcka tinnar, bakom hvilka vattentaken höjde sig. Väggarna genombrytas af små och ojemnt sittande fönster, här och der framspringer ett karnap, i hörnen och på längornas midt resa sig torn, fyrkantiga eller runda med rikt profilerade takhufvar. Gaflarna voro trappformiga, måhända med insänkta blinderingar i form af kors, sköldar, cirklar. Alla uppåtsträfvande delar, takhufvar, tornhufvar, gafvelrösten, karnap äro prydda med förgylda flöjlar öfver likaledes förgylda knappar på höga jernstänger. De portöppningar, som från borggården ledde upp till de olika lägenheterna, voro måhända infattade af kolonner eller pilastrar, öfver en eller annan var säkert anbragt en stenhäll med riks- eller vasavapnet. — Präktigare torde efter antydningarna här ofvan det inre med dess poster och beläten, förgylda rosor och målade fönster hafva tett sig. Renässansens insatser i form af kolonner och pilastrar, friser, listverk, takrutor o. d. torde här hafva varit ymnigare, färgprakten och förgyllningarna rikare. Någon individuel konstnärlig prägel lära väl dessa arbeten ej haft, utförda som de voro af visserligen rätt skickliga handtverkare, i allmänhet af tysk nationalitet, men de ha säkerligen liksom andra samtida tyska renässansdekorationer utmärkt sig genom en brokig, men harmonisk stämning och en gemytligt pittoresk hållning. Ännu bibehållna detaljer å Gripsholms och i Kalmar slott kunna ge oss ett begrepp om dessa arbetens karaktär.

* * *

Den ur konstnärlig synpunkt mera betydande verksamheten vidtager först under konung Johans tid (1568—92), och det var under dessa år, som slottet efter hand antog en nyare och mera praktfull gestalt.

---

och hörnbastioner. Af dessa synas å stick från 1600-talet den n. v., sedermera kallad »Laboratorierundeln» eller »Lejontornet» och den s. v. mot Storkyrkan. Möjligen hade den här omtalade sin plats i n.o. i vinkeln mellan Norrström och den nuv. Skeppsbron; den s.ö. synes aldrig hafva kommit till utförande.

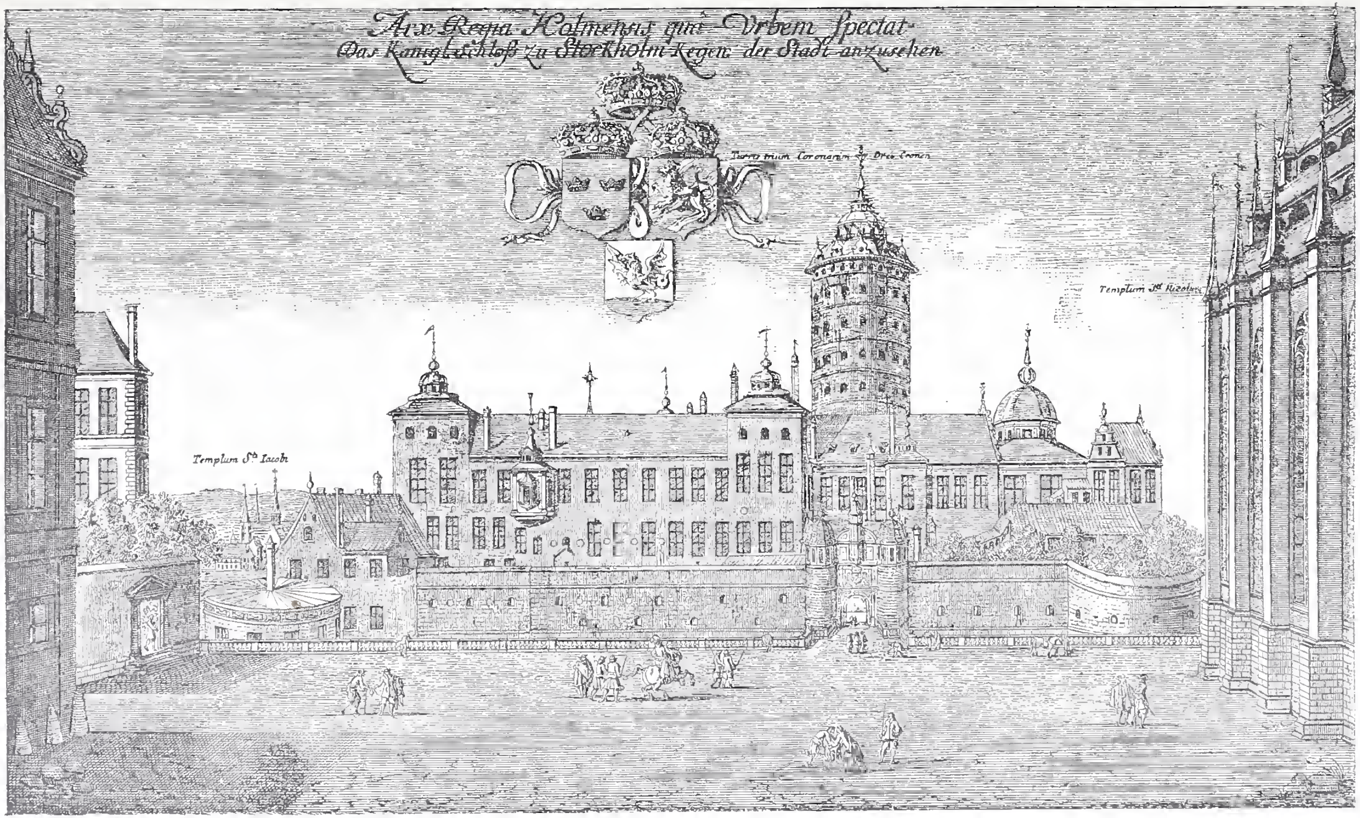

5. STOCKHOLMS SLOTT MOT V.
Efter grav. i Dalbergs Suecia.

Arbetet leddes till en början af den välbetrodde och förfarne svensken *Anders Larsson* (A. målare), som en tid varit sysselsatt i Reval, men sedan 1565 efter Mäster Jörens död fått att göra med slottsbygget. År 1571 erhöll han den nya konungens fullmakt öfver samtliga embetsmännen på Stockholms och Svartsjö slott, och i denna egenskap qvarstod han till 1576, då han efterträddes af belgaren *Willem Boy*. Denne, som genom börd och uppfostran tillhör den flamska konstnärsskolan, är sedermera den egentlige byggmästaren, ehuru man ej får förbise, att konungen sjelf ofta gripit in både som förslagsställare med egenhändiga ritningar och som kritiker af byggmästarens planer. Såsom mellanhand användes härvid ofta Philip Kern, konungens högtbetrodde kammartjenare och f. d. bardskärare, d. v. s. barberare.

Det är äfven nu under de första åren hufvudsakligen fråga om inrednings- och dekorationsarbeten, i de rum å södra och vestra sidan af Smedjegården, som bebos af det kungliga paret. — Härefter företagas de stora till- och ombyggnaderna af vestra längan utmed yttre borggården, af tornet Tre Kronor, samt af norra längan med slottskapellet. Gaflar och portaler uppsättas, tak, gångar och trappor ordnas, och slottet erhåller efter hand en rikare och mera renässansmässig karaktär.

Grupperingen af den sålunda tillkomna byggnadskomplexen är densamma som förut kring de tre borggårdarna : den stora och den lilla borggården samt Smedjegården. Utanför slottets södra och till en del dess vestra sida mellan slottsmuren och slottsgrafven ligger slottsträdgården; en förborg utbreder sig å östra sidan ned mot sjön på den nuvarande Logårdens plats, en annan mot v. innanför vallgrafven. Materialet är hufvudsakligen tegel med kalkputs. Taken voro af koppar eller rödmålad jernplåt.

Det »*gamla slottet*», för hvilket vi först skola redogöra, utgjorde byggnadens sydvestra del, ursprungligen en sjelfständig anläggning, och bildade omkring den »lilla borggården» med tornet Tre Kronor en temligen regelbunden qvadrat, från hvars sydöstra hörn framsprang ett starkt fyrkantigt torn, den s. k. »östra (egentligen södra)

fyrkanten», senare inbygd i yngre gemak. Utåt markerades det dock fortfarande som torn genom en särskild takresning, Gustaf Vasas kopparkarnap (?) och skiljer sig å grundplanen för öfrigt genom sina tjockare murar, ursprungligen yttermurar, från omgifningarna. Qvadratens vestra sida utgjordes af det gamla *adelhuset** eller rikssalsbyggnaden, en rektangulär trevåningslänga af den vanliga medeltidstypen med en källarvåning, en mellanbotten indelad i flere lägenheter samt en öfre botten upptagen af ett enda stort rum: den sedermera s. k. rikssalen. Ett förmodligen senare tillbygdt, till marken gående karnap sprang från den vestra långsidan ut mot den här befintliga slottsträdgården. — Åt öster motsvarades denna länga af en annan med en del kungliga gemak: lilla och stora matsalen, studerkammaren m. m. ordnade i en enda räcka med fönster åt båda sidor. Ett karnap, anlagdt af Gustaf Vasa, sprang härifrån fram mot Smedjegården. — Genom en länga i söder förenades denna kungsvåning med rikssalen. — Den norra flygeln, mot yttre borggården, hade en mera oregelbunden anordning med ett mot norr framspringande trapptorn, måhända lemning af ett tidigare försvarsverk.

Med det gamla slottet sammanhängde omedelbart den stora byggnaden vid s. ändan af smedjegården, mellan den nyssnämnda södra fyrkanten och ett sedermera (1651) rifvet torn.** Den omslöt grupper af för den kungliga familjen afsedda rum med soligt läge och utsigt öfver vattnet. Å öfriga sidor omgafs gården af lägre och smalare längor, hvilkas tak bildade altaner och lågo i jämnhöjd med trossbottnarna i kungsvåningen, lemnande utsigten fri från de kungliga rummen.

Det mest i ögonen fallande partiet af det gamla slottet var det medeltida rundtornet Kärnan eller *Tre Kronor*. Påbygdt af konung Gustaf 1544 och sedermera ytterligare af Johan III, reste det sig i nordvestra hörnet af lilla borggården till en imponerande höjd, med de tre förgylda kronorna synliga vidt omkring öfver stad och sjö. De

---

* Adel, adal: i betydelsen det förnämsta, att jemföra med adelport: hufvudport, adelgata: hufvudgata o. s. v.

** Markeradt å planritningen med afbrutna linjer.

massiva murarna genombrötos af räckor af skottgluggar, skilda genom gördellister. Uppåt afslöts murverket med en kraftig taklist, buren af utkragade rundbågar samt ofvan dem en krans af smågaflar med flöjlar. Mellan dessa höjde sig den kupolformiga hufven, krönt af en genombruten lanternin, som uppbar den trearmade jernspiran med kronorna, efter hvilka tornet hade sitt namn. Dessa kronor förgyldes och uppsattes 1588, och meningen synes hafva varit, att de skulle bäras af en förgyld ängel, en plan som dock ej torde hafva blifvit förverkligad.*

Det gamla *adelhuset*, rikssalsbyggnaden, som tidigare var försedt med trappgaflar** försågs å södra kortsidan med en ny praktgafvel säkerligen utförd under konung Johans tid, efter dennes eller Willem Boys planer. (Jfr fig. 6). Platsen mellan de två fönstren åt denna sida upptogs af en stor tafla med rikt ramverk, å hvilken lästes konungens devis: DEUS PROTECTOR MEUS. Ofvan ett kraftigt listverk höjde sig härefter i två afdelningar en af dessa s. k. välska, med pilaster- eller kolonnordningar dekorerade gaflar, som äro karaktäristiska för den äldre flamska eller öfver hufvud den nordiska renässansarkitekturen. Uppåt afslutades den med tre rösten, ett högre och två lägre, samtliga prydda med kolonnställningar och nischer. Å ytan mellan de två lägre röstena utbredde sig som ett väldigt rosfönster riksvapnet omgifvet af en krans af landskapsvapen. I nischerna voro instälda statyer och från det öfversta eller hufvudröstet reste sig en spira med den kungliga kronan öfver en vase. Säkerligen glänste en gång allt detta i förgyllning och rik färgprakt.

Den södra slottsfasaden (jfr fig. 1, 6) företedde för öfrigt intet synnerligen anmärkningsvärdt. Öfver de släta murlängorna höjde sig den inbygda östra fyrkantens tak, krönt af en enkel kupol med spira och flög öfver en låg åttasidig tambur. — I dess sydvestra hörn var utbygdt ett qvadratiskt, till marken nående karnap, hvars öfre våning pryddes af en dorisk pilasterordning med ett deröfver uppdraget snörkelröste med små pyramider vid spetsen och basen,

* Jfr kon. Johans bref den 14 Juni 1588.

** Jfr. Hogenbergs stick n:r 2 (som dock ej här är meddeladt).

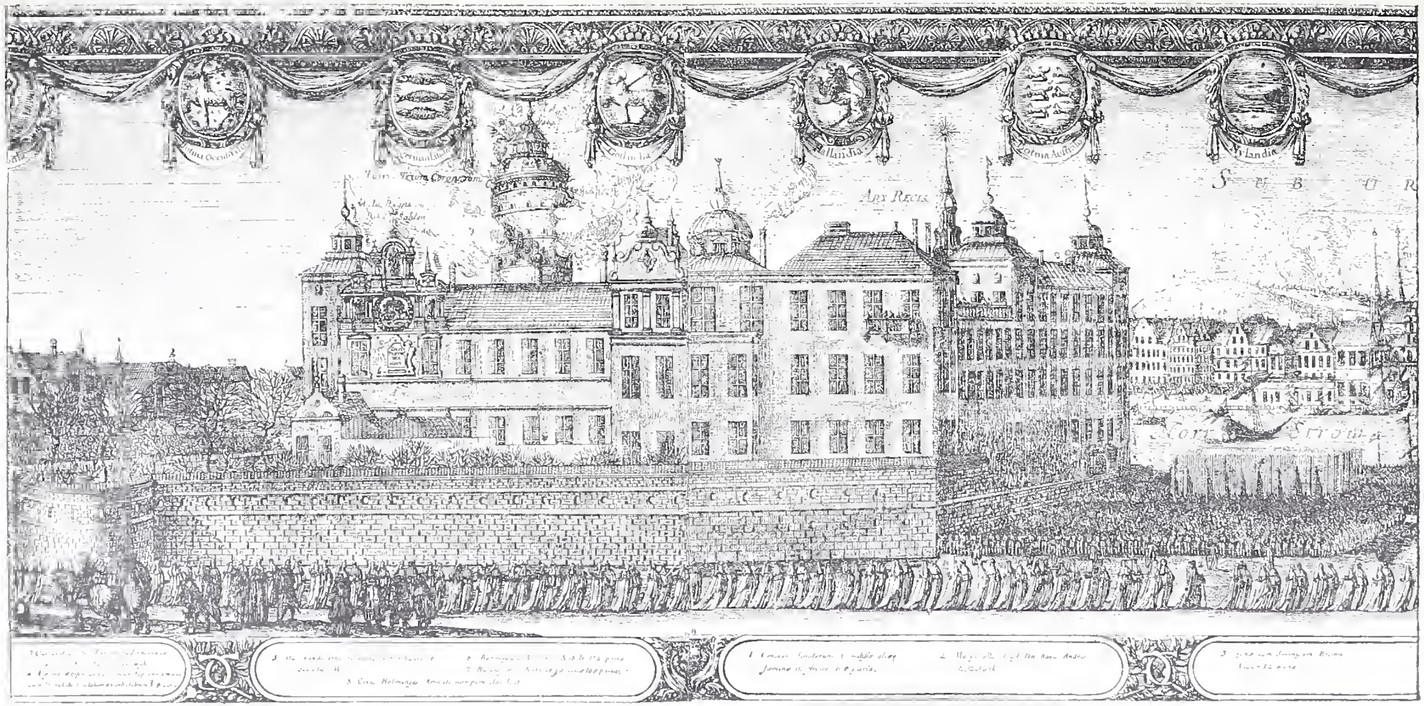

6. STOCKHOLMS SLOTT FRÅN S. O.

Efter ritning af Dahlberg. Grav. af W. Swidde för Pufendorfs historia. Kon. Carl X Gustafs begrafning.

också en renässansens insats, ehuru måhända i denna form af något yngre datum, häntydande på inverkan från Holland.

Slottets *yngre byggnader* grupperade sig kring den stora, mot norr belägna borggården. Under äldre tider får man föreställa sig denna liksom å Kalmar och Borgholm omgifven af krenelerade ringmurar, mot hvilkas inre sida här och där lägre oansenliga byggnader stödde sig, och som i hörnen hade framspringande försvarsverk. Hufvudingången till denna borggård var belägen i sydvestra hörnet i riktning från söder mot norr. Man hade förut att passera den smala *örborg,* som sträckte sig utefter slottets vestra sida, (jfr fig. 5) mellan denna och slottsgrafven. Öfver grafven ledde ursprungligen en vindbrygga*, som dock vid 1600-talets midt var ersatt med en hvälfd bro, bevakad af två förgylda lejon**, fram till *yttre slottsporten,* ursprungligen anordnad af Gustaf Vasa (1548) och senare (1588) tillbygd af Johan III. Den visade den medeltida anordningen*** af en liten särskild tvåvåningsbyggnad af rektangulär form, flankerad af tvenne framspringande, nedtill runda, upptill åttkantiga torn. Renässansen framträder äfven här väsentligen uti dekoreringen. Segmentformiga gaflar afsluta uppåt väggarna, hvarvid den främre visserligen genomskäres af ett smalt tornliknande karnap, som springer fram midt öfver portöppningen. Denna infattas af en ståtlig och korrekt dorisk kolonnställning, ett motstycke till de ännu bibehållna vackra portalerna å Kalmar och Vadstena slott. Ofvan det doriska entablementet var uppsatt en af joniska pilastrar infattad tafla med riksvapnet. Sannolikt har hela denna anordning varit påverkad af Kalmararbetena, ty det är just derifrån som konungen (Jan. 1588) uppsänder en »efterlichnelse huru såsom Slotzporthen och de tu torn der hosz skole med vapn, pelare och eljest med huggen Steen blifve bepryd», och likheten med Kalmarportalerna är i ögonfallande. Sjelfva porthuset torde deremot väsentligen vara att anse som ett verk af Paul Schütz

---

* Se J. III bref 15 Sept. 71.

** Jfr Dahlbergs stick. och Klemming: Ur en anteckn. samlingar.

*** Jfr Holstenthor i Lübeck, Mühlenthor i Stargard m. fl.

och Gustaf Vasa. En låg byggnadslänga förband porthuset med slottet och skilde tillika v. förborgen från öfre slottsträdgården.

Inkommen på stora borggården genom den i sydvestra hörnet befintliga hufvudingången, hade man till höger om sig *det gamla slottets norra*, mycket oregelbundna *fasad*, med det framspringande trapptornet, den ståtliga fritrappan och den af kolonner burna loggian: »trumpetaregången». Trapptornet förses tidigt med en ny spets »efter Anders Målares afmålning»* bestående af en pilasterprydd lanternin öfver det egentliga vattentaket, samt öfver lanterninen en hög spira med konungens namnchiffer HR och krona. — Öfriga åtgärder hafva gått ut på att förtaga intrycket af fasadens oregelbundenhet och ge det hela en sammanhängande arkitektonisk hållning. Det ingick därför också i konungens plan**, att rundt om hela borggården anlägga »en gång», hvarmed förmodligen må förstås ett öppet galleri, en s. k. loggia, ehuru planen endast delvis kom till utförande och blott å denna sida, samt ej heller här konsekvent genomfördes, i det tre olika system kommo till användning. Öfver det stora inkörshvalfvet i sydöstra hörnet öppnade sig sålunda denna svalgång i två etager med tre och tre rundbågar burna af joniska kolonner. Härpå följde öfver uppgången till rikssalen ett smalt parti i tre våningar: en gång »tre pelare hög», som konungen uttrycker sig, med tre och tre bågöppningar burna af pelare, dekorerade med rusticerade pilastrar. Uppåt slutade detta parti i ett enkelt gafvelröste. Från denna så att säga genombrutna gafvel och till trapptornet samt vidare öster om detta och fram till den byggnad, som i norr begränsade Smedjegården, sträckte sig sedan utefter hela bottenvåningen en enkel räcka af bågöppningar, burna af korintiska kolonner på en hög bröstningsmur, den ofvannämda s. k. trumpetargången. Frisen ofvan arkaderna pryddes ursprungligen med vapensköldar och inskrifter***, och öfver hvarje bågöppning höjde sig ett litet pryd-

---

* Omtalad i J. III bref $^{7}/_{8}$ 1572.

** Jfr Bref 31 Okt. 1580.

*** De förekomma å Nützels gravyr af 1593, men saknas i Dahlbergs Suecia. Bland prydnaderna förekom en stor stenhäll med framställning af ett kämpande lejon och en

nadsröste i den nordiska renässansens former, detaljer, som dock vid någon senare ombyggnad hade försvunnit. — Framför trapptornet fans en präktig dubbeltrappa med balustrad, pyramider och en af kolonner buren baldakin, hvilken från gården ledde upp till kungsmaket, och antagligen var anlagd efter en schamplun af W. Boy.* — Äfven den utåt borggården vettande gafveln å kungsvåningen, öster om trapptornet erhöll sin prydnad. I ett bref (d. 10 Jan. 1588) uttalar konungen såsom sin »ändtelige vilie, att den gafvel, som vetter till Borggården på den Saal, som K. M:t tillförende plägade vistas i, och då kallades Sommer-saalen, motte och med huggen Steen blifwe beprydd, elliest vanhedrer dett allt thett andre», men om detta icke så hastigt kunde ske, så skulle samma gafvel på något annat sätt »förbättres och beprydes effter som thet bäst ske kan». Man finner också**, att ett prydnadsröste med trappafsatser och voluter blifvit uppsatt på gafveln af denna mellan Smedjegården och Lilla borggården belägna byggning, hvilken inneslöt den äldsta konungaboningen, ehuru det vid någon senare reparation blifvit nedtaget. — Genom dessa åtgärder, trapptornets betäckning, de båda gaflarna och den öppna gången å ömse sidor härom samt den framskjutande fritrappan hade denna sida af borggården erhållit en i alla händelser pittoresk och ståtlig karaktär af utpräglad renässanshållning.

Utefter vestra sidan af borggården reste sig, mellan det nordvestra hörntornet, vanligen kalladt »vestra fyrkanten», och dess motsvarighet mot s. i vinkeln mellan gamla slottet och yttre borggården, en lång flygel, (pl. 2, 7) som i öfre våningen inrymde en räcka af kungliga gemak, medan de nedre upptogos af kansliet samt af hofrätten och räkningekammaren. Byggnaden, hvars sträckning tydligen bestämdes af den gamla ringmurens läge, och som på grund häraf företedde vissa oregelbundenheter, utgjorde en enkel trevåningslänga utan någon arkitektonisk fördelning, med brant tak, höga skorstenar och vida, temligen

---

drake på hvar sin sida af skölden med Tre kronor. Det förra trampar på en på marken liggande »ryssehatt». Öfverskriften lydde: Bona causa triumphat. Det hela ansågs utgöra en symbolisk bild af förhållandet mellan Sverige och Ryssland. (Palmsköld-saml.)

* Jfr Kon. J. III bref $^{4}/_{8}$ 1586.

** Jfr Nützels stick 1593.

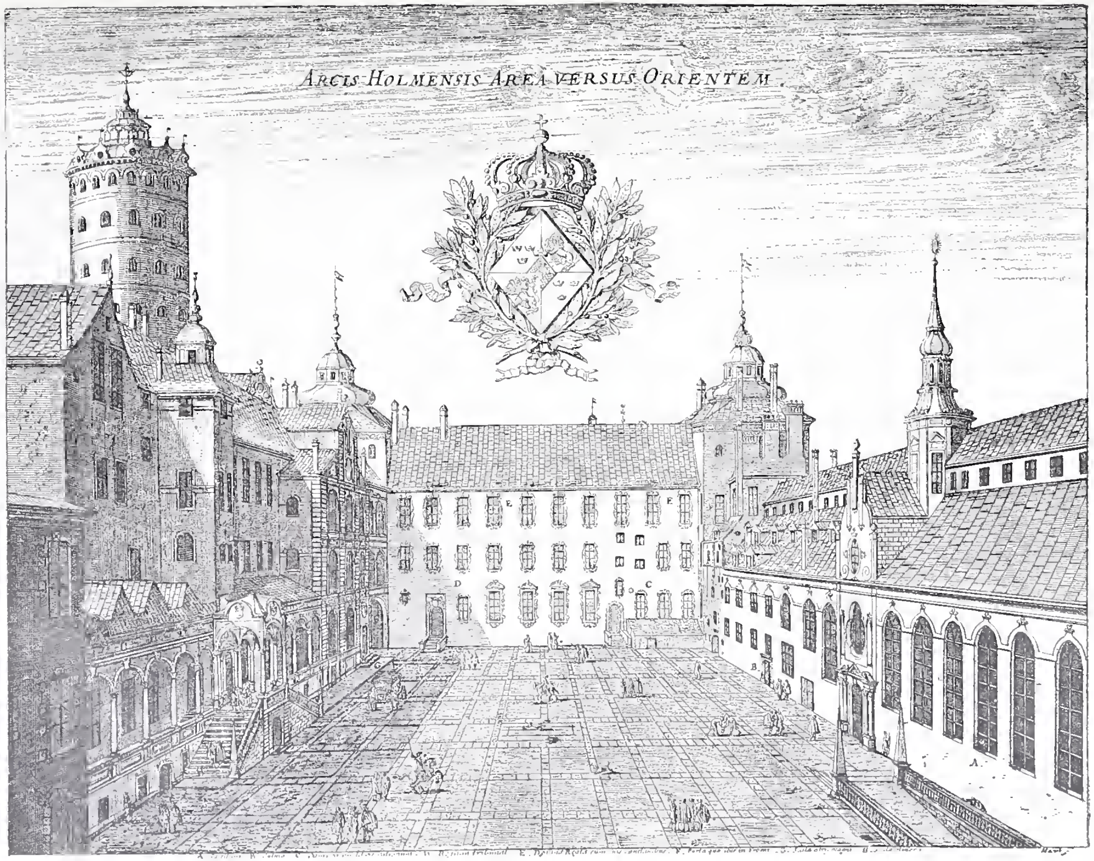

7. STOCKHOLMS SLOTT. YTTRE BORGGÅRDENS VESTRA SIDA.
Efter grav. i Dahlbergs Suecia.

regelbundet anordnade fönsteröppningar. Mot borggården voro dessa omgifna af rika infattningar, vare sig dessa voro utförda i huggen sten eller endast målade på putsytorna, såsom förhållandet ännu är å Gripsholms och Kalmar slotts inre borggård. Två små portaler, ledde från borggården upp till våningarna. Å yttre sidan mot förborgen (pl. 5) framsprang från öfre våningen, på det ställe, där muren bildade en vinkel, ett litet sirligt hängtorn, dekoreradt med pilastrar, och uppåt slutande i en hög spets, i hvars flög lästes konung Johans namnchiffer. Samma namnchiffer förekom äfven åt borggården i gafvelkrönen öfver nedre våningens fönster och berättigar jämte många andra omständigheter till antagandet, att byggnaden erhållit sin väsentliga karaktär genom den byggnadsifrige konungen. Indelningen af åtminstone den öfre våningen visar den vid denna tid nymodiga anordningen af en korridor, som sträcker sig utefter hela inre sidan af byggnaden och förmedlar förbindelsen mellan de olika rummen. Andra byggnader från denna tid äro nämligen indelade endast med tvärväggar, så att hvarje rum i regeln har belysning från två motsatta sidor. Under konung Johans tid erhöllo säkerligen också de båda åt denna sida belägna tornen sin slutliga gestalt, i det att det runda, krenelerade medeltidstornet* gaf plats åt den nyssnämnda s. k. vestra fyrkanten, och båda erhöllo nya betäckningar. De synas, om man får tro Dahlberg, ha haft friser och hörninfattningar af huggen sten, och fönsterinfattningar af samma slag omtalas uttryckligen 1588.

När arbetet börjat, kan ej noggrant angifvas, måhända 1575, då handlingarna visa, att byggnadsmateriel samlas i stor myckenhet. Redan 1576 pågår emellertid golfinläggningen i den »store nye sal», och tio år senare omtalas uttryckligen »det nya fyrekanta konungsmaket», hvarmed menas den stora salen i nordvestra hörntornet. Der planlades då dyrbara inredningsarbeten.

Till denna del af slottet förlade konung Johan under sina sista lefnadsår sin kungliga bostad, och här slutade han också sina dagar. Öfre våningen begagnades sedermera än som kungaboning, än som

* Jfr Hogenbergs stick.

festvåning.* Dess dekoration hade utgjort ett särskildt föremål för konungens omsorger, och den gamla »fyrkanten» — ett namn hvilket som ett slags skämtsam beteckning för slottet i dess helhet bibehållit sig till våra dagar — var säkerligen ett praktrum af första ordningen. Plafonden skulle efter beskrifningen i ett af konungens bref (1588) utföras i förgyld och försilfrad koppar. Kolonner af korintisk ordning, klädda med tunn utslagen koppar och med bas af marmor, uppburo å södra sidan en läktare, antagligen för musiken; en kamin af huggen sten prydde rummet. Väggarna voro till sin nedre del säkert klädda med ett rikt panelverk, och öfver fönstren reste sig hermer, som förmodligen fortsatte fönsterinfattningarna och föreställdes uppbära taket. — Dörrar ledde härifrån mot söder ut till de kungliga rummen och den ofvannämnda korridoren, som äfven stod i förbindelse med rikssalen, samt mot ö. ut till en takkammare, hvarifrån en lång gång, den s. k. gröna gången, förde öfver det härunder belägna köket och kyrkan till rummen å östra sidan af borggården. Äfven denna kammare var praktfullt utstyrd med en stor åttkantig stjerna i midten af plafonden och inom denna en mindre ros samt i hörnen motsvarande ornament.

* * *

Men äfven till öfriga lägenheter i slottet sträcktes de kungliga omsorgerna, och den fasta inredning, som slottet under följande århundrade hade att uppvisa, den omgifning, i hvilken Gustaf II Adolf och Kristina, Carl X och Carl XI rörde sig**, torde väsentligen hafva varit ett verk af konung Johan. Hans byggnadsbref och andra källor gifva härom åtskilliga antydningar, ehuru det är svårt att i hvarje enskildt fall angifva läget af de rum, som nu erhöllo sin prydnad. Några spridda drag må här anföras. Af rummen i slottets sydöstra hörn hade hörngemaket ut mot sjön en förgyld kamin, härintill låg emot vester det sedermera (1656) s. k. »röda kabinettet»; det i trädgården från östra fyrkanten utspringande karnapet kallades »blå kabinettet».

* Så stodo här bröderna Nils och Per Brahes brudsängar vid brölloppet på Stockholms slott fjerde dag påsk 1628.

** Jfr Klemming: Ur en anteckn. samlingar s. 269 ff.

I det stora maket i östra fyrkanten var golfvet belagdt med svart och hvit marmor i rutor. — Förmodligen var det dessa rum, som bildade drottningens våning, och hit hänföra sig antagligen de inredningsarbeten, som pågingo under konungens första regeringsår. De gamla väggfasta bänkarna i drottningmaket skulle borttagas, och panelet »förordineras efter som det kan bäst skicka sig», det utskurna löfverket skulle förgyllas, förgylda rosor slås upp under taket, de enklare skorstenarna, d. v. s. kaminerna, utbytas mot bättre och högre, fönstren ändras o. s. v. — Öfver ett förmak, som efter sin golfbeläggning kallas »stengolfvet», och som åtminstone på 1650-talet tjenade till drabantsal, kom man från dessa rum in i den äldre kungsvåningen och först i en mindre sal, den s. k. »dagliga salen», i längan mellan de båda smärre borggårdarna. Om dess dekoration har konungen gifvit utförliga föreskrifter *. Plafonden har varit fördelad genom lister i fält: »spacia» med därå målade moreskornament: »morisker», som konungen uttrycker sig; dessa borde laseras i ljusgrön färg, så att det såge ut som inlagt arbete, listerna förgyllas och trianglar i »förhäfvet» snickeriarbete anbringas. Ofvan fönstren borde uppsättas »krokstensarbete» (konsoler, kragstenar?) samt deremellan vapen eller annat sirat, »så att icke göres behof att beklädas ofvan fönstren». På samma sätt borde beställas i store salen, den förut omtalade mot n. vettande Sommarsalen. Här skulle dessutom takets midt prydas med en »knap af koppar uthi löfverk gjord, hvilken sedan kunde blifve förgyld eller försilfrett», och den borde hänga så långt ned, att den kunde synas nedom »Semitzet eller listerne på täckett», d. v. s. takgesimsen. Ett motstycke till denna knapp är ännu att se i gyllene salen i Kalmar slott.

* * *

Samtidigt med dessa arbeten pågick förbyggandet af *norra längan.* (pl. 2, 4, 7, 8) På Hogenbergs stick visar sig denna som en lång tinnkantad mur-räcka mellan ett fyrkantigt torn i öster och ett rundtorn i vester på den sedermera s. k. vestra fyrkantens plats. Ett brant odeladt vattentak sträcker sig utefter hela längan. Alldeles intill rund-

* Bref 10 Jan. 1588.

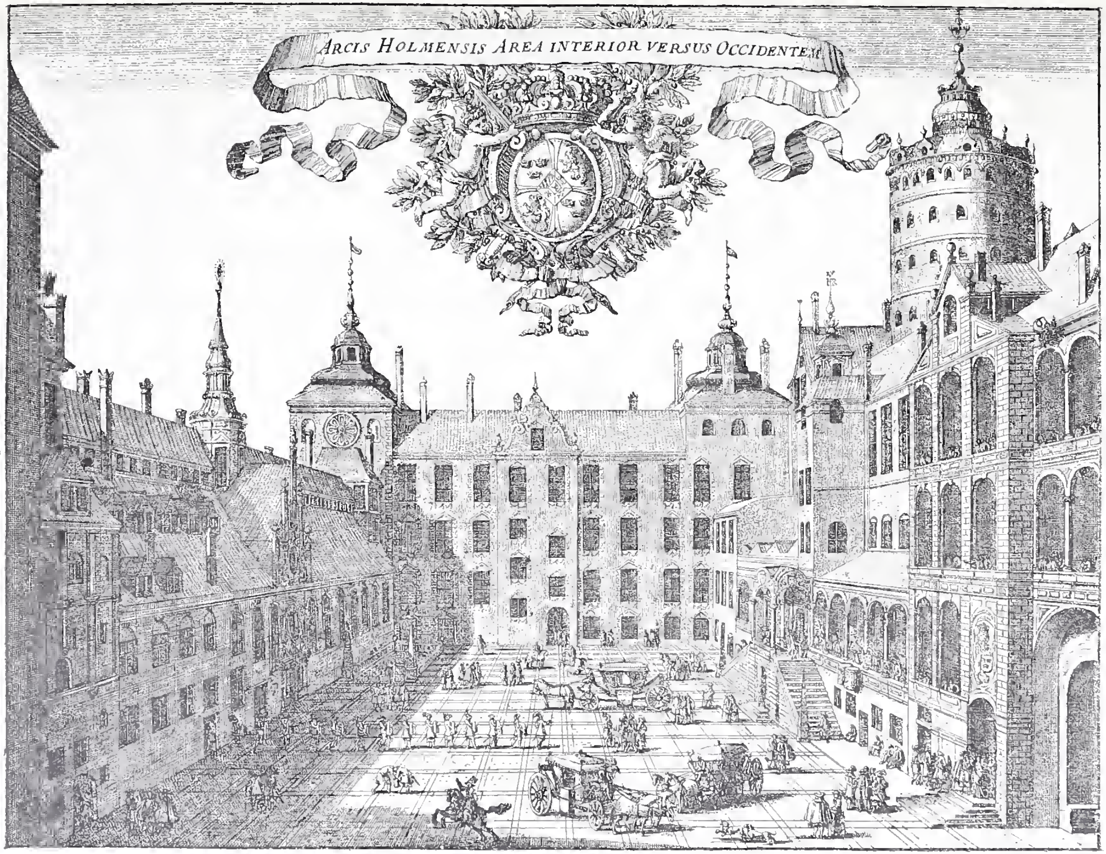

8. STOCKHOLMS SLOTT. YTTRE BORGGÅRDENS ÖSTRA SIDA.

Efter gravyr i Dahlbergs Suecia.

tornet i vester reser sig, liksom ännu på flere af de samtida skånska slotten (Torup, Vidtsköfle m. fl.) en trappgafvel, och från muren framspringa åtskilliga små utbyggen. — I den vestra delen inrymdes förmodligen rätt tidigt det kungliga köket jemte visthus, rum för betjeningen och vagnshus. — Den östra delen upptogs af slottskyrkan. Måhända fans ett slottskapell här redan på konung Gustafs tid. Byggningen af ett sådant omtalas i alla händelser redan 1570 i ett af konung Johans bref* till Anders målare, men det egentliga arbetet synes dock hafva börjat först 1576** och fortgick sedan hela detta och följande årtionde under W. Boys ledning. Vid konung Johans död 1592 synes det i allt väsentligt hafva varit afslutadt.

Äfven nu gick sträfvandet ut på att åt det hela ge en så vidt möjligt enhetlig, men här på på samma gång kyrklig karaktär. — Att det vestra tornet, fyrkanten, erhöll samma form som det östra, är förut nämdt. Den ojemna fönsterindelningen i längans vestra del, köksafdelningen, kunde visserligen ej ändras, men man synes dock, att döma af Dahlbergs teckning, hafva sökt att genom blindnischer åstadkomma ett slags öfverensstämmelse med fönstren i östra hälften, eller slottskyrkan. Den yttre murräckans fästningsartade prägel mildrades genom tinnarnas borttagande och vattentakets ombyggnad, i det att de båda hörntornen sammanbundos genom en gång, som sträckte sig öfver både kyrkans och köksafdelningens vindar, och hvars väggar bildade en afsats längs taket. Detta är den ofta omtalade, med målning och inskrifter, »mång herligh sentens», utsirade gröna gången. Utåt erinrade den om det uppskjutande midtskeppet i en medeltida katedral, och den kyrkliga karaktären framhölls ytterligare genom de två stora kupor, hvilka liksom ett slags tvärskeppsgaflar ungefär midt å längan sprungo fram å hvar sin sida af taket. Öfver dem reste sig såsom takryttare ett rikt utsiradt åttasidigt torn med hög spets och en flöjel, hvari lästes bokstäfverna I. H. S.

Men öfver all skönhet fast går
Thet Jesu nampn på tårnet står,

* Stegeborg 18 Jan. 1570.

** Jfr J. III 16 Okt. 1577, då en gång till kyrkan omtalas.

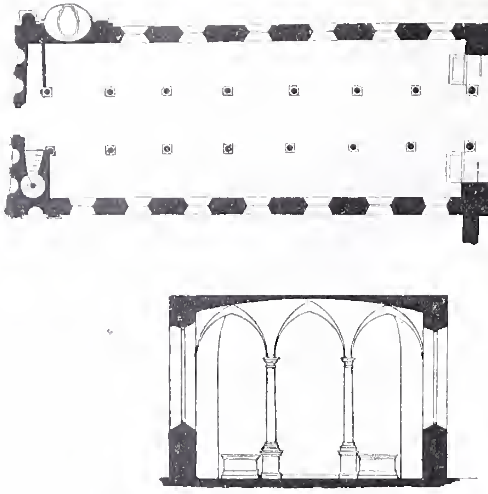

9, 10. PLAN OCH GENOMSKÄRNING AF GAMLA SLOTTSKYRKAN.

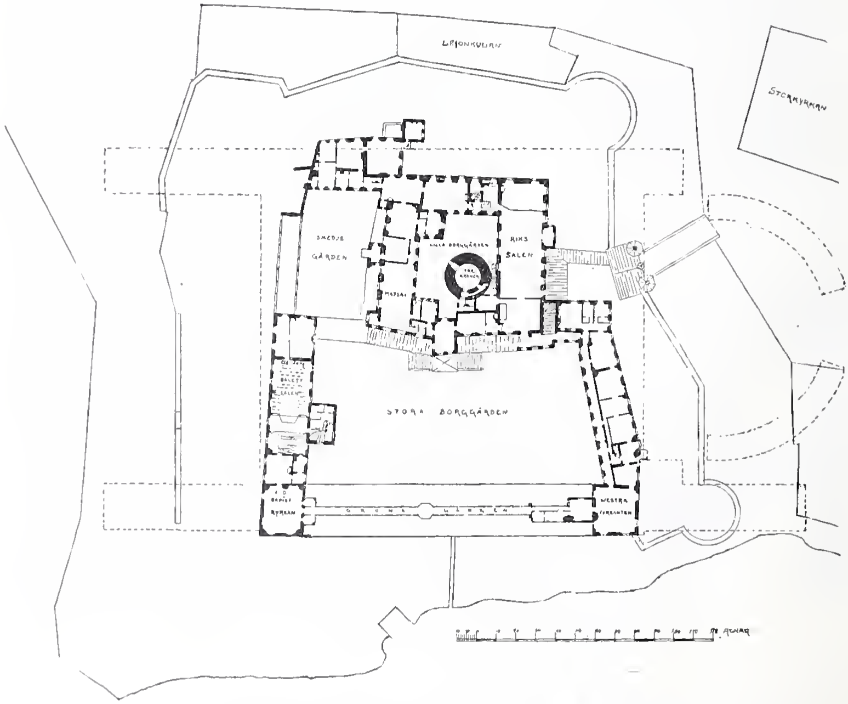

11. PLAN AF STOCKHOLMS GAMLA SLOTT.

(Den prickade linien visar det nuvarande slottets plan.)

qväder härom Messenius. Om kyrkan heter det för öfrigt:

Slåsskyrkan vill jagh eij glömma,
then ute och inne pryd så,
att ingen kan henne försmå.

Väggarna skulle klädas med huggen Ölandssten både utan och innan. Längs efter takfoten sträckte sig en fris, prydd med latinska inskrifter, bibelspråk o. d.* En räcka höga rundbågfönster vette ut mot borggården och motsvarades af en annan åt norra eller yttre sidan. Dessa fönster voro indelade med enkelt rosverk och omgifna af ett slags gotiska infattningar, som uppåt slutade i små korsblommor. En ståtlig portal med högt krön, infattad af parställda kolonner på höga socklar ledde från borggården in till helgedomen, och öfver portalen öppnade sig ett stort fönster i fyra pass. Deröfver höjde sig den förut omtalade takkupan, prydd med fem småspiror och genombruten af ett stort rundfönster. Man ser, huru de medeltida grundtankarna i konstruktion och totalanordning iakttagas, men uttryckas i en nyare stils formspråk, ett för all ungrenässäns karaktäristiskt drag, som vi äfven här i norden återfinna, ehuru vid en tidpunkt, då i södern både ung- och högrenässans redan blommat ut.

Dessa grundtankar tillämpades äfven vid anordningen af det inre. (pl. 9, 10). Genom åtta par fria stöd delades långhuset i ett midtskepp och två sidoskepp, samtliga täckta af spetsbågiga hvalf efter gotiska mönster. Stöden utgjordes emellertid här af doriska kolonner af rödådrig marmor på höga socklar. Någon synnerlig omsorg vid beräkningen af deras platser hade ej blifvit nedlagd, ty kolonnerna stodo ganska skeft emot hvarandra och mot ytterväggarna, något hvaröfver konungen flere gånger klagar, och som han förgäfves söker få afhjelpt. Inredningen torde i öfrigt hafva varit ganska praktfull, om också ej alla planer i den vägen kommit till utförande. Konungen ville »medh tijden hafwe dädan så månge pelare, som i samme kyrkia ståå, som ähre scharfvede och hele pelere i staden igen» **. De äldre, af flere stycken sammansatta kolonnerna borde m. a. o. ersättas med monoliter, d. v. s. af

* Ur inskrifterna här må anföras: *Bonis benefacito* — *Ne quid temere neque timide* — *Suplicibus misericors esto* — *Mortem oppete pro patria.*

** Bref 10 Jan. 1588.

ett enda stycke. Mellan fönstren, der hvalfbågen tager vid, borde såsom ett slags konsoler uppsättas kerubhufvud af alabaster med förgylda vingar, hvilket dock senare ändras* så, att här kunde anbringas »halffue pelere», d. v. s. halfkolonner eller pilastrar. För öfrigt borde inre väggen under och mellan fönstren beklädas med »store flijser», d. v. s. stenhällar, »hvilke flijser flitteligen med compertiment (d. v. s. fält) skole blifve uthuggne och elliest med skriffter och förgyllning kosteligen beprydde». Han ändrar sig dock sedermera och föreslår att i stället å de högre belägna partierna, mellan fönstren och i hvalfven använda stuckarbete på samma sätt som i Upsala slottskyrka, och i nödfall finge man, utom hvad koret beträffar, reda sig med enkel hvitlimning. — Koret, som upptog en hel botten i det n. ö. tornet, skildes efter gammal sed från långhuset genom ett skrank, här ett galler af gjuten messing med ett deröfver anbragt »kronemente» (krön). De båda kolonnerna närmast koret borde på framsidan mot altaret prydas med reliefer af drifven förgyld koppar, framställande änglar med inskriften: *Gloria in excelsis deo* å den ena, och å den andra »*et in terra pax hominibus*». »På then andre sijdan emoot folcket eller dören skulle komma på den ene fides (Tron) och then andra charitas» (Kärleken) i lijka måtto af drifvet och förgyldt arbete af koppar»**. Under hvalfven skulle uppslås rosor, »och skole samme rosor blifwe af koppar och flitteligen förgylles». Vid kyrkans vestra ände borde muren genomhuggas till den kammare, som låg öfver ingången, »och tu store runde fönster effter kyrkiesätt här anordnas». Denna kammare, från hvilken konungen skulle åhöra gudstjensten, borde förses med skorsten (d. v. s. kamin) och hvälfdt tak och »eljest på bästa sätt tillpyntas». En liten läktare för orgelverket borde uppföras å norra sidan till venster om ingången. Konungens bönrum var sålunda beläget öfver porthvalfvet och en trappa förde ned hit från den åttkantiga tornkammare, som afbröt gröna gången och var prydd med målningar af Baptista van Uther. Åt öster fortsattes sedan denna gång öfver kyrkans hvalf till nordöstra tornet, hvars öfre våning ofvan slotts-

* Bref 20 Jan. 1588.

** Kon. Joh. bref till W. Boy den 23 Juni 1588.

kyrkans kor anordnades till papistkyrka, d. v. s. till katolskt kapell för Drottningens gudstjenst. »Hon är dubbel, som jag visst mins», uttalar sig med hänsyn härtill Messenius om slottskyrkan. — En äldre papistkyrka omtalas tidigare i gamla slottet, i våningen under den lilla kungliga matsalen och tillstötande rum mot vester*.

* * *

Den östra sidan af yttre borggården, (pl. 8) senare Logårdssidan, bibehöll längst sitt gamla skick med en eller flere enkla, förmodligen låga byggnader stödda mot den ursprungliga ringmuren. »Then bygning öster på slottet, som vetter mot förborgen, vil K. M:t iche skal blifve rörd för än allt annatt är rede», heter det i ett af konung Johans bref (10 Jan. 1588). Under hans och hans närmaste efterträdares tid blef säkerligen intet här vidgjordt. Men slottet var ej blott konungens boning, här funnos också lokalerna för rikets förvaltning, och dennas kraf på ökadt utrymme måste tillgodoses. Det är på Gustaf II Adolfs och förmyndareregeringens initiativrika tid, som man kommer till insigt häraf, och under perioden 1626—1634 anvisas ganska betydliga summor till byggnadsarbeten å Stockholms slott **. — Dessa planlades säkerligen af den inkallade holländaren *Caspar van Panten* och leddes af honom till hans död 1630. Redan år 1628 omtalas byggningen af »nya kansliet», och detta embetsverk hade senare sina lokaler just i denna östra länga, dit det flyttades från konung Johans byggnad på vestra sidan borggården, hvilken togs i anspråk för andra ändamål.

Det hus, som nu tillkom, utgjorde en regelbunden rektangel af fyra våningars höjd med åtta axlar och ett mot borggården framspringande trapptorn, en anordning som återfinnes på många samtida herrgårdar. — Till sitt yttre bär det den holländska högrenässansens karaktär. Trapptornet afslutas uppåt af ett med voluter, knappar och pyramider prydt röste. Fönstren synas hafva varit

* Vid slottskyrkans ombyggnad på 1690-talet skänktes den gamla altartaflan till Vimmerby, portalkolonnerna till statssekreteraren Carl Piper samt kolonnerna i midtskeppet till den under byggnad varande Tyska kyrkan i Karlskrona (K. Br. 12 Nov. 1690, 26 Sept. 1693, 27 Jan. 1694). De afsändes i april sistnämnda år, men återbegärdes 9 Juli 1695, enär de ej passade.

** T. ex. åren 1627, 28, 29 i medeltal 10,000 daler.

omgifna af karmar af huggen sten samt krönta af små tresidiga rösten; under dem äro som prydnader anbragta små festoner, ett inom den yngre holländska, specielt Amsterdamskolan omtyckt motiv, som vi några år senare återfinna å riddarhuset, å G. Bondes palats (nuv. rådhuset) och flere andra privatbyggnader i Stockholm. Under byggnadens norra ända ledde en trappa eller ramp ned till den östra förborgen (nuv. Logården) samt till det i denna del af slottet befintliga arkliet eller ammunitionsförrådet. Hvalfvet torde ännu finnas qvar i ett af Logårdsmagasinen. Husets öfre våning upptogs omkring 1650-talet af den nyinredda balettsalen eller teatern, i tredje våningen inrymdes rikskansliet, derunder befunno sig krigskollegiets och kommersekollegiets lokaler, medan bottenvåningen innehades af öfverståthållaren.

* * *

I det skick slottet vid denna tid befann sig, företedde det en stark blandning af stilarter. Grundstommen och en stor del af murverket var ett verk af medeltiden, hvars karaktär torde hafva framträdt mångenstädes i det inre, framför allt i de oansenligare lokalerna i de nedre våningarna. Dess drag återfinnas äfven i anordningen af norra längan med slottskyrkan, de framspringande stora takhufvarna och den gröna gången, om också detaljerna här voro af renässanskaraktär. Spåren af en tysk, mera naiv renässansuppfattning ha vi att söka i Paul Schütz' och förmodligen äfven i Anders Målares arbeten, samt å de äldre delarna af inredningen. Med Willem Boy och Johan III gör sig en mera klassisk och lärd skiftning gällande efter antika, — och då förmodligen genom arkitektböckerna: Vitruvius, Serlio och deras bearbetare och öfversättare * förmedlade — eller efter flamska förebilder. Denna har gifvit detaljerna både i det yttre och i det inre deras väsentliga karaktär. Härpå följer slutligen ett inflytande af den holländska högrenässansen från en tidpunkt, då denna började att luta mot den klassiska senrenässansen. Denna stilblandning och de osökta pittoreska och stämningsfulla effekter, som derigenom uppkommit, gåfvo åt byggnaden dess behag och intresse. — Men härtill kommo naturligtvis de minnen

* Ett ex. af Vitruvius fans i kon. Eriks boksamling.

af fyra århundradens historia, som voro förbundna med den åldriga byggnaden. Den hade som en mensklig karaktär utvecklats och omdanats genom växlande öden under tidernas lopp, och det gamla tornet Tre Kronor verkar på fantasien nästan som en historisk personlighet.

Men det var också såsom dessa underkastadt förgängelsens lag. Någon synnerlig omsorg hade väl ej alltid blifvit nedlagd på de många till- och ombyggnaderna, och ej heller synes man hafva egnat tillbörlig omsorg åt underhållet. Redan i konung Eriks tid heter det, att Kgl. M:t tager en stor skada däraf, att hvad som tillförene är bygdt i Stockholm, det begynner nu falla ner och förderfvas. Konung Johan klagar 1588, att taken öfver våningarna ej hålla tätt, och »förundres Kongl. M:t och synes vare fast selsampt, att thet taak, som med jernplåter är täckt, icke skall hålla för vatn». Då konung Sigismund året efter faderns död väntas till Stockholm, anses det nödigt, att den venstra (?) rundeln utmed Norrström och de våningar derbredvid äro, således vestra fyrkanten och kungsvåningen måtte så väl som hela slottet blifva täckta», förty det dryper och läcker här mest i hvarje vrå.» Dessa olägenheter torde väl hafva blifvit afhjelpta under den närmaste tiden, men framträda kring 17:de århundradets midt allt starkare. Också härjades slottet af eldsvådor 1572, 8 Januari 1641, 26 November 1642, hvarvid fyra torn och de öfversta våningarna öster ut afbrunno, 1646. — År 1651 refs det s. ö. tornet, och synehandlingar från 1663 skildra tillståndet i mörka färger. Dertill kom, att slottet började bli nog trångt och obekvämt för de växande behofven och de stegrade anspråken. Jean de la Vallée uppgör på 1650-talet ett ganska utförligt och förtjenstfullt förslag till ombyggnad af det hela, ett förslag som dock till följd af Carl X Gustafs död stannade blott på papperet. Det var först 1692 som en ombyggnad på allvar sattes igång, hufvudsakligen af endast norra längan. Byggmästare var nu Nicodemus Tessin d. y. och byggherre Carl XI. Men 7 år senare, en vårdag den 7 Maj 1697, utbröt eld i den nybygda räckan. Den spred sig i hast äfven till de andra län-

gorna och på morgonen den 8 Maj fattade elden slutligen i det urgamla ärevördiga tornet Tre Kronor. Med ett fruktansvärdt brak ramlade kanoner och klockor ned genom de brända trossbottnarna, och slottets vårdtecken de tre gyllene kronorna sjönko ned i eldhafvet. Carl XI stod ännu lik. Carl XII tillträdde regeringen. Det var som ett varsel om hvad som skulle komma. Det var slutet af näst sista akten af det stora sorgespelet som 21 år senare slutade vid Fredrikshall.

Förestående uppsats är utarbetad på grundvalen af ett föredrag i Sv. Slöjdföreningen 11 Febr. 1896. Som källor ha utom handlingar i Riks-, Kammar- och Slottsarkivet, samt ritningar af *J. de la Vallée* i Slottsbyggnadskontoret och Nationalmuseum, användts *Granlund*, Kon. Johan III:s Byggnads- och befästningsföretag (Hist. bibliotek I, II), *Klemming:* Ur en antecknares samlingar, *Ferlins* och *Elers* arbeten om Stockholm m. fl. För värderika detaljupplysningar står jag i tacksamhetsskuld till kapten *Axel Odelberg* och prof. *E. Jacobsson*.

Kulturhistoriska bilder från äldre tider.

Af

E. Jacobsson.

För den, som vill studera Stockholms slottsbyggnad vid 1600-talets senare del och i samband dermed stående frågor, föreligger ett så fullständigt materiel, att man med ledning deraf kan framkalla en fortlöpande serie af verklighetsbilder, från såväl det mot sitt fall lutande, minnesrika gamla slottet som den pånyttfödda norra delen, i de officiella handlingarne kallad »påbyggnaden mellan östra och vestra fyrkanterna».

Under forskningar angående denna påbyggnad hafva åtskilliga värdefulla, hittills obeaktade bidrag till kännedomen om den tidens kulturlif vunnits, och det är för några af dem här skall redogöras. De hufvudsakligaste uppgifterna äro hemtade från kongl. slottsarkivets räkenskaper, de s. k. slottsböckerna med verifikationer. De till det yttre luggslitna veteranerna förtälja på gammalt svenskt språk, någon gång uppblandadt med mer eller mindre bruten tyska, om många märkliga ting. Tillkomna under en tid, då gåspennan firade sina största triumfer, särskildt i de med ända till oigenkännelighet af sirliga slängar omgifna begynnelsebokstäfverna, äro de med afseende å picturen svårtolkade, hvaremot såväl uppställning som räkenskaper vittna om en reda och ordning, som lemna intet öfrigt att önska. Vi äro i tillfälle att kontrollera de minsta detaljer, såsom exempelvis huru många tegel och nubb åtgingo till hvarje arbete, och hofförtäringsboken upplyser om huru mycket Kongl. Maj:ts småfåglar dagligen

förtärde i kanariefrö, om utgifterna för äpplen och nötter till K. M:sts markatta Cikorn, om den ståtliga eklärering med talgljus, extra bekostade af slottsmedel, för hvarje gång konungen behagade med sin närvaro hedra de holländska komedianternas föreställningar i den Lejonkulan benämnde teatern, med flera mer eller mindre vigtiga företeelser.

Det är hufvudsakligen vid byggnadsräkenskaperna vi skola uppehålla oss. Slottsboken börjar alltid med assignationerna, de större eller mindre poster konungen anvisade, med tydligt angifvande af de inkomstmedel, hvaraf de skulle bestridas, såsom Stora eller Lilla sjötullen, Salttullen, Tobaksmedlen, Reduktionsmedlen etc. Derefter lemnas specificerad uppgift å den icke oväsentliga inkomstkällan boskapsgården, d. v. s. stockholmarnes och angränsande ortbefolknings afgifter för hästar, kor, får och svin. Denna gärd förskrifver sig från äldre tider, då vissa mans- och kördagsverken enligt lag skulle lemnas till de kongl. slottens nybyggnader och underhåll öfver hela riket. Förteckningen öfver utgifterna börjar med löner till slottets tjenstemän, främst bland dem öfverståthållaren, som tillika var ståthållare på Stockholms slott (i egenskap hvaraf han åtnjöt fri bostad å slottet); vidare underståthållaren, fogdar af olika slag, architecteurer, byggmästare, vaktbetjening, trappsopare, slottsprofoss, fångvaktare m. fl. Närmast i ordningen kommer den militära delen af arbetsstyrkan. Under hela nybyggnadsarbetet tjenstgjorde dagligen en eller flera afdelningar af K. M. Lifguardie till fots, de s. k. guardiebussarne, vid brådskande tillfällen ända till 300 man med befäl. De bestredo vanliga handtlangningsgöromål, men fingo sig äfven anförtrodda mer grannlaga arbeten, såsom när de under målaren Erik Bondes tillsyn med oljefärg anströko sandstenslister och omfattningar samt de stora putsfälten å den norra delen af kongl. slottet. De samlades vid kasernen kl. 4 på morgonen för att börja arbetet kl. 5. Med den klena betalning, som bestods Kronans eget folk, kan man knappast förtycka, att arbetsifvern var måttlig och lusten att gå till arbetet tvifvelaktig, till följd hvaraf det understundom hände, att när bättre förtjenst på annat håll lockade, främmande

legokarlar insmugglades, som dock slutligen kommo så mycken förargelse åstad, att genom särskild kongl. förordning påbjöds, att gardisterna sjelfva skulle gå till arbetet och »intet leja några andra odugliga och bräckliga för sig, som dertill skedt är». Bland dem saknades emellertid ingalunda intelligente män, ty när de förste utländske handtverkarne, hit inkallade för att med figurer och ornamenter smycka och »renovera» slottskyrkan, med svårighet meddelade sig med arbetsfolket, blef genom kongl. bref guardiebussar, bland dem en lydande det ståtliga namnet Gustaf Wasa, beordrade att såsom tolkar tjenstgöra vid arbetet, alltid med en betydlig tillökning i dagaflöningen.

Under de första åren af 1700-talet bestredos särskildt gräfnings- och fyllningsarbeten af krigsfångar. Utom det vanliga fångunderhållet, hvarför redovisning lemnas i slottsböckerna, erhöllo de en mindre extra dusör samt klädespersedlar. I juli månad 1704 utdelades strumpor, skor och blagarnsskjortor »till dhe Ryske, Pålske och Saxiske fångarnes beklädning, som blefwo Commenderade på Kongl. Maj:tts arbetten», 433 man, af hvilka 242 man voro inqvarterade på Rörstrand och 191 man på Barnhuset. Vid gjutningen af de två stora lejonen för Lejonbacken åren 1703 och 1704 biträdde 30 krigsfångar, hvilka derför erhöllo 3 öre om dagen pr man i extra betalning.*

Arbetarne stodo under ledning af två byggmästare och flere verkgesäller, och beräknades att hvarje arbetslag för murningen skulle utgöras af en mästergesäll, fem gesäller och sex lärpojkar, hvilka tillsammans skulle uppmura ungefär 3,000 tegel dagligen eller cirka 250 stycken pr man. Den förnämste byggmästaren var under norra sidans iståndsättande J. Bengtson, om hvilken till sist Tessin skrifver år 1697: »Eders Kongl. Maj:t kan jag intet underlåta i

* Dessa lejon modellerades af den här anställde framstående skulptören René Chauveau och gjötos af Aubrij. Med tillstånd af guvernören Grefve Carl Gyllenstierna transporterades från Drottningholm till gjuteriet vid Rännarebanan sex stora gamla bronsstatyer, tillsammans vägande 19 sk:pd och uppskattade i bronsvärde till 1266 daler $21^1/_3$ öre s:mt. De framstälde olika nationer: »Tyska, Schwabeske, Spanska, Ryska, Ungerska Turske» samt styckades för att nedsmältas i de två lejonformarne.

djupaste underdånighet att berätta, att Slottsbyggmästaren Sven Bengtson i går om morgonen helt hastigt af föga annat än som uti en sömn är dödh blefwen». Till hans efterträdare förordade Tessin stadsbyggmästaren, tysken Conrad Buchegger, som var »en habil och mycket drifwande karl och stadigt har en myckenhet af goda tyska mestergesäller, hwarigenom de swenske så mycket mer kunna lära». Icke nog med att under tiden för den nya slottsbyggnadens utförande en kongl. förordning utkom, hvarigenom handtverkare ålades att först anmäla sig vid nämnda byggnadsarbete, innan anställning söktes på annat håll; den mindre vanliga rättigheten tillförsäkrades Tessin att från stadens yrkesidkare inkalla deras kunnigaste och flitigaste arbetare, hvilka voro skyldiga att på hans anmodan bryta träffade aftal och infinna sig vid slottsbyggnaden. Skrifvelserna härom äro betecknande för vederbörandes makt och myndighet öfver yrkesidkarne:

Ur Kongl. bref d. 2 Aug. 1692 ... »Wi förklara och befalla, att ingen, ehoo han ock är, må wegra honom (Tessin) att bruka på wårt Slotts- och Stadsarbete dhe handtverkare och arbetare som han hälst will och finner wardha bäste och skickeligaste, hwilka iämbewäll skola vara förplichtade på hans bestälningh uthan wijdare åthfrågan hoos andra att infinna sig när och hwar han pröfwar dätt nödigt på arbetet emot prompt och richtig betahlning, och den som detta försummar så wäll som den dätt hindrar skola begge för sin mooth- och egenwilia blifva straffade.

»Present. d. 12 October 1695 och var samma dagen uti H. Ex. Herr Kongl. Rådets och Öfverståthållarens Högvälb. grefve Christoffer Gyllenstiernas samt Kammarherrens och Hofarkitektens välborne Herr Nicodemi Tessins och stadens Embets-collegii tillika med hela Murmästareembetets närvaro uppläsen Kongl. Maj:ts nådiga resolution uppå Kammarherrens och Hofarkitektens ädel och välbördige Nicodemus Tessins underdånigst insinuerade Memorial; gifven Stockholms d. 5 October Anno 1895.

Såsom Kongl. Maj:t utaf Kammarherrens underdåniga berättelse i nåder förnimmer, huru motsträfvig, vårdslös och otidig f. d. åldermanen för Murmästareembetet här i staden, Hans Albrechtson sig uti sitt åldermansembete har förhållit, varandes dertill alldeles oduglig och otjenlig; alltså approberar och gillar Kongl. Maj:t alldeles, att man en sådan vårdslös, otidig och olydig person har satt från åldermansembetet, låtande Kongl. Maj:t Dess befallning afgå till Kongl. Rådet och Öfverståthållaren, att han

skall tillhålla honom genast leverera ifrån sig lådan och derhos gifva honom en hård skrapa för det han så i det fallet som eljest i ett och annat visat sig olydig och gensträfvig. Och emedan nästan intet embete är, som mera skada genom vårdslöshet kan förorsaka, än äfven murmästareembetet; ty vill Kongl. Maj:t till förekommande häraf, härmed i Nåder hafva förordnat, det ingen af Embetet skall understå sig att göra någon pojke till gesäll, mycket mindre någon gesäll till mästare förr, än Kammarherren har gifvit dertill dess approbation och finner honom dertill capabel och duglig; skolandes jemväl alla murmästaregesäller, när de först komma hit till Stockholm, vara förpligtade att angifva sig hos Kammarherren, på det att han må kunna göra sig underrättad om deras förhållande och employera de skickligaste till Kongl. Maj:ts eget arbete, eftersom ock alla gesäller och drängar, som lyda under murmästarembetet här i staden skola vara skyldige på Kammarherrns anfordran straxt och utan försummelse att infinna sig på Kongl. Maj:ts eller Hennes Maj:ts Kongl. Maj:ts högtärade kära fru moders arbete, då jemväl Kammarherren skall stå fritt, efter dess behag derutaf utvälja de bästa. Eljest som Kongl. Maj:t förnimmer att ett stort missbruk sig ibland Murmästareembetet har inritat, i ty att mästarne intet sjelfva lägga handen vid arbetet, ty har Kammarherren sådant missbruk att afskaffa och efter handen tillhålla de nya mästarne sjelfva att arbeta, på det gesällerna derigenom måtte hafva tillfälle att se och lära något, samt mästarne dessmedelst afhållas att påtaga sig andra verk än han kan bestrida: varandes jemväl nödigt att en viss taxa uppsättes både för mästare, gesäller och pojkar, hvad de med rätta böra åtnjuta i daglön, såväl här i staden som på landet; och på det ingen *confusion* dervid må förelöpa, utan hvar och en så mycket bättre veta, om han har en gesäll eller pojke på sitt arbete, och sedan derefter aflägga betalningen, så kan hvart år på ett ark papper tryckas alla gesällers och pojkars namn, vederbörande till efterrättelse.

CAROLUS.

L. S.

C. Piper.»

Att döma af Tessins memorialer och andra skrifvelser var ordningen svår att upprätthålla vid slottsbyggnaden. Försäljare af varor och spirituosa gingo fritt omkring på ställningar och i byggnaden, hvarjemte tobakspipan var en oskiljaktig följeslagare under arbetet, tillfölje hvaraf Tessin slutligen fann sig nödsakad att anhålla om särskild militärbevakning för ofogets stäfjande. Denna bevakning hade derjemte det mindre behagliga åliggandet att när arbetare

saknades göra en rond på angränsande krogar och återföra flyktingarne, hvilka, om ledigheten så begagnats, att vistelsen på ställningen ansågs allt för äfventyrlig, insattes på en vid slottet inrättad finka. Sådana snedsprång bestraffades alltid med afdrag å dagspenningen.* Men hade arbetaren varit »obsternat» mot förman eller mästare, så förpassades han till trähästen nedanför slottet, för att på dess spetsiga rygg och med tyngder på fötterna företaga en eller flera timmars ridt, allt efter felets beskaffenhet. En sådan häst sammansattes af en lång, spetshuggen bjelke, uppburen af åtskilliga sträfvor.** Redan vid den tiden kände man till att vid bygget skaffa sig skålvirke till bränsle; Tessin klagar öfver, att materialer bortsläpas och »under pretext utaf att det är odugligt träwirke anwänder folket sin tid att förderfwa det som eljest tjenligt wore, och det ena exemplet räcker det andra handen, hwilket bör förekommas.»

Timmermannen åtnjöt en förmån, som vi icke kunna förstå och ännu mindre uppskatta, den nemligen af fria likkistor för sig och de sina. Fem enkla bräder och 50 spik bestods, och om man får tro räkenskaperna tillagade arbetaren sin egen kista: »Timmer-

* För den, som känner kroppsarbetarens vanor och behof, förefaller dessa oregelbundenheter vid ett stort byggnadsarbete ganska förklarliga, isynnerhet under en tid då äfven de bättre lottade ofta hängåfvo sig åt omåttlighet i mat och dryck och sederna i allmänhet voro jemförelsevis råa. Men oväntadt är, att dessa missbruk så inrotat sig, att tydliga spår deraf finnas en ganska rundlig tid efter det den kungl. familjen inflyttat i slottet (d. 7 Dec. 1754). Stadsfiskalen John H. Georgii såg sig nemligen föranlåten att i skrifv. den 2 Oct. 1762 anmäla för öfverståthållaren Lantingshausen att å flera ställen inom kongl. slottets område bedrefs marketenteri och krogrörelse; »uti eller inom det gamla planket, som stänger den så kallade Logården, å östra sidan af Kongl. Slottet, äro salustånd och marqvetenteriebord uppsatta, hwaruti krognäring idkas, utan skylt och nummer», liksom äfven en brödbod, förut använd tiil stenhuggeri, »är till krogbod uthyrd». Öfverståthållaren underrättar härom den af Riksens Ständer tillsatta Slottsbyggningsdeputationen, hvilken ålåg att vaka öfver kongl. slottet, och tillfogar den icke oförtjenta tillrättavisningen: »*at Kongl. Maj:t funnit alldeles oanständigt, det krogar hållas inom dess borg*» (Slottsarkivet. Inkomne Kongl. bref m. m. 1757—1766). I skrifv. d. 26 Jan. 1763 lemnar Deputationen det oväntade svar, att den »anser bem:te krögerier inom borgen för handtverkares och arbetsmanskaps skull alldeles nödiga» (Nordinska saml. Upsala bibl.).

** Till een Trähäst: 1/2 st. bielke om 7 aln., 5 st. 10 tumbspik, 5 st. 7 tumbspik, 30 st. 5 tumbspik, 60 st. Läcktespijk, 8 st. ställningsbommar (1659 års Slottsbok).

mannen N. N. arbetat åt sig en likkista», eller åt sin hustru. Det kan icke misstänkas, att folket begagnade sig af slottets virke och arbetstid för utförande af privata beställningar, ty detta var på det strängaste förbjudet. Antagligen ansågs i dessa vidskepliga tider grafvens ro bättre bevarad, om stoftet omslöts af kungligt virke. Slottstimmermännen hade till åliggande att när så erfordrades göra »Een lijkkista för en syndare som justificeras.»

Till mångskrifveriets ännu oskrifna historia kunna slottsböckerna lemna betydande bidrag; bland annat finner man, att för hvarje gång en arbetare anses förtjent af förhöjning i timpenningen göres derom skriftlig framställning till Kongl. Maj:t, hvilken genom formlig resolution densamma beviljar, med den stående frasen: »emedan såsom gesällen N. N. artar sig skickelig och flitig här wedh K. M:s Slottsbyggnadh etc.», hvaraf naturligtvis följer, att ett stort antal arbetare ber K. M. behjerta deras fattiga tillstånd och trägna arbete samt hugna dem med någon påökning på daglönen.

Vid inköp af materialer, liksom äfven vid aftal om frakter, upprättades fullständiga kontrakter. Genom cirkulärer anmodades landshöfdingarne att hvar och en i sitt län uppsöka lämpliga byggnadsmaterialer för slottet och derom skriftligen underrätta regeringen. Sandstensbrytningen vid Burgsvik på Gotland, hvarifrån all ljus sten till slottet är hemtad, bedrefs under tillsyn af landshöfding och kronofogde, och när detta icke ansågs tillfyllest ditsändes en särskild befallningsman. Till denna åtgärd föranleddes man närmast deraf, att de genom kronofogdens försorg krönta stenarna allt som oftast bortfördes nattetid för att mot högre betalning säljas till danska och tyska handelsmän, hvilkas farkoster lågo redo att emottaga stenblocken. I slottsarkivet förvaras utförliga berättelser om trassel och processer, föranledda af gotlandsböndernas fria uppfattning af träffade öfverenskommelser. Äfven den till soubasementer använda röda sandstenen, bruten af roslagsbönder, som inforslade den till Stockholm i små partier, var ofta till qvalitet och mått olik hvad aftaladt var, hvarför resolverades, att stenen skulle *confisceras,* om den icke lemnades till alla delar fullgod. Landshöfdingen i Uplands län

fick befallning att besörja uppköp af teglet. Den ovanliga brådska, hvarmed norra byggnaden skulle utföras (Tessin anför, att till murningsarbetet åtgingo endast fem månader), vållade en sådan prisstegring å tegel, att genom en särskild förordning faststäldes såväl mått som pris derå. Bland leverantörerna finna vi under en följd af år, märkligt nog, sjelfva Hennes Maj:t Riksenkedrottningen, från hvilkens lifgeding Strömsholmen tätt och ofta fraktades stora tegelpartier (en gång 135,000 stycken), hvarför liqvid inlevererades i H. K. M:ts hofkontor och derstädes qvitterades af Zakarias Törnros. För att afhjelpa tegelbristen tager man sig till och med före att nedrifva en del af Upsala slotts ena flygel, och till Stockholm fraktades derifrån ett mindre parti, som dock befanns odugligt och derför försåldes. På det sättet förstördes den delen af södra flygeln, som hvilade på Kung Jans port och angränsande hvälfda rum. En liknande vandalism, nemligen den af landshöfdingen i Gotlands län föreslagna nedrifningen af elfva vid tillfället till fäbodar och uthus inredda gamla kyrkor på Gotland, hvarifrån sandsten till slottsbyggnaden skulle erhållas till billigare pris än i »kuhlorna» (brotten), blef lyckligtvis förhindrad, dock ingalunda af pietetsskäl. Från Kolmårdens marmorverk inköptes på 1740-talet stora partier marmor till de stora hufvudtrapporna, trappor och arkitekturdelar vid slottskapellet och rikssalen, balustraden vid Logården, spisomfattningar m. m. Kalk inköptes från Öland samt det grofva virket till stor del från Norrland och Finland, ibland med ända till 28 alnars längd och 14 tums fyrkant.

Ett öfvervägande antal handtverkare utgjordes af tyskar: byggmästarne Lüderman och Buchegger, snickarne Lucas Mailand, Mathias Wilhelm och Simon Bauman, smederna Hofmacher, Rossmacher och Kesmacher, förgyllarne Rieger och Schirmer, glasmästaren Berger etc.

När handtverksmästare afled, fick enkan qvarstå såsom leverantör, hvarför man vid slutet af århundradet hufvudsakligen hade att göra med enkor; firman kallade sig i så fall exempelvis »Lukas Mailands Enka», men någon gång förekommer den mera sorgbundna underskriften: »Lisbeta Jacobsdotter, salig Jacob Andersson måhlares

högt bedröfvade Enckia» eller »Bergsprängaren Salig Jon Lars Enckia Britta Larsdotter». De tyska handtverkarnes räkningar äro skrifna på en egendomlig blandning af svenska och tyska språken. Utan tvifvel står man till dessa främlingar i tacksamhetsskuld för flera nya arbetsmetoder och i allmänhet för det vårdade utförandet af slottet. Men deras inflytande sträcker sig äfven till språket, i det att tyska benämningar på åtskilliga verktyg genom dem vunnit burskap hos oss. Äfven inom andra delar af språket är detta inflytande konstateradt. Se här ett exempel: när Prinsessan Hedvig Sofia föddes (1681), blef stugan för trång, hvarför nya lokaler inreddes i vinden öfver slottskyrkan. På dagnotorna benämnas desamma helt naturligt prinsessans logementer; men tyska räkningar inkommo med öfverskrift: »Die Logemente der Prinzessin», och sedan kallas de alltjemt med det förnämare »Prinzessinnans Logementer», någon gång »Lusementer». Flera sådana förvärf från tyska språket kunna påvisas; här erinras endast om det i besigtningsutlåtanden från denna tid vanliga ordet »baufällig», vårt bofällig.

Af arbetsmetoder, som i åtskilliga delar skiljde sig från de nu brukliga, kunna till följd af det begränsade utrymmet endast några få märkligare omnämnas. Vid svårare sprängningsarbeten anlitades »Minererne här vid artilleriet»,* men vid de enklare hjelpte man sig dem förutan och med de primitivaste medel; bland inventarier, inköpta år 1692, förekommer en handpust att spränga stenar med i gamla slottskyrkan. Förfaringssättet var det samma som för icke så längesedan tillämpades på landsbygden, då berg sprängdes medels anbringande af träkol, som antändes och genom pustning hölls vid eld, till dess stenen blifvit uppvärmd, hvarefter

---

* »Såsom Kongl. Maij:tt i Nåder befalldt att minererna här wid Artilleriet skohla arbeta med uppbohrande igenom Muhrerne på Slottet för dhe stoora Järnanckarne som behöfwas; altså täcktes H:r Cammarherren Tessin ombeställa låta att man bekommer behörigt järn eller penningar detha nembl.

$1\frac{1}{2}$ Sk℔ stångjern	à 26 d.	39 daler
$1\frac{1}{2}$ L℔ ståhl	» 6 »	9 »
	Summa	48 daler.

d. 8 Mars 1692. *A. Falckenhielm.*»

den öfvergöts med kallt vatten.* Grundstenar hemtades till stor del från Waldemarsön, nuvarande Djurgården, och läggningen utfördes på beting; från samma plats anskaffades under slottets senare byggnadsskede 50 ställningsspiror af 28—36 alnars längd. Murbruket bereddes af sand från Rundelen på Norrmalm (Brunkebergstorg) samt kalk, förut släckt i gropar; det blandades medels långa jernrakor, och för åstadkommande af ett starkare bruk tillsattes vid beredningen hammarslagg eller jernfilspån samt sönderstött murtegel. Till bruksberedningen anlitades särskildt inöfvade guardiebussar och qvinspersoner (qvinnor måste den tiden deltaga i gräfnings- och andra arbeten, hvartill de nu anses för svaga). I bruk för finare murningar, såsom vid hvalfslagning, samt vid omsorgsfullare puts (kallades »klistring»), blandades renhår, som levererades i och beräknades pr tunna. Skulle putsytan erhålla högre grad af fulländning, den tidens al fresco, gneds den troligtvis med filt, efter som räkningarna någon gång upptaga inköp af gamla filthattar.

Af de små i slottets närhet belägna byggnaderna voro några täckta med torf och mull, för öfrigt användes koppar- eller jernplåt, men äfven spån. Med Rödhfärgaren Ingell Christopherson aftalades den 29 Aug. 1682 att han skulle »rödhfärga» Hans Kongl. Maj:ts nya stalltak på Helgeandsholmen rundt omkring på alla sidor med »siähltran, röödhfärg och victeriol» för 70 dal. kopparmynt.

Det gröfre snickeriarbetet utfördes af furu, men det finare oftast af ek, hvarvid virket tillhandahölls af slottet. Skillnaden mellan möbel- och byggnadssnickare var icke större än att åt samma person, som levererade karmar, dörrar och golf, anförtroddes utförande af skåp med skuffar (lådor), stolar, bord, pallar till Deras Maj:ts sängar etc. Allt träarbete synes hafva varit med lim- eller oljefärg bestruket. Vid inläggning af bjelkar påspikades i ändarne s. k. blybyssor, af bly gjutna hylsor, hvilka skulle förhindra virkets

* I Storkyrkans räkenskaper för år 1656 förekommer: »12 Juli ähr beställdt och inköpt Muurleer och Traan att beblanda och anstryka på Stoora Steenar som afbrändes sampt till arbetsfolck, som räckningen förmäler 49 d. 28 öre.

skadande genom kalkbruk och fukt. Om målningen af de gamla slottsrummen, alltså innan de af Tessin införskrifna konstnärerna gifvit uppslag till ädlare form- och färgbehandling, få vi ej göra oss allt för stora föreställningar, oaktadt dervid ofta anlitades de för en högre konstnärlig bildning kände tyske målaremästarne. Gränserna för konstnärernas och yrkesmännens verksamhetsområden voro den tiden icke noggrannare utstakade än att »Contrefeijaren» nedlåter sig att »medh egen ollie- eller lijmfärgha» bestryka väggar, paneler o. dyl. Länge och väl bibehöll sig detta intima förhållande mellan konst och handtverk. Den högt ansedde hofmålaren Johan Pasch, i slottsdeputationens protokoller ofta prisad för sin mångsidighet och skicklighet, på grund hvaraf efter Taravals död kunde åt honom anförtros fullbordandet af slottskyrkans stora midtelfält samt utförandet af de mindre sidofälten, ombesörjde en stor del af förgyllarearbetet i kyrkan och ansåg icke under sin värdighet att i åtskilliga rum grunda, spackla och med jemn oljefärg anstryka paneler, dörrar, fönster eller annat snickeri. (Räkningar i 1754 års slottsbok.) Genom några utdrag ur slottsräkenskaperna erhålles en, om ock ofullständig, öfversigt af rummens dekorering. Taken limfärgades grått i grått med fyllningsindelningar, hvarvid listerna uppdrogos med höggula eller cinoberröda färger, och fälten mellan dem dekorerades med ornamenter eller löfverk på bjerta, helst brandgula bottnar. Marmorering af takfyllningar omtalas mera sällsynt, såsom år 1688 i en med gyllenläder prydd sal, der fyllningarne voro marmorerade »med blått och gredilint». Alla fönsterkarmar och nedre väggpaneler målades med grå oljefärg men dörrarne deremot ofta med limfärg. Baltzar Friedrichs räkning den 16 Juli 1683: »för arbet uthi Kungl. Maj:ts logementer på Slottet. 16 st. dörrar medh Lijmfärg grått anstruket à 8 öre S:mt 4 Daler S:mt.» Stenspisarna, som ock benämndes skorstenar, målades ömsom med lim- och oljefärg. I de förnämligare rummen dekorerades dörrar, fönstersmygar och spisar, på sätt i en räkning från 1664 finnes anfördt, med den sväfvande uppgiften: »Måladt med allehanda blommor utaf allehanda färger.» Om den rådande smaken kunna vi erhålla en

föreställning af den år 1694 af Görgen Gille utförda målningen i konungens eget bibliotek, der säkerligen ansträngningar gjordes att åstadkomma det bästa möjliga; fönstersmygarne, dörrar samt alla hyllor från golf till tak målades med fint smaltblått, smålisterna på hyllornas framkanter voro höggula, och ett antal större lister förgyldes med guldzink. Såsom prof på målning i den högre stilen lemnas nedanstående utdrag af Baltzar Friedrichs räkning å en plafond d. 24 Oct. 1684: »Eet stort stycke af skappelsen medh alla Handa slags foglar uppå af nyo förfärdigat till takets förbetringh i Cammaren under Cantsli innanför den stora Audiens Sahlen som kommer. Dal. S:t 40.» Färg till hvitlimning tillblandades af krita och salt. Räkningar från diversehandlarne upplysa om priser å de använda materialerna, såsom penslar och andra förnödenheter, brun- och ljusocker, umbra, brunrot, smalt- och indianblått, cinober- och indianrödt, berggrönt, brunertz, gummi, krita, sockersirap m. m. Allt är i det minsta angifvet, såsom åt Hans Lustig, »som uppwaktar hos målaren Silvius med färgernas rifwande till en buldansrocks inköpande att hafwa uppå sig, efter han inga andra kläder hafwer 2 dal. $10^2/_3$ öre». Sandstenarna till slottsfaçaderna äro först väl torkade i torkhuset, derefter huggna samt omedelbart efter uppsättningen linoljedränkta och slutligen oljemålade med en blandning af blyhvitt och linolja med tillsats af något silfverglitt. Denna oljemålning, som i hög grad bidragit till att lösare stenar blifvit förstörda, förekom först år 1693 men ansågs äfven vid den senare byggnadsperioden nödvändig. Vid slottsdeputationens sammanträde d. 20 Juni 1730 »inkom öfverintendent gref Tessin (Carl Gustaf) och påminte om anstrykning på Stenhuggarearbetet, at det nu giordes anstalt dertill *som seer både bättre uth och giör stenen starckare, hwilket bewilliades*».

Till rummens uppvärmning använde man kakelugnar eller öppna spisar, någon gång äfven jernugnar. Kakelugnarna voro alltid gröna. I de simplare rummen murades spisarna helt och hållet af tegel, hvaremot i konungens gemak och öfriga lokaler, hvaråt man ville egna särskild omsorg, uppsattes prydliga framsidor af marmor, sandsten eller kalksten. Till spisen hörde en af kopparslagaren levererad

s. k. skorstensgardin (eldskärm), façonerad och drifven i koppar. På 1660-talet höggos spiselomfattningarna af en vid slottet anställd och i dess närhet boende tysk stenhuggare Josef Vändell Stamm, som sig ock »bildhauer» kallar. Vid sidan af den vanliga yrkeshuggningen* vågar han sig verkligen någon gång på högre artistiska uppgifter, isynnerhet restaurering af figurer. För mångsidigheten af hans begåfning talar nedanstående räkning, hvilken förtjenar i dess helhet återgifvas såsom bevis på, att de friheter man vid restaureringsarbeten nu kan tillåta sig, äro en obetydlighet emot 1600-talets sätt att behandla äldre skulptörarbeten:

»Anno 1664 im Junio undt Julio hab ich Untergenanter in der Königl. Bibliotec auff Stockholm Schloss mit meinen Voelkern gearbeitet wie folgt:

Erstlich in 72 marmorsteinerne Conterfaith Löcher zum auffsetzen gebohret undt gehauwet à 3 d. k. müntz thnt	54	daler
Item eine Satyr von weissem Marmor renovirt	4	»
Item Lachooon von weissem marmor renovirt	4	»
Noch einen Waldt-Gott renovirt	4	»
Item zweij alabasterne bilder geleimet undt einen Bogen dazu gemacht	5	»
Item etliche Naassen so abegschlagen wahren wieder angeleimet undt zurech gemacht dafür	3	»
Item zweij grosse alabasterne Bilder die Köpffe und Fiisse angeleimet undt auffgesetzt dafür	6	»
Item zweij alte Köpffe so gantz zerbrochen wahren geleimet undt mit Gipss wieder zusammen gesetzt	8	»
Item unterschiedliche Bilder auff ihre Basimenten angeleimet undt mit gipss vastgesetzt	4	»
Summa in allem	92	daler

John Wendell Stamm.

Stockholm 26 Aug. 1664. Bildhauer.»

---

* Stamm levererade den huggna sockeln till Jacobs kyrka (räkensk. för 1653, Kammararkivet).

Med kännedom om Stamms verksamhet för öfrigt kan man draga i tvifvelsmål, huruvida alltid rätta näsan kom på rätter person.

En vigtig man var glasmästaren; den tiden kallades det att bygga rutor (af Tyskarnes Rauten bauen), antagligen derföre att de hopfogades med bly i olika fasoner; och rutor byggdes i tusental för hvarje år. Af hvilken anledning antalet var så stort, känna vi icke, men i sin mån bidrogo dertill bågarnas dåliga beskaffenhet, det sköra franska glaset, den bristfälliga sammansättningen och de ofullständiga fönsterbeslagen.

En icke oväsentlig afdelning inom slottsboken är den som handlar om fångvården. Redan från gammalt upplätos vissa hvalf inom Stockholms slott till förvaring af fångar; sålunda var Erik den XIV efter det han tillfångatagits, inspärrad i s. k. »Herr Eskils gemak», de nedre hvalfven i tornet Tre Kronor. De egentliga fängelserummen voro under större delen af 1600-talet inredda vid slottets sydöstra del eller Smedjegården, senare kallad Lilla Borggården, belägen i närheten af drottning Christinas våning. Om lokalernas bedröfliga skick får man en erinran genom de oupphörliga reparationerna; bland annat måste fönsternas galler och omgifvande ramverk ständigt förstärkas för att förhindra rymningar. Efter 1664 var det egentliga fängelset förlagdt till Smedjegården vid barnhuset, och till slottet skickades endast de till döden dömde; men dessa voro många nog. I leveransförteckningen till vaktmästaren vid slottsfängelset finnas i de flesta fall antecknade hvarje fånges brott och slutliga straff. Utom för mord och dermed likställda brott var med dödsstraff belagd all stöld, ehuru straffet exeqverades endast för dem som stulit i kyrkor eller kongl. slottet samt från högförnäma personer; i andra fall och under seklets sista årtionden förmildrades det till gatlopp sju till nio gånger mellan 300 med spön beväpnade gardister; för qvinliga tjufvar deremot till ris i Rådstugången eller hudflängning, äfven kallad hudstrykning. »1696 d. 26 Sept. Uthtogs Annika Olofsdotter att effter Hög-Kongliga Hofrättens domb ståå sitt straff, som var medh hudstrykning för kåken (skampåle på offentligt torg) och arbeta på Tuckthuuset i alla sina lifsdagar.»

När kongl. stallet å Helgeandsholmen brann i slutet af år 1696 hade fyra soldater stulit och blefvo derför »effter krigsartiklarne från lifvet dömbde». Men enligt Kongl. Maj:ts Resolution d. 18 Jan. 1697 benådades de på nedanstående vilkor: »Kongl. Maj:st benådar bem:te fyra förbrytare medh lijfvet; men skole dee sig sielfwom till wällförtient straff sampt androm till warnagel alla fyra i Tree dagar på Rad dock een dagh på Södermalms Torg dhen Andra på Stora- och den Tredje på Norrmalms torg stå hvar sine Twå Timer om dagen på hwar sin Påhle uthj hals Jern slagne med hwar sin zedell på bröstet på hwilken skall wara skrefwen med stora bookstäfwer Denne hafwer Stulit wed Wådelden. Sedan dhet beställdt ähr skohla dhe alla fyra löpa Gatulop genom 300 man på Södermalms torgh, Petter Bom, Staffan Jederberg och Lars Örlingh hwar sine Twå och Anders Ersson Tree gånger; på Stora Torget Petter Bom, Staffan Jederberg och Lars Örlingh hwar sine twå och Anders Ersson tree; på Norrmalms torg Petter Bom twå och Staffan Jederberg med Lars Örhling och Anders Ersson hwar sine tree gånger, blifwandes dher ofwan uppå Petter Bom, Lars Örlingh och Staffan Jederberg i Hals Jern slagne och sende till Marstrandh derest att arbeta, dhe förra Begge i Ett Åhr och dhen Senare i Twå Åhr. *Carolus.*»

Slottssmeden hade der fullt upp att göra med hopsmidning och aftagning af bojor och halsjern. Långa äro räkningarna för »black af» och »black på», när fångarne skulle till ting eller rådstuga, till ettdera af de tre torgen (Norrmalms-, Södermalms- och Stortorget) för att stånda vid skampåle, eller till den sista befrielsens färd, då de skulle justificeras, d. v. s. rättvisa skulle skipas. Mästermannen, först Nils Hake och derefter Johan Whitlock, måste ofta hvässa sin bila för att »decollera och aflijfwa», och hvarje gång den föll erhöll han 4 daler silfvermynt för besväret; en indrägtig syssla efter som på ett år ett tjugotal offer kunde räknas. För uppstapling af ved till bål, när barnamörderska skulle derå brännas, förunnades honom samma belopp: »Det hafwer Slåtsbookhållaren Wälb:e Petter Gade betalt till Mesterman Eric Danchward för Barnamörderskan Beata Andersdotter, han justificerade: 4 daler.» Ofta skulle, androm till warnagel,

straffet fullföljas, till och med sedan lifvet flytt: »1696 d. 25 nov. uttogs Brita Andersdotter att efter Hög-Kongl. Hofrättens domb ståå sitt straff, som var att högra handen först afhöggs, sedan halshöggs och å Båhle brändes, sedermera handen på Galgedörren fastnaglades.»

Justificeringen betraktades som ett verkligt folknöje, hvartill skaror af nyfikna tillströmmade. År 1660 exeqverades å Norrmalmstorg en Fröken Maria Oxe, och sinnesstämningen torde dervid ha varit synnerligen liflig, måhända af den anledning att en adlig dams afrättning hörde till de mindre vanliga skådespelen; nog af, vid detta tillfälle skadades den för drottning Christinas kröning tio år dessförinnan uppsatta stora äreporten vid norra ändan af Norrbro, och blef det sedan slottstimmermännens omsorg att densamma förbättra.

Som allmänt kändt är, gjorde »den lede» mycket väsen af sig och grasserade väldeliga här i staden på 1670-talet. Åt honom förskref man sitt lif, med honom hade man mångfaldiga funter, och slutet var att mästerman Whitlock måste med sin bila ställa allt till rätta; både när Simon Eskilson haft »compact med den onde», när »dhe 3 qvinfolken som för lögn i trolldomsväsendett dömde äro till lifvet»* och vid öfriga tillfällen, alltid var halshuggningen botemedlet.

Helt säkert voro fängelserna inga presentabla bostäder, och man var derför i förlägenhet huru med s. k. bättre folk skulle förfaras. De la Vallée begär derföre i ett besigtningsutlåtande (dat. d. 6 April 1663),** att »en fångekammare för förnäma arresterade personer» skulle inredas. Bland dem räknades helt visst bankodirektören Palmstruch, grundläggaren af Rikets Ständers Bank, som år 1668 fängslades för utsläppande af ett större antal sedlar än sedan

* A:o 1674 den 15 Decemb. dömbdes Simon Eskillsson till döden i Kongl. Hoffrätten, för dett han hade Compact med den Onde, den 16 dito presenterades domen, då fördes han i Cronones häckte Smedjegården och executionen gjordes den 19 i samma månadh quod attestor actum ut supra. *Johan Appelroth.*» (1673 års slottsbok.)

»Vaktmestaren i Smedjegården Johan Person emothtager dhe 3 qvinfolcken, som för lögn i trolldomsväsendett dömde äro till lifwett. Stockholm den 14 December 1676. Justificerade alle 3 den 20 Decemb.»

** Riksarkivet.

kunde inlösas. För hans värdiga emottagande och hysande träffades särskilda anstalter, i det att ett rum i kongl. slottet kalladt »Rundelen, öfver stora Porten oplagades till Banco-Directoren Pallmstruch, som han fängslades uthi, dertill giordes fyra fensterkarmar af Eek till insättningen, item till muurning sampt annat mehra der giordes» (1668 års slottsbok). Man synes äfven hafva inrättat fängelse i privat bostad, enär en räkning för år 1664 upptager diverse spik »att slå i jerngalrorna, hoos M:r Johan Wendell steenhuggare vid slåttet, när Hans Exell. Grefve Magni Präst, satt der i Arest».

Om Carl XI:s barndoms- och ungdomsbedrifter har historien icke mycket att förmäla, och hvad vi derom känna är knappast af den sympatiska art, att vi skulle önska närmare detaljer eller ytterligare meddelanden. De upplysningar slottsräkenskaperna lemna, låta oss dock förmoda, att den unge fursten hade sinne äfven för ädlare nöjen, och att han framför allt var, det som i vår mer sentimentala tid anses vittna om en godhjertad natur, en varm djurvän. Vid slottets sydvestra del, alltså i hörnet närmast Storkyrkan, låg en gammal skans, genom påfyllning af jord och plantering af träd anordnad till en behaglig vistelseort, hvilken redan under Carl XI:s tidigare år kallas »den trädgård der Kongl. Maj:t hafwer sin lust». I ett besigtningsinstrument för år 1663 af de La Vallée anmäles såsom högst angeläget att »muren i Slottsträdgården utbättras, då K. M:t der lecker, att icke Stenarne kunde nedfalla och göra K. M:t någon skada» (K. M:t var då 8 år gammal) *. Här blef så småningom väl sörjdt för hans trefnad genom uppförande af flere slags byggnader, anställande af fester etc. Denna plats synes hafva varit en föregångare till vår tids Skansen, i det att efter hand der skapades ett efter den tidens förhållanden anmärkningsvärdt rikt friluftsmuseum. Att uppräkna alla de olika slag af djur, som tid efter annan till konungens höga nöje och behag hit fördes, vore att genomgå nästan hela den svenska djurverlden. Här samlades björnar**,

* Riksarkivet.

** I Aug. 1680 Förbygdes fföör Biörnarne som skulle på skeppet sändas till Tyskland: 1 1/2 tolfft enkla bräder, 2 ståckar, 30 st. läcktspijk — 6 dlr. 31. 14.

elgar, mårdar, räfvar (10 stycken), hjortar och råbockar, renar, vaktade af fyra lappar,* igelkottar, gräfsvin, lokattor, harar och kaniner, hundar af skilda åldrar och slag, kattor, uttrar, örnar (4 stycken), ugglor, röda kajor, korpar, fasaner, rapphöns och ett stort antal vanliga höns,** små fåglar af mångahanda arter m. m. Särskilda hedersgäster voro papegojan samt markattan Cikorn, för hvilken sistnämnde en gång gjordes en låda af blomerant kläde. I kongl. stallet inreddes bås för en kamel och i slagtargården förvaringsrum för vargarne. Den största favoriten var till en början hunden Wuff, men derefter omnämnes ofta hunden Kåtte, som för hvarje dag bespisades med 4 marker kött. Från köket hemtades dagligen en half kanna söt mjölk åt små hundarne och dessutom tidtals tvål och borste för en grundlig rengöring af desamma.

»Lille Hansch i Schantzen, hämptadt för dhe små hundar, som honom åhro anbefallandes $^1/_2$ kanna mjölk hvar dagh.» (Slottsboken Febr. 1671.)

»Till såpa för Kongl. M:ts hundar hafwer jagh efter Herr Håfmarskalkens befallningh bekommit af Kiöksmestaren M:r Pär Larsson Sexton öre Silfwermynt, som härmed qwitteras. Stockholm den 2 December 1673. Christoph Kohlkaas.»

För öfrigt uppgifvas i hofförtäringsboken bland extra utgifter alla af förrådsförvaltaren utlemnade födoämnen för djuren: söt mjölk åt räf- och harungarne, grön kål från K. M:ts trädgårdar åt harar och kaniner, 8 marker kött i veckan för konungens räfvar, fisk åt uttern, färska äpplen åt foglarne, nötter och mandel åt markattan etc. Den största finsmakaren var dock K. M:ts sobel, som i åratal matades med unghöns eller andra läckerheter, såsom hjerpar, sidensvansar eller kramsfogel samt dagligen med ett stort antal färska

---

* »Håffproviantmästare Peer Larsson: J ville låta lewerera till Lapparne, som med een hoop Reenar ankomne ähre, för 4 personer, kåst på 1 wecka, nembl. hwardera 2 brödh om dagen och Ett pundh tårt kiött, förandes sådant till Räkning.

Stockholm den 10 Julij 1665. *Gabriel Gabrielsson.*»

(Slottsarkivet. Hofförtäringsboken för 1665.)

** D. 16 Nov. 1686 är antecknat »Till Hönshuus för Hennes Maij:ts höns uti Skantsgården, dertill: 2 st. fönster, $1^1/_2$ tolfft halfbotn. bräder, $2^1/_2$ tolfft enkla bräder, 16 st. Åhlandsstockar, 4 tunnor kalck och 75 st. läcktspijk» alltså en ganska ansenlig byggnad.

ägg. När kungen var liten, utlevererades åt honom socker, citroner och russin, hvaraf lemonad tillagades, ty K. M:t var ej olik andra barn derutinnan, att han älskade hvad godt var; jemte sina lekkamrater förtärde han finaste kandiesocker och konfiturer i stora qvantiteter.

Nedanstående utdrag från räkenskaperna meddelas såsom karakteristiska:

År 1666 d. 24—30 Junij.

$^1/_4$ Mark Fijnt Sucker för Hans Maij:st Konungen	$5^2/_6$	öre
$^1/_2$ Mark Mandell, Konungens Cikorn togh cammtienaren Zacharias	$6^4/_6$	»
$^1/_2$ D:o d:o togh Lacquejen Jonas	$6^4/_6$	»
30 st. Ägg för Konungens Mårdh	10	»
$7^1/_2$ marker färskt oxkiöt, Konungens kråka	12	»
8 D:o d:o d:o Konungens Räfwar och andra fauglar (örnar?)	$12^4/_6$	»
$2^1/_2$ D:o d:o d:o Konungens Starar Marschalk Lillie befalln.	4	»
1 st. Citron för Konungen, Lille Mattis taget	$2^4/_6$	»
4 D:o En öres talglius uthi Kiällaren	$1^2/_6$	»
Confekt Sucker ($^1/_2$ ℔ Ambra Kugeln) för Konungen	$21^2/_6$	»

År 1667 d. 20—31 Januari:

48 Ägg för Konungens Mårdh.
12 Marker färskt oxkiött Konungens Wuff.
8 st. Sijdenschwantz för Konungens Soobel.
8 st. ägg för Konungens Soobeln.

Lille Hans i Skansen, jägarepojken, passade på de små djuren, och för de större var anställd en särskild djurvaktare Schuman. Prinsen uppvaktades af jemnåriga gossar, pagierna, bland dem äfven unge Tessin, hvilkens namn första gången förekommer i 1665 års förtäringsbok: »För Hans Konungl. Maij:ts och pagen Tessin tagit 4 st. waaxljus à 8 lodh».

För att visa huru ekonomisk den unge furstens uppfostran var, anföres, att i början af 60-talet, alltså under konungens minderårighet, hemtades från förrådet alltsomoftast citroner för att uttaga fläckar ur hans gångkläder, och under sommaren nästan regelbundet 1 kanna vinättika i månaden för att rengöra K. M:sts linnekläder. Under koppartaket timrades senare en särskild »Afdelning för Hans Kongl. Maj:sts Twetterska att torka Hans K. M:sts kläder uthi». (1669 års slottsbok).

För ofvannämnda djursamling uppfördes den ena hyddan efter den andra, så att slutligen hela platsen var fullständigt belamrad med småhus. Då måste man bereda vissa djur tak öfver hufvudet på annat håll; för harar och kaniner afstängdes en del af de två förnämsta altanerna vid slottet, och brädkammare uppslogos under koppartaken för räfvar och dufvor, visligen på tillbörligt afstånd från hvarandra. Såsom en kuriositet må anföras, att enligt dagnotorna tillverkade timmermännen ett antal vattenhoar för K. M:ts smådjur.

Med de tilltagande åren kommo andra förströelser och behof. Ett område, jagtgården, inhägnades, och der uppfördes en jagtstuga med säng och bord för Hans i Schantzen. År 1676 levererades dessutom bjelkar, bräder, tegel, kopparplåt och andra materialer, hvilka bearbetades till K. M:ts lustskans, antagligen en vanlig stor lekstuga. Redan påföljande år tillbyggdes ytterligare ett rum.

I denna lustskans vistades konungen med sina pager, och tiden fördrefs der med lekar eller glada upptåg. Ar 1673 ordnade slottshandtverkarne ett »Teatrum för Lindantzarne i Kongl. Maij:ts Lustskans», och året derpå utqvitterades bräder »Att lägga på vägen i lilla Skansgården för H. K. M:t, när han gick i Comedian.» Skjuttafla saknades naturligtvis icke, och att konungen någon gång roade sig med slöjd synes deraf, att till honom utlevererades vid vissa tider en eller annan bräda. Skjutöfningar och jagter utfyllde största delen af den lediga tiden. Gifvetvis medfördes förfriskningar, ja timmermännen måste en gång tillreda en särskild »släpa» (kälke) att föra pomeranser och citroner uti på fogelleken till K. M:t. Hände det då, att man träffade villebråd af opåräknadt slag, så blef missödet på bästa vis godtgjordt. Sålunda i Juni månad 1673: »Till en hustru, som hafwer med förspijsning underhållit, såsom ock ansat och skiött den Åhlandspoiken, som blef skuten med Kuula uppå Åland då Hans K. M:t A:o 1671 der war uppå Ählgejakt, är betalt à $^1/_3$ daler om dagen, belöper sig ifrån 1 Januari till den 21 Juni, då poiken hemreeste 172 daler kopp.-m:t»; qvittot utvisar, att vårdarinnan Gertrud Eskilsdotter förut under halftannat års tid uppburit ersättning för den skadade gossens skötsel. Enligt klädkammarens räken-

skaper bar konungen vid jagter en helgrå drägt af fint kläde, fodrad med tubin, kantad med galoner och besatt med ett stort antal gröna knappar; sammetshatt och silkesstrumpor samt gehäng med tillhörande fransar, allt var grönt; ytterplagget, regnkappan, var af grått Baraquan, med foder af grått sargie. År 1670 var i konungens tjenst anstäld en dvärg Handske, som följde honom på jagter eller äfventyr.

Kongl. slottet skulle i hvilket annat land som helst, med långt rikare tillgångar än Sverge, hafva ansetts för ett storverk. Att det hos oss kunnat åstadkommas, är ett rent underverk. Endast envåldsherskaren, som i sin person förenade Kongl. Maj:st och H. M. Konungen, kunde uttänka och genomföra den djerfva planen att i ett utfattigt land, i en stad, bestående af ett öfvervägande antal oansenliga byggnader och i öfrigt saknande förutsättningar med afseende å tillgång af materialer och dugliga arbetskrafter, anlägga en borg, som visserligen nu står i en riktig proportion till sin omgifning men då måste hafva varit en fullständig abnormitet. Allt berodde derpå, att man till föredöme tog den store franske konungen, ett föredöme, som ledde derhän, att hvarje furste ville förskaffa sig, icke allenast samma makt som han, utan äfven genom en grandios bostad gifva denna makt ett förkroppsligadt uttryck. Det var under slutet af 1600-talet en fullkomlig epidemi att bygga slott, lika som det under 1700-talet blef en vurm, särskildt vid de tyska hofven, att anlägga porslinsfabriker. Det ligger en förunderlig motsägelse i, å ena sidan Carl XI:s sparsamhet i småsaker, isynnerhet under hans tidigare regeringsperiod, i allt som rörde byggnadsangelägenheter, samt å andra sidan hans beredvillighet att anvisa hvilka summor som helst, när det gällde den nya slottsbyggnaden. I alla framställningar och P. M. från ståthållaren och arkitekten skulle ärendena enligt konungens befallning uppsättas punktvis, och i marginalen återfinner man alltid dennes klara besked; försöktes då ett anfall på börsen, så svarades nästan oföränderligt: »måste anstå i brist på medel», och endast vid smärre belopp eller då kontanta medel icke ifrågasattes, tillstyrktes åtgärden. Det var en njugghet, som

gränsade till det otroliga och sträckte sina sorgliga verkningar till vida kretsar, från hofbetjeningen ända ner till den dödsdömde. År kunde räknas innan slottets tjenstemän utbekommo sina löner, handtverksmästarne måste till aflöningar anlita sina egna knappa tillgångar, så länge dessa varade, och derefter sina vänners; materialer reqvirerades så långt krediten medgaf, och detta var långt nog under envāldets dagar. När hofsnickaren Lukas Mailand, en trotjenare från drottn. Christinas dagar, efter mer än trettio års tjenst skattade åt förgängelsen, uppvaktade hans barn med en supplik, hvari uppgifves, att fadrens stoft legat ofvan jord ett par månaders tid, emedan tillgång till hederlig begrafning saknades, hvarför anhölls om någon hjelp dertill. Carl XI skref med egen hand, »Kan på grund af medlens knapphet icke bifallas», och sålunda återstod endast den såsom skymflig ansedda fattigbegrafningen. Fångarne erhöllo ej ens så mycken föda, att de kunde existera och skulle hafva svultit ihjel, om icke fångvaktare af barmhertighet lemnat dem af sitt eget torftiga bröd.* Så voro förhållandena före år 1690, innan det stora byggnadsarbetet planlagdes och Carl XI:s älsklingsidé började genomföras. Nu synes kassan hafva varit välförsedd, ty inga klagomål öfver försummade utbetalningar förekomma, och hvar man får sin rätt. Det torde dock böra anmärkas, att till detta lyckliga förhål-

---

* Ur Öfverståth. Clas Rålambs skrifv. af d. 26 okt. 1678 till Kon. Carl XI anföres: »Jag hafwer tillsagt Slottsembetsmännen (handtverkarne) de brister att laga, men de i stället att gå tlll arbete hafwa tagit sitt afsked ifrån Slottet, viljandes intet befatta sig med något arbete, förrän de veta sig kunna få betalning derför, emedan de för några år så för förskotterade materialier som gjordt arbete ansenliga poster hafva att fordra. Sammalunda är ock stor jämmer och klagan af fångarna som sittia i Smedjegården uthij E. K. M:ts fängelse, att de intet bekomma det Underhåll hvarmed de kunna hållas vid lifwet, uthan hafwa härtill hafft någon credit hos wachtmästaren som desslijkes med sorg och borgh haf:r förskaffat några maatwahror hoos sine gode wenner, men såsom han sielf nu inthet kan få mehra credit, alltså måste den ena swälta med den andra, kunnandes man intet nog beskrifwa den stoora jämmer och klagan, som man dageligen, uthan någon apparence, den at secundera, förnimma moste.

Ändteligen kan jagh eij heller undgå E. K. M:t at tillkiennagifwa den stora nödh och klagan, som föras af alla så höga som nedrigare betienterne wid Slottsstaten i dhet de intet hafwa hwarmed de sig och dhe sina underhålla kunna, emedan de sina Löhningar än i några åhr bortåth inthet bekommit, hvarför E. K. M:t allernådigst täcktes dheras stora Trångmåhl behierta och dhem uthom denna sin nödh rädda. (Riksark.)

lande bidrog utan tvifvel de numera rikligt inflytande reduktionsmedlen.

En märklig förändring inträdde dock med rikshushållarens död. Redan den 8 Maj 1697, dagen efter den stora eldsvådan, beslöt regeringen, att slottet skulle återuppbyggas efter den af Tessin vid återkomsten från hans utländska resa uppgjorda planen, med de ändringar, som befunnos lämpliga, sedan byggnadsplatsen var afröjd och man der fritt kunde röra sig. Samma dag beordrades 350 gardister att besörja eftersläckningen, nedbryta qvarstående gammalt murverk, och Tessin anmodades att så fort ske kunde påbörja restaureringen vid den nybygda delen, hvaraf hela taket blifvit lågornas rof samt en stor del af det inre och åtskilligt å fasaden skadats. Tessin inkallades inför Rådet och förklarade, att han till följd af hettan ännu icke kunnat undersöka beskaffenheten af de qvarstående murarne, men hoppades att kunna bibehålla dem, hvilket ock lyckades. Med outtröttlig energi arbetades på återställandet af denna norra del för att lemna tak åt de husvilla kungl. personerna. Men krig och hårda tider kommo och tillgångarne uttömdes. På nytt måste leverantörer och handtverkare lemna förskott, som oaktadt de mest bevekande suppliker och framställningar af dem och, sedan de voro döda, af deras arfvingar, endast undantagsvis beaktades. Ett par upplysande exempel må anföras: Snickaremästaren Rudolf Huss levererade 1699 ett ekgolf, men först 1710, alltså efter 11 års förlopp får han »på grund af denna tidens knapphet» rättighet att taga det tillbaka. Schatullmakare Simon Baumans enka hade 1709 för den då aflidna hertiginnan af Holstein Hedvig Sofia gjort en likkista, som hon dock icke ville leverera förr än liqvid erlagts, och när så icke i behörig tid skedde, behöll enkan sin kista. Då Hedvig Eleonora dog (1715) och antogs hafva efterlemnat en ansenlig förmögenhet, i hvad fall som helst så mycket, att medel till begrafningen icke skulle saknas, erinrade enkan om samma kista, som var väl så prydlig, att den kunde för en drottning erbjudas, efter som den kostade ej mindre än 1800 daler koppar-

mynt. Den blef också inköpt och använd, men först nio år derefter, den 23 Juni 1724, betald och qvitterad.

Vid återupptagandet af byggnadsarbetet under gynnsammare konjunkturer sökte regeringen i sin mån och på sitt sätt godtgöra hvad alltför ofta i den vägen brutits eller försummats. Men sättet förefaller oss dock någon gång egendomligt, såsom i följande fall: stenhuggaren Anders Brokamp hade en högst betydlig fordran för huggen sten, lemnad mellan åren 1701 och 1706, som dels redan var inmurad, dels förvarades för att vid behof insättas. Efter Brokamps död inkommo arfvingar och kreditorer upprepade gånger med framställningar om liqvid för denna fordran. Efter tjugofem års förlopp, 1731, besluter verkligen regeringen på slottsdeputationens förord att beloppet skall utbetalas, sedan man dock »först effter möjligheten sökt något derpå med arfvingarna och Creditorerna att aftinga (pruta) *i ansende till den contanta betalning* de i sådan händelse skulle komma att undfå». Det var icke ovanligt att sonen efterträdde fadern i yrket inom slottsbyggnaden; i snickeriet voro till och med tre generationer efter hvarandra sysselsatta, hvaraf den sista kräfde för arbete, utfördt af den första. Detta arftagande af icke allenast anställning utan äfven många års fordringar tyder på ett patriarkaliskt förhållande mellan förmän och yrkesidkare samt en fast tro på en framtida uppgörelse, en tro, som dock understundom blef grymt gäckad.

Med afseende å kostnaden för kongl. slottet kan naturligtvis någon tillförlitlig summa icke uppgifvas, och det af flere anledningar; dels lemnades dertill åtskilliga materialer från statens egna skogar, dels erhöllo de till arbetet beordrade guardiebussarne och krigsfångarne en betalning, som betydligt understeg verkliga värdet af deras arbete, dels ock har penningevärdet, sådant det finnes angifvet i anvisningar och utanordningar, undergått väsendtliga förändringar under den långa byggnadstiden och den tid af ett hundra tjugu år som nu förflutit efter byggnadens fullständiga afslutande. I Ferlins arbete öfver Stockholms stad finnas uppgifna och sammanräknade alla utgifter från 1691 till och med 1776, och utgöra de, förändrade till en myntenhet, 10 millioner 212,738 $^2/_3$

Riksdaler Riksmynt. Häri äro jemväl upptagna de betydliga belopp, som utbetalades till möbler och inventarier, reseunderstöd och pensioner åt konstnärer af olika slag, inköp eller reparationer af hus, hyror för lokaler under den tid slottet byggdes m. m. Äfven till ett för sjelfva slottsbyggnadsarbetet så främmande ändamål som drottning Ulrica Eleonoras begrafning utbetalades af slottsbyggnadsmedlen enligt Rikets Ständers beslut 60,000 daler silfvermynt med 30,000 daler för hvartdera af åren 1743 och 1744.

Det är en gammal erfarenhet, att vid granskning af räkningar från äldre byggnader förgår mycket af den poetiska doft, hvarmed sägner och tradition utstyra dessa byggnader; alla föreställningar om hemtrefnad och gemytlighet falla till föga för de ojäfaktiga bevisen på att bristerna voro många och obotliga. Särskildt är detta förhållandet vid det gamla kongl. slottet, der tid efter annan besigtningar höllos och de allvarligaste påminnelser gjordes, utan att de ledde till någon påföljd. Med våra begrepp om till och med en enkel bostad skulle slottsrummen med deras ständiga inrökning, eldfara, dragiga fönster och till följd af inregning skadade tak anses fullkomligt obeboeliga. Kopparbetäckningen var på många ställen upprifven och slängde i stora flak för vinden, i synnerhet på tornet Tre Kronor, och reparation deraf hjelpte endast ofullständigt, ty de uppruttna takbräderna lemnade icke fäste för spiken. Yttre taket öfver konungens egen våning uppgifves vara så »baufälligt», att till förekommande af innertakens nedvätande måste takvaktmästaren utsätta särskildt bestälda kopparkärl; »1678 4 styc. större stycke fat för takdropp inköpte;» 1693: »till att setja under takdropp öfver biblioteket 20 st. tråg.* De flesta innertrappor voro af trä och mycket slitna, yttertrapporna deremot af sten, men knappast trafikabla. Ständigt måste man vara

---

* »Det är ibland allt detta mycket förfallet som dagelig reparation och förbättring behöfwer, ty koppartaket är mestadels förderfvadt, så dhet skulle drypa, fast i alla rum, om wachtaren under taket icke upptoge droppet, i så många trågh och byttor som dher under måste sättas. Sedan är dageligen till att lappa och bättra på fönster, dörrar, låsar, skorstenar, kakelugnar, broar, af hvilka fyra måste underhållas af Slottet.» (Öfverståth. Schering Rosenhanes Relation om Stockholms Slåtts och Stads tillstånd till åhr 1663. (Upsala bibl.)

beredd på eldsolyckor till följd af bristfälliga rökrör, men äfven när elden var lös i angränsande byggnader antändes mer än en gång taket på det sätt, att gnistor nedföllo vid ställen, der kopparplåten var upprifven. Särskild uppmärksamhet egnades åt eldsläckningsväsendet, ehuru detta naturligtvis var högst ofullständigt. Å fyra ställen under koppartaket voro vaktkammare inrättade, der turvis knektar dag och natt uppehöllo sig för att vid första tillfälle ingripa. Der funnos stora kar, ämbar, tunnor och stäfvor, fyllda med vatten samt ett antal sprutor. Efter den tidens förhållanden hade man sålunda inrättat sig så praktiskt som möjligt, men när olyckan var framme befunnos alltid åtgärderna otillräckliga. När eldsvåda uppkom nattetid inom Stockholm, skulle samtliga vid slottet anställda arbetare der infinna sig och en särskild »discretion» af en daler silfvermynt lemnades åt den som först ankom.

Öfverståthållaren klagar oupphörligt öfver den fara, som hotar från alla de i slottets omedelbara närhet belägna byggnaderna, en hel liten stad af träkåkar; å norra sidan de båda stora vedgårdarna, den förfallna stugan, »der allt bröd till Hofvet bakades», snickare Mailands hus med sjöbod, tvätthuset, en stuga der boktryckaren Cario hade sina böcker förvarade, en stuga för de kristnade judarne; å östra sidan förvarings- och materialbodar, ett torkhus för virke, en byggnad, som Sven Bengtson (slottsbyggmästaren) bodde i, m. fl.; å södra sidan stenhuggare- och svarfvarebodar samt å den vestra, invid skansporten, ett corps-de-garde, alla af trä, flere af dem täckta med »näfver och mull». En lång skriftvexling utspann sig angående nödvändigheten att till längre afstånd från slottet förflytta »commoditén för guardiebussarne», som låg bredvid vedgården, »eftersom bussarne med luntor och tobakspipor till en sådan ort som oftast hän gå.»

Det utvändiga, som vi gärna föreställa oss pittoreskt men icke allt för vanvårdadt, framkallade vid besigtningarne de svåraste anmärkningar. Den sydöstra delen härjades år 1642 af en förödande eldsvåda, och lokalerna iordningställdes derefter temligen provisoriskt; först år 1668 påbörjades en ordentlig nybyggnad derstädes, men

sju år senare får man genom en af Tessin d. ä. författad »oförgripeliget oppsatts öfver det som erfordrar reparation vid Kongl. Maj:sts Slott här i Stockholm» veta att å östra fyrkanten,» som byggdes af nyo, är ställningen rutten och måste tagas neder». Men det var icke allenast ställningar och takbräder, som voro så af röta förderfvade, hela den stora träbyggnaden öfver slottskyrkan och köken å norra sidan stod på giller och förklarades af Tessin vara så betänklig, att han derför icke kunde ansvara. Följande post i 1686 års slottsbok upplyser, att, oaktadt alla varningar, var underhållet i hög grad bristfälligt: Juli 15: »Till Tre Cronors Reparerande som långesedan är bårtblåsit och förvarat och till andra orter utgifvit dertill är uppgiordt 1 L℔ 6 ℔ ny koppar och 1 L℔ 16 ℔ D:o gammal.» Blåsten hven genom de halfruttna fönstren, hvilket gaf anledning till att år 1690 för första gången innanfönster anbringades i de kungl. våningarne. Till mer genomgripande reparationer kunde man icke besluta sig annat än vid tronskiften samt vid kungl. förmälningar. Jo, anständigheten fordrade, att när förnämt främmande väntades, de för dem afsedda rummen skulle grundligt iordningställas. I synnerhet var detta fallet vid besök af de i räkenskaperna ofta omnämnda utländska gesandterna, förmedlare af traktater etc., besvärliga gäster med talrika följen, hvilka förtärde oxhufvudtals af hofvets fina rhenviner och tunntals af serbster-, rostocker- eller andra rara ölsorter, och som till sist, när de, stundom efter flere månaders rundlig förplägning, funno för godt att draga sina färde, begåfvades med guldkedjor, medaljer och andra »klenodier» af högt värde. Uppskofvet med öfriga delars reparation föranleddes närmast af penningebrist, men ofta omnämnes det skäl, att dermed borde anstå till dess man kunde genomföra den af de La Vallé på 1650-talet uppgjorda och af Carl X godkända ritningen till hela slottets om- och tillbyggnad. När år 1690 förberedelser vidtogos för den norra delens påbyggnad, var det för visso icke mer någon möjlighet att derstädes underhålla tak och väggar. Långt tidigare finnes antydt, att arbetare nedhissades i korgar från taket för att taga reda på huru det förhöll sig med

stora hål i ytterväggarne.* Då ändtligen den länge förutsedda oundvikliga katastrofen inträffade, var den gamla byggnaden allt igenom så rutten, maskstungen och luckrad, att hvad der icke genom eld förtärdes, störtade ohjelpligt samman och blef under några få timmar till grus och spillror förvandladt.

Om slottsbranden och dess orsaker är föga bekant. Tessin meddelar i bref till Cronström,** att den uppstod vid slottets sydvestra del och med sådan förödande hastighet spreds åt alla håll, att hela taket nästan samtidigt stod i lågor. Denna uppgift bekräftas af åsyna vittnen, bland annat vid den af Kongl. Rådet i riksenkedrottningens närvaro hållna undersökningen. Såsom bevis på olyckans omfattning och den skräck drottningen sjelf dervid erfor, berättas, att hon, omhvärfd af lågor, ropat på hjelp men funnit sig öfvergifven af alla; detta strider dock mot en annan, sannolikare redogörelse för händelsen, nemligen, att den då sextioåriga damen förlorat medvetandet och räddats af tillskyndade personer. Två slottsbetjente aflemnade en i Riksarkivet förvarad redogörelse för sina bedrifter, hvari omtalas, att de med fara för eget lif *salverat* åtskilligt, som utan deras ansträngningar skulle gått förloradt och begära naturligtvis sin väl förtjenta belöning, hvilken de lika naturligt aldrig bekommo. I det fall sammanstämma alla uppgifter, att den största oreda och förvirring herskade. Såsom bevis derpå angifves, att medan en stor del af Räntekammarens och öfriga i slottet inrymda embetsverks handlingar i tid och oskadade undanskaffades (hufvudsakligen till Storkyrkan) var konungens lik nära att innebrännas. Härom har Palmsköld antecknat: »Konungens lik, som ändå stod qvar uti den kammar, der Konungen var i lifstiden van att vistas (i nordvestra hörnet), hvilken ock blef ifrån elden sedan alldeles befriadt, lät man straxt bära undan af slottet och till fordom Kongl. Drotzen Gref Pehr Brahes hus (å Helgeandsholmen), dädan thet blef sedermera d. 8 Maj om aftonen taget

---

* »till en korg och uthläggiare, hwilken brukades att nederhissa dem uthi, som skohla besijcktiga hwadh för rum som skulle finnas in för holen som är på Slåttsmuren.» (1679 års Slottsbok.)

** Riksarkivet.

och insatt uti Riddarholmskyrkan». Detta öfverensstämmer deremot icke med andra meddelanden, som veta berätta, att bortförandet var förenadt med de största svårigheter, ja, att liket till och med nedbars af en enda man.* Orsaken härtill, om så är, bör sökas i de lätt antända trätrapporna, äfvensom af följande omständighet. Konungens kammare låg i vestra fyrkantens öfre våning med utgång till den långa vestra passagen och dess trappa. Åtskilliga år före ombyggnaden af norra sidan uppsattes en trätrappa från Borggården till konungens rum, men en af de första åtgärderna vid byggnadsarbetet var att nedrifva denna trappa, hvarefter i borggårdens nordvestra vinkel förlades en utvändig bred trätrappa, hvilande på yttermurarna. När nu elden svepte öfver från sydvestra sidan blef denna trappa genast antänd, till följe hvaraf den beqvämaste kommunikationen afbröts och endast den aflägsnare, svårtillgängliga utgången återstod.

Den 7 Maj 1697 var en sorgedag för hofvet och i flera afseenden för hela det svenska folket. Konungens lik med möda räddadt, den åldriga riksenkedrottningen och de furstliga barnen flyende det rasande elementet, hela den talrika hofpersonalen irrande utan hus och hem samt till sist den med otroliga ansträngningar uppförda praktbyggnaden delvis härjad. Först den 7 Dec. 1754, alltså efter $57\,^1/_2$ års förlopp, blef det nya slottet taget i besittning af den kungl. familjen, under klockringning, festligheter och allmänt jubel. Vid denna, jemförelsevis oss nära liggande tid börjar det nuvarande kungl. slottets historia.

---

* År 1692 fr. d. 25—30 April och följande dagnotor: »— — — — timbermän hafva arbetat uppå een trätrappas förfärdigande, som löper ifrån Regerande Dråttningens stora Fyrkant till Kongl. Maj:ts logementer (till Biblioteket i öfre delen af Vestra fyrkanten) och kommer att hänga på muren mellan fyrkanterna.»

Om skydd för mönster och modeller.

Af

Nils Rahm.

Frågan om införandet i vårt land af lagstadgadt skydd för mönster och modeller är icke ny. Sedan snart tjugo år tillbaka har den vid olika tillfällen tagit i anspråk Regeringens, Riksdagens eller enskildas uppmärksamhet utan att dock hittills hafva lösts. Åter har den blifvit satt på dagordningen genom det beslut, som fattades vid förra årets möte mellan idkare af metallindustri och slöjd att anmoda Svenska Slöjdföreningens Styrelse att hos Kungl. Maj:t göra hemställan om återupptagande af frågan om mönsterskydd, helst i dess helhet, men åtminstone för metallindustri, hvilken anmodan Slöjdföreningens Styrelse också beredvilligt efterkommit och genom skrifvelse den 13 Juli 1895 i underdånighet anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till förordning angående skydd för mönster och modeller inom alla industrins grenar. Vid nyssnämda möte voro åsigterna öfverensstämmande om det stora gagnet och det trängande behofvet af mönsterskydd för industrin och i synnerhet den i konstnärlig riktning arbetande industrin och det framhölls kraftigt, att en uppblomstrande nationel konstindustri vore otänkbar under det nu rådande skyddslösa tillståndet.

Jag har nyligen varit i tillfälle att finna dessa uttalanden bekräftade. Innan Svenska Slöjdföreningens Styrelse ingick till Kungl. Maj:t med sin nyss sagda hemställan, vände sig Styrelsen till bland andra äfven Svenska Teknologföreningen med begäran om dess yttrande i saken. Föreningens 2:dra sektion öfverlemnade då åt en kommitté att söka utreda frågan, och blef jag utsedd till en bland dess ledamöter. För att på bästa och tillförlitligaste sätt kunna fullgöra sitt uppdrag sökte kommitterade genom personliga och skriftliga förfrågningar utforska så långt det för dem var möjligt, hvilka åsigter industri-idkarne hade om mönsterskyddets lämplighet för vårt land och de skäl, hvarpå dessa åsigter — för eller emot — voro grundade. Om också, af lätt insedda orsaker, dessa efterforskningar icke kunnat blifva så omfattande, som önskligt varit, hafva de dock, såsom jag vågar tro, i någon mån bidragit till att klargöra vår industris ställning till det ifrågasatta mönsterskyddet.

Men det har af dessa efterforskningar också synts mig framgå, som om såväl bland mönsterskyddets anhängare som motståndare kännedomen om de vigtigaste principerna för mönsterskyddet icke vore så allmänt spridd som måhända nyttigt vore för frågans förande till ett godt slut. Åtskilliga af de farhågor jag hört uttalas mot mönsterskyddets införande här i landet, äro, enligt min åsigt, till väsentlig del grundade på obekantskap eller missuppfattning af mönsterskyddets väsen och sannolika verkningar.

Jag har derför föreställt mig, att en kort framställning af några mönsterskyddets mest karakteristiska hufvuddrag icke borde vara olämplig, och betraktadt ur synpunkten såsom ett försök att i någon mån bidraga till en lycklig lösning af den fråga, som genom metallmötets och Slöjdföreningens Styrelses initiativ blifvit återupptagen, torde mitt föredrag här kunna både försvaras och påräkna ett välvilligt bedömande.

För att gifva en klar bild af mönsterskyddet i våra dagar skulle gifvetvis erfordras en mer eller mindre utförd framställning af mönsterskyddslagstiftningens innehåll och verkningar i åtminstone de förnämsta industristaterna. Det låter sig dock icke göra att inom ramen af *ett* föredrag sammanpressa ett så vidlyftigt ämne. Jag måste derför i det följande inskränka mig till ett skärskådande af hufvudsakligen en bland de nutida mönsterlagarna och endast här och hvar, när anledning dertill särskildt erbjuder sig, till jemförelse kasta en flyktig blick äfven på någon af de öfriga lagarna. Och äfven med denna begränsning blir det nödvändigt att förbigå åtskilliga detaljer af ej ringa vigt och intresse.

Till utgångspunkt har jag då, af flera anledningar, valt 1876 års för närvarande i Tyskland gällande mönsterlag, hvarmed jag emellertid icke vill hafva menat, att denna lag vore den bästa och företrädesvis passande till förebild för ett eventuelt mönsterskydd här i riket. Den tyska lagen har obestridligen många förtjenstfulla sidor, med en tjuguårig erfarenhet har också visat, att den är behäftad med åtskilliga brister, och att döma efter uttalanden i tidskrifter och mötesförhandlingar önskar man temligen enigt en del ändringar i densamma, fastän man öfverhufvud är ganska belåten med att mönsterskydd existerar.

Det nutida mönsterskyddets historia i Tyskland begynner med Riksdagsbeslutet 1870.

Det lagförslag, som detta år förelades dåvarande Nordtyska Förbundets Riksdag angående upphofsmannarätt (»Urheberrecht») till tryckta skrifter m. m., innehöll i ett femte kapitel föreskrifter angående eganderätt och skydd för konstverk. Men med detta kapitel voro konstnärerna alldeles icke belåtna utan förde deremot en häftig agitation, under påstående att de föreslagna bestämmelserna icke tryggade konstnärernas arbeten mot efterbildningar inom industrien och yrkena, i sammanhang hvarmed det också framhölls, att äfven konstindustrins alster borde komma i åtnjutande af skydd. Då det icke lyckades att sammanjemka åsigterna i denna fråga, uteslöt Riksdagen hela detta omtvistade kapitel ur lagen, men

anmodade på samma gång de förenade Regeringarna att för nästkommande Riksdag framlägga ett lagförslag, som utgick från det uteslutna femte kapitlet och derjemte tog tillbörlig hänsyn äfven till konstindustriens berättigade intressen.

Trots detta hade dock troligen en tysk mönsterlag låtit vänta på sig, om ej framför allt tvenne omständigheter mellankommit, som på det tydligaste ådagalade att mönsterskyddets införande icke längre kunde uppskjutas, nemligen verldsutställningen i Wien och eröfringen af Elsass-Lothringen.

På Wiener-utställningen visade sig påfallande, huru den tyska konstindustrin i hög grad stod tillbaka vid jemförelse med sådana länders, der ett lagstadgadt mönsterskydd existerade, och det upprepas från alla håll, att det just berodde på saknaden i Tyskland af skydd för konstindustrins alster.

Men kanske ännu mer betydelsefullt för mönsterskyddets snara införande var dock eröfringen af Elsass-Lothringen.

Fabrikanterna i dessa länder hade under det franska herradömet åtnjutit mönsterskydd och lärt känna dess fördelar. Nu saknade de detta i Tyskland, och då dertill deras tillverkningar hädanefter voro hänvisade till afsättning företrädesvis just inom detta land, kan man lätt inse huru dan deras ställning blifvit. Det är alls icke att undra öfver, att fabrikanterna i dessa provinser ifrigt bemödade sig om att ånyo komma i åtnjutande af mönsterskydd, och i synnerhet från handelskammaren i Mülhausen inkommo upprepade petitioner derom till den Tyska Regeringen.

Det ena med det andra hade till följd, att rikskanslers-embetet återupptog frågan och vände sig till de särskilda staterna inom Tyska Riket med begäran om upplysningar angående de förherskande åsigterna beträffande dessa sväfvande frågor. Såsom icke var oväntadt, gingo svaren i olika riktningar, och från flere håll framhölls önskvärdheten af att en enquête af sakkunnige måtte föranstaltas för att söka åstadkomma full klarhet, innan vidare åtgärder vidtagos.

En sådan enquête kom också till stånd, i det att 33 sakkunnige: bildhuggare, målare, arkitekter, representanter för metallindustrin,

lervaru- och glasindustrin, textilindustrin och några andra industrigrenar äfvensom för mönsterritarne, kallades till Berlin för att öfverlägga och gifva till känna sin mening om behofvet och lämpligheten af mönsterskydd.

Öfverläggningarna egde rum den 3—12 maj 1875, och under dem yppade sig en öfverraskande, ingalunda väntad enighet i åsigter. Man hörde der samma skäl, som äfven hos oss af mönsterskyddets vänner ständigt anförts. En mönsterlag vore för Tyskland ett oafvisligt behof; den tyska konstindustrins underlägsenhet vore väsentligen en följd af den rådande skyddslösheten, men skulle säkerligen visa en snar och betydande uppblomstring, om blott det saknade skyddet erhölles. Man betonade särskildt och på det bestämdaste, att de tyske arbetarne, ritarne och fabrikanterna i andlig begåfning voro fullkomligt likstälda med andra nationers, men att deras förmåga hittills icke kunnat göra sig gällande. Konstnärerna ville icke ställa sina krafter till industrins tjenst, då de icke kunde af fabrikanterna erhålla en skälig ersättning för sitt arbete. Slutligen framhölls också att en dylik lag vore ur moralisk synpunkt berättigad, då det måste anses vara förkastligt, att hvar och en utan vidare kunde sätta sig i besittning af annans rättmätiga egendom och på ett otillbörligt sätt beröfva honom lönen ock frukterna af hans arbete.

Sedan man i Tyskland kommit så långt, gick det derefter ganska raskt med de vidare åtgärderna för mönsterskyddets införande. Utarbetandet af ett förslag till mönsterlag följde omedelbart efter enquêtens förhandlingar. Efter att hafva varit förelagdt Förbundsrådet, som med några smärre ändringar gillade förslaget, blef detsamma den 1 November 1875 öfverlemnadt till den Tyska Riksdagen. Vid förslagets första läsning erkändes från alla sidor mönsterskyddets berättigande, ingen enda röst höjdes, hvilken ville försvara det existerande skyddslösa tillståndet. Oaktadt lagförslaget hos Riksdagen fick en mycket grundlig behandling, hvilken också hade till följd att flera ganska betydelsefulla tillägg och ändringar gjordes, var dock Riksdagen redan den 18 December 1875 färdig

och antog då lagen definitivt för sin del. Slutligen den 11 Januari 1876 blef den också af Kejsaren stadfäst.

Man var nu så öfvertygad om industrins behof att snart komma i åtnjutande af det efterlängtade skyddet, att lagens trädande i kraft utsattes redan till den 1 April 1876, under det att de båda samtidigt behandlade lagarna om skydd för konstverk och för fotografier först den 1 Juli samma år bestämdes skola träda i kraft, och detta på den grund att man ville bereda möjlighet för mönstren till vårsaisongen 1876 att kunna åt sig förvärfva skydd.

Det kunde synas som hade jag allt för länge uppehållit mig med historiken öfver den tyska mönsterlagens tillkomst. Jag har dock trott mig icke böra alltför knapphändigt behandla denna del af mitt ämne, då den, enligt min åsigt, är ganska anmärkningsvärd och dertill erbjuder osökta jemförelsepunkter med de sträfvanden, som hos oss hafva gjorts för att få infördt lagstadgadt skydd för mönster och modeller.

Länge nog hade man i Tyskland icke velat fästa afseende vid de önskningar, som gång på gång framstäldes från de industri- och yrkesgrenar, der man förnämligast kände och insåg svårigheterna och följderna af ett ohejdadt kopierande. Mönsterskyddets motståndare voro i alla händelser de mest inflytelserika. Det behöfdes de omständigheter, hvarom nyss nämts, för att vända om åsigterna. Men man måste medgifva, att sedan detta en gång skett, sökte man med erkännansvärd raskhet rätta, hvad som förut försummats. Från Maj 1875 till den 11 Januari 1876 hade hela arbetet fullbordats med mönsterlagens utarbetande och dess behandling hos Riksdag och Regering.

. Det torde utan öfverdrift kunna påstås, att mönsterlagen af den 11 Januari 1876 i Tyskland mottogs nästan med entusiasm, och vid den anknötos många och stora förhoppningar om en kommande uppblomstring inom i synnnehet de industrigrenar, för hvilka mönsterlagen företrädesvis var af betydelse. Det lider säkerligen

ej heller något tvifvel, att mönsterlagen möjliggjort och kraftigt befrämjat den tyska industriens och framför allt dess konstindustris utveckling i smak och originalitet. Men man får naturligtvis icke vänta, att en mönsterlag skall kunna på en gång och ensam åstadkomma allt. Man lär sig icke med ens stå på egna ben, när man förut varit van att stödja sig på andra, och en uppblomstring inom konstindustrien betingas äfven af andra faktorer än mönsterskydd, om också detta är en bland de vigtigaste. Äfven inom sådana fabriksgrenar der man möjligtvis, att döma efter åsikterna hos oss, skulle vänta mindre tillfredsställelse med mönsterskyddet, hör man i Tyskland icke yttras någon missbelåtenhet med detsamma, och från ett håll, der ingen förkärlek för mönsterskydd är att antaga, har jag sett anföras såsom det strängaste omdömet om den tyska mönsterlagen, att har den ej gjort något godt, har den ej heller gjort något ondt.

Här i Sverige hafva vi redan haft våra petitioner och framställningar om lagstadgadt skydd för mönster och modeller. Särskildt från metallindustriens sida har man upprepade gånger gifvit tillkänna, att för densamma införandet af mönsterskydd är ifrigt efterlängtadt och af behofvet påkalladt.

Skall det också fordras nästkommande års utställning här i Stockholm för att öfvertyga de ännu tveksamme, att icke heller vi kunna undvara detta skydd, som andra industristater, större och mindre, ansett nödvändigt och nyttigt för att höja sin industri och tillföra den smakfullhet och nationelt skaplynne.

Hvad jag nyss sade, är icke ett antagande blott, för att erhålla en passande jemförelse med de omtalade förhållandena i Tyskland. Anledningar till farhågor saknas verkligen icke. Det är väl bekant, helst inom Svenska Slöjdföreningen, att våra inhustriidkare och handtverkare icke äro synnerligen benägna för att utställa alster, som höja sig öfver den vanliga tillverkningens nivå. Slöjdföreningens styrelse har i sin förut omnämda framställning till Kungl. Maj:t anfört ett ganska betecknande exempel från förberedelserna till vårt lands deltagande i Chicago-utställningen. De förfrågningar,

som vi vid vårt arbete inom Svenska Teknologföreningens kommitté stält till flere idkare af konstindustriel verksamhet, hafva också bekräftat detta. Uttalanden hafva framkommit om önskligheten af mönsterskydd redan till utställningen nästa år, och man har låtit förstå, att ifvern icke voro synnerligen stor att spilla ansträngningar och kostnader på åstadkommandet af smakfulla och originella tillverkningar för att utställa dem till kopiering af mindre nogräknade konkurrenter. Det har förut händt en industriidkare, som för en annan utställning hade framstält praktiska och prydliga artiklar, att, redan innan utställningen blifvit officielt öppnad, åtskilliga af dessa blifvit kopierade och utstälda af en annan fabrikant samt af honom förda i handeln.

Grundprincipen för mönsterskyddet enligt 1876 års tyska mönsterlag är uttryckt i lagens första paragraf, enligt hvilken *rätten att helt och hållet eller delvis efterbilda ett industrielt mönster eller modell* tillkommer endast upphofsmannen (Urheber). Men den tyska mönsterlagen har alldeles underlåtit att definiera, hvilka alster af andlig verksamhet den inbegriper under benämningen mönster eller modell, och öfverlemnat fastställandet af dessa begrepp åt lagskipningen och praktiken. Inom området för den så kallade industriella eganderätten är denna saknad af en legal definition icke ovanlig. Inom patentlagstiftningen rör sig sålunda allt kring begreppet uppfinning, men, så vidt jag nu kan erinra mig, har ingen patentlag försökt att uppställa en verklig definition derpå. Af författare och forskare på patentväsendets område hafva många försök blifvit gjorda att definiera begreppet uppfinning, men vid sin tillämpning på det verkliga uppfinningarnes mångskiftande fält hafva dessa definitioner visat sig vara för trånga eller för vida, och i lagarna har man såsom förut afstått från att definiera detta begrepp. Också anmärktes under den tyska mönsterlagens behandling i Riksdagen, att det vore bäst att icke i lagen definiera hvad som skulle anses såsom mönster eller modell, ty den läsare, menade man, som icke erhållit en föreställning derom, sedan han genomläst lagen,

skulle svårligen bibringas en klarare insigt genom en kortfattad definition.

Praxis har emellertid utbildat sig derhän, att 1876 års tyska mönsterlag endast skyddar de så kallade *prydnadsmönstren och prydnadsmodellerna,* d. v. s. förebilder för industriföremåls form och utseende, för så vidt dessa förebilder vilja inverka på smaken eller den estetiska känslan. Är det deremot fråga om att med industriföremålets form eller beskaffenhet vinna ett visst nyttigt eller praktiskt resultat, en ny teknisk effekt, då är man inne på området för de så kallade *nyttighets-mönstren och nyttighets-modellerna* eller de med dem närbeslägtade *patentbara uppfinningarna,* hvilka i Tyskland skyddas af andra lagar.

Det är af ganska stor vigt att fasthålla denna skilnad mellan prydnadsmönster och -modeller samt nyttighetsmönster och -modeller. I Tyskland har lagens tystnad i detta afseende, i synerhet under mönsterskyddets första år, åstadkommit icke så liten osäkerhet och förvirring, och ett ej ringa antal mönster och modeller hafva blifvit inregistrerade, för hvilka, såsom varande nyttighetsmönster och modeller, skyddet varit helt och hållet illusoriskt. En ändring derhän, att lagen bestämdt angifves gälla endast prydnadsmönster och -modeller, synes också vara en bland de anmärkningar, som rigtas mot densamma.

Såsom bekant, uppdrog Kungl. Maj:t 1877 åt särskilda kommitterade att dels utreda, huruvida och i hvilka fall patentskydd kunde vara berättigadt och för vårt land gagneligt, samt, derest sådant skydd fortfarande skulle anses nyttigt och behöfligt, utarbeta förslag till förordning i ämnet, dels ock upprätta förslag till författning åsyftande att bereda verksamt skydd mot såväl olofligt begagnande af varumärken och fabriksstämplar som reproduktion af mönster och modeller. Kommittérade afgåfvo näst följande år betänkande i dessa ämnen med åtföljande författningsförslag.

Tvenne af dessa förslag utgöra grunden för vår nuvarande patentförordning och varumärkeslag.

I hufvudsak grundadt på detta af år 1877 års kommitterade

uppgjorda förslag till förordning angående skydd för industriella mönster och modeller, jemte deröfver afgifna yttranden utarbetades inom Civildepartementet ett förslag till förordning angående mönsterskydd men inskränkt endast till alster inom metallindustrin och förelades 1887 års Riksdag. Förslaget blef af lagutskottet afstyrkt, men hann aldrig komma under Riksdagens pröfning, innan Riksdagen upplöstes. När Riksdagen ånyo sammanträdde, förnyades icke propositionen.

Dessa båda förslag, de enda i detta ämne som hos oss utarbetats, inskränkte också skyddet till allenast sådana formbildningar, som afsågo smakens och skönhetssinnets tillfredsställande, d. v. s. till prydnadsmönster och -modeller, och hänvisade nyttighetsmönstren och -modellerna till patentskyddet.

Så snart öfverhufvud mönstret eller modellen framstår såsom en produkt af en individuel, andlig, skapande verksamhet, bör den kunna påräkna lagens skydd, skulle mönstret eller modellen ur estetisk synpunkt än lemna aldrig så mycket öfrigt att önska. Lika väl som både goda och dåliga böcker skyddas mot eftertryck, skyddas också de mest konstnärliga eller de allra enklaste mönster mot obefogad efterbildning. Öfver arbetets konstnärliga värde dömer allmänheten, icke lagen och domstolen. Att uppdraga en bestämd, begreppmessig skilnad mellan de mera konstindustriella och de vanliga, mera alldagliga mönstren och modellerna, låter sig föröfrigt, enligt mitt förmenande, svårligen göra. Öfvergången är så kontinuerlig, så jemn och omärklig, att näppeligen någon lär kunna afgöra, när konstindustrien slutar och de enkla, vanliga mönstren taga vid.

Lättare blir det att åtminstone ungefärligt uppdraga en gräns åt motsatta hållet, emellan mönstren och modellerna och konstverken. Den bestämmes af det ändamål, som dessa olika framställningar afse att tjena. Till konstverk skulle då höra alla produktioner, som afse uteslutande ett estetiskt ändamål, som hafva till sin enda uppgift att låta det sköna framträda i form eller färg, äfven om konstnären skulle dervid misslyckats. Mönstren och modellerna, om ock

af högt konstvärde, tjena uteslutande eller företrädesvis ett materielt intresse, de utgöra det prydliga, den för form- och färgsinnets tillfredsställande afsedda sidan hos nyttighetsföremålet.

I den tyska mönsterlagens första paragraf stadgas äfven, att endast *nya och egendomliga* framställningar skyddas.

Mönstren eller modellerna skola vara resultatet af en andlig, producerande verksamhet och få icke existera förut eller vara af sådan enkel beskaffenhet, att det öfver hufvud icke kan vara tal om ett andligt arbete.

I denna fordran är den tyska mönsterlagen öfverensstämmande med alla andra mönsterlagar. Jemväl de båda förut omnämda svenska lagförslagen utgingo från samma grundprincip, de uppstälde såsom ett oeftergifligt vilkor, att mönstret skulle genom något för detsamma egendomligt drag framstå såsom väsentligt nytt. Den som intet åstadkommit, har ju icke heller något, hvarför han rättvisligen bör kunna göra anspråk på skydd.

Icke utan intresse är, att denna den tyska lagens bestämda fordran på nyhet insattes i lagen först vid dess behandling hos Riksdagen. Det ursprungliga förslaget utgick visserligen från samma förutsättning, men detta ansågs så självklart och för öfrigt framgå af det använda ordet »Urheber», att man menade det vara obehöfligt att vidare markera det i lagen. Inom den tyska Riksdagen menade man dock att det väsentligt skulle bidraga till en rätt uppfattning af lagen, om deri uttryckligen stadgades, att endast nya och egendomliga framställningar kunde komma i åtnjutande af skydd.

För min del tror jag äfven, att Riksdagen deri hade fullkomligt rätt. En missuppfattning om detta grundvilkor är vanligare än man skulle tro. I en del af de svar, som Teknologföreningens förut omtalade kommitterade erhöllo på sina förfrågningar, framskymtar, att man tänkt sig möjligheten, att skydd kunde förvärfvas för mönster, som redan förekomma i marknaden, och man ser deruti — helt naturligt — en källa till olägenhet för industrien. Såsom motiv

mot mönsterskyddet och till bevis för den skada, som vårt lands industri kunde komma att lida genom utländska registreringar, har jag å annat håll hört anföras, att när en utländsk fabrikant eller annan rättsinnehafvare märker, att ett mönster eller en modell har värde på marknaden här i landet, skyndar han »naturligtvis», såsom det hette, att inregistrera detta mönster, för att sålunda behålla den marknad, som han har anledning tro att han förskaffat sig i landet.

Jag vågar bestämdt betvifla, att en eventuel mönsterlag hos oss skulle få det utseendet, att den tilläte en fabrikant, inländsk eller utländsk, att först skaffa sig marknad för sitt mönster och derefter registrera det. Den skulle då afvika ej blott från de båda förut utarbetade svenska lagförslagen utan äfven från andra mönsterlagars uppfattning af förutsättningarna för skyddsrätt.

Den tyska mönsterlagen tillerkänner vidare *skyddsrätten åt upphofsmannen* till mönstret eller modellen, alltså åt konstnären, tecknaren, modellören.

I motsats härtill gynna andra mönsterlagar t. ex. den franska i främsta rummet fabrikanten.

Äfven 1877 års kommitterades förslag framhåller företrädesvis industriidkaren såsom skyddsberättigad. Och såsom skäl för en dylik anordning anföres, att den skulle i sjelfva verket bäst lämpa sig för de ifrågavarande verksamhetsslagens behof. »För mönsterritaren (modellören) torde det i allmänhet vara ändamålsenligt», menade nämde kommitterade, »att han utarbetar ett antal mönster, som han utan att göra dem för den stora allmänheten tillgängliga håller på lager åt sina kunder, men underlåter att förskaffa sig uteslutande rätt till mönstren, enär sådant dels, i fall han ej lyckades afyttra större delen af dem, komme att medföra kännbara utgifter, som vore gagnlöst förspilda, dels ock skulle minska mönstrens värde, då ej sällan en ganska rundlig tid komme att förgå, innan någon fabrikant köpte ett annat mönster, för hvilket han då ej finge åtnjuta så lång skyddstid, som eljest kunnat beredas honom, derest

skyddsrättens vinnande uppskjutits, till dess mönstret skolat för varutillverkning användas. Den vanliga gången skall utan tvifvel blifva den, att, först då en sådan användning kommer i fråga, åtgärder vidtagas för förvärfvande af uteslutande rätt till mönstret. Då är det likväl tydligen icke mönsterritaren, utan fabrikanten, som har det egentliga intresset af rättens vinnande.»

Måhända blir i praktiken betydelsen af den ena eller andra af dessa anordningar temligen liten. Det synes dock mig vara obestridligt, att den uppfattningen, som gör sig gällande i den tyska lagen, står bäst tillsammans med grundprinciperna för all industriel eganderätt, och man kan ju gerna öfverlemna åt mönsterritarne sjelfva att afgöra om de vilja ikläda sig kostnaderna för skyddets förvärfvande och utsätta sig för de andra nyss anförda riskerna eller olägenheterna. Vid många tillfällen kan det vara vanskligt nog kanske att för olika köpare, en efter annan, visa och utbjuda oskyddade mönster. Fabrikanternas och industriens intressen torde vara till fullo tillgodosedda genom det tilläggsstadgandet, i den tyska lagen (2 §), enligt hvilket, ifråga om sådana mönster eller modeller, hvilka utföras af för inländsk industriel anstalt sysselsatta ritare, målare, bildhuggare o. s. v., på uppdrag af anstaltens innehafvare och för hans räkning, det föreskrifves, att nämde innehafvare skall anses såsom upphofsman så vida icke härom annan öfverenskommelse träffats.

Skyddstidens längd är i olika länder ganska varierande. Man kan i detta hänseende skilja mösterlagarne i två kategorier. Antingen är den en gång för alla bestämd och lika för alla mönster, eller också står det registreringssökanden fritt att inom vissa gränser bestämma den skyddstid han anser behöflig, vare sig vid den första anmälningen eller genom förlängning af den första skyddsperioden. Den tyska mönsterlagen är ganska liberal. Man kan säga, att den normala tiden är, efter sökandens eget val, 1—3 år, men den kan förlängas ända till 15 år mot erläggandet af stadgade afgifter.

Fastställandet af en bestämd skyddstid erbjuder naturligtvis fördelarne af enkelhet och en beqvämare procedur vid registreringen. Men å andra sidan lär icke kunna förnekas, att för den varierande skyddstiden en praktisk och rigtig tanke ligger till grund. Mönstren och modellerna hafva ett ganska olika värde och äro ingalunda alla i behof af en lika lång skyddstid. För en del af dem och inom vissa industrigrenar fordras en längre skyddstid, om skälig ersättning skall kunna påräknas för nedlagt arbete och gjorda omkostnader, och i regeln kunna dessa mönster eller modeller också bära de med den längre skyddstiden i allmänhet förenade högre registreringsafgifterna. För andra mönster är åter ett kort skydd fullt tillräckligt, men deremot vigtigare och det kan förvärfvas för ett lägre pris, hvilket ju rättvist och billigt bör betingas för en kortare skyddsperiod.

Äfven 1877 års kommitterade ansågo det vara rådligast att åt registreringssökanden sielf öfverlemna att intill en viss gräns bestämma skyddstidens längd samt att han borde kunna förlänga den intill nämda gräns, såvida han derom gjorde anmälan före den ursprungliga skyddstidens utgång. Såsom lämpligt maximum hade af kommitterade föreslagits fem år. I 1887 års förslag, hvilket, såsom förut omnämts, endast afsåg metallindustrien, var skyddet deremot fixeradt till fem år.

Vi komma nu till en ganska karakteristiskt, men äfven rätt omtvistad sida hos mönsterskyddet, *deponeringens beskaffenhet af öppen eller sluten,* d. v. s. att mönstren eller modellerna inlemnas och förvaras hos registreringsmyndigheten öppna eller under försegling. Skilda länder tillämpa i detta afseende olika metoder.

I Tyskland kunna mönstren eller modellerna efter sökandens eget val inlemnas öppet eller förseglade, hvart och ett för sig eller i paket, som dock icke få innehålla mer än 50 mönster eller modeller eller väga mer än tio kilogram. De förseglade paketen öppnas vid skyddstidens slut, om den är kortare än tre år, men alltid, äfven om skyddstiden är längre, tre år efter anmälningen,

hvarjemte naturligtvis ett brytande af förseglingen kan ifrågakomma redan tidigare i följd af uppkommen rättstvist inför domstol. De öppet deponerade mönstren äfvensom de förseglade efter förseglingens brytande hållas tillgängliga, så att allmänheten kan deraf erhålla del.

Den slutna deporneringen förefaller obestridligen vid första påseendet vara något högeligen oegentligt. Den har sin förnämsta betydelse beträffande mönster för så kallade saisonartiklar och i synnerhet inom textilindustrien. Mönstren för sådana artiklar vexla fort och fabrikanterna måste vanligen i tid bereda sig på deras anskaffande utan att alltid veta, om de hinna använda dem med detsamma eller de måste uppskjuta dermed till en senare saison: Att fabrikanten under sådana omständigheter icke skall vara angelägen att låta sina konkurrenter få kännedom om mönster, som han först framdeles möjligen kan komma att föra i marknaden, deröfver kan man ju icke förvånas. Helt säkert torde det vid många tillfällen alldeles icke vara nödvändigt att gå ända till en straffbar öfverensstämmelse för att egaren till det deponerade mönstret skulle tillfogas afsevärd skada, om hans mönster skulle få studeras af hvem som helst. Redan upplysningen om den rigtning, i hvilken hans nya mönster gå, skulle kanske vara tillräcklig att föra konkurrentens arbete åt ett håll, som minskade värdet af det ursprungliga mönstret. Häremot kan invändas, att fabrikanten icke behöfver anmäla mönstret, innan han ämnar släppa det ut i marknaden. Detta är rigtigt, men under förutsättning att han under mellantiden kan på ett tillräckligt betryggande sätt hemlighålla det, hvilket måhända icke alltid är så lätt.

Man har i Tyskland olika meningar om den slutna deponeringens lämplighet. Vid den konferens, som hölls i Berlin i December 1890, rörande skydd för den så kallade industriella eganderätten och i hvilken deltogo representanter för de flesta Tysklands industrigrenar, var man ganska enhälligt af den åsigten, att anmälning af mönster borde ske öppet, men å andra sidan önskas från flera håll bibehållandet af den i lagen nu medgifna rättigheten äfven till sluten deponering.

Dylik deponering förekommer också både i Schweiz och Frankrike, och i båda dessa länder sätter man inom textilindustrien högt värde derpå. Exempelvis må nämnas, att i Schweiz under år 1894 uppgick hela antalet depositioner till 682 med 25,765 mönster, deraf ej mindre än 549 voro slutna med 24,287 mönster.

England har sökt gå en medelväg. Alla mönster ingifvas der oförseglade men under skyddstiden är det icke för allmänheten tillåtet att taga del af dem. Endast egaren af ett mönster eller af honom skriftligen befullmäktigad person eger rättighet att bese af denne egare deponerade mönster. Domstolen kan naturligtvis äfven bemyndiga en person att få taga kännedom om ett visst mönster, men skall i detta fall lemnas sådana upplysningar, att mönstret kan med säkerhet identifieras. Med endast denna anordning vore den engelska oförseglade deponeringen föga bättre än den förut omtalade slutna deponeringen. Den engelska lagen har dock gått ett steg vidare. Hvar och en som önskar förvissa sig, om ett visst mönster åtnjuter skydd, kan få denna sin önskan uppfyld genom att vända sig till registrerinsgmyndigheten, som är skyldig att lemna sådant besked, om den frågande lemnar tillräckliga upplysningar för att undersökningen skall kunna utföras. Till någon synnerligen stor utsträckning synes dock icke den intresserade allmänheten begagna sig af denna utväg. Under år 1894 uppgick hela antalet dylika af registreringsmyndigheten lemnade besked till 276, hvilket vid jemförelse med antalet årligen deponerade mönster — 22,255 år 1894 — måste anses vara ganska ringa. Använder man egna självständigt utarbetade mönster, har man ej heller mycket att frukta och föga behof af att veta, om andras mönster åtnjuta skydd eller icke.

De båda svenska förslagen till mönsterlag, 1878-års och 1887-års, voro båda grundade på fullständig offentlighet.

Jag nämde nyss Schweiz. Det ger mig anledning att i korthet framhålla i detta sammanhang ett par, i mitt tycke, rätt betecknande exempel.

För några årtionden tillbaka voro der åsigterna närbeslägtade med dem man ofta hör uttalas af motståndare till mönsterskyddet i vårt land. Och man var konseqvent, ty man var lika obenägen för patentskydd som för mönsterskydd. Schweiz hade då intetdera. Det togs för gifvet, att införandet af detta skydd hufvudsakligen skulle komma den utländska industrien till godo och att landets egen svagare och mindre utvecklade industri, om den uteständgdes från möjligheten att fritt förfoga öfver hvad utlandet åstadkommit af uppfinningar och mönster, alldeles icke skulle kunna bestå i den hårda konkurrensen med i främsta rummet landets öfverlägsna grannar.

Men Schweiz har sedan dess insett sitt misstag och skyndat att reparera det genom att medgifva skydd både för uppfinningar samt mönster och modeller. Man hade funnit det säkrare att lita på sig sjelf och egen intresserad verksamhet än på ett makligt och osjelfständigt efterapande, som i längden blef ett sämre hjelpmedel i konkurrensen än man trott.

Det andra exemplet är följande: Schweiz är såsom bekant hemlandet för en betydande ur-industri, en verklig storindustri af detta slag. Om dess omfattning kan man göra sig en föreställning deraf, att, enligt hvad jag sett uppgifvas, under år 1894 exporterades ej mindre än i rundt tal 4,600,000 stycken ur, speldosor o. s. v. till ett värde öfverstigande 85 millioner francs. Men här som på andra områden är konkurrensen skarp, och för att icke gå tillbaka och småningom duka under, har den schweiziska urindustrien måst se sig om efter verksamma hjelpmedel i striden. Hvad har den då bland annat gjort? Jo, den har tagit sin tillflykt till mönsterskyddet och konstindustrin, den har lagt an på en tillverkning af smakfullt utförda och dekorerade ur. Sedan några år tillbaka användes emaljmåleriet förenadt med rika graverings-, ciselerings- och juvelerararbeten, och erhålles på så sätt utmärkt vackra och mycket efterfrågade prydnadsartiklar. Dessa finare tillverkningar fordra arbetare af första rang, ofta verkliga konstnärer, massproduktion är knappast möjlig och, en gifven följd deraf, konkurrensen är af helt annan än vanlig art, den är en konkurrens i elegans och smakfullhet. Obestridligen

har mönsterskyddet och konstindustrin också lemnat en god hjelp, ty medan exportvärdet å de vanligare ursorterna under de senare åren nedgått, har det deremot för dessa förstklassiga tillverkningar något stigit.

Hade en dylik konstindustriel storindustri varit möjlig utan mönsterskydd? För min del betviflar jag det.

Om sluten deponering förekommer, kan naturligtvis icke någon *förutgående pröfning* af de inlemnade mönstrens eller modellernas nyhet ega rum. Det rena anmälningsförfarandet är i sådant fall det vanliga, enligt hvilket mönstret intages i registret på sökandens egen risk utan att registreringsmyndigheten ingår på någon undersökning, huruvida förutsättningarna för ett giltigt skydd verkligen äro tillfinnandes. Anmälningsförfarandet medför en synnerligen enkel och rask procedur för skyddsrättens förvärfvande, men å andra sidan är det tydligt, att en företagen pröfning af nyheten och öfriga på registreringens giltighet inverkande omständigheter måste gifva åt registreringen ett vida högre värde. Den vanligen stora mängden anmälda mönster utgör jemte den slutna deponeringen det vigtigaste hindret mot förpröfningen. I England, der sådan pröfning sker, har man sökt undgå denna svårighet genom att indela de olika varuslagen i 14 klasser och låta det förvärfvade skyddet gälla endast den eller de klasser, för hvilka registrering skett.

Den tyska mönsterlagen är byggd på det rena anmälningsförfarandet, såsom naturligt är, då försegling är tillåten. Redan förut har nämts, att man vid kongressen 1890 i Berlin önskade den slutna deponeringens utbytande mot öppen. Så långt som till en verklig förpröfning trodde man sig dock icke böra gå, utan stannade vid att föreslå ett uppbudsförfarande. Man ville, att alla anmälda mönster skulle före registreringen under en tid af 6 veckor hos en central registreringsmyndighet hållas tillgängliga för allmänheten, och skulle en och hvar, som ansåg sig hafva dertill giltig anledning, under samma tid vara berättigad att göra invändning mot skyddets beviljande.

Båda de nu omtalade olika förfarandena vid registreringen hafva varit föreslagna i vårt land. 1878-års förslag var byggdt på anmälningssystemet, men efter 1887-års förslag skulle skyddet meddelas först efter företagen undersökning om de anmälda mönstrens nyhet.

Afgifterna för registreringen äro ganska vexlande, men i regel jemförelsevis låga.

I Tyskland erlägges sålunda för ett mönster eller ett paket med högst 50 mönster en afgift af en mark för en skyddstid af 1 år, 2 mark för 2 år och 3 mark för 3 år med förhöjning om skyddstiden skall utsträckas längre. I Frankrike är afgiften för ett mönster eller ett paket mönster högst 1 franc för hvarje skyddsår och maximum 10 franc. Från den 1 September 1894 är i Schweiz afgiften för den första perioden nedsatt till 3 francs för ett paket af högst 50 mönster. I England äro afgifterna högre, varierande från 1 shilling upp till 1 pund sterling.

De i vårt land föreslagna afgifterna voro enligt 1878-års förslag för hvarje mönster 1 krona för hvarje år, som skyddstiden omfattade, men efter 1887-års förslag 10 kronor för hvarje mönster. Den i detta fall högre afgiften betingas af den i förslaget antagna dyrbarare proceduren med förpröfning.

Nyss omnämda nedsättning af afgifterna i Schweiz utgör ett ganska bevisande exempel på det inflytande, som deras storlek utöfver på den utsträckning, i hvilken industrin finner sig hafva fördel af att anlita mönsterskyddet. Före nedsättning den 1 September 1894 var afgiften 10 francs för ett paket af högst 50 mönster, efter densamma endast 3 francs. Antalet depositioner uppgick 1894 till 682 med sammanlagdt 25,765 mönster, men ökades under månaderna Januari —Oktober 1895 till ej mindre än 1,100 depositioner med 46,676 mönster, således nära nog en fördubbling och det oaktadt jemförelsen är i dubbelt afseende haltande, dels derför att i senare fallet jemförelsen afser endast 10 månader och dels derför att nedsättning helt säkert utöfvat ett ej ringa inflytande på antalet registreringar redan

under de sista månaderna af år 1894 och höjt siffran för detta år ej oväsentligt utöfver hvad som eljest blifvit förhållandet.

Man har såsom motiv mot mönterskyddets införande i vårt land anfört bland annat de kostnader och det besvär det skulle åsamka industrin, då det ju skulle vara nödvändigt för en försigtig fabrikant att, innan han släpper ut ett mönster i marknaden, låta registrera detsamma eller undersöka, om det möjligen kolliderar med ett redan skyddadt. Om afgifterna komma att stanna vid sådana belopp, hvilka vi sett vara gällande i utlandet eller till och med föreslagna hos oss — och det torde man väl kunna förmoda —, så synes mig verkligen kostnaden för registreringen icke med fog kunna påstås inverka betungande äfven för den, som af försigtighet anser sig behöfva anlita registreringen till ganska stor utsträckning. Hvad beträffar besväret, så föreställer jag mig, att för en fabrikant, som arbetar med egna mönster, förvärfvandet af skydd för dem skall blifva ett kärt besvär och att redan för närvarande samvetsgranna fabrikanter, innan de begagna sig af ett i marknaden förekommande mönster, söka förvissa sig om att de icke derigenom göra intrång på annans, om också icke lagligen skyddade eganderätt. För dem lär sålunda mönsterskyddet icke komma att medföra något ökadt besvär, men möjligen tvärtom underlätta dessa deras undersökningar, i det att de i så fall alltid hafva tillgång till en registrerings myndighet, som kan lemna dem sitt biträde.

Ett mycket stort afseende har äfvenså af mönsterskyddets motståndare blifvit fäst vid mönsterlagens oundvikliga ansvarsbestämmelser, och det har starkt framhållits, huru industrin kunde utsättas för betydande förluster eller åtminstone allvarliga olägenheter. Och man har hyst desto större farhågor, som tillämpandet af dessa bestämmelser skulle tillkomma våra vanliga domstolar. Det skulle blifva för våra juridiskt bildade domare ett helt nytt ämne, har man sagt, att bedöma, om ett mönster vore väsentligt likt ett annat och under sådana omständigheter vore det endast att förvänta en för industrin skadlig osäkerhet i domsluten.

För min del är jag öfvertygad om att man mycket öfverskattar dessa svårigheter och de deraf väntade följderna.

Hvad beträffar domstolarnes kompetens, föreställer jag mig, att det är för domstolarna fullkomligt lika svårt att skipa rättvisa t. ex. i patent och varumärkestvister, som det någonsin kan blifva beträffande mönsterskydd, jag vågar till och med påstå att öfverensstämmelsen mellan tvenne patenterade uppfinningar i de flesta fall är svårare att afgöra än likheten mellan ett par mönster. Men icke vill väl någon anföra de vanliga domstolarnes påstådda mindre lämplighet för handläggning af patentärenden såsom ett skäl mot hela patentinstitutionen. Det saknas ju för öfrigt icke utvägar att tillföra domstolarna bättre sakkunskap. I sådant syfte har redan vår patentlag upptagit stadgandet, att vissa patentmål alltid skola handläggas af Stockholms Rådhusrätt, och motsvarande bestämmelse förekom äfven i det förslag till mönsterlag, som förelades 1887 års Riksdag.

I Tyskland är föreskrifvet, att i alla rikets stater skall finnas en kommission af sakkunnige, till antalet 10, bestående af konstnärer, industriidkare och andra personer, hvilka äro förtrogna med mönsterväsendet och från dessa kommissioner kunna domstolarne i påkommande fall inhemta yttrande. Årligen afgifvas 30—40 sådana utlåtanden, motsvarande dessa siffror också ungefärligen antalet mönsterprocesser under samma tid, då domstolarne i regel icke lära underlåta att höra de sakkunniges mening. Man måste medgifva, att detta antal processer icke är stort, i synnerhet vid en jemförelse med den betydande registrering af mönster, som sker, nemligen öfver 80,000 årligen. Rättstvister rörande mönster äro i allmänhet oväntadt fåtaliga.

Den fabrikant, som arbetar med verkligen egna nya mönster, behöfver säkerligen icke befara att komma i kollision med mönsterlagens straffbestämmelser. Mönsterritarens arbetsfält är så rikt och personligt, att den möjligheten är försvinnande, att tvenne sjelfständigt verksamme mönsterritare skulle oberoende af hvarandra framstält tvenne efter lagens mening väsentligt öfverensstämmande mönster. Jag tror för öfrigt, att äfven om det mindre sannolika skulle någon gång inträffa, att ett af en fabrikant brukadt sjelfständigt utarbetadt mönster befunnes kollidera med ett annat, redan skyddadt så tar han

hellre det obehaget och den kanske enastående förlusten, som möjligen derigenom åsamkas honom, än han afstår från fördelen att kunna förvärfva skydd för sina mångdubbelt flera öfriga mönster.

Mönsterlagarna bruka derjemte just för dylika fall taga hänsyn till en i god tro begången förseelse. Den tyska mönsterlagen t. ex. känner en »entschuldbarer Irrthum im guten Glauben», men den måste också vara *verkligen* begången i god tro. Det hjelper icke att lugnt och beqvämt skjuta sin okunnighet framför sig och icke göra det minsta försök att söka erhålla kännedom, om man träder annans rätt för nära, ty den tyska lagen straffar äfven en efterbildning af mönster »aus Fahrlässigkeit», af vårdslöshet. Dervid gör den dock en alldeles bestämd och rigtig skilnad mellan den som verkställer efterbildningen, fabrikanten, och säljare i andra hand af föremål, som äro olofligen tillverkade efter skyddade mönster. Denne sistnämde, säljaren, är ansvarsskyldig endast om han har vetskap om att varorna äro olofligen tillverkade, men deremot efterbildaren äfven om han gått så vårdslöst tillväga, att han icke sökt skaffa sig vetskap om, huruvida de ifrågavarande mönstren möjligen åtnjutit skydd.

För min del är jag öfvertygad om, att ett stadgande motsvarande den tyska lagens om »Fahrlässigkeit» är alldeles nödvändigt om mönsterskyddet skall blifva något så när effektift.

Alla torde vara derom ense, att det i princip är riktigt och rätt att ingen bör efterbilda ett redan i marknaden förhandenvarande mönster eller modell utan tillstånd af dess egare. Det är obestridligen en skyldighet för en fabrikant, som önskar använda ett sådant mönster såsom förebild för sina tillverkningar, att så vidt möjligt tillse om det åtnjuter skydd. Det kan icke vara hvarken lämpligt eller rättvist att han blott behöfver försumma, med full föresats kanhända, att begagna de utvägar, som stå honom till buds för att förvissa sig om mönstret är skyddadt eller ej, för att derigenom göra sig strafffri och under tiden tillfoga den rätte egaren till mönstret skada. Skyddstiden för mönster och modeller är ju vanligen ganska kort och har kanske redan hunnit gå till ända, innan mönstrets egare

kunnat på lagligt sätt bibringa honom vetskap om skyddet, och med lagens hjelp hunnit befria sig från sin mindre nogräknade konkurrent.

En särskildt lämplig utväg till att fästa en efterbildares uppmärksamhet på ett befintligt skydd och gifva honom en ledning för hans efterforskningar är naturligtvis befintligheten af ett så kalladt registreringsmärke på originalföremålet. Den tyska mönsterlagen fordrar icke anbringandet af ett sådant märke, men det är uppenbart att detta märke, hvilket deremot den engelska lagen uppställer som vilkor för åtnjutande af skyddsrätt, under alla omständigheter är att förorda och alltid för efterbildaren bör utgöra ett tecken till, att han icke utan vidare må tillegna sig mönstret eller modellen.

För hvarje fabrikant, som inom sitt speciella fack förvärfvat insigt och erfarenhet, brukar det dessutom icke saknas andra kännetecken, hvilka göra det för honom möjligt att om det finnes litet god vilja med ganska stor sannolikhet sluta sig till, hvarifrån det till efterbildning ifrågasatta mönstret föreskrifver sig, dess tillverkningsplats och framställare. Föreligga dylika utgångspunkter, är det, så synes det mig, både rätt och billigt att efterbildaren gör någon ansträngning för att skaffa sig reda på, om det mönster han ämnar kopiera är skyddadt eller icke. När han för öfrigt icke gör några uppoffringar hvarken af arbete eller penningar för att erhålla ett godt och kanske redan omtyckt mönster, så behöfver man väl icke vara så öm om honom att han skall befrias äfven från besväret att göra den allra enklaste efterforskning om mönstret är skyddadt.

Ehuru jag fruktar att redan hafva alltför länge frestat mina åhörares tålamod, vågar jag dock ännu taga deras uppmärksamhet i anspråk för att i största korthet vidröra mönsterskyddets internationella sida, då just denna anförts såsom kanske det förnämsta skälet mot mönsterskyddets införande i vårt land.

Patentskyddet kan sägas vara internationelt i den meningen, att alla länders patentlagar — Japans undantagen — medgifva äfven utlänningar rätt att söka patent och tillerkänna dem i allt hufvud-

sakligt samma förmåner som landets egna innevånare. I regel är deremot mönsterskyddet nationelt, och främmande staters innebyggare komma i åtnjutande deraf endast på grund af särskilda internationella öfverenskommelser. Genom redan afslutade konventioner med andra stater rörande den industriella eganderätten är Sveriges ställning sådan, att om mönsterskydd här införes, blifva dessa staters innevånare berättigade att erhålla skydd här i landet, liksom naturligtvis å andra sidan svenska mönster och modeller kunna skyddas i dessa stater, hvilket nu icke är händelsen.

Det är denna oundvikliga rätt äfven för utländska mönster att erhålla skydd, som man så mycket fruktat. Man har befarat, alldeles som förut omnämts rörande Schweiz, att mönsterskyddet skulle till öfvervägande del komma de utländska fabrikanterna till godo, men försätta vår egen industri i en mycket ogynsam ställning, då den vore alltför outvecklad för att kunna afvara friheten att efter behof förfoga öfver de utländska mönstren.

Det må nu förhålla sig huru som helst med denna vår inhemska industris påstådda osjelfständighet, men icke lära de utländska registreringarna komma att synnerligen inskränka våra fabrikanters frihet i det nämda hänseendet. Ty väl att märka är, att t. ex. ett franskt mönster blir icke skyddadt äfven i Sverige genom registreringen i Frankrike utan det måste i öfverensstämmelse med här gällande lag registreras äfven i vårt land. Uppgifter från olika länder visa emellertid öfverensstämmande att mönster registreras till ytterst ringa omfattning i främmande stater.

Schweiz lemnar oss ånyo ett mycket belysande exempel. Man skulle väl vänta att i detta land om någonsin finna en rigtig öfversvämning af utländska skyddade mönster och modeller, omgifvet som det är på alla sidor af stater med stort innevånareantal och högt utvecklad industri. Men huru ställer sig saken i verkligheten? För första skyddsperioden — 2 år — skedde år 1894 sammanlagt 682 depositioner med 25,765 mönster. Utaf detta antal härstammade från Tyskland 12 depositioner med 135 mönster, från Frankrike 2 depositioner med 12 mönster, från England 1 deposition med 1 mönster

och likaså från Spanien, Österrike och Ungern hvardera 1 deposition med 1 mönster eller sammanlagdt från utlandet nämda år 18 depositioner med 151 mönster, i procent räknad 2.6 % af antalet depositioner och ej fullt 0.6 % af antalet mönster. Något mera slående bevis för huru ringa anledning man har att frukta för att se sig utestängd från de utländska mönstren synes mig knappast kunna erhållas.

Vända vi oss till annat håll, möta oss motsvarande siffror. I Frankrike registrerades 1894 44,837 mönster och 5,845 modeller. Deribland förskrifva sig 420 mönster och 18 modeller från Tyskland, 675 mönster och 108 modeller från England, 7 modeller från Österrike, 60 modeller från Belgien, 2 mönster och 3 modeller från Nordamerikas Förenta Stater, men 2,530 mönster och 2 modeller från Schweiz. Jemföres detta ej obetydliga antal af schweiziska mönster och modeller registrerade i Frankrike med nyss anförda obetydlighet af 12 under samma år i Schweiz registrerade franska mönster och modeller, så måste man väl medgifva, att ömsesidigheten mellan dessa länder varit till öfvervägande fördel för det mindre landets industri. De anförda siffrorna öfver antalet utländska i Schweiz och Frankrike registrerade mönster bestyrka också, hvilket af mönsterskyddets vänner här i landet framhållits, att det måste vara företrädesvis i de större, köpstarkare länderna, som de utländska mönsteregarna kunna känna sig frestade att skydda sina mönster, icke i de mindre folkrika och i handel och industri mera underlägsna länderna, och detta desto hellre som besväret och kostnaden i det ena eller andra fallet är ungefär detsamma.

Ar 1892 hade sammanlagdt under hela den tid mönsterlagen varit gällande i Tyskland derstädes inregistrerats något öfver 1,000,000 mönster och modeller och bland dem voro icke fullt 7,000 — således icke ens 0,7 % utländska, de flesta af dem från Österrike.

Hvad England angår, anmäldes derstädes till registrering under år 1894 22,255 mönster och modeller, men i de statistiska uppgifter, till hvilka jag haft tillgång, har icke meddelats, huru många som härstammade från utlandet.

Till sist endast några ord. Vi hafva hittills uteslutande betraktat mönsterskyddet i dess förhållande till industrien och fabrikanterna, men det finnes också en annan i denna fråga intresserad part, hvilken icke får helt och hållet förbises, den parten, hvarförutan mönsterskyddet, såsom vid ett annat tillfälle härstädes yttrats, vore både meningslöst och maktlöst, jag menar mönsterritarne och modellörerne. I afseende på dem vet jag intet bättre än att återupprepa de varmhjertade ord för mönsterritarnes sak, hvarmed en talare 1894 i Riksdagens första kammare afslutade sitt anförande i mönsterfrågan. »Jag behöfver icke påminna kammaren derom», yttrade Generaldirektör Wieselgren, »att den svenska lagstiftningen redan på andra områden erkänt den immateriella eller andliga eganderätten såsom en rätt värd respekt och skydd. Vi hafva i lagstiftningen redan erkändt den litterära och artistiska eganderätten; äfven uppfinnarrätten är skyddad af lagen. Också här är det emellertid en sorts konstnärlig, andlig verksamhet som begär erkännande och skydd för sin rätt. Skulle vi afslå denna begäran derför, att den uppbäres af ett så litet intresse? Jag tror, att detta betraktelsesätt icke förtjenar att godkännas. Äfven om det kan sägas, att de stora fabrikanterna skulle hafva fördel af att vi icke erkänna denna rätt, är detta icke för mig ett skäl att undandraga densamma mitt erkännande. Är den en rätt, bör den såsom sådan erkännas utan hänsyn till den enas eller andras motsatta intresse; jag anser mönsterritaren förtjena lika mycket skydd för sin verksamhet, som någon annan för sin».

Ofvanstående föredrag, hållet vid Slöjdföreningens årsmöte 1896, har blifvit tryckt såsom särskild broschyr, hvilken bland Riksdagens herrar ledamöter utdelats.

Om Japansk lackeringskonst.

Af

Victor Adler.

Mer och mer under de senare åren har Japans konst ådragit sig vår uppmärksamhet, samt utöfvat stort inflytande på vår smak, synnerligast på konstindustriens område.

Hvad vi mest måste beundra hos den Japanska konstprodukten, är den frihet och innerlighet hvarmed Japanerna vid sina skapelser ansluta sig till naturen. I sitt lands härliga natur söker och finner Japanen sina dekorationsmotiv; de bilder med hvilka de med förkärlek pryda sina vaser och fat, väggar och sidenstoff, påvisa en ren smak, ett skarpt iakttagande af naturen, en kärleksfull uppfattning af all den skönhet, berg och dal, skog och fält i så rikt mått och mångfald af former har att framvisa.

Af alla de så högt utvecklade grenarne af det Japanska konsthandtverket intager lackindustrien obestridligt det främsta rummet. Japanerna sjelfva skatta också sin lackeringskonst högst af alla sina arbeten.

Här kommer också Japanens konstsinne och konstfärdighet, deras beundransvärda ihärdighet och arbetsskicklighet till sin fullaste rätt, så att de i ingen annan gren af konstindustrien så obestridt ha förvärfvat försteget bland alla kulturfolk.

Under långliga tider var den Japanska lackeringskonsten inhöljd i hemlighetens slöja. Denna slöja är dock numera undanryckt, tack vare flere forskare som på stället noga iakttagit och studerat den Japanska lacktillverkningen. Bland andra må nämnas Österrikarne Doktor G. Wagner och J. J. Rein, Fransmannen Maëda etc. Af dessa vistades Rein en längre tid i Japan, der han under flere månaders tid uteslutande studerade allt hvad till lackindustrien hörer, samt praktiskt utöfvade arbetet. I Berlins konstindustrimuseum finnes en särdeles rikhaltig och instruktiv samling profver på allt hvad som användes af materialier och verktyg i och för lacktillverkningen.*

De Japanska lackarbetena utmärka sig vid sidan af sin skönhet och elegans genom sin lätthet, stora hårdhet, utomordentliga glans och soliditet.

Detta det Japanska lackarbetets stora företräden äro dels beroende af materialernas egendomliga beskaffenhet, dels af det sorgfälliga arbete som nedlägges vid utförandet.

Liksom Japan har Kina att tacka för så mycket annat, så äfven för lackerkonsten och med den lackträdet, hvilket senare egentligen öfverfördes från Korea. Åtminstone visa sig Japanerna först efter deras krigståg till Korea i 3:dje århundradet som förfarna i lackerkonsten.

Ursprungligen kände de endast denna konst som ett skyddande svart öfverdrag, och först i ett senare århundrade genom den stigande lyxen vid hofven i Kioto utvecklades den finare lackindustrien, för att i midten af 17 århundradet under den praktälskande Shogun Tokugawa Tsunayashi ernå sin högsta glanspunkt.

Då 1868 den gamla ordningen i Japan kastades öfver ända, gingo många präktiga alster af den gamla konstindustrien förlorade, en hel del af dessa öfvergingo till främlingar och utfördes till Europa. Här uppstod en stark efterfrågan efter dessa med rätta beundrade och högt uppskattade konstföremål, hvilket hade till följd en stark export af lackvaror från Japan. Genom denna årligen stigande export upp-

* Inom Tekniska skolans i Stockholm samlingar finnes en dyrbar och instruktiv samling prof på Japansk lack af olika slag.

stod stark konkurrens och med den ett hastigt utfördt och billigare arbete, konsten gick tillbaka och man tillverkade sämre dussinarbete. De Europeiska samlarne och museerna kommo naturligtvis snart på det klara med detta sämre arbete, samt sökte genom sina diplomater rädda hvad de kunde komma öfver af de gamla goda arbetena, hela skeppslaster utfördes till Europa. Allt detta hade dock till följd att man äfven började arbeta rent konstnärligt vid sidan af det billigare arbetet, numera lemna guldlackerarne fullt jämnbördiga arbeten med alstern från den bästa tiden.

Det Japanska lackarbetets förnämsta egenskaper ligga dels i det egendomliga materialet och dels i det omsorgsfulla utförandet. Lackarbetarne sönderfalla i tvenne klasser, i de som grunda och lemna det vanliga lackarbetet samt i de hvilka dekorera de redan grundade arbetena, nu förnämligast genom guld- och silfvermålning. Lackmålarne äro verkliga konstnärer hvilka förstå att föra sin lilla fina pensel med förvånansvärd säkerhet och konstnärlig talent. Detta möjliggöres genom den långa lärotid, ända till 8 à 10 år, som de måste genomgå innan de tillåtas arbeta som mästare i sitt fack, och innan de kunna lemna de tadelfria konstverk, hvars fulländade skönhet vi beundra i så många Japanska lackföremål.

Det skulle föra alldeles för långt om jag här ginge genom alla de förfaringssätt som användas vid lacktillverkningen, helst man i Japan på olika ställen finner olika arbetssätt, dock skall jag här söka påvisa det väsentligaste.

Den Japanska lacken är icke som vår Copallack en konstgjord blandning af hartz, feta oljor och terpentin, hvilka behandlas i hett tillstånd, utan den består hufvudsakligen af en så godt som färdig naturprodukt, hvilken endast underkastas en rent mekanisk behandling för att kunna användas. Denna lack är icke annat än saften af en Sumak-art (Rhus-vernicifera) på Japanska »Urushi-no-ki», ett träd som når en höjd af 8 till 10 meter, för att vid en ålder af 40 år få en omkrets af ofta öfver en meter, det är rakväxt med en temligen regelbunden krona med ofta mer än meterlånga praktfulla fjäderblad. Blomman utgöres af hvita blomklasar ej olika våra syrener. För

hvarje blomma bildas en liten gulgrön stenfrukt så pass stor som en liten ärta. Fruktklasarne nedhänga drufformigt samt användes i likhet med vaxträdets frukter till beredande af vax. Frukten skördas merendels i November månad.

Lackträdet är utbredt öfver hela Japan från Riu-kiu-ön till Yezo, dock finnes det mindre allmänt i de sydligare delarne. Hufvudkulturorten är det nordligaste af Hondo.

Man drar ut lacken genom att genomskära barken, och börjar i regel först sedan trädet blifvit 8 à 10 år gammalt. Bästa tiden för lackskörden är högsommaren, då mängden och godheten är störst. Så godt som alla lacktappare härstamma från provinsen Echizen, dessa arbetare, som år 1891 räknades till 15 à 1600, lemna tidigt på våren sina hemvist och draga norrut till lackträdsdistrikten, hvarest de engageras af lackhandlarne. Dessa ha förut inköpt större arealer af bönderna samt indelat dem i sektioner. Hvarje sektion innefattar cirka 1,000 st. yngre eller 6 à 800 äldre stammar som bearbetas af en lacktappare och hvartill hela sommaren åtgår. Priset för träden hvilka tillfölje af den stora efterfrågan under de senare åren allt mera stigit, belöper sig för 100 träd till 70 à 90 dollars.

Beträffande lackskörden i distriktet Yosino, hvarest träden speciellt för detta ändamål kultiveras och hvars lack har det bästa namn om sig, är förfaringssättet följande. De som förut nämts 8 à 10 år gamla träden skördas under hela sommaren från Juni ända till Oktober.

Med en dubbelkrökt knif skär lacksamlaren, börjande nedifrån, horisontala rännor omfattande halfva stammen med 30 cm. mellanrum omvexlande från ena och andra sidan. Rännan göres 6 mm. i bredd och bör knifspetsen intränga ända in till stammen för att kunna öppna porerna. Genast utsipprar en vattenklar vätska, som blandar sig med den från barkens porer kommande snöhvita mjölksaften, denna träsaft mörknar mycket fort i beröring med luften samt blifver snart så tjock att den icke flyter ned efter stammen utan endast utfyller rännan, isynnerhet som den fort nog erhåller en brunaktig hinna som skyddar och sammanhåller den derunder framvällande saften.

Efter två eller tre dagars förlopp kommer arbetaren åter till samma träd samt skrapar åt sig den honungstjocka saften, den han insamlar i ett vid lifremmen hängande kärl. Omedelbart öfver och under de gamla inskärningarne göras nya och så undan för undan ända tills hela stammen vid slutet af sommaren blifvit helt och hållet betäckt med dessa nu svartblifna ränder. Allt på detta sätt vunna lack »*Urushi*», hvilket i detta oförarbetade tillstånd kallas rålack, trädlack, »*Kiurushi*» bildar en tjock smutsgrå flytande massa, hvilken i beröring med luften öfverdrages med en mörkbrun hud.

Kvalitén växlar med årstiden och skilja de Japanska producenterna på trenne hufvudarter. Det i slutet af Augusti vunna lacket är det bästa och kallas för Hunnah-Urushi, blomlack. Det i September och Oktober vunna lacket är icke så fritt och tunnflytande samt användes för mindre synliga ställen, det kallas för Ura-urushi. Lacket från grenarne är det segaste och blifver det hårdaste af allt, det kallas Seshime-urushi (från Seshimene att göra fast, solidt), detta användes för grundning af de ställen som skola behandlas af lackmålaren.

För att det råa lacket skall blifva användbart behöfves egentligen endast att befria råmassan från trä och dammpartiklar, hvilka ditkommit under insamlandet, äfven omröres massan för att göra den smidigare och för att den skall få en mörkare färg, eller ock blandas massan med färgpulfver och för vissa ändamål med feta oljor. Träspån och andra partiklar borttagas medels pressning genom ett tunnt, poröst, långfibrigt och utomordentligt starkt papper, hvilket enkom för detta ändamål tillverkas, det heter Yosihino-kami, d. v. s. papper från Yosihino, hvarest det förfärdigas till synnerlig godhet och der det ock blifvit uppfunnet.

Färgsubstanserna äro mest gröna, röda eller gula, t. ex. koppargrönt, berlinerblått, jernrödt eller framför allt zinober. Förr användes endast gula, gröna, bruna, röda och svarta lack, numera äfven violetta och s. k. körsbärslack.

Då sjelfva massan vid omröring i luften blifver dunkel, får den färgade massan ej den rena och intensiva färg man gerna vill ha, om

det icke användes genast efter tappningen, med undantag af det röda, hvilket isynnerhet då man använder den kinesiska zinobern får en utomordentligt präktig färg.

Det så berömda oförlikneligt sköna svarta lacket tarfvar ett särskildt förfaringssätt, hvilket vid första påseendet förefaller rent af fabelaktigt. Det bör här uttryckligen anmärkas, det alla män af facket från de mest olika orter instämma deri, att man icke använder någon tillsats af lampsvart eller dylikt, utan endast omrör massan under tillsats af en viss qvantitet vatten hvilket en tid fått stå öfver jernfilspån. Sedan det öfverflödiga vattnet vid omrörandet afdunstat erhåller massan sin högsta intensitet i färgen.

Skall det råa lacket blandas med olja sker det till mycket olika qvantiteter. Skall det poleras tillsättes helt litet olja, skall deremot föremålet endast bestrykas en enda gång med lack, tillsättes ända till $^1/_5$ olja.

Den olja som tillblandas fås från en särskild planta, Japanernas »Ye», hvars botaniska namn är *Perilla ocimoidis*, den användes äfven för bestrykning af paraplyer och regnkappor, till förfärdigande af vattentätt papper och till s. k. läderpapper för lädertapeter.

Man handskas ej utan fara med denna lackmassa, isynnerhet då den är färsk. Redan blotta afdunstningen af det friska lacket förorsakar hos många ett obehagligt hudutslag, då andra deremot blifva föga mottagliga därför. Man bör städse iakttaga största försigtighet vid handterandet af lacket, isynnerhet vid kemiska undersökningar. Man skyddar sig genom att ingnida ansigte och händer med olja.

I regel användes samma förfaringssätt vid allt lackarbete. Det bör derföre vara tillfyllest att beskrifva huru ett finare arbete, t. ex. ett skrin eller dylikt utföres i bästa svarta lack.

Det första som skall göras är att utfylla springor och dylikt; det sker medelst utdragna linne- eller bomullstrådar, som dränkas i simplare lack och inprässas i springorna, härpå öfverdrages hela ytan med ett slags tyll eller med det förut omnämda långhåriga fina Yoshinopapperet, hvilket fastklistras medels Seshimelack. Härigenom erhålla de af tunnaste trä förfärdigade föremålen stor hållbarhet.

Är nu föremålet öfverdraget med tyg eller papper och lacket härdnat så kommer nästa lager, hvilket består af finpulvriserad lera och lack. Då sjelfva massan är rätt seg så blandar arbetaren, hvars verktyg blott bestå af ett mindre bräde samt en liten för ändan tvär träspackel, så mycket lerpulfver som han genast kan använda med litet vatten samt bearbetar detta till en likformig deg, hvilken sedan tillsättes med Seshim-lack samt arbetar massan tills den blifver siraps-tjock. Härpå utspacklas denna massa likformigt och ej allt för tjockt öfver hela ytan.

För att få hvarje lackskift att hårdna insättes det för hvarje gång i ett mörkt och fuktigt rum.

Hvarje lackerare har i sin verkstad ett skrin eller låda i hvilket föremålet insättes, sedan de inre tygklädda väggarne fuktats. Oafsedt att föremålet härigenom skyddas för dam, så spelar fuktigheten en stor roll vid lackets hårdnande.

Japanerna instämma deri, att ett lackarbete utfördt i torr luft och i ljuset, icke hårdnar så bra eller så fort och icke erhåller den glans som de i fuktigt mörkt rum utförda arbetena.

Försigtighetsreglerna i den vägen gå så långt att vid förfärdigandet af de förnämes praktfulla palankiner, anläggas små underjordiska atelieer, hvars väggar beklädas med bräder, då de derigenom kunna erhålla den jämna fuktighet som tarfvas för att de större ytorna skola likformigt hårdna.

God lack hårdnar på detta sätt efter 24, högst 48 timmar. Sedan det första lagret hårdnat afslipas det med en mjuk sten, det andra lagret pålägges nu på samma sätt, men består nu af finpulvriserad trippel och sesihimlack. Ett eller två dylika fina skift äro nog för att fullständigt täcka det första, det sista skiftet slipas med fint träkol och vatten.

Har man på detta sätt erhållit en glatt ytterst hård grund som fullständigt täcker det underliggande materialet, så pålägges det rena oblandade lacket.

Dessa första oblandade skift blifva ej synliga, hvarföre härtill användes ett billigare lack det s. k. Ura-urushi-lacket, hvilket tjockt

pålagdt synes fullständigt svart. Första påläggningen sker medels den förut omnämnda träspackeln, hvarpå lackeraren betjenar sig af en platt, styf pensel af menniskohår, hvilken framtill är skärpt som en mejsel, och hvars hår äro så insatta i det 16 à 20 cm. långa skaftet att de kunna framskjutas allt efter som de blifvit utnötta. Hvardera af dessa två till tre rena lackskift utstrykas noga uppifrån och ned samt från höger till venster, hvarpå de afslipas med träkol som förut i sin främre ända blifvit glättad mot en sten. Skiften slipas med vatten på det omsorgsfullaste, så att ytan ej har det minsta fel. Nu först påläggas på liknande sätt det sista skiftet af det allra bästa svarta lacket (Ro-iro-urushi), hvilket slipas ytterst fint. Slutligen skall ytan gifvas den oefterhärmligt sköna glans som de Japanska arbetena i så hög grad besitta. För detta ändamål öfvergås hela ytan ytterst lätt och hastigt med en bomullsboll doppad i Seshim-lack, så att ytan liksom endast öfverandas med detta lacklager.

Sedan detta hårdnat, poleras ytan med ett fint pulver af hjorthorn eller kalsinerade ben. Denna operation upprepas trenne gånger, hvarvid arbetaren endast använder ett finger eller tjockhanden vid tummen för poleringen.

Vid aventurinlack (guldsprängdt) är grundläggningen med lerpulver och lack lika med det för svart lack. Häröfver lägges nu endast ett lager Seshim-lack utan inblandning, och medan detta är i friskt klibbigt tillstånd siktas häröfver finhackadt guldfolio, eller för billigare föremål tennfolio, sedan metallen häftat fast och lacket hårdnat, slipas ytan något med en fin sten,[1] härpå anbringas ett lager lack af särdeles fin kvalité, hvilken synes gul i tunnare lager, den kallas Nashi-di-urushi (d. v. s. körsbärsfärgad, efter de gulfärgade Japanska körsbären). Då lacklagret är segt och temligen tjockt ser man till en början ej alls metallfoliet, förr än arbetaren efter behof afslipat detta, så att den underliggande metallen åter blir mer eller mindre synlig.

Härpå gifves ytan glans på samma sätt som för det svarta lacket men med användning af det gula lacket.

Då detta Nashidji-lack är genomskinligt gult, får också tennfoliet en gul färg, hvilken för ett ovant öga ter sig som äkta guld. Anmärkningsvärdt är, att detta aventurinlack, som till en början är något dunkelt, blir allt mer och mer klart, då det blir äldre, en egenskap som allt japanskt lack har.

Det är knappt nödvändigt att anmärka, det grundläggningen för det färgade lacket är likadan som föregående, och att ett eller flere färgade lager anbringas, hvarefter det finaste lacket lägges på ytan, som afslipas.

Den japanske lackeraren, som endast tar med så mycket lack på sitt arbetsbräde som han för tillfället behöfver, inblandar färgpulvret strax före användandet, samt pressar massan genom Yoshinopapper för att aflägsna alla gröfre partiklar. För det fall, att lackmassan blifver seg och vill hårdna, kan man få den smidigare genom att blanda massan med några små korn kamfert.

Sedan föremålet på detta sätt blifvit lackeradt, skall det på ett eller annat sätt dekoreras. Detta sker i de flesta fall medels reliefmålning i guld, silfver eller andra metaller, eller inlägges det med perlemor.

För att erhålla relief målas teckningen med jernrödt och seshimlack, på hvilket, innan det hårdnat, kolpulver inströs. Sedan lacket hårdnat aflägsnas det öfverflödiga kolpulvret och teckningen afpoleras. Genom upprepande af detta förfaringssätt kan man erhålla högre relief. Slutligen öfvermålas de tecknade ställena med jernrödt och Seshino-lack, hvarpå metallpulvret instrykes med en pensel, för att få tillräcklig mäktighet, så att det tål vid afslipningen; sist pålägges ett lag Nashidje-lack, som afslipas och poleras.

Glänsande guldytor erhållas äfven genom påläggande af bladguld. Japanerna ha en massa guld och andra metallpulver, och är det beundransvärdt, huru de behandla blommor och blad med de finaste nyanser samt veta åstadkomma de skönaste effekter medels matta och polerade delar, till och med för de allra minsta och finaste.

Naturligtvis måste man för dessa japanska lackarbeten ha lärt att se, lika väl som för hvilket annat konstverk som helst. Man märker snart, att här är samma olikhet som mellan en vanlig bilderbok

för barn och en med mästarehand utförd miniatyrbild. Ju mera vi betrakta ett verkligt godt japanskt lackarbete, desto mera skola vi fröjda oss deråt.

Allt möjligt låter afbilda sig i lack. Japanerna ha också de mest förvånansvärda arbeten att framvisa. I flere af de större museerna i Europa finnas profver på efterbildningar af olikartade träslag, bamburör, affallna blad, gammal brons, jern etc. (Se äfven Tekn. Skol. Samlingar.) Det är öfver hufvud otroligt, huru omsorgsfullt de finare lackarbetena äro utförda ända in i den minsta detalj. Naturligtvis åtgår mycken tid vid förfärdigandet af de finare arbetena, hvarföre de ock blifva rätt dyrbara, liksom hvarje annat konstverk.

Ordinära saker tillverkas fort och betinga billigare priser.

I likhet med de af trä förfärdigade föremålen göres en hel del s. k. Cartonnagearbete af det starka, japanska Yoshinopapperet, hvilket i flere lager klistras tillsamman medels ett klister, beredt af rötterna till en ormbunksväxt. Dessa cartonnagearbeten öfverdragas helt och hållet med lack och förses med målning på sätt förut blifvit beskrifvet.

På helt annat sätt förhåller det sig naturligtvis med föremål af elfenben eller sköldpadd, hvilka ju endast delvis förses med guldmåleri och färger i lack.

Porslinsföremål från Hizen och lervaror från Owasi blifva äfven lackerade. Denna industri florerar mest i Nagaski. Här lemna svanligen de för lackering bestämda ställena oglaserade så att lacken bättre fastnar på dessa delar. I öfrigt dekoreras med muffelfärger.

Utom reliefmåleriet med guld och andra pulver, användes äfven inläggning med perlemor.

Japanerna lemna både goda och sämre dylika arbeten. De sämre framställa vanligen landskapsbilder, hvars alla delar äro skurna ur tunna perlemorskifvor, dessa undermålas med färger eller linier, samt påklistras papper eller folioblеck för att förhöja glansen, det hela öfverlackeras, hvarpå ytan afslipas för att ånyo få fram perlemordelarne. För finare arbeten förekommer undermålningen endast spar-

samt, deremot utväljas skifvorna ytterst sorgfälligt för att verka genom sin egen färgglans. I allmänhet förekommer dock perlemor ytterst måttligt på de finare arbetena.

En art lack som skattas mycket högt af Japanerna är införd af en kines och är i Europa bekant under namn af Pekinglack. För dessa arbeten läggas flere lag röd lack på hvarandra, i hvilket sedan blommor och andra föremål ingraveras och ciseleras.

Samma kines som införde detta röda lackarbete i Japan uppfann äfven ett annat sätt hvari han lade många olika färgade lacklager öfver hvarandra och i dessa ingraverades arabesker med sneda ingräfda linier, eller och uttogos större partier snedt så att de olika lagren kommo fram i parallela linier.

Synnerligen berömda äro arbetena från en liten ort i provinsen Akita, i det de utmärka sig för stor omsorg vid utförandet, en oförliknelig skön glans, samt lackens guldgula färg. Dervarande lackerare fara ut till sjös och arbeta ombord på dsjunken i full storm för att förhindra det de minsta stoftkorn skola kunna fästa sig på ytan af lackerarbetet.

Med mycken fördel egnar sig det Japanska lacket till förgyllning, härtill användes en särskild sort, »Haku-shita-urushi, d. v. s. underfoliolack, med hvilket man öfverdrager föremål af trä, papper, metall o. s. v. Det bildar en glänsande yta af rödgul färg. Äfven öfvergås denna yta med ett tunnt lager af Seshimlack, hvarpå fastpressas ett tunnt metallfolio, guld eller oädel metall. Så förfärdigas de förgyllda pappersremsor som spela en stor roll i deras väfverier.

Då det Japanska lacket besitter en utomordentlig varaktighet, hårdhet och skönhet samt möjligheten att dermed framställa alla möjliga teckningar i olika metallfärger äfven i relief och ciselerade, så är det ej att undra öfver, att dessa arbeten i Japan spela en stor roll.

Det användes icke allenast till vanligt husgeråd såsom kärl och dylikt, i stället för våra föremål af metall, glas och porslin; utan det brukas äfven vid förfärdigandet af kostbarare möbler, mat- och dryckeskärl etc. hvilka ofta utom sitt verkliga konstvärde äfven ha ett reelt guldvärde. då det användes verkligt guld som inläggningar och

beslag. Bland husgeråd, hvilka hufvudsakligen förfärdigas för de rika, märkas dyrbara dryckeskärl för festliga tillfällen, skrifdon alltid bestående af en större låda för papper med mindre fack för penslar och tusch, låga bord, etagèrer af egendomlig men tilltalande form, små kabinettsskåp med dörrar och lådor, rökelsekärl samt skålar och kärl af alla slag.

Bland större föremål märka vi palankiner (bärstolar) hvilka öfverdragas med det finaste lack samt förses med utmärkta guldmålningar.

Svärdsskidor, rustningar, ridsadlar etc. utvisa äfven det bästa lackarbete. Vidare spelar lackarbetet en stor roll för monumentalbyggnader, der det användes istället för vår marmor, porfyr eller dylikt materiel. I Japan finnas talrika tempel och bryggor, helt och hållet lackerade, hvilka under långliga tider varit utsatta för väderlekens åverkan, de visa sig dock än i denna dag i sin fulla glans och skönhet oberörda af tidens tand. Man har exempel på sådana, hvilka stått i århundraden samt visat sig så godt som oförstörbara.

De mest storartade arbeten i Japansk lackerkonst, äro att finna i det gebit som upptar deras nationalhelgedom. Ej så långt från Tokio, cirka 19 geografiska mil aflägset, ligger Nikko d. v. s. Solglansen — eller som ett Japanskt ordspråk säger Nikko-son d. v. s. »bergen med solglans», tack vare denna plats' utomordentliga naturskönhet, dess präktiga sekelgamla träd, djupa och klara bergsjöar, storartade vattenfall och glansen af dess många tempel, betraktas denna ort med rätta såsom Japans perla.

Detta gebit omfattar några få qvadratmil upptagande parker, heliga lundar och tempelanläggningar, bland grafplatser är den berömde Shogun Jyeyasu's begrafningsplats (rest 1617) den förnämsta, men redan ett tusen år förut (767) förklarades denna plats af Buddhistiska prester för att vara den enda i Japan, från hvilken Buddha uppenbarat sig. — Öfver den skummande bergsfloden Daiya-gava leder tvenne bryggor, af hvilka den ena är bestämd för dagligt bruk och den andra »den heliga lackbryggan» endast öppnas för de tvenne gånger årligen intågande pilgrimsprocessionerna. Denna brygga, som utfördes 1636 i gulddekoreradt lackarbete, är af präktigaste effekt.

Från denna brygga leder en präktig bred väg upp till en 27 fot hög praktfull portal i gulddekoreradt lackarbete, bakom denna portal öppnar sig förplatsen till de heliga tempelgårdarne. Till venster på denna förplats höjer sig en 104 fot hög pagod i glänsande ljusröd lack, Från denna förplats leder en med 118 kostbara bronskandelabrar kantad väg genom ytterligare en praktportal till den första tempelgården. Ett ögonvittne säger, att den trollska skönhet som hvilar öfver denna plats är *obeskriflig* och att det Japanska ordspråket som säger »den som ej sett Nikko kan ej tala om skönhet», på allt sätt här besannas; sjelfva marken betäckes af dunkelblå basaltsten afdelad med mindre stenflisor af ljus färg. Medels en bred stentrappa uppstiga vi så till den andra mindre tempelgården i hvilken befinner sig ett groteskt formadt klock- och trummtorn, ett kapell och en större lanterna af brons. Vidare för oss en trappa genom ingångsportalen till den tredje gården, för denna portal är använd en röd lack med rikaste guldornering, kring denna tredje gård gruppera sig äfven många praktbyggnader och konstverk, i den fjerde gården ligger shintoreligionens allra heligaste till hvilket man kommer genom ett bönhus som förhall, i detta äro väggarne dekorerade i gyllene lack, altaret, är helt enkelt i svart lack, från denna förhall går man genom flere i guldlack dekorerade portaler till det allra heligaste, dit ingen främling ej heller pilgrimerna få tillträde.

Bakom hela denna byggnadskomplex leder en trappa om 240 steg upp till den store Shoguns grafplats, i midten upptagen af en kolosal askurna af brons, denna plats är omgifven af ett räckverk ock en större praktfull portal i brons. — Icke mindre präktig är tempelanläggningen Iymitsu, hvilken gör ett om möjligt ännu rikare intryck, då den befinner sig i händerna på Buddahisterna, hvilka här utstyrt det hela med alla de gudabilder och hela den glänsande yttre apparat, hvarmed deras religion är försedd.

Vid portalerna äro uppställda jättestora karikatyrartade tempelväktare, vid en de båda »Nios» d. v. s. »den röda och den gröna djefvulen» dessa äro framställda nakna; vid en annan port stå de båda Niten det är »de tappre, gyllene kungarne» äfven dessa en röd

och en grön men klädda i gyllene rustningar. Vidare finnes här uppstälda tvenne skräckinjagande gestalter i menniskohamn den ene, den zinoberröde åskguden och den andre den djupblå stormguden, samt många andra, alla utförda i lackarbete.

Ännu flere tempel och anläggningar af mångahanda slag finnas inom detta heliga område, hvilka ha att framvisa de präktigaste alster af lackeringskonsten, såväl för de minsta föremål som äfven för de största monumentalbyggnader, allt vittnande om det »*i den uppgående solens land*» boende Japanska folkets höga intelligens och konstfärdighet.

Några biografiska anteckningar rörande familjen de La Vallée.

Jean (skrifves ofta Johan) de La Vallées namn är så nära förbundet med flera af de under 1600-talet uppförda monumentala byggnaderna, i såväl Stockholm som landsorten, att det väl förtjenar en framstående plats inom den svenska byggnadskonstens historia, samt dermed också mannen och hans familj större uppmärksamhet än hittills kommit dem till del. Genom resor och studier utbildad till en duglig arkitekt, anlitades de La V. tidigt i hofvets och de förnämes tjenst. Med den konstnärligt öfverlägsne Nic. Tessin d. ä. delar de La V. äran af att hafva skapat den dåvarande monumentala och aristokratiska stockholms-arkitekturen — enkla, solida byggnader, pionierer för den mot norden påträngande barockstilen, ehuru fria från dess svulstigheter och öfverdrifter. Två af de La V:s mest representativa verk hafva ombildats eller så förändrats, att de förlorat sin ursprungliga karakter. Af Katarina kyrka, förstörd år 1723, äro endast murarne bibehållna, och den nuvarande byggnaden utfördes efter helt och hållet nya ritningar af Göran Adelcrantz. Hedvig Eleonora (Östermalms) kyrkobyggnad afstannade 1680, när man hunnit något ofvan sockeln, och arbetet återupptogs först 1725 efter sistnämnde arkitekts omarbetade förslag, samt har senast 1866—68 genom kupolens anbringande omdanats till en från det första förslaget alldeles afvikande bygnad. Såsom måttstock på hvad de La V. i sin krafts

dagar ville och förmådde, återstår ännu, ehuru starkt hotadt att af murhacka och spett jemnas med jorden, Stockholms Rådhus, en värdig och formfulländad byggnad uppförd för Riksskattmästaren Grefve Gustaf Bonde. Också blef de La V:s namn vida kändt som det förnämsta inom byggnadsfacket.

För de svenska näringarne och deras förbättring hyste de La V. det varmaste intresse och såg sina sträfvanden härutinnan icke allenast erkända utan äfven belönade med inkomstbringande anställningar. Alla förutsättningar funnos alltså för en ärofull och bekymmerfri bana, och likväl blefvo de sista åren af hans lefnad endast en förtviflad brottningskamp med fattigdom och nöd.

Född i Frankrike år 1620 medföljde han sin fader, den bekante arkitekten Simon de La Vallée, till Stockholm (år 1637), och erhöll af honom sin första konstnärliga och praktiska undervisning. När tillfälle erbjöd sig, lemnade han biträde vid uppmätningar och upprättande af mindre projecter. Sålunda innehålla räkenskaperna för S:t Jacobs kyrka för 1643, samma år då den till gudstjenst invigdes: »Hafwer Jean de Lavallee bekommit för een afrijtningh han till kyrckian gjort hafwer 10 daler 16 öre», samt den 20 Aug. 1644: »Jean de la Vallée för det han skall göra en afrijtning af kyrkian 7 daler 16 öre.» Genom Kongl. Bref den 2 Maj 1646 tilldelar drottn. Christina »wår troo tiänare Johan de la Vallée, till vijdare godh förfarenheet uthj Architectonica att bekomma uthan lands», 300 D:r S:mt årligen i 3 år, och någon tid efter återkomsten (d. 14 Jan. 1651) utnämnes han »att warda wår Architectus» med vidsträckt makt och myndighet, skolandes »hans ämbete enkannerligen der Uthj bestå, att han skall hafwa Inspection och inseende medh all wår Chronones Civil byggnad, på een och annan ordt här j Riket i Städerna och på Landet, så wäll tagandes j acht och dragandes förfång, hvad på wåre och Chronones allerede oprättade Slott etc. etc.» Påföljande år kom de La V. i åtnjutande af ett af drottningens vanliga ynnestbevis, »en Chronones tomt». För denna vid Ladugårdsviken belägna plats meddelades genom Kongl. Bref d. 30 April »ett Privelegium, hvarutinnan honom, Johan de la Vallée tillåthes: 1. att få på ofvanbe:te plats och Tompt uppbyggia och inrätta ett wärdshus eller lusthus medh allehanda lustspehl. 2. att dersamman-

städes holla Brygg- och Bagerij, Gårköök*, Wijnbrenningh och destillering, såsom ock öppen krogh och källare af allehanda slags drycker. 3. att fritt op- och inköpa samt ifrån främmande orther införskrifva allehanda husgerådh, Mathwaror, Drycker och allt som han pröfwar på samma orth till opgongh och förtäringh af nöden wara». Samtidigt med denna utskänkningsrörelse är de La V. ifrigt sysselsatt med arkitektuppdrag. År 1656 lades grunden till Katarina kyrka, och erhöll han dervid »en grafplats uti kyrkan, hvarest han sjelf behagade för sina afritningar, flit och försorg om kyrkobyggnadens fortsättande». (Katarina kyrkoråds prot. d. 25 Juni 1666. Kammararkivet). Arvodet utgjorde 100 daler kopparm:t i månaden under den tid, då arbetet pågick. Men denna tid blef för kyrkorådet både lång och besvärlig, en oafbruten kedja af förargelser och stridigheter. Förutom obehag med oredliga kyrkovärdar, som förskingrade de för kyrkobyggnaden genom kollekter och frivilliga gåfvor insamlade medlen, hade det mången hård dust att utkämpa med den »gensträfwige» arkitekten, hvilken än uraktlät att infinna sig vid vigtiga sammanträden, än undanhöll färdiga, för arbetets fullföljande nödvändiga ritningar och i allmänhet var »mycket försummeligh på kiörckians wärck och alldeles obenägen». (Prot. d. 2 Maj 1659). Genom det mest energiska uppträdande af öfverståthållaren Schering Rosenhane lyckades det slutligen att hålla arkitekten i styr, och det var säkert med en viss tillfredsställelse kyrkorådet år 1671 befriade den till borgmästare utnämnde de La Vallée från kyrkobyggnadsgöromålen, som öfverlemnades till dennes måg, arkitekten Mathias Spihler, förut anställd såsom verkmästare vid samma arbete. Angående de La V:s verksamhet vid Östermalms kyrka (enligt B. L. Malmbergs anteckningar börjad 1665) föreligga inga närmare detaljer.

På anmodan af drottn. Christina lemnade de La V. förslag till Stockholms slotts till- och påbyggnad, hvilket, ehuru efter våra begrepp skäligen svagt, lyckades tillvinna sig kon. Carl X Gustafs bifall och verkligen till en helt liten del började genomföras. För nämnde konungs räkning upprättade han äfven förslag till ett storartadt »lusthus» (lustslott) å Waldemarsön, hvartill delvis grund lades år 1658, ehuru arbetet snart afstannade i brist

* Sämre matställe, der kokt kött och andra färdigredda matvaror såldes; ordet antages komma från tyska Garküche, af gar (färdig).

på byggnadskapital. Ungefär vid samma tid erhöll han det grannlaga uppdraget att lemna ritningar till Riddarholmskyrkans ombyggnad.

Redan tidigt hade de La V:s uppmärksamhet riktats mot den svenska industrien och dess behof af offentligt understöd, deri lifligt understödd af öfverståthållaren Rosenhane. I dennes till regeringen ingifna »relation om Stockholms Slåts och Stads tillstånd in till åhr 1663*» anföres hurusom skråna äro under reformering, hvarvid »härtill kommer oss icke illa till pass den förordning (öfverenskommelse) E. K. M:t nyligen gjordt hafwer med Embets Commissarien Lavalle, som igenom sin pligt och förstånd på en dehl handtwärken, synnerl. them, som till Architecteuren lända, skall kunna Secundera den goda Desseinen och hielpa till att bringa handtwärckaren i den richtigheet wij åstunda.» I det af Regeringen inrättade generalfaktorikontoret anstäldes de La V. såsom »ämbetskommissarie», hvilken skulle hafva tillsyn öfver ämbetena, det vill säga handtverkerierna, befordra deras utveckling och laga så att de ombesörjdes af allt flera inländska män**. I egenskap deraf utarbetar han ett »Förslagh om Manufakturens inrättande», hvilket Commercecollegium i skrifvelse d. 16 Mars 1664 till Regeringen förklarar vara mycket beaktansvärdt. I nämnda Collegium erhöll han år 1665 lön såsom Kommissarie. I Kongl. Bref d. 23 Juni 1666 tilldelas honom en ny utmärkelse i följande ordalag: »Nu såsom Wi nådigst ähre omtenckte huru denna staden uthi ett och annat stycke, som till thess gangn och opkomst kan, mehr och mehr tilltagass och förbättrass, seendes isynnerhet ther till wara nödigdt, det skickelige och förfarne Persohner måga till Rådemänn blifwa förordnade som bemält Wärck medh förståndh, alfwar och försichtighet kunna befremja, alltså hafwa Wij för gått funnit icke allenast det åfwenb:de de La Vallée nu må strax ibland Rådemännen blifva antagen, utan ock att Architechten Nicodemus Tessin i lijka mått o ther till befordras skall, så att denn förste i det Collegio som manufakturerna concernerar, men den andre wid bygningswesendet brukas må». År 1667 utses de La V. att vara direktör öfver manufakturerna (verkstäderna) i barnhuset samt 1671 till borgmästare och preses i ämbetscollegium. Efter direktörsutnämningen egnade han sin verksamhet åt den nya befattningen, der

* Upsala Univ. Bibl.

** Sigfrid Wieselgren: Sveriges fängelser och fångvård. Sid 75.

emellertid hans oroliga lynne och stridslystnad snart åstadkommo de största förvecklingar och slutligen fullkomligt undergräfde hans ställning. (Se S. Wieselgrens anförda bok). Mycket deraf får tillskrifvas hans sjuklighet, ofta omnämnd i suppliker, ingifna af hans enka i början af 1700-talet. Affärerna blefvo alltmer intrasslade. Genom reduktionen beröfvades honom en af Carl X (1658) gifven och af Carl XI bekräftad särskild donation »i Nådigst anseende till de långliga och trogna tienster, som Borgmästaren här utj wår Residentz Stadh Stockholm Oss Ellskeligh Welbetrodde Johan de La Vallé Oss sampt wåra förfäder gjordt och bewiljat hafwer.» Efter många års lidanden under hård nöd och fattigdom kom döden såsom en vänlig befriare d. 12 Mars 1606. Om begrafningen, som försiggick i S:t Jacobs kyrka, upplysa räkenskaperna: »Maj d: 19. För Sahl. Bygmästaren Johan De la vale. Öpningen i hvalfven föres sedan till S:a Catarina 20 daler. Ringning 3 med Siählsringningen 25. 16. Fransk bårkläde N:o 1, begrafningen 20. d:o. d:o. N:o 2. bisättningen 16. d:o d:o på altare o. predikstol 20, Högkoret kläde för 20, stådt bisatt i förnämsta hvalfwet i 9 veckor à 3 dal. 27 daler, 20 bänkar kläde à 24. 15 daler S:a 163 daler 16 öre.» Det var således en ståtlig begrafning för den gamle borgmästaren; samma år öfverflyttades han till familjegrafven i Katarina kyrka enligt likboken för år 1696 (Riksark.): »Novembrij den 11. Insattes högväl:e her Borgmästar Sal. Johan de Lavales lijk med 3 dess barn i sin förunte graaf i S. Cath. kyrckia i södra korset intill hufvudpelaren vid wästra muren och togos desse sal. döde ifrån S. Jacobs k (yrka) där de begrafne wore, och skedde thetta mädh samtel. S. Cath. kyrkios föreståndares consens och bejakelse, dätt frij brefvet på samma graaf confirmerar.»

Vid bouppteckning d. 22 Mars 1697 funnos till kreditorernas disposition endast de tarfligaste möbler till ett rum, men vare det sagdt till konstnärens berömmelse, att i alla motgångar hade det lyckats honom bevara en boksamling, innehållande många värdefulla arbeten, icke allenast i arkitektur (Vignola, Serlio, Alberti m. fl.) utan jemväl i skön konst för öfrigt, litteratur, historia och politik, tydande på ett kunskapsbegär och en beläsenhet, som sträckte sig vida utöfver fackmannens. Efter vanligheten uppvaktade enkan med otaliga suppliker om understöd och påminnelser om förmåner,

som blifvit mannen tillförsäkrade; men ömsinthet var icke tidens mest utmärkande egenskap, och så fick hon, liksom många andra tjenstemannaenkor den tiden, framsläpa sin ålderdom i det djupaste elände. Hos Katarina församlings kyrkoråd gjorde hon fåfänga försök att utbekomma resterande 2,300 daler, en del af arkitekturarvode, aftjenadt för mer än tjugu år sedan; krafvets rättmätigbet erkändes, men då kyrkan ansågs hafva »tagit skada» genom de La V:s förvållande och härför fordrades afdrag till ett belopp, som borde på laglig väg afgöras, blef sökanden, listigt nog, hänvisad till domstol, för att der erhålla sin rätt. De ärebetygelser, hvarmed de La V:s stoft öfverlemnades åt den eviga hvilan, bära nogsamt vittne derom, att hans konstnärliga duglighet och de tjenster han gjort fosterlandet voro i tacksamt minne bevarade. Af familjens senare medlemmar nämnas i Anreps ättartaflor endast den äldste sonen Christoffer (f. 1661, † 1700). Om en andra sons, »Jean den yngeres», lefnadsöden erhållas följande sparsamma upplysningar i en odaterad supplik till Konungen*: Efter att hafva varit Fältmarskalken grefve Bielke följaktig vid en Ambassade till Frankrike hade han fattat en särdeles lust till »fijnaste Castor och allehanda Durable hattars fabrique» och tillråddes af sin fader att anlägga en verkstad. På derom gjord framställning erhöll han för anläggning deraf och utöfvande af hattmakeriyrket tio års privilegium och en kronan tillhörig tomt, efter hvad af andra dokumenter framgår belägen vid Packartorget. Derpå anträddes en resa till England och Holland för att anskaffa erfarne mästare, »som dock intet bättre haar aflupit, ähn att iag tackat Gud när jag bahra kroppen ifrån denna mehr än som olyckeliga reesan haar hafft lyckan att bringa hem, igenom det att iag een gång lidit skeppsbrott och twenne gånger blifwit tagen af Caprarne, hwilcka ock dhe af migh antagne mestare såsom dheras National Folck, jempte kläderna af min kropp med annan min ringa egendom tagit ifrån migh, då iag så blott och naken är hemkommen, hafwa mina Creditorer låtit migh antasta till min kropp och förarrestera, hwarigenom både wärcket till den nyss anlagda fabriquen i sielfwa opkomsten, som ock iag totaliter är ruinerat, hwilket många mina afwundsmän, som hattmakare,

---

* (Biographica. Riksarkivet.)

hattstofferare och köpmännen, hwilcka därmed handell drifwa, giöra sin winning om». På grund af dessa och andra skäl anhålles om penningeunderstöd.

Det är utan tvifvel samme person, hvilkens namn möter oss i 1696 års Slottsbok såsom dödsdömd. Till kännedomen om den tidens rättsskipning utgör detta mål ett högst intressant bidrag, hvarför det hufvudsakliga deraf meddelas efter protokollerna från Stockholms Norra Förstads Ciämners Cammare samt Rådhusrättens dombok för 1695.

»Directeuren vid Manufakturiet, Hr Jean de La Vallée», hade blifvit stämd af en bonde Emil Johansson från Frötuna socken för en dennes resterande fordran 12 daler kopparmynt för salt fisk. I stället för mynt, hvarpå de La V. led stor brist, gaf han bonden på offentlig gata en duktig örfil och blef endast genom stadstjenarnes mellankomst hindrad från att med påken gälda upplupen ränta, hvilket allt tilldrog sig den 9 nov. 1695. För detta sitt tilltag skulle han kallas till Kämnerskammaren, men då stadstjenarne infunno sig för att delgifva stämningen, blefvo de på det ursinnigaste mottagna samt med värja och knif misshandlade. Efterskickad militärvakt måste med våld släpa honom till fängelset. Af den då slagfärdige mannens protest kunde den ene stadstjenaren vid ransakningen förete följande minnen: »1:o) Huden fram på näsan wara som ett halft 3 öre stycke afrijfwen; 2:o) på dess haka jembväl huden så mycket afrijfwen; 3:o) på högra handen åtskilliga ställen huden afskrubbad och halfwa handen swullen; 4:o) på vänstra handen en rijfwen strimma, stor som en ledh af ett finger.» Den andre stadstjenaren hade »i wänstra sidan och des öfwerläpp ett sprucket såår genom huden som en half ledh af ett finger, men läppen swullen.» Inför rätten uppträdde de La V. på ett sätt som gifver oss rättighet att antaga, att han icke längre var herre öfver sina gerningar och följaktligen otillräknelig. Hvad i domsalen förekom, beskrifves i följande drastiska ordalag: »Wijd det att Rätten satt utij i andra sysslor klockan $^1/_2$ till 1 kom Directeuren Johan Delavalle inlöpandes oklädd uthan halsduk, utij undertröjan, som war uprijfwen, strumporna hängde under på fötterna och skorna intet updragna, svärjandes och tornerandes der öfver, att han blifwit upförder lijka som wore han ingen ährlig karl, han önskade att djefwulen måtte fara i hans sjähl, förutom andra swåra och farliga eder, som han

uthgiöt. Rätten warnade honom fuller, föreställandes honom det straff, som Kongl. Maij:ts Placat om Eder innehålla, men han lätt än intet af med swordom, som han mest i hwart ord brukade, sprang ock fram till Präses med en Steen i handen som han kallade keppen sin, farandes fram utj tal och åthefwor, som wore han intet wed sitt förstånd.»

Under den derpå följande ransakningen försvarade de La V. sig käckt, ehuru skälen voro, minst sagdt, klena och vittnande om en oklar känsla af förseelsens omfattning och betydelse. Sålunda kunde han icke finna det något brott att slå »en rutin bonde» och förklarade, att om denne visade sig ånyo, skulle han få ytterligare två örfilar. Värja och knif hade tillfälligtvis begagnats och genom olyckshändelse träffat stadstjenarne. Det oaktadt fälldes mannen till höga böter, och då medel saknades blef han dömd till döden. Denna dom blef genom Kongl. Hofrättens utslag den 19 juni 1696 stadfästad. Under hela denna tid satt de La V. fängslad. Vi återfinna honom i slottsboken för år 1696: »den 26 Augusti inkom Jean de la Vallée uppå stora Rådstugan till döden dömd för dett han intet årkar botum (betala böterna) effter dett 26 Cap. Edsöres B. St. Effter Kongl. Slotts Cancell:s ordres af bem:de Dato inkommen.» Till den 26 Oct. förblef han i vanligt fängelse i afvaktan på Kongl. Maj:ts dom, som befriade honom från dödsstraffet. Den 26 October är antecknadt: »Sedan han (Jean De la Vallée) blifwit ifrån Lifsstraffet befrijat, insattes Jean på Watten och brödh 1 månadh, beståås honom med 4 öre om dagen till bröd effter Kongl. Slotts Cancell:s ordres af b:te Dato.» Och slutligen: »Vacktmestaren i Smedjegården utlefwererar Johan de la Vallée efftersom han stått sitt straff på watn och brödh. Dat. aff Kongl. Slottscansliet d. 27 Nov. 1696. Ad mandatum Joh. Berger.»

Om Jean de La Vallée den yngres öden efter denna onaturligt hårda bestraffning hafva inga upplysningar kunnat erhållas, och det en gång högt ansedda konstnärsnamnet återfinnes derefter endast på de talrika suppliker, hvari enkorna sökte beveka regering, öfverståthållaren och privatmän att med en skärf lindra deras nöd.

E. J.

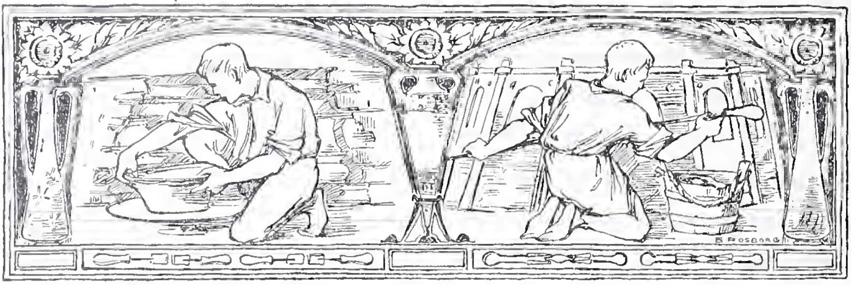

Dansk konstslöjd på Malmöutställningen.

Af

E. G. Folcker.

En utställning af den art och omfattning som årets Industriutställning i Malmö bör alltid vara af ett stort allmänt intresse, men blir ändå oftast i främsta rummet af största och särskildaste betydelse för den stad, den provins hvarest den eger rum. Flere omständigheter bidrogo dock till att Malmöutställningens betydelse blifvit långt större och vigtigare än den eljes skulle varit.

Då hela landet rustar sig till den stora nordiska utställningen i Stockholm nästa år är det ovedersägligen ett kraftprof af landets tredje stad att anordna en egen utställning, men det är mer än så, det innebär äfven en uppoffring för det allmänna bästa, ty en dylik utställning måste alltid bli ett slags förpostfäktning, efter hvilken man kan och bör draga sina slutsatser, samla sina erfarenheter till gagn för den kommande stora täflingskampen. 1897 års utställning har också haft mycket att lära af den i Malmö och kan med tacksamhet begagna sig af dess såväl positiva som negativa resultat till sitt eget bästa. Det ligger i sakens natur, att Malmöutställningen i första hand blef en exponent af Skånsk industri och slöjd, vår största och rikaste provins med dess mångfaldiga resurser på dessa områden

förmår väl att ensam åstadkomma en utställning af ganska omfattande art. Skånes kontingent uppgick nu till en tredjedel, medan det öfriga Sverige lemnade den andra tredjedelen af utställningsmaterialet. Men lika naturligt var också, att den tredje parten bestod af de industrialster som kommo från grannlandet Danmark.

Att denna part i mångt och mycket var af stort värde, derom ha meningarne ej varit delade, på *ett* område nemligen konstindustrien intog den utan gensägelse första platsen. Visserligen voro Skånes egna tvenne stora konstindustrier, möbelsnickeriet och textilkonsten, synnerligt väl och utmärkt företrädda, visserligen sågos ståtliga etalager från flere af det öfriga Sveriges erkända konstnärliga manufakturer, men, om vi måste säga, att den Danska afdelningen på detta område både såsom helhet och i de flesta detaljer visade en betydande öfverlägsenhet, så är detta endast en rättvis hyllning af ett land, som inom många konstindustriens grenar spelat en banbrytande roll och i smak och allmänt konstnärlig begåfning ännu är oss öfverlägset. Redan den första anblicken af den Danska afdelningen i utställningsbyggnadens venstra tvärskepp gaf ett intryck af smak och esprit d'arrangements, som högst förmånligt kontrasterade mot de öfriga afdelningarne. Den stora hallens arkitektur var helt och hållet utan dekorering och visade träkonstruktionen i dess naturliga furufärg; det pittoreska elementet inskränktes härigenom till takstolarna med deras bågar, hvilka likt ett rikt nätverk spändes ofvan läktarnes enkla balustrader; kolossala halfcirkelfönster öppnade sig öfver de tre hufvudskeppens fondväggar. Denna enkla arkitektur

1. Silfverbägare. *A. Michelsen.*

var nu i den Danska afdelningen med högst enkla medel dekorerad på ett sätt som framhöll dess goda sidor, upphäfde det något torftigt kyliga intryck den eljes gjorde, med ett ord gaf åt det hela en festligt anslående pregel. Å hvardera sidan af den breda trappa som från midtskeppets estrad ledde ned till transeptet, tronade på höga postament sittande lejon i gult och guldfärg. Från takbågarna derofvan hängde i kraftiga kordonger en ornerad skrift-tafla med »Danmark» i färger och guld, flankerad af tvenne väldiga standar med riksvapnet och bård af kärfvar och hvita blommor på grön botten. Å läktarnas balustrader sutto vapensköldar med flaggor korsvis (samma dekoration som i de andra afdelningarne) och deröfver nedföllo på regelbundna afstånd kolossala halft transparanta standar med höga träd i hvitt på gul botten och bård med kärfvar och hvita blommor på grönt. Öfver bakgrundens stora fönster var spändt ett gult genomskinligt tyg chabloneradt med stiliserade blommor i grönt och rödt samt med bård lik standarens; nedtill begränsades det af en bred fris med landskapssköldarne och midt på denna höjde sig riksvapnet med sina sköldhållare: vildmännen i relief och rika heraldiska färger. I det så dekorerade, väldiga rummet voro de olika montrerna ordnade och uppstälda med säker blick för det helas totalverkan. De breda gångarna lemnade publiken ett godt utrymme och tillfälle att från alla sidor bese de här samlade etalagen af den Danska konstindustriens och finare industriens alster.

2. Silfverbägare. *A. Michelsen.*

Första hedersplatserna intogo här på hvardera sidan om entreen den kungliga porslinsfabrikens tvenne praktfulla uppställningar; till venster bordserviser och prydnadskärl med färgrik blomsterdekorering i de gamla Meissen- och Berlinfabrikernas art, till höger det specielt

Danska s. k. »muslemalede porcelainet» i blått och hvitt samt de moderna vaser och fat m. m. i blå och grå toner, för hvilka denna fabrik på senare år vunnit ett så välförtjent verldsrykte.

Dessa i en dekorativ naturalism hållna landskaps- och djurmotiv äro för väl bekanta att behöfva närmare beskrifvas. Bland de här exponerade praktpjeserna af denna genre ådraga sig i främsta rummet den stora midtvasen uppmärksamheten, dekorerad af Holtzman, med dansande qvinnor på djupblå botten; samt ett fat med en ko af Rohde. En nyhet i teknik var en kristallinsk dekorering lik skimrande snöflingor på blekt färgad botten.

3. Silfverkanna. *A. Michelsen.*

I hallens midtlinie bakom de två kungliga porslinetalagen gjorde sig Peter Hertz' stora monter synnerligen gällande. Denna guldsmedsfirmas specialitet synes vara reproduktioner af medeltidsföremål och äldre stilar i allmänhet. En ypperlig kopia af det s. k. Oldenburgska hornet på Rosenborg intog en hedersplats. En vacker kaffeservis i kejsarstil var komponerad med ledning af en kaffekanna från tiden. Smycken och andra föremål i emaljer voro kanske de mest originela pjeserna i denna vackra etalage. Den gamla, väl bekanta firman V. Christensen visade en ståtlig samling af smycken efter medeltida original i det oldnordiska museet; de moderna originalpjeserna voro mindre anmärkningsvärda. Högsta grad af såväl konstnärlig komposition som fulländad teknik visade utan tvifvel de guld- och silfverarbeten, som exponerades af den utom täflan stående Hofjuveleraren A. Michelsen. Den stora borduppsatsen, en af det danska kronprinsparets silfverbröllopsgåfvor, är en praktpjes, som väl tål

jemförelsen med den gamle Nürnbergermästaren Wenzel Jamnitzers mästerverk i denna art. De mångfaldiga silfverkärlen för bordsservisen utmärkte sig för en högst förträfflig formgifning, och den ofta rika ciseleringen visade en elegans och nitiditet af sällsynt art. Framför allt märkliga voro de pjeser i modern stiliserad naturalism, hvilka voro en specialitet för firman: Bägare, kannor, skålar i enkla stora former och med växtornamentik i låg relief. Den egendomliga charmen hos denna nya »silfverstil», som torde ha sitt hemland i Amerika, beror i hög grad på den fina patinan, som i sin nobla, något matta ton så fullkomligt skiljer sig från vårt vanliga silfvers skrikande och simpla färg. Den rikt drifna och ciselerade »Tistelbägaren» (N:o 1) var

4. Silfverbål. *A. Michelsen.*

ett originelt och ståtligt exempel på denna art af silfversmide; ännu mera typisk var dock bägaren med Irismotiv, der blommorna stå växande rakt uppåt omkring bägarens fot, och de bordskärl, kaffeservis m. m., der maskrosen användts i samma eurytmiska anordning (N:o 3—4). Det fulländade ciseleringsarbetet på alla dessa föremål eger sin förklaring deri, att Herr Michelsen kallat till lif en hel skola af skickliga och öfvade cicelörer.

Bland arbeten i oädla metaller intogo Herr F. W. Doberck & Sons konstsmiden första platsen. Konstsmidet har gamla anor, och de här exponerade föremålen framvisade en mångfald af stilarter, bland hvilka en »flammande» rococo gaf de mest praktfulla resultaten. En hög kandelaber i denna stil var ett mästerverk både hvad beträffar det ypperliga arbetet och den öfverdådigt rika kompositionen.

Det ståtliga balkonggallret till Magasin du Nord i Köpenhamn, af hvilket visserligen endast fans en fotografi, visade samma rika komposition. Af mycken effekt voro äfven åtskilliga föremål i fullt naturalistisk stil med blommande rosor och blad, om man också kunde sätta i fråga lämpligheten af en dylik smidesjernets behandling. Af en högst lycklig verkan deremot voro i modern engelsk stil hållna lampfötter och blomsterställ, der orneringen var inskränkt till det allra minsta, och den konstnärliga effekten vanns genom de rent konstruktiva formernas enkla linier. Alla dessa konstsmiden voro antingen svärtade eller i jernets naturliga, halfmatta färg. Det senare af ovanlig, men förträfflig verkan.

Dock, vi ha låtit locka oss bort från den så specielt Danska keramiken och måste återvända till denna, synnerligast som tvänne hvar i sin art märkliga och intressanta utställningar af denna konstslöjd böra särskildt omtalas.

Det är Bing och Gröndahls stora etalage, som i den dämpade dagern från ett hvitgult tälttak presenterade sig på ett särdeles effektfullt sätt. Denna firmas tillverkning går som bekant i samma riktning som den kungliga fabrikens, en jemförelse mellan dem båda är ej behöflig. Den stora hägerservisen i blått, hvitt och guld komponerad af Krohn var en gammal bekant från föregående utställningar. Dess utomordentliga praktfullhet går nästan öfver gränserna för keramisk konst. Äfven här såg man det »danska» mönstret användt för bordsservis, en saladier med två halffigurer af qvinnor i Amagerdrägt var en originel pjes i detta mönster. Några fina statyetter såsom Olaf Poulsen, modellerad af Jensen, dalflickor i blått och hvitt m. fl. voro förträffliga.

Den tredje stora keramiska utställningen, som säkert ådrog sig största uppmärksamheten så väl för det nya i sina produktioner som för deras äkta konstnärliga halt voro Herman Kählers fajanser. Fabriken, i Nestved, är ej från i går, den grundlades redan 1839, men den tillverkning, för hvilken den nu med ens fått sin ryktbarhet, är af nyaste datum. Det är en egendomlig lustre-glasyr, i färgernas djup och metallglans täflande med de gamla spansk-moriska och Rohdos-

5. Kählers Fajanser.

fajanserna. Hufvudfärgen är en röd kopparton från de djupaste till de högsta nyanser, men äfven kraftiga toner i blått och grönt förekomma, och metallglansen vexlar från kopparens dunkla skimmer till de bjertaste effekter i brons och guld.

Fabrikens konstnärliga medarbetare K. Hansen-Reistrup är modellör af ett högst originelt kynne och hans formgifning bidrager i väsentlig grad till denna keramiks egendomligt artistiska verkan.

Så godt som uteslutande använder han motiv från djurverlden och behandlar dem dels såsom sjelfständig dekoration af en vas eller skål, dels såsom ingående uti och betingande dess egen form. Af den förra arten visade denna utställning några kärl med salamandrar i full relief såsom handtag eller slingrande sig kring vasens hals, eller hade konstnären begagnat vissa djurtyper såsom tigern, lejonet, hästen, i form af statyetter utan direkt samband med något kärl. En häst liggande på rygg, kraftigt och sannt modellerad, erinrade om den gamla Japanska keramikens mästerverk i denna art.

Af ännu mera egendomlig och ny verkan voro de kärl i hvilka djurmotiven gjorde sig gällande i kärlets egen form. Der funnos sålunda kannor hvilkas »snut» fått formen af ett falkhufvud, skålar bildade af tvenne dufvor, hvilkas vingar utgjorde kärlets kropp, medan de båda hufvudena blefvo handtagen; en bål af tre lejonhufvud eller rättare mascaroner af dylika, en vas af dufvor, hvilkas framskjutande bröst och tillbakadragna hufvud, på ett ypperligt sätt karakteriserade, bildade totalformen.

Just denna geniala uppfattning af djurkropparnas dekorativa möjligheter äfven vid kärlets egen formgifning, förlänar ett helt nytt element åt den keramiska stilen, hvilket i högsta grad är att taga vara på. Samma känsla för liniernas skönhet gör sig också gällande i de kärl, der endast drejskifvan gifvit formen. De Kählerska fajanserna kunna helsas såsom ett lika genialt som nytt uppslag i keramisk konst. Ett urval af dessa kärl, tillhöriga i hufvudstaden bosatta personer, voro utstälda vid Slöjdföreningens Oktobersammanträde och det är denna grupp som här tjenar till illustration. (N:o 5.)

Det danska möbelsnickeriet var måhända på denna utställning hvarken så godt eller så rikhaltigt företrädt att man deraf kunde göra sig en rättvis föreställning om detsamma. Af högst originel verkan var L. F. Andresens bokskåp i ek med sin åt sidorna starkt utspringande nedre afdelning stödd af vingade Harpyer, sin rikt snidade symboliska ornamentik i stiliserad naturalism. Ehuru bibehållande de häfdvunna renässansmotiven i sina hufvudformer var det i detaljer af ett afgjort modernt tycke, och skilde sig, särskildt i sniderierna förmånligt från de eljes förekommande ganska banala alstren af denna konstslöjd.

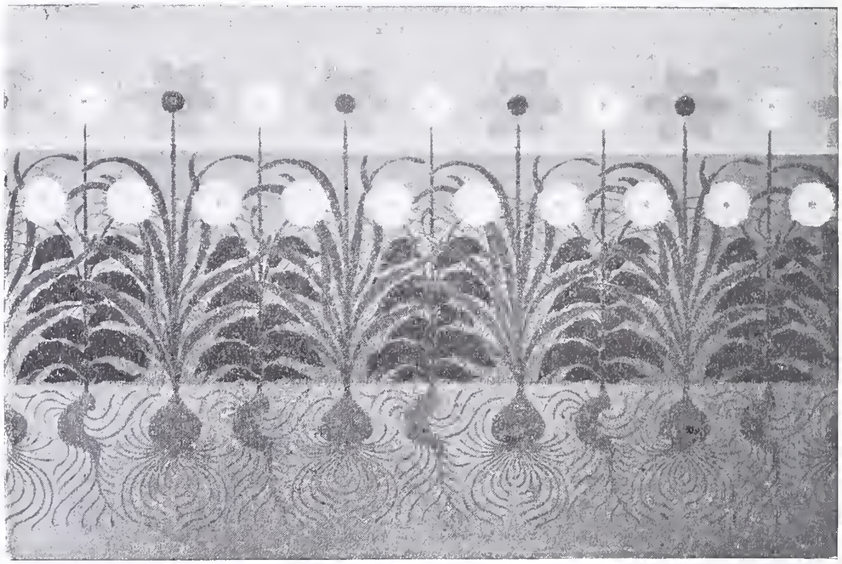

6. Panel. *Th. Hansen.*

Mest tilltalande verkade tvenne interiörer med möbler i kejsarstil, den ena exponerad af C. Möllman & C:o ehuru endast som staffage till firmans målade rumsdekorationer, den andra hofjuvelerare Michelsens, äfven den utom täflan. Det bästa med dessa båda vackra möblemang var dock tyvärr, att den ena var gammal, den andra direkt kopierad efter gamla modeller.

En till rumsinteriörer hörande vacker och originel väggbeklädnad fann man i de relieftapeter och imiterade gyllenläder, som utställdes af C. Krügers tapetfabrik samt af firman Nielsen & Hansen.

7. Fris. *Th. Hansen.*

Den förras imitationer af gyllenläder i alla stilarter voro i allmänhet af god verkan, synnerligast de i fullt modern hållning: »vallmomönster», »påfågelsmönster» m. fl. möjligen inspirerade af engelska förebilder, men tillräckligt själfständiga för att ej verka såsom kopior. Den senare firmans s. k. »Dania relief tapeter» imiterade dels gyllenläder, dels siden, detta senare på ett alldeles briljant sätt i några brokadliknande mönster af japansk hållning; äfven den bekanta

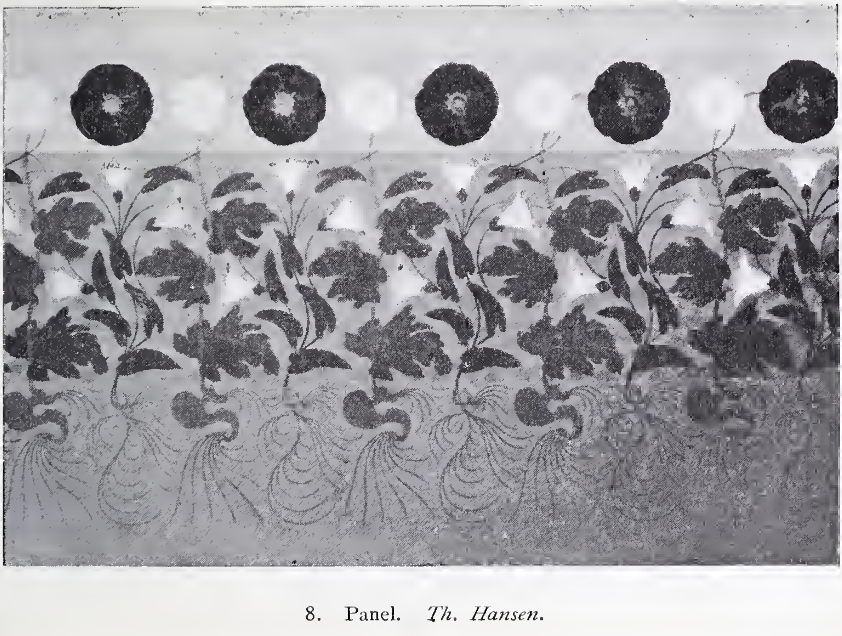

8. Panel. *Th. Hansen.*

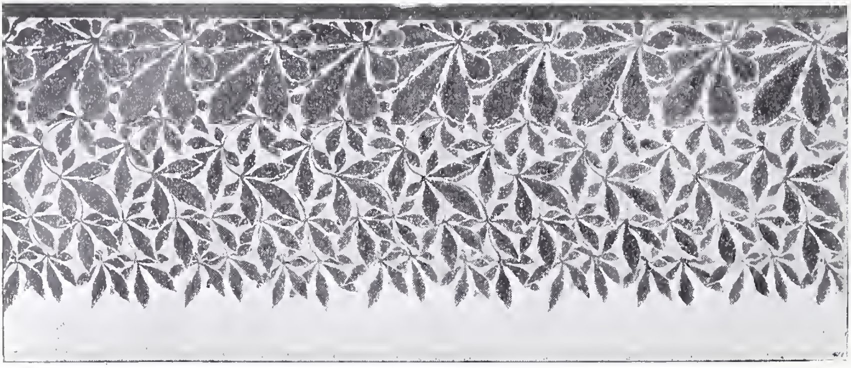

9. Fris. *Th, Hansen.*

»Hedebosömnaden» i blått och hvitt var på ett illusoriskt sätt efterbildad. En annan art väggdekoration af högst originel och modern stil, var Thomas Hansens »fyra väggafdelningar till olika rum». Dekorationen, som målas direkt på väggen, består af en starkt stiliserad blomsterornamentik. Å den mörkare nedre panelen uppspira ur jorden blommor, eurytmiskt stående intill hvarandra. Deras rötter eller lökar i förträfflig stilisering mot en bakgrund af mörk färg bilda en nedersta fris, det gröna bladverket står mot en något

10. Panel. *Th. Hansen.*

ljusare botten och de hvita eller färgade blommorna mot ännu en annan. Väggen derofvan är hållen i en enda ton, öfverensstämmande med blommornas färger, och öfverst löper en fris af löf och blommor i fallande riktning. De här utstälda väggfälten symboliserade de fyra årstiderna, våren med gula narcisser och anemoner, (n:o 6) väggen i en blekgrön färg med fris af hvita syrener och guldregn, sommaren med vallmo och åkervinda i röda toner, väggen rosafärgad med fris af lönn och hägg (n:o 7—8), hösten med röda dalier och hvit chrysantemum mot gul vägg med fris af kastanier och vildt vin (n:o 9—10), vintern med julrosor på lilafärgad vägg med fris af murgrön och gran.

Det mest anmärkningsvärda i denna dekoration är växternas förträffliga stilisering, särskildt hvad deras i jorden gömda delar angår. Blommornas rötter ha alltid — med orätt — ansetts såsom ett omöjligt dekorativt motiv; att de dock kunna afvinnas en ganska god ornamental verkan utan att erinra om några botaniska diagrammer visa dessa i sin art utmärkta väggdekorationer. De kunna för öfrigt till sin stora fördel jemföras med några nyligen i en offentlig lokal i vår hufvudstad utförda, liknande blomsterdekorationer.

Den art af konstslöjd, hvari vi svenskar dock stå betydligt framför våra danska bröder eller rättare systrar är textilkonsten, det qvinliga handarbetet. Äfven denna utställning visade, att Danmark der ännu står på samma ståndpunkt som vi för en tjugu år tillbaka.

Hvad man skulle kunna kalla »nålmåleriet», färdigheten att i garn och silke efterbilda rent måleriska effekter utgör ännu den danska konstsömmerskans helst anlitade utföringssätt, och prof af denna »konst» vimlade inom den danska afdelningen. Många af dem visade en häpnadsväckande skicklighet, men då vi hos oss så länge sedan upphört att tala om dylik textilkonst, kan det icke heller här vara nödigt att närmare beskrifva den.

Ett undantag måste dock göras, ty äfven denna art af broderi, då den drifvits till sin högsta fulländning, måste betraktas som konst, och en sådan ståndpunkt intogo de af fru Laura Silberloh expo-

nerade djurbilderna, hufvud af räf, hund m. fl. utförda i schattersöm af ullgarn och af en häpnadsväckande natursanning. Redan materialet bör ju egna sig synnerligen väl för efterbildning af djurpelsen, och med den fina naturiakttagelse och den smak som nedlagts på dessa arbeten, verkade de på samma gång som målningar och rent textila konstverk.

Från den textila konsten till amatör- och dilettantkonsterna i allmänhet är steget ej långt. Af dessa senare fans åtskilligt att skåda äfven inom den danska afdelningen på Malmöutställningen. Med detta för ögonen kunde man med jemförelsevis stor tillfredsställelse tänka på våra egna produktioner i denna art, om man också nu såsom alltid måste beklaga, att arten skall få visa sig på offentliga utställningar, ämnade att representera ett lands verkliga konstindustri.

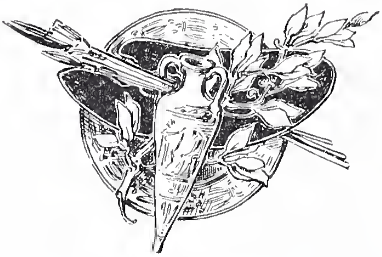

Smärre meddelanden.

Den historiskt konstindustriela utställningen i Malmö.

På förslag af stadsarkitekten W. Klein hade Malmö industriförening anordnat en historiskt konstindustriel utställning derstädes under sistlidne sommar i sammanhang med årets stora industriutställning. Till bestridande af kostnaderna för densamma beviljade industriföreningen i Malmö ett anslag af 5,000 kronor och stadsfullmäktige dersammastädes ett lika stort belopp. Lokal erhölls afgiftsfritt i Högre allmänna läroverket för flickor vid Slottsgatan.

Utställningen upptog fem rum, visande lika många interiörer af olika tiders boningsrum, så vidt möjligt var stilenligt anordnade. Utställarne utgjordes isynnerhet af skånska adeln, men äfven från det öfriga Sverige hade ett antal föremål stälts till förfogande, i främsta rummet från Konungen och kronprinsen. Ja, äfven konsthandlare från Köpenhamn hade sändt utställningsföremål. Följden af detta allmänna intresse blef naturligtvis, att utställningen var mycket lyckad. Särskildt gaf den en rik profkarta på hvad ett flertal af de skånska herresätena gömma inom sina murar af flydda tiders konsthandtverk, såsom Trolleholm, Ovesholm, Svenstorp, Kronovall, Torup, Barsebäck, Söfdeborg m. fl. Första rummet upptogs af föremål från 1500- och 1600-talen. Väggarna pryddes här af gobeliner, nämligen främst den år 1699 af Ph. Behagle efter J. F. Lembkes kartong väfda, som framställer Malmö belägring år 1677. I rummet n:r 2 fortsattes nämda stilperioder och till dem anslöt sig äfven en del föremål från början af 1700-talet. I rummet n:r 3 anträffades den s. k. ovesholmsmöbeln, hvars trävirke i 1630-talets rokoko visserligen lär skrifva sig från vårt århundrade, men hvars klädsel enligt traditionen är broderad af Kristina Munk — danske konungen Kristian IV:s gemål — och hennes dotter. Denna tra-

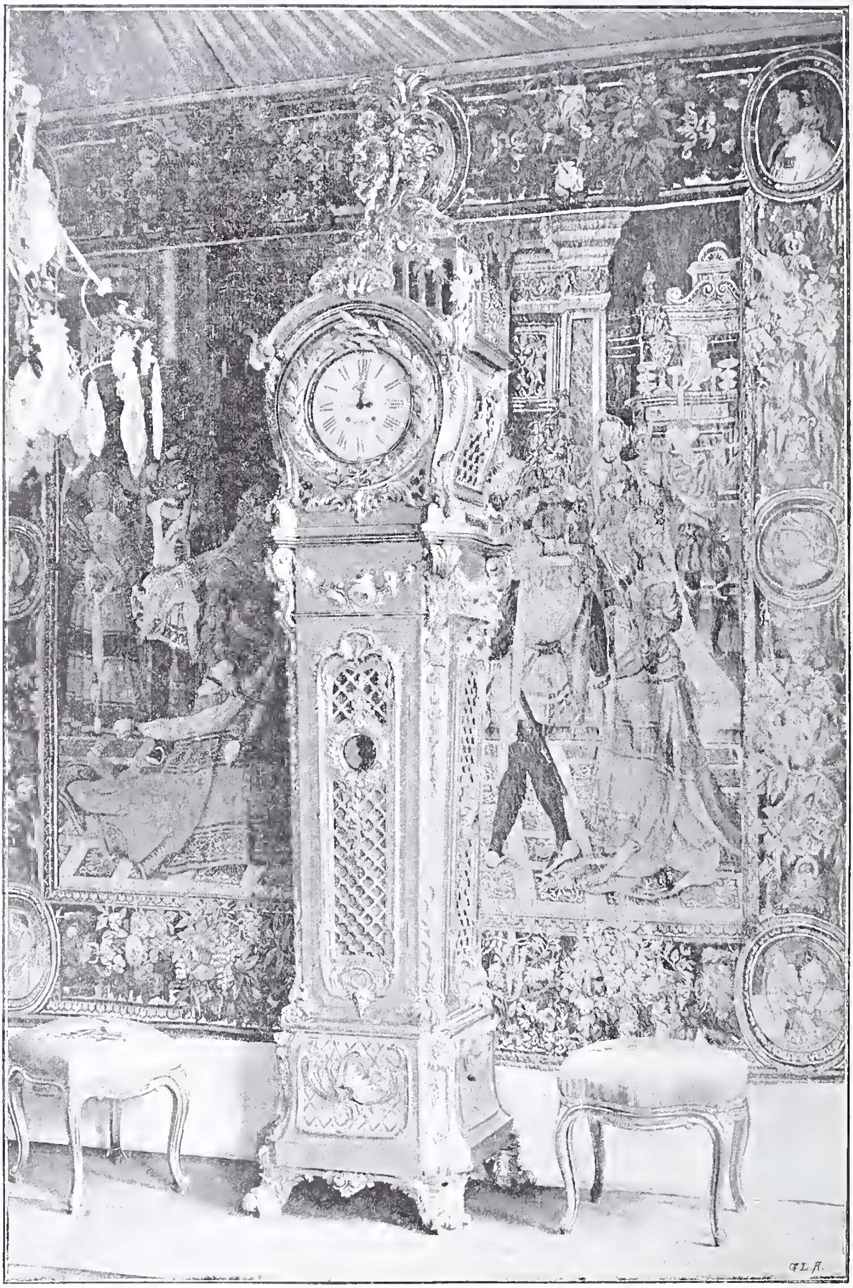

Från den hist. utställningen i Malmö: Ståndur i förgyldt trä, 1700-talets midt.

dition förefaller oss dock högst tvifvelaktig, då broderiet i fråga förefaller att vara af betydligt yngre härkomst. Rummet n:r 4 inrymde den gustavianska tidens möbler, bland hvilka återfunnos flere signerade af den tidens förnämsta snickare eller hofschatullmakare i landet, såsom Georg Haupt, Gottlieb Iwersson, G. A. Dietzinger, J. Hultstén m. fl. I rum 5 herskade slutligen empire-stilen.

Utställningen hade att påräkna stort intresse från allmänhetens sida. Också var den högeligen förtjent deraf och gjorde sina upphofsmän all heder. Förtjensten af utställningsföremålens anskaffande tillkommer i främsta rummet friherre Fredrik Wrangel på Ellinge, och anordnandet af interiörerna och dekorationen var anförtrodt åt lektor J. Smedberg och arkitekten T. Wåhlin. Öfver utställningen utarbetades en lärorik och med sakkännedom gjord vägledning af dess sekreterare kandidat H. E. Larsson. I öfrigt har såväl den skånska som den danska pressen utförligt sysselsatt sig med densamma. Den, som närmare vill studera literaturen i detta hänseende, hänvisa vi till Sydsvenska Dagbladet Snällposten, som i sina nummer för den 1, 11, 18, 25 och 28 Juli innevarande år har synnerligt sakliga uppsatser deröfver samt till den i Köpenhamn utkommande tidningen Dannebrog, der den kände danske kulturhistorikern och museidirektören Bernhard Olsen skrifvit trenne artiklar (d. 1, 4 och 10 Juli), i hvilka han med sin vanliga lediga och färgrika stil och sin skarpa blick för de olika stilperiodernas egendomligheter framstår såsom en lika underhållande som lärorik ciceron genom utställningen.

För oss svenskar är det alltid intressant att höra hvad utländingen har att säga om oss. Då dessa uppsatser i Dannebrog sannolikt äro bekanta endast för ett fåtal svenskar tillåta vi oss här att, såsom prof på den danske författarens skrifsätt och omdömen, anföra ett stycke derur:

Största intresset för oss danskar, säger han, skola säkert möblerna från den gustavianska tiden hafva. Den Gustaf, som här är fråga om, är den tredje i ordningen (1771—92), och kungen har gifvit namnet åt denna stil, som står som ett märkligt begränsadt område i det svenska kulturlifvet, icke ensamt derför att hans regeringstid sammanfaller med den, utan med den ännu större rätten, att den var ett uttryck för hans personliga smak, för hans konstnärliga öfvertygelse. För oss kommer denna samling af mest stockholmska möbler från denna tid — så vidt man ej haft tillfälle att studera dem på slotten i Stockholm och dess omnejd eller på den gustavianska utställningen i Stockholm år 1891 — såsom en helt ny liten verld för sig, med former som äro oss främmande och med en dekorativ utstyrsel, som gått oss förbi.

Efter att ha erinrat att denna stil inkommit till Sverge från Frankrike, der den har sina förebilder i de möbler som tillverkades i Ludvig XVI:s tid, gifver han följande karakteristik af de gustavianska möblerna: Sammanfattar man de intryck, som dessa möbler göra, så är det förnämligast en viss qvinlig spenslighet, men så var ju stilen också feminin till sitt ursprung, protegerad som den var af madame Pompadour och det officiela modets drottning Marie Antoinette. Dessutom har den en knapphet i formen och dekorationen, trots att den är allt annat än fattig. — O. s. v.

Vi måste stanna här. — Den som önskar närmare studera, huru denna förträffliga lilla utställning gjorde sig, hänvisa vi till den samling fotografier som utgifvits af interiörerna och enskilda märkligare föremål derå. Denna samling fotografier finnes tillgänglig i Nationalmuseum.

L. L.

Nationalmusei konstslöjdafdelning

har under de senare åren vunnit en högst väsentlig tillökning i sina rika och värdefulla samlingar. När man erinrar sig, att konstslöjdafdelningens tillvaro ej kan räknas längre tillbaka än till år 1884, då Karl XV:s till svenska staten donerade samlingar öfverflyttades från Ulriksdals slott och inordnades med de af grefve Axel Bielke och Svenska Slöjdföreningen skänkta samlingarna, kan det väl sägas, att konstslöjdafdelningens utveckling under denna tid varit storartad. År 1890 uppgingo föremålen i densamma till ett antal af 7,984 nummer. Under perioden 1890—1895 steg antalet till 10,444. Som bekant äro de keramiska samlingarna nummerstarkast. De räknade år 1890 4,168 föremål, hvilka vid 1895 års utgång vuxit till 4,840. Närmast kommer textilsamlingen med 937 nummer (år 1890 870), så glas med 655 nummer mot 583 1890, möbler med 609 mot 583, emalj med 575 mot 146, ur med 476 mot 40, silfver med 453 mot 282, elfenben 156 mot 89 år 1890 o. s. v. Den keramiska samlingens tillväxt beror i främsta rummet på inköpet af en till omkring 500 nummer uppgående samling kakel, hvarjemte ett tjugutal föremål förvärfvats dels såsom gåfva dels genom inköp från Kungl. danska porslinsfabriken i Köpenhamn. Textilsamlingens ökande beror i främsta rummet på inköpet af en samling äldre japanska väfnader, uppköpta i Japan af amanuensen Fr. Martin. Glassamlingen har riktats med en intressant kollektion af prof på Reymyre fabriks modernaste tillverkningar, hvilka öfverlemnats såsom gåfva från fabriken; emaljsamlingens tillväxt ligger hufvudsakligen i den af häradshöfding Carl Dahlgren testamenterade samlingen af dosor, och samma testamente förklarar också, att uren numera kunna uppgå till närmare ett halft tusental. Möbelsamlingen har, såsom af ofvanstående siffror synes, utvecklat sig jemförelsevis obetydligt. Tillväxten är, om också till qvantiteten underlägsen, dock till qvaliteten så mycket värdefullare. Främsta platsen intager deribland en af fabrikören Anders Lundin testamenterad sekretär eller chiffonier, sannolikt ett franskt arbete från 1760—70-talen, rikt försedd med inläggningar i olikfärgade träslag (amerikansk silfverpoppel, rosenträ, lönn m. m.) framställande och ytterst rika och eleganta beslag i gjuten och ciselerad guldbrons dels i form af listverk med bandornament, rosetter och äggstafvar, jagtscener, dels såsom ramverk eller hörnbeslag i form af lagerkransar. Denna dyrbara möbel har tillhört konung Carl XV:s samlingar och finnes upptagen under n:r 9 i katalogen öfver den del af hans samlingar, som af sterbhuset såldes på auktion å Ulriksdal i maj 1873. Den inropades då af ofvannämde fabrikör Lundin för det billiga priset af 1,040 kronor, hvilket belopp säkert skulle mångdubblas, om denna praktpjes i våra dagar skulle gå under klubban, hvilket dock lyckligtvis numera icke är att befara. När-

mast denna möbel i dyrbarhet torde komma två byråar i rokokostil i rikt inlagdt arbete med starkt svängda sidor, hvilka museet öfvertagit från Upsala slott, der de funnits bland kronans inventarier. Äfven en från enskild person inköpt spegel med ram i elfenben och sköldpadd är i detta sammanhang att framhålla såsom en sannolikt unik möbel från början af 1600-talet.

Till följd af den ovanligt stora tillväxten i Nationalmusei konstslöjdafdelning under de senare åren har utrymmet derstädes visat sig alltmera otillräckligt. Man har visserligen sökt hjelpa detta genom att verkställa en del omflyttningar, men äfven denna utväg kan icke vidare anlitas. Montrerna äro i allmänhet öfverfulla, och dock ha stora afdelningar af konstslöjdsamlingen blifvit nedpackade eller magasinerade. Så är förhållandet med den till omkring 900 nummer uppgående textila samlingen samt med undantag för ett fåtal nummer med samlingen af kinesiska och japanska lackarbeten, af moderna glas samt med vissa afdelningar af den keramiska samlingen, såsom moderna ungerska och österrikiska fajanser och porsliner, danska fajanser, hvarjemte ett 100-tal föremål af kinesiskt porslin i dagarne sändts till Ulriksdals slott, der de utstälts i olika rum. En blick på den keramiska samlingen visar, att den oaktadt denna gallring ej vidare gerna kan mottaga någon tillökning af föremål i sina nuvarande lokaler, alldenstund inga nya utställningsskåp der kunna få plats. Sammalunda är förhållandet med samlingen af glas och oädla metaller, och möbelkabinetten äro redan för länge sedan för få och för små för alla de möbler, som nu tillhöra samlingen, och hvilka numera till en del måst placeras på andra ställen.

Att det under sådana förhållanden varit omöjligt att på de senare åren anordna några specialutställningar i konstslöjdafdelningen, såsom på 1880-talet var vanligt, faller af sig sjelf. I betraktande af den fördelaktiga inverkan dylika utställningar ega för höjande af den allmänna smaken lika väl som af yrkesskickligheten, är detta missförhållande högeligen att beklaga. En annan olägenhet ligger i svårigheten för de studerande att på lämpligast möjliga sätt kunna begagna sig af samlingen. Denna svårighet ökas allt efter som det årliga antalet studerande i samlingen ökas. Glädjande att omtala visar sig en stark tillväxt i dessas antal under de senare åren. Så utgjorde desamma under treårsperioden 1886—88 — den första, för hvilken siffror i detta afseende förefinnas — 539, åt hvilka inalles 611 föremål tillhandahöllos; under treårsperioden 1889—1891 äro motsvarande siffror 743 och 960 samt under perioden 1892—1894 respektive 1,368 och 1495. Äfven för dessa saknas tillräckligt utrymme, hvilket med hvarje år som går kommer att kännas lifligare.

Nationalmusei intendent har vid flera tillfällen framhållit önskvärdheten af att dessa missförhållanden måtte blifva afhjelpta. Senast har detta skett i underdånig promemoria af d. 20 Nov. 1895. Till följd af den betydelse, denna samling kan ega för utvecklingen af den svenska konstslöjden, torde en hvar som har intresse derför på det lifligaste instämma i hvad som med afseende härpå står skrifvet i intendentens årsberättelse för år 1894: »Önskligt vore, att åtgärder, ju förr desto hellre, kunde vidtagas för att fylla detta behof, som med hvarje år inverkar alltmera hämmande på konstlöjdafdelningens utveckling och ändamålsenliga anordningar.

Konstslöjdmuseet i Kristiania

kunde den 25 mars innevarande år fira sitt 20-årsjubileum. Med anledning häraf hade museistyrelsens ordförande prof. L. Dietrichson och museets direktör H. Grosch utgifvit en »Beretning om Kunstindustrimuseets virksomhed i Tiaaret 1886—1895», hvilken utgör en fortsättning af den berättelse prof. Dietrichson år 1886 afgaf öfver verksamheten under museets första tiotal af år. Det senast gångna decenniet har — såsom af nämnda berättelse framgår — i mycket varit af stor betydelse för museets utveckling. Man kan säga, att år 1886 bildade vändpunkten i museets förhållanden. Dess lokaler utvidgades då till inemot dubbelt så mycket som förut, statsbidrag började nu tillflyta till jemförelsevis betydliga belopp och dermed fick hela institutionen en fast organisation. Nu står dock museet ånyo inför behofvet af ökadt utrymme och en mera tillfredsställande ekonomi. Dessvärre har en ifrågasatt uppgörelse med Kristiania kommun i detta hänseende ännu ej ledt till önskvärdt resultat, ehuru goda förhoppningar förefinnas för, att en sådan skall komma till stånd under den närmaste framtiden. Till följd häraf äro museets salar till den grad öfverfulla, att — såsom det heter i nyss nämda tioårsberättelse — »de nærmest maa betegnes som Pakrum, hvor de udstillede Gjenstande ikke paa nogen Maade kunne gjöre sig gjældende, och der endog kun er liden Plads for de Besögende til at bevæge sig, medens man desuden ser sig nödt til at magasinere stedse flere og flere af de forskjelligste Gjenstande. Under disse i höieste Grad utilfredsstillende Forhold kan Museet ikke paa langt nær gjöre den Nytte for vort Publikum og Haandværkerne, som det med sine store og righoldige Samlinger ellers vilde være istand till». Som vi se, är förhållandet i fråga om utrymme sämre i Norge än hos oss. Behofvet af större sådant för de konstindustriella samlingarna är dock lika känbart på denna som på andra sidan Kölen, och vi kunna lyckönska våra fränder i Danmark, som helt nyligen fått sig ett präktigt konstslöjdmuseum färdigt, der plats finnes såväl för samlingarna, för allmänheten och för studerande som för specialutställningar, detta vigtiga medel att höja yrkesmännens smak och yrkesskicklighet.

Orsaken till att de norska samlingarna vunnit en så snabb tillväxt ligger såväl i direkta anslag af stat och kommun, som i privata bidrag, samt — låtom oss icke förtiga det — i penninglån för tillfälliga inköp af värdefulla föremål, hvilka händelsevis finnas till salu. Statens bidrag under nu tilländagångna tjuguårsperiod utgör 191,500 kr., Kristiania kommuns 160,500. Detta senare är något för oss svenskar — och erkannerligen för Stockholms kommun — att lägga märke till, ty något motsvarande existerar ej hos oss. De privata bidragen uppgå endast till omkring 1,000 kr. om året i medeltal. Summan af inkomster under de tjugu åren slutar på kr. 412,026. Af dessa ha på samlingarnas ökande kommit omkring 170,000 kr., deri inräknade inköpen för biblioteket (16,000 kr.) och för samlingen af mönsterblad (2,800 kr.) Med återstoden ha bestridts utgifterna för hyra (med bränsle, belysning, tillsyn m. m.) kr. 76,000, aflöningar kr. 60,000, (af hvilket belopp omkring 48,000 kr. kommo på de sista tio åren), hvarjemte 28,000 kr. utgått för hemslöjdens utveckling i konstnärlig riktning, allt i rundt tal.

Sistnämda uppgift, hemslöjdens utveckling, lades år 1886 i museistyrelsens hand och denna har i främsta rummet haft till ögonmärke att främja tvenne yrkesgrenar på detta område nämligen träsnideriet och den textila eller kanske egentligare väfnadskonsten. I förra afseendet är att erinra om utgifvandet af de äfven hos oss välkända arbeten »Ornamenter for norsk Træskjærerkunst af Bergström och af den af arkitekt J. Meyer utarbetade samling Modeltegninger for Træskjærere, hvarjemte särskilda skolor och kurser i träsnideri anordnats i olika delar af landet. Hvad väfnadskonsten angår gälde det att på nytt väcka intresset för de så länge ringaktade gamla väfnadernas egendomliga skönhet och att bereda tillgång till goda mönster, en uppgift som man med rätta ansåg sig bäst lösa genom att publicera en samling färgtryckta mönster med åtföljande upplysande text. Så utgafs år 1889 af museets konservator »Gamle norske Tæppemönster» och år 1893 en af fröken Krist. Frisak utarbetad »Norsk Farvebog», hvilket senare arbete är resultatet af författarinnans mångåriga sträfvanden att i landets olika bygder så att säga från folkets egen mun hopsamla de få minnen som qvarlefde af äldre tiders ypperliga färgningsmetoder. Samtidigt härmed har på museistyrelsens initiativ bildats en förening för nationel textil konstflit och upprättandet af väfnadskurser i provinserna. Denna verksamhet ingår dock ej direkte i museets uppgift.

Hvad till sist dess samlingar beträffar, ha åtskilliga synnerligt värdefulla förvärf gjorts. Så inköptes år 1889 af grosshandlaren P. Simonsen — en af Norges fämste konstsamlare på sin tid — hela hans samling af gamla norska glas, största delen af hans dyrbara silfversamling, (hviken är känd äfven i Sverige genom utställningen i Göteborg år 1889 och silfverutställningen i Nationalmuseum samma år) samt talrika möbler, såsom snidade kistor, skåp och skrin m. m., tillsammans 221 nummer för ett pris af 37,000 kronor. Till betalning af den skuld museet derigenom åsamkade sig anvisade stortinget ett belopp af 8,000 kronor, Kristiania glasmagasin 3,000 och Kristiania bränvinsbolag 5,000 kr. Samma år förvärfvades för en summa af 5,000 kr. en större samling kinesiskt porslin och glas, och år 1891 en samling kinesiska bronsarbeten, väfnader och broderier. Bland 1892 års förvärf märkes i främsta rummet en samling isländska smycken för 4,600 kr.; och samma år anvisade stortinget 9,000 kronor till inköp på Kristian Hammers auktioner i Köln, sorgliga i åminnelse. (Herr Hammer är som bekant af norsk härkomst). — För närvarande uppgå museets samlingar till något öfver 5,000 nummer.

Tyvärr är museet jemförelsevis fåtaligt besökt, hvilket väl i mycket får tillskrifvas de ogynsamma lokala förhållandena. År 1895 uppgick de besökandes antal till endast 9,628 personer. Museets bibliotek har i jemförelse härmed att glädja sig åt en större freqvens. Sistnämda år besöktes nämligen detsamma af 1,058 personer, till hvilka 2,178 volymer utlånades. Biblioteket räknade då 1,700 band, hvartill kom ett antal tidskrifter om 320 band.

L. L.

Bokanmälningar.

Svenska statens samling af väfda tapeter. Historik och beskrifvande förteckning af *John Böttiger*. Intendent för H. M:t Konungens konstsamlingar. Stockholm 1893—1896. Folio. 3 band.

Det är bekant, att Kungl. Husgerådskammaren i sitt förvar eger utom andra rikedomar en ovanligt stor och ovanligt dyrbar samling af väfda tapeter från äldre dagar. Denna samling har under årens lopp från en ursprungligen ringa början tilltagit i omfång så, att vid slutet af förra århundradet dess antal nummer kunde räknas i hundratal. Från den tiden har samlingen icke så obetydligt smält tillsammans, hvilket har sin förklaring däri, att dessa dyrbara tillverkningar särdeles under förra hälften af vårt århundrade, ja man kan säga ända inemot 1870-talets ingång varit ringaktade och förbisedda och dermed utsatta för en nästan oförklarlig vanvård. 1500-, 1600- och 1700-talen satte stort pris på dessa väggbeklädnader, hvilka de mäktige i samhället derför också rikligt använde såsom ett af de förnämsta prydnadssätten vid rummens dekorering.. Vasakonungarnas intresse för konstväfnaden gjorde, att en inhemsk tillverkning af sådana arbeten

snart uppblomstrade för att dock åter lika snart afstanna. De tid efter annan förnyade försöken att i landet upptaga och utveckla denna art af konst stannade vanligen utan undantag vid blotta ansatser; men alstren af denna konstart fortforo dock under de följande århundradena att bland tidens dekorationsmedel intaga hedersplatsen. Detta bevisas redan af de talrika och dyrbara förvärf Gustaf II Adolf gjorde af väfda tapeter, af hvilka vi dock numera hafva så godt som intet i behåll, tack vare hans dotters konstintresse, som visade sig deruti, att hon, sedan hon ledsnat på att regera, på sina ströftåg genom Europa medtog större delen af sina konstsamlingar, deribland äfven de väfda tapeterna. Oaktadt förrådet af dessa konstarbeten vid hennes anträde till regeringen var synnerligt stort, var det dock ej tillräckligt för behofvet, och derför anskaffades till hennes kröning från Nederländerna fyra nya sviter, upptagande inalles 46 stycken tapeter. Af den i 1652 års inventarium förekommande förteckningen öfver de rum i Stockholms slott, som voro klädda med dylika väfnader, framgår, att utom drottningens egen våning äfven högre och lägre hoftjenstemäns rum samt de salar i slottet, som voro upplåtna åt embetsverken, hade sådana väggprydnader. Inalles voro då 210 sådana uppsatta i slottet. När så drottningen lemnade land och rike, fanns af denna härlighet ej mycket qvar åt efterträdaren, som enligt en uppgift från 1730-talet måste till sin egen och sin gemåls kröning låna tapeter med mycket mera af de förnäma slägterna i landet. Om häruti också bevisligen ligger någon öfverdrift, var förrådet i alla fall vid denna tid starkt medtaget. Krigen och det kungliga husets konstsinne ändrade snart dessa missförhållanden. Vid Karl X:s död hade siffran stigit till omkring 300 st. och vid Karl XI:s frånfälle räknade samlingen icke mindre än 475 nummer. Nu kom den stora slottsbranden emellan. Man har trott, att denna olycka i väsentlig mån reducerat samlingen. Såsom doktor Böttiger visar, gingo dock ej flere än 44 väfnader förlorade vid branden, och dessa i allmänhet ej af samlingens bästa tillhörigheter. Till detta resultat bidrog isynnerhet den omständigheten, att en icke obetydlig del af statens tapetsamling, då olyckan skedde, befanns uppsatt å lustslotten (så t. ex. på Kungsör, der Karl XI helst vistats, 66 stycken, på Gripsholm omkring 40, på Drottningholm ungefär samtidigt lika många o. s. v.

När 1700-talet inbröt, var således denna art af konstväfnad ganska rikt representerad i statens samlingar. Nu började dock en tid, som icke var lika varmt intresserad för densamma som den föregående. Framemot midten af århundradet anträffades sålunda på de stora vindarna till Kungshuset på Riddarholmen, der Kungliga familjen under byggnadsåren bodde, en hel mängd tapeter visserligen till större delen mycket slitna och illa farna samt af rök och dam ganska mycket orenade, men dock utgörande en samling af 131 stycken. Vid denna tid var man som bäst sysselsatt med det nya slottets möblering. Endast undantagsvis gjordes för det ändamålet några förvärf af konstväfnader; när det någon gång skedde, väckte det ogillande hos vederbörande, som hade hand om slottsbyggnadsmedlen. Mot slutet af sistnämda århundrade börjar skingrandet och förstörandet af dessa dyrbarheter på allvar. Så sändes år 1772 en samling af 17 stycken

till hofrätten i Åbo, som några år förut erhållit en mindre sändning. Äfven lustslotten försågos rikligen med väfnader, och der voro de snart nästan utan undantag till spillo gifna. Vanligen fingo de efter en kortare tid utbyta sin uppgift af väggbeklädnader mot den af mattor. Ännu i dag finnas spår qvar af denna olyckliga vana, som under början af vårt århundrade nästan blef till regel. Okunnigheten, vårdslösheten och saxen hafva, säger dr Böttiger, i detta hänseende å Gripsholm, Drottningholm och Ulriksdal firat många och dyrbara triumfer. Samlingens krönika från den tiden intill våra dagar skulle också egentligen blott komma att redogöra för den fortgående förstöringen. Lyckligtvis, kan man säga, lemna inventarieförteckningarna inga redogörelser för saxens härjningar, och då auktionsprotokollen fatta sig lika kort, det må gälla trasiga lakan eller guldinväfda tapeter, har författaren afstått från försöket att utförligare skildra tapetsamlingens öden under vårt århundrade. Några antydningar huru med dessa väfnader förfarits, har han dock lemnat. Genom sönderklippning och bortslarfvande af de frånskilda styckena hade flere af de yppersta sviterna blifvit jämmerligt stympade, bårder helt och hållet eller delvis lösklipts, krokar för upphängning af taflor inslagna i väfnaderna, hvilka innehöllo ett, som det syntes, outtömligt förråd af sedan äldre dagar qvarsittande spikar — ur många pjeser voro större eller mindre stycken utskurna för tapeternas inpassande mellan dörrar och listverk o. s. v. Under årtionden i saknad af förståndig skötsel voro de flesta dessutom alldeles fyllda med murbruk, damm och smuts.

Af denna skildring, som vi lemnat med ledning af dr Böttigers ifrågavarande arbete, framgår, att det icke varit någon lätt sak att i våra dagar taga itu med svenska statens samling af väfda tapeter. Då emellertid dr Böttiger, i egenskap af intendent för konungens konstsamlingar, år 1889 erhöll H. Maj:ts befallning att ordna denna samling och öfver densamma upprätta en beskrifvande förteckning, så trodde han väl icke att detta arbete skulle kosta honom så mycken tid och möda, och att de forskningar, han för detta ändamål måste göra, skulle blifva så ansträngande och vidtomfattande. Emellertid grep han verket an. Sju år har han arbetat för denna uppgift med det resultat, att den dyrbara väfnadssamlingen icke blott är ordnad och förtecknad utan äfven räddad undan förstöring. Detta är den första frukten af hans arbete. Den andra, äfven den af största betydelse, är det verk vi här anmäla, hvilket väl alltjemt skall komma att intaga en af de mera bemärkta platserna i den svenska konstforskningens historia.

Vi kunna här icke inlåta oss på någon närmare redogörelse för detta arbetes innehåll, så mycket mindre som det icke blott lemnar en utförlig historik öfver sjelfva samlingens bildande utan äfven en på omfattande forskning stödd redogörelse för sjelfva väfnadernas tillkomst och de fabriker, hvarifrån de leda sitt ursprung. Härtill kommer en mängd detaljer som beröra äfven för den svenska konstens och konstslöjdens historia i öfrigt vigtiga förhållanden, hvilka författaren framletat ur de gamla arkiven, som bilda underlaget för hans skildring, förhållanden, hvilka visserligen icke alltid stå i omedelbar förbindelse med den uppgift, han förelagt sig, men

som icke desto mindre äro af stort intresse. Bland dem framhålla vi särskildt de utförliga bidrag han lemnat till den svenska konstväfnadens historia. Synnerligt omfattande och värdefulla äro då i främsta rummet hans skildringar af konstväfnaden under Vasakonungarne, till hvars historia Slöjdföreningens meddelanden för år 1886 redan lemnat en del bidrag, i G. Upmarks uppsats Tapetväfveriet i Sverige under de första Vasakonungarne. Nästa gång vi påträffa en svensk tillverkning af allmännare intresse är i slutet på 1680-talet i den fabrik, som Karl XI:s konstälskande drottning då anlade vid Karlbergs slott, som år 1688 stälts till hennes disposition. Om denna fabrik, hvars tillkomst egentligen var en följd af drottningens aldrig tröttnande menniskokärlek — den uppsattes nemligen för att skaffa arbete åt ett trettiotal värnlösa barn, som upptagits i ett invid slottet inrättadt barnhus — om denna fabrik har man förut ej haft sig bekant mycket mera än att den existerade, hvaruti ett obestridligt bevis förefunnits i en med nationalmusei samlingar införlifvad tapet med ämne ur Meleagers historia och signerad *Carlberg A:o 1689 A M R,* hvilka senare bokstäfver, enligt d:r Böttigers tolkning, ej osannolikt skola betyda: A *manufacture royale.*

Denna fabriks tillverkningar blefvo icke många. Visserligen öfvertog Karl XI efter sin gemåls frånfälle 1693 vården om densamma. Men redan år 1695 flytta de tre finskor, som ledt väfningen, derifrån, och samtidigt erhåller statskontoret befallning att till hvar och en af »de sex stora flickorna vid Karlbergs barnhus, som dersammastädes hafva väft tapeter och nu komma dädan», utbetala afskedspenningarna. Detta tyckes vara liktydande med fabrikens npphörande, så mycket mera som man ej känner någon senare tillverkning.

Nästa gång vi träffa något försök att inom landet uppdrifva en konstväfnadsindustri, är i midten på 1700-talet. Man var nu som bäst sysselsatt med Stockholms slotts möblering. De magtegande sågo ogerna att härför användes utländska tillverkningar och bemödade sig derför att framkalla en svensk. All tradition inom konstväfnadsyrket i Sverige var dock nu försvunnen; enda sättet att åter bringa denna konstgren till lif var att inkalla utländska väfvare, såsom man gjort under Vasatiden. Den första, som i riket åter införde »den nya och vackra vetenskapen», såsom han sjelf säger, var en fransman Pignan, som omkring år 1743 slagit sig ned i Stockholm »för att med äran försörja sig med basse isse-arbete och undervisa svensk ungdom i samma täcka handaslöjd». På grund af uppkommen missämja mellan honom och slottsbyggnadsdeputationen miste han dock snart förtroendet att arbeta för slottet, oaktadt han af allt att döma varit ganska förfaren i sin konst; och detta blef sannolikt orsaken till, att hans fabrik vid midten af 1750-talet synes hafva upphört.

Hade Pignan otur, så blefvo tvenne andra fransmän, som här uppsatt väfstolar, så mycket mera omhuldade af höga vederbörande, hvilket kanske delvis berodde derpå, att de tagit en svensk mönsterritare i sin tjenst. De voro Esprit Serre och Pierre Duru, och mönsterritaren var den svenske målaren Johan Pasch. För de arbeten dessa utfört, liksom för deras förhållanden i öfrigt, för de rikliga statsunderstöd de uppburo och för deras

verksamhet som lärare har d:r Böttiger lemnat en utförlig redogörelse, som utgör en förträfflig illustration till dåtidens yrkeshistoria. Af särskildt intresse äro dessa fransmän genom den omständigheten, att den svenske gobelinväfvaren, sedermera historie- och genremålaren Per Hilleström hos dem gick i skola och der lärde sig de första grunderna i en konstgren, i hvilken han sedermera kom att gå mycket långt. Äfven af Hilleströms verksamhet såsom konstväfvare lemnar förf. en ingående skildring; likaså redogör han för den skola, som bildade sig omkring mästaren och som i Jakob Schultze, Jakob Gabriel Ekebom och sonen Karl Peter Hilleström hade sina jemförelsevis mera bemärkta representanter.

Detta är sista gången före vår tid, som några ansträngningar göras för att komma tapetväfveriet i vårt land att uppblomstra. De kommande generationerna satte, som sagdt, icke något värde på denna art af konstslöjd. Praktväfnadens tid var förbi vid de officiella festerna och dermed äfven i slottens salar och de förnäma slägternas gemak. Man märker det bäst vid en jemförelse mellan förr och nu. Hvilken skilnad mellan den färgrika prakt af tapeter, guldbroderier och rödt kläde, som utvecklades ännu i slutet af 1600-talet, och entonigheten i det blåa kläde med löst påsydda gula kronor, som sedan mera än ett århundrade blifvit det officiella färguttrycket för stämningen vid kröningar och andra festliga tillfällen! Då Karl XII d. 13 december 1697 hyllades till konung »och väderleken, mera än man förmodat, denna höga akt favoriserade», stod, omtalar d:r Böttiger, på kungshusets — det dåvarande residensets — öfre borggård, som var öfverspänd med en stor baldakin, den kungliga tronen under en himmel af violett guldbroderad sammet. Kungshusets gårdfasad var helt och hållet täckt af guldinväfda tapeter, från den utmed palatset uppförda läktaren nedhängde rikt broderade täcken med svenska riksvapnet och ofvanför nämnda tapeter satt ännu en annan tapetsvit, som räckte ända upp till taklisten. — Redan vid Gustaf III:s kröning var förhållandet ett annat. Då var denna färgrika härlighet utbytt mot en väggbeklädnad af blå damast eller af kläde med de gula kronorna. I det afseendet gör sig det gustavianska modet ännu i dag gällande.

Redan detta lilla historiska exempel visar, huru sinnet för konstväfnaden började träda i bakgrunden; och det vore väl, om det märktes endast på dylika företeelser. Men bevisen derför kunna samlas i mängd ända intill våra dagar. Vi skola dock icke uppehålla oss vid denna mörka sida längre. Äfven på detta område har en ljusning inträdt, som bebådar en ny dag. Ensamt det arbete, vi härmed velat med några ord fästa uppmärksamheten på, är ett lefvande bevis härför. Det har i första hand tillkommit, tack vare konung Oscar II:s offervilliga intresse, icke blott för statens dyrbara samlingar af väfda tapeter utan äfven för hela denna konstslöjdgren, hvilket visat sig äfven på annat sätt. Vid genomläsandet af d:r Böttigers arbete har man kunnat iakttaga, huru intresset för detta slags konstverk, när det varit som varmast, alltid plägat följas af sträfvandet att utveckla ett inhemskt tapetväfveri. Så gjorde Vasakonungarne, så gjorde storhetstiden, så gjorde också frihetstiden, och så har äfven gjorts i våra dagar, då för konungahusets räkning återupptagits tapetväfveriets hos oss så

länge hvilande konst. Det är föreningen Handarbetets vänner, som genom konungens beställning af dörröfverstycken till ett rum på Stockholms slott samt till ett antal bänkdynor för den på konungens bekostnad restaurerade rikssalen å Gripsholm fått den första ansatsen till ett vidsträcktare utöfvande af hautelisseväfveriet. Ett af dessa öfverstycken finnes afbildadt såsom vignett till denna uppsats (se sid. 132). Detta lofvar ju godt för framtiden, så mycket mera som det höga exemplet manat till efterföljd, och den nämnda föreningen kan anses hafva alla förutsättningar för att gå i land med äfven svårare uppgifter än som hittills på detta område gifvits henne till lösning.

Till sist ett ord om sjelfva boken såsom sådan.

Den föreligger nu fullt färdig i tre volymer i folio, den första afhandlande tapetsamlingarna och tapetväfveriet under 1500-talet, den andra under 1600- och 1700-talen, den tredje under 1800-talet. Denna sista volym åtföljes af en beskrifvande förteckning öfver hela samlingen. Denna förteckning är i sitt slag af synnerligt stort värde. Den upptager nämligen, jemte en utförlig beskrifning på de olika väfnaderna, deras mått, fabriksmärke och signatur samt en redogörelse såväl för tillverknings- som för nuvarande förvaringsorten. Signaturerna och fabriksmärkena äro facsimilerade. Hela arbetet är rikt illustreradt med ljustryck, autotypier och fototypier, rikast den tredje nyligen utkomna delen, hvars beskrifvande förteckning åtföljes af en bilaga af nittiosju väl gjorda planscher, upptagande afbildningar af tillsammans 170 väfnader. Då härtill kommer, att papperet (från statens pappersbruk på Tumba) och den typografiska utstyrseln (af Iduns tryckeriaktiebolag) äro af bästa slag, måste man lyckönska författaren och alla, som med honom samverkat, såväl till det lyckliga resultatet som till den icke minst lyckliga omständigheten, att han haft en i ordets alla bemärkelser kunglig kassa till sitt förfogande.

Till verket har bokbindaren Gustaf Hedberg förfärdigat ett synnerligt smakfullt praktband i helröd saffian med svenska riksvapnet såsom permstämpel och hörnornament i pressadt guldtryck, äfven det ett vackert prof på den moderna svenska konstslöjdens höga ståndpunkt.

L. L.

Storck, Josef Ritter von, Die Pflanze in der Kunst. Ein Vorlagenwerk für den Zeichenunterricht an Kunstgewerbe und Real-Schulen, Gymnasien, Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungs-Anstalten; ein Anschauungs Mittel für ornamentale Stillehre; ein Nachschlagebuch für Künstler und Kunsthandwerker, herausgegeben ein Auftrage des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht. Heft 1. (Die Rose.) Wien (1895). Druck und Verlag von R. v. Waldheim. st. Fol. 6 kol. taflor. Pris 10 Mark.

Grasset, Eugéne, La plante et ses applications ornementales. Sous la direction de E. G. Livr. 1—3. Paris (1896). Librairie centrale des beaux-arts, E. Lévy, éditeur. st. Fol. Hvarje livr. à 6 kol. taflor. Pris för häfte i Stockholm 8 kr.

Lebart, G., Décoration florale. Paris u. å. A. Calavas, éditeur. hög Fol. 12 kol. taflor med »Notice explicative». Pris i Stockholm 32 kr.

Det första af de här uppräknade arbetena är ämnadt att utgifvas i 12 häften, hvarje à 6 blad och hvarje utgörande en monografi öfver någon växt. Början göres här med *rosen,* hvarefter skola följa *lagern, murgrönan, liljan* o. s. v. Dessutom är det meningen att utgifva en 4—5 supplementhäften, omfattande tillägg till ofvannämnda 12 häften, med inbegrepp af de orientaliska stilarterna. I allmänhet skola växterna återgifvas i naturlig storlek, utom der verkets format fordrar en förminskning eller der en förstoring blir nödvändig, på det att man tydligt skall kunna uppfatta formerna. Hvarje häfte börjar med en färgad naturstudie, medan de efterföljande planscherna utgöras af stiliseringar. Storck har ej här, i likhet med andra utgifvare af planschverk, afsett att åstadkomma något nytt, utan vill han återgifva olika tidsepokers och länders olika sätt att stilisera växten. Att döma af det nu utkomna häftet synes Italien komma att lemna ett rikhaltigt bidrag. Men författaren vill visa, huru »konstnärer och konsthandverkare i alla tider, då de drogo växter inom området af sin framställning, t. o. m. då den genom rytmisk eller symmetrisk anordning utbildas till egentligt ornament, alltid sträfvat att återgifva densamma möjligast naturtroget, och att de förändringar som uppstått, nästan alltid, kunna återföras till det valda materialet och den deraf betingade tekniken».

Medan sålunda utgifvaren af »Die Pflanze in der Kunst» vill lemna en samling af stilfulla förebilder från olika perioder, har *Eugène Grasset,* en af det nu lefvande Frankrikes skickligaste dekoratörer, satt sig ett helt annat mål före. Han vill söka åstadkomma något nytt, icke i den meningen att skapa en ny konst — något ogörligt — utan att förbättra, göra framsteg. Men till den ändan måste man sluta att *kopiera* gamla förebilder; man måste ställa sig på samma ståndpunkt af »arkeologisk okunnighet» som forna tiders konsthandverkare, hvilka betraktade sköna föremål men derföre icke kalkerade dem. Traditionen bibehölls, i det den modifierades för hvarje generation. Men då det nu, sedan slutet af föregående århundrade, ej längre gifs någon tradition, är det så godt att med detsamma återgå till konstens ursprung och vända sig direkte till naturen. Der bör man söka förebilderna, men man måste ihågkomma, att de ej låta omedelbart använda sig, utan att de måste strängt lämpa sig efter materialet. Det är just derföre, att man glömt denna enkla sanning, som alla stilar dekaderat, ty det har alltid funnits personer, som velat göra »mera natur», än som gjordes. Sådan är grundvalen för planschverket i fråga. Alla tillämpningarne »hvila på en plansch som, med den pinsammaste noggranhet, är tecknad efter naturen, och hvar och en skall, då han jemför studien och tolkningen, kunna försöka att göra detsamma, i det han följer sin personliga känsla. Derföre kan man, ehuru detta verk ger mer än hundrafemtio motif fullt färdiga att utföras, i analogi härmed öka antalet i det oändliga. Ett sådant verk kan icke umbära färgen, ty om teckningen är den materialiserade idén, så är färgen dess synbara känslighet. Men långt bort från oss det grå, det askgrå, det graffärgade grå, det kraftlösa grå, det »dekorativa» grå med ett ord! Då vi tala

om färg, så är det frågan om den verkliga färgen, med dess fullständiga klaviatur. Ty det är på tiden att äfven återställa detta allsmäktiga element, som nu är så misskändt, besudladt och barbariskt användt: blodfattigheten herskar på ruinerna af efterapandet af det förflutna».

Vi hafva här redogjort för det väsentliga af M. Grasset's företal. Då vi nu vända oss till planscherna finna vi, i de tre nu utkomna häftena, sex växter behandlade, nemligen svärdsliljan (Iris), vallmon (Papaver), hvita näckrosen (Nymphæa alba), aklejan (Aquilegia), kurbitsen (Cucurbita) och kejsarkronan (Fritillaria imperialis). Flere af dessa stiliserade figurer äro mycket tilltalande, sålunda en sammanställning af Iris, violett och grön på ljusgul botten, som bör taga sig mycket väl ut i glasmålning, samma växt med hvitgrå blommor på ljusgrön botten, för användning till »tiles», m. fl. I regeln är stiliseringen måttligt hållen — något som ju är berömvärdt — men det finnes äfven några mera »vilda» figurer, såsom t. ex. några motif från kurbitsen och kejsarkronan. I det hela gör dock arbetet ett mycket tilltalande intryck, färgerna äro, såsom utgifvaren sjelf uttalade, starka och kraftiga, och den typografiska utstyrseln särdeles vårdad: tjockt papper och godt tryck. Det är att hoppas, att det i sin mån skall kunna verka för det föresatta målet, naturstudiets befrämjande och utveckling.

Till nu nämnda verk sluter sig äfven Lebart's »Décoration florale» som fastän åtskilligt »tamare» än det förra, likväl äfven visar rätt mycken originalitet. En rätt egendomlig cirkelindelning förekommer här på pl. 8 i det den efterbildar kronbladen på johannisörten (Hypericum). Pl. 12, med motif från kortleken, är äfven ganska rolig, sålunda utgöres t. ex. spader af en upp- och nedvänd rofva och klöfverdam är en på det rullande hjulet sittande Fortuna med ett klöfverblad i handen. Hjerter förekommer icke, men representeras af en kvist »löjtnantshjertan» (Dicentra), som täcker nedre partiet af planschen.

J. A. Bdt.

Gélis-Didot, P. & Laffillèe, H., La peinture décorative en France du 11:e au 16:e siécle. Ed. 2. Paris u. å. Ancienne maison, Morel- Librairies — impriméries réunies. Fol. XIX sid. Inledning, 60 kol. taflor, med 60 ark planschtext. Pris i Stockholm 160 kr.

Det arbete, som här föreligger, motsvarar Mandelgrens bekanta »Monuments scandinaves du moyen âge», som utkom i början af 1860-talet, om än naturligtvis här materialet är långt rikhaltigare. Den ene af utgifvarne har nu i flere år redigerat den ytterst förtjenstfulla, för hvarje konstritare välkända, L'art, pour tous». Det är också ett högst utmärkt arbete, som här bjudes oss, och hvilket bör kunna bli till ovärderlig nytta i en tid, då den dekorativa målningen kommit så till heders som i vår egen, och då man särskildt åter börjat upptaga freskomålningen i våra tempel. I sin inledning påstå utgifvarne med bestämdhet, att medeltidens kyrkbyggnader i allmänhet voro dekorerade med målningar, både ut- och invändigt, om

det än är förenadt med största svårighet att nu upptäcka spåren deraf. Detta har emellertid lyckats dem i mer än åtta hundra monument, fjerdedelen af de af dem undersökta.

Till hvarje plansch hör några sidor text, der det utförligt redogöres för de återgifna föremålen: således för hvarje planschblad en liten monografi, försedd med förtydligande träsnitt, der varianter från andra håll af figurerna å planschen finnas återgifna. Vi hänvisa de derföre intresserade till dessa bidrag till medeltidens konsthistoria, hvilka, jemte den sakrika inledningen, värdigt sluta sig till det af föregångsmannen på detta område, Violet-le-Duc, uträttade.

J. A. Bdt.

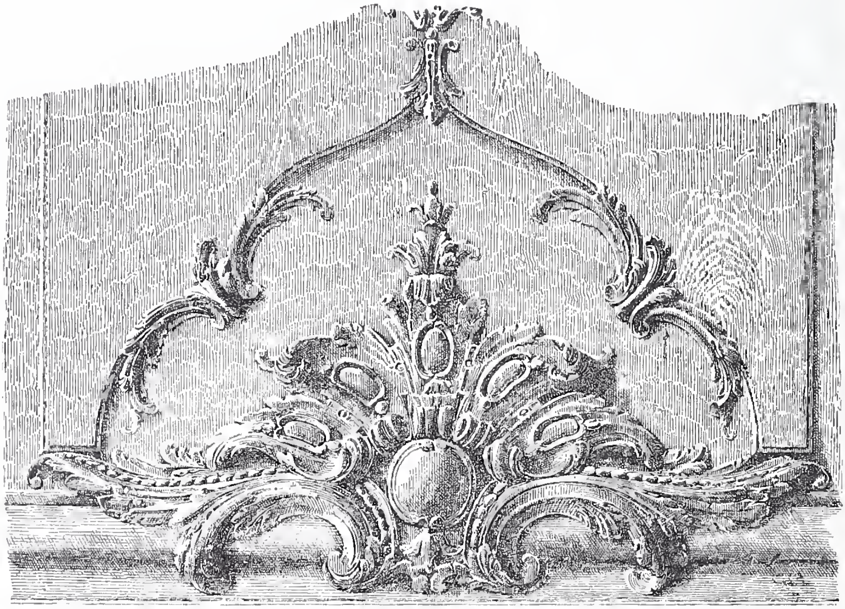

O. Lindberg. Från portarna å Stockholms slott. Pennteckning.

Lindberg, O., Pennteckningsstudier. 16 planscher i fotolitografi till tjenst vid undervisning i pennteckning. Stockholm Gustaf Chelius 1895. 4:o. Pris i kartonerad portfölj 2 kr.

Utgifvaren, arkitekt och öfverlärare vid Tekniska Skolan i Stockholm, har här lemnat ett litet arbete, som bör blifva mycket välkommet. Samtliga planscherna äro hemtade från verkliga föremål ur Nationalmuseum, Nordiska museet o. s. v., och äro såsom det synes oss, väl valda. En af dem, finnes afbildad här ofvan.

Det är att hoppas, att det lilla arbetet skall vinna stor spridning och efterföljas af en ny serie. Föremål, som lämpa sig för ett dylikt

återgifvande, fattas helt visst icke. Då man ser tillbaka på den höga ståndpunkt, hvari träsnittet — och detta sammanhänger ju mycket nära med pennteckningskonsten — stod i vårt land för en 15—20 år sedan och samtidigt betraktar våra illustrerade tidskrifter med de eviga autotypierna och deras ledsamma, ögonpinande rutnät, kan man icke underlåta att önska åter en tid, då det personliga spelade en större rol inom återgifvandets konst. Förr i tiden myllrade ju, som bekant, hvarje ruin, eller annat måleriskt ställe af engelska misser med sina »sketching-blocks» och akvarellådor; nu kan man ej gå två steg utan att stöta på unga damer eller herrar, beväpnade med handkameror för att »knäppa af» hvad som tilltalar deras synsinne. Missernas färgklotter var då — så ytligt det än var — dock afgjordt att föredraga framför denna mekaniska amatörfotografi, som nästan urartat till sport. Lyckligtvis synes likväl teckningen börja att åter komma till heders, och flere af våra tidskrifter meddela då och då pennritningar af några bland våra yngre konstnärer. En del af teckningarne i en härstädes utkommande skämttidning äro — såsom ju allmänt är erkändt, då man frånser de karrikatyrmessiga öfverdrifterna, rent af förträffliga. Scholander och Zorn hafva tillräckligt visat, huru man kan åstadkomma konstverk, endast genom sammanställning af några få streck. Men det är icke blott i fråga om egen komposition, som personlig uppfattning skall göra sig gällande. Äfven vid reproduktion af andras verk skänker det ofta åskådaren ett större nöje att hos reproduktören finna en egen uppfattning och icke blott och bart ett mekaniskt återgifvande. Det är derföre som vi med nästan lika stort behag kunna blicka på ett gammalt stick eller en etsning som på den tafla som är original dertill. Teckningskonsten är skön konst likafullt som de andra grafiska konsterna, och det skulle mycket glädja oss, om den, sent omsider, äfven vid reproduktion af andras komposition kunde fullt intaga den plats, som den så väl förtjenar.

J. A. Bdt.

Flinta, Gustaf. Möbelritningar för snickare, möbelfabrikanter, slöjdskolor och enskilda slöjdare. Innehållande tidsenliga, hufvudsakligen enklare möbler och husgeråd för kök, tambur, sofrum, gästrum, matsalar, arbetsrum, sällskapsrum o. s. v. äfvensom en samling småmöbler i allmogestil. Ny följd.

Sådan är den långa titeln på en nyligen utkommen samling ritningar till ofvannämda föremål, hvilken samlats och utgifvits af den nitiske och om sin orts allmogeslöjd mycket förtjente föreståndaren för den Backmanska slöjdskolan i Hedemora. Samlingen, som innehåller 30 planscher om tillsammans 174 ritningar i fotolitografi i bestämd skala, de flesta med genomskärningar, samt 60 listverksdetaljer i naturlig storlek, och dertill en beskrifvande text, är afsedd att utgöra en fortsättning eller komplettering af samma författares år 1887 utgifna arbete rörande möbelritningar. Han vänder sig derför i främsta rummet till snickare på landsbygden eller i allmänhet till

de mindre möbeltillverkarne, hvilkas tillgång på praktiska och smakfulla möbelritningar är synnerligen knapp. Sitt urval af mönster har förf. dels gjort från tyska mönsterblad, hvilka torde hafva lemnat de talrikaste bidragen, dels från af inhemska arkitekter för förf.:s verkstad utförda ritningar; dels äro möblerna också afsedda att utföras i den kosmopolitiska genre som kallas för karfsnitt, en teknik, som går igen i de flesta civiliserade lands allmogeslöjd utan att dock ega några mera nationela drag att någonstädes uppvisa. De här upptagna mönstren kunna således i det stora hela ej bjuda på mycket nytt, hvilket icke hindrar att samlingen blir mycket användbar och, låtom oss för författarens skull hoppas det, äfven mycket använd af den klass af yrkesmän, för hvilka den hufvudsakligen är afsedd. Ett bestämdt praktiskt företräde eger denna samling deruti, att listverk och öfriga kälningar delvis äro återgifna i naturlig storlek på en särskild plansch, hvarigenom den svårighet öfvervunnits, som ofta förefinnes särskildt för den vid ritningar mindre vane möbelsnickaren, att utföra dessa delar efter i mindre skala gjorda mönster.

Arbetet föreligger i en synnerligt prydlig utstyrsel, och ritningarna äro mycket noggrannt och omsorgsfullt utförda, hvilket i hög grad bör underlätta deras spridning och användbarhet.

Utdrag ur till Kungl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser.

(Fortsättning från 1895 års Meddelanden.)

31) Mönsterriterskan **Helene Holcks** reseberättelse. (Belönad med slöjdföreningens pris.)

Hufvudändamålet med den studieresa jag såsom Kungl. Kommerskollegii stipendiat under innevarande års sommar företog var att studera lergods, dess tillverkning och dekorering.

Då denna gren af keramik nått en hög utveckling i England, ansågs London som en lämplig plats både på grund af att en del fabriker finnas inom stadens område, såväl som för de utmärkta keramiska samlingarne uti dess museer.

Försedd med introduktionsbref från Riksantiqvarien Hildebrand och Rektor Adler erhöll jag företräde hos Mr J. C. L. Sparkes, föreståndare för The National Art training School vid South Kensington museet, och lyckades jag genom hans bemedling erhålla tillåtelse att få några lektioner i underglasyr-målning vid The Lambeth School of Art.

Vid denna skola ha utbildats många af de vid Doultons närbelägna stora fabrik anställda konstmålarne.

I förbigående bör jag nämna, att alla skolor stängas i London med Juli månads utgång; äfvenså inträder då en tre veckors ferietid för Doultons målare, och kunde jag på grund häraf blott erhålla några få lektioner, enär lärarinnan uti detta ämne tillika var anställd vid Doultons fabrik.

Färgernas påläggning vid underglasyrmålning skiljer sig något från sättet att behandla dem vid målning öfver glasyren, och måste de anbringas med fullare pensel och mera djerfhet, hvarjemte den tjockt pålagda hvita färgen är hufvudsak vid ljuspartierna, dock användes i England Chinese white vid öfverglasyr äfven att blandas med de andra färgerna för att gifva dem »kropp» och ogenomskinlighet, något som min lärare i Dresden (Höppner) aldrig begagnade vid sin undervisning.

Då underglasyrfärgerna före bränningen te sig högst olika mot efter densamma, måste man i ännu högre grad än vid öfverglasyrmålningen vara försigtig vid sammanställandet af färgerna, och är det alldeles nödvändigt att sätta upp en profpalett af de färger man använder jemte de mest förekommande blandningarna af två eller flere sådana.

Materialet är s. k. biscuit eller lergodset en gång brändt, som det i detta tillstånd är poröst, måste det öfverstrykas med en blandning af gummi och vatten för att hindra det att allt för mycket uppsuga färgen, då detta fullkomligt torkat kan målningen derpå företagas.

Färgerna, som erhålles i pulver, (jag fick efterskrifva dem från Hancock & Son, Diglis Ceramic Art-Color Works, Worcester) Lacroix i Paris för dem äfven färdigblandade i tuber, rifvas på paletten med något terpentin och fet terpentinolja (tjockolja), af hvilken senare man kan taga mera än för öfverglasyrmålningen. De kunna äfven rifvas med gummivatten, men terpentin som medium föredrages.

Då målningen är färdig måste föremålet insättas i en het ugn, hvarigenom färgen genom afdunstning befrias från det feta i terpentinen, enär det ej annars skulle kunna mottaga glasyren, som är blandad med vatten.

Efter neddoppandet i glasyren insättes det i ugnen, samt brännes vid mycket hög värmegrad. De stora ugnarne vid Doulton öppnas först efter 14 dagar; deras små ugnar kunna brännas på en vecka.

Möjligen behöflig retouche efter bränningen måste göras med öfverglasyrfärg, hvilken inbrännes i muffelugn; många af de japanska målningarna uppnå sin goda effekt genom att en del färger, oftast de blå, äro lagda under glasyren, hvarefter det i teckningen mest prononcerade är måladt öfver densamma, äfvenså måste all dekorering i guld ske öfver glasyren.

En lättfattlig handbok med anvisning för såväl under- som öfverglasyrmålning är utgifven af Mr Sparkes, som är en auktoritet på detta område och sedan 1856 direktör för The Lambeth School. Det är Mr Sparkes' inflytande som i England öppnat detta arbetsfält för kvinnan, då han insåg hennes lämplighet härför och af Doultons 90 atelierer äro endast 2 à 3 reserverade för manliga artister.

Ett besök vid detta storartade etablissement var af stort intresse. För att få se något mera än utställningslokalen var ett särskildt tillståndsbevis nödvändigt, hvilket jag erhöll efter insändande af ett anbefallningsbref från Svenske Ministern och genom Mr Sparkes' bemedling.

Under ett par tre timmars vandring genom de vidsträckta arbetssalarna, som alla äro utmärkt ventilerade och inrättade efter särdeles praktiska principer (så finnes i hvarje atelier ett kylskåp, hvari föremålen insättas för att bibehålla den fuktighet, som är nödvändig vid dekoreringen i Sgraffito o. dyl.) erhöll jag en inblick uti massans behandling, från det den i uppvägda klimpar sättes på drejskifvan för att under den skicklige arbetarens hand modelleras i de mest omväxlande former, tills den i de olika »studios» genomgått en mångfald af artistiska procedurer.

Flere af deras metoder äro mycket originella och spelar det naturalistiska elementet en förherskande roll vid dekoreringen. Hvad formerna beträffar, exempelvis på vaser, föreföllo de mig dock slappa och ej tilltalande, några vackra undantag funnos likväl. Med stor stolthet, såsom något för Doulton enastående, förevisades vaser och fat dekorerade af Miss Hannah Barlow med naturalistiska framställningar ur djurvärlden och utförda i Sgraffito, d. v. s. endast inristade konturer, någon gång ifyllda med en lätt tonfärg. Miss Barlow arbetar direkt på föremålet ur minnet och

har utan tvifvel en mycket fin uppfattning af djurens rörelser, men ur dekorativ synpunkt kan denna ornering på lergods ej anbefallas, då dess verkan var mycket intetsägande. En del utmärkt väl utförda blomstermålningar med just en aning af stilisering, målade af Miss Lewis, syntes mig vara bland det mest artistiska, likaledes några arbeten af Mr Eyre. Den senare har för ej länge sedan uppfunnit en alldeles ny dekorationsmetod för större arbeten afsedda för in- eller utvändig dekorering af byggnader. Målningen, som utföres på större kakel, hvilka sedan sammanfogas till ett helt, ser alldeles ut som en oljemålning och tekniken medgifver samma frihet i behandlingen, men motstår såsom varande inbränd fullkomligt temperaturens inflytande. Egendomligt är äfven att ytan ej är det minsta glansig, återkastar ej ljuset och gör således en alldeles motsatt effekt vid jemförande med Della Robbias stora glaserade terracottafyllningar (som det säges har Doulton funnit sättet att bereda den glasyr, som användes af Della Robbia och anse de sig jemväl ega receptet till den bästa blå underglasyrfärg som f. n. förekommer.)

En mycket framstående modellör eger fabriken i Mr Tinworth, som komponerat och utfört en del stora fyllningar i terracotta med figurreliefer ofta i mer än naturlig storlek, de flesta af ämnena bibliska.

Doultons voro bland de första, som förde i marknaden terracotta som utvändig dekoration för byggnader och visade dess praktiska användning härför, då de uppförde sin ståtliga utställningslokal vid Albert Embankment.

Deras tillverkning specificeras uti det typiska saltglaserade stengodset, Doulton ware; Lambeth Faïence; Impasto ware; Silicon ware; Mosaic ware.

Porslin tillverkas ej alls här, utan har firman en särskild fabrik härför i Burslem.

Det var först för omkring 25 à 30 år sedan som Doulton började tillverka artistiskt lergods; fabriken anlades 1815 och började med saltglaseradt stengods, den tog ett storartadt uppsving med 1846, då dräneringsrör af stengods började användas och har nu drifvit upp tillverkningen häraf till 35 (engelska) mil i veckan.

1815 utgjordes arbetsstyrkan af 12 personer, nu sysselsättas öfver 2,000 endast vid fabriken i Lambeth och lika många vid filialerna i landsorten; tack vare förbättrade redskap kan nu ett stengodskärl rymmande 1,000 gallons tillverkas, då förut *maximimåttet* var 8 gallons.

Bland mindre fabriker för lergods intager utan tvifver Mr de Morgan's främsta rummet, den är ej anlagd på massproduktion, sysselsätter ett fåtal arbetare och bränner endast två ugnar. Härigenom kan en större artistisk fulländning ernås och det blir Mr de Morgan möjligt att sjelf öfvervaka arbetet. Han förevisade med största vänlighet de olika procedurerna af sin tillverkning, särkildt anmärkte jag sättet att trycka kakel i flere färger, hvarvid tillgår så att på tunnt papper äro konturerna till mönstret tryckta, för hand ifyllas underglasyrfärger, hvarefter papperets målade sida fasttryckes mot kaklet; vid bränningen försvinner det tunna papperet och färgerna äro öfverflyttade på godset.

Det har lyckats Mr de Morgan att, ehuru efter otaliga missöden framställa det mest fulländade lustrerade gods, som täflar med det gamla Hispano-moriska.

Han har äfven med mycken framgång upptagit den gamla Persiska dekoreringen för kakel, hvaraf större mängder tillverkas, (enligt ofvannämda metod) hufvudsakligast som väggbeklädnad uti matsalar o. d. på elegant inredda ångbåtar. Mycket artistiska spiselinfattningar såg jag äfven under arbete.

I allmänhet kan man säga, att kakel finner en stor användning i detta land; de propra engelsmännen älska ett material som kan hållas så rent midt uti Londonröken och det förlänar ett gladt utseende åt de annars så smutsiga husen, då i ljusa glada färger målade kakel användas som montering för de små balkongerna med blommor, som hvarje något så när ordentligt hus består sig med.

De utmärkta keramiska samlingar, som i en öfverväldigande mängd äro hopade i Londons museer erbjuda material för årslånga studier; den utomordentliga liberalitet hvarmed dessa museer hållas öppna, vanligen 12 timmar under de tre veckodagarne och 8 timmar under de öfriga, underlättar i hög grad tillfället att få kopiera för den resande, hvars tid är knapp.

Af engelskt lergods finnas utvalda och representativa samlingar i såväl South Kensington som British Museum från de äldsta kända exemplar, bevarade från tiden före och under Romerska invasionen, såsom grafurnor, genom raden af Anglo-Saxon, Mediæval (i komposition och färg utmärkta kakel för golf och väggbeklädnad äro funna från denna tid) Tudor och Jacobean-stil, tills på 1600-talet den karaktäristiska »Slip ware» utvecklas.

Med »Slip» menas lergods dekoreradt medels lera af en annan färg, som blandad till en tunn välling på vanligt sockerbagaremanér dröps i de fasoner man önskade, alltså en reliefartad ornering.

Wrotham ware och Thomas Toft äro bland de mera bemärkta i denna genre, som ofta är af en mycket god dekorativ verkan.

Staffordshire har sedan äldsta tider varit centrum för lergods; från de olika fabriker, som der funnits och ännu existera, eger British Museum en samling kakel jemte andra föremål, hvaribland tekannor i de mest varierande former.

Kommer så de s. k. »variegated wares» = marbled ware, combed ware, agate ware, tortoisesshell ware, hvilka alla fordrade sin olika behandling och framställdes dels af olikfärgad lera pressad tillsammans, dels genom ytans ådring i två eller flere färger.

På senare hälften af 1600-talet anlades, som det tros af en holländare, lergodsfabriker i Lambeth, som således under två århundraden varit platsen för sådan tillverkning.

Detta gods är bekant under namnet Lambeth Delft ware och är af en ljusbrun färg öfverdragen med hvit tennemalj som grund för målningen, glasyren blyhaltig.

Stora fat med figurkompositioner finnas i British Museum, försök att imitera Palissy gjordes äfven.

Vid samma tidpunkt tillverkades Staffordshire Delft, som dock ej kunde täfla med Lambeth's.

Från senare delen af 1600-talet är äfven Dwight's i Fulham stengods, som i sina statyetter nådde den högsta grad af fulländning såväl teknisk som artistisk; porträttbysten (i kroppsstorlek) af Prins Rupert i British Museum är ett utmärkt konstverk af denne mans hand.

Dwight's massa omvexlar i gulhvit, gråhvit eller mörkbrun ton.

Under sista årtiondet af 1600-talet anlade den från Holland invandrade Elers en fabrik i Staffordshire, hans inflytande spåras derstädes på de efterföljande generationerna af krukmakare genom hans införande af saltglasyren och omsorgsfulla förarbetning af leran till full plasticitet.

Hans röda oglaserade lergods är dekoreradt i relief, pressad i fint skurna metallformar och så tunnt och fint svarfvadt att ej ens Josiah Wedgwood ett århundrade senare kunde rivalisera häruti.

Bland dem som med mesta framgång arbetade i Elers stil äro Astbury, Twyford, Thomas Wedgwood, Shaw, m. fl.

I Staffordshire fortsattes från 1690 tills framåt 1800-talet tillverkningen af ett särdeles fint saltglaseradt stengods i hvitt eller grått, hvars egenskaepr närma sig porslinets, då de ofta mycket tunna föremålen äro genomskinliga; det är äfven af en utomordentlig hårdhet.

Föremål häraf stå i särdeles högt pris i England och uppskattas mycket af amatörer. I Kensington museet finnes uti the Schreiber Collection ett rikt urval af teserviser, brickor m. m., några af dessa äro dekorerade med öfverglasyrfärger, som dock syntes mig mycket råa och hårda, det helt hvita gör en mycket finare effekt.

Nottinghams bruna stengods från midten af 1700-talet är äfven mycket berömdt; ett särdeles vackert exemplar häraf finnes i British Museum — en liten mugg — hvarå ornamentet är utskuret genom glasyren efter bränningen, bakgrundens glasyr har en brun lusterton.

Bristols och Liverpools Delft ware lergods med hvit tennemalj föreskrifver sig likaledes från 1700-talet.

Karaktäristiskt för Liverpool äro deras tryckta kakel i svart eller rödbrunt; serier framställande den tidens berömda skådespelare i olika roler voro mycket populära. Proceduren, som uppfanns af Sadler och Green omkring 1750, var särdeles snabb, enär de två uppfinnarne på 6 timmar kunde trycka 1200 kakel med varierande mönster.

Vid samma tidpunkt användes denna metod på Battersea emaljerna, ehuru materialet här var emaljerad metall.

I Kensington museet finnes en utsökt samling af dessa emaljer, ljusstakar, snusdosor, luktflaskor m. fl. småsaker, der trycket i brun purpurfärg är utfördt med sådan finess, att små figurer af 5 mm. höjd synas med största tydlighet. —

Uti den stora samling af engelskt lergods och porslin som Lady Charlotte Schreiber donerat till Kensington Museet är Wedgwood representerad genom ett ytterst rikhaltigt urval af sin berömda tillverkning.

Josiah Wedgwood härstammade från en familj af krukmakare och började 1744 fjorton år gammal sin bana som sådan. Vid några och tjugo års ålder hade han redan uppfunnit en vacker grön glasyr, hans bemö-

danden gingo ut på att framställa en tekniskt fulländad vara. Hans gods består af väl beredda leror och flinta.

Wedgwoods förnämsta uppfinning var hans s. k. »jasper ware», oglaserad och dekorerad i relief; det är denna, som utom England går under benämningen »Wedgwood».

Hans färgskala för denna var, utom hvitt och svart, blått — från ljusaste matt ton till en djup blågrå färg, lila, ljus rosa, ljusgrönt, olivgrönt och gult.

Oftast förekommer relieforneringen i hvitt, men på en del exemplar ser man den i en eller annan af ofvannämda färger mot en harmonierande bakgrund och någon gång är en tredje färg använd i bårdernas infattning.

I tidens anda dekorerade han sina vaser m. m. i antikens stil, hans mest typiska arbeten äro de hvita figurrelieferna på blekblå botten, till många af hvilka skulptören Flaxman lemnat kompositionen.

En mängd plattor finnas i samlingen, från helt små af en 13 mm. höjd imiterande antika caméer och afsedda att monteras till örhängen, broscher och knappar, der reliefen är utförd med utsökt finess, till sådana af ganska betydlig storlek med porträttmedaljonger i hög relief af Benjamin Franklin, Isaac Newton m. fl. och af utomordentlig konstnärlighet.

Vid en hastig öfverblick af alla montrerna med Wedgwoods arbeten finner man prof på den mångsidige mannens förmåga i ganska goda imitationer af grekiska vaser i rödt och svart; hans marbled och agate ware; Egyptiskt svart eller basalt ware; hans försök att återupptaga Elers rosso antico eller röda lergods, samt slutligen, och ej minst, enär han hade detta att tacka för sin pekuniära framgång, hans Queen's ware, eller gräddfärgade lergods för bordserviser. Glasyren härå är aftonad i crême-saffranseller halmgult och föremålen ofta dekorerade i guld eller emaljfärger för hand; från en senare tid märkas föremål, hvarå mönstret tryckts hos Sadler och Green, en del af dessa äro sedan ifyllda för hand med färger.

Under Wedgwoods lifstid (han dog 1795) förekomma hans arbeten märkta med antingen ensamt hans namn eller Wedgwood & Bentley, samt med båda dessa namn och Etruria, (fabrikens benämning).

Bland mängden af imitatörer, som genom Wedgwoods framgång lockades att följa samma riktning, märkes Turner såsom den mest framstående, han lyckades framställa en jasper ware, som kom Wedgwoods ganska nära.

I museerna finnas enstaka föremål från ytterligare en mängd lergodsfabriker, som det här blefve för långt att uppräkna; bland de mera produktiva bör dock nämnas Leeds, som vid århundradets början tillverkade för en årlig försäljningssumma af 30,000 pund st. samt Rockingham, som utmärkes för sin rika, purpurbruna glasyr.

Kensington Museets samling omfattar äfven de flesta af Europas fabrikater.

Från Tyskland ser man här präktiga kakelugnar af glaseradt lergods med figurreliefer och emaljmålning, Rhenska krukor samt emaljeradt och glaseradt gods med inristade konturer.

Från Holland finnas mycket duktigt målade kakel och Delft från 1700-talet i blått och »manganese».

Från Frankrike en ståtlig samling, deribland Palissy's dyrbara arbeten, 5 st. af de berömda Oironkärlen, utvalda saker från Rouen, hvaraf jag särskildt beundrade en serie golfkakel, utmärkt fina föremål från Nevers, hvarjemte äro representerade Moustiers, Marseilles, Pont aux Choux, Nancy, Avignon, Aprey och Varages.

Från Italien eger museet en öfverdådig serie golfkakel, (472 st.) som funnits i Palazzo Petrucci i Siena, daterade 1509. Målningen är i grottesk stil och i komposition och utförande fullt jemförlig med majolicafat från den bästa perioden.

En blandad samling lergods och porslin finnes från fabrikerna i Milano, Venedig, Neapel, Florenz, (Doccia och Ginori's gammalt och modernt), Pesaro, Le Nove, Capo di Monte, hvarjemte museet eger några af de dyrbara små krukorna af Mediceernas tidiga porslin från 1500-talet.

Det spanska lergodset och porslinet syntes vara af en mycket underlägsen beskaffenhet, de äldsta föremålen voro från 1600-talet, märkta Talavera, öfriga från 1700-talet. Puente del Arzobispo, Toledo, Triana, Alcora, Madrid (härifrån fanns en liten löjeväckande kopp, bemålad med mycket stora äpplen och päron liggande i ett diminutivt landskap). Buen Retiros och Moncloas tillverkning var mera artistisk.

I en montre äro sammanförda enstaka föremål i lergods och porslin från Köpenhamn, Rörstrand, Marieberg, S:t Petersburg, Moskwa, Tver, Zürich.

Särdeles egendomliga äro grafurnorna och dryckeskärlen från Peru och Mexiko, hvaraf några påminna om de grekiska vaserna från den arkaistiska perioden; en del äro målade med svart på mörkbrunt och ljusrödt.

Kensington Museets samling af Italiensk majolica är utomordentligt rikhaltig och innehåller många af de verldsberömda exemplaren från il »cinque cento», fat från Gubbio med Maestro Giorgios härliga purpurlyster samt flere af Urbinos liffulla figurkompositioner med hufvudsakligen mytologiska ämnen.

Af dessa mästerverk i lergods eger äfven Mr George Salting en mängd utsökta fat och vaser, han har i Kensington Museet deponerat sina samlingar, hvilka fylla en af de största salarne; de innehålla praktstycken af porslin och lergods i den mångfald af former och färger, hvaruti de behandlats i Japan, Kina, Persien, särskildt af det s. k. Rhodiska eger han flere förtjusande krukor och fat.

Bland Kensington Museets största skatter räknas de till öfver 50 st. uppgående alstren af Luca och Andrea della Robbias berömda glaserade terracotta, dessa Madonnor med barnet äro onekligen några af de mest intagande man kan se.

Den rikhaltiga samlingen af Hispano-Moriskt lustreradt lergods är äfven mycket intressant, den innehåller fat, krukor och kakel.

Några 6-kantiga väggkakel med skriftrullar från Sevilla af en senare period, slutet af 14-talet, i blått och blågrönt fann jag mycket originella.

Största delen af museets samlingar från de orientaliska länderna är placerad i The Indian Section, och der mötes man af en öfverväldigande rikedom af lergods och porslin, hvaribland det indiska utmärker sig för en glänsande färgprakt.

Ett stort rum är beklädt med kakel, persiskt, arabiskt, turkiskt; uti den senare stilen finnes äfven en ståtlig spiselbyggnad af yngre datum.

Af s. k. Rhodus fat finnas så många, att de stå i högar af 2 à 3 i montrerna.

Vidare finner man här den ytterst intressanta historiska samling, som Japanska regeringen lät sammanställa för Philadelphiaexpositionen och som nu är Kensington Museets egendom, början de med en kruka daterad 640 före vår tideräkning, visande prof på alla kända varieteter ned till nuvarande tidens praktfulla tillverkning från Arita, Imari, Satsuma, m. fl.

Britiska Museets samling af lergods och porslin är f. n. ej så nummerstark, enär mycket blifvit öfverflyttadt till Kensington, men eger måhända de mest utsökta exemplaren; så torde det kinesiska porslinet höra till det yppersta, som blifvit produceradt, likaså några persiska och indiska kakel, hvarjemte Italiensk majolica är väl representerad.

Några ytterst sällsynta fragment, funna vid utgräfning, af persiskt gods dekoreradt i delikata färger datera sig från flere århundraden före Kristus.

Det engelska porslinet är här företrädt genom följande fabriker: Bow, Chelsea, Derby, Worcester, Bristol, Longton Hall, Lowestoft, Stoke upon Trent, Burslem, Liverpool, Stockton-on-Tees, Plymouth, Nantgarw (Wales).

Den ofvannämda Schreiber Collection i Kensington Museet innehåller ännu rikhaltigare prof från alla dessa fabriker, jemte ytterligare från i vårt århundrade verksamma: Davenport, Pinxton, Swansea, New Hall, Rockingham, Minton (Stoke upon Trent) Caughley, lopian. Spode's, Colebrook Dale.

Af alla dessa föreföllo mig Chelsea's och Derby's produkter vara de mest konstnärliga, ehuru Worcester hvad godset beträffar anses ha uppnått höjden af fulländning och bringat det till närmaste likhet med Orientens hårda porslin — Worcester har dock, trots teknikens godhet, en så hård och bjert färgskala att man har långt ifrån samma nöje att beskåda det som alstren från Chelsea och Derby med dess tonade, mjuka glasyr och högst delikata färgbehandling (deras massa är pâte tendre). Man kan ej gerna se något mera intagande än dessa små statyetter från Chelsea, modellerade med största finess och af den mest smekande effekt i färg och linier.

Ett par sådana, en ung dam och kavaljer figurerande mot hvarandra i en menuett, äro perlorna i The Schreiber Collection. I genomskinlighet tyckes Nantgarw taga priset med en liten tallrik i mjuk gräddton.

Från Bow, Plymouth och Bristol finnas äfven ganska fina och tilltalande figuriner.

På de tidigaste af dessa fabrikers: Bow, Chelsea och Derby's porsliner finner man ofta den s. k. Saxiska blomdekorationen, hvilken äfven förekommer på flere af de franska, då alla i början sökte imitera Meissen, utan att dock på något af de här befintliga föremålen nå den goda stil inom denna särskilta genre, som kännetecknar de flesta af de tyska.

Främst af dessa märkes Meissen med bland annat förtjusande småsaker från den utmärkta Marcoliniperioden, Berlin med goda saker, Ludvigsburg med i purpur utsökt målade blommor, Volkstadt med dito i grönt, Anspach en liten kopp med den mest kostnärliga målningen af dem alla,

Nymphenburg, Fürstenberg, Fulda, Frankenthal, Höchst, Rudolfstadt, Damm bei Anschaffenburg, Limbach, Grossbreitenbach, alla från 1700-talet.

Från den berömda Wienfabriken finnas flere af dessa i utförandet fulländade alster, som dock onekligen göra ett tråkigt intryck, så ängsligt felfria äro de.

Af de franska porslinerna ses här, förutom Sèvré's charmanta tillverkning, äfven Angoulême, Chantilly, S:t Cloud, De la Courtille, Menecy Villeroi.

Holland är representeradt af Haag och Amstel samt Belgien af Tournay.

Galleriet, der denna samling är uppställd, dekoreras och afdelas genom kolonner, öfverklädda med glaseradt kakel (modernt) i relief från Minton & C:o; några af trappuppgångarne i Museet äro äfven prydda i detta material, mig syntes dess effekt något öfverlastad.

Till sist, ehuru detta ej faller direkt inom området för mina studier, kan jag ej underlåta att nämna några ord om de alldeles oskattbara Limoges emaljer från 15- och 1600-talen, hvaraf både Kensington och British Museum ha ett så rikt urval.

I det senare finnas 12 plattor, framställande Sibyllorna, som äro af den mest hänförande färgeffekt med utmärkt väl modellerade hudpartier, det samma kan sägas om den i Kensington Museet befintliga stora triptychen af Nardou Penicaud (verksam 1499—1513) föreställande Bebådelsen och sidostyckena Louis XII med S:t Louis och Anne af Bretagne med S:t Anna. Inköpspriset för denna var 2,000 l., samma summa gafs för ett stort porträtt af Charles de Guise, tillskrifvet Leonard Limousin.

Britiska Museets häpnadsväckande rikhaltiga samling af grekiska terracotta vaser — den utgöres af 5,000 nummer — kunde ensamt för sig locka till studier under en hardt när obegränsad tid; man finner här de utsöktaste prof från alla perioderna, från den arkaistiska, som fängslar genom sina enkla, kraftiga former och mjuka blekare färgton, till den »sköna och rika», der figurscenerna äro så liffullt tecknade — man kunde blott önska att de många från dekadensperioden vore uteslutna. — — — —

---

32) Konstväfverskan **Anna Nilssons** reseberättelse. (Belönad med Slöjdföreningens pris.)

Undertecknad, som år 1895 genom Kongl. Commerce Collegium åtnjutit reseunderstöd, får jämlikt Kongl. Commerce Collegii förordning vördsamt afgifva reseberättelse öfver hvad jag under de två månader, jag vistats å utrikes ort (största delen af denna tid tillbragt i Paris) i mitt yrke inhämtat.

Under resan till Paris besökte jag i Köpenhamn »Kvindernes Udstilling», hvarest en ganska rikhaltig samling af väfnader, dels af våra enkla skånska väfnadsslag, dels af gobeliner fanns utstäld. Bland de sistnämda tycktes isynnerhet ett par norska gobeliner vara mycket väl utförda. Af ett visst intresse var en ny modell å gobelinväfstol, försedd med ett slags mekanisk slaginrättning jämte en mekanisk förskjutning af de båda skäl, hvilka alltid

finnas i gobelinväfven. Väfstolen var emellertid ej i sitt nuvarande skick af egentligt praktiskt värde för värklig gobelin, då man ju sällan där väfver i rak linie.

Likaledes under resan besökte jag industriutställningen i Lübeck. Sverige var där med afseende å konstväfnader mycket litet representeradt. Från Finland däremot syntes i denna branche flere utställare. Dock föreföllo dessa finska väfnadsalster på grund af materialens merendels grofva och sträfva beskaffenhet i allmänhet gröfre än våra svenska konstväfnader. Väfnadsslagen voro i hufvudsak desamma som våra, utom att t. ex. det finska rödlakan var väfdt lika å båda sidor, så att man ej kunde skilja mellan någon räta och afvigsida.

Något annat af intresse inhämtade jag ej förrän i Paris, hvars »Manufacture Nationale des Gobelins» blef den egentliga platsen för mina studier. Tillträde till denna institution erhöll jag genom ett af Svensk-Norska Legationen välvilligt utfärdadt rekommendationsbref till föreståndaren. Jag fick, tack vare detta bref, tillstånd att besöka gobelinateliererna fyra dagar i veckan. Väfnadssättet för den vanliga gobelinen var därstädes i hufvudsak detsamma som det, hvilket användes i Sverige. Hvad väfstolarne beträffade skilde de sig från våra egentligen blott genom sin storlek och detta både hvad höjd och bredd angick. De voro ända till tre meter höga och så breda, att fyra personer kunde arbeta i samma väfstol. Såsom skälstickor, s. k. »spröt», användes glasrör, hvarigenom den fördelen vanns, att skälet tydligare framträdde. Till ränningen tog man merendels ylle, stundom bomull, ej såsom här hemma linne. Yllet ansågs nämligen hållbarare och starkare. Äfven föreföll det betydligt lättare att arbeta med ylletrådarne än med de mera hårda linnetrådarne. Inslaget utgjordes af ylle och silke. Stundom såg man till och med gobeliner, väfda uteslutande af silke. Mönstret placerades ej såsom hos oss bakom ränningen omedelbart intill trådarne utan satt fästadt bakom de arbetande, så att dessa under arbetets lopp oupphörligen måste vända sig om för att kunna betrakta mönstret. Den svårighet, som härigenom uppkom med afseende å att rigtigt återgifva de å mönstret tecknade formerna, afhjälptes derigenom, att mönstret tecknades på själfva ränningen. Detta tillgick på så sätt, att ett genomskinligt kalkerpapper, på hvilket mönstret var tecknadt, fästades bakom ränningstrådarne. Följande konturerna af t. ex. ett blad å mönstret tog man fast uti hvarje ränningstråd för sig och beströk den, just där den skar konturlinien af bladet med svart färg. Då denna teckning af mönstret å själfva ränningen tydligen erbjuder synnerliga fördelar med afseende å ett fullkomligt rigtigt återgifvande af de å mönstret tecknade formerna, torde det vara af en väsendtlig fördel för oss, om vi tillgodogjorde oss ofvannämda förfaringssätt.

Färgnyanceringen var synnerligen högt utbildad. Af en och samma färg kunde förekomma ända till trettioåtta à fyratio nyancer, utan att likväl dessa alltid voro fullt tillräckliga; ofta spolade man nämligen ända till tre trådar af olika nyancer tillsammans för att sålunda erhålla den på mönstret angifna färgtonen.

Då en å mönstret angifven liniärt smal rand skulle väfvas, sammanbands den med intilliggande parti därigenom, att trådarne under väfningen lades om hvarandra. För öfrigt sammanbundos aldrig i väfven de ställen, vid hvilka mönstret gick i raka linier, utan sydde man dessa tillsammans, då väfnaden var färdig. Då ofta långa stycken förekommo helt isolerade från hvarandra, sammansyddes dock dessa provisoriskt, under det arbetet pågick.

Utom ofvanbeskrifna vanliga gobelin förekomma också smyrna gobeliner, hvilka hufvudsakligen voro afsedda till mattor. Väfstolarne för dessa gobeliner voro af samma konstruktion som de till vanliga sådana, fast större. Både ränning och inslag voro emellertid mycket gröfre än till förstnämda. I motsats till, hvad som var fallet vid väfning af vanlig gobelin, hade man här rätsidan mot sig. Med teckningen af mönstret på ränningen förfors på samma sätt, som nyss beskrifvits. Det färglagda mönstret däremot fästades ej bakom de arbetande utan framför på den öfre väfbommen. Själfva väfningen tillgick så, att å en lång smal gobelinpinne sammanspolades merendels fem trådar. Man väfde följaktligen med en fortlöpande lång tråd, ej såsom hos oss i s. k. smyrna- och tränsaflossa med kortskurna ändar. Däremot var knuten, som slogs till hvarje träns, alldeles densamma som den, hvilken förekommer i tränsaflossa. Efter hvarje sålunda slagen knut, lades trådarne om en stållineal, hvilken tjenstgjorde som en kafvel. Denna stållineal var i regel omkring två cm. bred (smyrna gobolinens höjd) utom vid ena ändan, där den var något bredare i nedre eggen och skarpslipad, så att man efter att hafva väft exempelvis fem à tio cm. helt enkelt kunde draga fram linealen och sålunda få sin kafvel förlängd, samtidigt med att de förut knutna trådarne afskuros. Jämnklippningen af trådarne gjordes alltid, under det arbetet satt i väfven, medelst en därtill särskild konstruerad sax.

I Manufacture Nationale des Gobelins kom jag äfven i tillfälle att taga kännedom om sättet att laga gamla gobeliner. Man förfor därvid på följande sätt. På det söndriga stället af gobelinen träddes först de felande ränningstrådarne. Man måste därvid använda en tämligen grof nål, hvilken på grund af de gamla gobelinväfnadernas i allmänhet mycket hårda och styfva beskaffenhet måste genomdragas med tång. Därpå inträddes inslaget enligt i hufvudsak samma metod som vid vanlig strumpstoppning. De olika färgnyancerna å inslagstrådarne åstadkommos på sätt som förut beskrifvits. — Det parti, som skulle lagas, utspändes jämte sin närmaste omgifning medelst spikar i en träram.

På hemresan besökte jag i Berlin »Städtische Webeschule». Tyvärr var det ferier, då jag var där, så att jag ej blef i tillfälle att se väfstolarne gång. Handväfnader såg man där nästan inga, undantagandes smyrnaflossa, för öfrigt endast mekaniska. -- Skolan är egentligen afsedd för personer, som vilja utbilda sig i och för anställning å fabriker (verkmästare etc). Såväl qvinliga som manliga elever emottagas där, och erhålla de grundlig undervisning först i teckning af mönster m. m. och därpå uti olika väfnadssätt från enklare till svårare.

För dem, som ämna studera väfkonsten inom det mekaniska området, är denna skola helt säkert i alla afseenden förträfflig.

Planschtext till Mönster för konstindustri och slöjd,

utgifna af Svenska Slöjdföreningen genom *E. G. Folcker.*

Årg. XXIII 1896.

Denna årgång, hvilken liksom dess föregångare gratis utdelas till dem af Svenska Slöjdföreningens medlemmar, hvilka erlägga den faststälda tilläggsafgiften 10 kr. för deltagande i utlottningen af moderna inhemska konstslöjdföremål, innehåller sex planscher utförda pl. 1 i litografiskt färgtryck, pl. 2 i fotolitografi samt pl. 3—6 i ljustryck, samtliga från Generalstabens litografiska anstalt.

Häftet är detta år helt och hållet egnadt åt afbildningar af möbler och bohagsföremål i den s. k. kejsarstilen.

Redan ett föregående år (1893) har Slöjdföreningens mönsteralbum varit egnadt åt denna stil; det var då uteslutande prof af stilens mest praktfulla alster inom konstindustriens olika grenar, som förelades Slöjdföreningens medlemmar. Kejsarstilen betraktades då ännu mera såsom ett kuriosum än såsom en stil, den der kunde tillfredsställa modern smak och moderna behof i bostadens inredning. Den till tiden föregående Gustavianska (Ludvig XVI:s) stilen var då allherskande. Sedan dess har smaken i detta fall genomgått en väsentlig förändring; och det är nu just århundradets början som sätter sin stämpel på det moderna hemmets inredning.

Det har då ansetts lämpligt att ännu en gång inför slöjdföreningens ledamöter framlägga några valda exempel från konstindustriens olika områden, på den stil som karaktäriserar konsten i hemmet under början och gången af Carl XIV Johans regering, och som derför hos oss väl skulle kunna nämnas med denne konungs namn.

Jemte de ståtliga och typiska pjeser i ciselerad guldbrons som här afbildas hafva äfven medtagits några föremål tillhörande det enklare bohaget utförda i det träslag — mahogny — som är för tiden så särskildt karakteristiskt.

De flesta här afbildade föremål förskrifva sig från de kungliga slottens äfven i detta afseende så rika förråd.

Plansch 1. Sekretär af mahogny med inläggningar samt perllister och beslag i ciselerad brons. Tillhörande Häradshöfding G. B. A Holm. — Stående flygelpiano af mahogny med pilastrar af hvit marmor, perllister och beslag af ciselerad brons. Signerad Johan Söderberg Stockholm 1818. Stockholms slott.

Plansch 2. Soffa och fyra stolar i mahogny med förgyllningar och beslag i ciselerad brons (i soffans och ett par af stolarnes dekorering återfinnes den för stilen karakteristiska »amasonskölden». Dessa möbler, utom stolen n:o 4, tillhöra Rosendals lustslott.

Plansch 3. Ljuskrona af förgyld, ciselerad brons och kristallglas, ytterst praktfullt franskt arbete; kungl. Slottet.

Plansch 4. Kandelabrar 5 st. af förgyld ciselerad brons (en, med sockel af hvit marmor tillhör en öfvergångstid mellan Ludvig XVI:s och kejsarstilen) franska arbeten. Kungl Slottet.

Plansch 5. Ur i förgyld ciselerad brons, det ena med Venus på snäckan, dragen af svanar, det andra med Mars sittande på ett lejon som håller en sköld med Sveriges och Norges vapen. Inskrift på postamentet: »La Suède se repose en trauquillité ayant les yeux fixès sur le dieu de la guerre qui la couronne de son bouclier, au millieu du piedestal un serpent, symbole de la prudence que deux griffons, symbole de la violence hesitent à attaquer; au bout du piedestal des armes et des attributs de l'agriculture quiont rapport à l'expression célèbre du Prince Royal: »nous avons de terrepour nous nourrir et du fer pour nous defendre.» Båda franska arbeten. Kungl. Slottet.

Plansch 6. Den s. k. Röda salongen å Rosendals lustslott. Denna salong, belägen i slottets öfre våning, är en af de mest typiska interiörer som i Sverige finnas från början af vårt århundrade, och befinner sig ännu i orubbadt samma skick som då Carl XIV Johan bebodde Rosendal. De väggarna afdelande kolonnerna äro af mahogny med kapitäl och beslag i brons, de mellanliggande väggfälten äro öfverdragna af rödt siden i smala, jemnlöpande veck. Takfrisen i grisaille är komponerad af Grefve Hjalmar Mörner. Dörrarna äro i hvitt med trofeer i guld. Gardinerna med sin karakteristiska »uppsättning» på bronstroféer äro af rödt siden, spegelborden i förgyldt trä, möbeln i öfrigt af mahogny med förgyllda ornament och klädsel af rödt och hvitt siden, kronor, ur och kandelabrar i förgylld ciselerad brons.

Friser och slutstycken

till detta häfte äro komponerade af Fröken E. Rosborg och hänsyfta i sina motiv på de olika grenar af konstslöjd och industri, som falla inom Slöjdföreningens verksamhetsområde sålunda:

Sid. 5 och 34 dekorativ målning (motiven från Gripsholms slott).
Sid. 35 och 63 konstsmide.
Sid. 64 och 89 textilkonst.
Sid. 90 och 103 allmän ornamentik.
Sid. 104 och 111 Träskulptur.
Sid. 112 och 124 keramisk konst.
Sid. 125 och 142 handtverk.

UR

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

HANDLINGAR

ÅR 1896.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet under år 1895.

I öfverensstämmelse med stadgarnas § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse om Föreningens verksamhet under år 1895.

För yrkes-skicklighetens höjande samt konstslöjdens utveckling har Föreningen fortfarande sökt verka och har såsom vanligt detta arbete varit fördeladt på hennes första och andra utskott. Dock har, såsom Styrelsen senare skall få tillfälle närmare meddela, förarbetet för ett och måhända det mest betydelsefulla resultat af Föreningens verksamhet varit anförtrodt åt en af ledamöter ur båda utskotten sammansatt särskild komité.

I berättelserna för de tvenne senast förflutna årens verksamhet har Styrelsen haft tillfälle att närmare redogöra för planen och förarbetena till den på Styrelsens anmodan af t. f. professoren vid Tekniska Högskolan G. A. Sellergren författade »Handbok för val af handverktyg»; och är det Styrelsen en tillfredsställelse att meddela, att denna handbok, trots dermed förenade betydande kostnader, kunnat under året utgifvas. Boken som utgör Del. II af Föreningens »Handbok för val och inköp af hjelpmaskiner och handverktyg», är 140 sidor stark och illustreras af 354 afbildningar. Den har tryckts i en upplaga af 2,000 ex. och säljes till ett pris af kr. 1:50, ett pris som naturligen ingalunda motsvarar bokens värde, men som åsatts med afseende fästadt å betalningsförmågan hos den afsedda köparekretsen bland landets mindre industriidkare och handtverkare. Boken har kostnadsfritt utdelats bland rikets tekniska läroverk.

Medan Föreningen i öfrigt tillhandagått handtverkare, förnämligast snickare och smeder från vidt skilda orter inom landet, med de af henne utgifna mönsterbladen m. m. har hennes verksamhet till stor del koncentrerats för åvägabringandet af den under Mars månad anordnade metallutställningen.

I sin berättelse öfver verksamheten under år 1894 har Styrelsen omnämnt sin afsigt att till firande af Föreningens femtio-åriga tillvaro anordna en utställning af den Svenska metallindustriens och slöjdens alster samt redogjort för de förberedande arbeten, hvilka den af Styrelsen tillsatta utställningskomitén under detta år kunnat vidtaga.

Sedan samtliga anmälningar för deltagande till ett antal af 112 den 1 Februari 1895 inkommit, vidtog arbetet för utställningens direkta anordnande i det för ändamålet disponerade s. k. Industripalatset, fördelningen af platser till de olika utställarne, föremålens uppställning och dylikt.

För utförande af detta arbete utsågo komitérade bland sig ett utskott bestående af direktör C. R. Lamm, professor E. Jacobsson, grosshandlanden M. Sievert och sekreteraren C. A. Ossbahr med biträde af herrar ingeniören E. Lindqvist, A. Söderberg och R. Isæus.

I anledning af den ytterligt begränsade tid, inom hvilken hela utställningen måste vara ordnad, blef det nödvändigt att i hög grad forcera arbetet som också möjliggjordes endast genom utställarnas stora tillmötesgående vid anordnande af resp. sina grupper, montrer och etalager.

Utställningen öppnades Lördagen den 16 Mars i närvaro af H. M. Konungen, H. K. H. Kronprinsen samt ett stort antal inbjudna: herrar ledamöter af Statsrådet och Riksdagens båda kamrar herrar Stadsfullmäktige, Nationalmusei nämnd, Konstakademiens ledamöter, Handtverksföreningens styrelse m. fl.

Utställningen omfattade enligt programmet följande fyra grupper nämligen: A) arbeten i ädel metall (till denna grupp hänfördes äfven arbeten i nysilfver och nickel). B) arbeten i koppar, brons, messing, tenn, aluminium etc., C^{I}) arbeten i jern och stål, C^{II}) jerngjutgods m. m.

Det rikhaltiga utställningsmaterialet var ordnadt å palatsets stora läktarevåning och i tillgränsande lokaler samt till dels äfven å den stora hallens golf.

Utställningen gaf en synnnerligen god och omfattande föreställning om det svenska metallarbetets nuvarande ståndpunkt, och inhemtas i detta afseende närmare af den utgifna katalogen.

Af H. M. Konungen hade såsom hederspris öfverlemnats en större silfverkanna med H. M:ts bild på locket.

Öfriga hederspris voro: Svenska Slöjdföreningens: en silfverkanna och tre större silfverpokaler; Stockholms Stads Handtverksförenings: en silfverkanna» att tilldelas någon handtverkare som företedt af honom förfärdigadt metallarbete af utmärkt beskaffenhet», direktör C. R. Lamms: tre silfverkannor »att företrädesvis tilldelas slöjd- och konstslöjdidkare».

För bedömande af de utstälda föremålen och utdelning af pris hade af Svenska Slöjdföreningens Styrelse samt på derom af nämnda Styrelse gjord framställning af Stockholms Stads Handtverksförening, en jury blifvit tillsatt bestående af följande personer:

1) Af Svenska Slöjdföreningens Styrelse utsedde: För grupp A, kommerserådet Frih. H. Rehbinder, doktor L. Looström, arkitekten F. Boberg; för grupp B, professor I. G. Clason, hofintendenten J. Böttiger, ingeniören P. Östberg; för grupp C^{I}, generaldirektören R. Åkerman, professor E. Jacobsson, arkitekten Aug. Lindegren; för grupp C^{II}, direktör C. R. Lamm, rektor V. Adler, arkitekten G. Lindgren.

2) Af Stockholms Stads Handtverksförening utsedde: För grupp A, hofjuveleraren A. R. Lindgren, öfverläraren Fr. Malmberg; för grupp B, fabrikör G. W. Lyth, svärdfejaren C. A. Ek; för grupp C^{I}, fabrikör J. F. L. Backman, fabrikör Joh. Davidsson; för grupp C^{II}, ingeniör J. E. Allstrin, ingeniör J. E. Eriksson.

Den sålunda sammansatta juryn med herr generaldirektören Åkerman såsom ordförande, herr professor Jacobsson såsom vice ordförande, höll tre

ordinarie sammanträden, och blef efter af de fyra sektionerna upprättade förslag, prisen sålunda fördelade:

H. M. Konungens Hederspris till ståletsaren Hjalmar Norrström, Stockholm.

Svenska Slöjdföreningens hederspris till konstgjutaren Otto Meyer, Stockholm.

Stockholms Stads Handtverksförenings hederspris till tenngjutaren F. A. Santesson, Stockholm.

Svenska Slöjdföreningens hederspris till Kongl. hof- och ordensjuveleraren Carlman, Stockholm.

Svenska Slöjdföreningens hederspris till J. och G. Bolinders Mek. verkstadsaktiebolag, Stockholm.

Svenska Slöjdföreningens hederspris till Skultuna Bruks Aktiebolag, Skultuna.

Direktör C. R. Lamms hederspris till H. K. H. Kronprinsens hofjuvelerare C. G. Hallberg, Stockholm.

Samme mans hederspris till Gusums Bruks- och Fabriksaktiebolag, Gusum.

Samme mans hederspris till bildhuggaren Christian Ericsson, Paris.

För öfrigt utdelades hedersdiplom i praktband inbundna 11 st. ex. af Svenska Slöjdföreningens album samt penningebelöningar åt 101 firmor, hos dem anstälde samt enskilde personer.

I samband med utställningen hade af Föreningen anordnats ett möte af idkare utaf metallindustri och slöjd, hvilket samlades den 22 och 23 Mars; och hölls dervid inledningsföredrag af rektor V. Adler: »Om konstindustriel utbildning och mönsterskydd»; af d:r L. Looström: »Om några önskningsmål rörande det moderna svenska guldsmedsarbetet»; af professor E. Jacobsson: »Hvilka former och föremål lämpa sig företrädesvis för smidesjernets behandling i dekorativt afseende»; af ingeniör P. Östberg: »Om konstgjutning». Dessa föredrag hafva influtit i Föreningens för året utgifna meddelanden.

Utställningen afslutades den 15 April och hade antalet besökande uppgått till 35,000 af hvilka för 27,080 erlagts inträdesafgift. Af de utstälda föremålen hade försålts till ett belopp af 7,000 kronor.

De kostnader som med denna utställnings anordnande voro förenade betäcktes till en del af en summa på 3,000 kronor i inträdesafgifter, hvilken af Industripalatsets bolags styrelse ställdes till Föreningens disposition och af hvilken 2,000 kronor användes till de penningbelöningar som åt utställare och deras arbetare utdelades; men ådrogs Föreningen dock en extra kostnad af 1,091: 65. Lättnader i omkostnader utgjordes af beviljade fria returfrakter för utställningsgods å Statens jernvägar samt nedsättning i biljettpris för deltagare i det hållna slöjdidkaremötet.

Sedan det vid denna utställning anordnade möte af idkare utaf metallindustri och slöjd i skrifvelse af den 22 Mars med anledning af ett för mötet uppstäldt öfverläggningsämne: «Om behofvet af mönsterskydd» och efter enhälligt fattad resolution uttalat den önskan, att Svenska Slöjdföreningen ville hos Kongl. Maj:t anhålla det »frågan om lagstadgadt mön-

sterskydd, helst i dess helhet men åtminstone för metallindustrien ånyo måtte upptagas, har Styrelsen i skrifvelse till de tekniska korporationer, hvilkas noggranna kännedom om vår inhemska industris önskningar och behof blifvit senast vid nämnda utställning af metallarbeten ådagalagd, anhållit om uttalanden rörande det åsyftade skyddet. Sedan flere af nämnda korporationer inkommit med svarsskrifvelser ådagaläggande en varm tillslutning till Föreningens initiativ, har Styrelsen med refererande af denna frågas föregående behandling dels af för ändamålet särskildt tillsatta komitéer dels af Riksdagen, med kritisk granskning af de skäl, som anförts emot mönsterskyddet, med anförande af de svårigheter och faror som särskildt den konstindustriela eganderättens skyddslöshet för närvarande medför, samt med hänvisning till ofvanberörda tekniska korporationers instämmanden, i skrifvelse af den 13 Juli 1895, hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit, det behagade Kongl. Maj:t utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till förordning angående skydd för mönster och modeller inom alla industriens grenar.

Denna af Svenska Slöjdföreningen ånyo upptagna vigtiga fråga har sedermera vunnit sympatier i allt vidare kretsar. Tekniska samfund och korporationer i rikets alla delar hafva afgifvit instämmande yttranden och lärer frågan för närvararde hos Kongl. Kommerskollegium vara under utredning för att snarast möjligt för Kongl. Maj:t framläggas.

De genom andra utskottet vanligen anordnade pristäflingarna hafva ej heller under sistlidne år kunnat ega rum, enär de med Chicagoutställningen förenade kostnader först under året kunnat fullständigt gäldas.

Deremot har utskottet på anmodan af guldsmedsbolaget i Stockholm medverkat vid bedömmandet i en af samma bolag anstäld pristäflan för utfärdande af ritning eller modell till en bordsprydnad i silfver, hvilken bolaget önskade förfärdiga för 1897 års utställning och för hvilken utfästs ett första pris af 300 kronor och tvenne andra pris om 100 kronor hvardera. Af 16 inkomna förslag tillerkändes de tvenne andra prisen åt herr Assar Andersson och signaturen »Nemo», detta senare förslag, en modell, blef emellertid återtaget, hvadan priset enligt programmet ej kunde kostnären tilldelas. Första priset ansågs ej kunna utdelas, deremot inköpte bolaget en modell, utförd af bildhuggaren Nerpin J:or samt en ritning af arkitekten Folke Zetterwall. Prisnämnden utgjordes af herrar professor Jacobsson, d:r Looström, bildhuggaren Nerpin S:or och arkitekten Thorén samt från guldsmedsbolaget af herr juveleraren Ambrosius, disponenten Pettersson och ciselören Malmberg.

För den sedvanliga utlottningen af inhemska konstslöjdföremål har utskottet bestält eller inköpt tillsammans 44 st. vinster till ett sammanlagdt värde af 3,391 kronor och fördelade på 533 lotter. Hufvudvinsten var denna gång förlagd till den konstnärliga träskulpturen och bestod af ett skåp af ek efter ritning af bildhuggaren Chr. Eriksson, snickeriarbetet af bröderna Eriksson, Arvika, den snidade dekoreringen samt lås och beslag af Christian Eriksson.

Skåpet var utfördt för Chicagoutställningen och hade af konstnären ställts till Föreningens disposition för det starkt nedsatta priset af 750 kronor.

Bland öfriga vinster kunna nämnas: Salongsskåp i mahogny rikt monteradt i förgyld brons samt med skifva af marmor; Kejsarstil, efter ritning af arkitekten Aug. Lindegren, utfördt af herr Axel Beckman i Norrköping (kronor 573); Afdelningsskärm, målning på väf af fru Anna Boberg, född Scholander (kronor 200). Bland arbeten i oädla metaller befunnos Prydnadsfat i brons, drifvet och ciseleradt, af Herman Nöjd, efter egen ritning (kronor 250); Prydnadsfat i koppar, drifvet och ciseleradt af P. Schönström efter egen ritning; tre par vägglampetter i messing, drifvet arbete efter original från 1600-talet, af Hellström i Nyköping samt kronor och ljusstakar i malm från Gusums Bruk; Porslinsarbeten från Rörstrand, hvaribland 4 dussin desserttallrikar, dekorerade af herr G. Wennerberg; i läderplastik 7 st. kartonger till Föreningens mönsterblad, utförda af fröknarna A. Westfelt och L. Lindberg efter ritningar af arkitekterna Th. Thorén och O. Lindberg; Porträttramar af herrar Beck & Son, i lädermosaik samt bland textilföremål duk och bonad från fröken S. Gjöbels atelier; Portièrer af herr J. Kulle.

Samtliga dessa föremål kunde genom herr J. Danielssens tillmötesgående veckan före utlottningen exponeras i hans lokal åt Brunkebergstorg.

Ledamot som erlagt den för deltagande i utlottningen bestämda tillläggsafgiften har äfven år 1895 erhållit ett exemplar af Föreningens mönsteralbum som nämnda år innehåller 6 planscher deraf 4 i fotolitografi, 2 i ljustryck; framställande dels detaljer af den inre dekoreringen af Kalmar slott; dels afbildningar af nyare utmärkta guldsmedsarbeten; silfverskrin utfördt hos H. K. H. Kronprinsens Hofjuvelerare C. G. Hallberg och utgörande gåfva till H. M. Konungen af Svenska arméns och flottans officerare, samt åtskilliga föremål utförda af Kongl. hof- och ordensjuveleraren Carlman.

Under 1895 höllos inom Föreningen inalles 26 sammanträden öfver hvilka protokoll blifvit förda. Deraf kommo på Styrelsen 8, på första utskottet 3, på andra utskottet 7, på redaktionskomitén 1, på komitérade för metallutställningen 1 och på sjelfva Föreningen 6.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som varit särdeles talrikt besökta, hafva följande föredrag hållits:

I Januari af professor A. W. Cronqvist, »Om fotogénlampor och kök».

I Februari af arkitekten Oskar Lindberg, »Om inlagdt träarbete på Kalmar slott».

I Oktober af kontrolldirektören A. Tamm, »Om tillverkningen af guld- och silfverarbeten i Sverige från 1750-talet till våra dagar».

I November af intendenten G. Upmark, »Om d:r J. Böttigers arbete: Statens samling af väfda tapeter» samt af amanuensen E. Folcker, »Om hufvudbyggnaden vid 1897 års utställning i Stockholm».

I December af t. f. professorn G. Sellergren »Om några Polhemsminnen».

Vid Oktobersammanträdet utställdes en större samling af amanuensen Fr. Martin från Centralasien hemförda metallarbeten.

Vid Novembersammanträdet exponerades samtliga ritningar till den af herr arkitekterna F. Boberg och Fr. Liljekvist enligt uppdrag projekterade hufvudbyggnaden för 1897 års utställning.

Till de mindre utställningar af konstslöjdföremål, hvilka anordnats vid de allmänna sammanträdena, hafva bidrag lemnats genom hofintendenten Böttiger af det för H. M. Konungen på G. Hedbergs atelier utförda praktbandet af det Konungen tillhöriga exemplaret af herr Böttigers bok, om Svenska Statens tapeter.

Af herrar Myrstedt och Stern genom herr H. van Rijswijk, konsthandlaren Mattson och fabrikör A. Beckman i Norrköping med möbler, af af herr G. G:son Wennerberg och fröken H. Holck med keramiska arbeten, af herr Hj. Norrström med metallarbeten, herrar Beck & Son samt Hedberg med bokbinderiarbeten, fröknarna J. och H. Holck med konstindustriella teckningar och studier.

Till åtnjutande af understöd ur de under Styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmannska stipendiefonderna hafva under året 16 ansökningar inkommit och blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till	dekorationsmålaren Karl Ek	kr.	200: —
»	gravören C. F. Källström	»	200: —
»	jernarbetaren Penn Grill	»	150: —
»	dekorationsmålaren Kr. Lundmark	»	150: —

samtliga för fortsättande af studier vid Tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till	ornamentsbildhuggaren A. H. Nöjd	kr.	250: —
»	dekorationsmålaren A. Olsson	»	250: —

får att i utlandet söka förkofra sig i respektive yrken.

Från Kongl. Kommerskollegium har Föreningen under året fått mottaga 16 reseberättelser afgifna af yrkesidkare, som med understöd af statsmedel i utlandet sökt vidare utbildning. Af dessa berättelser hafva fem efter verkstäld granskning blifvit i sin helhet eller i utdrag införda i årets Meddelanden.

Af direktören C. R. Lamm har till första utskottets disposition ställts en summa af 100 kronor för att såsom 2 stipendier utdelas för förtjenstfulla reseberättelser och hade dessa tilldelats fröknarna A. M. Hamilton och E. Leijonhufvud.

Föreningens sekreterare åtnjöt för enskilda angelägenheters vårdande tjenstledighet månaderna November, December under hvilken tid amanuensen E. G. Folcker uppehöll befattningen.

Styrelsen får slutligen erinra om de förluster Föreningen under året lidit genom de intresserade ledamöternas af Styrelsen och första utskottet herrar friherre C. F. Palmstjernas och ingeniör N. F. L. Sandbergs bortgång.

Hvad beträffar förvaltningen af Föreningens ekonomiska angelägenheter får Styrelsen hänvisa till herrar Revisorers deröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 21 April 1896.

Å Svenska Slöjdföreningens Styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. G. Folcker,
L. S.

Revisionsberättelse för år 1895.

Utsedde till revisorer för år 1895 få undertecknade, efter genomläsandet af Styrelsens protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1894:			
Kontant och deposita		3,888: 78	
Inventarier och möbler		5,282: 21	
Maskiner och verktyg		1,154: 93	
Outlottade konstföremål		63: —	10,388: 92
Iukomster:			
Statsanslag: För år 1895			
till teknisk-litterär verksamhet	1,000: —		
till yrkesskicklighetens utveckling och höjande	1,000: —	2,000: —	
Ledamöters årsafgifter, 963 st. à 5 kr.		4,815: —	
(Förutom de till fonderna gående afgifter 200 kr.)			
D:o afgifter för delaktighet i utlottningen af konstslöjdalster		5,330: —	
Allmänna Fondens bidrag		1,505: 84	
Hyror		1,798: —	
Ersättning för värme		75: —	
Räntemedel		600: 01	
Af Dir. C. R. Lamm skänkta medel		200: —	
Försålda »Mönsteralbum» gen. 2:a utskottet		167: 94	
Åter från Chicagoutställningen ett högsäte af ek		250: —	
Returporto		0: 75	
Annonser i »Meddelanden» gen. Redaktionskomitén		370: —	
Försålda maskiner och verktyg, gen. 1:a utskottet		200: —	
D:o exemplar af »Meddelanden»		80: 13	
Genom anordnad pristäflan för Guldsmedsaktieb.		305: 96	17,698: 63
		Kronor	28,087: 55

Kredit.

Utgifter:

För 1:a Utskottet:			
2:ne honorar för resebeskrifningar		100: —	
Litografier och ritningar		26: 64	
Separattryck, m. m.		22: 37	
Hedersdiplom och priser		250: —	399: 01
För 2:a Utskottet:			
Inköp för utlottning af konstslöjdalster		3,226: 50	
1895 års Mönsteralbum (1,500 ex., deraf 533 till fördelning):			
Tryckningskostnader	785: 24		
Ritningar	290: —		
Redaktionsarvode	200: —	1,275: 24	
Arvode åt tjenstemän och betjening	300: —		
Uppbördsprovision och porto	112: 15		
Distributionskostnad för »Mönsteralbum»	143: 90	556: 05	5,057: 79
För Redaktionskomiten:			
För »Meddelanden» från Svenska Slöjdföreningen år 1895 (1,500 ex.):			
Tryckningskostnader		1,545: 14	
Författarehonorar		879: 01	
Redaktionsarvode		200: —	
Fotografi, fototypi, ritningar		721: —	
Distributionskostnad		99: 64	3,444: 79
Extra omkostnader vid under året anordnad Metallutställning			1,091: 65
Öfriga utgifter:			
Löner och arvoden	2,300: —		
Hyra för lokalen	2,450: —	4,750: —	
Omkostnader för allmänna möten:			
Honorar för 4 föredrag	200: —		
Anordning, transporter	26: 15		
Dekorering	15: 40		
Värme och ventilation	349: 80		
Lyse, ved, vaktmästarebiträde m. m.	419: 60		
Annonser	341: 42		
Postporto, tryckning, frakter, assuranser	567: 93		
Uppbördsprovision	177: 35		
Tryckning och ledamotsförteckning	200: —		
Extra d:o och skrifbiträde	31: 50		
Transport	8,888: 88	4,750: —	1,991: 55

Transport	8,888: 88	4,750: —	1,991: 55
Minskning gen. afskr. å inventarierna	264: 11		
D:o » » å maskiner	57: 75		
D:o » » å outlottade föremål	62: —		
D:o » försäljn. af maskiner	200: —		
Anordnad pristäflan för Guldsmeds-aktiebolaget	305: 96	3,218: 97	
Behållning till 1896:			
Kontant och deposita, samt å Upp- och afskrifningsräkning	1,891: 33		
Inventarier och möbler	5,018: 10		
Maskiner och verktyg	897: 18		
Förlag »Handbok för val af maskiner och handverktyg»	2,067: 73		
Outlottade konstföremål	251: —	10,125: 34	18,094: 31
		Kronor	28,087: 55

b) Föreningens Allmänna Fond.

Debet.

Behållning från 1894		51,379: 60
Inkomster:		
Afgifter för all framtid och 15 år	200: —	
Räntemedel	1,901: 32	2,101: 32
	Summa	53,480: 92

Kredit.

Utgifter:	
Bidrag till egen kassa	1,505: 84
Behållning till 1896	51,975: 08
Summa	53,480: 92

c) Wallmarkska Fonden.

Debet.

Behållning från 1894	19,768: 56
Inkomster:	
Räntemedel	1,024: 85
Summa	20,793: 41

Kredit.

Utgifter:

Utbetalade stipendier	900: —
Behållning till 1896	19,893: 41
Summa	20,793: 41

d) Hamelmannska Fonden.

Debet.

Behållning från 1894	11,691: 73
Inkomster:	
Räntemedel	525: 09
Summa	12,216: 82

Kredit.

Utgifter:

Utbetalda stipendier	750: —
Behållning till 1896	11,466: 82
Summa	12,216: 82

Revisorerna få vitsorda, att Föreningens räkenskaper äro utmärkt väl förda och icke gifva anledning till anmärkningar, samt att säkerhetshandlingarne befunnits i behörigt skick, och få revisorerna på grund häraf hemställa att full ansvarsfrihet må styrelsen beviljas för förvaltningen af Svenska Slöjdföreningens ekonomiska angelägenheter under år 1895.

Stockholm den 14 Mars 1896.

Oscar Frölich. C. Axel Odelberg. J. R. Almgren.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

MATRIKEL

1896 I OKTOBER.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

STYRELSE, UTSKOTT OCH TJENSTEMÄN.

Arbetsåret 1896—1897.

Ordförande:

Universitetskanslern, f. d. Statsrådet, R. och K. af K. Maj:ts orden, Herr Pehr Ehrenheim.

v. Ordförande:

Generaldirektören Erik Storckenfeldt.

Öfrige ledamöter i Styrelsen:

Direktören C. R, Lamm.
Professorn Ernst Jacobsson. Föreningens Kassadirektör.
Intendenten Gustaf Upmark.
Juveleraren Alfred Ambrosius.
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Rektoren V. Adler.

Suppleanter:

Bibliotekarien D:r P. Beijer.
Arkitekt G. Lindgren.
Professorn G. Clason.
Dekoratören H. van Rijswijk.

Första utskottet:

Ledamöter:

Direktören C. R. Lamm. Ordförande.
Generaldirektören E. Storckenfeldt. Föreningens v. Ordförande. Led. af rk.*
Snickaremästare Knut Edberg.

---

* Ledamot af redaktionskommittén.

Juveleraren A. Ambrosius.
Ingeniören Otto Fahnehjelm. Led. af rk.*
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Professorn G. Clason.
Grosshandlaren Max Sievert.

Suppleanter:

Sekreteraren Nils Rahm.
Arkitekten O. Lindberg.
T. f. Professor G. Sellergren.

Andra utskottet:

Ledamöter:

Professoren Ernst Jacobsson. Ordförande. Led. af rk.*
Majoren Alf Björkman. Ordförande i Nämnden och i rk.*
Professoren Geskel Saloman.
Intendenten Gustaf Upmark.
Friherre Emanuel Cederström.
Professoren Carl Curman.
Doktoren Ludvig Looström. Led. af rk.*
Rektoren Viktor Adler.
Arkitekten Th. Thorén.

Suppleanter:

Dekoratören H. van Rijswijk.
Genremålaren J. Kulle.
Ornamentsbildhuggare Henrik Nerpin.

Föreningens sekreterare:

E. G. Folcker, e. o. Amanuens i Nationalmuseum.

Föreningens kassaförvaltare:

Kamrer C. V. Holter. Öfverlärare.

---

* Ledamot af redaktionskommittén.

HANS MAJ:T KONUNGEN

har i nåder förklarat Sig vara

Svenska Slöjdföreningens Beskyddare.

Förste Hedersledamöter:

Hennes Maj:t Drottningen.

Hans Kongl. Höghet Kronprinsen.

Hennes Kongl. Höghet Kronprinsessan.

Hans Kongl. Höghet, Hertigen af Vestergötland.

Hans Kongl. Höghet Hertigen af Nerike.

Prins Oscar Bernadotte.

Hedersledamöter.

Svenske och Norske.

1864 d. 29 Febr.	*Carl Fredr. Wærn*, Fil. D:r, f. d. Statsråd, f. d. President i Kongl. Komm.-Kolleg., L. K. W. A., m. m.
1864 d. 26 Nov.	H. Exc. *Georg Christian Sibbern*, f. d. Statsminister, f. d. Envoyé Extraord. och Min. Plenip., m. m.
1871 d. 26 April.	*Oscar Magnus Björnstjerna*, f. d. Statsminister, Generalmajor, m. m.
» d. 4 Okt.	Frih. *Alfred Henrik Eduard Fock*, Prof., Kansliråd, L. K. W. A., m. m.

1871 d. 4 Okt. *Carl Fredrik Bergstedt,* Fil. Jubel-D:r, Bruksegare, L. K. W. A., m. m.

» » *Fritz Ludvig von Dardel,* Kab.-Kammarh., f. d. Öfver-Intendent, f. d. Öfverstelöjtnant, f. d. Præses i K. Akad. för De Fria Konsterna, m. m. Föreningens Ordförande från d. 11 Dec. 1871 till d. 4 Apr. 1876.

1875 d. 2 Febr. *Per Gustaf Wåhlin,* Departementschef.

1878 d. 2 April. *Pehr Jakob Ehrenheim,* J. K., f. d. Statsråd, Universitetskansler, Direktör för K. Landtbruks-Akad., L. K. W. A., m. m. Föreningens Ordförande sedan den 2 April 1878.

1880 d. 2 Nov. *Jakob Alf Gustaf Björkman,* Major, m. m. Föreningens Vice Ordförande från den 7 Febr. 1863 till den 25 April 1893.

» » *Carl Juhlin-Dannfelt,* Generalkonsul, m. m.

» » *Aug. Abrahamsson,* Godsegare, m. m.

1890 d. 2 Dec. *Gustaf Robert Dahlander,* Professor, Ordförande i Tekniska Skolans Styrelse, L. K. W. A., m. m.

1893 d. 25 April. *Erik Storckenfeldt,* Generaldirektör, m. m. Föreningens Vice Ordförande sedan den 25 April 1893.

Utländske.

1866 d. 7 Mars. *Henry Bessemer,* Ingeniör, London.

1870 d. 12 Jan. *Aug. Seyfert,* D:r, Braunschweig.

1872 d. 4 Sept. *F. von Steinbeis,* D:r, President, Stuttgart.

» d. 6 Nov. *A. Bogdanoff,* Statsråd, Moskwa.

» » *D. Naumoff,* Hofråd, Moskwa.

1873 d. 5 Febr. *G. M. Damberg,* Konsul, S:t Petersburg.

» d. 20 Juni. *N. von Giers,* Utrikesminister, S:t Petersburg.

» d. 15 Okt. *J. von Falke,* Regeringsråd, Wien.

1874 d. 4 Febr. *Alfr. von Lindheim,* Bankdirektör, Wien.

» » *Karl Ritter von Zimmerman-Göllheim,* Bankdirektör, Ordf. i Neder-Österr. Industriföreningen, Wien.

1879 d. 14 Jan. *Edouard André,* Président de l'Union Centrale des Beaux Arts appliqués à l'Industrie, Paris.

Korresponderande ledamöter.

Utländske.

1864. Professorn F. Reulaux, Berlin.
» Skoldirektören O. Jessen, Berlin.
» D:r G. Schnedermann, Chemnitz.
1866. Professor A. Bernhardi, S:or, Eilenburg.
1869. Julius Gerson, Berlin.
» Hortikultören Heinr. Mette, Quedlinburg.
1870. Literatören Gustaf Pappenheim, Wien.
» Ingeniören Paul Loeff, Berlin.
» Arkeologen Peter Lerch, Petersburg.
» Professorn C. G. Estlander, Helsingfors.
» Myntdirektören Aug. F. Soldan, Helsingfors.
1871. Arkitekten W. Klein, Malmö.
1872. Konsuln C. F. Gahlnbäck, Reval.
» Godsegaren Alex. de Dardel, Schweiz.
1873. Arkitekten A. Merle, Paris.
» Literatören Jules Blanc, Paris.
» Fabriksidkaren E. Schönthaler, Wien.
1874. Fabriksidkaren Paul Grünwaldt, Riga.
» Fabriksidkaren C. A. Posner, Budapest.
» Öfver-Ingeniören Alf. Egan, Budapest.
» Regeringsrådet Exner, Wien.
» Ingeniören M. Hatschek, Wien.
» Ingeniören F. Kaupé, Petersburg.
» Literatören F, Wirth, Frankfurt am Main.
» Jur. Kand. F. Wolff, Köpenhamn.
1875. Fabriksidkaren Gustave Drôt, Paris.
» Kommerserådet L. S. Poliakoff, Moskwa.

Ständiga ledamöter,

eller ledamöter, hvilka med 100 kronor erlagt afgift till Föreningen för all framtid.

1845. Artisten N. M. Mandelgren.
1869. Bruksegaren C. A. Rettig.
1873. Grosshandlaren Adolf Peyron.
» Grosshandlaren J. J. Ekman.

1873. Kongl. Hofleverantören Th. Blanch.
1874. Godsegaren Ph. Th. Hagberg.
» Grosshandlaren E. Bergstedt.
» Fabriksidkaren D. J. Elgérus.
» Grosshandlaren L. G. Wahlbeck.
1875. Generalmajor, Frih. C. A. M. Lagerfelt.
» Konsuln Carl Runer.
» Prosten H. T. Wallin.
» Öfver-Kammarjunkaren Grefve C. G. von Rosen.
» Grosshandlaren, Frih. Oscar Dickson.
» Grosshandlaren C. A. Hagendahl.
» Godsegaren Axel Dickson.
» Majoren Nikolaus Törnqvist.
» Fabriksidkaren Joh. Svahn.
» Handlanden Th. Lindegren.
» Grosshandlaren A. F. Forsell.
1876. Grosshandlaren J. Johansson.
» Grosshandlaren C. Carlander.
» Bryggeriidkaren L. Börjesson.
» Grosshandlaren Axel Brandt.
» Grosshandlaren Valdemar Boije.
» Godsegaren C. J. Fogelin.
» Bruksegaren C. J. Yngström.
» Fabrikören J. F. Behrends.
» Grosshandlaren Carl Pripp.
» Majoren J. A. G. Björkman.
1877. Godsegaren Rob. Seybold.
1878. Minister H. Åkerman.
» Byggmästaren G. O. Engelbrektsson.
1880. Grosshandlaren F. Bünsow.
1881. Generalkonsul Simon Sachs.
» Ingeniören C. J. F. Ljunggren.
» Kanslirådet Otto Sjögreen.
1884. Kammarherren Grefve O. Frölich.
1889. Apotekaren A. Kaijser.
» Bankdirektören C. Eberstein.
1890. Bankdirektören K. A. Wallenberg.
» Bruksegaren O. Ljungqvist.
» Jägmästaren C. Degerman.
» Prosten Jak. Sam. Söderberg.
» Grefve Carl Trolle-Bonde.
» Ingeniören Alarik Liedbeck.
» Konditorn Magnus Davidson.
» Kanslirådet Grefve Fredrik von Rosen.
» Direktören Gustaf Rooth, Nürnberg.
1891. Grosshandlaren P. Petré.
» Kyrkoherden J. G. Wahlström.

1891. Fabriksidkaren James Gibson.
1892. Grosshandlaren Aug. Röhss.
» Apotekaren C. O. Strömholm.
1893. Generalkonsuln R. Schumburg.
» Häradshöfdingen C. A. Weinberg.
» Professorn Hjalmar Sjögren.
1894. Bryggaren Melcher Lyckholm.
1895. Grosshandlaren A. F. Cavalli-Holmgren.
1896. Grosshandlaren Joseph E. Sachs.
» Värdshusidkaren Ernst Davidsson.
» Grosshandlaren Arthur Thiel.
» Öfverceremonimästaren, Frih. Carl C:son Bonde.
» Grosshandlaren Emil Österlind.

Ledamöter för 15 år.

Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894).
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895).

Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896).
Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895).
Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Dir. (1896—1910).

Carlsson, Fredr., Grosshandlare (1896—1910).
Cedergren, H. T., Verkställande Direktör, Stockholm (1879—1893).
Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1889—1903).

Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping (1878—1892).

Fehrman, C., Kontraktsprost, Träslöf (1892—1906).
Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910).
Flygt, L. A., Disponent, Ljungå (1881—1895).

Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare, Stockholm (1890—1904).
Grönvall, Edvin, Bruksegare, Hellefors (1881—1895).

Hartvig, Herman, Grossh., Göteborg (1895—1909).

Ideström, Carl Aug., Grosshandlare, Oskarshamn (1891—1905).

Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg (1881—1895).
Liljekvist, P. A., v. Konsul, Sundsvall (1882—1896).
Lind af Hageby, Ebba, Enkefru, Stockholm 1890—1904).

Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—1892).
Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895).
Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901).

Malmberg, Carl, Handskfabrikör (1896—1910).

Nauman, Th., v. Häradshöfding (1896—1910).
Nordenskjöld, O. W., Kommendörkapten, Stockholm (1890—1904).
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904).

Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903).

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).

Ramstedt, Viktor, J:r, Grosshandlare, Stockholm (1890—1904).
Rosander, Edvard, Grosshandlare, Stockholm (1895—1909).
Rudin, W., Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala 1888...1902).

Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall (1887—1901).
Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910).
Sundström, Pehr, Klädeshandlare, Stockholm (1889—1903).
Swartz, P., Fabrikör, Norrköping (1886—1901).

Taube, Bernh., Frih., Arkivarie, Stockholm (1890 —1904).

Wahlund, C., Fil. D:r, Professor, Upsala (1889—1903).
Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903).
Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901).
Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping (1881—1895).
Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895).
Widmark, C. O., Förste Landtmätare, Falun (1878—1892).
Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1882—1906).
Wulff, Fredr., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).
Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde, Stockholm (1893—1907).

Svenska Slöjdföreningens Ledamöter.

I Stockholm.

† H. L. utmärker Hedersledamot.
** St. L. » Ständig Ledamot, som erlagt afgift till Föreningen för all framtid.
* » Ledamot, som erlagt afgift för 15 år.

Invald

Aarflot, A. G., Verkmästare 1890
Abelin, G. R., Generallöjtnant 90
Abenius, Knut, v. Häradshöfding 77
Abramson, Gabr., Grosshandlare 54
Abramson, Axel, Grosshandlare 81
Adelsvärd, Axel, Frih., Godsegare 73
Adler, Viktor, Rektor, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet* 88
Adlerstråhle, A. T. G., Kassör 64
Ahlberg, J. P., Disponent 93
Ahlgren, Ch., Justitieråd 77
Ahlgren, P. E., Kommendör 73
Ahlsell, Ad., Öfveringeniör 77
Allstrin, J. E., Ingeniör 77
Allstrin, G. A., Ornamentssmed 90
Alströmer, Aug., Frih., Kanslisekreterare 96
Almgren, Fr., Öfverdirektör 74
Almgren, J. R., Snickaremästare 77
Almgren, L. F. Th., Målaremästare 73
Almgren, Oskar, Grosshandlare 66
Almström, Rob., Fabriksdisponent 68
Althainz, F. G., Grosshandlare 74
Althin, Caleb, Artist 93
Ambrosius, A. V. J., Juvelerare, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 52
Amundson, Alb., Kapten 90
Anderberg, A. W., Verkmästare 90
Anderberg, A. J., Arkitekt 90
Andersson, Aug., Spegelfabrikör 90
Andersson, Alfr., Fabrikör 81
Andersson, Axel N., Byggmästare 77
Andersson, Erik, Ingeniör 90
Andersson, J., Byggmästare 59
Andersson, N. B., Bokbindare 89
Andersson, Hjalmar, Urfabrikör 94

Invald

Andrée, S. A., Öfveringeniör 1888
Annerstedt, L., f. d. Justitieråd, Ordförande i Nya lagberedningen 81
Arfwedsson, A., Bruksegare 73
Arwedsson, C. Edv., Ryttmästare 81
Arwidsson, J. A., Sjökapten 73
Arnberg, J. W., Fil. D:r, Bankofullmäktig 73
Arosenius, Ludv., Konsul 64
Askergren, H. E. Bryggare 77
Aspengren, F. U., Snickaremästare 47
Asplund, Axel G., Gravör 89
Asplund, F. O., Uppbördskom. 96
Asplund, H., Civilingeniör 73
Atmer, G., Brukspatron 96
Aurell, C., Läderhandlare 71

Backert, C. H., Verkställande Direktör 73
Ballé, O. S. S., Grosshandlare 81
Bandelin, R., Registrator 90
Bang, L. F., Byggmästare 90
Beck, J. Viktor, Bokbindare 88
Becker, C. G., Grosshandlare 73
Becker, Wilh., Grosshandlare 73
Beckman, O. A., v. Häradshöfding 73
Bégat, E., Grosshandlare 63
Beijer, Carl G., General-Direktör 47
Beijer, Fr., Förlagsbokhandlare 71
Beijer, G. W., Handlande 73
Beijer, Malin, Fru 89
Beijer, Peter, Fil. D:r, Amanuens 89
Bellio, Antonio. Stuckatör 90
Benckert, C. H. j:r, Snickarem. 71
Bengtson, Carl, Grosshandlare 76
Bengtson, Joh. A., Destillator 81

Invald
Bennich, N. A. G:son, f. d. Generaltulldirektör 1852
Berg, G. F., Kamrer 73
Berg, Lars, Generaldirektör 81
Berg, Nils, Grosshandlare 71
Berg, Oskar, Konditor 73
Bergelin, Th., Kapten 90
Bergenzaun, P. A., Kapten 93
Bergren, Dav., f. d. Trädgårdsm. 77
Berggren, Jos., f. d. Trädgårdsm. 77
Berggrén, A. N., Hofkalligraf 73
Bergholtz, F. M., Husegare 64
Bergholtz, K. G., Klockgjutare 81
Berglund, Anna, Fröken 91
Bergman, E. W., Arkivarie 90
Bergstedt, Carl, Fabriksidkare 73
**Bergstedt, Eric, Grosshandl., St. L. 73
Bergstedt, J. A., Fil. D:r, Bibliotekarie 88
Bergström, A. Wilh., Arkitekt 81
Bergström, Alb. L., Körsnär 89
Bergström, Axel T., Körsnär 88
Bergström, Fr., Kammarråd 64
Bergström, J. Gust., Civilingeniör 77
Bergström, Karl J., v. Häradshöfd. 91
Bergström, L., f. d. Bruksförvaltare 74
Berndes, G. F., Bruksegare 88
Berns, H. R., Konditor 71
*Bernström, John, Ing., Verkst. Direktör 96
Bétzen, V. L., von, Bruksegare 73
Biddle, O. J., Verkst. Direktör 77
Billing, W., Rådman 73
Billman, A. W., Metallfabrikör 90
Birgén, Axel, Målare 89
Björklund, Henning, t. f. Byråchef 90
Björck, Eman., Gulddragare 73
Björklund, Gustaf, Expeditionssekreterare 81
Björklund, J. A., Redaktör 81
**† Björkman, Alf, Major, *ledamot af 2:a utskottet.* St. L., H. L. 57
†*Björnstjerna, O. M., f. d. Statsråd, Generalmajor. H. L. 71
**Blanch, Theod., K. Hofkonsthandlare. St. L. 71
Blanck, Carl, Grosshandlare 90
Blix, G., Öfverstelöjtnant 74
Blixén, C. Oscar, Protokollsekreterare 77
Blom, C. E., Kanslisekreterare 88
Boberg, A., Apotekare 72
Boberg, Gottfr., Ingeniör 91
Bodach, Carl, f. d. Cigarrfabrikör 66
Boëthins, Emil, Fabrikör 72
Boévie, Aug., Handlande 77
Boheman, Carl, Kanslisekreterare 81

Invald
Bohman, Knut, Grosshandlare, Konsul 1881
Boije, Carl O., Lärftskramhandlare 71
Boklund, Cecilia, Fröken 89
Bolin, F. C., Kommissarie 74
Bolinder, A., Ingeniör 66
Bolinder, J., Ingeniör 46
Bolling, G., Medicinalråd 87
**Bonde, Carl C:son, Öfverceremonimästare, Friherre. St. L. 96
Bonnier, Alb., Bokförläggare 54
Bornstedt, E., von, Kapten 91
Boström, E. G., Statsminister 93
Boström, Otto, Teckningslärare 92
Bovin, K., Trädgårdsanläggare 89
Brahe, Magnus, Grefve, Löjtnant, Kammarherre 77
Brahe, Nils, Grefve, Ryttmästare, Kammarherre 73
Brandel, C. H., Kamrer 73
Brandt, Amélie, Fröken, Föreståndarinna 90
Branting, Agnes, Fröken, Direktris 91
Bratt, H., Telegrafdirektör 77
Braun, F. A., Skorstensfejare 71
Braune, J. G., Marininingeniör 74
Braunerhjelm, N. F. H., Ryttmäst. 74
Bredberg, C. G., Kapten 90
Brehmer, E. F., Mekanikus 73
Brenguiér, O. E., Revisor 77
Brinck, C. W., Grosshandlare 46
Brinck, Edw., Grosshandlare 65
Brissman, Gustaf, Rådman 73
Broander, N. Frith., Handlande 77
Brohman, J. H., Grosshandlare 73
Broms, A. F., Grosshandlare 74
Broms, G. E., Grosshandl., Konsul 96
Broomé, L., Kapten 81
Brown, Mauritz, Disponent 90
Brusewitz, E. H., Myntdirektör 77
Bukowski, H., Konsthandlare 73
Burmester, C. W., Grosshandlare 81
**Bünsow, Fr., Grosshandlare. St. L. 80
Bång, J. A., Bruksegare 73
Bäcklin, W., Löjtnant 89
Bäckström, G. O., Husegare 45
Bäckström, Joh., Grosshandlare 47
Bäckström, Joh. A., Grosshandlare 90
Bökman, L. C., Juvelerare 74
Börtzell, A., Hofintendent 90
Böttiger, John, Fil. D:r, Hofintendent 81

Campanins, F. W. Handlande 73
Carlin, J. A., Skräddaremästare, Husegare 73

Invald
Carlman, Ryno, Hofjuvelerare 1889
Carlsson, Daniel, Mönstertecknare 89
Carlsson, E. Wilhelm, Grosshandl. Bankdirektör 96
Carlsson, Fredr., Grosshandlare 96
Carlstedt, N. J., Generalkonsul 73
Carlström, C. R., Fabrikör 66
Casparsson, Edvard H., Tjensteman 90
Cassel, Edv., Expeditionschef 94
** Cavalli-Holmgren, A. F., Grosshandlare. St. L. 95
Cedergren, A. N., Jägmästare 77
* Cedergren, H. T., Verkställande Direktör (1879—1893) 79
Cederlund, Edw., Grosshandlare 54
Cederlund, E. H., Målaremästare 74
Cederqvist, Justus, Fototypör 90
Cederström, C. G. K., Kabinettskammarherre 92
Cederström, Emanuel Th., Frih., 77 *ledamot af 2:dra utskottet* 77
Celsing, Gust., Kammarherre 73
Cervin, C. G., Bankir 63
Chelius, Gust., Bokförläggare 89
Clason, J. G., Professor, *ledamot af 1:a utskottet* 60
Cohrs, C. F. R., Sockerbr.-Ingeniör 94
Collijn, Alfr., Grosshandlare 81
Collin, C. G., Fabrikör 63
Cronquist, A. Werner, Professor 63
Cronstedt, R., Grefve, Generaldirektör 63
Curman, Carl, Med. D:r, Professor, *ledamot af 2:dra utskottet* 73

Dahl, F. G. A., Professor, Intend. 73
Dahlberg, A. E., v. Häradshöfding 96
†Dahlander, G. R., Professor. H. L. 63
Dahlerus, Gotth., Stadskassör 90
Dahllöf, Alf J:son, Fotograf 81
Dahlman, C. D., Kartograf 71
Dahlman, G. Wald., Regementsskrifvare 77
Danelius, B. A., Grosshandlare 45
Danielsen, Jöh:s, Grosshandlare 92
Dannström, I., Direktör 54
†Dardel, F. L., von, Kabinettskammarherre, f. d. Öfverintendent H. L. 71
** Davidson, Magnus, Konditor. St. L. 90
** Davidson, Ernst, Värdshusidkare. St. L. 96
Degen, J. J., Fabrikör 89
De Laval, Gust., Fil. D:r, Civilingeniör 81
Dessle, J. A., Handlande 73
Dickson, Ch., Med. D:r 88

Invald
Ditzinger, Frans, Fabriksidkare 1870
Ditzinger, Wilh., Fabriksidkare 64
Dufva, A. G., Nysilfverfabrikant 48
Dufva, C. F., Apotekare 63
Dufva, H., Bokhållare 90
Dölling, F., s:r, Bryggare 73

Eckert, Fritz, Arkitekt 81
Edberg, K. Th., j:or, Snickaremästare, *ledamot af 1:a utskottet, suppleant i styrelsen* —
Edblom, J. R., Byggmästare 90
Edelsvärd, A. W., Major 63
Edholm, Erik af, Förste Hofmarsk. 73
Egnell, Emil, Grosshandlare 81
†Ehrenheim, P. J., f. d. Statsråd, Universitetskansler, *föreningens ordförande*. H. L. 73
Ek, Ernst, Ingeniör 89
Ekdahl, Elin, Fru, Teckningslärarinna 90
Ekelund, H., Bruksegare 93
Ekevall A. F., Häradshöfding 73
Ekevall, Fru 92
Ekgren, Carl E., Kamererare 90
Eklund, A. F. Med. D:r 90
Eklund, Gustaf, kontorschef 93
Eklund, M., Målaremästare 74
Ekstrand, A., Uppbördskommissarie 47
Ekström, C., f. d. Landshöfding 73
Ekström, Fr., Expeditionschef 74
Ekström, John, Teckningslärare 89
Ebbe, Adolph, Tobaksfabrikör 73
Elliot, H., Generalmajor 73
Ellström, E., Snickare —
Ellström, L., Snickaremästare 89
Enander, S., Possessionat 74
Enequist, Carl, Mönsterritare 90
Engblom, Walter, Kassör i Fångvårdsstyrelsen 90
Engelke, Klæs, f. d. Tullförvaltare 75
Engström, J. Alfr., Källarmästare 77
Engström, Axel, Bokbindare 73
Engvall Carl A., t. f. Generalkonsul 81
Erdmann, Edvard, Geolog 90
Ericsson, Anders, Ingeniör 90
Ericsson, Hj., Hattfabrikör 77
Eriksson, Georg, Civilingeniör 90
Eriksson, L. M., Fabrikör 89
Essen, F., von, Frih., Riksmarskalk 73

Fægersten, E., Ingeniör 92
Fahlcrantz, C. J., Fil. D:r, Bokförläggare 81
Fahlén, A. F., Glasmästare och Förgyllare 73

Invald

Fahnehjelm, O., Civilingeniör, *ledamot af styrelsen, 1:a utskottet* 1874
Falk, W., Bruksegare ... 90
Falkman, Carl, Grosshandlare ... 73
Falkman, Henr., Grosshandlare ... 90
Ferlin, Oscar, Grosshandlare ... 81
Fick, Anton Th., Fabriksidkare ... 73
Finnström, William F. R., Grossh. 90
Flodqvist, C. A., Arkitekt ... 90
Flygare, Gustaf, Löjtnant ... 90
†Fock, A. H., Frih., Kanslіråd. H. L. 71
Folcker, E. G., Amanuens, *Föreningens sekreterare* ... 89
Folcker, Ivar, Bokhållare ... 89
Forsberg, Rob., Agent ... 94
Forsgrén, R., Grosshandlare ... 68
Frænkel, G. D., Grosshandlare ... 69
Frænkel, L., Bankir ... 88
Francke, J. R., Grosshandlare ... 81
Franke, Bernh., Handlande ... 73
Fredlund, P. G., Ingeniör ... 92
Fredrikson, Gustaf, Direktör ... 73
Fredricia, S., Grosshandlare ... 63
Frestadius, Otto, Direktör ... 66
Friberg, Fr., Bankokommissarie ... 73
Friedländer, Herman, Grosshandl. 90
Friefeldt, Aug., Dekorationsmålare 77
Friesen, Otto von, Fil. D:r, Konungens Bibliotekarie ... 72
Fris, Gustaf, Grosshandlare, Bankdirektör ... 66
From, Per, Fabrikör ... 89
Fromm, Arth., Sidenkramhandlare 90
Frykholm, N. E., Ingeniör ... 91
Fränckel, E., Generalkonsul ... 74
**Frölich, O., Grefve, Kammarherre. St. L. ... 83
Förberg, Elof, Hoftandläkare ... 90
Förselius, A. G., Verkställande Direktör ... 75

Gartz, C. G., Bokauktionskommiss. 90
Geber, Hugo, Bokförläggare ... 81
Geete, Rob., Fil. D:r, Bibliotekarie 81
Georgii, Axel, Konsul ... 77
Gernandt, Chr. Laur., Boktryckare 90
Gestrin, Rob., Grosshandlare ... 96
Gillberg, Otto, Portföljfabrikant ... 88
Gilljam, C. F., Statsråd ... 73
Gisberg, Sofia, Fröken ... 89
Giöbel, C. A., Bruksegare ... 88
Giöbel, Selma Fröken ... 74
Gough, Hugh, Legationssekreterare 90
Grabow, C., Dekorationsmålare ... 77
Grahl, Hj., Jägmästare ... 73
Grandinson, Alfred, f. d. Byråchef 73
Granholm, A., f. d. Fabrikör ... 45

Invald

Grenander, E., f. d. Borgmästare 1873
*Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare (1890—1904) ... 81
Groll, W. L., Statsråd ... 81
Grönbäck, J. W., Urfabrikör ... 52
Gullberg, Emil, Fabriksidkare och Grosshandlare ... 66
Gullberg, F. A., Grosshandlare ... 90
Gullbransson, G., Apotekare ... 73
Gumælius, Arvid, Verkställande Direktör ... 73
Gumælius, Sofia, Fröken, Grosshandl. ... 88
Gumpert, Morris, Grosshandlare 90
Gyldén, Hugo, Professor ... 73
Gyldenstolpe, A. G., Fersen-, Grefve, Öfverste, Förste Hofstallmästare ... 73
Göransson, E. F., Ingeniör ... 77
Göthe, G., Fil. D:r, Amanuens ... 76

Hagander, A. G., Antiqvitetshandl. 90
**Hagberg, Ph. T., f. d. Godsegare. St. L. ... 74
Hagbergh, C. P., Kanslisekreterare 74
Hagdahl, Ch. Em., Med. D:r ... 64
Hagerman, J. L., Ingeniör ... 92
Haglind, J. A., Fabrikör ... 73
Haglund, E. Arkitekt ... 94
Hahn, Conr., Med. D:r ... 73
Hald, D., Ingeniör ... 89
Hallgren, Erik G., Redaktionssekreterare ... 90
Hallström, P. W., Sidenfabrikör ... 52
Hammarlund, N. M., Byggmästare 81
Hammarskjöld, C. G., Justitieråd 81
Hammarstrand, J. A., Fastighetsegare ... 96
Hammarstrand F. A., Fastighetsegare ... 96
Hammarström, Hj., Disponent ... 94
Hanno, C. W. von, Arkitekt ... 96
Hallin, Axel, Konsthandlare ... 96
Harmsen, Wilh., Grosshandlare ... 81
Hasselqvist, Alexis, Löjtnant ... 91
Hauffmann, Karl, Grosshandlare 90
Havermann, K. V., Ingeniör ... 90
Hazelius, A., Fil. D:r ... 62
Hebel, G. A., Fabrikör ... 90
Heckscher, Ed., Bankdirektör ... 65
Hedberg, A. R., Bokhållare ... 74
Hedberg, Gust., Bokbindare ... 89
Hedin, L., Stadsarkitekt ... 73
Hedvall, Alfr., Linkramhandlare 89
Heilborn, Otto, Konsul ... 90
Heiss, F., Disponent ... 69
Hellbacher, F., Konditor ... 75

Invald
Hellberg, J., Frithiof, Redaktör 1890
Helldorf, Edv., Dekorationsmålare 89
Hellman, C. H., Grosshandlare ... 80
Hellman, Erl., Grosshandlare 90
Hellsten, Joh., Bokhandlare 81
Hellström, A. N., Vagnmakare ... 77
Hellström, Thure, Med. D:r 90
Hellström, Victor, Grosshandlare 73
Hellström, E. Aug., Arkitekt 96
Henricsson, J. B., Snickaremästare 89
Hernblom, W., Revisionssekreterare 88
Hernmarck, C. G., Justitieråd ... 73
Herrström, Bengt, Byggmästare ... 90
Herzog, P., Generalkonsul 69
Heurlin, E., Arkitekt 90
Hierta, Hedvig, Fröken 88
Hildebrand, H., Riksantikvarie ... 93
Hindbeck, F. O., Protokollssekret. 90
Hirsch, Ernst, Ingeniör 81
Hirsch, Oscar, Ingeniör 77
Hirsch, Isaak, Grosshandlare 96
Hjortzberg, F. W., Hofauditör, Rådman 73
Hochschild, C. F. L., Friherre ... 90
Hoffman, Aug., f. d. Slottsarkitekt 54
Hoffstedt, W., Lektor 71
Hofsten, Bengt, Erl:son von, Tjensteman i Handelsbanken ... 90
Hoffsten, Ernst, Byggn.-ingeniör 96
Hofsten, C. J. von, Sekreterare i Arméförvaltningen 73
Holck, Helen, Fröken 92
Holm, G. B. A., v. Häradshöfding, Verkställande Direktör 81
Holm, Hugo, Grosshandlare 81
Holmberg, M. O., Urmakare 90
Holmer, F., Grosshandlare 90
Holmgren, A. M., Grosshandlare 66
Holmgren, H. T., Arkitekt 81
Holmström, E. A., Apotekare 74
Holmström, M., Bagare och Handlande 73
Holter, C. V., Kontorschef, Öfverlärare, *föreningens kassaförvaltare* 91
Holter, G. W., Mönsterritare 93
Horn, H. von, Kammarherre 90
Hubendick, L. A., Kapten 81
Hultberg, Clæs, Förgyllare 91
Husberg, H., f. d. Kommissarie i Riksgäldskontoret 73
Husberg, K. S. Expeditionschef ... 90
Hübner, E., v. Häradshöfding ... 88
Hübner, L., f. d. Departementschef 73
Håkansson, John, Stadsmäklare ... 73
Hård af Segerstad, A., Rådman ... 73
Häggström, C., Med. D:r 73

Invald
Höglund, Anton, Konsul 1881
Höglund, Fabian, Urfabrikör 73
Höglund, Otto M., Grosshandlare 81
Hökerberg, And., Verkst. Direktör 77
Höpken, Nils von Lantingshausen, Frih., Godsegare 92

Ianse, Albert, Kapten 93
Ingelotz, Wilh., Kamrerare 73
Ingmansson, J. F., Köpman 73
Isacson, L., Stadskassör 77
Israelsson, J., Grosshandlare 90

Jacobi, Alvin, Ingeniör 81
Jacobsson, E., Slottsintendent, Professor, *ledamot af styrelsen och ordförande i 2:a utskottet, kassadirektör* 72
Jacobson, E., Pianofabrikant 73
Jacobsson, Maur., A., Handlande 74
Jaenson, C. W., Teckningslärare 90
Jagdmann, W., Stenhuggeriidkare 90
Jahnson, Jean, Juvelerare 88
Janse, Alb., Kapten 96
Janson, Carl, Med. D:r 91
Janson, G. W., Kommissarie i Riksbanken 73
Jansson, A., Byggmästare 81
Jansson, J. C., Dekorationsmålare 81
Jehander, C., Ingeniör 77
Jochnick, J. A. af, Löjtn., Direktör 94
Johansson, Aron, Arkitekt 90
Johansson, Carl, Fabrikör 93
Johnson, Axel, Generalkonsul ... 80
Johnsson, E. G., Med. D:r 88
Jonsson, C. E., Möbelsnickare ... 89
Josephson, Wilh., Grosshandlare 73
Juel, A. Bernhard, Kapten 92
Julius, Aug., Handlande 73
Jungstedt, Axel, Genremålare 90

Kardell, Maria, Fröken, Porslinsmålarinna 90
Karlson, V., Arkitekt 90
Karsten, W., f. d. Bagare 54
Kastman, J. A., Gravör ...... —
Kastman, J. J., Grosshandlare ... 74
Kempe, B., Grosshandlare 74
Key, Axel, Professor 70
Keyser, Sixten, Konsul 90
Kinander, Emil, v. Häradshöfding 90
Kjellén, J. M., Sekreterare 74
Kjerrman, Ferd., Landskanslist ... 81
Klason, P., Professor 90
Klinckowström, J. H., Frih., Arkivarie 81

Invald

Klinckowström, R., Frih., f. d. Öfverste 1866
Klingström, Ehr., Teckningslärare 90
Klingvall, N. L., Med. D:r 81
Klint, C. V., Läderhandlare........ 66
Klint, F. G., Fabriksidkare........ 74
Klint, V. af, Kommendörkapten... 81
Klintberg, Ferd. af, Revisor 74
Knylenstierna, Erik, Civilingeniör 92
Korsgren, C. G., Bankokommissarie 74
Krook, Napoleon, Grosshandlare 96
Krusenstjerna, Edv. von, Generalpostdirektör........ 89
Kulle, Jacob, Artist, *suppleant i 2:a utskottet* 90
Kyhlberg, O., Direktör........ 90
Königsfeldt, W., Auditör........ 76

Lagerberg, Sven, Grefve, General 57
Lagerberg, David, Verkmästare... 93
Lagerberg, A., s:r, Fabrikör 96
Lagergren, A. G., Fabrikör........ 55
Lagerholm, J. F., Kapten........ 77
Lagrelius, Axel, Ingeniör........ 94
Lamm, Carl Robert, Ingeniör, Verkställande Direktör, *ledamot af styrelsen, ordförande i 1:a utskottet*... 81
Lamm, Herm., Grosshandlare...... 79
Lamm, Ida, Fröken 91
Lamm, Oscar, J:r, Verkställande Direktör 81
Lancken, E. F., von der, Öfverste 81
Landelius, J. C., Hofkonditor...... 73
Landtblom, Odd, Disponent 90
Laquist, Hj., Grosshandlare 73
Laurell, O. H., Läderhandlare ... 72
Laurén, P. A., Urfabrikör 55
Laurén, C., Kassadirektör 96
Laurin, C. T., Kronometermakare —
Leffler, G. Mittag-, Professor 73
Leiber, Herm., Grosshandlare...... 73
Leier, Ernst, f. d. Regementsläkare 73
Leman, Eduard, Direktör........ 73
Leopold, C. A., Komminister...... 73
Lewenhaupt, Sten, Grefve, Amanuens 90
Levin, Ludv., Konditor 64
Leyonmark, C. E. von, Assessor 91
Liberg, L. L., Grosshandlare 81
**Liedbeck, Alarik, Ingeniör. St. L. 90
Lilienberg, G. R., Justitieråd...... 73
Liljeblad, F. Th., Öfverlärare...... —
Liljekvist, Fredr., Arkitekt........ 89
Lilliehök B:son, E., Löjtnant...... 96

Invald

*Lind af Hageby, Ebba, Enkefru (1890—1904) 1890
Lindahl, P. Axel, Kapten 96
Lindberg, Adolf, Medaljgravör, Professor 74
Lindberg, J. E., f. d. Bagare, Handlande 73
Lindberg, Lydia, Fröken........ 91
Lindberg, N. J., Grosshandlare ... 66
Lindberg, O., Arkitekt, Öfverlärare, *suppleant i 1:a utskottet*........ 70
Lindblom, Hj., Uppbördskommissarie 89
Lindeberg, K., Fil. D:r, Kansliråd 81
Lindegren, Aug., Arkitekt 89
Lindell, Per, Ingeniör 76
Linderoth, John, Urfabrikör 73
Lindgren, A. M., Öfverste 59
Lindgren, A. R., Bryggare 73
Lindgren, A. R., Kongl. Hofjuvelerare 93
Lindgren, C. A., Grosshandlare... 81
Lindgren, G. A. H., Arkitekt, *suppleant i Styrelsen* 93
Lindgren, Th. B., Handlande...... 74
Lindholm, A. G., Grosshandlare... 73
Lindmansson, J. A. W. Bokbindaremästare 73
Lindmark, Aug., Skomakaremästare 73
Lindqvist, C. A., Mekanikus 66
Lindqvist, H. P., Svarfvaremästare 93
Lindroth, Carl A., Grosshandlare 73
Lindroth, J. A., Grosshandlare ... 73
Lindskog, Fr., Disponent, Arkitekt 77
Lindström, A., Fabriksidkare...... 89
Lindström, G., Assistent 81
Lindström, J. F., Boktryckerifaktor 77
Lindström, V. O., Grosshandlare 96
Lindståhl, Emil, Arkitekt 90
Lindvall, C. A., Öfveringeniör ... 73
Ljungberg, C. E., f. d. Advokatfiskal 63
Ljungberg, E. A., Apotekare 74
Ljungberg, Knut, Apotekare 77
Ljunggren, G., Byggnadsingeniör 94
Ljunglöf, Knut, Grosshandlare ... 64
Lohoff, G., Grosshandlare 81
Londicer, C., Grosshandlare 74
Looström, C., Bokhandlare 88
Looström, Ludv., Fil. D:r, Sekreterare i Fria konsternas Akademi, *ledamot af 2:a utskottet* ... 74
Lovén, John, Grosshandlare 73
Lovén, J. H., President 89
Lowisin, C., Frih., Major........ 90
Ludin, Joh., Grosshandlare........ 81
Lundbeck, A. M., Handlande...... 73

Invald

Lundberg, A. E., Fabrikör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet* 1873
Lundberg, Birger, Tapetserare 94
Lundberg, John, Byråassistent i K. Jernvägsstyrelsen 80
Lundberg, K. L., Garnhandlare 77
Lundberg, Olof R., Mariningeniör 90
Lundberg, O. T., Kapten 91
Lundberg, Th., Bildhuggare 90
Lundeberg, A. W., Direktör 96
Lundgren, P. Hj., Kakelugnsfabrikör 96
Lundgren, B. H., Disponent 90
Lundin, Alfr., Bokbindare 77
Lundin, C. J., Grosshandlare 95
Lundin, Augusta, Fröken 89
Lundin, C. R., Grosshandlare 77
Lundin, Hulda, Fröken 90
Lundman, Julius, Fil. D:r, v. Lektor 74
Lundqvist, F. W., Bokhandlare 73
Lundstedt, Bernhard, Fil. D:r, Biblioteksamanuens 90
Lundstedt, L., J:son, Grosshandlare 96
Lundström, C. F., Godsegare 47
Lundström, Fr., Direktör 73
Lundström, J., Grosshandlare 88
Lundvall, Axel, v. Häradshöfding, Verkställande Direktör 73
Lyth, G. W., Instrumentmakare 63
Löfgren, John V., f. d. Sidenkramhandlare 73
Löfman, C., Öfverdirektör 65
Löfman, Aug. Wilh., Sidenfabrikör 96
Löfmark, L. O., Snickare 96
Löfvander, J. V., Rådman 60
Löfving, Thure, Emaljör 84
Lönegren, G. W., Generaltulldirektör 90
Löwstädt, C. R., f. d. Skräddare 64

Maass, Wilh., Grosshandlare 77
Magnusson, Er. Joh., Byggmästare 64
Malm, G., Hofrättsnotarie 81
Malmberg, F., Ciselör 89
Malmberg, Carl A., Handskhandlare (1896—1910) 96
Malmqvist, F. W., Snickaremästare 89
Malmström, A., Professor 72
**Mandelgren, N. M:son, Artist. St. L. 45
Marcks von Würtemberg, J., Frih., Major 76
Marcus, Isaac, Disponent 49
Martin, F. R., Amanuens i Histor. Museum 92
Martin, H., Generaldirektör 93
Matson, A. L., Konsthandlare 90
Medin, O., Professor 85

Invald

Meisner, John, Grosshandlare 1890
Mellin, L. O., Bildbuggare 77
Meyer, Wilh., Xylograf 90
Meyerson, W., Bankdirektör 90
Michaelson, K., Bruksegare 80
Mineur, C. G., Fabrikör 45
Molander, Axel, Direktör 74
Molander, C. A., Grosshandlare 73
Moll, John G., Bankdirektör 73
Montan, E. V., Professor 77
Montelius, W., v. Häradshöfding, Riksbankens ombudsman 77
Morssing, Frans, Handlande 90
Murray, A., Apotekare 93
Myrstedt, I. L., Grosshandlare 89

Nachmanson, Abr., Handlande 73
Nachmanson, Edv., Grosshandlare 73
Nachmanson, H., Grosshandlare 77
*Naumann, Th., v. Häradshöfding (1896—1910) 81
Nerman, G., Major 58
Nerpin, H., Ornamentsbildhuggare, *suppleant i 2:a utskottet* 59
Neumann, A., Artist 90
Nilsson, Herm. J., Ingeniör 90
Nilsson, C. Aug., Källarmästare 96
Nilsson, O., Snickare 94
Nilsson, C. F., Bagare 73
Nordenfeldt, L. M., Landtmäteridirektör 66
Nordenskiöld, A. E., Frih., Prof. 69
*Nordenskiöld, O. W., Kommendörkapten (1890—1904) 90
Nordenström, G., Professor 88
Nordin, Ernst, Bokhandlare 87
Nordling, J. R., Grosshandlare 73
Nordström, C. A., Civilingeniör 90
Nordström, Simon, Fil. D:r, Kanslisekreterare 75
Nordström, Th., Fil. D:r, Kommerseråd 80
Norelius, C. Oskar, Bergsingeniör 90
Norman, C. E., Uppbördskommissarie 80
Norrman, V., Öfverste 73
Norström, Claës G., Civilingeniör 90
Notini, Axel, Bildhuggare 90
Nystrand, A. E., Handlande 73
Nyström, Ludv. R., Hofintendent 81
Nyström, N. G., Rådman 81

Odelberg, C. Axel, Kapten 89
Odhner, C. T., Riksarkivarie 90
Odhner, Hjalmar M., Snörmakare 96
Ohlsson, Joh., Tekn. Fabrikör 63
Ohlsson, O. E., f. d. Målaremästare 77

Invald

Oldenburg, J. F. H., Kontorschef 1873
Ollman, E. A., Civilingeniör 77
Olrog, Th., Grosshandlare 88
Olsson, H. V., Jernkramhandlare 73
Ossbahr, C. A., Föreståndare för Kongl. Lifrustkammaren 79
Otter, Erik af, Frih., Assessor ... 92

Palm, Carl, Amanuens 91
Paton, Ninian, Grosshandlare 67
Personne, Nils Premieraktör 90
Petersson, Edv. R., Med. D:r, Regementsläkare 73
Petterson, C. E., Fabrikör 72
Petterson, M., Fabrikör 93
Petterson, Gustaf, Fabrikschef ... 91
Pettersson, Joh:s, Konst- och ornamentsmed 89
Pettersson, Robert, Tapetserare & Dekoratör 96
Pettersson, S. O., Professor 89
** Peyron, Ad., Grosshandlare. St. L. 56
Peyron, Ludv., Grosshandlare 66
Philipson, C. D., Konsul 74
Piehl, C. G., Bryggare 81
Piehl, J. F., f. d. Bagare 64
Piehlgren, Johan, Marindirektör ... 81
Piper, Fr., Grefve, Hofstallmästare 73
Plomgren, A. von, Frih., Kammarjunkare 81
Poppius, E. G., Tullfiskal 96
Posse, Arvid Fr:son, Grefve, f. d. President 73
Printzsköld, O., Kabinettskammarherre, Chef för H. M. K:s hofförvaltning 74

Quensel, Lily, Fröken 83

Rahm, Edv., Handlande 74
Rahm, Nils, Sekreterare, *suppleant af 1:a utskottet* 89
Ramstedt, Aug., Handlande 66
Ramstedt, Emil, Rev.-sekreterare 73
Ramstedt, J. O., Assessor 81
*Ramstedt, Viktor j:r, Grosshandlare (1890—1904) 90
Raphael, Axel, Fil. Doktor 96
Redin, C. A., Kontorsskrifvare i Riksbanken 79
Redtz, J. M. J:son, Byggmästare 73
Rehbinder, H., Frih., Kommerseråd 70
Rehn, A. G., Hofintendent, Kamrer 73
Reinhold, Aug., Direktör 77
Remahl, L. T., Med. D:r 89
Retzius, G., Professor 88
Reuterskiöld, C. L., Kabinettskammarherre 72

Invald

Rhodin, Herman, Konsul 1873
Riben, L. V., Stadskommissarie ... 88
Rijswijk, H. van, Dekoratör, *suppleant i 2:a utskottet* 77
Ringheim, Vict., Major 73
Roosval, Alb., Redaktör 96
* Rosander, Edv., Grosshandlare (1895—1909) 95
Rosen, Axel G:son von, Grefve, Gen.-Major 63
Rosen, Aug. R. von, Grefve, Öfverstelöjtnant, 1:e Hofmarskalk .. 77
** Rosen, C. G. von, Grefve, Öfverste, Kammarjunkare. St. L. 74
** Rosen, Fredrik von, Grefve, Kansliråd. St. L. 90
Rosenberg, J. O., Professor 77
Rosengren, Anna, Fröken, Teckningslärarinna 90
Rosengrén, Carl, Grosshandlare ... 90
Rosenlund, Axel, Sågverksegare ... 96
Rosenvall, F. E., Fabrikör 69
** Roth, Gust., Direktör. St. L. 96
Rubenson, Joseph, Verkst. Direktör 69
Rubenson, Moritz, Sekreterare ... 73
Rubenson, R., Professor 77
Rubenson, S. V., Dekorationsmålare 80
Rundqvist, A., Fabriksidkare 77

** Sachs, Joseph E., Grosshandlare. St. L. 96
Sachs, Max, Handlande 96
** Sachs, Simon, Generalkonsul. St. L. 73
Sager, Edvard, Ryttmästare 96
Sager, Robert, Kammarherre 96
Salin, Kasper, Arkitekt 93
Salin, Maur., Med. D:r, Professor 81
Saloman, G., Professor, *ledamot af 2:a utskottet* 71
Samson, Eug., Verkställande Direktör 71
Samzelius, Per, Statskommissarie 73
Sandberg, J., Hofslagare 73
Sandell, E. 93
Sandels, L. G., f. d. Generallöjtnant 73
Sandqvist, P. N., Hyrkusk 73
Sandström, C. A., Poliskommissarie 77
Santesson, B. F., Tenngjutare 90
Santesson, Fr. Abr., Fabrikör 89
Santesson, Henrik, Fil. D:r, Kemist 77
Saul, L., Snickaremästare 73
Saul, Th., Snickaremästare 73
Schale, H., Bruksegare 75
Schalén, C. A., f. d. Kansliråd ... 74
Schinkel, C. D. von, Bruksegare 74
Schmidt, Albert, Grosshandlare ... 66
Schmiedte, C. J., Färgare 57

Invald
Scholander, Sven, Ornamentsbildhuggare 1889
Schröder, J. C., Bagare 69
Schultz, A., Ångf.-kommissionär 96
Schuldheis, Wilh., Vinskänk 77
Schulzenheim, C. von, Kanslisekreterare 94
Schumacher, C. W., Fabrikör 73
**Schumburg, R., Generalkonsul. St. L. 74
Schwan, K. A., f. d. Kapten, Verkställande Direktör 73
Schwartz, Eug., Fil. D:r, Rektor 82
Schöldström, Otto, Snickare 75
Sebardt, Wilh., Hofapotekare 68
Sebelius, J. L., Brukspatron 90
Segerholm, Åke, f. d. Fabriksidkare 77
Seippel, Oscar, Grosshandlare 88
Sellergren, G., Civilingeniör, t. f. Prof., *suppleant af 1:a utskottet* 89
Selling, C. G., Hofrättsråd 74
Seth, O., Uppbördskommissarie 73
Setterblad, Gustaf, Med. D:r, 1:e Bataljonsläkare 89
Settervall, J. G., Grosshandlare 68
Settervall, Nils, Häradshöfding 88
Severin, S., Revisor 73
**Seybold, Rob., Bruksegare. St. L. 77
Sidvall, Rob., Fabrikör 89
Sievert, Max, Handlande, *ledamot af 1:a utskottet* 90
Sifvert, A. W. Jernkramhandlare 73
Simonson, P. M., Bryggare 73
Sjöberg, Gustaf, Arkitekt 73
**Sjögren, Hj., Professor. St. L. 93
**Sjögreen, O. A., Kansliråd. St. L. 81
Sjöström, C. F., Fabrikör 90
Skoglund, E., Hofsadelmakare 94
Skogman, C. J. A., Frih., f. d. Kommendörkapten 68
Smerling, C. F., f. d. Kanslиråd 73
Smitt, J. W., Generalkonsul 62
Sohlman, H., Juris Kand., Hufvudredaktör 91
Sondén, M., Med. D:r 88
Sporrong, Carl Fr., Fabrikör 77
Starck, Alb., Konsul 73
Stauss, A. A., Snörmakare 73
Stenberg, Joh., Plåtslagare 77
Stenfelt, Pehr Edvin, Bibliotekarie 96
Stenhammar, Ernst, Arkitekt 90
Steuch, Mathias, Bruksegare 73
Stiebel, E., Agent 77
Stiernkrona, D. E., Friherre 76
Stierngranat, C. L. F., Öfverste 77
Stockenström, H. A. von, Öfverste 74

Invald
Storckenfeldt, E., Generaldirektör, *Föreningens vice ordförande* 1881
Strindberg, J. O., Grosshandlare 77
Stråle, W., f. d. Landshöfding 52
Ström, C. F., Trädgårdsmästare 74
Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910) 96
Strömfelt, Fr. K. H., Grefve, Godsegare 91
Stuart, John, Riddarhussekreterare 90
Styffe, K., Öfverdirektör 56
Stål, W., Öfverstelöjtnant 74
Suber, Emil, Grosshandlare 96
Sundberg, C. A., Ingeniör 90
Sundgren, F. C., f. d. Uppbördskommissarie 88
Sundström, G. R., f. d. Handlande 55
*Sundström, Pehr, Klädeshandlare (1889—1903) 77
Sundvall, Carl Aug., Bildhuggare 89
Sunnerdahl, E., Grosshandlare 73
Svanström, Frans, Grosshandlare 66
Svedberg, Th., Bruksegare 75
Svedbom, W., Fil. D:r, Sekreterare i Musik. Akad. 77
Svensson, Birger A., Tapetserare 92
Svensson, Carl P., Tapetserare 68
Svensson, Erik, Dekoratör 93
Svensson, Ferd., Notarius Publicus 77
Swalin, Wilh., Protokollssekreterare 81
Swartz, Betty, Enkefru 87
Syberg, Fritz, Grosshandlare 69
Sydow, Fing. von, Hamnkapten 73
Sällström, A. G., Byggmästare 74
Söderberg, J. F., Trädgårdsmästare 73
Söderström, K. S., Portföljmakare 64
Sörensen, N. G., Grosshandlare 68
Sörensen, P. M., Mekanikus 89
Sörman, Hugo, Bokhållare 74

Tamm, Adolf, Fil. D:r, Kontrolldirektör 74
Tamm, Gust., Frih., Öfverståthållare 69
Tamm, Hugo, Bruksegare 73
Tamm, P. G., Godsegare 92
*Taube, Bernh., Frih., Arkivarie (1890—1904) 90
Thalin, Carl, Handlande 74
Thelander, Thore, Ingeniör 90
Themptander, O. R., Landshöfding 73
**Thiel, Arthur, Grosshandl. St. L. 96
Tholander, Henrik, Ingeniör, Fil. Doktor 96
Thomas, J. E., Byggmästare 73
Thorén, Th., Arkitekt, Öfverlärare 94

Invald

Thulin, C. G., Skeppsklarerare 1890
Thunberg, A. T., Kommendörkapten 79
Tidner, Anders, Öfverlärare 90
Tigerschiöld, Hugo, v. Häradshöfding 91
Tillberg, Knut, v. Häradshöfding 92
Tjulander, J. F., Grosshandlare 68
Torell, O., Professor 71
Treffenberg, Curry, f. d. Landshöfding 96
Troilius, C. O., Generaldirektör 75
Troilius, Hj., Grosshandlare 96
Tryggelin, E. H., Arkitekt 77
Tullberg, A. Th., Fabrikör 89
Tullberg, Hasse W., Bokförläggare 87
Törnebladh, C. O., v. Häradshöfding 77
Törnebladh, I., Landskamrer 73
Törnquist, A., Hofrättsråd 73
Törnqvist, Hj., Byggmästare 93
**Törnqvist, Nicolaus, Major. St. L. 75

Uddenberg, Ernst, Generalkonsul 74
Ugglas, C. G. af, Frih., e. o. Hofrättsnotarie 90
Upmark, G., Intendent, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet* 73
Uppström, A. E. V., Häradshöfding 90

Varenius, N. A., f. d. Generalkrigskommissarie 73
Virgin, C. P., Kontreamiral 88
Virgin, C., Direktör 96
Vogel, A. J., Artist 90
Vult von Steyern, F., Redaktör 90
Vult von Steyern, N., President 74

Wachtmeister, H., Grefve, f. d. Landshöfding 73
Wachtmeister, Hans H:son, Grefve, Expeditionschef 81
Wærn, R., Revisionssekreterare 90
Wagner, Jul., Dekorationsmålare 90
Wagner, S., Målare 49
Wahlberg, W. A., Målaremästare 90
Wahlin, C. A., Grosshandlare 73
Wahlström, S. F., Korgfabrikant 77
Wall, Anna, Fru 93
Wall, Theodor, Kassör 91
Wallander, Alf, Artist 96
Walldén, W., Godsegare 64
Wallenberg, Anna, f. von Sydow, Fru —
**Wallenberg, K. A., Bankdir. St.L. 81
Wallin, Karl, Assistent 90

Invald

Wallin, M. F., Handlande 1873
Wallqvist, L., Snickaremästare 94
Wannberg, Axel, Grosshandlare 63
Watz, Reinhold, Snickare 90
Wavrinsky, A. E., Grosshandlare 73
Wavrinsky, Edv., Direktör 93
Wavrinsky, Th., E., Ingeniör, Dir. 94
Wedberg, J. O., Justitieråd 73
**Weinberg. C. A., v. Häradshöfding St. L. 73
Wengström, C. O., Ingeniör 89
Wengström, J. O., Fabriksidkare 65
Wennerström, Carl, f. d. Major 63
Werner, A., Med. D:r 73
Werner, Feodor, Dockmästare 73
Wessberg, Sven, Notarius Publicus 69
Wesslau, Thor, Grosshandlare 93
Westberg, G. W., f. d. Protokollssekreterare 73
Westerdahl, H. Julius, Bagerifabrikör, Kungl. Hoflefverantör 96
Westerlund, Hj., Byggnadsingeniör 95
Westfelt, Maria, Fröken 93
Westfelt, Gerh., Lifmedikus 73
Westin, L. Eug., Klädeshandlare 74
Weylandt, H. E., Major 73
Wiberg, F., Handlande 46
Wickman, N., Kassaskåpsfabrikant 92
Wickmann, Fredrik, Kontorschef 84
Widebeck, Maria, Fröken, Mönsteriterska 89
Widén, C. O. F., Snickaremästare 89
Widmark, J., Med. D:r, e. o. Prof. 89
Widstrand, W., Bokförläggare 90
Wikland, Hj., Baningeniör 91
Wiklander, O. M., Öfverdirektörsassistent 77
Wiklund, W., Fabrikör, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 65
Wilhelmsson, G. W., Boktryckare 93
Wilkens, G. D., Med. D:r 94
Wiman, E. A., Civilingeniör 71
Wimmerstedt, Axel, Professor, f. d. Rättskemist 74
Winborg, Th., Fabrikör 77
Wirén, A. G., Fabrikör 71
Wising, P. J., Med. D:r, Professor 74
Wretblad, P., Handlande 65
Wåhlin, Karl, Sekreterare 89
†Wåhlin, P. G., Direktör. H. L. 87
*Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde. (1893—1907) 90
Wästberg, Carin, Fröken, Mönsteriterska 89
Wästfelt, A. G., f. d. Landshöfding 75

Ygberg, Herman, Stadsingeniör 77

Invald

Zander, G., Med. D:r 1871
Zacco, K. Yngve, Civilingeniör ... 96
Zethelius, H., Protokollssekreterare 90
Zimmerman, N. E., Tullförvaltare 74

Åberg, E. U., Fröken 93
Åberg, H., Grosshandlare 90
Åberg, Hj., Major 73
Åberg, O. J., Aktuarie 59
Åbom, C. J., f. d. Bokhållare i Riksbanken 70
Åhman, Julius, Tapetserare 74
Åkerberg, J. E., Metallhandlare ... 73
Åkerdahl, M. F., Fabrikör 73
Åkerhielm, J. G. N. S., Frih., f. d. Statsminister 73
Åkerlund, E. O., Byggmästare ... 59

Invald

Åkerman, Rich., Generaldirektör 1872
**Åkerman, H., Envoyé i Disponibilité. St. L. 78
Åkerman, V., Grosshandlare 74
Åslund, F. A., Konsul 75

Ädelgren, Rudolf, Kansliråd 73

Öberg, Axel, Modellör 80
Öberg, Joh., j:r, Lärftskramhandlare 73
Öberg, O. F., Generalkonsul 73
Ödmansson, E., Professor 73
Östergren, Aug., Statsråd 74
**Österlind, Emil, Grosshandlare. St. L. 96
Östman, A. F., Revisor 90

I Landsorten:

Invald

†Abrahamson, Aug., Godsegare, Nääs, Floda station. H. L.... 1886
Abrahamson, J. F., Herr, Lundby, Lerum 90
Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894) 73
Adlers, F., Hofrättsråd, Vallås, Seffle 78
Afzelius, A., Kamrer, Hernösand 75
Ahrenberg, O. L., Handlande, Göteborg 76
Andersson, Axel G., v. Häradshöfding, Sundsvall 87
Andersson, E., Landskamrer, Kristianstad 81
Andersson, G., Fabrikör, Karlskrona 74
Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping 81
*Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895) 81
Anderson, P. E., Stadsfiskal, Örebro 81
Andréen, P., v. Häradshöfding, Stadskamrer, Göteborg 76
Andréen, Gust., Handlande, Gefle 76
Arhusiander, M., Grosshandlare, Sundsvall 75
Arnell, Selma, f. Böttiger, Fru, Hernösand 84

Invald

Bagger, G. A., Kamrer, Göteborg 1876
Beckeman, E. M., v. Konsul, Halmstad 87
Beck-Friis, C., Grefve, Kab.-kammarherre, Börringe 73
Beckman, Claes, Prost, Sunnerby, Skara 75
Bedoir, Elis, Ingeniör, Norrköping 96
Befwe, Frans, Juvelerare, Göteborg 81
Behm, V., Kronolänsman, Hackås 87
**Behrends, J. F., Fabrikör, Göteborg. St. L. 76
*Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896) 81
Bengtsson, S. M., Kapten 74
Berg, Isak, Handlande, Karlskrona 91
Bergdahl, N. P., Kyrkoherde, Östra Sallerup 87
Bergman, A., Målare, Köping 76
*Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895) 81
Bergman, C. V., Bryggare, Norrköping 81
†Bergstedt, C. F., Bruksegare, Skrukarp, Motala. H. L. 71
Bergstedt, Hugo, Lektor, Norrköping 87
Bergsten, A. G., Häradshöfding, Mora 78

Invald
Bergstrand, G. H., Kronolänsman 1881
Bergstrand, J. O., Fil. D:r, Vesterås 87
Billqvist, Gustaf, Med. D:r, Göteborg 95
Bjelke, Edith, Grefvinna, Sturefors, Linköping 87
Björck, A. J., Kgl. Hofpredikant, Vestra Vram, Tollarp 74
Björkenstam, K. W., Häradshöfding, Strömsnäs, Orresta 73
Björkman, C. A. T., Landshöfding, Gefle 59
Björkman, C. J., f. d. Protokollssekreterare 81
Björkman, S. P. A., Fabriksidkare, Karlshamn 76
Björnstjerna, R. M., Generalmajor, Gefle 71
Blomberg, A. Th., f. d. Apotekare, Lindesberg 75
Blombergh, Fr., Fabriksidkare, Drag, Norrköping 81
Blomstrand, Chr. W., Fil. D:r, Professor, Lund 74
Blumenberg, H. G., Kyrkoherde, Östra Ryd, Rydbo 87
Blüm, G., f. d. Öfverste-Löjtnant, Sköfde 74
** Boije, Wald., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Bolin, O. V., Kyrkoherde, Kungsåra, Vesterås 87
Bolinder, A. M., Landssekreterare, Mariestad 73
Bolinder, T. W. Th., Ingeniör, Folkhögskoleföreståndare, Önnestad 73
Boman, C., Grosshandlare, Vesterås 74
** Bonde, Carl Trolle-, Grefve, Trolleholm, Trollenäs. St. L. 73
Borg, F. G., Apotekare, Strömstad 87
Bosæus, R. W., Borgmästare, Arboga 73
Boström, C. J., Stadsläkare, Sölvesborg 87
Brandel, H. W., Stadsingeniör, Göteborg 75
** Brandt, Axel, Grosshandlare, Gefle. St. L. —
Bratt, G., Löjtnant, Disponent, Djursholm 75
Broander, J. J., Kyrkoherde, Hafdhem 74
Brolin, J. G., Grosshandlare, Stugsund 74
Brun, C. E., Apotekare, Smedjebacken 77
Bråkenhjelm, P. J., Landshöfding, Upsala 81

Invald
Bråkenhjelm, C. M., Häradsskrifvare, Falkenberg, Wireda 1873
Busck, J. G., Fabrikör, Göteborg 74
Bånge, C. A., Prost., Nykil 87
Bååth, J. L., Häradshöfding, Odensvik, Odensviholm 73
Böklin, D., Possessionat, Täckhammar, Nyköping 82
** Börjesson, L., Bryggare, Göteborg. St. L. 76

** Carlander, Chr., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Carlberg, P. M., Bergsingeniör, Ställdalen 81
Carlén, A., Bruksegare, Bollnäs 76
Carlsson, E., Bruksegare, Stadra, Gyttorp 74
Carlstedt, Israel, Kontraktsprost, Karlstorp 87
Carlström, C. F., Kronolänsman, Elfdalen 87
Charlier, A. W., Med. D:r, Sollefteå 93
Christens, H. T., Arrendator, Bifvaröd, Wallås 93
Christiernin, Ad. Fr., Lasarettsläkare, Sundsvall 81
* Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1889—1903) 81
Crafoord, C. O. L., Häradshöfding, Lyckeby 73
Cronqvist, G., Handlande, Malmö 74
Cullberg, S. A., Löjtnant, Nartorp, Börrum 73

Dahlberg, J. P., Bruksegare, Bollsta, Nyland 81
Dahlman, A. G., Handlande, Sundsvall 87
Dandanell, A. E., Byggmästare, Nyland 81
Danielsson, C., Disponent, Bofors 87
Danielsson, C. F., Gruf-ingeniör, Stora Gården, Kopparberg 81
** Degerman, C., Jägmästare, Piteå. St. L. 73
De la Gardie, Malvina, Grefvinna, Öfverhofmästarinna, Hamiltonhouse, Helsingborg 78
De Maré, A., Bruksegare, Ankarsrum 74
** Dickson, Axel, Godsegare, Skepsta, Björnlunda. St. L. 75
** Dickson, Oscar, Frih., Fil. D:r, Grosshandlare, Göteborg. St. L. 75
Dickson, Robert, Landshöfding, Malmö 91

Invald

Dickson, W., Fil. D:r, Seckestad, Moholm 1874
Donnér, Aug., Häradshöfding, Sölvesborg 87
Dumky, A., Landsfiskal, Torsåker 87
Dumrath, W., Jägmästare, Singö, Grisslehamn 74
Dymling, Sv., Grosshandlare, Göteborg 92

**Eberstein, Chr., Bankdirektör, Norrköping. St. L. 74
Ehrenheim, Erik von, Kammarherre, Godsegare, Grönsöö, Enköping 92
Ehrensvärd, Alb, Grefve, f. d. Landshöfding, Tosterup, Svenstorp 73
Ekedahl, G. W., Kyrkoherde, Ljunga, Boarp 87
Ekelund, S. G. A., Häradsskrifvare, Hångers, Ljungby 73
Eklundh, Axel, Grosshandlare, Göteborg 95
Ekman, C., Bruksegare, Finspong 73
Ekman, Isidor, Stadsläkare, Hudiksvall 87
**Ekman, J. J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 73
**Elgérus, D. J., Fabriksidkare, Örebro. St. L. 74
**Engelbrechtsson, G. A., Byggmästare, Örebro. St. L. 78
Engström, Herm., Handlande, Jönköping 87
Enhörning, Constance, Fru, Norrköping 87
*Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping (1878—1892) 78
Ewert, W. Th., Grosshandlare, Göteborg 76

Fahlstedt, G. V., Ingeniör, Eskilstuna [3] 88
Falck, Gustaf, Vågmästare, Skeppsredare, Göteborg 95
Fehrman, Carl, Kontraktsprost, Träslöf, Varberg (1892—1906) 87
Fernqvist, R., Rektor, Örebro 87
Fischer, A. A., Kyrkoherde, Hångsdala 87
Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910) 78
Flensburg, Theodor, Konsul, Malmö 91
Flinta, Gustaf, Skolföreståndare, Hedemora 87

Invald

Florman, M., f. d. Landssekreterare, Gefle 1873
*Flygt, L. A., Disponent, Ljungå, (1881—1895) 81
**Fogelin, C. J., Possessionat, Hintzegården, Mölltorp. St. L. 76
Forselles, Alb. af, f. d. Löjtnant, Ekensberg, Enhörna 82
Forssander, J. H., Kyrkoherde, Stenbrohult, Diö 87
Forsberg, S. P., Handlande, Valdemarsvik 74
**Forssell, A. F., Grosshandlare, Sundsvall. St. L. 75
Forsselius, C. A., Handlande, Kumla 76
Frænckel, J. C., Handlande, Göteborg 76
Frænkel, And., Kapten, Petiknäs, Hällnäs 90
Friman, Ernst, Byggm., Göteborg 95
Frisk, E., Fabriksidkare, Hudiksvall 73
Frisk, P. E., Kontraktsprost, Häfverö 87
Fröberg, John, Fabrikör, Grossh., Gullspong 94
Fröberg, Anna, Fru, Gullspong 94

Gahn, L. R., Ingeniör, Wikmanshyttan, Norn 74
Geijer, J. O., Fil. D:r, Kontraktsprost, Frändefors 73
Genberg, A., Kronolänsman, Bollnäs 87
Genberg, J., Kyrkoherde, Lit 87
**Gibson, James, Fabriksidkare, Göteborg. St. L. 76
Godée, Albert, Apotekare, Skeninge 77
Gran, P., Apotekare, Sundsvall 77
Granberg, C. G., Rådman, Eskilstuna 78
Grevesmühl, Oscar, Godsegare, Herrestad, Stallarholmen 77
Grundberg, L., Med. D:r, Lasarettsläkare, Venersborg 87
*Grönwall, Edvin, Bruksegare, Hellefors (1881—1895) 81
Gustafsson, Hans, Disponent, Tidaholm 81
Gustafsson, J. G., Kronolänsman, Elghult 87
Gyllenstierna, Nils, Friherre, Godsegare, Elfdalen, Klippan 76
Göransson, G. F., Bruksegare, Sandviken 74
Göthe, C. G., Skogsinspektör, Vexiö 73

Invald

** **Hagendahl**, C. A., Grosshandlare, Örebro. St. L. 1875
Hallborg, O., Kontraktsprost, Torstuna, Torstunaby 87
Halldin, H., Fabrikör, Örebro 74
Hallén, Joh., Handlande, Direktör, Falköping 95
Hallner, N., Kyrkoherde, Saleby 74
Hammarström, John, Med. D:r, Förste Stadsläkare, Kristinehamn 87
Hansson, A., Konsul, Helsingborg 76
† Hartvig, Herman, Grosshandlare, Göteborg (1895—1909) 95
Hasselblad, C. F., Disponent, Sprängsviken, Frånö 81
Hay, B., Disponent, Jönköping 73
Hedenlund, A., Handlande, Borås 81
Hedenstierna, F. L. S., Landshöfding, Vesterås 75
Hederstjerna, H. F., Ingeniör, Ebbes bruk, Jönköping 95
Hellberg, J. A., Häradshöfding, St. Vestansjö, Jönköping 73
Hellerström, Alfred, Arkitekt, Helsingborg 90
Hellerström, S., Fil. Kand., Godsegare, Marielund, Nettraby 85
Helling, N. A., Landssekreterare, Örebro 73
Hessle, Birger, Hofrättsråd, Jönköping 75
Hjelm, Fr., Kyrkoherde, A., Kuddby 87
Hjelmqvist, B., Fil. D:r, Kyrkoherde, Herslöf, Vallåkra 73
Hjertén, C. A. Kommissionslandtmätare, Stånghem, Kettiltorp 81
Hjertén, Sven, Häradshöfding, Sundsvall 87
Hofsten, E. von, Kapten, Hallandsberg, Fägred 71
Holm, G., Häradshöfding, Bollnäs 78
Holm, Fredr., Handlande, Göteborg 76
Holmqvist, A. L., Rådman, Arboga 71
Hultman, Johan, Fabriksidkare, Malmö 91
Husberg, K. S., Landshöfding, Luleå 90
Hård af Segerstad, Gust., Konsul, Nyborg, Bålsta 74
Hägglund, J. H., Kyrkoherde, Vesta, Karup 87

* **Ideström**, Carl Aug., Grosshandl., Oskarshamn (1891—1905) 90

Invald

Ihrfors, A. W., Med. D:r, Provinsialläkare, Vesterås 1881
Isberg, A., Kapten, Göteborg 87

Jacobi, V., Med D:r, Sölvesborg 71
Jacobsson, S. M., Handlande, Torpshammar 75
Jansson, J. E., Bruksegare, Saxån, Persberg 81
Janzon, Gust., Rådman, Nyköping 76
Johansson, C. H., Lektor, Vesterås 87
Johansson, G. W., Grosshandlare, Vexiö 91
** Johansson, J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Johansson, S. J., Handlande, Jönköping 76
Johnsson, J., Trafikchef, Kopparberg 81
Julin von Lindsay, E., Bruksegare, Helsingfors 93

** **Kaijser**, A., Apotekare, Enköping. St. L. 76
Kamph, Oscar, Trafikchef, Finspong 75
Kariin, G., J:son, Amanuens, Lund 93
Keventer, G., Ingeniör, Norrköping 94
Kjellberg, Emil, Disponent, Kristinehamn 87
Kjellberg, Jonas, Ingeniör, Bofors 87
Kjellerstedt, A. F., f. d. Öfver-Jägmästare, Fjäl 73
Kjellin, Joh., f. d. Landskamrer, Upsala 73
Kjellqvist, J., Kontraktsprost, Hvalstad, Ekedalen 81
Knös, G. B., Med. D:r, Hospitalsläkare, Vadstena 87
Kobb, Aug., Handlande, Göteborg 75
Koch, A. M., Bruksegare, Uddevalla 75
Koræn, A. V., Apotekare, Eskilstuna 77
Krook, Rob., Häradshöfding, Örebro 78
Krook, V., Bruksförvaltare, Gylgen, Öfverkalix 75
Källström, E., Teckningslärare, Malmö 93
Königsfeldt, E. W. R. L., Häradshöfding, Smedjebacken 73

Lagerberg, Carl, Kammarjunkare, Göteborg 92

Invald

Lagerberg, G. O. F., Grefve, Öfverste, Fagersta, Vestanfors 1885
** Lagerfelt, C. A. M., Friherre, Öfverste, Linköping. St. L. 75
Lagerlöf, N., Bruksförvaltare, Långrör, Söderhamn 81
Lagerlöf, N., Snickare, Lidköping 74
Lagermark, C. C., Apotekare, Uddevalla 76
Landgren, J. F., Fabriksidkare, Sundsvall 91
Landström, Gottfried, Ingeniör, Skultuna 95
*Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg) 1881—1895) 81
Larsson, L., Kronolänsman, Rätansbyn 87
Larsson, Z., Stadsingeniör, Upsala 78
Leczinsky, C. S. F., Häradsskrifvare, Lit 73
Lewenhaupt, Eug., Grefve, Biblioteksamanuens, Upsala 74
Lexow, A. C., Bruksegare, Forsnäs, Karlstad 74
Liberg, Bernh., Fabriksidkare, Rosenfors, Skogstorp 78
Lidén, Th. N., Stadsfiskal, Gefle 73
Liedholm, J. F., Med. D:r, Öfverläkare, Vexiö 75
Lilienstolpe, A. O., f. d. Öfverste-Löjtnant, Ogestad, Odensviholm 73
Liljeqvist, P., Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Liljesköld, K. A., Häradshöfding, Arvika 74
Lilliehöök, G., f. d. Major, Hofors, Robertsholm 74
Lilliehöök, J. F., Öfverste, Körtingsberg, Vretstorp 74
Lindahl, V. N, Fil. D:r, f. d. Auditör, Karlskrona 75
Lindblom, S. A., Kontraktsprost, Rappestad, Bankeberg 87
** Lindegren, Th., Handlande, Hudiksvall. St. L. 75
Linderberg, Gust., Fabrikör, Sundsvall 87
Lindgren, A., Fabrikör, Karlstad 74
Lindgren, Joh., Apotekare, Lund 88
Lindstein, Th., Grosshandlare, Falun 76
Lindström, L., Maskindirektör, Kristinehamn 87
Lindström, N. J. O. H., Fil. D:r, Hofpred., Biskop, Vexiö 87
Linné, S. B., Kyrkoherde, Eldsberga 73

Invald

Littorin, A. T., Kapten, Upsala 1887
* Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—92) 78
Ljungberg, J., Handlande, Norrköping 78
** Ljunggren, C. J. F., Ingeniör, Kristianstad. St. L. 81
Ljunggren, Ivar, Tullförvaltare, Westervik 74
Ljungquist, O., Bruksegare, Munksjö, Jönköping. St. L. 74
* Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895) 81
Lundeberg, Sigsten, Syssloman, Upsala 88
* Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901) 87
Lundström, C. H., Bergmästare, Filipstad 75
Lundström, K. A., Agent, Piteå 89
Lyckholm, Joh. W., Kronofogde, Leksand 78
** Lyckholm, Melcher, Bryggare, Göteborg. St. L. 94
Lyrholm, O., Grosshandlare, Göteborg 77
Löwen, A., Trolle-, Frih., Kammarherre, Gärdesta, Gnesta 76

Malm, L. P., Rådman, Eskilstuna 74
Marklund, J., Sågverksegare, Löfånger 75
Markstedt, A., Kapten, Skellefteå 81
Markstedt, D. R., Grosshandlare, Skellefteå 75
Matthiesen, S. O., v. Konsul, Sandås, Ottenby 87
Meijer, F., Fil. D:r, Kyrkoherde, Hammarlöf, Fjerdingslöf 74
Melin, Olof, Grossh., Skeppsmäklare, M. R. Göteborg 95
Metzén, K. J., f. d. Kansliråd, Linköping 73
Michaelson, Knut, Bruksegare, Schebo, Norrtelje 90
Moberg, C. D., Disponent, Norrköping 87
Mörner, A. E. K., Grefve, Godsegare, Björksund, Nyköping 73
Möner, C. H., Apotekare, Norrköping 87
Mörner, H. S., Grefve, Bruksegare, Stjernfors, Kopparberg 81

Nilsson, Arvid, Fabriksidkare, Eskilstuna 87

Invald
Noræus, U. V., Kyrkoherde, Högbo, Sandviken 1875
Nordenfelt, C., Borgmästare, Kristinehamn 73
Nordenfeldt, Ingeborg, Fröken, Björneborg 93
Nordlöf, G., Upsala 93
Nordström, C., Ingeniör, Jönköping 87
Norén, G. L., Disponent, Åsbacka, Söderhamn 75
Norman, V. S., Grosshandlare, Arboga 74
Norrby, Carl, Professor, Upsala ... 87
Näs, N. O., Grosshandlare, Östersund .... —
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904) 90

Odencrantz, G. D., Öfverste, Landskrona 66
Olbers, M., Direktör, Göteborg ... 76
Olsén, Gottfr., Fabriksidkare, Arvika 76
Olson, C. A., Landssekreterare, Kristianstad 87
Orstadius, A., Ingeniör, Piteå 81
Otter, B. S. von, Friherre, Major, Kristianstad 81

Palm, G. H., Kyrkoherde, Forsmark 87
Palmberg, C. A., Kronolänsman, Moda, Tranås 76
** Petré, P., Grosshandlare, Oskarshamn. St L. 76
Peterson, G., Vice Konsul, Karlskrona 74
* Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903) 87
Pettersson, Carl Edv., Regementsintendent, Helsingborg 81
Pettersson, J., Handlande, Öfverammer, Ragunda 77
Pettersson, Sam., Guldsmed, Linköping 89
Peyron, G., Friherre, Generalmajor, Helsingborg 73
Philipson, John, Grosshandlare, Norrköping 81
Polheimer, A. F., Rådman, Falun 78
Posse, Knut, Grefve, Kammarherre, Bergqvara, Räppe 76
Posse, L., Grefve, Major, Engelholm 74
Post, L. von, Kapten, Hagbyholm, Vesterås 74

Invald
** Pripp, Carl, Grosshandlare, Göteborg. St. L. 1876

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902) 87

Raab, C., Frih., Kammarherre, Helgerum, Verkebäck 73
Ramel, O. A., Friherre, Godsegare, Öfveds kloster, Bjersjölagård ... 76
Rappe, Chr., Friherre, Godsegare, Strömsrum, Pataholm 91
Rasch, E., Konsul, Hudiksvall ... 74
Regnstrand, E. O., Fabrikör, Vadstena 77
** Rettig, C. A., Bruksegare, Kilafors, St. L. 69
Richter, G., Häradshöfding, Venersborg 87
Ringborg, Edward, Grosshandlare, Norrköping 91
Ringborg, Gust., Disponent, Norrköping 81
Ringborg, Joh., Ingeniör, Norrköping 73
Ringius, J. A., Kronofogde, Göteborg 73
Ringström, R. W., Apotekare, Filipstad 76
Ringström, Th., Målare, Jönköping 74
Risberg, P. F., Rådman, Norrköping 81
Robinson, W., Fabrikör, Göteborg 95
Rogberg, C. G., Bruksförvaltare, Ferna bruk 76
Rohlin, A., Rådman, Kongelf 74
Ros, A., Bruksegare, Långbanshyttan 73
* Rudin, W., Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902) 87
** Runer, Carl, Konsul, Gefle. St. L. 74
Ryding, Carl, Landträntmästare, Venersborg 78
Ryding, J. M., f. d. Landskamrerare, Venersborg 78
Ryman, Victor, Häradshöfding, Karlstad 77
** Röhss, August, Grosshandlare, Göteborg. St. L. 77
Röhss, W., Konsul, Göteborg 77

Sandberg, C. O. W., Grosshandlare, Norrköping 81
* Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall (1887—1901) ... 87

Invald

Sandqvist, S. J., Borgmästare, Hudiksvall 1887
Sandström, N. A., Trafikchef, Sandarne 81
Schéele, Götrik von, Kammarherre, Kilanda, Elfängen 75
Schenström, O., Borgmästare, Köping 73
Schenström, Wilh., Öfverste, Östuna, Köping 74
Schmidt, C. J. G. af, Friherre, Öfverste, Hofra, Nyköping 73
Schröder, A., Kronofogde, Gefle 73
Schürer v. Waldheim, W., Godsegare, Mellingeholm, Norrtelje 90
Schöning, Gabriel, Grosshandlare, Söderhamn 81
Schöning, J. F. G., Konsul, Stugsund 74
Serrander, C. A., Fabrikör, Sundsvall 75
Siegbahn, P., Konsul, Ronneby 74
Simonsson, Alb., Trafikchef, Falkenberg 87
Sjöbring, P., Teol. D:r, Biskop, Kalmar 74
** Sjöcrona, C. A., Landshöfding, Mariestad. St. L. 74
Sjögréen, C. M., Skogsinspektör, Omberg, Alvastra 75
Sjöstedt, C., Handlande, Hjo 76
** Skarstedt, C. A., Kapten, Hamningeniör, Malmö. St. L. 73
Smedberg, J., Lektor, Malmö 88
Smith, J. G., Apotekare, Ystad 75
Sparre, N. G. A., Grefve, Kammarherre, Mariedal, Lundsbrunn 73
Stael von Holstein, O. W., Frih., President, Jönköping 87
Stolpe, K. W. L., Öfverste-Löjtnant, Umeå 87
Strandh, J., Kontraktsprost, Habo 81
Stridsberg, Ernst, Bruksegare, Trollhättan 74
Strokirch, J. P. F. O. von, Hofmarskalk, Strömsberg, Jönköping 73
Ström, M., Kronolänsman, Öfver-Torneå 87
** Strömholm, C. O., Apotekare, Ragunda. St. L. 77
Stålberg, August, Fabriksidkare Eskilstuna 87
Stånggren, Fr., Borgmästare, Linköping 73
Sundberg, A. N., Erkebiskop, Upsala 75

Invald

Sundelin, J. A. I., Kontraktsprost, Jönköping 1887
Sundin, Nils, Bruksegare, Alkvettern, Kristinehamn 75
Sundström, Alfr., Handlande, Jönköping 76
** Svahn, Joh., Fabriksidkare, Vik, Vexiö. St. L. 75
Svanberg, J. W., Handlande, Kristianstad 76
Svanlund, J. F. E., Telegrafkommissarie, Karlskrona 78
Svengren, J., Fabrikör, Eskilstuna 64
Svenson, J. E., Rådman, Askersund 87
Swartling, Axel, Konsul 81
Swartz, Carl, Fabriksidkare, Norrköping 81
* Swartz, P., Fabrikör, Norrköping (1887—1901) 87
Swegmark, F., Inspektor, Söderhamn 81
Sydow, C. F. v., Apotekare, Halmstad 76
Sääf, A., Fabrikör, Norrköping 74
** Söderberg, Jak. Sam., Teol. och Fil. D:r, Prost, Hanebo, Kilafors. St. L. 90
Söderlund, Fredr., Doktor, Upsala 87
Söderman, H., Handlande, Upsala 75
Söderström, C. W., Kyrkoherde, Elfdalen, Mora 87

Ternstedt, John, Kyrkoherde, Fägred 87
Tham, V., Disponent, Husqvarna 81
Thornburn, V. F., Konsul, Uddevalla 69
Thormählen, C. C., Fabrikör, Göteborg 76
Thorslund, J. L., Handlande, Enköping 81
Torssander, Ax., Kyrkoherde, Vårdinge, Mölnbo 87
Trysén, A., Bergmästare, Luleå 81
Trägårdh, Joh., j:r, Handlande, Göteborg 76
Törnlund, F. O., Handlande, Upsala 78

Uggla, Reinh., Kapten, Bruksegare, Sikfors 74
Ullman, U. L., Biskop, Strängnäs 91

Varenius, C. E., Landssekreterare, Karlstad 73

Invald

Vult von Steijern, C., Frih., Stationsinspektor, Laxå ... 1881

Wachtmeister, A. K., Trolle, Grefve Hofmarskalk, Trolle-Ljungby, Gua-Löf ... 73

†Wærn, C. F., f. d. President, Baldersnäs, Billingsfors. H. L. ... 73

* Wahlbeck, L. G, Grosshandlare, Vesterås. St. L. ... 74

* Wahlund, C., Professor, Upsala (1889—1903) ... 83

** Wahlström, J. G., Kyrkoherde, Barkarö. St. L. ... 71

Wahren, Rich., Fabriksidkare, Norrköping ... 81

Waldenström, W., Trafikchef, Ystad ... 87

Wallberg, L., Fabrikör, Halmstad 46

Wallén, O. A., Kontraktsprost, Jerfsö ... 74

* Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903) ... 76

** Wallin, H. T., Fil. D:r, Kontraktsprost, Forsa. St. L. 74 ... 74

Wallin, J. O., Rådman, Södertelje 75

Wallström, C., Ingeniör, Åker, Trollhättan ... 81

* Walter, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901) ... 87

Wannberg, A. A., Rådman, Söderhamn ... 74

Warburg, S. E., Generalkonsul, Göteborg ... 74

Wedberg, C. W., Apotekare, Engelholm ... 76

Wedin, Lorens, Bryggare, Visby 92

Welin, Nils, Kontorschef, Gusum 95

Weinberg, C. G., Lagman, Karlstad ... 73

Welinder, Birger, Godsegare, Svalöf 86

Wennberg, C., Disponent, Jönköping ... 95

Wennberg, E. O., Rådman, Lidköping ... 90

Wernstedt, Lago von, Borgmästare, Strängnäs ... 73

Invald

Westerberg, J. J., f. d. Provinsialläkare, Upsala ... 1875

Westerberg, Axel, Disponent, Gusum ... 95

Westerdahl, F., Apotekare, Upsala 77

* Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping (1881—1895) ... 81

Westholm, G. A., Kontraktsprost, Vester Fernebo ... 87

* Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895) ... 81

Westrell, G., Kapten, Ystad ... 87

Wetterberg, M., Apotekare, Torpskrona, Fränsta ... 77

* Widmark, C. O., Förste Landtmätare, Falun (1878—1892) ... 78

Wijk, Olof, Grosshandlare, Göteborg ... 73

Wikander, E. J., Borgmästare, Örebro ... 73

Wikström, O., Borgmästare, Söderhamn ... 87

Witthoff, N. A. A., Kronofogde, Araskoga, Vollsjö ... 73

Wittlock, J. A., f. d. Regementsläkare, Vexiö ... 87

* Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1892—1906) ... 92

* Wulff, Fredr., Professor, Lund 1888—1902) ... 88

Wångenberg, Th., Förvaltare, Gålön, Stockholm ... 87

Wästfelt, A., Major, Malmö ... 74

** Yngström, C. J., Bruksegare, Villingsberg, Valåsen. St. L. ... 76

Zander, G., Konduktör, Norrköping ... 78

Zetterberg, Harald, Godsegare, Lidingön ... 73

Åberg, A. J., Rådman, Örebro ... 74

Åqvist, Ph., Kapten, Göteborg ... 76

Åsbrink, Helmer, Kyrkoherde, Bro 87

Öhnell, C. H., Kapten ... 81

I Utlandet:

	Invald
Julin, E. Lindsay von, Bruksidkare, Karis, Fiskars Bruk, Finland	1875
Konstflitföreningen, Helsingfors	89
Kunstindustri-Museet, Kristiania	87
Lindfors, J. af, General, Helsingfors	87
Lewenhaupt, C., Grefve, Envoyé Extra Ord. och Minister Plenipot. i London	93
** Roth, Gustaf, Direktör, St. L., i Nürnberg	90
† Wåhlin, P. G., Direktör, St. L., i Petersburg	71

Öfrige utom Sverige bosatte medlemmar återfinnas under »Hedersledamöter, Korresponderande och Ständiga ledamöter».

Anhålles vördsamt, att rättelser, ändringar i titulatur och bostad m. m. — i och för en kommande upplaga — benäget insändas under adress: *Svenska Slöjdföreningen, Stockholm.*

ANNONS-AFDELNING.

H.K.H. KRONPRINSENS HOFJUVELERARE.

Specialité!

Hedersgåfvor

i konstnärligt utförande och uppgöras förslag och ritningar.

Stort lager af

Juvels- och Guldarbeten,

Fantasismycken etc.

Cigarettetuier, Käppar, Toilettuppsatser

hos

Hofjuvelerar Hallberg

9 Regeringsgatan 9.

MAX SIEVERT,

STOCKHOLM

försäljer

Aktiebolaget Alpha's

välkända tillverkningar af:

ANTIFRIKTIONSMETALLER (HVITMETALL)

"Alphametall"

i olika legeringar för alla slag af *lagergångar och dylika slitytor.*

Hård. Seg. Varaktig. Lättsmält. Billig.

Lubrikatorer — System Mollerup

med ny, patenterad, ljudlös friktionsmatning.

Centralsmörjapparater — de Limon's — för lokomotiv.

Stauffers smörjkoppar. — Droppsmörjkoppar.

ALPHA'S PRECISIONS-SÄKERHETSVENTILER

Förordade af Herrar Yrkesinspektörer.

Pulsometrar,

Enklaste * Bästa * Billigaste och mest **Lättskötta ångpumpar.**

Ångstråluppvärmningsapparater.

KRANAR, VENTILER m. m.

SPECIALPROSPEKT sändes på begäran.

Telegrafadress: *Sievert,* Stockholm. Rikstelefon.

OLAUS OLSSON

Etablerad 1880. — Stockholm.

Import och Lager af **alla sorters**

STENKOL och COKES.

För uppdrifvande af min redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt mina utmärkta

VÄLLUGNSKOL,

Best South Yorkshire Hårda Angkol,

Newcastle Lösa Ångkol

samt mina öfverallt **välkända**

Maskinkrossade ***Anthracitkol***

i alla efterfrågade krossningar och **Gasverkscokes**

äfvensom **dubbelharpade små smideskol.**

Westfalisk gjutericokes m. m. m. m.

Allt till ytterst låga prisnoteringar — *f. o. b. eller c. i. f.*

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag & Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Filialer: **Strandvägen** och **Djurgården.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

Oumbärlig för en hvar som *förstår* läsa tidningar, d. v. s. *klipper* det bästa af dessas innehåll; som vill ha verklig *behållning* af till tidningar utlagda pengar; som icke endast vill *läsa,* utan äfven *minnas;* som älskar *ordning* i sina samlingar, är

Hvad **Tegnér** sade: Ordning är halfva arbetet; tappar du den, så tappar du ledstången på bryggan öfver tidens ström.

Wilhelmssons Registrator

FÖR TIDNINGSURKLIPP

Pris hos **alla bokhandlare:**

Kr. 1,50

(praktb. i röd klot m. pressningar 3 kr.)

Format 4:o — 300 spalter — Stort register.

Hvarken gummiflaska eller klisterburk behöfves.

Förläggare: Wilhelmssons tryckeri, Grefthureg. 39.

Hvad pressen säger:

Jämtlands Allehanda: Hvarje intresserad tidningsläsare borde skaffa sig arbetet.

Östra Westmanland: Solidt band, vacker utstyrsel. För intresserade tidningsläsare, hvilka icke blott vilja läsa, utan äfven gömma och minnas, är hr Wilhelmssons registrator en verklig skatt.

Dagens Nyheter: *»Ordning är trefnadens grundval».* Denna obestridliga sanning har ingifvit boktryckaren W. Wilhelmsson den goda idén att komponera en registrator för tidningsurklipp. Det är ej blott tidningsmannen som i våra dagar samlar tidningsurklipp, det göra i regel äfven vetenskapsmän, politiker, författare, konstnärer, affärsmän m. fl. och för alla dessa, som helt säkert ha en lefvande erfarenhet af besväret att hålla reda på en massa lösa tidningsurklipp, bör hr Wilhelmssons bok bli välkommen, ty den fyller verkligen ett *kändt* behof. Den praktiska boken — — — — — — —

Nya Dagligt Allehanda: Ett litet praktiskt album — — — ·Det bästa är, att albumet gör allt användande af gummi öfverflödigt. — — —. — —

F. Beck & Son

utföra på beställning som specialitet

Album, Diplomportföljer, Bokband, Etuier m. m.

(afsedda till festgåfvor)

stilenligt och af erkänd godhet, i Läderplastik, Lädermosaik, Hand-Förgyllning o. s. v.

Dessutom utföres **vanlig bokbindning** till billigaste priser.

Till ledning vid beställning af festgåfvor sändes på begäran illustr. katalog. Kostnadsförslag och ritningar uppgöras. Arbetsprof af alla slag finnas till påseende.

Från kr. 50 till högre pris utföras Album i maroquin med handförgyllningar och monogram i lädermosaik.

Beställningar torde göras i god tid.

Guldmedaljer Malmö 1881, Paris 1894, Lübeck 1895, Malmö 1896.

Metaller.

Koppar, Tenn, Zink, Bly, Aluminium, Nickel, Antimon, Babbits-Metall, Skeppsmetall, Fosfor-Brons, Fosfortenn, Bleckplåt, Kopparplåt, Messingsplåt, Zinkplåt, Nysilfverplåt, Blyplåt & tråd, Graphit, Mönja, Vismut, Qvicksilfver, Pinsbach, Deglar, Nicht, Slaglod, Smergel, Åskledaremateriel, Kopparrör, Messingsduk, Järnduk, Vigter, Vågar, Syror m. m.

Messingsmanufakturartiklar.

J. E. Åkerberg & Hellströms Metall Aktiebolag

Post- & Telegrafadress: "Metallbolaget", *Stockholm.*

Generalstabens Litografiska Anstalt

Stockholm — Sergelgatan 1.

RIKSTEL. + ALLMÄN. TEL. 74 20.

ALLA SLAG AF

LITOGRAFISKT TRYCK.

KARTARBETEN.

REPRODUKTIONER PÅ FOTOGRAFISK VÄG:

LJUSTRYCK
FOTOLITOGRAFI
FOTOTYPI
AUTOTYPI
HELIOGRAVYR.

KOPPARTRYCKERI.

GENERALSTABENS KARTOR FÖRSÄLJAS.

LJUSKRONOR, KANDELABRAR,

Väggarmar m. m.

i äldre och nyare mönster

för *Kyrkor, Samlingsrum* och *Privata bostäder*

tillverkas i gedigen metall af

Gusums bruk, Gusum.

Tilldelad
Silfvermedalj
vid senaste utställning
i Göteborg.

»**Hederspris:** 1 dryckeskanna af silfver vid af Sv. Slöjdföreningen anordnade utställn. 1895 af sv. metallarbeten.»

Skultuna Bruk

Skultuna.

Specialitet: Mässings- och Koppartillverkningar.

Tillverkar

Plåt, Bottnar, Bult, Tråd, Rör, Tuber, Nitar m. m.

Ljuskronor, Ljusstakar i nya smakfulla mönster.

Thékök. Kaffekannor m. m.

Pasteuriseringsapparater, Amerikanska ångkokningsapparater, Bryggeripannor,

Vigter, Armatur

för gas-, vatten- och ångledningar,

Åskledarelinor m. m. m. m.

eller allt hvad till branschen hörer.

Magasin och **lager** i Stockholm:

Stora Vattugatan 20.

Solida varor.

Moderata pris.

Stort lager af

moderna Juvels-, Guld- och Silfvervaror, Fantasiarbeten m. m.

Reparationer utföras fort och väl.

Juveler och gammalt guld köpes eller tages i utbyte.

C. F. Carlman

Kongl. Hof- & Ordensjuvelerare

15 Regeringsgatan 15.

Elektriska Ringledningsarbeten,

Telefon- & Åskledareanläggningar

utföras under ledning af skickliga fackmän med användande af bästa materiel, hufvudsakligast af egen tillverkning, till de lägsta priser, som möjliggöra ett garanteradt första klassens arbete.

Vattenfiltrerapparater

af utmärktaste beskaffenhet, med guld- & silfvermedaljer prisbelönta.

Illustrerade priskuranter på begäran franco och kostnadsberäkningar lemnas genast efter anhållan hos

Kautschuks- & Guttaperkavaruaktiebolaget

KUNTZE & C:o

STOCKHOLM.

J. & C. G. BOLINDERS

Allm. Telefon:
N:o 62 17.
N:o 73 93

Mek. Verkst.-Aktiebolag
STOCKHOLM

Riks-Telefon:
N:o 135.
N:o 24.

rekommenderar sina tillverkningar af

Ångmaskiner

och *ångpannor* af alla slag och storlekar.

Fotogénmotorer *och* ***Fotogénlokomobiler.***

Maskinerier till

Qvarn- och **Sågverk** efter nutida fordringar.

Transmissioner, Värmeapparater, Pumpverk och

Hissar alla slag.

Trädgårdsprydnader.

Bord, Soffor, Urnor och **Vattenkonster.**

Prisbelönta

Kokspisar af alla storlekar

för ***Hoteller, Restauranter*** *samt* ***för större och mindre hushåll.***

Kaminer nya konstruktioner.

Prisbelönta ***Stallinnanreden.***

Byggnadsgjutgods.

Balkonger, Kolonner och **Trappor** etc.

Firman tillerkänd **70** Prismedaljer.

Prisuppgifter med illustrationer och kostnadsförslag lemnas omedelbart efter förfrågan.

Frans Abr. Santessons

FABRIK

för

tenn- och britannia metallarbeten

samt

tennleksakstillverkning.

Prisbelönt med medalj på följande utställningar, nämligen:

Stockholm 1866 och 1868, Paris 1878, Köpenhamn 1888, Göteborg 1891, Chicago 1893 samt i S:t Francisko guldmedalj 1894.

Försäljer från större lager samt på beställning:

Prydnads- och ***dekorationsföremål,*** såsom Kannor, Välkommor samt bägare i antika mönster. För ***hushåll:*** Kaffe-, Thé- och Gräddkannor m. m. För ***hrr Apothekare:*** Dekoktkärl och Grammått samt Kylapparater m. m.

För ***Sjukhus:*** alla slags Tennsprutor, Spottkoppar, Stickbäcken, Sängvärmare m. m. Dessutom på lager en mångfald saker, såsom Ljusstakar, flere slag, Äggkoppar, Tuschkoppar, Penntorkarkoppar, Glacemaskiner, med och utan vexel, Glaceformar, Ättiksmått och Trattar.

Dessutom en mångfald leksaker såsom Soldater af in- och utländska uniformer, Kanonvagnar, Ordensstjärnor, Kaffe- och Théserviser, Ljusstakar, Toilettspeglar m. m., allt första klass arbete.

Hufvudaffär och fabrik:

58 Vesterlånggatan.

Filial:

13 Gamla Kungsholmsbrogatan.

Allm. telefon 21 71, 68 13.

Reparationer utföras fort, väl och billigt.

Gustaf Chelius' förlag, Stockholm.

Mönster för Marmormålning af *Per Malmén*, Målare i Stockholm. 1:sta serien. Tio planscher i stor folio med beskrifvande text. Kr. 22: 50.

Den praktiske Skyltmålaren, af *Josef Jonsson*, Skyltmålare i Stockholm. En samling af utförda firmaskyltar jemte alfabet, återgifna i rikt färgtryck. Utkommer i 6 häften à 5 planscher á 6 kr. pr häfte. 2 häften utkomna.

Handbok i ornamentik för tekniska skolor, mönsterritare, arkitekter, fabrikanter och konsthandtverkare samt sjelfstudium, af *Franz Sales Meyer*, öfvers. fr. tyskan af *Victor Adler;* i 10 häften à 1 kr. pr häfte, inb. kr. 12.

Ornamentets bok. Stilfulla ornament från alla konstperioder, 85 pl. med 1,200 figurer, de flesta i rikt färgtryck, of *H. Dolmetsch.* 30 kr.

Monogram, i 2 färger, jemte lösa alfabet, kronor, emblem m. m., utgifna af *N. Cæsar.* 3 häften à 1: 50 pr häfte.

Mönstersamling för träskärning i olika stilar, komp. och utgifna af *Thérèse Bergström*, Lärarinna i träskärning. 2 häften i folioformat à 3: 50. Hela samlingen i ett häfte, pris 6 kr.

Träsniderimönster, fornnordisk och allmogestil, tecknade af *Otto Björlin.* 30 häften om 3 ark i folioformat. Pris pr häfte 50 öre.

Träsniderimönster *från Nordiska museet i Stockholm*, af *W. Oldenburg.* 32 planscher jemte text. 10 kr.

Oldenburg, W. Handledning i geometriskt träsnideri, eller s. k. träsnideri i allmogestil. 50 öre.

Svenska Möbelritningar för hemmets alla rum, af *Daniel Carlsson.* 15 kr., kan äfven erhållas i 5 häften à 3 kr. pr häfte.

Möbelritningar för snickare, möbelfabrikanter, slöjdskolor och enskilda slöjdare, utgifna af *Gustaf Flinta.* Ny följd. Pris 10 kr.

Mönster för träsvarfning, af *Gustaf Flinta.* 1 del. 2 kr., 2 del. 3 kr. och 3 del. 3 kr.

Gnaut, *Mönster för qvinliga handarbeten.* 10 häften à 2: 50 pr häfte.

Handledning vid **Glas- och Porslinsmålning, Etsning och Emaljering,** af *Axel Törner*, Glasgravör. Pris 1 kr.

Perspektiviska Rutplanscher, af *R. C. Enblom.* Pris 2: 50. Enkel och beqväm hjelpreda för tecknare att framställa perspektiviska teckningar.

Penteckningsstudier, af *O. Lindberg*, Arkitekt, Öfverlärare vid Tekniska skolan i Stockholm. Pris 2 kr.

De första grunderna i **Lavering med tusch,** af *E. Klingström.* 5 kr.

Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolag

Stockholm.

Telegramadress: **LUDWIGSBERG, Stockholm.**
Försäljningsmagasin: **STORA NYGATAN 33, Stockholm.**

Rekommenderar sina prisbelönta, patenterade, i in- och utlandet välrenommerade tillverkningar af

Transportabla "Ludwigsbergs"-Ångsprutor

Stationära "Ludwigsbergs"-Ångsprutor

"Ludwigsbergs" Sug- och Trycksprutor

samt

Vattenuppfordringsverk för handkraft.

Pumpverk.

Värmelednings- och Ventilationsapparater

särskildt

Varmluftsvärmeledningar

enligt Prof. *J. E. Cederbloms* patenterade, allmänt spridda och under lång tid bepröfvade konstruktion.

Limkokningsapparater, Kylanläggningar och Bryggverk.

Maskinformadt gjutgods.

Byggnads- och Handelsgjutgods,

se särskild förteckning.

Guldmedaljer: Barcelona 1888, Göteborg 1891, Malmö 1896.
Första pris: Stockholm 1886, Kjöbenhavn 1888, Göteborg 1891, Randers 1894.
Hedersdiplom vid Brandredskapsutställning i S:t Petersburg 1892.
Juryerkännanden vid konkurrensprof i Turin 1887, Kristiania 1893 och Norrköping 1895.

Looström. — Några ord angående hjelpmaskiner inom den mindre industrien. Af *E. S.* — Det svenska rummet under renässansen. Af *Fredrik Liljekvist.* — Om lim och limning. Af *A. E. Lundberg.* — Strödda meddelanden.

16. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1888. Pris 2 kr.

Innehåll: Bokbindare och bokband i Sverige till år 1720. Af *C. Eichhorn.* — Om lödning. Af *A. E. Lundberg.* — Hvad är fornnordisk stil? Af *Hans Hildebrand.* — Svenska Slöjdföreningen på den nordiska industri-, landtbruks- och konstutställningen i Köpenhamn. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

17. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1889. Pris 2 kr.

Innehåll: Om reseberättelser, afgifna af fabriks- och handtverksidkare, som med statsunderstöd företagit resor i utlandet. Af *G. M. Lamm.* — Franska statens konstslöjdfabriker i våra dagar (Sèvres, Les Gobelins, La Savonnerie, Beauvais). Af *Ludv. Looström.* — Moderna väggmålningar och deras teknik. Af *Gustaf Upmark.* — Ett perlstickarearbete från Erik XIV:s tid. Af *C. A. Ossbahr.* — Om träarbetens hopsättning och färgning. Af *A. E. Lundberg.* — Det tekniska lärarcmötet i Stockholm. Af *Victor Adler.* — Det svenska rummet under barocktiden. Af *Fredrik Lilljekvist.* — Strödda meddelanden.

18. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1890. Pris 2 kr.

Innehåll: En allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm. Af *Ludvig Looström.* — En blick på konstslöjden inom Södra Sverige. Af *G. J:son Karlin.* — Öfversigt af några inom den mindre metallmanufakturen förekommande formgifningssätt, som grunda sig på metallernas smid- eller tänjbarhet. Af Professor *J. O. Andersson.* — Om målningarne i Johannes kyrka i Stockholm. Af *Bernhard Salin.* — Ett svenskt bosättningsmagasin för 150 år sedan. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

19. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1891. Pris 2 kr.

Innehåll: Engelsk möbelkonst. Af *Carin Wästberg.* — David Casparsson Kohl, en svensk ståletsare på 1600-talet. Af *C. A. Ossbahr.* — Gustaviansk stil. Af *Ludvig Looström.* — Textil konst i Strengnäs domkyrkomuseum. Af *Fredrik Lilljekvist.* — En möbelstudie i industriutställningen i Göteborg. Af *Viktor Adler.* — Strödda meddelanden.

20. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1892. Pris 2 kr.

Innehåll: Stilenlighetens faror. Af *G. Upmark.* — Gustaf Lamm. Af *L. L.* — Några ord om ornament och deras användning. Af *B. Salin.* — Dilettantism i konstslöjd. Af *E. J.* — Tapet, sydd af drottning Lovisa Ulrika. Af *L. L.* — Framsteg inom glasindustrien. Af *E. Kuylenstierna.* — Engelska papperstapeter. Af *E. G. Folcker.* — Smärre meddelanden. — Innehållsförteckning öfver Sv. Slöjdföreningens meddelanden (1878—92) samt mönster för konstindustri och slöjd (1873—92 upprättad af *J. A. Bergstedt.*

21. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1893. Pris 2 kr.

Innehåll: Den s. k. empire-stilen. En kulturbild från det sen-gustavianska tidehvarfvet. Af *Ludvig Looström.* — Om kyrklig textil konst. Af *Agnes Branting.* — Tessins lusthus. Af *E. Jacobsson.* — Några moderna, svenska praktband. Af *F. R. M.* — »Drottning Sofia Magdalenas toalett». Af *C. A. O.* — Strödda meddelanden.

22. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1894. Pris 2 kr.

Innehåll: Anton Hugo Hörlin. Af *Gustaf Upmark.* — Några ord om förhållandet mellan våra fornminnen och vår nutida konstutöfning. Af *Hugo Hörlin.*

— S:t Eriks skrin i Upsala domkyrka. Af *C. A. Ossbahr.* — Om Bollhusen i Stockholm samt teater- och balettanordningar vid svenska hofvet under 1600-talet. Af *E. Jacobsson.* — Om internationel registrering af varumärken. Af *Nils Rahm.* — S. k. artificielt silke, dess framställning och egenskaper samt användning till garn och väfnader. Af *G. Sellergren.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1894. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1894, d. 1 Oktober.

23. Katalog öfver den af Svenska Slöjdföreningen anordnade utställningen af Metallarbeten i Industripalatset i Stockholm 1895. Pris 25 öre.

24. Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1895. Pris 2 kr.

Innehåll: Om inlagdt träarbete på Kalmar slott. *Oskar Lindberg.* — Studier i häradshöfding Carl Dahlgrens till Nationalmuseum testamenterade samling af dosor och ur. Af *Ludvig Looström.* — Om skyltar och skyltning. Af *Erik G. Folcker.* — Subtiliteter och Mekaniker på 1700-talet. Af *Bernhard Olsen.* — Statistiska meddelanden rörande kontrollstämpling af guld-, silfver- och tennarbeten i Sverige från och med år 1754 till och med år 1894. Af *Adolf Tamm.* — Intryck och iakttagelser från en studieresa till London 1894 med serskildt afseende på haute-lisseväfnad. Af *I. Holck.* — Några ord om Centralasiatisk keramik. Af *F. R. Martin.* — Inledningsföredrag vid det af Svenska Slöjdföreningen i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd den 22 och 23 Mars 1895: Om konstindustriel utbildning och mönsterskydd. Af Rektor *V. Adler.* Några önskuiugsmål rörande det moderna svenska guldsmedsarbetet. Af D:r *L. Looström.* Hvilka former och föremål lämpa sig företrädesvis för smidesjernets behandling i dekorativt afseende. Af Professor *E. Jacobsson.* Om konstgjutning. Af Ingeniören *P. Östberg.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1895. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1895.

Ledamot af Svenska Slöjdföreningen erhåller ett friexemplar af årets Meddelanden.

Följande arbeten, närmast afsedda för **snickare** och **smeder,** äro utgifna af ***Svenska Slöjdföreningen:***

Handbok för val och inköp af hjelpmaskiner och handverktyg.

1. Hjelpmaskiner. Pris 1 krona.
2. Handverktyg. Pris 1: 50.

Om lim och limning.

Pris 25 öre.

Om träarbetens hopsättning och färgning.

Pris 25 öre.

OM LÖDNING.

Pris 25 öre.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1897.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTR.
1897.

Af Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen hafva förut utkommit och tillhandahållas genom bokhandeln:

1. ***Galvanotekniken,*** af *Adolf Lundgren.* Pris 75 öre.

2. ***Keramiska studier*** *vid verldsutställningen i Paris 1878,* af *L. Looström.* Pris 75 öre.

3. ***I hvad mån kan Svenska Slöjdföreningen medverka till slöjdundervisningens och husslöjdens utveckling?*** Af *I. O. Andersson.* Pris 20 öre.

4. ***Korgmakeriet såsom husslöjd.*** Öfversättning och bearbetning af O. Th. Ödes »Om kurvmagerarbeide» af *O. E. Borg.* Pris 75 öre.

5. ***Väfnadskonstens grunder,*** af *J. O. Andersson.* Pris 4 kronor. *När 10 ex. af detsamma reqvireras hos Svenska Slöjdföreningen, är priset 3 kr. pr exemplar.*

6. ***Modern konstslöjd.*** *Iakttagelser på slöjdutställningen i Berlin 1879* af *Gustaf Upmark.* Pris 40 öre.

7. ***Om nitroglyserinhaltiga sprängämnen.*** Redogörelse, på uppdrag af Svenska Slöjdföreningens komité för utredning af nitroglyserinens egenskaper m. m., utarbetad af *G. Nordenström* och *A. W. Cronqvist.* Pris 4 kr.

8. ***Öfversigt af Svenska Slöjdföreningens verksamhet från och med dess stiftande år 1845 till medlet af år 1881.*** Sammanfattad af *Alf Björkman* och *S. Severin.* Pris 50 öre.

9. ***Om Friktionen,*** af *Nils Rahm.* Pris 20 öre.

10. ***Om fabriksarbetarnes skydd i sanitärt hänseende och mot olyckshändelser,*** af *J. O. Andersson.* Pris 25 öre.

11. ***Det qvinliga arbetet.*** Statistisk-ekonomisk afhandling af *Josef Linck.* Pris 2 kr.

12. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1884.*** Pris 2. kr.
Innehåll: Om de äldre silfverföremålen i Stockholms kyrkor. Af *Ludvig Looström.* — Strödda meddelanden om Japans industri. Af *J. O. Andersson.* — Några ord om svensk konstslöjd under år 1883. Af *G. Upmark.*

13. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1885.*** Pris 1: 50.
Innehåll: Undervisning i metallslöjd vid Kungsholms folkskola. Af *J. O. Andersson.* — Svenska allmogeväfnader. Af *J. Kulle.* — Konung Fredrik II:s af Danmark tronhimmel i Nationalmuseum. Af *Ludvig Looström.*

14. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1886.*** Pris 2 kr.
Innehåll: Tapetväfveriet i Sverige under de första Vasakonungarne. Af *Gustaf Upmark.* — Om valet af drifkraft för mindre fabriker och verkstäder. Af *W. Hoffstedt.* — Tafvelramen och dess historia. Af *Georg Göthe.* — En fajansservis med familjens v. Fersens vapen. En keramisk studie af *Ludvig Looström.* — Strödda meddelanden.

15. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1887.*** Pris 2 kr.
Innehåll: Om mönsterskydd. Af *Hugo E. G. Hamilton.* — Om bruket af guld- och silfverföremål i de svenska hemmen under 1500—1700-talen. Af *Ludvig Looström.* — Några ord angående hjelpmaskiner inom den mindre industrien. Af *E. S.* — Det svenska rummet under renässansen. Af *Fredrik Lilljekvist.* — Om lim och limning. Af *A. E. Lundberg.* — Strödda meddelanden.

16. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1888.*** Pris 2 kr.
Innehåll: Bokbindare och bokband i Sverige till år 1720. Af *C. Eichhorn.* — Om lödning. Af *A. E. Lundberg.* — Hvad är fornnordisk stil? Af *Hans Hildebrand.* — Svenska Slöjdföreningen på den nordiska industri-, landtbruks- och konstutställningen i Köpenhamn. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1897

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTRYCKERI
1897.

INNEHÅLL

Sid.

S:t Knutsgillet i Malmö från medeltiden till början af 1700-talet.
Kulturhistorisk studie af *John Kruse* 5

Tidö — ett stormanshem på 1600-talet af *Gustaf Upmark* 47

Smärre meddelanden:

Möbel för enkel bostad af *E. G. F.* 66

Reseberättelser af *Lilli Zickerman, Agnes Carlman* och *H. W. Ekelund* .... 70—81

Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1897 83

S:t Knutsgillet i Malmö från medeltiden till början af 1700-talet.

Kulturhistorisk studie af

John Kruse.

När man i våra dagar talar om »gille», använder man detta ord antingen halft skämtsamt arkaiserande i betydelsen af kalas, gästabud eller afser man därmed föreningar af personer, som stamma från samma hembygd men, bosatta på annan ort, samlas till högtidlighållande af fädernebygdens minne samt idkande af socialt umgänge och förströelse. I dessa moderna landskapsgillen, som icke på något sätt historiskt sammanhänga med det forna medeltidsgillet, återuppträder dock något af dettas idé, ty i denna ingingo bland mycket annat både sammanslutningen af lokalt sammanhörande personer och den sällskapliga förströelsen såsom vigtiga led. Men i det ursprungliga gillets idé ingick åtskilligt annat ännu vigtigare. Det var dels det sociala, fattadt i djupare mening än social förströelse, nämligen sådant, som berörde de i samfund lefvande menniskornas dagliga tillvaro, dels det religiösa elementet. Det enda, som i de nutida gillena för ett flyktigt ögonblick erinrar om de gamla gillenas allvarsnatur, är den obligatoriska skål, som utbringas för hembygden,

---

Tryckta verk, som anlitats för denna uppsats, äro: *E. Renan*, Les Apôtres, 1866, s. 351 f.; *L. Friedländer*, Sittengeschichte Roms 1888. I, s. 306 f.; *H. Hildebrand*, Medeltidsgillena i Sverige (i Silverstolpes Hist. Bibliotek 1876); *G. Ljunggren*, S:t Knutsgillet i Lund (i Weibulls Skånska samlingar 1868); *W. Flensburg*, Kort berättelse om det s. k. S:te Knuts Gilldet 1734. Knutsgillets handlingar och protokoll, hvilka utgjort författarens hufvudkälla, förvaras dels i Malmö Rådhusarkiv dels hos gillets sekreterare, ryttmästare O. af Malmborg.

liksom man i de forna gillena drack sina reglementsenligt bestämda skålar eller »minnen» för de och de helgonen. Men i öfrigt afser gillet i sin nuvarande form så godt som uteslutande »de glada behofven». Helt annorlunda var det med de gamla medeltidsgillena. De hade utom sin glada sida en ytterst vigtig och allvarlig, *reel* betydelse för den dåtida europeiska menskligheten. Utan gillena skulle det medeltida lifvet ha varit oändligt mera rått, barbariskt och osäkert än det var. Gilles-institutionen är, vid sidan af kyrkan och kanske i ännu högre grad än denna, det humanitära elementet i medeltidens civilisation. En mängd af de filantropiska och social- eller privat-ekonomiska inrättningar, hvarmed nutidens menniskor söka bereda säkerhet och trygghet för sin existens eller åtminstone lindra dess besvärligheter, såsom understöds- och välgörenhetssällskap, yrkes- och fackföreningar, lif- brand- och sjöförsäkringsbolag, sökte medeltidens primitiva civilisation förskaffa sig just genom gillena, som i själfva verket utöfvade alla de nämda inrättningarnes funktioner och mera därtill. Gillet var nämligen äfven en slags rättsinstitution, som både utöfvade en ganska betydande domsrätt öfver sina ledamöter och lämnade dem hjälp, när de råkade i kollision med samhällets allmänna lagar. Gillet var vidare en i industrielt och merkantilt afseende kontrollerande och normerande myndighet, som vakade öfver varornas godhet, bestämde deras pris och på sitt patriarkaliska vis realiserat en af nutidssocialismens framtidstankar: upphäfvandet af den fria konkurrensen, hvars konsekvenser ur human synpunkt ofta måste förefalla upprörande. Man skulle äfven kunna säga, att gillena på sätt och vis voro sin tids frireligiösa föreningar. I gillehusen samlades menniskorna till samkvämet under religionens helgd i en trängre krets' förtrolighet, liksom det i våra dagar sker i så många salar och bönehus. Den materiella välfägnaden var dock i gillehusen betydligt solidare än i missionssalarne, där den, som bekant, äfven förekommer, och något lekmannapresterskap kände man ej till i gillena, utan presten förestod deras gudstjenstliga handlingar. Slutligen spelade gillena i medeltidens samhälle en vigtig ideelt nivellerande och förbrödrande roll genom att till umgänge

sammanföra de eljest så skarpt från hvarandra skilda samhällsklasserna och yrkena.

Potz tausend, haben wir das alles gethan? — skulle en gammal gillebroder kanske utropa, om han kunde uppstå och förnimma allt hvad jag här skrifvit på gillenas meritlista. Jag påstår ej heller, att hvarje enstaka gille omfattade alla dessa element, men gilleväsendet i sin helhet gjorde det, och många af gillena utöfvade flertalet af de uppräknade vigtiga funktionerna.

Gilleväsendet, som under medeltiden når sin högsta blomstring och får en värkligt storartad, socialt uppfostrande betydelse, sträcker emellertid sina rötter långt upp i den grå forntiden, både den nordiska och den antika. Man ser sålunda af de norska konungasagorna, att i Norge före de första medeltidsgillenas inrättande hade funnits s. k. »hvirfingsdryckjur» eller omskiftesdryckeslag; bönderna i en trakt eller innevånarne i en stad samlades i »festliga lag, som höllos än hos den ene än hos den andre vid årets heliga tider till ömsesidig förlustelse, till rådplägning i gemensamma angelägenheter och till gudarnes förherrligande»*. Låt dessa ambulatoriska festliga samkväm få en bestämd lokal och gif dem en fast lagstadgad organisation — och gillet är färdigt! Det var just hvad som skedde i Norge, då Harald Hårdrådes fredsälskande son Olof Kyrre (1066—1093) i slutet af 1000-talet införde gilleväsendet i Norge. Det nya, som kom till det gamla omskiftesdryckeslaget, var sålunda egentligen endast den fasta formen.

Detta *formela* element har kommit från antiken. Både greker och romare hade ett gilleväsende, som var i ganska hög grad utveckladt och, både beträffande innehåll och form, företer så slående likheter med medeltidens gillen, att ett samband mellan antiken och medeltiden på det ifrågavarande området strax visar sig sannolikt.

I Grekland** funnos på flera ställen, såsom i Athen, på Rhodos och öarne i Arkipelagen ett slags brödraskap, de s. k. *Eranerna* eller *Thiaserna,* föreningar, som afsågo såväl ömsesidig hjälp som

* Hildebrand.

** Se Renan.

sällskapligt umgänge och gudstjenstfirande. Om en medlem befann sig i ekonomisk förlägenhet, fick han låna ur den gemensamma kassan; drabbades han af eldsvåda, lämnade föreningen hjelp. Man samlades på bestämda tider till gemensamma fester, hvilka tyckas ha egt rum i slutna trädgårdar, omgifna af pelargångar och i midten prydda af offeraltaret. Äfven kvinnor intogos i eranerna och hade t. o. m. en egen presidentska. Sammankomsterna voro fullkomligt hemliga, och ordningen vid dem uppehölls efter ett strängt reglemente. Föreningen lät inrista sina beslut på stentaflor och hade sitt eget arkiv. Ensamt på ön Rhodos funnos icke mindre än 19 sådana brödraskap, som hade namn efter sina grundläggare eller efter gudar. Några af dessa eraner, särskildt de, som voro helgade åt Bachus, hyllade upphöjda moraliska och religiösa grundsatser.

Hos Romarne* utbildade sig gilleväsendet ännu mer. Deras brödraskap, som kallades *Collegia* eller *Sodalitates* och hade ungefär samma andliga och verdsliga syftemål som de grekiska gillena, uppkommo redan under republiken och förökades under kejsartiden allt mer i trots af de stränga lagbestämmelser, hvarmed kejsarne, som med en viss misstänksamhet betraktade dessa små stater i staten, sökte hindra uppkomsten af nya gillen och hämma de redan existerandes fria växt. För att förstå kejsarnes motstånd bör man erinra sig dels, att medlemmarne af ett gille egde vissa betydande privilegier såsom frihet från en del utskylder, ibland äfven från krigstjenst, dels att en despotisk regering aldrig är rätt vänligt stämd mot fria separat-institutioner, som till följd af sin natur icke passa in under en allt centraliserande statsmyndighet. Emellertid var behofvet af sammanslutning i dessa smärre förtroliga kretsar, särskildt bland småfolket, handtverkare och slafvar, så stort, att det ena gillet uppstod efter det andra, oaktadt till slut ett påbud, troligen utfärdadt af Augustus, endast tillät begrafningsgillen, sammanslutningen af personer för att, när de dogo, begrafvas på gillets föranstaltande och få urnan med sin aska uppställd i en nisch af gillets »columbarium».

* Se Renan, Friedländer, Hildebrand.

I Rom uppstodo, icke blott som i Grekland, dessa religiöst-sociala gillen, som voro öppna för personer af olika klasser utan äfven dessa slutna specialistgillen, hvilka under medeltiden fingo namn af skrån, yrkes- och handtverksgillena, hvilkas ändamål var i mera öfvervägande grad verldsligt, ehuru äfven de hade sina skyddsgudar, efter hvilka de togo namn och till hvilkas ära fester firades. Allmänna gemensamma festdagar för konst och handtverksgillena voro 5 dagar i Mars (19—23), som voro helgade åt Minerva, alla konsters och handtverks skyddspatronessa. Ovidius nämner såsom deltagare i Minervafesterna bildhuggare, målare, läkare och skollärare, hvilka samtliga gälde som utöfvare af de fria konsterna, samt spinnerskor, väfvare, valkare, färgare och skomakare, representanter för handtverket.

Det fins ännu i behåll statuter för romerska gillen, hvarigenom man får en klar föreställning om deras organisation. Stadgarne för ett gille i staden Lanuvium, hvilket kallade sig »Dianas och Antinous' dyrkare», bestämde som inträdesafgift i gillet 100 sestertier samt en amfora godt vin; årsafgiften var 15 sestertier. I begrafningshjälp lämnade kassan för afliden medlem, såvida han ej var självmördare, 300 sestertier. De årliga hufvudfesterna skulle vara 6 och anordnas af 4 för hvart år utsedda personer, som skulle ombesörja täcken eller kuddar för sofforna, på hvilka man låg under måltiden, servis, hett vatten samt 4 amforer godt vin och för hvarje medlem den frugala anrättningen af ett bröd till 2 as' värde (alltså helt litet) och 4 sardiner. Gillets chef, som valdes för 5 år och hade åtskilliga ekonomiska fördelar, skulle vid festerna uppträda i hvit klädnad och förrätta de religiösa offren. Höga böter voro bestämda för den, som störde trefnaden genom ohöfviskt beteende, och det var uttryckligen stadgadt, att klagomål och besvär skulle frambäras vid särskilda möten, så att man på festdagarne kunde, som det heter, »kalasa i ostörd ro».

Vi se sålunda, huru både greker och romare hade ett fullkomligt fast ordnadt, lagstadgadt gilleväsen. När nu den romerska civilisationen råkäde i beröring med den germanska verlden, var

det helt naturligt, att germanerna skulle gifva stadga åt sitt gamla gilleväsen genom att för detta låna det romerska gilleväsendets fasta organisation. Denna amalgameringsprocess, hvarigenom ur det romerska och det germanska gillets förening under den kristna religionens inverkan det *kristna medeltidsgillet* uppstod, synes först ha egt rum i England, der medeltidsgillen tidigast omtalas. Stadgar för ett par engelska gillen finnas i behåll så tidigt som från elfte århundradet, och från 1200- och 1300-talen har man en mängd dylika stadgar. Det fans i England både de allmänna religiöst-sociala gillena och de speciella gillena, yrkesgillena, hvilka senare voro af två slag, köpmanna- och handtverkaregillen. Det är ganska intressant att i stadgarne för dessa gillen stundom träffa på märkvärdigt humana och fördomsfria idéer, vittnande, tycks det, redan så tidigt om den liberala läggningen i det engelska lynnet. Det s. k. kalendegillet i Bristol hade t. ex. satt sig den uppgiften att underhålla en skola för judar och andra främlingar. I Helgalekamagillet i York fordrades icke af nyinträdande medlem den eljest vanliga edliga förpligtelsen att hålla gillets stadgar; i stället heter det: »de, som inträda i gillet, skola icke bindas af något slags ed, utan inträda af egen fri vilja, utan annat band än kärlekens». Ett rätt lustigt utslag af engelsk excentricitet finner man i ett annat gille i York kalladt »Herrans böns broderskap». Man hade en gång uppfört i staden en s. k. moralitet, ett religiöst-moraliskt skådespel, som framhöll Herrans böns förträfflighet och framförde Synder, som fingo sin förtjenta afstraffning och Dygder, som vederbörligen prisades. Då beslöto några personer i den allmänna förtjusningen öfver det uppbyggliga man fått se och höra, att grunda ett särskildt brödraskap blott och bart för att uppehålla detta skådespel. Hvar gång det uppfördes i York skulle bröderna, alla klädda i likformiga kläder, fara med aktörerna genom stadens förnämsta gator. Att likväl grundläggarne icke tänkte sig, att det nämda skådespelet skulle kunna räcka till i all oändlighet såsom ändamål för en särskild institution, framgår af följande onekligen mycket liberala tillsats i slutet af stadgarne: »när helst vi sjelfva eller våra efterkommande *blifva visare än vi nu äro*

skall ingen af oss eller dem räknas som en upprorsmakare, derest vi eller de framkomma med nya stadgar, som mera äro egnade att höja Guds ära och gillets välfärd».

Liksom i England uppblomstrade gille-institutionen under medeltiden äfven på den europeiska kontinenten. Både i England, Frankrike och Tyskland fick den äfven en stor *politisk* betydelse, i det städernas styrelse ofta låg i händerna på ett mäktigt köpmansgille, hvilket kallades det högsta gillet, summum convivium.

Äfven till Skandinavien spred sig gilleväsendet. Från Norge omtalas gillen, såsom jag nämt, redan från 1000-talet. Danmark har litterära vittnesbörd om gillens existens redan från 1100-talet; i detta land fingo gillena en större verldslig betydelse än i det öfriga Skandinavien, och staten tog befattning med dem och sökte, liksom det hade skett i Rom, i viss mån hämma dessa mäktiga själfhjälpsföreningar, som lätt kunde frestas att öfverskrida gränserna för sin befogenhet och råka i kollision med statsmakten. I Sverige omtalas gillen, enligt hvad man hittills funnit, först så jämförelsevis sent som 1303, hvilket naturligtvis beror på en tillfällighet och icke hindrar, att gillen kunna hafva funnits i Sverige ungefär lika tidigt som i de båda andra skandinaviska länderna. Den första skrifna stadga eller s. k. *skrå* för ett svenskt gille är från 1356 och gäller för skräddarnes gille i Stockholm. Här är icke platsen att redogöra för gilleväsendet i det egentliga gamla Sverige*. Jag vill blott i största korthet omnämna, att äfven Sverige egde en hel mängd gillen, både religiöst-sociala och yrkesgillen eller s. k. skrån. Bland de förra märkes särskildt Helga Lekamagillet i Stockholm. Någon specielt politisk betydelse, sådan som de stora köpmansgillena i utlandet hade, fingo icke gillena i Sverige, hvilket berodde därpå, att här inga stora städer funnos och — med undantag af de tyska köpmännens i Visby gille — heller inga köpmansgillen. De svenska yrkesgillena voro alla handtverkaregillen. Dessa handtverkaregillen lefde kvar, under ett från slutet af 1500-talet ständigt tilltagande

* För detta intresserade hänvisas till Hildebrands ofvannämda framställning.

förfall, ända in i vårt eget århundrade i Sverige liksom det öfriga Europa utom Frankrike och Italien, som redan i slutet af 1700-talet afskaffade sina skrån. De religiöst-sociala gillena däremot sopades i Sverige alldeles bort af reformationen, då gillenas religiösa grundval — helgondyrkan — rycktes undan och deras stora egendomar indrogos till staten för att af denna användas till kyrkor, skolor, fattiga och andra allmännyttiga ändamål. I Danmark gick det i allmänhet på samma sätt. Här förmådde dock ett och annat gammalt gille trotsa stormen och i betydligt omdanad gestalt, lefva kvar »som en skugga af sin forna härlighet»*. Af dessa forna danska gillen existera i våra dagar blott 4, men samtliga numera på svensk grund, i det gamla kulturland, som i 1600-talets Sverige kallades hertigdömet Skåne, den del af Skandinavien, der känslan af de nordiska folkens stamförvandtskap och samhörighet kanske alltid varit mäst lefvande och der själfva landsdelens namn, Skåne — Scania — minner om gemensamheten. Dessa gillen äro de 3 Knutsgillena i Malmö, Lund och Ystad samt stora prästagillet i Lund, hvilket sistnämda sedan slutet af 1600-talet består af 3 medlemmar.

Den mest spridda art af gillen i Danmark var Knutsgillena, hvilka voro stiftade till inhemska helgons ära. Det fanns två danska helgon med namnet Knut. Det ena var en *konung Knut*, som d. 10 Juli 1086, då han låg försänkt i bön vid högaltaret i Sanct Albans kyrka i Odense, mördades af sina upproriske undersåtar, hvilka icke ville lyda hans påbud om erläggande af tionde till presterskapet. Konung Knut den Helige, som kanonicerats för sitt stora nit om den kristna kyrkan, blef hela Danmarks skyddshelgon. Det andra danska helgonet Knut var den kunglige Sanct Knuts brorson, den ridderlige *hertig Knut Lavard,* som 1131 svekfullt mördades af sin kusin, konungasonen Magnus, vid Ringsted på Seeland. Hertig Knut blef Seelands speciella helgon. Gillen till dessa båda danska helgons ära uppstodo snart öfver hela Danmark. De äldsta voro antagligen de, som inrättades på helgonens dödsplatser, således det kungliga Knutsgillet i Odense och det hertigliga i Ringsted. Men

* Ljunggren.

Skåne tyckes särskildt ha blifvit Knutsgillenas förlofvade land. Dylika uppstodo nämligen i 7 skånska städer: Skanör, Falsterbo, Landskrona, Tomarp, Malmö, Lund och Ystad. Det äldsta af gillena torde ha varit det i Skanör, hvilken stad som bekant under medeltiden var den största i Skåne, tack vare det rika sillfisket. Här synes ett slags öfverstyrelse eller generalsynod för de skånska Knutsgillena ha sammanträdt, bildad af samtliga gillenas åldermän*. Under tidernas lopp tyckes man ha förvexlat de båda helgonen Knut, i det bådas märkesdagar firades i ett och samma gille såsom t. ex. i Malmögillet. Därför är det i de flesta fall numera omöjligt att afgöra, om det ena eller det andra gillet från början varit kungligt eller hertigligt. Af några skäl förefaller det dock som om Malmögillets gamla anspråk på att vara ett kungligt gille äro befogade. Det eger nämligen i sin 1671 af stolsbrodern, rådmannen *Thomas Jyde* påbörjade och 1680 till gillet skänkta protokollsbok** visserligen afskrifter af de gamla latinska medeltidsstadgarne eller skråna för både ett hertigligt gille i Ringsted och ett kungligt gille, för hvilket orten icke närmare angifves. Men det sistnämda skråt är placeradt först och har väl sannolikt från början varit upprättadt just för Malmögillet eller åtminstone af traditionen tilldelats detta. Vidare finnes efter de båda skråna i protokollsboken afskrifven en gammal latinsk Knutsbön, hvilken just är riktad till det kungliga helgonet. Slutligen finner man af de likaledes i protokollsboken införda afskrifterna af Malmö-gillets äldsta mötesprotokoll från 1400-talet, att de mötesdagar, då man fattade de beslut, som förts till protokoll, just voro dagarne näst efter »S. Knud Konges Dag»***. En sammankomst på en dag näst efter S. Knuts *hertigs* dag omtalas först 1508†.

* Se Ljunggren.

** Inbunden i helt skinnband och med guldpressning på rygg och permar. De ursprungliga silfverbeslagen, som omtalas i protokollet 1680 och efter hvilka märkena synas på permarne, ha senare blifvit bortbrutna.

*** Så 1455, 1460, 1469.

† Det förtjenar äfven nämnas, att gillet askonsdag 1549 beslöt, att de dryckeslag (»laugsdryck»), som en lång tid brukat hållas om julen och fastlagen, hädanefter skulle uppskjutas till Valborgsdagen och *S:t Knuds Konges dag, efter gammel Sedvane och denne Skraas biudelse.*

Lunds Knutsgille förefaller däremot att ha varit ett hertigligt, om man får sluta därtill af dess sena gillesordning af 1586, hvilken till dag för allmän stämma fastställde hertig Knuts dag i Januari.

Första gången Malmö Knutsgille uttryckligen nämnes är i Valdemar IV:s privilegier för Malmö 1360. Men det var då tvifvelsutan redan gammalt. Att dess anseende var gammalt och grundadt, finner man af Valdemars privilegium för Malmö-Knutsbröderna, att en broders ed skulle väga upp emot 6 andra personers eller, som det hette, »sex af S:t Knutsgille gälde lika mycket som tre tolfter eder». Den i gillets ego i afskrift från 1600-talet befintliga gamla latinska gillestadgan eller skrået för ett kungligt Knutsgille, på en ort, som ej nämnes, men som tros vara Malmö, anses ej kunna vara yngre än från 1200-talet*. De äldsta protokollen börja med år 1400. Detta år fattade man beslut, att en ordningsstadga, innehållande 7 korta punkter, hvarje år skulle uppläsas för bröderna och systrarne. Detta är alltså den första stadga, om hvilken man bestämdt vet, att den är upprättad för Malmö-gillet. Med stöd dels af det utförliga gamla gillesskrået, dels af gillets protokoller skall jag nu lämna en redogörelse för den institution, som på protokollsbokens titelblad kallas »det Höy-hederlige S:te Knuds Gildeslaug» i Malmö.

Om fordringarne för inträde i gillet heter det i den gamla öfversättning, antagligen från 1600-talet, som finnes bifogad Malmögillets kungliga skrå: Huilcken Der will Effterfölge dette Bröderskab, daa schall han wære en bequem Persohn och uden wanfredh (Wanröchte) att wort Bröderskab schall ögiss med Rettwijsse Mænd, hæderlige Persohner. Det fordrades alltså oförvitligt rykte för att blifva Knutsbroder, och om en enda af de gamle Knutsbröderna hade någon anmärkning mot den inträdessökande att göra, skulle denne antingen fria sig på laglig väg från beskyllningen eller kom han ej in i laget. Ville någon landtbo inträda i gillet, skulle han bland Knutsbröderna i staden skaffa sig en borgensman, som ansvarade för hans skyldig-

---

* Ljunggren (enligt Suhm).

heters uppfyllande. Bagare voro förbjudna inträde i gillet*. Upptagandet af nya medlemmar skedde vid generalsynoden,** som synes ha egt rum i Pingsthelgen. Årligen höllos 3 messor till gillets egen heder och själabot för aflidne bröder samt 4 synoder eller stämmor på bestämda heliga Knutsdagar, hvilka bröderna voro skyldiga att bevista. Om gillets embetsmän finnes intet särskildt stadgande. Emellertid framgår af olika ställen, och äfven af protokollen att gillet egde en högste styresman, *præpositus,* skråherren ock *skråprosten* kallad, en andans man, som säkerligen fått sig anförtrodd vården om gillets religiösa angelägenheter och bl. a. vid messorna skulle bedja för de döde bröderna. Vidare fans det en *senator* eller *ålderman* (från anglosaxiskans *ealdorman)* gillets verldslige styresman, en skrifvare *(scriba)* samt 6 *præparatores* eller *gärdemän,* hvilka skulle arrangera allt som hörde till gillesfesterna, såsom anskaffande af mat och öl, gillehusets prydande samt inbjudandet af Skråprosten, Aldermannen och andra »hederliga personer». Ännu ett slags embetsmän fanns det: *stolsbröderna* (i senare tider 2 till antalet), hvilkas namn lär ha uppstått däraf, att de voro bisittare i gillesrätten och som sådana hade egna stolar***. I Malmö-gillet omtalas de emellertid först 1460, då de fingo på sin lott att brygga godt öl till festerna, för hvilket ändamål hvar broder skulle gifva 4 skäppor korn och hvar syster

* Detta förbud (hvilket äfven finnes i Ringsted-skrået) mot att intaga idkare af ett yrke, som troligen ansågs mer än andra fresta till oärlighet, har såsom föråldradt uteslutits i öfversättningen. År 1576 finner man första gången en bagare, »Hans Suckerbager», intagen i gillet. Äfven några andra paragrafer af det gamla skrået hafva uteslutits i öfversättningen. Dessa äro: § 5 *De Elemosinis* (bestämmelsen att vid dryckeslag skulle efter gammal sed erläggas 2 »Denarii» till »Elemosinam et Ministrum Convivii»), § 9 *De Colloquiis fratrum* semel in Septimana (bestämmelsen, att sammankomst skulle äga rum hvar onsdag, när så behöfdes, för att ej afgörandet af tvistemål skulle uppskjutas för länge) slutligen § 48 *De Pulsatione Campanæ,* (förbud för gillebroder att ringa eller låta ringa Knutsklockan till afbräck och skada för sin broders vare sig person, tjenstefolk eller gods; den, som öfverträdde detta förbud, skulle antingen fullt ersätta sin broder hans lidna skada och böta 1 pund honung till alla lagsbröderna eller ock uteslutas ur laget som niding). Hvad menas med dylik skada tillfogad en broder genom att ringa i klockan?

** Kallas i öfversättningen »Adell drick» (Adel = hufvud-, förnämst såsom i Adelgatan i Malmö.

*** Ljunggren.

2 skäppor. För den händelse att någon, som blifvit vald till ålderman eller stolsbror, vägrade mottaga valet, skulle han enligt beslut af 1507 gifva en god läst danskt öl till laget eller 12 skilling för hvar tunna. Gillets bestämmelser om ömsesidigt understöd vid nära nog alla lifvets sorgliga eller besvärliga tillfällen voro ungefär desamma som i alla dylika gillen. Vid skeppsbrott, eldsvåda, fattigdom*, sjukdom skulle gillebröderna hjälpa hvarandra och när en broder dog, skulle 4 af laget hålla likvakt öfver honom och bära honom till grafven under hela giliets eskort, medan gillets egen klocka ringde. Gilleklockan kallade ock samman till lagets högtider och kunde dessutom anlitas för att ringa till hjälp, när elden var lös o. s. v.** Synnerligen utförliga voro bestämmelserna om hjelp vid rättegångar. Om någon broder hade ärende att gå till tings, skulle alla gillebröderna följa honom; om han stämdes inför konungen eller biskopen, egde han välja 12 bland bröderna, som skulle fara med honom och hjelpa honom »hvad de kunde». Den, som stämde sin gillebroder inför konungen eller biskopen eller till ting utan lof af åldermannen eller utan skråherrens och gillebrödernas vilje och tillfogade honom skada på hans gods, skulle böta till brodern i fråga 3 mark och till gillet 6 öre. Ja så stor var solidaritetskänslan, att bröderna skulle hjälpa icke blott en anklagad eller förfördelad broder utan äfven den, som gjort sig skyldig till brott mot icke-gillemedlemmar t. o. m. om brottet var mord. Det stadgas nämligen att, om en broder dräpt en person utanför gillet eller en öfverhetsperson, skulle gillebröderna hjelpa honom ur »dödsens våda». Om han befann sig vid (»hos») hafvet, skulle de skaffa honom skepp med åror, öskar, eldjern för att slå eld med och flinta samt yxa, hvarefter han fick reda sig, så godt han kunde, på egen hand.

---

* När en broder »kommer till acters» (rubriken) eller »vorder fattig» (texten) och ej förmår själf försörja sig, skall hvar broder ge honom ett mål mat och en peng hvart halfår.

** I både det förmodade Malmö-skrået och i Ringsted-skrået bestämdes, att ingen broder fick ringa i Knutsklockan utan tillåtelse af åldermannen och skrifvaren, utom när elden var lös eller vid liknande tillfällen. Brott häremot straffades med böter af 1 pund honung till alla lagsbröderna.

Behöfde han häst, skulle bröderna skaffa honom sådan och följa honom till skogen; hästen skulle han få begagna gratis under ett dygn, (»per diem et noctem»); behöfde han den längre, fick han hyra den; kom hästen ej igen, skulle han betala den, om han det förmådde, hvarom ej, skulle gillebröderna tillsammans gälda hästens värde. Det hertigliga Ringsted-skrået, som i nästan alla punkter öfverensstämmer med det kungliga skrået i Malmögillets ego men i allmänhet är kortare, har vid denna punkt det tillägget, att om dråparen ej stod till att hjälpa på flykten och det kräfdes böter af honom, skulle de tillstädesvarande gillebröderna gå i borgen för honom; om han förmådde, skulle han själf betala för sig, men om han af nödvärn begått mordet, skulle laget betala böterna. Om han däremot »aff Sit Skalcke gemött, eller af frycht for lifuet» flydde och därmed satte sina lagsbröder, som gått i borgen för honom, i fara, då skulle han uteslutas ur laget och vara *Juthing* eller *Niding*. Detta straff, att uteslutas ur laget och vara niding för alla bröderna var det svåraste af alla och tillämpades äfven i de fall, då en gillebroder dödat en annan utan att det skett af våda eller nödvärn, vidare ifall någon öfverbevisades om att ej hafva hörsammat en nödställd broders kallelse eller att hafva inlåtit sig i förbindelse med sin gillebroders hustru. Märkligt nog, blef en broder förklarad niding äfven för det fall, att han ensam utan vittnen påträffat någon samman med sin hustru och dräpt denne man och han därefter af bröderna misstänktes för att ha dräpt sin broder menlöst (»innocenter»). Det heter om en sådan person, att han skulle »underlige Saa megit bröderniss forsmedelse, Som gudelig Hæffn, och schal worde Niiding»*.

För öfrigt utgjordes straffen af böter i penningar, honung eller vax. Honungen användes till mjöd och vaxet till ljus, som gillet underhöll i kyrkan**.

Dessa egendomliga rättsbestämmelser, som bland annat togo brottsliga gillebröder i försvar mot offentlig myndighet (dock kanske

---

* Om en förbrytelse som i gillets äldsta tider kunde följas af niding-straffet se ofvan sid. 13 not 1.

** Se Ljunggren.

ännu mer mot slägthämden) hade sin betydelse och sitt tvifvelsutan stora berättigande under medeltiden, hvars rättsliga förhållanden ännu voro så primitiva och osäkra. Ett fruktansvärdt exempel på, att medeltidsgillenas juridiska själfhjälp icke var ett tomt ord, har just ett danskt gille gifvit. Den förut nämde hertig Knut Lavard, som efter sin död blef förklarad för helgon, hade, såsom ofvan berättats, blifvit mördad 1131 af sin kusin, den danske prinsen Magnus. Under lifstiden hade den mördade varit ålderman i det förnämsta gillet i Sleswig. När nu mördarens far, danske konungen Nils, tre år senare, 1134, kom till Sleswig, varnades han att gå in i staden men försmådde varningen. Knappt hade han dock kommit in, förrän stadsportarne stängdes, gilleklockan kallade borgarne samman, och konungen dödades med flera af sina följeslagare. Så kunde det gå till, men nog torde det ha varit sällsynt äfven under medeltiden, och ju mer fasta former statens myndighet och den offentliga rätten antogo, dess mer måste gillenas själftagna rätt gå under; den hade öfverlefvat sig själf. I Malmö-gillets protokoller finnes heller intet ord nämdt hvarken om gillets jurisdiktion utanför gillet eller om brottmål. Så mycket mer innehålla protokollen om det, som redan på 1400-talet tyckes ha varit hufvudsaken och efter reformationen blef det ännu mer: de stora *festerna,* till hvilka jag nu öfvergår.

Malmögillets gamla skrå gifver föga besked om, hur det tillgick vid festerna. Förutom hvad jag redan anfört rörande de 6 s. k. gärdemännen, som skulle arrangera festerna, finnes der intet positivt nämdt om denna sak, men väl negativt genom de många små paragraferna, som bestämde böter för den, som betedde sig oskickligt vid bordet på ett eller annat sätt genom dryckenskap, öfverdrifvet spelande, så att han spelade bort sina kläder eller, som det heter: »gick Blott och Nögen fra Taffelet» (a tabulis nudus recesserit*. Men programmet** för andra liknande gillens samkväm passar säker-

---

* Straff var bestämdt äfven för den, som gick och spelade på misstänkta ställen eller i ohederligt sällskap och därvid fick smörj (qui circa tabulas vel aleas in loco suspecto vel in societate inhonesta percussus vel verberatus fuerit).

** Se Ljunggren.

ligen — något som för öfrigt skymtar fram ur de bevarade protokollen från 1400-talet — in också på Malmögillet. Afven i detta rådslogs om lagets angelägenheter, upplästes gillesstadgan och firades en gemensam gudstjenst; vid bordet sjöngos sånger till Guds och helgonens ära, messor höllos för aflidne bröder, och de, som ärnade sig på pilgrimsfärd, erhöllo understöd. En del drag, som särskildt belysa Malmö-gillets kalasande, stå att hämta ur protokollen. Man ser, att under själfva måltiden brödernas och systrarnes barn och tjenstefolk kommo och hälsade på, ty 1400 förbjudes allt onödigt springande på golfvet af dylikt folk till förfång för dem, som serverade maten. Blott de, som hade ärende till sina husbönder, fingo komma in och skulle strax gå ut, när budet var uträttadt. Men oskicket tycks ha upprepats, ty 1545, alltså nära 150 år senare, måste samma förbud förnyas och ytterligare skärpas med tillägget, att broder eller syster »utan all nåde» skulle böta en god tunna danskt öl till laget, om deras »dreng eller pige» vid drickegille befanns gå på golfvet och »giöre w-rumb». Likaledes förbjöds vid samma vite att taga mat från bordet och gifva åt sitt tjenstefolk. 1558 lagstadgas ånyo om barns och tjenstefolks besök i gillehuset. Den, som lät sin »suend eller dreng gange till sig med Löchte», skulle tillsäga dem att icke uppehålla sig i gillehuset och göra »omak och w-rom» utan gå ned i »Stegerhuset», der de skulle »fange illd och blifve Schienckte». När åldermannen och stolsbrodern stodo upp och klappade på dörren och gingo hem, fick ingen enligt beslut 1545 lof att längre sitta kvar i gillehuset.

Trakteringen var bastant. Den utgjordes af öl i stora kvantiteter samt skinka och oxstek*. Gillet höll, enligt hvad 1574 års protokoll upplyser om, t. o. m. egna gödoxar, 2 eller 3 stycken åt gången, det vill säga för hvar fest-period af 3 dagar; det omtalas i protokollet, att när dessa oxar fördes genom

* Samma anrättningar förekommo i svenska medeltidsgillen, såsom t. ex. skräddarnes och murarnes (Hildebrand).

gatan till »Compagniet»* där de strax skulle slagtas, följdes de med »Pibe och Thromme». Det ligger en hel karakteristik i denna nordiska och germanska gillekost af öl och stark köttföda, när den jämföres med de romerska gillenas diet af vin samt ett litet bröd och 4 sardiner per man! Man var också mycket angelägen om att ej gå miste om trakteringen, äfven om man ej kunde personligen infinnna sig. Man lät då hämta till sig den goda maten och ölet, dock, som det tyckes, mot en ringa afgift. Sålunda bestämdes 1455, att en syster, som hade giltigt förfall, fick på onsdagen i pingstveckan mot en afgift af 1 albue athämta sitt öl. Men tillåtelsen till hämtning tyckes ha missbrukats, ty 1469 beslöts, att inga skulle få hämta mat pingstdagarne utan om de voro sängliggande sjuka**. Men så tyckte man synd om dem, som ordentligt aflämnat sina skäppor korn till bryggandet af ölet och af någon anledning ej kunde komma till gillesfesten, hvarför det 1549 bestämdes, att om någon sådan ordentlig gillesmedlem fick laga förfall och kunde ej komma till gillet utan satt hemma, skulle det tillåtas, att en broder, som sålunda satt hemma, finge 4 potter öl och en syster 2 potter hvar afton. Beträffande skålar att drickas vid bordet, finnes det från 1469 ett stadgande, att på tredje pingstdagen skulle de gärdebröder, som tjenstgjort under det förgångna året dricka dem till, som för nästa år voro utsedde »huer med et nyt beger», det vill väl säga, att de skulle dricka med hvarann en åt gången och tömma skålen i botten. Antagligen har äfven under medeltiden dans förekommit vid gillefesterna. Först 1558 nämna dock protokollerna om detta slags förlustelse. Det beslöts nämligen då, att ingen, vare sig broder, syster, gäst, »dränge eller piger», fick »röre nogen dantz, eller bære nogen fordantz, uden Oldermandens vilge, widskab, Sambtöke och befalning».

* Antagligen menas härmed rådhuset. Gatan vid södra sidan af rådhuset i Malmö heter ännu i dag Kompanigatan, och vid de stora festligheterna i Köpenhamn 1577 i anledning af Christian IV:s dop talas det om därvarande, i Kompagnistræde belägna Borgerskapets Kompagnihus, där furstarnes och adelsmännens tjenare bespisades, emedan det ej var plats till dem på slottet (Troels Lund: Historiske Skitser. 1876, Sid. 195). »Borgerskapets Compagnihus» är säkerligen identiskt med rådhuset.

** Om någon syster låg i barnsäng eller annan sjuka eller någon broder låg i »Sotteseng».

Endast få vittnesbörd om gillefesternas mera allvarliga sidor finnas i 1400-talets protokoller. Det beslöts 1469, att på tredje pingstdagen, när Gratias blifvit läst om aftonen, då skulle skrifvaren »staa for höye Bord, for Skraaherren och Áldermanden, och opnæffne de som ere fremfarne, Som ere Skraaherre, Aalldermend, Bröder och Söstre huer vid Sit naffn, efter Registeret». Det var alltså de under året döda bröderna och systrarne, hvilka man på detta sätt i gammaldags enkelhet påminde sig. Ett par gånger omnämnas lagets messor, så 1469 messan på onsdagen i pingsthelgen och 1473 midfastomessan, till hvilken bröderna skulle offra, »som Sædwan er».

I början af 1500-talet gick Malmö i spetsen för reformationsrörelsen i Danmark. 1527 började Luthers läror öppet predikas i staden af Klaus Mortensen, och 1529 gick staden officielt öfver till reformationen. De gamla katolska institutionernas rika egendomar drogos in till stat och stad, och det har säkerligen gått Knutsgillets egendom på samma sätt. Det gamla gillehuset, beläget i hörnet af n. v. Gråbröders- och Vestergatorna och där måhända gillet hade sitt eget kapell och dess klocka hängde, tyckes ha fått göra andra liknande katolska stiftelser sällskap, och det är troligt, att gillet snart nog fick sin lokal i stadens 1546 uppförda nya rådhus vid stortorget, där en stor sal på nedra botten begagnades vid sammankomsterna*.

Gillet öfverlefde emellertid reformationsstormen men erhöll alltifrån denna tid väsentligen karaktären af ett fest- och paradgille — en karaktär som det ännu i våra dagar bibehåller. Dock må det anmärkas, att gillets utveckling, att dömma af dess protokoll, redan under 1400-talet gick i en liknande riktning. Den nya æran, som nog i inre afseende var den gamla betydligt underlägsen men i yttre afseende blef så mycket mera lysande, tyckes ha börjat år 1533. Något lifstecken hade gillet då ej gifvit, om man får dömma af

* Ännu så sent som 1549 talas i protokollet (för askonsdag) om »wort Laugshuus», hvilken benämning väl svårligen kan tänkas afse annat än ett särskildt gillehus. Äfven om detta redan då var sekvestreradt, kan ju gillet ännu någon tid ha fått begagna detsamma och först efter några år flyttat öfver till rådhuset. Första gången, då rådhuset uttryckligen nämnes i protokollen såsom lokal för gillets fester, är 1619 i 24: de § af de då antagna nya stadgarne.

protokollerna, sedan 1508. Det var just under mellantiden, som hela staden hade mäktigt upprörts af reformationsstriderna, hvilka rasat, vill det synas, häftigare i Malmö än på något annat ställe i Danmark. Hetsiga religionsdisputatser hade ståndat mellan evangeliske och katolske, Helgeandsbröder och Gråbröder hade med våld utdrifvits ur sina kloster, deras gods och gårdar hade sekvestrerats för att användas till skolor, sjukhus och fattighus, och borgmästare och råd hade förbjudit munkarne att »trygle eller predicke theris fabel oc dröme» och att offentligen hålla mässa. Staden hade tagit sitt parti i religionsstriden, och ett relativt lugn hade inträdt. Borgarne kunde åter börja tänka på den styrkande och upplifvande krydda i deras tillvaro, som Knutsgillet beredt dem med sin sammanslutning, sina förtroliga och festliga samkväm. År 1533 beslöto »de Hæderlige S:te Knuds Bröders Laugbröder och Söstre» att skänka S. Petri kyrka »till en evig Zirat» en klocka, hvilken skulle kallas »Sancte Knuds Klocke» och var en »skiön, hærlig, berömdt och vellydende Klocke». Denna klocka, som bar inskriften »Jesus Natzarenus, Ein König der Juden, Erbarme dich unser» och möjligen var den gamla gillesklockan, skulle användas till fri ringning, när Knutsbröder och systrar eller deras omyndiga barn dogo. Enligt ett senare beslut af gillet, år 1552, skulle den sedvanliga sammanringningen med klockan, när gillet hölls, också vara »quit och fri». År 1533, då man på ett så värdigt sätt invigt det gamla återuppståndna gillets allvarsmål, invigdes på ett lika värdigt sätt dess glada sida. Någon eller några — protokollerna nämna intet namn — förärade nämligen åt gillet »en Papegoy eller Duwe med ett Sölflencke, huilcken skall henge öfverst oppe i Sallen», och skulle denna silfverdufva, som med sin kedja vägde 52 lod, beteckna, så länge den var upphängd, »fred och god Eendrechtighed paa hele Salen». Benämningen Papegoy på denna silfverdufva, som alltsedan in till denna dag varit gillets symbol, häntyder kanske på, att Malmö Knutsgille liksom åtskilliga andra Knutsgillen, såsom det i Flensburg och Lund, efter reformationen i viss mån blifvit ett skyttegille, till hvars förnämsta lustbarheter hörde en årlig målskjutning på en konst-

gjord fågel, som kallades papegoja efter den franska benämningen på en dylik tingest: papegaud. Något spår af att Malmögillet roat sig med målskjutning finner man dock ej i dess protokoller. Däremot ser man af ett par ställen (1549 och 1552), att gillet på Valborgsdagen roat sig med att i glädjen öfver vårens ankomst välja sig en majgrefve. Alla bröderna skulle möta »väl rustade» utanför åldermannens dörr till häst eller ock i vagn, om de icke gitte rida, hvarefter de »skickeligen» skulle följa åldermannen utom staden och välja sig en majgrefve. Den som härtill utsågs, skulle spendera tre tunnor Rostocker öl till laget. Detta bruk att välja majgrefve omnämnes såsom brukligt i södra Sverige af Olaus Magnus i hans Historia gentium septentrionalium*. Det berättas där, att stadens styrelse den 1 maj utsåg en vinter- och en majgrefve, den förre klädd i pelsverk, den senare löf- och blomsterprydd, hvilka i spetsen för hvar sin skara bekämpade hvarandra till dess vårens representant besegrade vinterns.

I midten af 1500-talet började det gamla borgaregillet så smått att anlägga en min af högförnämitet, som sedermera under 1600- och 1700-talen allt oftare framträdde vid sidan af och kontrasterande mot den vanliga borgerliga hvardagsminen. Danmarks och följaktligen äfven Skånes konung, *Fredrik II,* lät år 1556 inskrifva sig i gillet och skänkte till »en fornemmelig Zijr och euig Ihukommelse» häraf till laget en präktig, helt förgyld silfverpokal (fig. 1) af det rikaste renässansarbete med ornamenter i s. k. beslagsstil samt figur- och djurframställningar i relief. Pokalen, som med sitt lock väger 345 lod, torde vara af tyskt arbete, möjligen från den berömda guldsmedsstaden Augsburg**.

Pokalens lock krönes af en krigarefigur stående på en urna och bärande en sköld med monogrammet FS (Fridericus) samt prydes för öfrigt af 4 större ovala medaljonger med mytologiska scener samt, omväxlande med de större medaljongerna, 4 mindre cirkel-

---

* Hildebrand.

** Fredrik II stod i synnerligen liflig förbindelse med tyska guldsmeder (Se C. Nyrop: Dansk Guldsmedekunst 1885 sid. 39—40, och B. Olsen: Den hamburgske guldsmedeslägt Mores og dens arbejder for de danske konger Frederik II og Christian IV (Tidskrift for Kunstindustri 1897.)

Figur 1.

runda med bröstbilder af antika krigare; mellanrummen mellan medaljongerna utfyllas af beslags-ornament i förbindelse med frukter och papegojor. Själfva cuppan har öfverst en vulst med 4 vädurhufvuden i hög relief, hvilka uppbära locket; mellanrummen mellan vädurhufvudena upptagas af flackt graverade ornament; nedanför, på cuppans midtelfält, framställas i relief jagtscener med hästar, hundar och hjortar; på en bild jagar Diana med två nymfer, på de andra äro jägarne manliga. Därefter följer åter en utskjutande vulst, prydd af vädurhufvuden, karyatider och beslagsornament, och uppburen af en urna, under hvilken foten vidtager likaledes ornerad i beslagsstil samt med vädurhufvuden och medaljonger med antika krigare. På lockets innersida finner man en medaljong med en kvinnofigur i relief, (en »gloria») med lagerkrans i handen.

Ehuru konungen och hans gemål tvenne gånger (1573 och 1575) inbjödos af gillet att med deras personliga närvaro hedra lagets sammankomster och »göra sig glade» med dess ledamöter, kom det kungliga besöket dock aldrig till stånd. Fredrik II svarade visserligen båda gångerna mycket vänligt och sade sig »naadigst gierne» vilja följa sina trogna undersåtars inbjudning, ja andra gången anhöll han t. o. m. om gillets ursäkt för den händelse han icke skulle kunna infinna sig, men mellankommande hinder lade sig i vägen, så att kungen icke kom att »beehre lauget» med att sätta sin fot inom dess tröskel. Emellertid visade han 1577 gillet sin fortfarande bevågenhet genom att medgifva detsamma årlig tullfri införsel af 6 läster Rostocker-öl*.

De sista 20 åren af 1500-talet synes gillet åter hafva legat alldeles nere. Atminstone tiga protokollen alldeles för åren 1579—1604. Vid 1600-talets början upplifvades gillet ånyo och blef, vill det synas, delvis omorganiseradt. Festerna tyckas hädanefter ha hållits blott en gång om året utom vid utomordentliga tillfällen, såsom då någon furstlig eller annan hög person besökte staden. Dessa utomordentliga tillfällen blefvo emellertid i synnerhet under 1600-talet talrika nog, men eljest samlades man en gång årligen vid pingsttiden, till en fest,

* Brefvet härom är dateradt den 11 juni på Cronborg, där konungen just med stort följe tillbringade de sista festdagarne i anledning af den efterlängtade tronarfvingens, den blifvande Christian IV:s, kort förut förrättade dop. Att ett dylikt privilegium gafs åt Malmögillet *just då*, torde kanske kunna tydas som en gärd af tacksamhet mot Malmö för dess bidrag till de nämnda festligheterna genom det lån af 10 kittlar, 10 par ljusstakar, 100 par dukar, 100 tennfat och 100 tenntallrickar, som konungen utbedt sig af staden. (Troels Lund, a. a. sid. 143). Att, såsom Flensburg, tyda privilegiet i fråga såsom ersättning för gillets genom reformationen förlorade egendom, tror jag däremot är oriktigt.

som dock räckte åtminstone 2 dagar*. Talrika gäster inbjödos till dessa samkväm. Sålunda 1604, då gillet åter vaknade till nytt lif efter en dvala af ett kvarts sekel, voro icke mindre än 101 gäster bjudna till festen. Vid detta tillfälle intogos 13 nya medlemmar i gillet och för hvar och en af de nyintagne antecknas en eller två (vanligen), en enstaka gång t. o. m. tre, »forlofuer», d. v. s. faddrar eller borgensmän. Denna fadder-institution, till hvilken fröet ligger i det ursprungliga skråets bestämmelse att för landbo, som intogs i gillet, skulle en i staden bosatt gillebroder borga, har sedermera fortlefvat ända in i nyare tider**. Vid möte år 1619 formulerades denna institutions idé på följande sätt: »naar nogen Broder indgaar udi Lauget da schall hans forlofuer were forplichtet at holde Lauget skadesslöes udi alle Maade». Under tiden 1630—1673 råkade denna institution i glömska, men 1673 infördes åter borgensmän eller, som de 1674 kallas, »cautionister», och i det receptionsceremoniel från 1700-talet, som finnes infördt i protokollerna, stadgas uttryckligen 2 borgensmän för hvarje recipiend. När synnerligen förnäma personer togos in, hände det dock oftast, att undantag från regeln härutinnan gjordes, så att för dem inga faddrar förekommo***. Hvarje ny medlem af gillet hade vid inträdet att erlägga en afgift af 20 daler; dock tyckas somliga personer till följd af sitt embete hafva varit fritagna från erläggandet af inträdesafgift†; särskildt torde denna undantagsförmån hafva varit medgifven magistratens medlemmar, bland hvilka såväl ålderman som stolsbröder vanligen hämtades. En

---

* Både 1658 och 1666 talas om »anden dags forsamling» då liksom på festens första dag, nya medlemmar intogos. 1671 hölls gille »först 3:dje dag pingst»; »anden dagz gillde» uppsköts detta år till S. Johannes dag. 1701 beslöts att lagets »conventer och gillen» skulle efter gammal sedvänja hållas mellan pingst och S. Johannes' dag.

** I Lunds Knutsgille brukas ännu 2 »faddrar», som vid receptionen åtfölja den nyinträdande. Detta numera helt och hållet formella bruk förekommer ej längre i Malmö-gillet.

*** Så 1605, då Sifvert Grubbe, slottsherre på Malmöhus, och 1610, då »erlig och welbyrdig» Tage Krabbe intogs.

† 1633 anmärkes särskildt, att Anders Suendssen Byskrifver, som haft samma rätt att gratis inträda i gillet, hvilken hans företrädare åtnjutit, dock »af egen god Willie» liksom en annan broder betalt sina 20 daler.

musiker, organisten *Ernst Boye,* fick 1671 fritt inträde i laget mot vilkor, att han förband sig att i sin lifstid uppvakta uti laget med sin konst. Gillesfesterna började klockan 5 eftermiddagen, och, liksom i gamla tider, kallade Knutsklockan samman till fest. Den, som icke infann sig punktligt, d. v. s. innan klockan slutat ringa, straffades med böter af en »slett Mark», som strax skulle erläggas till skrifvaren (1635 års beslut). Det gamla bruket, att tjenarne på sitt sätt deltogo i husböndernas gillesfester och det på ett för festens värdighet ofta störande sätt, fortlefde ännu och föranledde 1619 ett förbud för medlem att vänja sina »Swenner eller drenge, att komme paa Raadhus Naar der holdes Knudz gillde, och der at Sidde och dricke Sig fulde, Som hertill dagz skeedt er». Att det emellertid i dessa tider var rätt klent beställdt äfven med husböndernas nykterhet, torde framgå af det karaktäristiska medgifvande, som på samma gång gjordes i följande gammaldags naiva och trohjärtade ordalag: Item schall dock icke Vere formeent att en Laugsbroder iou maa hafue Sin dreng, som kand *staae och tage ware paa hanem* och Skiencke it glass öhl naar behof giöres. Dans förekom fortfarande vid festerna, såsom man kan se af de brott mot gammal och god ordning vid denna förlustelse, som ett par gånger förekommo och vederbörligen anmärktes; den ena gången var 1617, då en af stolsbröderna, rådmannen *Söffren Christensen,* icke unnade *Jens Jyde* den honom såsom nyintagen tillkommande fördansen; den andra gången var 1647, då *Eggert Heidenssen* »dantzede fordantz uden Kappe» och därför strax måste böta. För att hindra oskick vid dansen stadgades 1673 uttryckligen, att *gammal sed* skulle följas vid denna, så att ingen broder fick dansa en fördans, innan de nyintagne bröderna haft *sin* fördans; vidare skulle nykomlingarne dansa i tur och ordning, allt efter som de uppropades af åldermannen, och blef dansen, som det heter, »dem tilldantzet af åldermanden». Det tycks alltså hafva varit en slags kontradans, i hvilken åldermannen figurerade mot de öfriga dansande, i spetsen för hvilka fördansaren gick. Frånsedt åldermannens figuré torde dansen hafva varit ungefär densamma som den gamla medeltidsdansen, sådan den under afsjungande af ballader ännu öfvades

under hela 1600-talet* öfverallt i Norden. Den tillgick på det sättet, att »de dansande bildade en ring eller kedja under anförande af en fördansare eller försångare, hvilken såsom tecken på sin värdighet i handen höll en krans eller bägare. Han angaf dansens början med att sjunga en inledande, lyrisk strof, som innehöll omkvädet och meddelade melodien, eller ock började han direkt med omkvädet och sjöng därefter balladens första strof, som slutade med samma vers med hvilken han börjat d. v. s. omkvädet, i hvilket alla nu kunde instämma».

Hvad gillets styresmän beträffar, valdes åldermannen enligt 1619 års uttryckliga stadga af hela laget (»menige bröder»). Stolsbröderna utsågos, enligt samma stadga, af åldermannen, men sedermera tyckes praxis ha blifvit en annan; det förekom nämligen 1674, att »samtlige» bröder valde dessa förtroendemän**. Åldermännen beklädde vanligen, stolsbröderna ofta sina hedersposter flera år i rad; så t. ex. hade gillet samma ålderman under de 5 åren 1619—23 och samma stolsbröder under de fyra åren 1639—23. Gillets styresmän synas icke hafva tillsatts vid den stora årliga festen utan vid något af de rent förhandlingsmässiga möten (Stefne»), som fortfarande egde rum. Af protokollet för 1635 ser man, att stolsbrödernas ämbete utlöpte midsommardagen (»S. Hans dag»), på hvilken dag de antagligen också erhöllo sina mandat.

Hvilken väsentlig förändring, gillet undergått under tidernas lopp och särskildt efter den svåra krisen vid reformationen, framgår tydligt nog af den stadga, som 1619 fastställdes till efterlefnad och som uttrycker gillets idé sådan denna numera uppfattades. Den yttre anledningen till denna i 27 punkter affattade stadga var, heter det, att »den gamle Widtecht», som förut varit gällande, »hafuer werit forRöcht och icke kunde findis igien tilstede»; man beslöt följaktligen, att 8 af bröderna (hvilka strax utsågos) skulle jämte ålder-

* Schück och Warburg: Ill. Sv. Litteraturhistoria sid. 139, anm. och sid. 141.

** 1671 inträffade det egendomligaför hållandet, att *magistraten* »persuaderede» en person att i en afdöd stolsbroders ställe vara stolsbror. Ehuru antagligen blott en episod, visar dock denna tilldragelse det stora inflytande magistraten fått på gillet, därigenom att dettas styresmän vanligen tillhörde magistratspersonerna.

mannen göra en »widtegt och nogle Artichler, huor efter menige bröder kunde haufe sig at Rette, paa det alting kunde gaa Skickeligen och well till». I den nya stadga, hvilken tillkom på detta sätt, lefver endast föga kvar af det ursprungliga gillets karaktär af ett bolag för ömsesidig försäkring i religiöst och socialt afseende. Där förekommo inga bestämmelser om bistånd åt sjuka gillesbröder eller sådana, som råkat i kollision med samhällets lagar. Då vid vissa af böterna till laget för brott mot stadgarne tillägget »till de fattige» förekommer, synes det sannolikt, att den ömsesidiga hjälpen i fattigdomens dagar icke dött ut bland gillesbröderna, om ock det allmänna och summariska uttrycket kunde förmodas egentligen gälla om fattige *utanför* gillet. Den gamla vackra hederspligten att vaka öfver en afliden broders lik och följa det till grafven kvarstår i 1619 års stadga fortfarande, liksom den fria begrafningsringningen med Knutsklockan ännu en gång uttryckligen bekräftas. Eljest rör sig stadgan nästan uteslutande om gillesfesterna och sättet för dessas värdiga firande; de hithörande bestämmelserna äro i hufvudsak desamma som småningom, alltsedan 1400-talet, vuxit fram och, vanligen en och en i sender, till sist blifvit bestämdt formulerade på gillets möten. Böterna för brott mot stadgarne utgjordes i allmänhet af pengar till laget eller någon gång öl, när man nämligen vägrade följa brödernas val till ålderman eller åldermans tillsägelse att bli stolsbror; dylik vägran kostade $1/2$ läst tyskt öl. Om broder vägrade att betala ådömda böter, hade åldermannen rätt att utskicka 4 bröder för att hos den tredskande verkställa utpantning, en bestämmelse, som var en nyhet. Stadgarne af 1619 blefvo bekräftade 1630 och 1671, hvarjämte åtskilliga mindre vigtiga detaljbestämmelser tillades 1635 och 1673. Liksom den nyss anförda nya bestämmelsen 1619 angående utpantning hos tredskande bötesskyldige hafva dessa detaljbestämmelser tillkommit för att stäfja den brist på respekt mot gillet och hörsamhet mot dess styresmäns tillsägelser, som synes hafva blifvit allt vanligare och i själfva verket är ett synnerligen betecknande tidstecken. I forna tider hade gillet varit en förening af en väsentligen djupt allvarlig karaktär; man hade betraktat det som

en personlig ära att tillhöra ett sällskap, hvars medlemmar åtnjöto ett sådant anseende för hederlighet, att deras ed uppvägde 6 andra personers. Nu hade gillet blifvit ett sällskap, hvars hufvudsyfte gälde de glada behofven och, liksom alla dylika sällskap ännu i våra dagar, måste äfven Knutsgillet riskera att bagatelliseras af sina medlemmar. Vid 1608 års gille klagar man sålunda öfver, att »*Henrik Böllingk* och *Cordt Walchling* sidder udi et andet Samquem och dricker, dermed forsömmer wort egit Laug och meere anseer andre Sambquemmer». På grund häraf »befalte», heter det, »B. *jacob fegtel* och *Niels hammer*, at de skulde anskrifuis och böede huer en half tönde tydst öhl». Vid samma tillfälle beklagas äfvenledes, att »*Jörgen Honing* och *Wedsell Gerwing* sidder hiemme och leger brettspill, ware lofligen tillsagde och wille dog icke möde», hvadan det beslutes, att vid nytt möte öfverväga, »hvad Straf de Skieligen gifue schall». Några år därefter, 1613, inträffade något ändå värre; då klaga menige laugsbröder däröfver, att »*Christoffer Perlesticker* er gangen hen till bröggerlaugetz Samqwem, och enda (= till och med) nest Sig Sielf tagit tuende af Laugssens giester med sig, for huilcket wsedwanlige paafund och mottvillighed, Sambtökte Lauget at hand schulle gifue straff En half tönde tydst öhl». För att råda bot på gillesmedlemmars stötande negligerande af gillesammankomsterna inrycktes i stadgarne af 1619 den bestämmelsen, att den som »modtwilligen Sidder hiemme Aar och dag och icke söger Laugit och Laugs Stefne», skulle mista laget; dock kunde han åter tagas till nåder igen, om bröderna så medgåfve. Men ytterligare bestämmelser för direkta eller indirekta förnärmelser mot gillets värdighet voro nödvändiga. 1630 tillsattes därför en nämd af 8 personer, hvilken, förutom densamma ålagd granskning af en stolsbroders räkenskaper, skulle bestämma straff för »sweren, banden och Gudz lastning» i gillehuset under brödernas samkväm, vidare för den, som vid sådana tillfällen med »uredelig spot, haanske eller skiendske ord antaster en broder och dermed giffuer och giör nogen Ulyst iblandt Bröderne», slutligen för den, som bjöd gäster hemma i sitt hus på de dagar, då Knutsgillet skulle hållas, och därmed förhindrade andra och sig

själf från att komma till gillet, utom för så vidt det gälde bröllop, barndop (Barsell), »fastensöhl eller slig louflig giästebud». Det dröjde dock icke längre än till 1635, förrän tvenne nya fall af bristande respekt för gillet inträffade, båda bestraffade med böter af 1 tunna tyskt öl. Den ene af de felande var en vanlig gillesbroder, vid namn *Thomas Bölling*, som suttit hemma hos sina gäster och ej infunnit sig ehuru lagligen tillsagd. Den andre var själfva den ene stolsbrodern, *Willumb Dichman*, hvilken »sad hiemme och drack och icke kom i Rette tide, till at opwagte sin bestilling, förend omsider». Vid samma tillfälle visade det sig, att äfven den gamla hederspligten att följa en afliden broder till grafven börjat stöta på motstånd, så att de straffbestämmelser, som redan 1619 antagits för vägran att åtlyda åldermannens tillsägelse härutinnan måste tillämpas; en del bröder fingo följaktligen punga ut med 1 »slett» daler och 8 skilling till de fattige. För att bättre stäfja dylik tredska beslöt man emellertid att hädanefter tillämpa det drygare bötesbelopp, en tunna Rostock-öl, som ännu 5 år tidigare, 1614, hade åsatts denna förseelse. När sedan, år 1685, en broder vägrat följa borgmästare *Ledebur* till grafven, blef han dömd till dessa böter. Vid 1635 års gille beklagade sig slutligen stolsbröderna öfver brödernas långsamhet i erläggandet af inträdesafgiften, hvadan det beslöts, att den som inträdt i gillet icke fick vänta mer än ett halft år med afgiftens (20 daler) erläggande. Den brist på reelt intresse från sina medlemmars sida, som gillet redan ofta nog fått pröfva på, framträdde skarpare än någonsin år 1638, då något inträffade som man kunde kalla gillets »stora schism». Den »wellforstandige och wellfornemme Mand», borgmästare *Söffren Christenssen*, som alltsedan 1630 varit ålderman och »med flid sögt Laugssens gafn och beste» hade afsagt sig posten för sin »suagheds skiuld». Då valdes till ålderman borgmästare *Hermand Krutmeyer*, men han vägrade mottaga valet och erbjöd sig på samma gång (efter stadgarnes föreskrift) att böta för sin vägran. Man valde då en rådman i stället, men denne förklarade, att han hellre ville »blifue fra lauget» än vara ålderman; dessutom påstod han, att »raadmand pleyer icke at wære Oldermand». Man beslöt uppvakta honom

ännu en gång för att förmå honom att ändra beslut, men gillets utskickade lyckades ej komma i personlig underhandling med den gode rådmannen, hvars hustru, som nog var ett resolut fruntimmer, emellertid »sagde fuldkommen bescheed». Då valde gillet en annan af rådmännen till ålderman, men äfven denne vägrade, erbjudande sig, liksom den först valde hade gjort, att erlägga böter för sin vägran. Då uppgaf gillet för det året sina fruktlösa ansträngningar att skaffa sig en högste styresman. Först följande år, 1639, valdes en ny ålderman vid namn *Lauge Nielssen,* likaledes en rådman, och denne stannade på sin post ända till 1646.

Hade gillet sålunda under denna tid i all stillhet sina icke ringa förtretligheter, voro dess glada och lysande dagar å andra sidan så många flera. Kungar och furstar med sina gemåler, adelspersoner med sina fruar, hedrade gillet med sin närvaro och läto sig upptagas i det. De hedervärda borgarne sparade icke på styfrarne, när det gälde att på Knutssalen »göra sig glade» med så höga personer och sola sig i deras nåds solsken. Privilegier och dyrbara silfverpokaler blefvo kungars och adelsmäns gengåfvor till borgar-gillet för dess storartade gästfrihet. Första gången då en furste personligen närvar och inskrefs i laget, var 1615, då hertig *Ulrich, biskop af Schwerin och furste af Schleswig-Holstein* tillsammans med »hoff-Junckre och flere medhafuende» inviterats som gäster till festen och därvid läto sig inskrifvas som medlemmar. 1630 intogs i gillet *hertig Christian af Schleswig-Holstein* med en svit af 6 personer, och infann sig hertigen äfven vid följande års gille. Kungliga personer närvoro i gillet första gången 1652, då själfva konungen *Fredrik III af Danmark* och hans gemål *Sophia Amalia* intogos; med dem följde *hertig Günter till Lützenborg* med sin gemål *Augusta* samt en lysande svit af 15 adelsmän, af hvilka 4 hade sina fruar med sig. Man träffar här namnen *Jochim Gerssdorf* med sin fru *Öllegaard Huitfeld, Otto Thott Tagessen till Näss* med sin fru *Dorothea Rosenkrands* samt medlemmar af slägterna *Kragh, Gilcke (?). Windt, Kruse, Bahner, Lützow, Bastrup, Brockenhus, Barstorf, Budde, Urne* och *Friederich.* Sju af dessa adelsmän, nämligen *Holger Windt, Hugo Lützow, Frantz*

Figur 2.

Brockenhus, Philip Barstorf, Johan Friederich Marschalk, Matthias Budde och *Christian Urne* skänkte åt gillet till åminnelse en stor slät silfverpokal (fig. 2), förgyld invändigt samt på en öfre och en nedre rand utvändigt.

Yttersidans breda midtelrand prydes af gifvarnes namn och vapen samt en stor helbild af S:t Knut, klädd i pansarrustning och fotsid mantel och bärande krona på hufvudet, äpple i venstra och hillebard i högra handen, medan framför hans fötter ligger ett fantasidjur med menniskohufvud och krona — allt utfördt i enkel slät gravering klart och skarpt som på gamla kopparstick. Ofvanför S:t Knut är årtalet 1652 ingraveradt. Upptill på bägarens förgylda släta kant står följande versifierade inskrift: *Paa. Sanct. Knuds. Den. Store. Dag. Dig. Malmø. Stad. Till. Wellbehag. Wil. Vi Dette. Lidet. Gaffve. Som. Brødere. Offversendet. Haffve.* Till bägaren hör ett, likaledes inuti förgyldt, alldeles slätt lock, på hvilket står en helt förgyld krigarefigur med svärd och hillebard, samt slutligen en förgyld sked med långt slätt skaft, upptill snodt i en spiral och slutande med ett mullbär. Den enkla men vackra bägaren, som väger 166 lod, är enligt stämpel* på bottnens undersida förfärdigad i Köpenhamn år 1648.

Den ståtliga festen 1652 var den näst sista gillet firade såsom danskt. Under de 3 närmast följande åren hölls »formedelst atskiilige tilfelde Skyld» intet Knutsgille; 1656 hölls åter gille, det sista under den danska tiden; nästa gång 1658, då gillet församlades, var Skåne svenskt. Det var nu svenska adelsmän, som gåfvo glans åt gillesfesten. Man såg främst bland dem, som togos in i gillet, guvernören öfver Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm, grefve *Gustaf Otto Stenbock* jämte hans maka, *Christina Catharina De la Gardie;* vidare märktes friherre *Christer Bonde,* president i Kommerskollegiet, med sin fru *Elsa Kruse* samt presidenten i Åbo hofrätt, friherre *Erich Sparre,* kommendanterna *Essen* (i Malmö) och *Phillip* (i Landskrona), tullförvaltaren öfver de nya provinserna, *Ludvig Lorentz* m. fl. År 1661 bekräftade svenska regeringen det af Fredrik II åt gillet gifna privilegiet att tullfritt få införa 6 läster Rostocker öl. Skånes, Hallands och Blekinges nye generalguvernör *Gustaf Banér* och hans fru *Birgite Bielke* ingingo 1666 jämte åtskilliga andra framstående personer i gillet. Året 1671, då rådmannen *Hans Mechelburg* valdes till ålderman, är rikare på festligheter än något annat i gillets historia. Icke mindre än 3 gillesfester höllos då.

* Alldeles öfverensstämmande med n:r 1765 i Rosenberg: Der Goldschmiede Merkzeichen.

Vid den första, på 3:dje pingstdagen, intogs i gillet bl. a. öfverstelöjtnanten och kommendanten i Malmö, »saa och generall Quartermester-Lieutenant uthi Skåne, Halland och Blekingh», *Erik Dahlberg*. Vid »Anden dagz Gillde» detta år, Sanct Johannis dag den 24 Juni, hade gillet till sig inbjudit tre skånska adelsmän, *Jörgen Krabbe* till Krageholm och Tosterup, *Holger Tott Ottesen* till Sefde, Brödde och Thullesborg samt *Tage Tott* till Erichsholm. De inbjudne kunde emellertid ej infinna sig i anledning af deras svågers och broders frus, *Sophia Brahes,* för 2 månader tillbaka timade frånfälle. De skickade emellertid ett bref (dateradt Köpenhamn den 23 Juni) till gillet, i hvilket de framburo sin ursäkt och på samma gång anhöllo, att de, ehuru frånvarande, måtte blifva upptagne som medlemmar. På samma gång öfversände de som gåfva en präktig silfverpokal (fig. 3). Brefvet är intressant, emedan det visar, hvilket högt anseende gillet fortfarande åtnjöt och hvilken stor ära det ansågs vara att blifva medlem af detsamma. Brefskrifvarne tacka gillet, som de kalla »det Erwärdige, höyberömmelige och af oss respecterede Uhrgamble S:t Knuds Laug» för den ära, som bevisats dem genom den »wenlige Invitation». Vidare försäkra de, att om gillet vill upptaga dem, ehuru »Absentes», till medlemmar, de skola beflita sig om att »meritere och fortiene saadan häderlig titul» genom »Laugitz Constitutioners fuldkomne efterkommelse och ellers udj alle andre mullige maader». I hopp att laget »denne woris wenlige begiering, med Affection worder oss favoricerendes fremsende wi», heter det därefter, »till det höytberömmelige Laugetz aarlige Lystighed dette Pocal, önschendes baade at skaalerne deraf udi mange aar med glæde och wellstand maa uddrickes, at Laugsbröderne dette aar maa med Lycksalighed och Glæde fuldende deres gilde och giästebud, Skaalernis uddrickende med Sundhed bekomme, och Giästebudetz Lystighed med fryd udi de andre efterkommendis aaringer altid igien begynde». Laget beslöt att, oaktadt det icke varit sedvana, att »nogen udi Lauget anammes, med mindre de er paa S:t Knudz Salen och i Samqvem sielfuer personligen tillstedes», likväl upptaga de 3 adelsmännen till bröder på grund af skrifvelsen, pre-

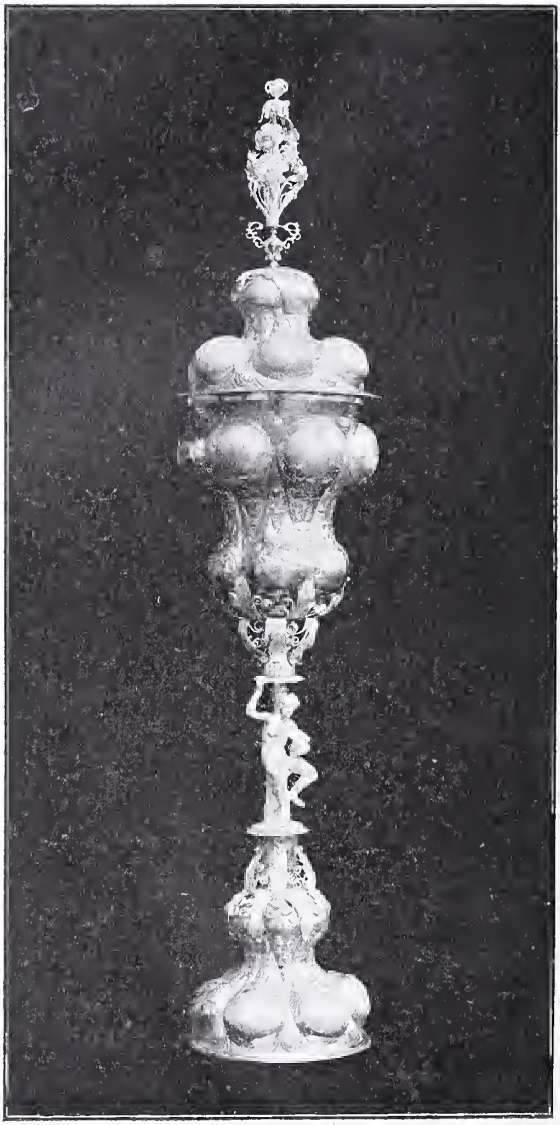

Figur 3.

senten och det förhållande, att brefskrifvarnes förfäder »samme Laug hafue behaget», dock förmodade gillet, att de sålunda intagne nästa år skulle behaga undergå de vanliga ceremonierna. Därefter dracks de 3 adelsmännens skål, en händelse, som protokolleras på tidens pretiösa språk med ett finfint indirekt uttryck: »de gode welb. Herrers Skaal *blej wforgiätten.*»

Den silfverpokal, som de tre adelsmännen på ett så smickrande sätt presentade gillet, väger 132 lod och är förgyld. Hög och smärt har den en synnerligen elegant och vacker resning. Under det gillets af Fredrik II skänkta pokal är af en mera solid prakt och manlig tyngd, utmärker sig de tre adelsmännens pokal för ett mera lätt och kvinligt behag, hvilket liksom symboliseras af den mycket smärta ynglingsliknande kvinnogestalt, som i halfsittande ställning uppbär cuppan, lyftande ena handen uppåt, medan hon i den andra håller ett ymnighetshorn. Själfva cuppan bildas af dessa runda nedtill i långa snibbar utlöpande puffar eller bucklor, hvilka så ofta förekomma på gamla pokaler och gifvit dessa namn af aklej-pokaler på grund af cuppans likhet med aklej-växtens blomkalkar*. Rika stiliserade växtornament sträcka sig på vår bägare mellan bucklorna och ett stycke ned på dem. Mot den förgylda pokalens yta bryta sig blomsterornament i silfverfiligram, hvilka stiga upp mot bottnen af cuppan och ned mot pokalens fot samt höja sig i en liten kvast från den lilla urna, som öfverst pryder locket. Inuti är pokalen likaledes förgyld. På lockets innersida står på en oförgyld plåt följande inskrift: *Til. Det. Hæderlig. Och. Vrdgamle. S. Knvds. Lav. Vdi. Malmø. Foræris. Dette. Pocal. Och Lüstigheds. Schaal. Fra. Ofverbemelte. Lafvets Respecterende. Och. Dervdi. Samptlige. Medbrodernis. Tjenst. Villige. Venner. Nemlig. H. Jørgen. Krabbe. H. Holger. Tot. H. Tage. Tot. Som. Onscher. At. Lafvets. Och. Medbrødernis. Contjenuerende. Conservationis. Schaale. Kunde. Deraf. Vdi. Mange. Aar. Med. Glæde. Vddrichis, Och. Enhver. Af. Dennem. Vdi. Lÿchsalig. Velstand. Stedse. Forblÿffve. Malmø. 24. Juni. 1671.* Att döma af stämplarne** (på cuppans öfversta yttre kant) är pokalen tillverkad i Hamburg.

Ännu en tredje fest hölls af gillet detta år. Generalguvernören i Pommern *Carl Gustaf Wrangel* anlände nämligen till staden; »ty», heter det med all tänkbar lojalitet i protokollet, »fan heela magistraten medh Oldermannen och Stoelssbrödrene gädt sig emoot en sådan högh och berömmelig Rijkzens Herre börande ödmiuke Affection och kärlek deruthinnan at tesmoignera och betee, att dee . . . ännu på een dagh wille anställa och hålla ofwanb:te högt häderlighe

* Dylika aklejbägare voro den föreskrifna typen för mästerstycket i Nürnbergerskrået äfvensom i Dresden och sannolikt äfven på andra orter. Däraf förklaras såväl deras stora utbredning som det påfallande olikartade arbetet hos dem; de genomlöpa stilformerna från Frührenaissance ända till rococo (F. Luthmer, Gold und Silber, 1888, sid. 211).

** Jmfr Rosenberg a. a. n:r 792.

S:te Knudts Gildeslagh». Wrangel emottog en »ödmjuk skriftlig och muntlig invitation att beträda S:te Knudtz och Rådhus Salen» och behagade icke blott »tractamenterne och annan anstalt tienligh och behörig lust med ynnest at till goda taga, uthan och sig för een Broder uthi mehr högthäderlige lag, med alles önskan att declarera och förklara». Vid samma tillfälle upptogos likaledes till bröder i laget på begäran 3 höge militärer*.

Efter detta något väl ansträngande år 1671, då icke mindre än tre stora och dyrbara fester gått af stapeln, hvilade sig gillet till 1673. Man började då med allvarliga saker, upplifvade eller skärpte bötesstraffen för brott mot ordningen vid gillesfesterna**, lagstadgade angående dansen vid dem, återinförde bruket af 2 borgensmän för de nyintagne medlemmarne och bekräftade medlemmarnes rätt till fri begrafningsringning med Knutsklockan, i det man, som det synes med indignation (»helt och hållet»), afslog den anhållan, som S:t Petri kyrkväktare »underståtț sig» framställa om kontant ersättning för ringning med Knutsklockan. Sedan man på ett möte den 4 Juli undanstökat dessa allvarliga ting och fröjdat sig öfver det glada budskap, åldermannen rådman *Hans Mechelburg,* haft att förkunna, att svenska regeringen året förut medgifvit gillet rätt att öfverflytta en del af den gamla tullfriheten för öl till andra drycker »särdeles rhenskt vin», ställde man den 24 Augusti åter till en hejdundrande fest — men så var det också själfva konungen och hans fru moder, som anländt till staden, beledsagade af en talrik och lysande svit. Magistraten och samtlige knutsbröder afläto en underdånig invitation till de höga främmande, hvilka infunno sig på Knutssalen till det der anstälda »extra ordinaire Tractamente» och antogo broder- och systerskap i gillet, hvilket lände detta, säger protokollet, »till en udödelige Aehre». Utom konung *Karl XI* (bland

* Öfverste *Fridrich van Buchwaldt till Hjuleródh,* öfverste *Koch de Crimstein* samt hopman på Sölfvesborgs slott och grefskap *Philup Daniel Holmer.*

** För att statuera varnande exempel eller, som det heter, på det laget måtte kunna komma till sin wedderbörlige Rette Esse och nytte igien» tillämpades på ett par personer bötesstraffen för försummelse att infinna sig till gillet eller olofligt bortgående därifrån.

hvars titlar äfven fins »Hertug udi Skaane») och riksenkedrottning *Hedvig Eleonora* (som bl. a. kallas »Hertuginde udi Skaane») blefvo följande personer »udraabte för Brödre och Systre»: *Magnus Gabriel De la Gardie* och hans gemål furstinnan *Maria Euphrosina,* hertig *Albrecht af Sachsen-Gotha* (nämnes *efter* paret de la Gardie), riksskattmästaren frih. *Sten Bielke,* generalguvernören öfver riksenkedrottningens lifgeding, frih. *Gustaf Soop,* riksrådet, frih. *Edmund Gripenhielm,* »Residenten och Abgesanten» från Köpenhamn *Jens Juel* med sin fru *Mette Rosenkrantz,* riksjägmästaren *Clas Banér,* fältmarskalklöjtnanten *Gustaf Wrangel* samt riksrådet, öfverståthållaren i Stockholm *Clas Rålamb.* För den gästfrihet, som bevisats konungen, tackade han följande år genom att bevilja Knutsgillet ett nytt privilegium på tullfri införsel, hvilket denna gång gällde icke öl, som Fredrik II:s privilegium, utan vin, nämligen 4 åhmar spanskt, 6 d:o svenskt och 4 d:o franskt vin*.

Gillets något oförsigtiga festande på den senare tiden började emellertid, nu som man säger, komma surt efter. Åldermannen hade 1674 den mindre angenäma pligten att meddela laget, att detsamma råkat »udi temmelig gield och witlyfftighed, saa at det har mottet taget op nogle Capitaler att forrente, som tillhöre kirken och hospitalet». Dessutom hade magistratens medlemmar råkat i skuld till »Stads Kielleren» för »attschillige drick aff wijn och öl» som de rekvirerat till gillets fester. Laget beslöt i anledning häraf, att af sina inkomster betala skulderna till kyrka, hospital och magistrat. Det dröjde dock länge och väl, innan dessa skulder hunno afbördas.

Till att börja med fick man annat att tänka på. Karl XI:s krig mot Brandenburg, Holland och Danmark bröt ut 1675 och följande år hade hela Skåne utom Malmö fallit i Danskarnes händer. Slaget vid Lund d. 4 Dec. 1676 räddade svenskarnes situation, men detta hindrade ej, att följande år Malmö hade att utstå en belägring af danskarne slutande med en stormning, som tillbakaslogs, hvarefter danskarne aftroppade utan att ha lyckats betvinga den starkt befästade och

---

* Vid riksdagen i Upsala 1675 gaf konungen tillåtelse åt gillet att öfverflytta en del af tullfriheten för öl och vin på specerier.

tappert försvarade staden. Först 1679 var krigets låga släckt, och Malmö borgare kunde åter börja tänka på sitt gamla kära gille. Något möte blef emellertid ej af förr än 1680 d. 23 Juli. Ekonomifrågan var nu den vigtigaste. Aldermannen bringade den på tal och företedde för bröderna tvenne skuldförbindelser (»obligationer») daterade mötesdagen och båda afsedda att förräntas, tills kapitalet vore inbetaldt; den ena, på 400 daler var till kyrkan, den andra, på 700 daler, till hospitalet. Dessa obligationer blefvo nu förseglade och »paa sine behörige Steder, Kircken och Hospitalet till forsichring henlagte», och lofvade bröderna att i alla klausuler och punkter uppfylla obligationerna. Dessutom presenterade åldermannen på hela magistratens vägnar en räkning på icke mindre än 1196 daler 14 öre silfvermynt, hvilket belopp dess medlemmar af egna medel försträckt åt gillet, icke blott, säges det, vid festen för de kungliga 1673 utan ock vid åtskilliga andra tillfällen. Af denna skuld var emellertid en afbetalning på 400 daler gjord, så att 796 daler 14 öre återstod, ett belopp, som bröderna lofvade gälda med lagets först inkommande medel. Antagligen var det för att ställa gillets finanser på säkrare fötter, som man 1683 utarrenderade dess tullfrihetsprivilegier för 300 daler silfvermynt per år åt stolsbröderna. Äfven 1685 och 1686 skedde dylik utarrendering, det sistnämda året var dock den ene arrendatorn icke stolsbroder och betalade för sin andel 160 daler. Från och med 1680 blef det också vanligt, att laget reviderade stolsbrödernas räkningar, och blef resultatet, som det tyckes alltid, att stolsbröderna fingo utstå större eller mindre efterräkningar. Reduktionens idé låg ju i luften. Värst synes det hafva gått för en apotekare, som 1686 var stolsbroder och då vid revideringen af hans räkenskaper befans skyldig laget 243 daler silfvermynt. Apotekaren morskade upp sig och »protesterade Solenissime deremooth», men detta hjälpte ej, ty den särskildt utsedda revisions-kommittén, som bestod af 8 medlemmar, höll fast vid sitt påstående och kunde ej underlåta att göra anmärkning på »något Extra», som apotekaren uppfört i sin räkning och som tyckes ha bestått i pretenderad ersättning åt honom för det han visat Knutssalen för främlingar.

Ganska betecknande för gillets ekonomiska svårigheter är, att en diskussion 1686 fördes angående sättet, hur det skulle gå till att få nya fönster på Knutsalen, enär de gamle voro söndriga. Resultatet af diskussionen blef en insamling bland bröderna.

Nu tog sig gillet, om man får döma af protokollernas tystnad, en längre lur, nämligen ända från 1686 till 1698. Detta sistnämda år stod det åter upp till en fest, som gällde den nye konungen Karl XII. Protokollet öfver den nye 16-årige konungens besök är det första i Knutsgillets annaler, som är affattadt på svenska språket. Början lyder på följande karolinska sätt:

In Nomine Jesu

Ar 1698 d. 20 Septembris trakterades Hans Kongl. May:t wår nu regerande Allernådigste Konung, Kong Carl den XII, tillika med dess höga Svite uppå Knutz Sahlen här i Staden, af denna widtberömmelige Knutz Societeten, om hwilkens instifftande och förhollande Aldermannen H:r Borgmestaren *Seth* förde uthi diupaste underdånighet ett wackert och wälförfattat tahl med berättning, huru som det samma varet belycksaligat af forna Konungar och Höga Herrar.

Hvar på Hans Kongl. May:ti lika måtto benådade detta laget och genom dess tillträde gjorde det högst anseenligit och allerlycksaligast.

Utom Konungen intogos på samma gång i gillet de kungliga råden, grefvarne *Carl Piper* och *Thomas Polus,* generalguvernören baron *Carl Gustaf Rehnsköld,* samt öfversten, baron *Knut Posse* och kommendanten i Malmö *Axel Faltzburg.*

Två dagar efteråt hölls »en allmeen Concert uppå Knutz-Sahlen af Societeten», då konungen icke tyckes ha varit tillstädes; 25 personer intogos, hvilka likaledes välkomnades af åldermannen med »ett wäl och lärd sammansatt tahl», hvaruti han demonstrerade, »till hvad ändamål nembl:n till inbördes kärlek och wänskaps bijbehollande in Societate publica detta Laget upprättadt är». Därefter begynte man, heter det, »uthi all förtroligheet att hålla sig lustige».

Med denna festlighet slutade gillet det gamla århundradet. Det nya började bekymmersamt: gillets affärer voro fortfarande i oordning. Ingen ålderman fans det heller, ty borgmästaren Seth hade

flyttat från staden, och bröderna hade icke valt någon i hans ställe. 1701 skulle emellertid efter konungens påbud en allmän tacksägelsefest hållas öfver hela riket i anledning af den härliga »segern» vid Narva öfver ryssarne d. 20 Nov. 1700. Knutsbröderna samlades då den 30 Januari till möte efter skedd kommunikation med den förnämste på orten varande gillesbrodern, öfversten och vice guvernören *Axel Faltzburg*. Då likväl denne af ämbetsgöromål var hindrad att själf infinna sig på mötet, tågade bröderna till hans hus, och beslöts derstädes efter åtskillig öfverläggning, att, emedan Hans Majestät sjelf allernådigst beneficerat laget med en viss årlig inkomst*, skulle på sjelfva tacksägelsedagen »till Guds den Högstes Lof och Konungens beröm och heder en public sammankomst och tractament ehuruväl med möyeligste mesnage uppå S:te Knuts Sahl anställas och af Lagets medel bekostas». För att allt skulle »skickeligen» tillgå och »aflöpa till Lagets honneur» beslöt man välja en ålderman, och utsågs härtill enhälligt justitieborgmästaren *Zacharias Sundius.* Tvänne rådmän afsändes till Sundius för att såväl framföra lagets kallelse som utrycka dess förhoppning, att han skulle »redressera de oordningar, som härtill kunna finnas vara förlupne och befordra Laget till sin förra wahnlige heder och splendeur». Sundius mottog valet och visade sig vara den rätte mannen att återupprätta lagets både anseende och ekonomi. Han började med det förra. Redan den 7 Februari hölls »en allmän Convent» på Knutssalen, till hvilken åldermannen inbjudit en del förnäma gäster, emedan, som han sade i ett »wackert och anständigt» tal, hans högsta åstundan var, att återgifva det »hederwärda» laget dess förra »stånd, heder och värdighet». Efter det Sundius hållit sitt tal, upplästes namnen på de höga och förnäma personer, som i forna tider varit medlemmar af gillet, hvarefter gästerna tillspordes, om de också ville ingå i laget. Naturligtvis svarade de ja på en så smickrande fråga, och blef därefter »wälkommen dem tilldrucken ur knutsbägaren efter gammal sed, den de hwar efter annan richtigt giorde besked». De nyintagne voro 20 till antalet och utgjordes af några högre civila och militära embetsmän samt köpmän. Efter receptionen visades för de

* Möjligen ett nytt privilegium, men sannolikt blott bekräftelse på de gamla förmånerna.

nyintagne lagets monument och förklarades dufvans betydelse för dem af åldermannen.

Sedan tog Sundius på allvar itu med gillets ekonomiska angelägenheter. De nyintagne medlemmarne hade ingifvit ett memorial till öfverste Faltzburg, i hvilket de föreslogo, att den vanliga inträdesafgiften skulle erläggas af nyintagne äfvensom att den årliga tullfrihet — 502 d. 8 — hvilken K. M:t förunnat laget och »nu», heter det, »per ballance för de förre åren tillbakars till en vacker summa bestiger» måtte »bringas till en redighet» och laget sålunda, genom sina revenuers bibehållande, komma till sin »vanliga flor» igen. Af gillets skulder hade blott den till magistraten betalts, hvaremot 1672 års obligationer till kyrkan (400 dr) och hospitalet (700 dr) med räntor ännu resterade, oaktadt de under så lång tid förmenades hafva bort vara betalda. Gillet beslöt nu genom särskildt utsedda ledamöter granska räkenskaperna (äfven gamla räkningar) samt upprätta ett fullständigt inventarium öfver lagets samtlige tillhörigheter. Vidare beslöts angående lagets »conventer och gillen», att dessa hädanefter liksom förut och af ålder varit vanligt, skulle hållas mellan pingst och S. Johannis dag, »doch», tillägges det betecknande, »med det största menage och minsta omkostnad som någon sin skee kan, på det medlen må sparas och Laget en gång komma utthur de stora gäld och skulder, i hvilket det i sä många åhr beklagligen häfftat har och än häfftar». Laget skulle alltid 14 dagar i förväg öfverlägga om festerna, för den händelse de af någon anledning borde uppskjutas.

Under Sundius' goda tillsyn lyckades Knutsgillet inom några år återställa jämvigten i sin budget, och snart nog hade förhållandet mellan debet- och kreditsidornas vågskålar åter blifvit ojämt, men denna gång var kreditsidans den tyngsta. Ar 1711 kunde gillet skänka 300 d:r smt till tyska kyrkan (Caroli), 100 dito till skolan samt 200 dito till Petri-kyrkan med vilkor af fortfarande fri ringning i Knutsklockan för aflidne bröder och systrar.* Två år senare,

* Denna gåfva till Petrikyrkan föranleddes säkerligen däraf, att kyrkorådet och presterna opponerat sig mot Knutsgillets fria ringning. Denna oppsition var icke utan sitt berättigande, enär kyrkan hade deltagit i omkostnaderna för Knutsklockans omstöpning.

1713, då Malmö hemsöktes af päst, skänkte gillet till stadens behof 200 d:r smt.

Oaktadt Knutsgillet sålunda vid 1700-talets början blifvit förnyadt och styrkt, började det dock se klent ut med dess utsigter att kunna lefva. Under åren 1703—1720 vans nämligen ej någon förstärkning af nya bröder — det rådde ju krig, och man hade väl knappast tid eller lust att tänka på sitt gamla gille. Den gamla stammen dog efterhanden nära nog ut, och 1720 fans det, utom åldermannen, blott 8 bröder i gillet. Ett nytt uppsving inträdde ändtligen med 1720 års utgång, då riksrådet och generalguvernören, grefve *Carl G. Hård* (som blef ålderman) jämte 43 andre »herrar och män» ingingo i gillet.

Sjuttonhundratalet — de hemliga föreningarnes och ordenssällskapens gyllene tid — kunde icke annat än blifva gynsamt för Knutsgillet, som också företer stor lifaktighet under detta århundrade. Gillets rojalism gaf sig luft i talrika fester, på hvilka kungliga födelsedagar och drottningars nedkomst firades med baler, skålar och salutskott. Vid kungliga personers ankomst till staden var det, likasom under 1600-talet, Knutsgillet, som å Malmö stads vägnar utöfvade värdskapet. Särskildt ståtliga voro festerna 1744, då *Adolf Fredrik* intogs i gillet, samt 1754, då Lovisa Ulrika i sin gemåls närvaro och 1773, då Gustaf III recipierades. Under 1700-talet började intresset för gillets historia äfven vakna. En medlem af den sedermera synnerligen framstående slägten Flensburg, rådmannen Vilhelm Flensburg, utgaf 1743 en konung Fredrik I tillegnad »kort berättelse» om Knutsgillet, försedd med verser till auktoren af adjunkten vid Lunds akademi *Johan Corylander,* som om den lilla boken fäller detta omdöme:

Hur här gått till i forna dar,
Hvad ursprung, som Knuts Gillet har,
Dess förmån och dess seder;
I denna Bok, båd kårt och nätt
Är skrifvit på ett artigt sätt,
Till Auctors största heder.

En på protokollsforskningar hvilande kortare historik samman-

skrefs äfven af tullfiskalen *Johan Aron Borg* såsom inledning till en del förslag, som han framstälde vid 1769 års sammanträde.

Den i rubriken satta tidsgränsen är uppnådd. Här är icke platsen att redogöra för Knutsgillets senare öden. Må det vara nog sagdt, att det gamla gillet lefver ännu i dag, ehuru dess existens har blifvit en mera stillsam och för de lysande kunga- och aristokratfesterna främmande. Gillet har allt mera återgått till att blifva ett borgerskapets gille, ehuru numera väl exklusivt blott det högre borgerskapets. Ännu ljuder dess klocka öfver de nyss somnade döde, ännu delar det ur sin kassa ut små understöd till behöfvande. Vår tid, som med en så varm historisk pietet tager upp allt gammalt, kan icke låta detta uråldriga gille dö ut. Men för att ernå en kraftigare blomstring är det nödvändigt, att gillet antingen, såsom systergillet i den akademiska grannstaden, demokratiserar sig, blir både det högre borgerskapets och handtverkarnes gille, eller att det aristokratiserar sig, blir bourgeoisiens och den skånska adelns gille, som till sitt ärorika gamla lag bjuder konungar och furstar. Ett tredje

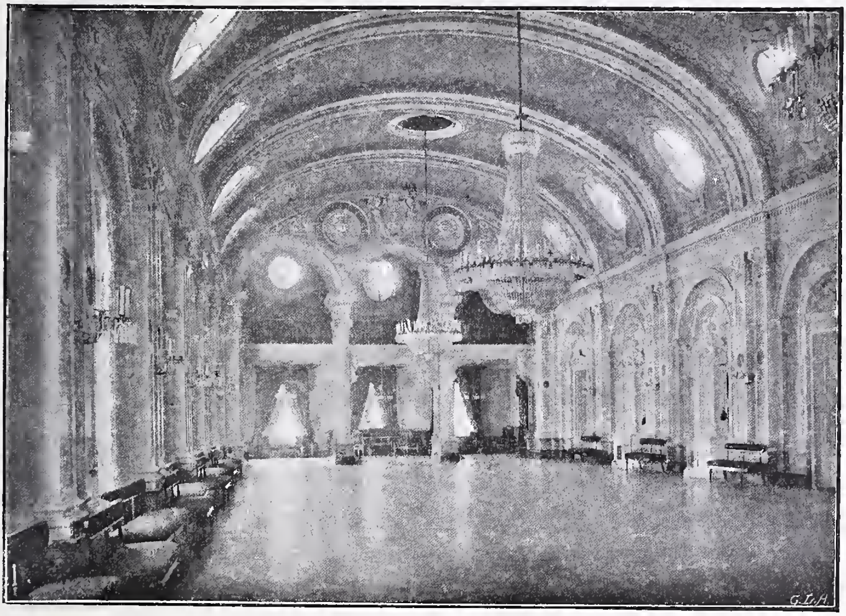

Fig. 4.

alternativ vore, att gillet utvidgar sig både uppåt och nedåt, blir demokratiskt och aristokratiskt på en gång — och detta borde väl i våra dagar icke höra till det omöjligas område.

Som en erinran om Knutsgillets nutid meddelas här en afbildning (fig. 4) af den praktfulla Knutssalen i öfre våningen af Malmö rådhus, sådan den i sin ljusa och glada dekorering i grönt och hvitt (utförd af vår framstående dekorationsmålare *Svante Thulin)* ter sig efter utvidgningen och ombyggnaden 1864—69. I rådhusets *öfre* våning har Knutssalen endast sedan 1810 varit inredd. Förut låg Knutssalen i rådhusets *nedre* våning och var den, enligt rådmannen Flensburgs beskrifning, $48\ {}^{1}/_{2}$ alnar lång och $18\ {}^{1}/_{4}$ alnar bred samt inredd på det sättet, att den öfra norra delen hade en upphöjning med »bräde gålf», där de »Kongelige Högheterna» samt »Högloflige Ridderskapet och Adelen» placerades, medan »de ringare Betiänterne med Borgerskapet» fingo nöja sig med den nedre delen af salen, där golfvet var »lagt med bränd mursten». *Så* skulle i forna tider rang och stånd skiljas åt äfven i ett borgargilles sal.

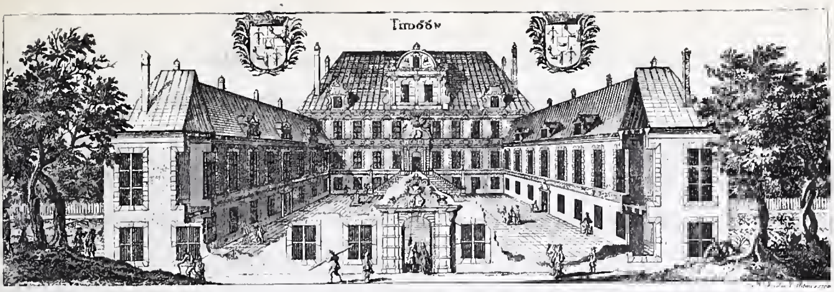

Tidö,

Ett stormanshem på 1600-talet.

Af

Gustaf Upmark.

Under 1500-talet, den äldre Vasatiden, arbetar konsten i Sverige väsentligen i den kungliga familjens tjenst och hägn, och den hemtar sina förebilder mer eller mindre direkt från den gemensamma italienska renässansens källa. I totalanordningen qvarstår mycket af medeltidens tyngd och tillfällighet, men detaljerna utmärka sig genom en viss spenslig och elegant sirlighet, bära en klassisk och förnäm prägel. Med 1600-talet inträder en blomstringstid för högadeln, en blomstring, som i den yngre Vasatidens stil erhåller sitt uttryck på konstens område. Det är nu den nordeuropeiska, från Holland utgående eller der i sin mest typiska form framträdande högrenässansen, som blir den tongifvande, om också vid sidan häraf äfven andra, genom tyske konstnärer förmedlade inflytelser göra sig gällande. Nu lägges stor vigt vid kompositionen, medan detaljerna ofta äro tunga och klumpiga. Vadstena slott, ännu till det yttre någorlunda bibehållet, representerar den äldre typen, det forna Vibyholm i Södermanland och det nuvarande Tidö i Vestmanland hvar sin skiftning af den yngre.

Redan 1610 hade Johan Skytte, som erhållit sin bildning i utlandet och derifrån medfört erfarenheter och intryck, säkerligen också på det konstnärliga området, börjat anläggningen af sitt ståtliga slott Grönsö vid norra Mälarstranden,* en regelbunden rektangulär byggning, ursprungligen med fyra hörntorn, med präktig dubbeltrappa i det inre och med rik terrassanläggning. Färdigt omkring 1622, bildar det en öfvergång från äldre tidens borgar och fasta hus till det moderna herresätet. Skyttes föredöme följdes under de närmaste årtiondena af rikets stormän, som hädanefter täfla med hvarandra i att uppföra präktiga herresäten på landet och palats i städerna, kyrkor och grafkapell. För att endast tala om de fem höge herrar, som ingingo i drottning Kristinas förmyndareregering, så grundade riksfältherren Jakob de la Gardie år 1647 i Stockholm det berömda palatset »Makalös», sedermera arsenal och slutligen teater, samt 1644 i hufvudstadens närhet slottet Jakobsdal, sedermera Ulriksdal; riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhjelm bygde ett palats i Stockholm (1627) och det äldre slottet Karlberg; hans rikt utstyrda grafkapell befinner sig i domkyrkan i Strengnäs. Af de tre Oxenstiernorna var Gabriel Bengtsson, riksskattmästaren, egare af det redan under 1500-talet anlagda ståtliga Mörby i Upland, men han bygde derjemte Rosersbergs slott i Upland och det palats i Stockholm, som nu innehas af Riksgäldskontoret. Hans kusin riksdrotsen Gabriel Gustafsson bygde Tyresö slott i Södertörn och den bredvidliggande kyrkan, en af våra märkligaste 1600-tals-byggnader, medan dennes äldre broder, den store rikskansleren, lät uppföra herresätena vid Tidön i Vestmanland och Fiholm i Södermanland, samt det palats i Stockholm, som nu innehas af Statistiska Centralbyrån, hvarjemte han utvidgade och ombygde Jäders kyrka, der han åt sig och de sina ordnade en sista hviloplats. Att han äfven var sysselsatt med många andra byggnadsplaner, visa de byggnadsritningar från hans tid, som ännu pietetsfullt förvaras å hans forna gård Fiholm af dess nuvarande egare grefve Beck-Friis. De ha tidigare tillhört arkivet å Tidö.

---

* Jfr E. v. Ehrenheim, Anteckningar om Grönsö och Utö. Stockholm 1894.

1. TIDÖ. Hufvudfasad mot borggården.

Rikskansleren var eljest ej något bortskämdt barn i fråga om prakt i boståderna och deras inredning. Det hus vid Fånö i Upland, der hans föräldrar tidtals vistades, och der han själf 1583 först såg dagen, skall ha stått upprätt ännu i början af vårt århundrade. Det beskrifves som en enkel träbyggnad af två våningars höjd, qvadratisk, med brant stupande tak, fem lägre fönster å öfre, något högre å nedre bottnen. Det motsvarade längre fram ej sin dåvarande egares rang och rikedom, och till plats för ett blifvande stamslott utvaldes det vid nordvestra Mälarstranden belägna Tidö, som 1610 tillfallit honom genom gifte med fru Anna Åkesdotter af slägten Bååt.

Här fanns, och finnes ännu, ett äldre stenhus af den under 1400-talets senare del vanliga typen, en enkel qvadrat utan alla prydnader, i två våningar med högt spetsigt tak och massiva murar. Den kallas af rikskansleren i ett bref 1640 »den Oldenburgske byggnaden», säkerligen ett slags skämtsam benämning på grund af dess höga ålder och skulle då inredas till visthus. Under namnet Oldenburg återfinnes den å gravyren i Dahlbergs Svecia, och samma namn bibehåller den ännu samt begagnas som stall och magasin. Det var denna anspråkslösa byggning, en motsvarighet till det s. k. Vasatornet vid Rydboholm, som nu skulle ersättas med ett ståtligare herresäte. När denna nybyggnad först sattes i gång, är ännu ej med säkerhet faststäldt, men sannolikt var det redan under de första åren af 1620-talet. År 1626 inköptes nämligen enligt räkenskaperna trappstenar och en skutlast kalk för Tidöbyggningen; samma årtal läses på en af de många dörrarna i det inre, hvilket allt synes antyda, att någon del af byggningen redan då var färdig. Arbetet skred likväl enligt tidens sed mycket långsamt framåt. Af ett memorial, som rikskansleren lemnade sin son Johan vid dennes hemresa från Tyskland 1635—36 synes framgå, att hufvudbyggnaden då var färdig åtminstone till murarna, ehuru prydnadsgaflar ännu saknades. Dessa borde man beställa hos en stenhuggare i Stockholm, men kring gården skulle man tills vidare uppföra blott envåningslängor. Hvem det var, som ledde dessa arbeten, framgår ej af de hittills kända urkunderna, måhända en vanlig murmästare. Mäster Adrian

Timberman (A. Dierickson) hade 1640 en restfordran på 925 dal. 16 öre för arbeten vid Tidö och Fiholm, som förmodligen afsåg fönsterkarmar och panelverk. Någon riktig fart synes arbetet emellertid ej hafva haft.

Raskare går det, sedan rikskansleren vändt hem och sjelf fattat tyglarna. År 1638 eller 1639 träffades aftal om vissa dekorationsarbeten med den i Stockholm bosatte tyske stenhuggaren Henrich Blume, ty i ett bref den 21 Jan. 1640 anmäler denne, att han gjort färdig »dass grosse Hussportall mit seinen wapen. Die wapen auff dass grosse Portall ausswendigh für den Burggarten mit ihren Löwen und allen zubehör ist auch fertigh». Hvad de stora gaflarna beträffar, så är den ena färdig och den andra under arbete. Af »galleripelarne» äro likaledes 50 st. färdiga och 100 alnar af »gallerilisterna». Man ser af brefvet, att den driftige byggherren tagit en liflig del i arbetet, ty den gode mäster Henrich klagar, att han måst företaga åtskilliga ändringar efter Hans Excellens begäran och enligt ritningen, hvilket visserligen vållat honom stor skada», »aber», slutar han med resignation: »wass hilfts mir, ich muss es fürsmertzen».

En ny och drifvande kraft hade under just dessa år trädt i tjenst hos byggherren vid Tidö. Det var den då unge Nikodemus Tessin, den äldre bäraren af detta i vår konsts historia så betydande namn. Född i Stralsund 1615, hade han nu vid 24 års ålder 1639 invandrat till Sverige, måhända på uppmaning eller anbefallning af Axel Oxenstierna sjelf. Den förutseende och på alla områden insigtsfulle rikskansleren vore sålunda att anse som »upptäckaren» af jemväl denna förmåga. Redan i April följande år, således vid rätta årstiden för bygg-arbetens påbörjande, skickas »ingeniören» Tessin, som han först kallas, till Fiholm i Södermanland, der han uppehåller sig under de följande åren åtminstone under den varmare och för byggnadsarbeten tjenliga årstiden. Här ledde han uppförandet af de båda ännu qvarstående långa flyglarna, samt till- och ombyggnaden af kyrkan i Jäder, rikskanslerens grafkyrka. Härifrån öfvervakade han fullbordandet af byggnadsarbetena vid det ett par mil härifrån i Vestmanland belägna Tidö. Från Fiholm skrifver han 1640—1642 flitigt ännu

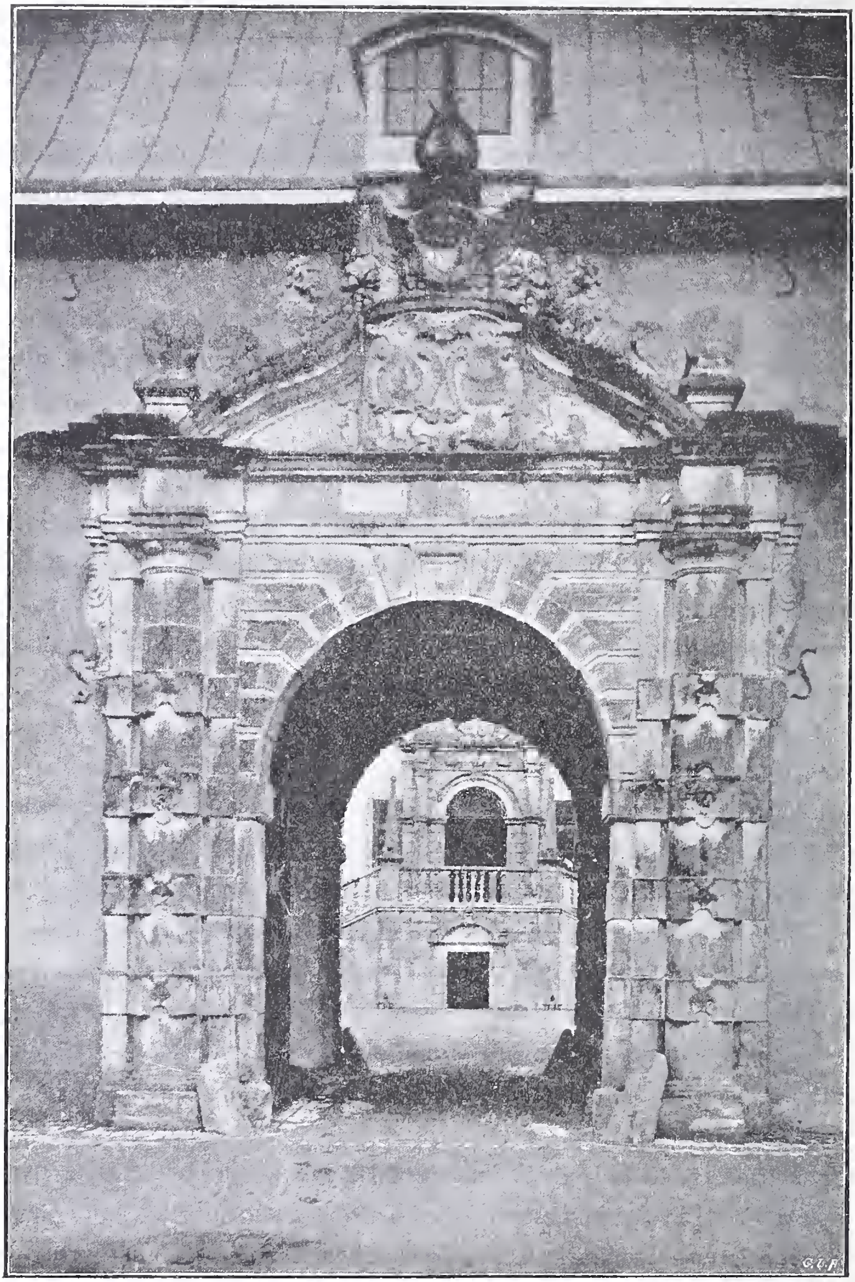

2. Yttre portalen. (Akvarell af *E. Hahr.*)

bevarade rapporter* öfver byggnadsarbetenas fortgång. Det framgår af dessa, att Tessin på våren 1640 besökt Tidö, der han undervisat Oluff Tegelslager, hur han skulla förfara med huset samt lemnat honom en ritning. Hufvudbyggnaden stod väsentligen färdig i juli 1641, och man arbetade nu hufvudsakligen på gårdsflyglarna. Å stora yttre hufvudtrappan saknades blott »pelarne», förmodligen de, hvari räckverket skulle fästas, och den inre hufvudtrappan omlades, hvarvid de äldre stegen användes för småtrapporna »in den altanslogementern». I hufvudbyggnaden voro åtminstone den öfre våningens fönsterinfattningar färdiga, och man var i begrepp att pryda den undre våningens ytterväggar med målning. Att inredningsarbeten äfven förut pågått, finner man af de årtal 1626, 1628, 1629, 1636, 1639, 1640, som läsas å dörrarna i det inre. Med altanlogementerna eller altankamrarna, som de också kallas, har man sannolikt att förstå ett slags paviljonger, som höjde sig i gårdens yttre hörn öfver de då låga, antagligen med platta tak försedda, en våning höga sidoflyglarna. För dessa flyglar voro väl de af mäster Henrich Blume utförda, ofvan omtalade galleripelarna och listerna afsedda, och man har alltså att tänka sig dem såsom ett slags altaner, omgifna af balustrader, hvilka sträckte sig mellan hufvudbyggnaden och hörnpaviljongerna. Denna plan, som äfven återfinnes i rikskanslerens memorial till sonen Johan, har man emellertid senare öfvergifvit, och flyglarna uppfördes som vanliga tvåvåningsbyggnader med ryggåstak. I detta skick framstå de redan å de 20—30 år yngre teckningarna i Dahlbergs Svecia. Att byggnadsplanen varit mycket sväfvande, och att många ändringar blifvit vidtagna under den långa byggnadstiden, framgår bland annat af de ordalag, i hvilka företaget omnämnes i rikskanslerens testamente. »Föruten ded så hafuer jag myckedt bygdt på Tijdöön med dubbel kostnad och ähn mehr i ded der mest ähr anlagdt och bygdt i min frånvahru, ded jag hemkommandes haffuer omkullrijfva låtthet och så med dubbel kostnad bygdt op igen, förändratt, förvandlatt efter min phantasie uthan mine efterkommandes

* Axel Oxenstiernas brefvexling i Riksarkivet.

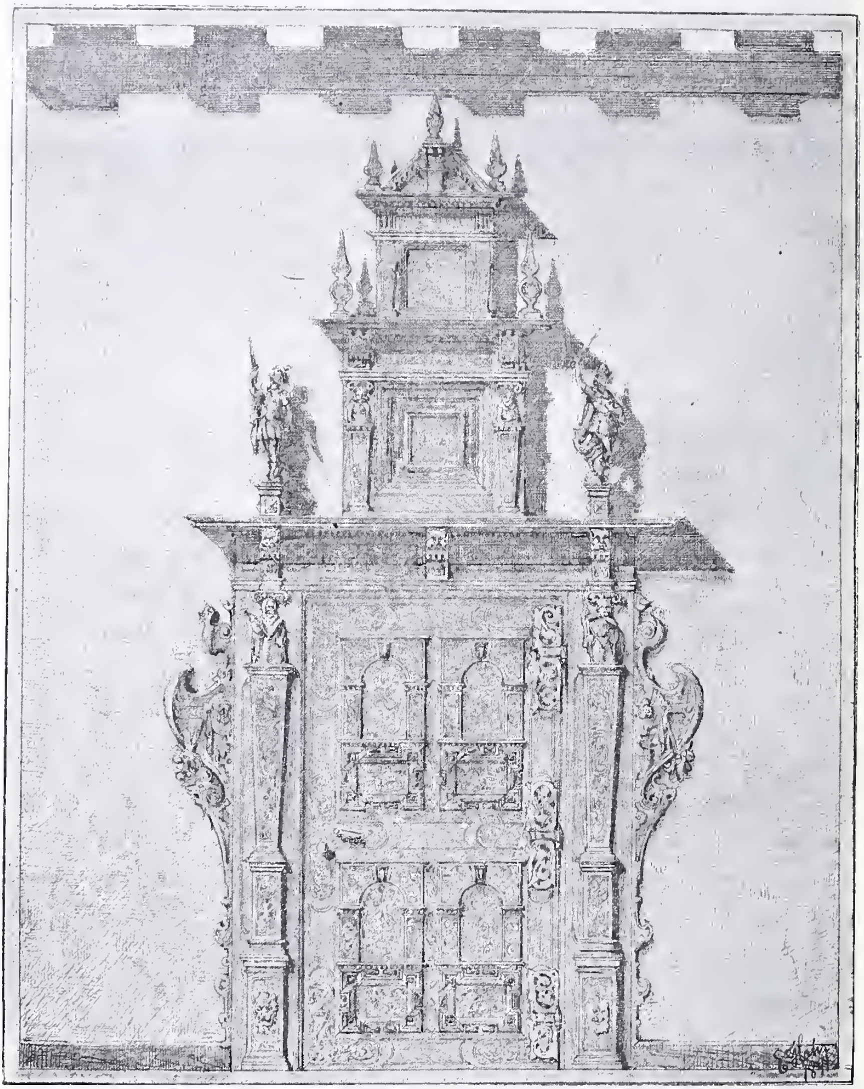

3. Dörr med omfattning. (Förstugan.)
(Ritning af *E. Hahr.*)

gagn, så att där jag allt hade rett och tijdigt fattat, hade jag med tridingen af omkostnaden kunnet blijfva förskonett».

Med den ansenliga hufvudbyggnaden, den rymliga, af lägre längor på de tre öfriga sidorna omslutna fyrkantiga gården, de ståtliga portalerna, de branta taken och den höga kolonnprydda fasadgafveln är Tidö en för den yngre Vasatiden typisk anläggning, hvars hufvuddrag: en stor hufvudbyggnad med lägre flyglar omslutande en än åt ena sidan öppen, än sluten gård återfinnas i de ofvannämnda samtida herresätena och ännu många andra, hvaraf åtminstone afbildningar bevarats i Dahlbergs Svecia. I den gestalt, det genom de många ombyggnaderna erhöll, vittnar det visserligen ej om något mera utveckladt sinne för glad njutning af lifvet — der saknas t. ex. de öppna kolonngångarna, statyprydnader o. d. — eller om ett finare formsinne i proportioner och detaljer, men det bär prägeln af ett förnämt och värdigt patriarkaliskt väsen, af rikedom, ordning och reda, något som godt stämmer öfverens med föreställningen om byggherren sjelf, »Sveriges störste medborgare». Öfverallt symmetrisk regelbundenhet, rymlighet, och sträfvan efter enhet, ett underordnande af enskildheterna under det hela, allt i afgjord motsats till 1500-talsbyggnadernas tillfälliga anordning och mera pittoreska hållning. I denna blick för helhetens betydelse uppenbarar sig redan här en förkänsla af den annalkande klassiska senrenässansen, som först under Karlarnas tid kommer till genombrott, under det att frändskapen med den samtida, ornamentrika holländska högrenässansen mindre tydligt framträder i det yttre, mera deremot i det inre.

Behandlingen af fasaden med en jordvåning och tvenne öfvervåningar är numera enkel i kalkputs, utan pilastrar och gördelgesimser, men med rusticerade fönsterinfattningar af huggen sten. Enligt ett bref från Tessin till rikskansleren (22 Juli 1641) hade man då för afsigt att måla hela den nedre våningen med blyhvitt i olja på muren som en qvaderstensbyggnad. Tessin ger dock det förnuftiga rådet att både för kostnadens och hållbarhetens skull inskränka målningen till två eller tre räckor qvadrer under den nedre våningens fönster, men ge dessa samma sirater som de öfre, d. v. s. infattningar af huggen sten. Upplysningen

är af intresse, enär den förklarar betydelsen af en hel del ornamentala detaljer å andra slott, afbildade i Suecia, af hvilka detaljer numera inga spår synas. En rik ytindelning medelst målning synes ock att döma af samma källa verkligen hafva funnits å det gamla Tidö. — Fönsterläget är regelbundet och strängt symmetriskt. Att märka

4. Dörrfyllning med träinlägg.
(Ritning af *E. Hahr.*)

är dock, att fasadfönstren utgöra jemnt tal, hvadan hufvudportalen, som naturligtvis måste ha sin plats midt å fasaden, ej korresponderar med någon fönsteraxel, utan är inskjuten mellan två halfverade fönster. Anordningen förekommer icke sällan å samtida byggnader och har antagligen haft sin grund i försöket att ge tillräcklig belysning åt

förhallen, utan att göra denna så bred, att den behöft sträcka sig öfver tre fönsteraxlar. Den kan ännu ofta iakttagas på smärre byggnader af trä på landet. — Af fönstren bibehålla några ännu den gamla indelningen i sex fack med 25 små blyinfattade rutor i hvarje. Tidigare pryddes de liksom förmodligen de öfriga med målade glas, i hvilka framstäldes familjerna Oxenstiernas och Bååts m. fl. vapen. Några af dessa lära ännu finnas i behåll å det närbelägna Fiholm i Vestmanland (ej att förvexla med rikskanslerens Fiholm i Södermanland.)

Hufvudbyggnadens höga tak visar nu dubbla fall, åt alla fyra sidorna skilda genom en lodrät afsats: det i Sverige omtyckta s. k. säteritaket. Att döma af Dahlbergs teckning synes det tidigare ha varit odeladt med takfall åt alla sidor, ett s. k. valmtak med höga skorstenar och två smärre fasadkupor å ömse sidor om det stora midtröstet, samt en liknande å hvardera kortsidan. Takrännor af koppar med mynningar i form af drakhufvud, springa fram öfver takgesimsen. A de båda långsidornas midt uppskjuta de af mäster Henrich utförda praktgaflarna med en jonisk kolonnställning, buren af konsoler och flankerad af voluter. Uppåt afslutas de med en fronton i segmentform. Mellan kolonnerna öppna sig fönster, i frontonen är anbragt en urtafla omgifven af bladverk. Kortsidorna af byggnaden sakna deremot numera gafvelrösten.

Imponerande äro de båda portalerna, fullbordade 1640, af den ofvannämnde Henrich Blume. Den yttre, som från omgifningen leder in till borggården, infattas af bandade toskanska halfkolonner, hvilka uppbära ett regelbundet bjelklag, med en deröfver anbragt i karnisprofiler svängd gafvel. Gafvelfältet fylles af slägterna Oxenstiernas och Bååts vapen under friherrlig krona. Å gafvelsidorna hvila tvenne lejon. Hela anordningen erinrar om de måhända något yngre portalerna i det gamla Torstensonska palatset (Norra flygeln på arfprinsens palats) eller Levenhaupt-Kruus-palatset å Svartmangatan i Stockholm. Äfven vid Tyresö, som ungefär samtidigt bygdes af rikskansleres broder, återfunnos, att döma af bibehållna fragment, samma hufvuddrag. —

Till den inre hufvudportalen leder en dubbel fritrappa med balustrader och öfver trappräckets pelare pyramider. Doriska kolonner bära här ett regelrätt bjelklag med triglyffris och deröfver en klufven segmentgafvel, i hvars midt de båda familjevapnen återkomma. Det är att märka, hur man äfven här iakttagit den häfdvunna rang-

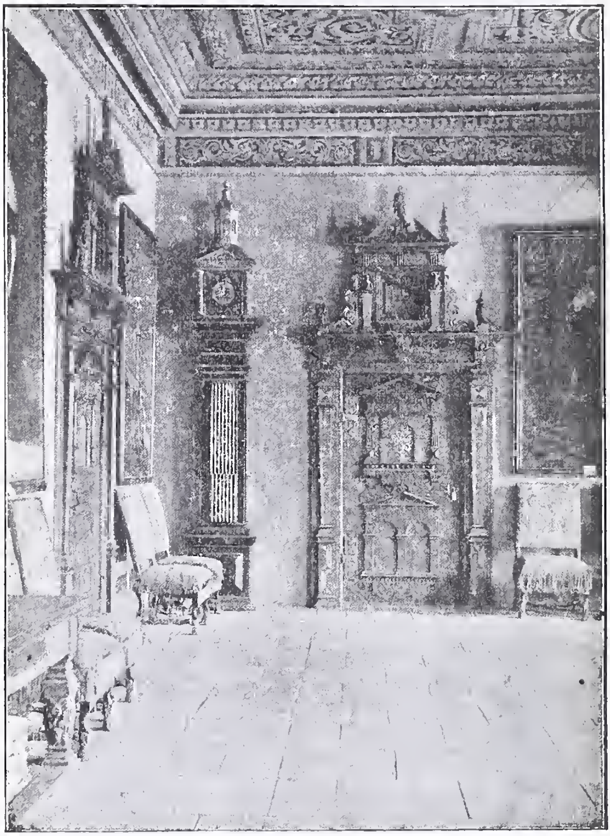

5. Stensalen.

följden mellan kolonnordningarna: å den yttre portalen den enkla toskanska, å den inre den doriska, i takgafveln högt uppe i luften öfver denna den joniska. I det utfyllande ornamentet framträder redan den s. k. broskorneringen, med sina om det menskliga örats bildning erinrande former, ehuru ej i sina äfventyrligaste drag.

* * *

Från fritrappan på inre borggården träder man in i den rymliga, af de två halfverade fönstren belysta förhallen. En enkel trappa med breda hvilplaner leder härifrån upp till öfre våningen. Rummet saknar arkitektonisk indelning genom pilastrar eller panelverk, men det täckes af ett sirligt bjelktak med tätt lagda bjelkar, måladt med blomstermönster i lifliga färger på brun botten. Praktfulla dörrar med rika infattningar och högt krön leda in till rummen, som här — och i motsats till den vanliga anordningen under 1500-talet — äro förlagda i tvenne parallela räckor. Ett långt galleri, under en senare tid ett nödvändigt tillbehör till en ansenligare våning, intager midtpartiet mot trädgårdssidan. Hufvudbyggnadens rum stå i direkt förbindelse med flyglarna, hvilka i sin ordning förbindas med hvarandra genom en mot gården vettande korridor. Det numera delade yttersta rummet i h. flygeln kallas traditionelt Excellensrummet och har måhända varit rikskanslerens eget rum. Det bör hafva utgjort en af de ofvannämnda s. k. altankamrarna. Den öfre våningen var väl hufvudsakligen afsedd för festligheter, och för ett ej fulländadt slottskapell, som i handlingarna äfven kallas »stora klädessalen» och användts som förvaringsrum. Den stora salen här uppe har en höjd af 36 fot mot en längd af 62 och en bredd af 46 samt är således af ansenliga mått. Derjemte fanns här rustkammaren samt biblioteket.

Af den äldre rumsinredningen återstå numera egentligen blott dörrarna och taken. På de förstnämnda är den största omsorg och kostnad nedlagd, och de äro också sanna praktstycken i sin art. Dörröppningen infattas i regeln af nedtill afsmalnande pilastrar på höga socklar. Pilastrarna uppbära ett rikt profileradt entablement med nedspringande bygelformade konsoler, och öfver detta höja sig en, stundom tvenne uppsatstaflor, uppåt afslutande med en liten gafvel. Vinklarna mellan taflan och dörren utfyllas med volutartade ornament, hörnutsprången prydas med små pyramider, eller med i trä snidade figurer, romerska krigare, allegoriska qvinnogestalter o. d., samma anordning alltså i hufvudsak som de rikare samtida gafvelbyggnaderna i den stora arkitekturen. Stundom flankeras dörrkarmarna af särskilda vinglika utsprång, liknande dem

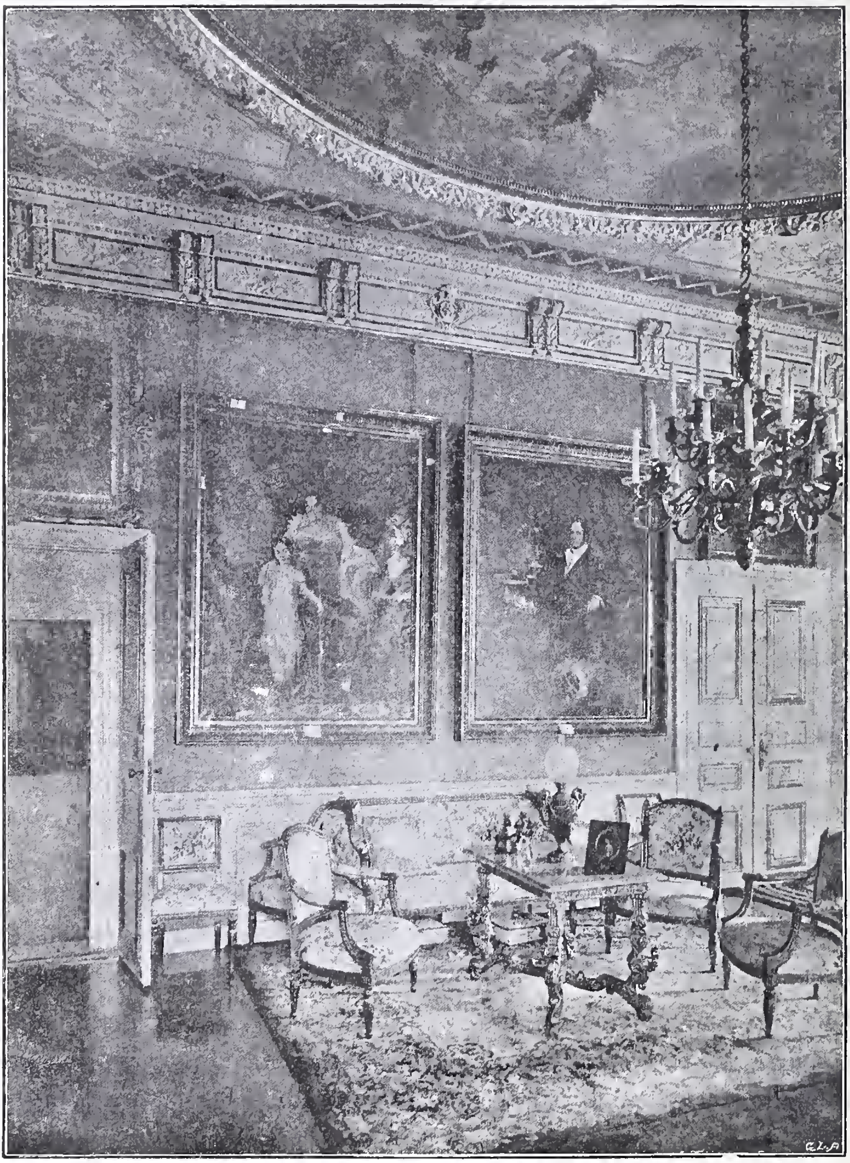

6. Salongen.
(Modern inredning.)

som pläga förekomma å samtida tafvelramar. Alla ytor äro prydda med rika inläggningar, som i olika träslag framställa arkitekturmotiv, liniemönster, växt-ornament, men äfven figurkompositioner och vapen med eller utan det förnäma parets initialer H. A. O. — F. A. A. D. (=Herr Axel Oxenstierna — Fru Anna Åkes Dotter). Här återfinner man också de ofvannämnda årtalen. Dörrarna, samtliga enkeldörrar, ha i regeln två fyllningar öfver hvarandra, prydda med reliefer eller inlagt arbete. Härtill komma de rika låsen och dörrbeslagen med gravyrer och etsningar. Af dörrarna blefvo några af en tidigare egare skänkta till konung Karl XV och efter dennes död införlifvade med statens samlingar. En af dem förvaras sedan 1885 i Nationalmuseum (afbildad i färgtryck i Sv. Slöjdföreningens mönsteralbum för 1886); de andra ha erhållit sin plats å Ulriksdals slott.

Den för Tidö karakteristiska innantakformen är det medeltida bjelktaket, här med i lifliga färger på ljus eller mörk botten målade blomstermönster eller grottesker, djur, människor m. m. De tätt lagda bjelkarna äro nedåt lätt affasade. I det ofvannämnda s. k. Excellensrummet är bottenfärgen mörkblå, dekorationen brokig. Andra rum hade mörkare figurer på ljus botten. Deremot förekomma ej de för den äldre Vasatiden så karakteristiska ruttaken. En yngre, den följande Karolinska perioden egentligen tillhörande typ representera deremot de stora, på spänd duk målade plafonderna, der smärre hörnfält och bårder, vanligen bildade af akantus, lager- eller eklöf-strängar omfatta ett större, rundadt eller åttkantigt midtfält. Framställningen afser tydligen att imitera de samtidigt äfven i Sverige förekommande skulpterade gipstaken. Sådana efterbildningar återfinnas å Tidö bland annat i den s. k. stensalen, äfven kallad rikskanslerens audienssal, samt i den nuvarande biljardsalen i ena flygeln och närgränsande rum.

Golfven ha i de flesta rummen naturligtvis blifvit omlagda. I den nyssnämnda stensalen, liksom i några andra rum qvarligger dock ännu det ursprungliga stengolfvet af omvexlande ljusare och mörkare qvadratiska fyrkanter, liknande dem, som man plägar återfinna å de samtida svenska helfigurporträtten af den tyske konterfejaren Elbfas hand eller från hans verkstad. Dessa golf torde i Sverige temligen regelbundet ha

återkommit å större slott och herresäten i de stora mottagnings- eller audienssalarna. För öfrigt får man tänka sig golfbeläggningen i andra rum såsom en enkel parkett, vanligen af i zigzag lagda smalare stycken. Mattor torde endast vintertiden ha förekommit i de mest begagnade rummen.

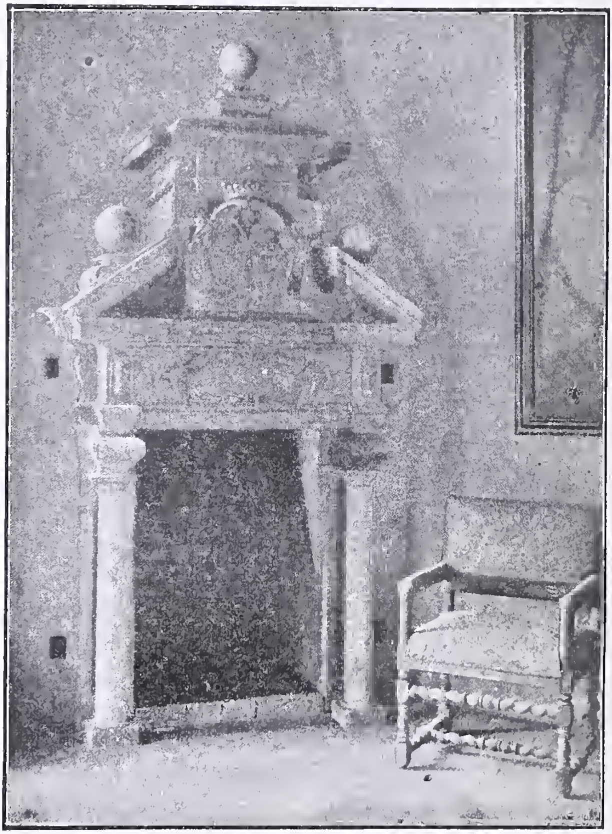

7. Kamin 1652, stensalen.
(Ritning af *E. Hahr.*)

Bland eldstäder af äldre ursprung märkes den stora öppna kaminen i stensalen, till anordning och detaljformer nära erirande om de samtida portalerna. Två toskanska kolonner uppbära närmast ett par dynliknande hvilstenar och på dessa hvilar spiselkappan, som afslutas med en klufven gafvel. I fältet ses det höga herrskapets

båda vapensköldar samt årtalet 1652. Antagligen är äfven den ett verk af Henrich Blume.

* * *

På den gamla rikskanslerens tid och öfverhufvud under 1600-talet var Tidö ett af Sveriges rikast utstyrda herresäten. Ögat varsnade öfverallt ett solidt och dyrbart husgeråd. Väggytorna hade förmodligen enligt tidens sed en fast dekoration i enkel målning, en reservdekoration kunde man kalla den, men härjemte funnos i de förnämligare rummen äfven dyrbarare väggbeklädnader, eller uppsattes de der vid högtidliga tillfällen. Sålunda var den stora stensalen år 1700 beklädd med »gammalt violett Cassian». I rummet fans f. ö. en bordshimmel af svart och violett atlas med svarta oskurna sammetsblommor och svarta silkesfransar. Duken öfver det ovala furubordet var af blommig sammet, en kristalljuskrona med 8 pipor hängde ned från taket, ett stort ekskåp »på gamla maneret gjordt», och med svarta inläggningar reste sig utmed inre väggen. De prydliga stolar, med fyrkantiga ryggdynor, raka ben och rätvinkliga armstöd, som ännu ha sin plats i stensalen, kunna godt ha stått der på 1600-talet. — I ett rum utgöres väggbeklädnaden af gyllenläder, men säkerligen ha här också funnits väfda figur- eller skogs-tapeter. Johan Oxenstierna, rikskanslerens äldsta son, öfverlemnade såsom en bröllopsgåfva åt konung Karl X Gustaf år 1654, således blott några veckor efter faderns död, den praktfulla sviten af engelska Mortlake-tapeter med ämnen ur Heros och Leanders saga, hvilken ännu finnes i behåll i statens samlingar och utgör en af dess förnämsta prydnader*. Säkerligen var denna svit ej den enda, det rika huset egde, der årsinkomsten räknades i millioner. — En samling målningar, hufvudsakligen porträtt prydde salarna och gemaken. Då bouppteckning 1722 förrättades efter grefvinnan Elisabeth de la Gardie, rikskanslerens sondotter, funnos ensamt på Tidö 140 målningar af olika slag: familjeporträtt och kungliga porträtt, men äfven bibliska kompositioner, historiemålningar och genrestycken. En del af dessa

* Böttiger, svenska Statens samling af väfda tapeter.

härstammade från rikskanslerens tid, och af porträtter finnas några ännu qvar å Tidö, såsom bilderna af rikskansleren och hans maka i stensalen, af deras son Erik med gemål och fem barn. — Silfverkammaren var väl försedd. Inventariet af 1654 upptager 8 dussin silfverfat och tallrikar, 12 silfverflaskor af olika slag, 8 silfverljusstakar, tvättfat och kanna, men endast 2 st. knifvar och 1 gaffel med silfverbeslag. Skedar finnas ej omnämda, hvilket torde antyda, att dessa plägade medföras för tillfället vid de olika besöken. — Under källarsvennens inseende stodo dryckesvarorna, som voro både rikhaltiga och omvexlande, der fans renskt vin af två olika slag, der fans mosel- och neckarvin, af franska vinsorter nämnas »franst» och »Fråntinnach», härjemte förekomma »spanst och portugies vin», samt »Cardinariewijn», »wijnsäck» och »ållekant». —Af ölsorter omtalas »gammalt Wissmars öhl», »Wismars momma» och »frist Wijsmar's dubbelt bijr», men derjemte »Bergshammar's öl» och »halföl». — Rustkammaren, som hade bibehållits ända till vår tid, omfattade ett stort antal praktvapen af olika slag jemte en del andra föremål. Den skänktes 1858 af Tidö dåvarande egare, kammarherre Blomstedt till staten, der dess »stora historiska intresse obetingadt ställer den främst, bland alla gåfvor, som lifrustkammaren erhållit». Antalet föremål uppgick då till omkring 140 st., hvaribland ett ex. af Gustaf II Adolfs s. k. läderkanon samt den enkla målade träsläde, af gammaldags form, i hvilken den vördnadsvärde gamle herrn en gång plägade företaga sina vinterresor.

* * *

I omkring 400 år gick Tidö i arf från den ena familjen till den andra, från Tottar till Bååtar och Oxenstiernor, från dessa senare till familjerna Soop, von Dohna och slutligen Ridderstolpe. Först 1840 kom det genom köp i främmande ego och har sedan gått genom flere händer och ej alltid rönt den mildaste medfart. Af den nuvarande egaren, Herr C. D. von Schinkel, har byggnaden, så vidt detta varit möjligt, blifvit återstäld med stor omsorg, och den befinner sig numera både till det

yttre och inre i ett väl ordnadt skick. Den fasta inredningen har blifvit reparerad och fullständigad, dyrbara möbler och konstföremål till en stor del af äldre ursprung pryda såsom fordom de olika rummen. Då härtill kommer att slottet har ett intagande läge med utsigt öfver Mälaren och med talrika spår af åldrig kultur, utgör det ur flere synpunkter en af de mest sevärda platserna i det gamla Sverige. Här i Mälardalen äro samlade några af de skönaste och dyrbaraste minnena af gammal svensk odling, och en färd kring sjöns öar och stränder är mer än vanligt lärorik. Grafkullar och runstenar, katedraler och sockenkyrkor, slott och herresäten vittna om tider som gått, om slägten som lefvat och arbetat. Liksom Gripsholm här representerar den äldre Vasatiden på 1500-talet och Drottningholm den karolinska perioden, ger Tidö den trognaste bilden af ett herresäte från Gustaf II Adolfs och Axel Oxenstiernas tidehvarf.

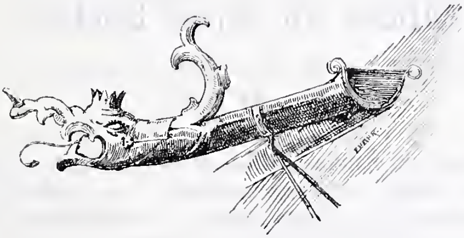

8. Takränna.
(Efter ritning af *E. Hahr.*)

Smärre meddelanden.

Möbel för enkel bostad.

(Teckningar för handtverk och slöjd, utgifna af *Svenska Slöjdföreningen.* Blad: 44 — 45.)

Ett af de medel, genom hvilka Slöjdföreningen söker verka för sin uppgift att främja yrkesskickligheten hos landets mindre handtverkare och slöjdidkare, är utgifvandet af ofvannämda serie teckningar, hvilken nu räknar 46 nummer. Denna verksamhet, hvilken enligt stadgarna åligger Föreningens första utskott, är Föreningens ledamöter bekant af årsberättelsernas redogörelser, hvilka äfven omtala, i hvilken stor utsträckning den f. n. bedrifves. Men hvad som icke är föreningsledamöterna lika bekant, är beskaffenheten och utseendet af dessa ritningar. Uteslutande afsedda för afgiftsfri utdelning bland yrkesmän inom rikets alla delar, tillhöra de ej de ordinarie ledamotspublikationerna. Bladen hafva visserligen i original och reproduktion successivt varit utstälda vid föreningens sammankomster, men der naturligen endast kunnat tagas i betraktande af jemförelsevis få bland ledamöterna.

Ehuru dessa blad enligt sin uppgift af rena arbetsritningar i många fall hafva sin egentliga betydelse för yrkesmannen, äro dock flere bland dem såsom mönsterblad af fullt allmängiltigt intresse. Det må derför få anses lämpligt att några dylika — på sätt som här för första gången sker — i förminskad skala ställes föreningens medlemmar för ögonen, och göres början med tvenne under året publicerade blad, framställande en möbel för enkel bostad.

* * *

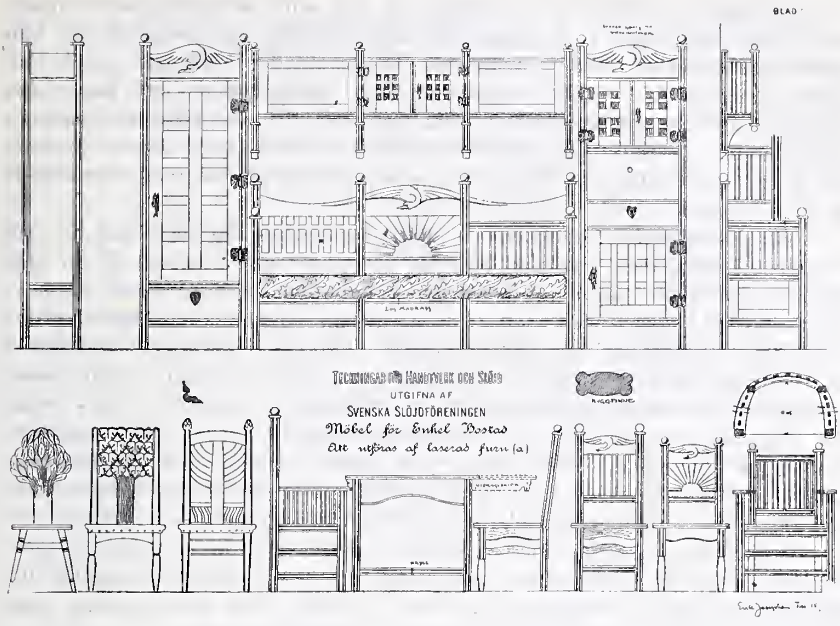
BLAD
TECKNINGAR FÖR HANDTVERK OCH SLÖJD
UTGIFNA AF
SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN
Möbel för Enkel Bostad
Att utföras af laserad furu (a)

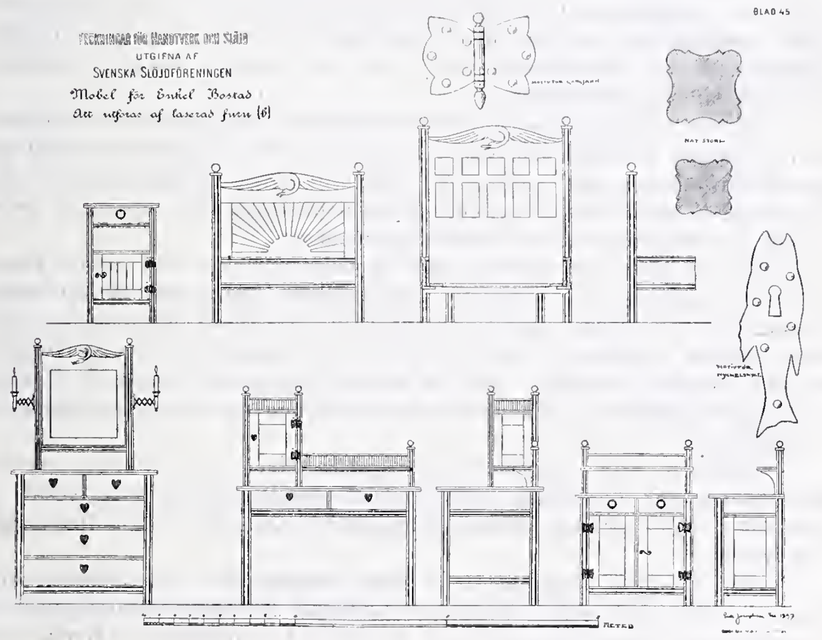
BLAD 45
TECKNINGAR FÖR HANDTVERK OCH SLÖJD
UTGIFNA AF
SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN
Möbel för Enkel Bostad
Att utföras af laserad furu (b)
NAT STORL
METER

Bohaget i folkets hem i städerna så väl som på landsbygden lemnar, som hvar man vet, i de flesta fall mycket öfrigt att önska så väl från ändamålsenlighetens som i synnerhet från trefnadens för att ej tala om smakens synpunkt. Oftast hopkommet från många skilda håll består det vanligen af dels sådana föremål, som uppslitna och bräckliga af långvarigt begagnande, förvisats från de förmögnare hemmen, dels sådana produkter af en underhaltig massfabrikation som afser billigheten med uteslutande af gedigenheten.

På landsbygden snickras och slöjdas visserligen åtskilligt hållbart och välgjordt bohag, men i saknad af goda förebilder och hänvisad till sin egen oftast outvecklade uppfinningsförmåga frambringar hemsnickaren härvid i de flesta fall stolar, bord, soffor o. d. hvilket ingalunda ens tillfredsställer hans egna önskningar och föreställningar. Lämpliga teckningar till enklare möbler borde derför vara en lika tacksam som önskvärd uppgift inom området för Svenska Slöjdföreningens verksamhet. Den har också redan för länge sedan varit föremål för föreningens åtgärder. År 1887 omfattade föreningens pristäflan bland annat just denna uppgift. De inkomna förslagen visade, att saken med stort intresse omfattats af våra mönsterritare, om de också samtidigt ådagalade att uppgiften ingalunda var lätt.

Enkelhet, praktiskhet och prydlighet måste vara de utmärkande egenskaperna för en dylik möbel och bland de flere i många afseenden tilltalande ritningarne, blefvo de, hvilka i högsta grad syntes förena dessa vilkor då intagna i den af 1:sta utskottet publicerade serien.

Denna möbel var komponerad af arkitekten Oskar Lindberg, som tagit sin utgångspunkt från den då inom möbelkonsten ännu herrskande tyska renässansen, och med starkt anlitande af svarfvade ornamentsmotiv åstadkommit en möbeluppsättning, som med ganska mycken prydlighet förenade lätthet i utförandet.

Under de sedan dess gångna tio åren hafva dessa mönsterblad utdelats bland snickare i landets alla delar, och att de fyllt ett behof och fyllt det på tillfredsställande sätt bevisas bäst deraf, att dessa ritningar varit de mest efterfrågade bland alla i serien, så att den ganska stora upplagan under loppet af föregående år blef fullständigt utgången.

Då det gälde att ersätta dessa så flitigt använda blad ansågs lämpligast att anskaffa nya ritningar öfver samma ämne, dels för att lemna tillfälle till val mellan dessa och de förra, der dessa ännu funnos qvar, dels emedan möbelstilen under loppet af de senaste tio åren genomgått, en rätt betydlig utveckling. De nu utgifna ritningarna verkstäldes af arkitekten *Erik Josefson,* hvilken redan visat sig såsom originel och uppfinningsrik möbelritare.

Utgående från den moderna engelska stilen har Herr J. på ett sjelfständigt sätt öfverflyttat dess typiska egendomligheter och lyckats åt sin möbel gifva ett om svensk allmogestil erinrande, ehuru fullt originelt tycke.

Den prydliga anordningen af soffan mellan kläd- och bokskåp samt öppen hylla med skåp ofvanför är beräknad för bästa tillvaratagande af väggutrymmet, likaså sängen, som är en s. k. utdragssäng. Byrån med

spegel, skrifbordet med skåp och hyllor samt skänken med uppsats och det lilla »nattduksbordet» fullborda uppsättningen af väggmöbler, till hvilken sluter sig ett arbets- eller matbord med utdragsskifva och ett urval af ej mindre än åtta stolsmodeller.

Det egendomliga för hela möbelns konstruktion är att alla stöd och ramstycken bestå af hyflade stafvar i tvenne tjockter med samma profil. Fyllningarna äro enkla, oprofilerade och de ornamentala motiven bestå af spjelverk, af den i sängens och skåpens gaflar flackt skurna eller ritade svanen, samt det på ett par af stolarne förekommande äfven flackt snidade bladverket. Gångjern och plåtskyltar sågade i messing eller svärtad jernplåt hafva enkla former af fiskar, hjertan, fjärilar; soffsitsen består af en löst liggande madrass, ett par af stolarna äro klädda med spändt läder, de öfriga hafva sitsar af trä. Hela möbeln är tänkt utförd i furu och laserad i grönt, då svanen kan uppläggas i hvitt. Betsning i andra träfärger eller målning i hvit oljefärg synes också med god verkan kunna begagnas.

Ritningarna till denna möbel hafva under året öfversändts till mer än 900 hemsnickare inom alla delar af landet. De expedieras fortfarande efter reqvisition hos föreningens sekreterare.

E. G. F.

Utdrag ur till Kungl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser.

(Fortsättning från 1896 års Meddelanden.)

33) Konstsömmerskan **Lilli Zickermans** reseberättelse.

Ehuru jag redan 1893 tilldelats resestipendium, har jag först i år varit i tillfälle att använda detsamma och reste för den skull den 9 April till London, att vid de der befintliga Museerna studera de olika folkslagens arbetssätt och användning af materiel i sina broderier. Jag hade aldrig förr varit i tillfälle att se annat än lösryckta bitar från olika länder och således ej kunnat bilda mig en bestämd idé derom; kunde derför icke hafva valt en bättre plats än South Kensington Museum, der rika samlingar finnas ordnade på ett sätt, som i hög grad underlättar detta studium, och då efter framlemnandet af ett rekommendationskort från Riksantiqvarien Hildebrand, jag erhållit tillåtelse att arbeta, hvar jag önskade, ställdes till mitt förfogande ett särskildt bord i ett lugnt liggande rum, der jag fick uttaga ur montrerna de arbeten, som jag ej, utan att närmare granska, kunde se, hur de voro gjorda,

Börjande med Egypternas från 3:dje århundradet vid Akmim och flere andra ställen uppgräfda textil-saker se vi dem använda samma materiel och arbetssätt, som vi i våra dagar begagna. Materielet är gröfre och finare linneväf, yllet garn, likt hvad vi nu kalla »Persiskt garn» samt »Hamburgergarn», silket är fint, hårdt tvinnadt eller löst »filofloss». Deras ritning utfördes med en grå blyertsliknande färg. De sydde vanlig slätt, plattsöm, stjelkstygn, kedjestygn», upphemta söm samt lösa spetsstygn. På gröfre linne, der trådarna kunde räknas, syddes »Vingåkersstygn» och fylldes bottnarne mellan ornamenten med hårdt åtdragna stygn, som således bildade en genombruten botten. Broderade band i blått och hvitt eller blått, gult och hvitt med löst silke och lösa stygn i geometriska mönster tyckes mycket användts. Likaså kedje-stygn för stjern- och djurfigurer samt för inskriptioner på en sorts mindre, fyrkantiga dukar.

Af kristna copter under 6:te—9:de århundradet finnas några fragment af broderier i medaljongform. I ett af dessa är ena halfvan bibehållen nästan oskadad, ty stygn och färger äro hela och klara. Det framställer 3 qvinnofigurer med glorior och vid deras fötter en brun fogel. Framför dem synes ena kanten af en manlig figur. Det hela är omgifvet af en

blombård. Materielet är grof linneväf, på hvilken är sydt med långa, lösa stygn i filofloss silke, lagda åt olika håll för att bilda veck å klädningarnas draperier. Händer, ögon etc. äro markerade med stjelkstygn i svart silke.

Tvenne saker skulle jag vilja omnämna, ehuru de ej äro arbetade med nålen. De stå visserligen upptagna såsom sådana, men det ena är för ett svenskt öga genast uppfattligt som väfdt, då det andra deremot först vid närmare undersöknng visar sig vara det.

Det först omnämda äro några bårter på hvitt linne med ullgarn i blått, gult och grönt. Det var intressant att mer än 1000 år tillbaka finna åter vår svenska dukagång. Mönstret å den ena var en rad af foglar och å den andra ett helt vanligt geometriskt mönster. Stygnen öfverhoppa 3 af varptrådarna och gå under den 4:de samt ha 2:ne trådar af väfven inslagna mellan mönstergarnet*. Försök att med nål utföra detta arbetssätt var gjordt, men visade det en ojemnhet och löshet, som det väfda arbetet aldrig kan få.

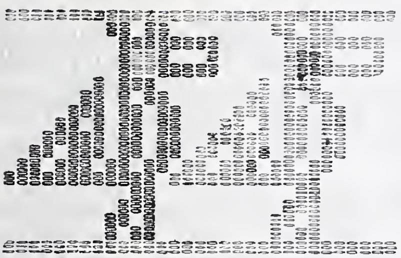

Det andra var ett gobelinarbete med stjelkstygnsliknande bandornament. Det förefaller först helt naturligt att vara sydt, men vid försök att göra detta, visade det sig omöjligt. Jag försökte då att tänka mig det i väfstolen och kom mycket lätt till det resultat, att sedan de mörka, yllna väftrådarna inslagits, fina hvita linnetrådar fästade på gobelinpinnar, fördes snedt eller rakt allt efter mönstrets linier, inträddes mellan varpen, togos rundt om en af dessa samt fingo hänga lösa till dess återigen de behöfliga varptrådarna inslagits. På så sätt ligga de hvita trådarna löst öfver den släta botten, liksom då man med nål syr långa stjelkstygn.

I jemförelse med väfnaderna voro broderierna ytterst få, men dock tillräckliga för att gifva oss en föreställning om, på hvad sätt detta folk arbetade. De äro enkla och anspråkslösa, då man ställer dem bredvid deras i färger och utförande oftast i mönstret rent af praktfulla och gedigna gobeliner. Dessa ega en varm, mättad färgskala, som är synnerligen vacker, då broderiernas färger äro kallare och utan riktig harmoni.

Stickning i glest, genombrutet mönster kände de också, och deras fransar väfdes in i tyget samt fingo hänga lösa eller flätades tillsamman i platta eller fyrkantiga snören, ibland afslutade med toffsar.

Öfver mumier ser man perlgaller trädda i rutmönster och afslutade nedtill med en frans, likaledes af perlor, utbredda som en sorts täcke.

Den Kinesiska och Japanesiska utställningen upptager flere rum särdeles storartadt. Deras material äro desamma, men då Kineserna föredraga det tvinnade silket, har Japaneserna försmak för det lösa, som de använda helt eller klufvet. Råsiden, mjukt, slätt eller i mönster, silke gröfre och

* Se figuren.

finare tvinnadt och löst, samt guldtråd, förfärdigad af papper viradt kring en tråd äro deras material, och stygnen bestå af långa platt-, chattér-, stjelk- och knutstygn.

Kinesernas drägter, bokpermar o. s. v. äro ritade i blommönster, sydda i platt eller knutsöm. Chatteringen af bladen tillgår så, att första hvarfvet i kanten af bladet sys tätt med ett kortare och ett längre stygn, hvarefter nästa nyans insys mellan de långa stygnen, på så sätt låtande nyanserna ingripa i hvarandra. Den mörkaste nyansen utgör nästan alltid blombladets yttersta kant. De olika bladen sys ej tillsammans, utan bildas en skarp kontur stundom med tyget lysande emellan. De äro, då de sys med tvinnadt silke, oftast utförda med knutar. Det hela kantas med guldtråd. Då filofloss silket begagnas förekommer ingen chattering. Hela eller halfva bladet sys hvar för sig i en nyans, likaså i blomman och bildar skarpa konturer; oftast äro de ej ens sammanhängande, utan lyser bottentyget äfven här emellan.

Ett antagligen ej ofta förekommande förfaringssätt med sidenet syntes å en med blått broderad bokperm. Ursprungligen var det sydt på oblekt siden, men sedan arbetet var färdigt hade detta målats anilinrödt med pensel.

Deras stora odjur och vågliknande ornament sys företrädesvis i guldtråd, lagda 2 och 2 tillsamman och öfversydda med gult silke. I dessa insättas äfven paljetter.

Figurer på skärmar sys ytterst fint med stjelkstygn, och läggas stygnen så, att deras skiftningar bilda veck å draperier. Större sådana markeras med en svart, fin rand. Ofvanpå det hela sys sedan det mönster, som ornerar drägten, rakt öfver alla veck, oberoende af, om det borde brytas eller ej. I ansigten ligga stygnen rakt upp och ned, men hufvudskålen sys i en tät spiral, som börjar midt i pannan och fortsätter till figurens ytterkant.

Japaneserna använda, som förut nämts, samma material och äfven stygn, men såväl deras mönster som utförande står långt framom kinesens. De begagna med förkärlek det lösa silket och klyfva det stundom ytterst fint. De tunga blom- och bottenmönstren, de fantastiska landskaps- och figurstyckena de bevingade odjuren möta oss ej här. Allt har antagit en lättare, luftigare form och blommor och foglar i beundransvärd finhet synas öfverallt. Det verkar som ytterst fin chattérsöm med en otalig mängd nyanser af hvarje färg, men vid närmare påseende är ej mer än en enda nyans använd. Allt beror på stygnens läggning och silkets derigenom uppkomna skiftning.

Teckningen hos Japaneserna är ytterst fint utförd, och naturen sedd och framställd enkelt utan allt effektsökeri, hvarför det på ett behagligt sätt smeker ögat och tilltalar skönhetssinnet. Ingenstädes hos något folkslag finna vi detta i så hög grad. Japaneserna stilisera icke sina växtmotiv, de framställa dem sådana de se dem, men se dem på ett dekoratift sätt. Perspektiv och bakgrund lemna de åsido i motsats till Kineserna.

Indien står i lysande prakt och vackra material i jemnbredd med de främsta länder. På schalar af hvitt, svart, rödt eller lilas cachmir sy de med hvitt eller kulört löst silke breda bårder i palmett-mönster med långa

lösa stygn, arbeten bland de vackraste man gerna kan se. Likaledes använda de för desamma svart, grof tyll och fanns isynnerhet en med guldgult silke särdeles praktfull sådan sjal.

Skalbaggsvingar, klippta i aflånga eller runda former, fastsydda med två eller tre långa stygn och kantade med guldtråd ordnas till smalare eller bredare mönster på hvita musslinsklädningar och frambringa genom sin vackra blå och gröna skiftning tillsammans med guldtråden en bjert effekt.

Synnerligen vackra äro äfven en sorts broderier å grof röd bomullsväf, sydda med långa stjelk- eller lösa stygn i ränder eller stjernor med groft silke eller linne i gult, hvitt och grönt. På dessa användas äfven bårder i s. k. »vingåkerssöm», sydda med gult och hvitt eller annan färgsammansättning och bildande liksom en spetsbård. Äfven svart botten var mycket vanlig, ehuru ej så vacker och hade de å dessa i midten af stjernan fastsytt spegelglas på så sätt, att en languette syddes rundt om, men åtdrogs öfver glasets kant, såmedels fasthållande detsamma.

Dessutom finnas en del i palmett-form med fina blommor och blad, med endast lösa streck utförda broderier.

Kopierandet af sydda schalar från de s. k. äkta schalarna, som äro väfda, tillgår på så sätt, att mönstret uppritas på kasimir, på annan bottenfärg sys sedan de sedvanliga formerna samt languetteras tätt i kanterna, likaså förfares med tyget i schalen, som sedan bortklippes, hvarefter de lösa bitarna inkastas.

Hvad som särskildt tilldrog sig min uppmärksamhet var hvitbroderierna. Dessa voro utförda på linne, musslin eller tyll och ytterst präktiga i sömnadssättet. På linne voro fina trådar utdragna och syddes såmedelst en sorts fin, gallerliknande hålsöm, hvilken bland annat användes på drägter, burna af förnäma damer i Afganistan. De hafva nemligen på hufvudet en mössa af hvitt linne, från hvilken hela drägten nedfaller och midt för ögonen är en oval, genombruten bit, utförd på ofvan beskrifna sätt. För öfrigt är drägten broderad med vackra bårder, sydda med efterstygn, allt i endast hvitt. Mönstren på musslinsbroderierna äro blom- och bladrankor. Dessa sys i tjock klumpsöm eller plattsöm. En sorts arbete var utmärkt vackert genom sin olika nyansering i garnet, (allt var sydt med hvitt på hvitt) som frambragtes derigenom, att delvis sy bladen på rät- och delvis på afvigsidan. De, som då lågo på rätsidan, hade garnets hvita, klara färg, då de, som lågo på den undre, liksom kantades med en hvit efterstygnsrand, men föröfrigt voro täckta af det tunna tyget, som gjorde dem lätta och skira.

Tyllbroderierna voro trädda ut och in eller sydda med tambur-söm, som äfven förekom på musslinet.

Praktfullast och till utförandet gedignast voro deras guldbroderier på sammet för sadlar och tronhimlar. Indierna använda ej Kinesernas pappersguld utan äkta, slaget till finare eller gröfre tråd, tjocka eller smala, släta eller krusiga snören, med ett ord i alla former och groflekar och de praktfullaste band och fransar väfda deraf. De förstå också att använda det på det mest effektfulla sätt genom att samtidigt begagna olika groflekar och sy det

slätt eller i bottenmönster. Detta förfaringssätt se vi sedan på alla kyrkliga Europeiska guldbroderier, synnerligast i Italien och Spanien. Underlägget består af grof lös bomullstråd.

Ej mindre praktfulla äro sadelbroderierna i påläggssöm genom sina klara färger i rödt, gult, hvitt, grönt och blått. Tyget härtill är hvad vi kalla »boy» (groft ylle) och hafva, på breda bårder med olika bottenfärger, infällda eller påsydda ornamenter i motsatta färger, kantade med kedjestygn. Stundom är hela sadeln broderad med bårder i kedjesöm. Dessa prydas sedan med tjocka snören och toffsar af löst garn, hälften silke, hälften linne eller endast af ylle. På en af sammetssadlarna förekom en högst originell toffs af förgylldt läder, kringflätad med ett galler af silke, guldtråd och guldband. Ej sällan insys ädla stenar.

En burmesisk drägt af guldtyg (antagligen en kröningsdrägt) var öfversydd med paljetter och öfverallt prydd med smaragder, rubiner och andra stenar.

I Birma utföras en sorts applikationsbroderier till mattor, dukar och skärmar, kallad »Kalaga». Blommor och blad i vexlande färger utklippas af tyget, (kläde eller bomull) påfästas med en pasta af ris och fastsys med enstaka, grofva stygn af likfärgad tråd. Kantning förekommer ej. Mönstret upptecknas med krita. I midten anordnas grupper af mennisko- och djurfigurer.

Persernas broderier skilja sig nästan i allt från Indiernas. Visserligen äro stygn och delvis material desamma, men användt på skilda sätt. Då Indierna hafva sina hvitsömsbroderier utförda efter ritade mönster i fria blom- och bladslingor, sy Perserna sina efter räknade trådar i geometriska mönster, med hvitt silke på glesare eller tätare linne, lätta, luftiga arbeten af den behagligaste verkan.

Hos Perserna se vi alla de stygn, som sedan under kommande århundraden och under olika stilperioder möta oss. Mest använda de silke, ytterst sällan ullgarn, som i flesta fall sys på linne. På groft sådant sy de hela och halfva korsstygn eller en sorts stjelkstygnsliknande söm. Dessa arbeten förefalla mycket illa utförda, emedan de sy sina konturer med hela korsstygn och fylla med halfva, obekymrade om, åt hvilket håll de falla. Likaså sy de en sorts plattsöm efter räknade trådar, gående på snedden. I denna söm förekomma ofta mennisko- och djurfigurer mellan växtmotiv; konturerna kantas med guldtråd eller svart silke. Indiernas praktfulla guldbroderier synas ej här; guldtråden användes nästan uteslutande för kantningar eller fyllnader mellan korsstygnsbroderierna.

Stora täcken med blomornament äro utförda i en för Perserna egendomlig söm; visserligen se vi den också hos de närmaste folkslagen, men der endast i enstaka fall. Den tillgår så, att tråden lägges vertikalt, hvarefter den nedsys med tvärtrådar på lika afstånd från hvarandra, ungefär ett halmstrå emellan hvarje, derefter lägges nästa tråd och förfares på samma sätt, men tvärtråden sys då strax nedanför den förut sydda, hvarigenom en snedt gående, högre rand bildas. Det hela verkar som en sorts kyprad väf. Täcken sys också på så sätt, att ett tunnt lager af bomull lägges mellan det gröfre linnefodret och det finare öfvertyget, likaledes af linne.

Detta nedstickas sedan med täta efterstygn af hvitt silke, i rutor, fjell eller andra former, hvarefter på det hela sys blommor och ornamenter i kedjestygn. Vackra broderier af kläde med infällda blommor och foglar i brokiga färger och kantade med kedjestygn förekomma äfven, men göra ej här intrycket af att vara egendomliga för Persien; isynnerhet finnes en sorts dukar, der mönstret snarare är turkiskt.

Att skilja och hänföra de olika broderierna till ett bestämdt land låter sig ej alltid göra med lätthet, då naturligtvis såväl arbetssätt som mönster öfvergå från det ena folket till det andra; men hvarje land har dock något som det företrädesvis tillverkar och derför blir deras eget framför annat. Så t. ex. har Syrien ett sömnadssätt, som skiljer sig från det i Persien använda ehuru mönstren mycket likna hvarandra. Det är stora, glesa blomornament på linne och stygnen äro en fin, opphemtaliknande söm, der 3 trådar öfverhoppats och en upptagits; nästa hvarf är på samma sätt, hvarvid den upptagna tråden kommer nedanför den förra och dessa upptagna trådar bilda en fin, snedt gående ljusrand. Ett annat, som hör till de turkiskt-syriska broderierna, är likaledes sydt genom att upptaga en tråd och öfverhoppa 5, hvarvid man vid nästa hvarf tager upp den midtersta af de förut öfverhoppade 5 trådarne, då dessa komma att ligga i zig-zag mot de förra. Båda dessa sömnadssätt verka som inväfda, höga blommor på en slät linnebotten. Ett tredje är sydt på så sätt, att trådarne räknas och lägges en på längden och nedanför denna, en åt sidan gående, en på tvären. Stygnraderna gå då snedt öfver mönstret, och då dessa upprepas tätt bredvid hvarandra, bilda de en tät, rutaktig botten.

Skilja vi på det turkiska broderiet är detta hufvudsakligen korsstygn i bjerta färger på linne, men de Turkiskt-Grekiska allmogebroderierna äro något säreget både genom sina egendomliga, eljest vackra former, som bestå af halfva menniskofigurer hållande bladrankor i händerna, mellan hvilka ormar och foglar krypa, och sina vackra färger. De äro rika, djupa, emaljerade och verka stundom som guldbroderier, ehuru guld aldrig användes deri. En del former sammansättas af stjernor och blad. Sömmen är här plattstygn eller tät s. k. »kråkspark».

Grekernas allmogebroderier bestå af korsstygn, lika de turkiska, men härtill kommer ritning på tyget i band- och blomornament, som sys med fina efterstygn. Likaså sy de konturer af figurer och blommor, lemna dessa hvita och fylla botten emellan dem med en tät, hålliknande söm, som sedan af Italienarna med förkärlek begagnats.

Italienarna använda fin tvist, ett sömnadssätt, som visserligen synts något hvarstädes i enstaka arbeten, men som dock först här tycks komma till sin fulla rätt.

En särdeles vacker söm på linne är en sorts reticellaarbete, der hela medaljonger bortklippts ur det fina linnet, languetterats och fyllts med ofvannämda spetssöm. Tyget mellan medaljongerna är broderadt med ett rikt plattsömsmönster i guld.

På sidan äro venetianska broderier sydda med löst lagdt silke, hvilket sedan öfverlagts med tvärtrådar, som nedsytts med små stygn och bilda en sorts läggsöm.

Trädning på knytning i brokiga färger eller på en tylliknande väf höra äfven hit, liksom utsökta spetsbroderier af guldtråd och silke i fina färger.

Italienarnes kyrkliga broderier äro praktfulla och utförda med mycken smak och skicklighet i höga, tjocka guldbroderier eller påläggsöm. Hvad guldbroderiet angår se vi här samma sömnadssätt som förut hos Indierna, men inom sina ornament inrama de Kristusbilden, Jungfru Maria och helgonen. Ansigtena äro sydda med fina stjelkstygn, dragen markerade med stjelkstygn, likaså drägternas veck, som oftast äro arbetade af bredvid hvarandra lagd guldtråd nedsydda med olikfärgadt silke för att frambringa skiftningar. Ofta äro figurerna sydda lösa och sedan fastsydda på bottentyget, hvarvid de fyllts under med bomull för att bilda relief.

Italienarnes applicationer äro ofta af atlas med underlägg af papper eller tyg på botten af sammet och kantade med fina snören. Ett särdeles vackert sätt att sy fast dessa är, att medelst en mycket smal läggsöm af silke, i en motsatt färg, fastsy applicationen samt derefter påsy snörena. Man får härigenom in flere färger i broderiet, än om man endast har de gröfre snörena att röra sig med.

Hvad som sagts om Italienarna, gäller äfven Spanien med få undantag. Det mest i ögonen fallande äro deras linnebroderier. De begagna blekare, finare färger än Italienarna, och då dessa sy sina geometriska mönster med kors- eller tviststygn, sy spaniorerna sina i plattstygn eller stjelkstygnsliknande kontursöm. Dessutom använda de på siden mera chattérsöm än Italienarna och sy denna i långa stygn med kantning af guldtråd. Ofta ser man dem äfven brodera sitt guld på så sätt, att tvenne guldtrådar läggas bredvid hvarandra, hvarf efter hvarf, och nedsys med olika färger i silke, hvarigenom de frambringa en skimrande ton som verkar ytterst präktigt.

Med dem upphör den egentliga originaliteten, och sömnadssätten upprepas af de följande folkslagen mera som ett praktiskt användande af andra idéer än som något sjelfskapadt. Tyskarna hafva upptagit dem alla, men i en gröfre form och mindre harmonisk färgton. Hvad som särskildt framstår hos dem äro deras linnebroderier från 15:de 16:de och 17:de århundradet såväl för kyrkligt som verldsligt bruk, arbetade i rika mönster och vexlande sömnadssätt, i endast hvitt, eller, hvad tyskarna ha mycket kärlek för, brunt och blått. Mönstren utgöras af figurer och blomornament, antingen tätt fyllda eller med olika spetsstygn. Ett af sömnadssätten består af gles languette, hvarefter stygnen i hvarfvet nedanför sys in mellan dem i föregående hvarf; andra äro af täta stjelk- eller kedjestygn. Men Tyskarna äro ej tillräckligt representerade i South Kensington Museum för att man der allenast skulle kunna bilda sig en behöflig idé af ett folk, i hvars arbeten så mycken omsorg, skicklighet och smak, äfven i deras dystrare färgskala, blifvit nedlagd. Det fordras derför ett grundligare studium i deras eget land, som i många afseenden bör vara ett af de mest beslägtade med vårt eget.

De engelska broderierna visa prof på både skicklighet och ihärdighet, men äro som teknik ej synnerligen intresseväckande, med undantag af den berömda »Syon Cope». Den är, som bekant utförd i 14:de århundradet och sydd på fint linne, alldeles öfverfylld med broderi i silke. Figurerna äro utförda med otroligt fin kedjesöm, och medaljongerna, på hvilka de

hvila, i lösare bottenstygn, den ena röd, den andra grön. Enligt d:r Kock skulle broderierna vid denna tidpunkt i England nått sin höjdpunkt och efter utställda prof i South Kensington Museum är denna kåpa något enastående. Redan under 16:de århundradet visar sömnaden brist på skicklighet och den kärlek till arbetet, som i alla delar framträder i »Syon Cope». Teckningen är slappare och sömnaden består af långa, lösa platt- och läggstygn samt s. k. fjäderstygn. Från 17:de århundadet finnes åtskilliga utmärkt vackra handskar, hvarå kragarna äro broderade med stiliserade blommor i fin chattersöm med silke, guld, silfver och perlor. 18:de århundradet visar en del högst egendomliga arbeten, som tyckas hafva användts, dels som taflor, dels som arbetspåsar o. d. Dessa bestå af hela landskap med insatta mennisko- och djurfigurer. Bakgrunden är på hvit atlas broderad med träd och buskar i lös chatérsöm, men figurer och klipppartier i hög relief. Antingen äro de sydda med långa stygn på ett ytterst högt underlägg eller äro klädningar, händer, hattar o. d. fint stickade af silke. Dessa fastsys och veckas sedan till kjolar, rockar o. s. v. Händerna, som äro sydda med languettestygn, äro riktiga små vantar med fingrar. Frukterna äro små träkulor med öfverlanguetterat silke och blommornas blad äro också fristående, utförda med tät languette. Det hela kan ju ej göra anspråk på skönhet, men man måste beundra det oerhörda tålamod och den verkligt stora skicklighet, som är nedlagd härpå. Till detta århundrade höra äfven de finaste korsstygnsbroderier i silke öfver 1 tråd, och en del s. k. märkdukar i kors- och vingåkerssöm äro mycket vackra, isynnerhet de, der trådarna mellan bårderna äro utdragna och breda hålsöms eller reticella-liknande spetsar äro sydda. Persernas sätt att sy fina blombuketter på linne med botten öfversydd i fjell- eller rutmönster med stickstygn använda Engelsmännen med förkärlek och sy de mycket gerna på sina linnebroderier stickstygn blandade med plattsöm.

Ehuru intet nytt hvarken i material eller sömnadssätt förekommer, bär dock det engelska broderiet en alldeles säregen prägel. Äfven nu ha ju Engelsmännen skapat sig en egen stil, men hvad jag mest beundrade i deras moderna arbeten var de utomordentliga material de använde och som allt tillverkas inom landet. Jag var i tillfälle att se dessa vid »The Royal school of art of needlework» samt i Mr Morris' affär vid Oxford Street och vid hans fabrik, der jag åsåg färgningen af silket.

---

34) Metallgravörskan **Agnes Carlmans** reseberättelse.

Som jag hört, att metallgravyren, isynnerhet klockgravyren, står på en mycket hög ståndpunkt i Schweiz och som en konst- och industriutställning under sommaren pågick i Geneve, beslöt jag välja denna stad till vistelseort för mitt studium.

Jag anlände dit den 25:te Maj och redan dagen derpå blef jag introducerad hos Monsieur Briffaud, hvilken lofvat att mot en afgift af 50 francs per månad, mottaga mig som elev. Han är en af Schweiz' skickligaste gravörer och jag ansåg mig därför lyckligt gynnad att få tillfälle

åtnjuta hans undervisning, isynnerhet som det i allmänhet är svårt för damer att få tillträde till verkstäder. — Hos m:r Briffaud var jag ensam och som den tystaste säsongen inföll just under mitt vistande i Genève, hade han godt tillfälle att handleda mig vid arbetet. —

Här fick jag arbeta efter en annan metod än hvad jag varit van vid hos herr Henning: grafstickeln användes ej, utan fick jag använda spetsstickeln för traceringen och flackstickeln för de blanka skären. För schatteringen nyttjades en annan, något gröfre, spetsstickel. Äfven fick jag använda gravyrkula att fästa arbetet vid, hvilket för mig isynnerhet är en stor lättnad, enär det ej anstränger venstra armen.

Jag arbetade omkring 6 timmar dagligen och graverade mot slutet af lärotiden 2 monogram om dagen på kopparplåtar. Såsom slutprof gjorde jag 2 monogram på silfverplattor, afsedda möjligen till klockboetter. —

Hvad som mycket intresserade mig att lära var ett slags bottenmönster på klockmonogram, som man ofta ser här på monogram, gjorda i utlandet och hvilket jag ej tror någon gravör hittills användt. Det är ett mönster lämpligt för utfyllandet af stora ytor i ett monogram, består af blad och klockformer i renaissancestil, ser rikt och fylligt ut och gör god effekt.

Emaljerade monogram på klockor förekomma nästan oftare än de enbart graverade, åtminstone köpa utländingarne mycket sådana i Schweiz. Jag tog därför tillfället i akt att lära äfven gravering för emalj, både för transparant och ogenomskinlig. För denna gravyr fordras att gräfva ur till samma djup öfverallt, på det att emaljen må få samma ton i färgen. Äfven måste ytan vara temligen jemn öfverallt och kanterna rena. — För den transparanta emaljen fordras en ornering, som lifvar ytan. Oftast användes då de blanka breda skären. Detta är det svåraste af all blankgravyr, ty den yta, som då graveras är redan urgräfd och ligger följaktligen lägre än den öfriga ytan och det fordras derför en utomordentlig säkerhet att föra stickeln för att få skären jemna och rena. En annan ornering, som förekommer ofta, är ränder, som gå i cirkel, utstrålande från en tänkt medelpunkt. Dertill användes bollstickeln. Dessa mönster voro de mest förekommande och de vackraste af dem jag såg.

M:r Briffaud har en särskild talang att sammansätta chiffer. som vanligtvis bestå af 3 bokstäfver. Han hade aftryck af dem, han graverat och dessa uppgingo till hundratal. Jag blef tacksam, när han erbjöd mig att välja ut de bästa för att behålla. De raka bokstäfverna tyckas vara mest omtyckta och använda, men tillika tacksammare och göra större effekt. Som slutarbete graverade jag ett monogram äfven för emalj på en silfverplatta att användas till klockboett.

Jag lät M:r Briffaud förstå, att, om han kunde gifva mig arbete, så ville jag stanna åtminstone till hösten. Men hvarken han eller, som han trodde, någon annan gravör behöfde någon arbetare, allraminst under denna tysta tid. Flere män sökte arbete hos honom och beklagade sig öfver arbetsbrist i denna branch. —

Understundom fick jag tillfälle studera arbetet på Monsieur Bonifas' gravyratelier, der det bedrifves i stor skala. M:r Bonifas har 8 à 9 arbetare och egnar sig uteslutande åt klockgravyr.

På utställningen hade jag ett utmärkt tillfälle till studium, der just klockgravyren och emaljeringskonsten intogo det främsta rummet. Genéveuren ha ju sedan länge verldsrykte såsom varande de bästa och deras utstyrsel, graverad eller emaljerad, bevisar en enastående smak och skicklighet.

Som jag ansåg mig hafva inhämtat tillräcklig kännedom om den för mig nya metoden och jag kunde tillegna mig den erforderliga öfningen på egen hand och jag ej såg någon utsigt till betalande arbete, så stannade jag i Genéve endast 6 veckor. För att bli skicklig gravör fordras, enligt herrarne Briffauds och Bonifas' utsago, 2 à 3 år och så länge kunde min ekonomi ej tillåta mig att stanna, utan att jag förtjenade något. Nöjd med de erfarenheter, jag gjort och kännande mig hafva den åstundade nyttan med mitt studium i Genéve, begaf jag mig till Paris i tanke på att der få arbete.

I Paris hade jag rekommendation till en gravör, M:r Lemoigne, hos hvilken en kamrat till mig arbetat. Men till min ledsnad var han sjuk och kunde ej mottaga mig på flere månader. M:r Lemoigne lär vara den ende gravör, som mottager qvinliga arbetare eller elever. Jag gick emellertid till tvenne andra gravörer i och för erhållande af plats, men ingen var hågad att antaga mig. Jag blef således besviken och fick nöja mig med att studera gravyrkonsten på muséerna och i butikfönstren och i dessa senare funnos mycket vackra saker, dock ett fåtal graverade, flertalet deremot ciselerade. Hvad jag såg inom gravyrbranchen var medelmåttigt, jemfördt med det i Genéve. —

I Museérna fanns naturligtvis mycket för mig af nytta, i synnerhet hvad beträffar mönster till gravyr. I Biblioteket vid »Place des Vosges» fann jag originella mönster, som jag kalkerade och i »Musée des arts décoratifs» tecknade jag af flere gamla motiv och chiffer. Äfven i det intressanta »Museé de Cluny» funnos åtskilliga bra saker att kopiera.

En vigtig sak var att köpa hem sticklar af Renards fabrikation. Efter en hel dags sökande fann jag ändtligen hans butik. Renards sticklar, äro verldsberömda för dess goda qvalité, emedan de göras för hand och hafva derför ofantlig åtgång, hvarför man aldrig kan få utan att beställa på förhand. Jag beställde för 30 francs sticklar af fyra olika slag. Äfven punsar köpte jag, men på ett annat ställe. Adresserna på dessa firmor äro utmärkt bra att ega.

Från Paris reste jag öfver till London och der kände jag till Kensingtonmuséet sedan föregående år, då jag besökte en gravyratelier och köpte sticklar. Nu nöjde jag mig med att studera på nämda museum, hvilket, som bekant, har en rikhaltig samling af guldsmedskonst och mycken gravyr, men naturligtvis mest gammal sådan.

På hemvägen till Stockholm kunde jag ej underlåta att besöka Malmö i och för utställningen derstädes. Der hade Michelsen, den bekanta kungl. Danska hofjuvelerarfirman, en vacker utställning af ciselerade och graverade arbeten. Som jag fick introduktionskort till verkstaden i Köpenhamn, for jag äfven dit och gjorde ett besök der. Beság äfven herr Michelsens butik, som exponerade många moderna, vackra föremål, äfven graverade. —

35) Guldarbetaren **Herman Waldemar Ekelunds** reseberättelse.

Undertecknad, som åren 1893 och 1894 varit i åtnjutande af Svenska Statens Resestipendium i och för att i Utlandet inhemta nya idéer och kunskaper, såväl i mönster som arbetsmetoder, samt taga kännedom om dertill behöfliga maskiner och verktyg får härmed vördsamt afgifva följande redogörelse deröfver. Målet för min resa har varit Tyskland, hvarest jag arbetat och besökt åtskilliga platser, som Berlin, Hanau a. M., Frankfurt a. M., Maintz, Wiesbaden, och Pforzheim, hvarest jag dels arbetat, samt för öfrigt skaffat mig tillträde till olika fabriker, specialverkstäder för kedjor och munderingsarbeten samt äfven för finare juvelsarbeten. Jag har äfven förskaffat mig modeller och ritningar å tillsammans 300 olika arbeten. Det har varit mig ett sannt nöje att se hur långt framskriden industrien är i alla brancher i Tyskland. Och jag beklagar att de Svenska fabrikanterna och handtverksmästarne ej äro nog företagsamma, så att äfven de kunna komma till samma ståndpunkt. Jag har särskildt i mitt eget fack, guldsmedsyrket, lagt märke till åtskilliga fabrikanter och butikinnehafvare, som äro kapitalstarka nog att kunna få en tidsenlig guldvarufabrik till stånd, såväl i Stockholm som andra delar af landet. Men dessa herrar fabrikanter så väl som butikegare föredraga nu i stället att införskrifva sina allra flesta varor från Tyskland, dels färdiggjorda dels äfven halffärdiga, såsom pressningar till åtskilliga arbeten, galleri, schattons, carmuseringar till juvelsarbeten m. m., hvilket i de flesta fall sedan säljes för eget fabrikat, sedan det här blifvit vederbörligen profvadt och kontrolleradt. Jag tror säkert, altsammans skulle med stor fördel kunna åstadkommas här i Sverige. Ty jag anser, då man nu afräknar tull och fraktkostnader, det äfven skulle kunna säljas lika billigt från egen tillverkning som från Tyskland.

Min första plats i Tyskland var i Berlin. Jag fick der anställning hos Hofjuvelerare-firman *Friedländer,* hvilken är den förnämsta och bäst renomerade firman i Berlin. Jag började der min anställning i September 1893 och var där i tillfälle att dels få arbeta med finare juvelarbeten, så väl som munderingsarbeten, (allt handarbete), och har jag derifrån äfven förskaffat mig en hel del ritningar å nyare mönster. Jag tog sedan en ny anställning hos en kedjefabrikant (C. Hertel) i Berlin, hvarest jag på min härvarande principals önskan, fick tillfälle att lära mig tillverkning af pansarkedjor för armband och broscher, hvilka förut ej här tillverkats. Äfven detta var en mönsterfabrik, allt var bekvämt och praktiskt ordnadt, alla maskiner drefvos med elektrisk kraft, hvarigenom fortfärdighet och korrekt arbete åstadkoms. En dynamo dref samtidigt 1 bleckvals, 1 trådvals, 2:ne rullar för finare tråddragning, 1 svarf, sågmaskin, (för uppsågning af kedjeöglor) 2 slip och polermaskiner, 1 kratsmaskin, 1 batteri för galvanisk förgyllning och försilfring, samt 1 skyttelmaskin i och för slipning af kedjor. I denna nedlades kedjorna i en tätt tillsluten fyrkantig låda af boknträ, maskinen sattes i rörelse och genom den kollossala hastigheten slipades kedjorna medelst gnidning mot hvarann utan trippel eller andra slipämnen, hvarigenom stor tidsbesparing vanns, då flere kedjor slipas på en gång. Tillverkningen af ihåliga pansarkedjor är ganska enkel. Schaneret drages öfver koppartråd, som bör vara 1 mm. finare i diameter än hvad man

önskar det färdigdragna guldschaneret skall vara, hvarefter guldblecket tillklippes så smalt att fogen på schaneret ej går fullständigt samman vid dragningen, då utfrätningen derigenom försenas. Då schaneret är färdigdraget till sin bestämda tjocklek lödes båda ändarna deraf vid kopparen med guldslaglod, hvarefter det glödgas mycket jemnt och väl, fogen märkes genom att skafva den ren och så börjas reglingen af öglorna; som tillgå på följande sätt: Regeln bör vara stumfyrkantig eller ock något oval, samt af stål; den lindas jemt med 1 och 2 papper eller tunna linneband sådana som kedjemakarne vanligen använda, schaneret sättes mellan 2:ne släta björk- eller bokträsbitar, så att fogen kommer inåt, sedan sättes det i skrufstycket och reglingen börjar, hvilket med lätthet går för sig, då guldet är väl smidigt utan både öfverspinning af jerntråd och andra försigtighetsmått, öglorna glödgas härefter på regeln och med cirkelsåg som är ställbar för olika starka öglor, skäras de nu utaf på regeln, hvilket är ett ögonblicks arbete, man löder sedan 1 ögla om sender efter insättningen, laskar så af den i sprit, skrufvar fast ena ändan af kedjan i en stark skruftång som invändigt är klädd med bly eller zink. I den andra ändan af kedjan, eller den öglan som skall vridas insättes en messing- eller jerntråd af samma styrka som kedjan och man vrider med tillhjelp af en stark flacktång (som äfven må vara beklädd) öglan ett halft slag omkring; då kedjans längd är färdig, sättes den fast i ett skrufstycke och gnides kraftigt fram och åter med tvänne släta träbitar, hvarigenom den blir jemn och rak, utfrätes sedan i varmt skedvatten. Med silfverkedjor förfares på samma sätt, med undantag att de drages öfver mässingtråd, hvilken utfrätes med riktigt varmt kungsvatten, då frätningen går fort och ej hinner angripa silfret.

Jag reste sedan sommaren 1894 åter till Stockholm och införde då hos min förra principal ofvan nämnda arbetsmetoder, fortsatte sedan resan åter till Berlin, Hanau, Frankfurt, Mainz, Wiesbaden och förskaffade mig i Hanau insigt uti slipning och värdering af briljanter, som äfven kom mig till stor fördel. Jag har nu senast arbetat i Berlin hos Firman F. Schimmelpennig för att kunna komma i tillfälle att besöka den stora Industriutställningen.

UR
SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS
HANDLINGAR
ÅR 1897.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet under år 1896.

I öfverensstämmelse med stadgarnas § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse öfver Föreningens verksamhet under år 1896.

I likhet med föregående år har denna hufvudsakligen varit riktad på att främja och uppmuntra den inhemska slöjdskickligheten i allmänhet samt att understödja och utveckla konstslöjden, och har arbetet i förstnämnda syfte närmast ålegat Föreningens första utskott, medan vården om konstslöjden omhänderhafts af det andra.

Hvad första utskottets verksamhet beträffar, hafva de stora omkostnader som voro förenade med näst föregående års stora metallutställning äfvensom utgifvandet af den nya handboken för val och inköp af handverktyg ej tillåtit utskottet att under det nu gångna året vidtaga några extra åtgärder af samma vidtomfattande och kostsamma beskaffenhet. Utskottet har deremot återupptagit utgifvandet af serien »Teckningar för handtverk och slöjd», hvilken i anledning af nyss nämnda vidlyftiga arbeten under år 1895 legat nere. De under det nu gångna året utförda bladen bära numren 39-40-41 framställa teckningar till en förstuguqvist, en visthusbod, ett antal olika fönsteromfattningar samt detaljer för takbyggnad, allt afsedt för träbyggnader på landet. Dessa teckningar, hvilka komponerats af Arkitekten C. W. von Hanno och reproducerats på vanligt sätt i litografiskt tryck hafva under året kostnadsfritt kringsändts till öfver 900 snickare och timmermän i olika delar af riket.

Den alltjemt fortgående efterfrågan å ritningar tillhörande denna serie har föranledt, att åtskilliga af dessa blifvit utgångna till hela deras upplagor och ha åtgärder vidtagits dels att ersätta sådana medels nyare, mera tidsenliga modeller af liknande art, dels att producera mönster till andra förut ej förekommande slöjdföremål.

En angelägenhet, som alltid legat Föreningens styrelse om hjertat har varit frågan om lagstadgadt skydd för mönster och modeller. Sedan styrelsen under loppet af 1895 hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhållit det behagade Kongl. Maj:t utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag till förordning i detta hänseende, har äfven under 1896 vidare åtgärder i denna sak vidtagits i det på initiativ af Första utskottets ordförande i skrifvelse till Chefen för civildepartementet hemstälts, huruvida ett provisoriskt skydd för mönster

och modeller, exponerade vid 1897 års utställning i Stockholm möjligen kunde åvägabringas, till dess ett af Regering och Riksdag godkändt lagförslag hunne att promulgeras, äfvenså har i samma syfte det af Sekreteraren Nils Rahm vid föregående årsmöte hållna föredraget blifvit till trycket särskildt befordradt och utdelats bland Riksdagens samtliga herrar ledamöter. Som bekant har Riksdagens båda kamrar stannat vid motsatta beslut angående det af regeringen framlagda förslag i ämnet.

Det andra utskottet har under året verkstält åtskilliga beställningar och inköp af konstslöjdföremål dels af enskilda konstutöfvare dels å Industriutställningen i Malmö, alla afsedda för den sedvanliga utlottningen af mönstergilla konstslöjdföremål.

Denna utlottning egde rum den 23 December och deltogo i densamma 508 lottegare. Vinsternas antal var 36 till ett sammanlagdt värde af omkring 3,550 kronor.

Hufvudvinsten utgjordes detta år af ett guldsmedskonstens alster: ett garnityr af kaffekanna, gräddsnäcka och sockerskål i drifvet och ciseleradt silfver efter ritning af framlidne arkitekten Hugo Hörlin, utfördt å Möllenborgs verkstad härstädes och af Föreningen förvärfvadt för det nedsatta priset af 600 kronor. Bland öfriga arbeten i ädla metaller kunna nämnas ett par ljusstakar i ciseleradt förgyldt silfver efter gammal modell utförda af Juvelerare Hallberg (kronor 325), fat i drifvet och ciseleradt silfver af G. Källström (kronor 150), 2 bägare i drifvet och ciseleradt silfver af Fr. Möcklin (à 65) samt flere theglas ciselerade af Fr. B. Uddén.

Af oädla metaller funnos en eldskärm af smidesjern kronor 275, efter ritning af Hedeus, Blomsterbord af smidesjern, Golflampor af Eneqvist, stakar af Carlstein och Sven Bengtson, Tennkannor af Santesson, en praktfull vas i i porslin modellerad och målad af Alf. Wallander, samt tvenne garnityr af slipade glasskålar från Kosta utgjorde de keramiska alster som bortlottades. Bland möbler märktes ett skrifbord i mahogny af A. Beckman, bland textilarbeten en originel afdelningsskärm, broderad af Lilly Zickerman, samt draperier från Jac. Kulles atelier, af läderarbeten funnos tre album i mosaik af Beck.

Ett urval af dessa föremål kunde genom Herr Max Sachs' tillmötesgående under en tid före utlottningen exponeras i hans lokal åt Brunkebergstorg.

Ledamot, som erlagt den för deltagandet i utlottningen bestämda tilläggsafgiften har såsom vanligt erhållit ett exemplar af Föreningens mönsteralbum, hvilket detta år innehållit 6 planscher, deraf en i litografiskt färgtryck, en i litografi och fyra i ljustryck, framställande en rumsinteriör, samt möbler och Konstmobilier allt från Karl Johans tid; originalen hemtade hufvudsakligen från de kungliga slotten.

Under 1896 höllos inom Föreningen inalles 23 sammanträden, öfver hvilka protokoll blifvit förda. Deraf kommo på Styrelsen 7, på första utskottet 3, på andra utskottet 3, på Nämnden 1, på redaktionskomitén 1, på komiterade för Stockholmsutställningen 1 och på sjelfva Föreningen 7.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som varit särdeles talrikt besökta hafva följande föredrag hållits.

I Januari af rektor V. Adler — »Om japansk lackeringskonst».

I Februari af Intendenten G. Upmark — »Om det gamla vasaslottet i Stockholm».

I Mars af Professor E. Jacobsson — »Kulturhistoriska bilder från slottsbyggnaden under 1600-talets senare hälft».

I April af Sekreteraren N. Rahm — »Om skydd för mönster och modeller».

I Oktober af Rektor V. Adler — »Husslöjden vid Malmöutställningen 1896».

I November af Professor G. Sellergren — »Om införande af skärpt kontroll å garn och väfnader».

I December af D:r B. Sahlin — »Om utvecklingen af en modern växtornamentik».

Samtliga dessa föredrag ha illustrerats af ett mer eller mindre rikt åskådningsmaterial.

Större utställningar ha varit anordnade i Januari af Japansk konstslöjd med bidrag från Prins Oscar Bernadotte och ett stort antal enskilda personer, och hölls denna utställning öppen äfven två följande dagar hvarunder den besöktes af mer än 300 personer.

I Februari af en större samling konstindustriela mönsterritningar af alla slag hopsamlade från de flesta i Stockholm arbetande mönsterritare och riterskor; utställningen som fortsattes en följande dag besöktes då af ett stort antal intresserade.

I Mars af samtliga täflingsförslag, till affisch för 1897 års utställning i Stockholm, och togos dessa under 4 dagar i betraktande af öfver 2100 personer.

I April af en större samling nyare keramik utförd af Herr Alf. Wallander, under följande dagar besågs denna utställning af ett synnerligen stort antal intresserade, samt

I Oktober af åtskillig modern keramik från H. Kähler i Danmark, tillhörande H. K. H. Kronprinsen, prins Eugen och enskilde, af en samling fotografier från den historiska konstindustriutställningen i Malmö 1896, stälda till dispositionen af Nationalmuseum och beledsagade af en upplysande beskrifning af D:r J. Kruse.

I November af en rikhaltig samling asiatisk konstslöjd hemförd af Amanuensen F. R. Martin samt tillhörande honom, Direktör C. R. Lamm, med flere.

I December såsom öfligt af vinsterna i Föreningens utlottning.

Till de mindre utställningar af nyare inhemska konstslöjdföremål som egt rum vid årets sammanträden ha bidrag lemnats af Herrar Myrstedt och Stern genom Herr H. von Rijswijk, samt A. Lagerberg, Fröken S. Giöbel med möbler; Helene Holck med keramik; Schönström, Österberg, (Eskilstuna), Eneqvist, F. Sjöberg med metallarbeten; C. Hedberg med bokband; J. Kulle, L. Zickerman med textilkonst.

Till åtnjutande af understöd ur de under Styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmannska stipendiifonderna hafva under året 15 ansökningar inkommit och blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till	dekorationsmålaren Gunnar Weinberg	Kr.	250: —
»	gravören K. F. Källström	»	200: —
»	målaren Axel Zetterstrand	»	200: —
»	eleven Penn Grill	»	150: —

samtliga för fortsättande af studier vid Tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till	ornamentbildhuggaren H. Nöjd	Kr.	250: —
»	dekorationsmålaren H. Olsson	»	250: —

för att i utlandet vidare utbilda sig i sina yrken.

Från Kongl. kommerskollegium har Föreningen under året fått mot taga 16 reseberättelser afgifna af yrkesidkare, som med understöd af statsmedel i utlandet sökt vinna vidare utbildning. Efter verkstäld granskning hafva de mest förtjenstfulla af dessa blifvit i sin helhet införda i årets meddelanden.

Af Direktör C. R. Lamm hade i likhet med föregående år till första utskottets disposition stälts en summa af 100 kronor, för att såsom två stipendier utdelas för förtjenstfulla reseberättelser och hade dessa tilldelats Mönsterriterskan Helene Holck och Väfverskan Anna Nilsson.

Under Sekreteraren Ossbahrs fortfarande beviljade tjenstledighet Januari—April uppehölls befattningen af Amanuensen E. Folcker.

Sedan Herr Ossbahr på begäran erhållit afsked — hvarvid Styrelsen haft tillfälle uttrycka sin synnerliga tillfredsställelse med det utmärkta sätt hvarpå Herr Ossbahr skött befattningen, hade till sekreterare för arbetsåret 1896—97 antagits t. f. Sekreteraren Folcker.

Hvad beträffar förvaltningen af Föreningens ekonomiska angelägenheter får Styrelsen hänvisa till Herrar Revisorers deröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 27 April 1897.

Å Svenska Slöjdföreningens Styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. G. Folcker.

Revisionsberättelse för år 1896.

Utsedde till revisorer för år 1896 få undertecknade, efter genomläsandet af Styrelsens protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1895:			
Kontant och deposita		1,891: 33	
Inventarier och möbler		5,018: 10	
Maskiner och verktyg		2,964: 91	
Outlottade konstföremål		251: —	10,125: 34
Inkomster:			
Statsanslag: för 1896			
till teknisk-litterär verksamhet	1,000: —		
till yrkesskicklighetens utveckling och höjande	1,000: —	2,000: —	
Ledamöters årsafgifter, 938 st. à 5 kr.		4,690: —	
(Förutom de till fonderna gående afgifter 1,000 kr.).			
D:o afgifter för delaktighet i utlottningen af konstslöjdalster		5,080: —	
Allmänna fondens bidrag		1,521: 10	
Hyror		1,922: 50	
Ersättning för värme		75: —	
Räntemedel		504: 63	
Försålda »Mönsteralbum» gen. 2:a utskottet		147: 32	
Annonser i »Meddelanden» gen. Redaktionskomitén		320: —	
Försålda maskiner gen. 1:a utskottet		25: —	
D:o exemplar af »Meddelanden» gen. Red.-kom.		20: 14	
Uthyrning af ritningar		10: —	16,315: 69
		Kronor	26,441: 03

Kredit.

Utgifter:

För 1:a Utskottet:

Honorar för resebeskrifningar		100: —	
Litografier och ritningar		185: —	285: —

För 2:a Utskottet:

Inköpt för utlottning af konstslöjdalster		3,178: —	
Inköpt från föregående år		230: —	
1896 års Mönsteralbum (1,500 ex., deraf 508 till fördelning):			
Tryckningskostnader	1,418: —		
Ritningar	100: —		
Redaktionsarvode	200: —		
Arvode åt tjenstemän och betjening	300: —		
Distributionskostnad för »Mönsteralbum»	249: 40	2,267: 40	5,675: 40

För Redaktionskomitén:

För »Meddelanden» från Svenska Slöjdföreningen år 1896 (1,500 ex.):		
Tryckningskostnader	1,197: —	
Författarehonorar	750: 75	
Redaktionsarvode	200: —	
Fotografi, fototypi och autotypi	242: 90	
Konstritningar	100: —	
Distributionskostnad	121: 19	2,611: 84

Omkostnader för allmänna möten:

Honorar för 7 föredrag	350: —	
Anorning, transporter	74: 65	
Ritningar	45: —	
Dekorering	18: 11	
Vaktmästarebiträde m. m.	232: —	719: 76

Öfriga utgifter:

Hyra för lokalen	2,512: 50	
Uppvärmning och ventilation, lyshållning m. m.	613: 52	
Löner och arvoden	2,300: —	
Uppbördsprovision	288: 07	
Extra tryck, skrifbiträde, skrifmateriel	297: 06	
Transport	6,011: 15	9,292: —

Transport	6,011: 15	9,292: —
Annonser	153: 81	
Tryckning af ledamotsförteckning	200: —	
Postporto, telefonafgifter	227: 37	
Frakt, assuranser och diverse	122: 25	
Kalendrar och tidning	29: —	
Minskning gen. afskr. å inventarier	250: 90	
» » » » maskiner	44: 86	
» » » » outlottade föremål	1: —	
» » försäljning af maskiner	25: —	7,065: 34
Summa utgifter		16,357: 34

Behållning till 1897:

Kontant och deposita samt å Upp- och afskrifningsräkning	2,171: 44	
Inventarier och möbler	4,767: 20	
Maskiner och verktyg	827: 32	
Förlag »Handbok för val af maskiner och handverktyg»	2,067: 73	
Outlottade konstföremål	250: —	10,083: 69
Kronor		26,441: 03

b) Föreningens Allmänna Fond.

Debet.

Behållning från 1895		51,975: 08

Inkomster:

Afgifter för all framtid och 15 år	1,000: —	
Räntemedel	1,936: 35	2,936: 35
Summa		54,911: 43

Kredit.

Utgifter:

Bidrag till egen kassa		1,521: 10
Behållning till 1897, Accumulationskapital	8,020: 33	
Färdigbildadt kapital	45,370: —	53,390: 33
Summa		54,911: 43

c) Wallmarkska Fonden.

Debet.

Behållning från 1895		19,893: 41
Inkomster:		
Räntemedel		916: 12
	Summa	20,809: 53

Kredit.

Utgifter:		
Utbetalda stipendier		850: —
Behållning till 1897		19,959: 53
	Summa	20,809: 53

d) Hamelmannska Fonden.

Debet.

Behållning från 1895		11,466: 82
Inkomster:		
Räntemedel		496: 71
	Summa	11,963: 53

Kredit.

Utgifter:		
Utbetalda stipendier		500: —
Behållning till 1897		11,463: 53
	Summa	11,963: 53

Revisorerna få vitsorda, att Föreningens räkenskaper äro utmärkt väl förda och icke gifva anledning till anmärkningar, samt att säkerhetshandlingarne befunnits i behörigt skick, och få revisorerna på grund häraf hemställa att full ansvarsfrihet må styrelsen beviljas för förvaltningen af Svenska Slöjdföreningens ekonomiska angelägenheter under år 1896.

Stockholm den 18 Mars 1897.

Oscar Frölich. Axel Odelberg. C. O. F. Widén.

17. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1889.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Om reseberättelser, afgifna af fabriks- och handtverksidkare, som med statsunderstöd företagit resor i utlandet. Af *G. M. Lamm.* — Franska statens konstslöjdfabriker i våra dagar (Sèvres, Les Gobelins, La Savonnerie, Beauvais). Af *Ludv. Looström.* — Moderna väggmålningar och deras teknik. Af *Gustaf Upmark.* — Ett perlstickarearbete från Erik XIV:s tid. Af *C. A. Ossbahr.* — Om träarbetens hopsättning och färgning. Af *A. E. Lundberg.* — Det tekniska läraremötet i Stockholm. Af *Victor Adler.* — Det svenska rummet under barockotiden. Af *Fredrik Lilljekvist.* — Strödda meddelanden.

18. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1890.*** Pris 2 kr.

Innehåll: En allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm. Af *Ludvig Looström.* — En blick på konstslöjd inom Södra Sverige. Af *G. J:son Karlin.* — Öfversigt af några inom den mindre metallmanufakturen förekommande formgifningssätt, som grunda sig på metallernas smid- eller tenjbarhet. Af Professor *J. O. Andersson.* — Om målningarna i Johannes kyrka i Stockholm. Af *Bernhard Salin.* — Ett svenskt bosättningsmagasin för 150 år sedan. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

19. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1891.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Engelsk möbelkonst. Af *Carin Wästberg.* — David Casparsson Kohl, en svensk ståletsare på 1600-talet. Af *C. A. Ossbahr.* — Gustaviansk stil. Af *Ludvig Looström.* — Textil konst i Strängnäs domkyrkomuseum. Af *Fredrik Lilljekvist.* — En möbelstudie i industriutställningen i Göteborg. Af *Viktor Adler.* — Strödda meddelanden.

20. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1892.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Stilenlighetens faror. Af *G. Upmark.* — Gustaf Lamm. Af *L. L.* — Några ord om ornament och deras användning. Af *B. Salin.* — Dilettantism i konstslöjd. Af *E. J.* — Tapet, sydd af drottning Lovisa Ulrika. Af *L. L.* — Framsteg inom glasindustrien. Af *E. Kuylenstierna.* — Engelska papperstapeter. Af *E. G. Folcker.* — Smärre meddelanden. — Innehållsförteckning öfver Sv. Slöjdföreningens meddelanden (1878—92) samt mönster för konstindustri och slöjd (1873—92) upprättad af *J. A. Bergstedt.*

21. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1893.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Den s. k. empire-stilen. En kulturbild från det sen-gustavianska tidehvarfvet. Af *Ludvig Looström.* — Om kyrklig textil konst. Af *Agnes Branting.* — Tessins lusthus. Af *E. Jacobsson.* — Några moderna, svenska praktband. Af *F. R. M.* — »Drottning Sofia Magdalenas toalett». Af *C. A. O.* — Strödda meddelanden.

22. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1894.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Anton Hugo Hörlin. Af *Gustaf Upmark.* — Några ord om förhållandet mellan våra fornminnen och vår nutida konstutöfning. Af *Hugo Hörlin.* — S:t Eriks skrin i Upsala domkyrka. Af *C. A. Ossbahr.* — Om Bollhusen i Stockholm samt teater- och balettanordningar vid svenska hofvet under 1600-talet. Af *E. Jacobsson.* — Om internationel registrering af varumärken. Af *Nils Rahm.* — S. k. artificielt silke, dess framställning och egenskaper samt användning till garn och väfnader. Af *G. Sellergren.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1894. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1894, d. 1 Oktober.

23. ***Katalog öfver den af Svenska Slöjdföreningen anordnade utställningen af Metallarbeten i Industripalatset i Stockholm 1895.*** Pris 25 öre.

24. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1895.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Om inlagdt träarbete på Kalmar slott. *Oskar Lindberg.* — Studier i häradshöfding Carl Dahlgrens till Nationalmuseum testamenterade samling af dosor och ur. Af *Ludvig Looström.* — Om skyltar och

skyltning. Af *Erik G. Folcker.* — Subtiliteter och Mekaniker på 1700-talet. Af *Bernhard Olsen.* — Statistiska meddelanden rörande kontrollstämpling af guld-, silfver- och tennarbeten i Sverige från och med år 1754 till och med år 1894. Af *Adolf Tamm.* — Intryck och iakttagelser från en studieresa till London 1894 med särskildt afseende på haute-lisseväfnad. Af *I. Holk.* — Några ord om Centralasiatisk keramik. Af *F. R. Martin.* — Inledningsföredrag vid det af Svenska Slöjdföreningen i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd den 22 och 23 Mars 1895: Om konstindustriel utbildning och mönsterskydd. Af Rektor *V. Adler.* Några önskningsmål rörande det moderna svenska guldsmedsarbetet. Af D:r *L. Looström.* Hvilka former och föremål lämpa sig företrädesvis för smidesjernets behandling i dekorativt afseende. Af Professor *E. Jacobsson.* Om konstgjutning. Af ingeniören *P. Östberg.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1895. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1895.

25. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1896.*** Pris 2 kr.

Innehåll: Stockholms slott under Vasatiden. Af *G. Upmark.* — Kulturhistoriska bilder från äldre tider. Af *E. Jacobsson.* — Om skydd för mönster och modeller. Af *Nils Rahm.* — Om Japansk lackeringskonst. Af *Victor Adler.* — Några biografiska anteckningar rörande familjen de La Vallée. Af *E. J.* — Dansk konstslöjd på Malmöutställningen. Af *E. G. Folcker.* — Smärre meddelanden: Den historiskt konstindustriela utställningen i Malmö. — Af *L. L.* — Nationalmusei konstslöjdafdelning. Af *L. L.* — Konstslöjdmuseet i Kristiania. Af *L. L.* — Bokanmälningar. — Utdrag ur till Kongl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser. — Planschtext till Svenska Slöjdföreningens mönsteralbum 1896. Af *E. G. F.* — Friser och slutstycken. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1896. — Svenska Slöjdföreningens Matrikel, Okt. 1896.

Ledamot af Svenska Slöjdföreningen erhåller ett friexemplar af årets Meddelanden.

Följande arbeten, närmast afsedda för **snickare** och **smeder,** äro utgifna af ***Svenska Slöjdföreningen.***

Handbok för val och inköp af hjelpmaskiner och handverktyg.

1. Hjelpmaskiner. Pris 1 krona.
2. Handverktyg. Pris 1: 50.

Om lim och limning.

Pris 25 öre.

Om träarbetens hopsättning och färgning.

Pris 25 öre.

OM LÖDNING.

Pris 25 öre.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1897.

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTR.
1898.

Af Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen hafva förut utkommit och tillhandahållas genom bokhandeln:

1. **Galvanotekniken**, af *Adolf Lundgren*. Pris 75 öre.

2. **Keramiska studier** *vid verldsutställningen i Paris 1878*, af *L. Looström*. Pris 75 öre.

3. **I hvad mån kan Svenska Slöjdföreningen medverka till slöjdundervisningens och husslöjdens utveckling?** Af *I. O. Andersson*. Pris 20 öre.

4. **Korgmakeriet såsom husslöjd.** Öfversättning och bearbetning af O. Th. Ödes »Om kurvmagerarbeide» af *O. E. Borg*. Pris 75 öre.

5. **Väfnadskonstens grunder**, af *J. O. Andersson*. Pris 4 kronor. *När 10 ex. af detsamma reqvireras hos Svenska Slöjdföreningen, är priset 3 kr. pr exemplar.*

6. **Modern konstslöjd.** *Iakttagelser på slöjdutställningen i Berlin 1879* af *Gustaf Upmark*. Pris 40 öre.

7. **Om nitroglyserinhaltiga sprängämnen.** Redogörelse, på uppdrag af Svenska Slöjdföreningens komité för utredning af nitroglyserinens egenskaper m. m., utarbetad af *G. Nordenström* och *A. W. Cronqvist*. Pris 4 kr.

8. **Öfversigt af Svenska Slöjdföreningens verksamhet från och med dess stiftande år 1845 till medlet af år 1881.** Sammanfattad af *Alf Björkman* och *S. Severin*. Pris 50 öre.

9. **Om Friktionen**, af *Nils Rahm*. Pris 20 öre.

10. **Om fabriksarbetarnes skydd i sanitärt hänseende och mot olyckshändelser**, af *J. O. Andersson*. Pris 25 öre.

11. **Det qvinliga arbetet.** Statistisk-ekonomisk afhandling af *Josef Linck*. Pris 2 kr.

12. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1884.** Pris 2. kr.

Innehåll: Om de äldre silfverföremålen i Stockholms kyrkor. Af *Ludvig Looström*. — Strödda meddelanden om Japans industri. Af *J. O. Andersson*. — Några ord om svensk konstslöjd under år 1883. Af *G. Upmark*.

13. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1885.** Pris 1: 50.

Innehåll: Undervisning i metallslöjd vid Kungsholms folkskola. Af *J. O. Andersson*. — Svenska allmogeväfnader. Af *J. Kulle*. — Konung Fredrik II:s af Danmark tronhimmel i Nationalmuseum. Af *Ludvig Looström*.

14. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1886.** Pris 2 kr.

Innehåll: Tapetväfveriet i Sverige under de första Vasakonungarne. Af *Gustaf Upmark*. — Om valet af drifkraft för mindre fabriker och verkstäder. Af *W. Hoffstedt*. — Tafvelramen och dess historia. Af *Georg Göthe*. — En fajansservis med familjens v. Fersens vapen. En keramisk studie af *Ludvig Looström*. — Strödda meddelanden.

15. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1887.** Pris 2 kr.

Innehåll: Om mönsterskydd. Af *Hugo E. G. Hamilton*. — Om bruket af guld- och silfverföremål i de svenska hemmen under 1500—1700-talen. Af *Ludvig Looström*. — Några ord angående hjelpmaskiner inom den mindre industrien. Af *E. S.* — Det svenska rummet under renässansen. Af *Fredrik Lilljekvist*. — Om lim och limning. Af *A. E. Lundberg*. — Strödda meddelanden.

16. **Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1888.** Pris 2 kr.

Innehåll: Bokbindare och bokband i Sverige till år 1720. Af *C. Eichhorn*. — Om lödning. Af *A. E. Lundberg*. — Hvad är fornnordisk stil? Af *Hans Hildebrand*. — Svenska Slöjdföreningen på den nordiska industri-, landtbruks- och konstutställningen i Köpenhamn. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

SKÅP I SNIDAD EK,
Komponeradt och utfördt af elever vid Tekniska Skolan i Stockholm.
Vinst i Sv. Slöjdföreningens lotteri 1897.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1897

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTRYCKERI
1897.

INNEHÅLL

Sid.

Om »husslöjden» vid 1897 års Allmänna Konst- och Industriutställning. Af *V. Adler* ... 5

Verktygsstudier å utställningen. Af *G. Sellergren* ... 17

Hvilka slutsatser kan man med ledning af 1897 års utställning draga rörande konsthandtverket inom de nordiska länderna? Af *G. Lindgren* 26

Reflektioner om konstnärlig självständighet i allmänhet och norsk dekorationskonst isynnerhet. Af *Carin Wästberg* ... 31

Studier i svensk husflit vid årets utställning. Af *A. J. Krogh* ... 43

Våra porslinsfabriker, en utställningsstudie af *E. G. Folcker* ... 52

Text till »Mönster för konstindustri och slöjd 1897» ... 62

Svenska slöjdföreningens matrikel 1897 i December.

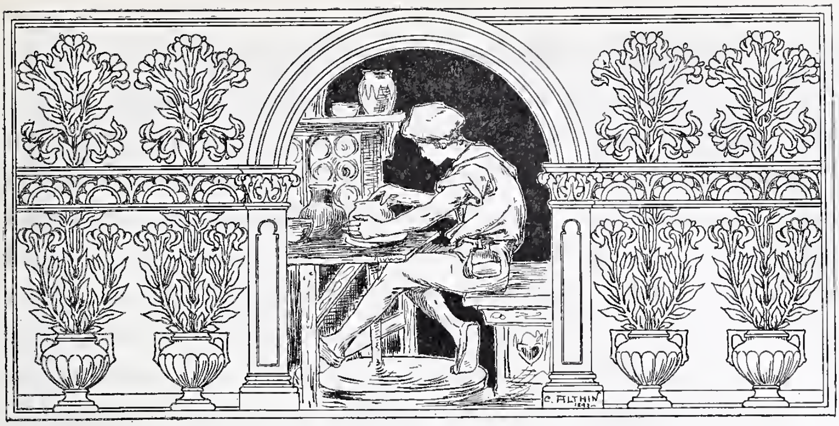

Om "husslöjden" vid 1897 års allmänna Konst- och Industriuställning.

Föredrag hållet vid Svenska Slöjdföreningens oktobersammanträde 1897 af **V. Adler.**

Vid de förberedande arbetena till den nyligen lyckligen och väl afslutade konst- och industriutställningen hade andra utskottet, för »Husslöjden», fått det maktpåliggande uppdraget att söka ordna en något så när omfattande utställning på detta område; att denna uppgift ingalunda var lätt, kan hvar och en inse, som aldrig så flyktigt besökt denna afdelning af utställningen. Utskottet fann genast, att det ej skulle vara en möjlighet att endast från Stockholm kunna samla in alla de föremål, som antagligen skulle komma att anmälas, och var det säkerligen enda utvägen att, som ock skedde, anmoda hushållningssällskapen taga saken om hand, hvad landsorten beträffade, samt att för Stockholms stad bilda en särskild kommité, hvilket äfven blef fallet för Göteborgs stad.

Till utställningslokal hade anvisats nedre våningen i Nordiska Museets ännu oinredda byggnad. Det visade sig dock redan vid första försöket att inordna denna utställning, det lokalen ej skulle räcka till, hvarföre först ena och så den andra läktaren måste

tillgripas, hvarigenom erhölls plats att kunna anordna ej mindre än 27 st. särskilda kompartiment för kollektivutställningar. Uppropet till hushållningssällskapen hörsammades, så att alla länen utom Hallands och Kronobergs anmälde sig vilja deltaga. Svårigheten att inom nyss angifna utrymme kunna inordna de genom hushållningssällskapen anmälda föremålen inses lätt, då här kan omnämnas, att i de flesta fall anmälts ända till 10 gånger så mycket som fans plats för å såväl vägg- som golfyta. Att hushållningssällskapen såväl som städernas kommitéer måst mottaga föremålen med en viss liberalitet låg i sakens natur; trots denna liberalitet har dock säkerligen flere blifvit missnöjda deröfver, att deras arbeten ej kunnat medtagas, arbeten som säkerligen mången gång kostat både flit, möda och bekymmer.

Sjelfva husslöjdafdelningen omfattade 2,500 hufvudnummer med cirka 12,000 föremål, till Slöjdskoleafdelningen hade inkommit en stor mängd föremål från 148 skolor.

Att ordnandet af denna kolossala massa olikartade föremål erbjöd stora svårigheter var ju naturligt, och bör man vara mycken tack skyldig alla dem, som bidragit till åstadkommandet af denna stora och intressanta utställning. Ett ganska egendomligt faktum är, att denna afdelning af sommarens utställning under första tiden var ganska ringa besökt, trots att den var den enda afdelning som stod fullt färdig, då utställningen öppnade sina portar för allmänheten inom kort tilltogo dock besöken vecka efter vecka, ja dag efter dag, så att »Husslöjden» snart nog kunde räkna sig vara en af de mest, om ej den allra mest, besökta af alla afdelningar.

Att denna »Husslöjd»-afdelning ej var den minst vigtiga af utställningens många olika afdelningar insåg man lätt vid ett närmare betraktande. Också har aldrig tillförene husslöjden här i Sverige på en gång hvarken varit så rikt eller så intensivt representerad som vid denna utställning.

Det låg säkerligen för mer än en en öfverraskningens bild i den tafla, som här upprullades för åskådaren, en öfverraskning derför att mången säkerligen trott, att husslöjden, sådan som den fordom

bedrefs, varit på väg att alldeles utdö. Men med glädje fick man i stället se, att detta hemarbete, »*husslöjd*» är stadt i en afsevärd uppblomstring, ehuruväl under andra former och med andra förutsättningar än fordom, då en stor del af nutida både industri och konstslöjd bedrefs i hemmen.

Detta återvaknande lif på hemslöjdens område kan man spåra i alla samhällslager, såväl i bondens hem som i de borgerliga och mera förfinade hemmen; öfverallt synes man vilja återupplifva bekantskapen med väfstolen, knyppeldynan, hyfvelbänken och skärjernet. I så godt som alla länsutställningarna mötte man utställare från de mest skilda samhällslager. Och man måste, för att rätt kunna studera denna öfverväldigande husslöjdproduktion, hvars alster funnos utbredda i Nordiska museets salar, ovilkorligen uppdela hela utställningen i vissa hufvudgrupper, nämligen: först i de två förut påpekade hufvudgrupperna husslöjd och skolslöjd, så äfven i allmogeslöjd och finare slöjd, d. v. s. den som går öfver till konstslöjd eller än vidare till dekorativ konst, samt i träslöjd för möbler och dylikt; utgående från denna indelning finner man, att städernas hemslöjd, som ju ock är naturligt, så godt som uteslutande gick åt det konstnärliga hållet samt kunde betecknas såsom konstslöjdalster, då däremot landsbygden ännu vidhåller nyttighetsslöjden, om ock denna allt mer och mer synes luta öfver åt det håll, der smaken för vackra former och färger får spela en roll vid sidan af det som endast tillgodoser det rent nyttiga.

Att i det svenska folkets sinne äro nedlagda naturliga anlag för form och färg lider intet tvifvel, och har jag flere gånger förut på detta rum uttalat mig härför, detta sinne för det sköna behöfver dock både väckas och underhållas.

Inom vissa läns utställningar såg man tydligt, att ett mera konservativt fasthållande vid gamla traditioner och bruk i högst väsentlig grad bidragit att rädda och bibehålla en redan förvärfvad, stadgad smak, så sågo vi i den afdelning som bar Kopparbergs länsvapen, att här med nationaldrägtens bibehållande äfven räddats en stor samling strängt traditionella mönster, hvilka kunna gifva uppslag till

månget godt arbete på husslöjdens, specielt dess textila, område. För öfrigt visades i detta län allmogeslöjdens ursprungligaste bild socken efter socken, det hela ordnadt som det var på ett ytterst tillfredsställande sätt, visande att allmogeslöjden här springer fram ur en fullt originell källa. Isynnerhet är färgsinnet i denna provins starkt utveckladt. Den qvinliga slöjden är här utmärkt genom sina väfnader och broderier, hvilka nog äro bland de bästa alster vi ha kvar af gammal svensk husslöjd.

De en gång i tiden upptagna mönstern ha afpassats efter folklynnet, olika för de olika socknarne eller trakterna, men så att de för dessa blifvit fullt typiska.

Den manliga hemslöjden är äfven ansenlig i Dalarne, den påvisar, att hågen för ett nyttigt och reelt hemarbete der fortlefver än i denna dag. På tal om Dalarnes allmogeslöjd måste man äfven med största erkännande omnämna slöjdskolans i Hedemora elevarbeten, med sina för detta slag af lärjungar lagom afpassade lärokurser. Här visades serier i enkel träslöjd jämte träsniderier i allmogestil samt enkla, goda svartsmiden lämpade för ett praktiskt behof, och har föreståndaren för denna skola på ett beaktansvärdt sätt till densamma anknutit en verkstad för möbelsnickeri, hvari upptagas från skolan utgångna lärjungar, som här få vidare utbilda sig och fått utföra de verkligt goda möbler med enkla, mönstergilla, originella former och sniderier, hvaraf man fann en samling i den särskilda rumsinteriören midt emot Kopparbergs läns utställning. Då dessa möbler äfven utförts med särdeles god yrkesskicklighet, vunno de lifligt erkännande samt äfven genom sina billiga priser en god afsättning. Just dylika billigare smakfulla möbler ha vi saknat och är *detta uppslag* värdt allt erkännande.

Äfven inom andra län spårar man det goda inflytande en traditionell smak haft. Så hade man tillfälle att i Norrbottens län få se både en väl ordnad afdelning äldre etnografiska föremål, af lappslöjd samt jämväl nutida slöjd. Det var ett lyckligt grepp att på så sätt påpeka att dessa traditionella mönster borde tillvaratagas Bland denna samling äldre föremål märktes flere originella typer silfversmycken, skedar, bälten och många andra föremål väl värda att beakta.

I öfriga länsutställningar hade man sökt och delvis äfven lyckats få fram det som inom dessa vore den mäst karaktäristiska slöjden. Så visades en betydande träslöjd både från Jämtlands och Westerbottens län, i synnerhet en rikhaltig och framstående skidtillverkning, men äfven andra arbeten voro här bra representerade både för väfnader och skinnarbeten; Gefleborgs län hade linberedning och linneväfnader af mycket framstående slag; i Östergötlands län sågs de gamla, traditionella, fint utförda knypplingarna, hvilkas mönster dock torde behöfva en bearbetning; i Södermanlands län åter linne och andra väfnader; i Westmanlands län träslöjd med de bekanta Wålastolarna, hvilka dock i sina former ej längre bära prägel af allmogearbete utan numera kunna betecknas såsom industrialster; i Upsala län väfnader; i Elfsborgs län träslöjd samt träspånsslöjd, och äfven halmflätningsarbeten. Bland dessa arbeten hade fröken Geijers träsniderier en originel prägel, som i en panel var af förträfflig verkan, med tillämpning af allmogestil. Detta läns stora textilslöjd var företrädd genom sin väfskola i Borås. Denna skolas utställning utmärkte sig för sina i tekniskt hänseende väl ordnade kurser, men önskligt vore, om dylika skolor äfven upptoge våra svenska i färg och form goda gamla mönster. I Kalmar län är träslöjden sedan gammalt en betydande husslöjd, ehuruväl att mot dess nuvarande utveckling i tyska renässansformer mycket är att invända.

I Stockholms län var skolslöjden den mäst framstående. I Wermlands län träslöjd, i Jönköpings metallslöjd. I Skaraborgs län lade man märke till en ganska förträfflig samling arbeten i *halmflätning,* en slöjd som med största fördel borde kunna upptagas i de qvinliga slöjdskolorna, helst denna slöjd sedermera kan leda till en afsevärd ekonomisk vinst. I Blekinge län visades företrädesvis textil slöjd, samt äfven en betydande träslöjd för mindre föremål. Kristianstads län hade skol- och träslöjd. Malmöhus län mötte med en rikhaltig utställning af qvinlig slöjd, den mäst rikhaltiga och mångsidiga något län hade att uppvisa. Då denna väfnadsslöjd, hemtad som den är från vår i detta hänseende rikaste provins, sedan långa tider tillbaka utvecklat sig till en sjelfständig och typisk bygde-

slöjd, hvilken blifvit moder till så godt som hela vår nu så lifaktiga väfnadsslöjd och konstväfnad, var det mer än glädjande att det lyckades, trots från visst håll gjorda försök att motverka densamma, att åstadkomma en rikhaltig och i många hänseenden typisk utställning.

De urgamla traditionella skånska knypplings och spetsarbetena voro äfven rikligt representerade.

Hushållningssällskapen hade, som förut sagts, sökt att så långt omständigheterna det medgåfvo vid ordnandet af sina respektive utställningar hålla fast vid en traditionell och typisk utgångspunkt.

Då allmogeslöjdens textila del var mycket omfattande och återkom i alla län till större eller mindre omfattning, kunde man lätt öfvertyga sin derom, att densamma mer och mer öfvergår till konstväfnad, ehuruväl äfven rena nyttighetsväfnader hade duktiga representanter både för klädningstyger i ylle samt för linne och bomullstyger af hvarjehanda slag. Märkligt nog ser det ut som om handväfda tyger för manskostymer allt mer skulle förfärdigas, så var det inom många län dessa väfnader förekomma och i en del län som en ny slöjd. Dessa kostymtyger väfdes som cheviot, korderoj och gröfre kläde.

Träslöjden har i våra norra län måst vända sig till husgerådsföremål, skidor och dylikt; samt i våra sydligare län, der en bättre tillgång på lämpliga träslag nog ger en viss underlättnad, mera åt möbeltillverkning. Den fordom mycket använda allmogestilen för träsniderier förekom på denna utställning mera sparsamt. Träslöjden för nyttighetsföremål var rätt betydlig, direkt påverkad som den är från den öfverallt i folkskolorna nu alltmer införda enklare träslöjden.

Det fordom mycket öfvade smidet förekom på denna utställning jämförelsevis ganska ringa, och var det här åter de norra länen som voro mäst utmärkande. Så hade Norrbottens län verkligt framstående dylika, men äfven i Kopparbergs län förekommo goda smiden. I de sydligare länen synas skolorna börja upptaga smidet och dymedels befrämja denna för landtbruket så vigtiga slöjd. Så har äfven flere folkhögskolor med största framgång infört smidesslöjd.

Att söka rädda och bibehålla slöjdens gamla goda traditioner, är något vi alla, som ha med denna sak att skaffa, borde verka för.

Då jag stående inom Nordiska museibyggnadens murar gjorde denna reflektion, kom den tanken gifvet öfver mig, att det väl ej kunde finnas bättre bruk för de *dublettskatter,* hvilka insamlats i och för Nordiska museet, än att, då samlingarne, som vi nu kunna hoppas, snart nog kunna inflyttas och ordnas i sin nya ståtliga byggnad, dessa dubletter kunde skiftas mellan de redan befintliga länsmuséerna och senare äfven till de blifvande, och har jag velat uttala den förhoppning att i *alla* våra län skulle bildas museer, hvilka i och med sina samlingar kunde taga vara på länets traditionella allmoge- och annan slöjd, samt blifva utgångspunkten och stödet för slöjdens och smakens höjande inom länet, liksom Nordiska museet med sina rikare samlingar blifver det för hufvudstaden och för hela landet.

På samma sätt borde de folkhögskolor, hvilka upptaga en sådan slöjd på sitt program som går i konstnärlig riktning, se till, att det traditionella i länets konstslöjd i främsta rummet tillgodoses, och icke, såsom de på utställningen förekommande folkhögskolornas kurser för qvinlig slöjd, hvilka visade en nedslående och bedröflig brist på urskiljning i valet af kurser och mönster. Här kunde folkhögskolan ha en verklig mission att uppfylla. Anmärkas bör dock, att den manliga slöjden, der den förekom, i dessa skolor var långt bättre tillgodosedd.

Bland den inom denna utställning så rikligt representerade skolslöjden, såväl inom folkskolorna som för de mera sjelfständiga slöjdskolorna, voro så godt som alla kurserna hållna inom måttlighetens gränser. Den pedagogiska träslöjden kommer säkerligen, då den trängt igenom att verka ytterst välgörande för handfärdighetens höjande samt för väckande och utbredande af hågen för husslöjd; kommer så denna pedagogiska slöjd att i de egentliga slöjdskolorna tillämpas på för hemmet och slöjdverkstaden lämpliga föremål samt härtill kunde fogas någon undervisning i smide och det hela afrundas medels goda former, der smaken finge spela in, vore härmed

ett betydande steg taget framåt i den rätta riktningen. Hvad den qvinliga folkskoleslöjden beträffar var den helt och hållet begränsad till nyttighetssömnad och intet enda exempel kunde spåras af en sådan lyxslöjd som Malmö folkskolor förra året uppvisade på Malmö-utställningen, äfven arbetena från de qvinliga slöjdskolorna, väfskolorna, var utan öfverdrift. För den af mig här påpekade tillämpade slöjden för såväl manlig som qvinlig slöjd borde den traditionella för länet säregna smaken få göra sig gällande.

Gå vi så öfver till den dekorativa eller konstslöjden, komma vi i första rummet till de båda städernas utställningar der denna konstslöjd var förhärskande.

Liksom Jacob Kulle onekligen var banbrytande för Skånska väfnadsslöjden, så har »Handarbetets vänner» på ett ytterst berömvärdt sätt intagit en ledande ställning, i fråga om den textila konstslöjden. För min del kan jag icke på något sätt dela den uppfattning som i en af våra dagliga tidningar i sommar varit synlig, nemligen att Handarbetets vänners arbeten skulle vara i tillbakagående, man kunde vid utställningen konstatera just motsaten; såsom ett enda exempel vill jag framhålla det de gobeliner, efter artisten Wennerbergs kartonger, som exponerats, bära vittne om, att denna förening med största framgång och vaket intresse just upptar de nya yttringar man nu betecknar som en gryende ny stil. Handarbetets vänners verksamhet i öfrigt är allt för välbekant för Svenska slöjdföreningen att jag vidare skulle behöfva orda om densamma.

Inom den textila afdelningen intogo flere andra kollektivutställningar en framstående plats, ehuruväl i mindre skala, bland dessa må nämnas Bikupan i Stockholm samt fröken Lilli Zickerman från Sköfde, hvilka båda utställare med framgång och skicklighet slagit in på en nyare rigtning.

Om man ock kan säga det vi i vissa fall hos oss annars kunna spåra, en öfverkultivering i vår färgskala, så verkade de genom norska husflitsföreningen utställda textilarbeten i visst afseende nära nog motsatsen. Om ock mångt och mycket var både gladt och vackert i sina djerfva färgsammansättningar, så verkade dock en hel del

ännu temligen omoget i både färg och form, isynnerhet der, som det icke så sällan förekom, bruna färgtoner fått spela en allt för stor roll och der de i öfrigt förträffliga figurframställningarna utförts med allt för kantiga konturlinier.

Den norska »husflitsföreningen», som står i nära samband med Konstindustrimuseet i Kristiania, har sökt verka godt i många riktningar, bland annat genom inrättandet af ett färgeri, der på gammalt sätt garnet färgas med äkta, hållbara växtfärger. En annan mycket god sida af föreningens verksamhet är, att den i sin försäljningslokal i Kristiania mottager husslöjdalster från hela landet, till försäljning mot ringa provision.

Föreningen utmärkte sig för en i sin helhet i sanning godt samverkande utställning af föremål, der bland andra förekommo målade möbler och husgerådsföremål hvilka voro originella till såväl form som färgverkan.

Det gamla norska träsnideriet synes först nu vilja bryta sig fram ur sina strängt begränsade skrankor, i det man utom alla dessa fint skurna traditionella småting äfven finner denna norska stil använd på större föremål såsom en och annan möbel och monter, äfven förekom inom norska afdelningen beaktansvärda försök till ritningar för möbler i denna anda, hvilka säkert böra ha framtid för sig. Liksom norska husflitsföreningen sträfvar efter att blifva en centralpunkt för hela den norska husslöjden, så har »Den kvindelige Industriskole i Kristiania» sökt blifva en centralskola för kvinlig slöjd, och har för detta ändamål upptagit undervisningskurser icke allenast för vanlig sömnad, utmynnande i klädsömnad utan äfven i väfnad och konstsömnad detta senare i förening med mönsterritning. Denna anstalt, upprättad 1875, har utvecklat sig på ett förträffligt sätt.

Gå vi så tillbaka, efter denna lilla utflykt på norska afdelningen, till vår egen *dekorativa* afdelning den som inom städernas utställningar intog en mycket stor och delvis dominerande plats, så finna vi snart, att städernas husslöjd, som ju var att vänta, till stor del utgöres af finare handarbeten och konstslöjdalster på alla möjliga områden.

Hela denna del af utställningen bar ett tydligt vittnesbörd derom, att en del arbeten, som man varit van att återfinna på alla utställningar, nu intagit en mera underordnad plats samt fått ge vika för värderikare och för hemmet långt nyttigare och mera dekorativa föremål, närmast tänker jag på sömmade taflor; dessa förekommo på svenska afdelningen lyckligtvis endast till färre antal. Det är icke sömnadens uppgift, att efterbilda konstverk, minst porträtt der man ingalunda kan blifva tillfredsställd af att se ens drag återgifna med ett koppärrigt öfverdrag, eller som på norska afdelningen der en hel samling sådana taflor visade efterbildningar af i svartkrita utförda original; man måste härvid fråga, hvartill tjenar det att ödelägga både tid och skicklighet på dylika ting; äfven på danska husslöjdafdelningen, som i sin helhet mött med ett ganska ringa antal nummer, voro dessa taflor ej så talrika som man eljest varit van att på föregående utställningar kunna räkna i hundratal. Ej heller blef man glad då man, såsom inom Kalmar läns utställning såg en sömmad tafla, föreställande en i italiensk drägt vid stranden af en sjö sittande flicka, som var så misstecknad att det såg ut som om hon saknade ben. Nej långt bättre synes det mig då vara, att i sömnad liksom i allt hålla sig inom de gränser der ens förmåga och förutsättningar kunna gifva ett mot desamma svarande resultat. Då man fått en öfverblick af Stockholms stads utställning måste man göra den reflektionen, att ett flertal af de här utställda tingen måste hänföras till den rena konstslöjden, utförda som de voro af artistiskt bildade personer, och var nog en hel del af här utställda föremål af högre värde. I trä snidade både mindre och större föremål, arbeten i läderplastik och gyllenläder, porslinsmålning och mycket annat vittnar om både konstskicklighet och en allt mer uppåtgående smak. Exempelvis må framhållas fröken Lindbergs fulländade gyllenläder och fröken Westfelts verkligt mönstergilla träsniderier. Äfven inom Göteborgs stads utställning voro konstslöjdarbetena öfvervägande.

Med tanke på den dekorativa afdelningen har jag såsom llustration till mitt anförande i denna sal samlat en del af de

ritningar, skisser och studier, som voro utställda af Tekniska Skolan i Stockholm, det har nemligen i samma dagliga tidning som klandrade Handarbetets vänner uttalats den mycket *egendomliga domen* att de tekniska skolorna i allmänhet, tekniska skolan i Stockholm isynnerhet icke skulle ha något inflytande eller betydelse för konstslöjden och dess utveckling. Då detta uttalande kunde tagas för godt, har jag ansett det vara min skyldighet att här vidröra denna fråga. Både inom husslöjdens dekorativa och andra afdelningar såväl som inom industrihallen skulle jag med lätthet kunnat påvisa mångfaldiga ja hundradetals föremål som just i och genom tekniska skolan i Stockholm fått sina mönster och modeller eller der de utförande krafterna fått sin utbildning i denna skola, detsamma gäller äfven i icke ringa grad för de öfriga tekniska skolorna. De här utställda ritningarne böra bäst vittna derom, att skolan och dess lärare med vaket intresse följa med sin tid; och för att så är förhållandet talade äfven de talrika besök, som med anledning af utställningen af utländska lärare aflagts i sjelfva skolan, och har jag antecknat ej mer eller mindre än 105 st. som velat få närmare besked om skolans organisation och läroplaner, likaså har ett ännu större antal Svenska lärare och lärarinnor velat inom skolans egna murar studera densamma. Utom alla dessa personliga sammanträffanden hafva många genom bref eller på annat sätt gifvit sig tillkänna.

Naturligtvis kunde mycket, mycket mera sägas om Husslöjden, denna stora och intressanta del af sommarens Konst- och industriutställning, men då jag antagligen redan allt för länge tagit uppmärksamheten i anspråk vill jag endast tillägga det denna »Husslöjdutställning», sådan den var anordnad, klart utvisade, att det från fordomtima nedärfda bruket att genom husslöjden bidraga till sinnets förädlande och hemtrefnadens höjande icke allenast ännu fortlefver, utan ock, att vi i detta nu ytterligare söka utvidga och utveckla »hemslöjden» på alla områden och till sist har jag velat

uttala, att vi böra se till, att våra egna ***traditionella mönster*** icke förintas utan att vi böra noga taga vara på det nationella, så att det kan komma en verkligt svensk prägel öfver denna för vårt folks både andliga och materiella utveckling så vigtiga »Husslöjd», så att den blifver både till ära och gagn för vårt folk!

Verktygsstudier å utställningen.*

Af **G. Sellergren.**

Då de från jordens alla länder samlade prisdomarne inom afdelningen för eggverktyg skulle bedöma amerikanska yxor, profvades dessa å ett särdeles hårdt träslag, hvarvid ej det minsta spår efter hugget syntes på eggen. Då den svenske prisdomaren tillfrågades, om de svenska yxorna kunde uthärda ett sådant prof, lär han svarat: »Vi profva ej våra yxor på trä utan på jern». Då detta yttrande föreföll jurygruppen, särskildt amerikanerna, temligen skrytsamt, följdes man åt till den svenska paviljongen, hvarest man på måfå uttog en handyxa från Finspongs monter för profning. På ett underlag af koppar såsom huggkubb lades en jernstång, omkring 8 à 10 m m i fyrkant, hvilken afhöggs i småbitar ungefär som man hackar granris, utan att något märke på eggen, antydande den våldsamma påkänningen, kunde upptäckas af de minst sagdt häpna prisdomarne. Detta var kanhända den största triumf, som vår verktygsindustri

---

* Denna uppsats gör ej anspråk på att behandla hela verktygsafdelningen å utställningen; flere framstående utställare inom denna gren funnos, hvilka af brist på utrymme, ej här omtalas.

firade i »det stora landet i vester». Våra yxor slogo ett record, som ännu är oöfverträffadt.

Äfven under årets utställning i Stockholm förnyades ofta dessa experiment inför en förvånad skara, som ännu ej tycktes hafva kommit underfund med vårt verktygsståls utmärkande egenskaper, dess stora hårdhet i förening med seghet.

Våra yxor kunna med skäl sägas utgöra en rent nationell tillverkning, hvilket är naturligt, då Sverige är ett träproducerande land af stor betydelse och då tillgång på godt råmaterial för detta verktyg finnes. Det nationella har äfven öfvergått till yxans *form.* Betraktade vi närmare exempelvis de vackra montrer, som representerade *Hults bruk* eller *Finspong,* så sågo vi, förutom amerikanska typer, rent svenska, sådana de i de olika landskapen bibehållits sedan äldsta tider. Vi funno sålunda huggyxor eller vedyxor af »ordinär» modell, af Westergötlands och af Wermlands modell, den senare kanske bibehållen sedan Olof trätäljas dagar, vidare slöjdyxor af Umeå-, Piteå-, Låleå- och Kalix- modell m. fl. Skilnaden förefaller kanhända den ytlige betraktaren ringa; den kan bestå i en smalare eller bredare egg, i raka eller bugtade sidor, i kortare eller längre »öga» för handtaget. Och dock är denna skilnad vigtig nog för vedhuggaren, timmermannen eller slöjdaren, som ända från barndomen vant sig vid en viss form.

Att yxor såväl som sågar sedan lång tid tillbaka måste hafva utgjort föremål för en betydlig inhemsk tillverkning, kan man sluta deraf, att redan i 1638 års tulltaxa dessa verktyg omnämnas jemte nafborrar, ullsaxar, skyfflar och spadar.

Man skulle kunna tycka, att dessa numera fabriksmessigt framstälda verktyg skulle, i följd af sitt ändamål att vara uteslutande till nytta under arbetet, vara förskonade från det inom de flesta tillverkningsgrenar herrskande *modet.* Man igenkänner yxor, sågar, mejslar och hammare på gamla inskrifter och målningar, gjorda för årtusenden sedan, och man kan knappast finna någon väsentlig skilnad i formen från de nuvarande. Dock förhåller det sig verkligen så, att den nyckfulla gudinnan med den mäktiga spiran ej

ens kan lemna dessa praktiska verktyg med sina nyktra former i fred och ro. Ja, man skulle kunna tala om olika »stilar» hos yxor, hammare och sågar, likasom man talar om »rococo» eller »empire» i fråga om kostymer och möbler. De flesta af dessa modesaker inom verktygsbranchen äro dock af den art, att de inom sig bära fröet till hastig undergång. Man torde kunna erinra sig ett och annat exempel. Amerikanerna sökte en tid öka allmänhetens köplust genom att utsira verktygen med fantastiska utsprång och krumelurer, ofta målade eller lackerade med bjerta färger. En del handhyflar utrustades exempelvis med i stocken ingjutna sirater, föreställande blommor och ornament, till och med englavingar (kanske en symbol af att arbetet skulle ske med flygande fart). Man skulle alltså här kunna tala om en slags »handtverkarestil», som ju kanhända mången gång gjorde åsyftad verkan, nemligen att locka köpare. Förf. såg en gång i Amerika en s. k. fuxsvanssåg (ofta oriktigt kallad fogsvanssåg), å hvilken det vanliga, efter handens form egendomligt bugtade handtaget blifvit utskuret till form af en — ekorre, fastsatt vid klingan och med den krökta svansen afsedd för arbetaren att fatta uti, i sanning en egendomlig sammanställning, ekorren och sågen, skogarnes två värsta fiender.

En modesak i fråga om yxor, hvilken länge bibehållit sig, är den äfven för andra verktyg brukliga öfverdragningen på ytan med lackering eller till och med förgyllning, ofta med fabriksstämpeln anbragt i bjerta färger. Stundom händer, att en landtman inkommer i verktygsbutiken för att köpa sig en yxa, »men det skall vara en förgyld», tillägger han, eljest är den ej af godt stål.

Åskådaren, som ytligt betraktar alla dessa olika typer af yxor, afsedda för skilda ändamål, har svårt att tänka sig allt det arbete, som är nedlagdt på förfärdigandet af desamma. Låtom oss i korthet följa de olika utvecklingsstadierna.

Det af tackjern, skrot och malm framstälda, smälta Martinjernet tappas i en gjutform. De sålunda erhållna göten utvalsas till stänger, hvilka sedan bearbetas till yxor i smedjan efter på olika ställen olika metoder. Den valsade stången utsmides samt afhugges i stycken

af lämplig storlek. Detta yxämne uträckes till en del i en ång- eller fjederhammare, den uträckta delen omböjes kring en »dorn» eller stålstång för bildande af »ögat» till skaftet, derpå följer hopsvetsning af den kringböjda delen, upphuggning i den blifvande eggen för stålning, insvetsning af en stålbit i den bildade upphuggningen, uträckning af eggen samt bibringande af en viss form åt yxan genom borthuggning af öfverflödigt material. Slutligen kommer en bland de vigtigaste processerna, härdning jemte anlöpning till lagom stor hårdhet, hvarpå följer grofslipning till noggrann form, finslipning för eggens bildande, putsning och lackering. Allt detta arbete gäller den enklaste typ och utföres under strängt iakttagande af arbetsfördelningens princip, så att hvarje arbetare blott utför en enda operation. Vi kunna sålunda räkna ända till 15 à 20 skilda utvecklingsstadier.

Den numera inom alla manufakturer införda arbetsfördelningens princip har äldre anor än man vanligen tror. Kineserna tillämpa den sedan 3000 år tillbaka. Det påstås, att omring 70 arbetare hafva hvar och en sin andel af arbetet vid tillverkning af en kinesisk thékopp.

Återgå vi till Finspongs utställning af yxor, så se vi flere yrken representerade. Sålunda funnos 10 à 12 olika typer af vedhuggareyxor, till hvilka möjligen »arméns yxa» skulle kunna räknas, till formen liknande den s. k. »viramodellen» samt med rakt skaft. Vidare syntes en hel del typer af slöjd- och tälj-yxor samt timmeryxor (bilor), handyxor i alla former, skarfyxor för jernvägsarbetare, tunnbindareyxor, sillpackareyxor, köksyxor, rotyxor, packyxor samt en på våra gator stundom sedd typ, »brandkårens yxa» med sin hakformiga spets. Inalles kunde vi räkna omkring 40 olika typer.

Bland utställare af handsågar intog onekligen *Stridsberg & Björck* ett bland de främsta rummen. Tillverkningen började redan 1867 i Thorshälla uti mindre skala, men flyttades för några år sedan till Trollhättan, der numera omkring 500 arbetare uti den midt i det vackra Gullöfallet anlagda fabriken med larmande hammarslag öfverrösta forsens buller. Förutom de med rätta väl renommerade

sågarne tillverkar denna fabrik äfven andra handverktyg, bland hvilka särskildt må nämnas murslefvar och *filar.* Dessa sistnämnda synas, af huggningen att döma, vara tillverkade såväl genom maskin- som handhuggning. Som bekant torde vara, har man länge sökt ersätta de handhuggna filarne med maskingjorda, utan att dock riktigt kunna lyckas, detta beroende på flere detaljförhållanden, som till stor del grunda sig på svårigheten att erhålla fullt lämpliga maskiner. Frågan torde dock numera kunna anses löst äfven i vårt land, att döma deraf, att svenska, maskinhuggna filar af god beskaffenhet finnas i handeln. Då den maskinhuggna filen först infördes på verkstäderna, uppstod ett allmänt knot emot dess användning: den hade ej, ansåg man, samma »bett» som den handhuggna, den höll sig ej så skarp som denna. Att detta blott var en inbiten fördom, visade sig genom försök, som man i Amerika på flere ställen lät anställa. Man utlemnade på vissa verkstäder såväl hand- som maskinhuggna filar, utan att arbetarne fingo kännedom om tillverkningssättet. Vid derefter anstäld omröstning befans vågskålen luta till de maskinhuggna filarnes fördel.

Få handverktyg fordra en så långvarig och trägen öfning hos arbetaren som filen. Mången gammal filare tänker med saknad tillbaka på den tid, då man verkligen kunde tala om en filarekonst, då en högt uppdrifven skicklighet inom detta yrke hölls i stor heder och då, enligt hans förmenande, goda verktyg funnos. Faktum är, att filarne hafva förbättrats, men filareyrket kommer nog aldrig mera att intaga sin gamla ståndpunkt. Anledningen härtill är ej svår att upptäcka. Den står i samband med fullkomnandet af verktygsmaskinerna. Dessa senare, särskildt fräs- och slipmaskinerna, göra det möjligt att arbeta med en noggranhet i mått af 0,025 m m. Med tillhjelp af vissa verktyg, s. k. fixturer, giggar och tolkar framställas de olika delarne till ett föremål med så stor noggranhet, att filarens arbete inskränker sig till blotta hopsättningen, ja till och med det minsta arbete med filen kan ofta förstöra arbetsstycket. Den nutida filarens uppgift är sålunda helt olika mot hvad den varit. På de moderna mekaniska verkstäderna är hans konst utan

synnerligt värde. Inom vissa handtverk deremot, t. ex. instrumentmakareyrket, kommer dock hans färdighet att alltid anlitas.

Den naturliga följden af den högt uppdrifna maskintekniken blir gifvetvis, att handarbetet alltmera förlorar terräng å de mek. verkstäderna. Det s. k. »amerikanska systemet» inom manufakturerna, senare tiders kanske vigtigaste ekonomisk-tekniska företeelse, består deruti, att de olika delarne af flere lika föremål göras utbytbara, så att delarne i det ena kunna ersättas med delarne i det andra. Idén är dock gammal, daterande sig från början af adertonde seklet, då konung Ludvig XIV införde metoden i Frankrike af rena sparsamhetsskäl i följd af den deraf uppkommande lättheten att reparera skadade gevärs- och låsdelar*. Dock ligger ett långt steg emellan denna tids ofullkomliga arbetsmetoder och vår tids teknik. Det berättas om ångmaskinens uppfinnare, James Watt, att han tillskrifvit en vän, att han tyckte sig nått ett storartadt resultat, när en ångcylinder, som han borrat, var så noggrann, att han ej kunde få in ett (engelskt) tvåskillingsmynt på *något* ställe emellan cylindern och den inuti gående pistonen. Amerikanerna voro dock de som först praktiskt genomförde nämnda arbetssystem i enlighet med sitt motto: »There is nothing worth the doing, that is not worth doing well.»

Bland framstående utställare af filar och sågar må nämnas *Sandvikens jernverks aktiebolag,* hvars bandsågar känneteckna ett nytt skede i detta verktygs utveckling.

Bandsågen, som numera är ett oumbärligt verktyg i hvarje snickareverkstad, har sin egen historia. Uppfunnen i England 1808, råkade den sedan i glömska ända till midten af seklet, och den person, vi hafva att tacka för att den då kom till heder, är ingen annan än enkekejsarinnan Eugenie, Napoleon III:s gemål. Men ingen må tro, att hon gjorde detta för att befrämja snickeriverksamheten. Det var såsom herrskarinna inom modets verld, genom krinolinens införande, som hon omedvetet åstadkom detta resultat. Stålfabrikanterna uppbjödo all sin förmåga att tillverka ett böjligt, lätt stålband af stor elasticitet, styrka och jemnhet, såsom

* hvilket ofta erfordrades under hans många och långa krig.

anstode en god krinolinfjeder. När detta mål var vunnet, framträdde verktygsfabrikanten, gjorde sågtänder på stålbandet och bandsågens framtid var tryggad. Krinolinen gick all verldens väg, bandsågen gick en storartad framtid till mötes.

Ett verktyg, som har både gamla och goda anor i vårt land, är *smidesstädet* jemte tillhörande hammare och släggor. Sådana verktyg voro utstälda af *Söderfors bruk, Uddeholm, Finspong* och *Domnarfvet,* m. fl. Smidesstädet liknar i det hänseendet yxan, att formen å detsamma ganska mycket vexlar i vårt lands olika delar. De gamla typerna hafva länge kunnat bibehålla sig, då ju städet ofta öfvergick i arf från far till son på samma gång som yrket. Tillverkningen af ett smidesstäd var förr i verlden en ganska besvärlig procedur, då hela denna grofva pjes måste smidas för hand. Genom att framställa detsamma medelst gjutning af smidbart jern, Martin- eller Bessemerjern, i gjutformar, minskades kostnaden väsentligt och underlättades arbetet. Det oaktadt är städet ett ganska besvärligt verktyg att framställa, hufvudsakligen på grund af öfversmidningen och stålningen.

Våra städfabrikanter tillverka mest *engelska* (med *ett* s. k. sparrhorn) och *amerikanska* (med afsats vid sparrhornet) modeller, under det att de modeller, som i utlandet gå under benämningarna *tyska* städet (utan sparrhorn) och *franska* städet (med 2 sparrhorn) mera sällan förekomma. Våra rent nationella typer skilja sig något från alla de omnämnda, mest likväl erinrande om det franska. Vi hafva sålunda norrlandsmodell, Finspongs modell, Hults modell, m. fl., af hvilka det sistnämnda liknar det engelska.

I fråga om framstående tillverkare och utställare af handtverktyg får man ej glömma *Munktells* mek. verkstad, *Enköpings* mek. verkstad samt *Nora* verktygsfabrik.

Munktells mek. verkstads utställning omfattade de för metallernas bearbetning såväl för hand som maskin vanligen använda verktygen, såsom fräsar, borrar, upprymmare, gängdon och skärstål i allmänhet. Den i maskinhallen uppsatta montern i form af en portal, å hvilken alla verktygen voro smakfullt ordnade, väckte ett

berättigadt erkännande såväl från fackmän som från den stora allmänheten. Denna verkstad har, tillika med *Köpings* mek. verkstad, i vårt land infört en verktygsfabrikation, som värdigt täflar med våra mästares inom detta område, amerikanernas, och som har all utsigt att undantränga alla medtäflare inom den svenska marknaden. Detta är så mycket mera hedrande för vår industri, som verktygsfabrikationen anses för en bland de svåraste och ömtåligaste, då fordringarna numera äro så högt uppdrifna både med hänsyn till material och form. Glädjande är äfven att se, att de gammalmodiga verktygen börja utbytas mot mera tidsenliga. Exempelvis finner man numera sällan den gamla typen af gängkloppor med lösa backar använd, ett verktyg, som bör bannlysas från hvarje verkstad, som är mån om sitt anseende.

En värdig medtäflare inom detta område visade sig Nora verktygsfabrik vara. Denna fabrik är ej gammal (daterar sig från 1893), men synes redan hunnit långt. Ett förstklassigt fabrikat var utstäldt, bestående af gängkloppar och gängtappar, borrar, fräsar, upprymmare, tolkar och klämhylsor.

Inom en helt annan genre arbetar Enköpings mek. verkstad, hvilken hufvudsakligen tillverkar s. k. *passiva* verktyg. Hit höra exempelvis de väl kända skrufnycklarne och rörtängerna, speciellt de universala, eller, såsom de äfven benämnas, skiftnycklar och skifttänger. Bland tängerna märka vi en nationell typ, den svenska »telefontången», hvars tillkomst nog stått i samband med det förhållandet, att vårt land eger det mest utvecklade telefonnät på jorden.

En gren inom verktygsfabrikationen, som väl behöfver uppmuntras hos oss, utgöra de inom plåt- och *bleckslageriyrket* använda verktygen och apparaterna, hvilka hade blott en svensk representant, *Töreboda* gjuteri och mek. verkstad. Denna marknad är öfverfyld af utländska produkter, hvilka tvifvelsutan äro goda i sitt slag men hvilkas utbytande mot svenska väl måste anses såsom en tidsfråga, då de förras öfverlägsenhet i de flesta fall kan betraktas som en fördom. Alla dessa små handapparater, falsmaskiner, sickel-, bettel- och vulstmaskiner, rundsaxar och trycksvarfvar m fl. erbjuda

vid sin tillverkning ej större svårigheter, än man kan hoppas, att de i landet tillverkade skola vinna spridning inom facket.

Bland utställare af verktyg för träbearbetning märktes äfven *Jonsereds* fabriker jemte åtskilliga *Eskilstunafabriker,* hvilka senare dock hafva sin bestämda specialitet, nemligen de finare stålmanufakturerna.

Hvilka slutsatser kan man med ledning af 1897 års utställning draga rörande konsthandtverket inom de nordiska länderna?

(Föredrag af **G. Lindgren** vid Skandinaviska Handtverks- och Konstindustrimötet i Stockholm 1897.

Sveriges, Norges och Danmarks konsthandtverk och konstindustri voro på vår utställning representerade så rikhaltigt och i det hela så väl, att det skulle fordras mycken tid och mycket arbete för att gifva en något så när utförlig föreställning om det rikhaltiga material, som där förelåg. Men måhända kunna vi i massan af de utställda föremålen finna några gemensamma drag, som visa både att en utveckling försiggår i vårt skandinaviska konsthandtverk, och i hvilken riktning denna utveckling går.

Till en början ber jag att med stöd af utställningens rikhaltighet få inlägga en liten gensaga mot den åsigten, att organisationsfrågor och lagstiftning äro de för ögonblicket vigtigaste, alla andra intressen undanträngande momenten i handtverkens nuvarande lif. De äro visserligen ett nödvändigt ondt — sit venia verbo — som oundvikligen följer med tidens sträfvan och motsättningar; men om de ock äro nödvändiga för handtverkarnes ekonomiska bestånd, äro de ingalunda det enda vilkoret för själfva handtverkets utveckling.

Därtill fordras den hängifvenhet för yrket, som slutligen lyckas odla det till konst, en hängifvenhet, på hvars allt kraftigare uppblomstring just utställningen i dessa dagar lemnat ett glädjande bevis. I min tanke har det fullständigt oberättigadt uppstått en klyfta mellan handtverk ock konstindstri, en klyfta, som icke borde finnas och som leder sitt ursprung ur det nutida handtverkets allt för stora beroende af mönsterritare och ur den prosaiska nykterhet i vår tids fantasi, som ofta nöjer sig med *endast* ändamålsenlighet i formerna, som ger allt åt *nyttan* enbart, men lemnar skönheten i dess värde. I forna dagar var det annorlunda. Biskop Curt Rogges toffel i Strängnäs domkyrkomuseum ådagalägger t. ex., att redan på 1400-talet skomakarens yrke i Sverige var ett konsthandtverk och skomakaren en konstnär. *Hvarje* handtverk kan slå ut i blom såsom konstindustri, om det får röna det soliga inflytandet af en god smak. Vår tids konstindustriella sträfvan är därmed också försvarad; den visar till och med liksom hela utställningen, huru medvetandet om yrkenas utvecklingsmöjligheter i icke ringa grad vaknat i de nordiska länderna, huru en ädlare smak börjat befrukta handtverk och industri.

Det första vilkoret för, att de spirande fröen till en ny och lifaktig verksamhet i konsthandtverkets och konstindustriens tjänst skola få fasta rötter, är, att den tekniska utvecklingen minst når upp till forna dagars yrkesskicklighet. Hvad utställningen i detta fall har att visa är i hög grad glädjande. För dem, som varit i tillfälle att se t. ex. metallutställningen i Stockholm för ett par år sedan, står det tydligt, att inom därtill hörande yrkesgrenar till och med på så kort tid ett bestämdt framsteg egt rum. Keramiken å sin sida kan uppvisa så vackra och löftesrika experiment som de utsökta »kristallglasyrerna», ytterst svåra att framställa, och andra egendomliga metallglänsande glasyrformer, i hvilkas framställande Den kongelige Pocellainsfabrik och Bing & Gröndahls fabrik i Danmark samt Rörstrand i Sverige för närvarande excellera. Samtliga de förutnämnda fabrikerna, jämte en norsk fabrik och Kähler i Nästved hafva åstadkommit tekniskt utmärkta prydnadsfat och vaser. Kählers fabrik har dessutom

utställt ett originellt och präktigt mosaikarbete i bronsfärgad glasyr, hvars konstnärliga verkan är lika ypperlig som dess tekniska utförande. Reijmyre och Kosta glasbruk i Sverige samt Kristiania glasmagasin i Norge hafva framställt små tekniska underverk af exakt och vacker slipning och dessutom inlåtit sig på ganska lofvande experimentala arbeten, Reijmyre med Iridiumglas, Kosta med öfverfångsglas efter franskt mönster. Den danska »Forening for boghaandverk» och åtskilliga svenskar med Hedberg och Bäck i spetsen ha utställt ypperliga prof på den tekniska höjd, hvartill bokbinderiet hunnit, och slutligen har textilslöjden i slöjdhallen och industrihallen representanter från alla tre länderna, som drifvit den tekniska färdigheten så långt, den gerna kan upparbetas.

Men den tekniska skickligheten enbart gör ingen konstindustri. Därtill fordras ock ett konstnärligt arbete. Ändamålet ensamt är för konstindustrien icke nog; det måste framhållas på ett mot dess natur svarande sätt, hvars form bör härledas ur naturens eller vetandets rikedom på motiv. Dessa motiv kunna dock icke oförmedladt användas, de måste — för att begagna professor Krohns ord i hans föredrag om Köpenhamns kunstindustrimuseum, hållet vid samma möte, — »passera genom själen», de måste förädlas, *stiliseras,* så att de blifva *ett* med materialet, *ett* med ändamålet.

Äfven i detta afseende gifver utställningen ett godt begrepp om de skandinaviska ländernas närvarande ståndpunkt inom de olika yrkena. Det framgår af densamma, att tiden för det tyska inflytandet på vår nordiska konstslöjd snart är förbi, att de tyska förebilderna till en början ersatts med nationella. Gusums och Skultuna bruk, Friggamagasinet samt Carlstein och Axel Marcus, båda svenska ciselörer, hafva på ett förträffligt sätt gjort sig till godo våra vackra äldre metallarbeten såsom förebilder till kronor och stakar. Särskildt vill jag erinra om Gusums praktfulla altarprydnad. De danska porslinsfabrikerna gå sin egen själfständiga väg, utvecklande sina ursprungligen från Sachsen hemtade motiv på inhemsk botten och i inhemsk anda; de svenska — Rörstrand och Gustafsberg — hafva bredvid Dresdener, Sévres och Wedgwood mönster med stor framgång ånyo

upptagit modeller ur den äldre Mariebergs och Rörstrands tillverkningen. Guldsmederna Hallberg och Andersson i Stockholm efterbilda mästerligt den förre gustavianska prydnadsfat och kannor, den senare pokaler efter modeller i Historiska museet; David Andersen, Tostrup, Frisenberg och Hammer i Norge upptaga och använda i rik utsträckning den äldre norska filigran- och emaljtekniken i dess inhemska former. Eda glasbruk har jämte de böhmiska upptagit gamla svenska glasformer, och detsamma gäller om Reijmyre och Kosta bruk. Tenngjutaren Santessons förträffliga arbeten förtjena ett särskildt omnämnande. I den svenska möbelindustrien, i Löfmarks, Mattsons, Jonssons, Sachs' och Johanssons m. fl. utställningar återfinner man den svenska karolinska, gustavianska och »kejsarstilen» i dess bästa traditioner; i den norska »haandverks- och industriforenings» utställning lefva den urgamla norska träsnidarkonstens drakslingor och öfriga primitiva former upp igen i lycklig tillämpning. Äfven textilindustrien visar samma företeelser. Hemslöjden i Sverige har tagit upp de sydsvenska väfnadsslagen och mönstren. Gerhard Munthe i Norge har slagit in på nya tillämpningar af de gammalnorska bonaderna eller »åklädena», och Handarbetets vänner i Stockholm hafva upptagit den goda svenska gobelinväfnadens och de fina gamla handarbetenas lysande traditioner och fört dem fram till ny och lifskraftig utveckling.

Att sålunda få fast fot på sin egen botten och återknyta bandet med den inhemska konsttraditionen är efter min åsigt af stor betydelse. Men det är icke allt. De anförda exemplen äro, särskildt inom möbelindustrien, snarare kopior än självständiga arbeten, och dock hafva de sin stora nytta. Kopiering är visserligen icke någon frukt på konstindustriens träd. Men den verkar såsom trädskola för utveckling af den tekniska yrkesskickligheten, trädets stam, som måste nå en viss grad af mognad, innan den kan ympas med den fria fantasien och kärleken till naturen för att bära njutbar frukt i nya konstformer. Och slutligen har kopieringen, trädskolan, gjort sin nytta genom att låta trädsaxen gå, genom att gifva oss en norm för, ett mått på formens ädelhet.

Att så varit fallet visa tydligen utställningens friare arbeten, ty sådana finnas och finnas i mängd. Jag behöfver blott nämna Gusums och Sachs' lampor samt guldsmeden Carlströms bål i oxideradt silfver med motiv i kejsarstilens anda, fritt och ädelt behandlade. Vidare Hallbergs altarkanna, David Andersens rococo skedar och hans lifbälten med medeltida motiv, Tostrups tillämpningar af det norska emalj- och filigranarbetet i grönt på mörkoxideradt silfver, Hedbergs och den danska »Forenings for Boghaandverk» bokband, Kristiania glasmagasins lampor i norsk stil m. m. I alla dessa arbeten finna vi en utveckling och användning af de historiska stilarnes motiv och motivbehandling i nya kombinationer, alltså en eklektisk riktning, som upptager och utbildar äldre motiv i former som åtminstone för konstkännaren angifva deras ursprung och beteckna lånet lika väl som bearbetningen. Man kan med en viss rätt på konst och konsthandtverk, som på mycket annat, tillämpa satsen: »intet nytt under solen», och i grunden, i sjelfva sin upprinnelse ha alla formsystem, alla »stilar» varit eklektiska, lånat mer eller mindre medvetet af föregående stilars tekniska och konstnärliga system. Så har skett redan i vår europeiska konsts första upprinnelse. Fenicierna lånade af egypterna, grekerna af fenicierna, romarne af greker och etrusker — så påfallande till och med att lånen gåfvo uppslag till tvänne bestämdt skilda konstarter, den religiösa och den profana. Renässansen i sin tur lånade så medvetet af det antika Romas konst, att till och med vår störste arkitekt, Nicodemus Tessin d. y., i bref till sitt konstombud i Paris uttalat den mening, att han, hvars konst enligt vår åsigt först i tredje led (genom barocken och rococon) härstammade från renässansen, arbetade i antik anda. Att hänvända sig till äldre konstperioder för att lära af deras större färdighet i tekniken och ädelhet i motivbehandlingen, stiliseringen, är sålunda ej, såsom många i senaste tid velat göra troligt, ett fel, utan tvärtom en förtjänst! Men för att en så förvärfvad kunskap skall lända till något mer än blott efterhärmning fordras, att handtverkaren eller mönsterritaren icke blott tillegnar sig den yttre stilformen utan äfven — medvetet eller ej — omarbetar densamma i sin egen fantasi, gör den till sin

andliga egendom, och slutligen, — ju mera detta lyckas honom — afskiljer det yttre skalet och behåller blott kärnan, logiken och ädelheten i tankebildning. Så betraktad kan stilformen blifva, för handtverket, hvad logiken är för tanken: ett rättesnöre men intet band, ett stöd på vägen till sann lagbunden frihet i uppfinningens och fantasiens rike, allt under förutsättning, att handtverkaren eller mönsterritaren eger *fantasi.* I annat fall är stilkunskapen död!

Om en på riktig grund stödd fri och präktig fantasiutveckling vittna dock många af konsthandtverkets på utställningen förekommande alster. Den danska guldsmeden Michelsens och hans i Malmö bosatte lärjunges pokaler och kannor, Frida Hansens och Handarbetets vänners gobeliner, många af Rörstrands och Gustafsbergs prydnadsfat och servisföremål, Kählers i Nästved terracottafris, och kanske allra främst de af direktör Krohn komponerade ypperliga serviserna i Bing & Gröndahls porslinsfabriks utställning tyda alla på en utveckling mot ett verkligt godt konsthandtverk, förenande en fulländad teknik, en ädel, mot ändamålet trogen och fint afpassad form och ett på nya och liffulla vändningar rikt fantasiarbete. Alla dessa alster af vårt nyaste konsthandtverk ha dock icke nått samma fulla mognad, och bredvid sådana rent af ypperliga saker finnas andra, som onekligen verka en smula banala. Många af bladornamenten på Rörstrands och Gustafsbergs fat och tallrikar äro så löst ditlagda, så realistiska i färg och form, så litet inarbetade i massan, stiliserade med ett ord, att de icke fullgöra det goda ornamentets första skyldighet: att gifva de intryck af något från den dekorerade ytan oskiljbart. Ringblommor i middagsmaten tilltala icke synnerligen hvarken smaken eller fantasien. Bing & Gröndahls »utställningstallrik» visar i botten Erik den heliges bild, en användning af Sveriges skyddshelgon och Stockholms vapen, som är lika profan som den är välment. Om tallriken än är ett s. k. prydnadsfat, har den dock bibehållit för mycket af sin tallriksnatur för att man icke skall besväras af tanken att äta på Erik den heliges anlete. Det är sålunda tydligt, dels att dekorationsmotivet i dessa fall icke blifvit arbetadt till ett med massans tekniska natur, dels att föremålets

användning icke tillräckligt tagits i betraktande vid valet af dekorationsmotiv. Vidare visa några af prydnadsvaserna i t. ex. Bing & Gröndahls ofvannämnda utställning perspektiviska framställningar af t. ex. landskap och mariner, som alldeles strida mot det dekorerade föremålets hufvudform.

Ett landskap är nämligen obestridligen att betrakta såsom ett stycke af ett panorama, alltså konkavt, men ytan af en vas är omedgörligt konvex, och dekorationsmotivet samt den dekorerade ytan kunna således aldrig någonsin sammanfalla, något som dock måste förutsättas såsom villkor för en sund dekorationskonst. Slutligen förefinnes t. ex. i »Forenings for boghaandverk» utställning bokpermar i ett slags lädermosaik, hvilkas motiv, i och för sig effektfullt tänkta och utförda, lida af felet att synas utbrutna ur större motiv, att icke begränsa sig inom den ram, det dekorerade föremålets yta medgifver och som sålunda icke stanna i harmoni med sig självfva utan liksom sakna sin afslutning af brist på utrymme.

Om sålunda det uppblomstrande konsthandtverket mången gång icke så omdömesgillt som önskligt vore, valt och format sina motiv, kunna vi dock med full rätt konstatera det glädjande faktum, som utställningen oförtydbart lagt i dagen: att en i starkt framåtgående stadd rörelse eger rum inom det skandinaviska konsthandtverket, att detta framåtskridande icke blott inskränker sig till ett återupplifvande af det nationella konsthandtverkets teknik och formbildning, utan att det tillika visar kraftiga ansatser till en ny och självständig blomstring, utgående ur fullständig kännedom om och herravälde öfver teknikens form och nuvarande hemligheter, skolad af arbetet med efterbildning och användning af ädla nationella förebilder och befruktad af en verksam, efter nya upppslag sökande fantasi.

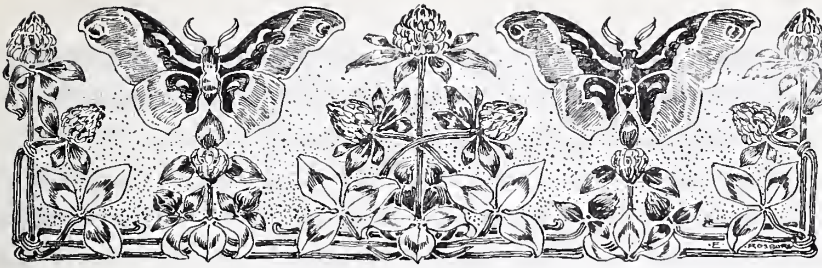

Reflektioner om konstnärlig själfständighet i allmänhet och i norsk dekorationskonst i synnerhet.

Af

Carin Wästberg.

Det var en gång, ännu är det ej så länge sedan, då innehållet i nedanstående strof egde sin tillämpning på många svenska förhållanden. Bokstafligen kan det hänföras på den tidens ritare och yrkesmän inom den dekorativa konsten och konstindustrien. Strofen, hemtad ur »Fliegende Blätter», beskrifver en literaturkritikers sysselsättning och lyder så:

»Ihm zuzusehen — ein wahrer Graus
Bei seiner Lampe trübem Schein
Gräbt er die todten Dichter aus
Und die lebend'gen gräbt er ein.»

Det var på den tiden, när intet dugde, som ej var (kallades) gotik, renässans, italiensk eller tysk, rococo o. s. v. hela skalan uppför. Det var då man nödgades draga fram t. ex. den mörka medeltidens skatter för att pryda de hem vårt upplysta tidehvarf bildat. Då bodde skaparglädjen i grafkamrar, och det härskande modet och dess slaf, den stora publiken, höllo vakt vid ingången.

Då sutto de afdöda stilar i katedern och dikterade för mönsterritare och dekoratörer, och vi, vi plitade och ritade alla detsamma.

Självständigheten var okänd.

Men omkring 90-talet inträdde en förbättring, i alla händelser en förändring. De afdöda fingo en liten frist. På den offentliga lärostolen sattes, icke den svenska skaparanden, tycker någon, man skulle hedra den så här hemma, utan den moderna, uppfostrad i England, mycket nitisk och flitig, mycket lättfattlig samt ägande den allmänna opinionen för sig. Den moderna hade det gemensamt med sina företrädare, att den undervisade metodiskt, så att alla uppmärksamma lärjungar kunde uppnå samma skicklighet. Storkemors (den som H. C. Andersen var bekant med och berättat oss om) förmaning till sina ungar: stå i flock! stå i flock! var ännu ett bindande ord från mode och publik för den, som förmådde rätta sig därefter. Se, det fanns en och annan, som inte längre kunde det, ty han hade fått lust till självständighet.

Och så bröt utställningssommaren in, den som vi alla minnas och alltid skola minnas med glädje. Den kom och förde med sig mycket att se och än mer att lära. Gammalt hänsofvet gick igen, och yrvaket nytt presenterades första gången för världen. Vackra saker funnos där, och det sköna gjorde oss ock den stora äran. Somliga påstå, att det fula äfven hade infunnit sig, och det förvände alldeles synen på dem, så de sågo intet mer; för egen del måste jag tillstå, att det fula sällan plågar mig, man hinner icke se det för det skönas skull, hvars sökande tager sådan tid. För öfrigt var nog allt som utställdes ganska viktigt för vår kultur, äfven om det stod där såsom en varning. Emellertid fanns bland det myckna *något*, som var och är och förblifver viktigare än mycket annat af vikt och värde, nödvändigare för utvecklingen och beståendet af ett lands både konstnärliga och andra intressen än nutiden dittills insett. Detta något var självständigheten. Tack vare en och annan individ

tillhörande allehanda folk, som funnos representerade på utställningen, kunde man se den i alla landens expositioner, men hemmastadd var själfständigheten endast i en utställning, den norska.

Hvem kommer ej ihåg, huru intresserad och med hvilken stor förväntan man i våras gick på upptäcktsfärd inom den blifvande utställningens område! Särskildt påminner jag mig en rekognosceringstur i industrihallen. Från virrvarret af ställningar och monterbyggare på svenska området kom jag plötsligt att stå midtför den då nästan färdiga, norska afdelningen. En glad öfverraskning, sådan man erfar, då man alldeles oförberedt träffar någon länge efterlängtad, betog mig. Här *är* jag. Det var som ljöd en morgonfrisk hälsning ut mot mig och mot alla förbigående. Månne den kom från det modiga norska lejon som stod på vakt? eller från den käcka arkitekturen? Från den gröna och röda färgen kanske någon gissar? Nej. Ej heller från någon annan detalj. Den kom från själfständigheten, som bodde i det hela. Men då det konstnärliga äfven gick som grundton genom norska afdelningen som helhet, så kan man säga, att detta glada tillrop: »här *är* jag! här är *jag!*» kom från det konstnärligt själfständiga, som gaf utställningen dess prägel och drog åskådarens uppmärksamhet från mycket norskt, som hvarken hade med konst eller själfständighet att skaffa.

Då jag endast kommer att använda norska utställningen som fotfäste för mina funderingar om själfständighet i allmänhet och i dekorativ konst isynnerhet, behöfves ingen detaljerad beskrifning af densamma. Det som präglade utställningen gjorde det dessutom på ett så öfverskådligt sätt, att norska afdelningen blir svårare att glömma än många af de öfriga och alltså ännu torde stå frisk i allas hågkomst. Det själfständigt dekorativa återfanns också mera i grunddragen än i enskildheter. Vi finna det sålunda:

a) i uppdelningen af själfva utrymmet, förmedels arkitekturen, samt i denna

b) i placeringen af de exponerade varorna, och

c) i en del af de utställda föremålen. Utställningskomitén hade haft till sitt förfogande först en större del af hallens midt- och sidoskepp i bottenvåningen därtill i den öfre läktare såväl i fonden som på sidorna och ännu en sak, trappuppgången förlagd till områdets centrum, en för totalintrycket mycket fördelaktig plats. Ett tacksammare parti att ordna fanns icke i hela industrihallen, och norrmännen förstodo att begagna det så, att alla dess företräden kommo till sin rätt.

Detta utrymme användes nu så, att resultatet blef ett stigande intresse för Norge, ju längre in man kom i dess utställning. Det ernåddes genom de arkitektoniska partiernas fördelning och genom placeringen af det exponerade.

Hvad arkitekturen beträffar började den icke att med en synlig riksgräns skilja på svenskt och norskt område. Den höll sig istället liksom litet aflägsen från gränsen, nöjande sig med att genom orneringen i läktarens balustrad draga uppmärksamheten till sitt hufvudparti. Och för att detta icke skulle gå i flygande fläng och glömmas med detsamma, hängde bonader med norska vapen på vissa afstånd ned öfver balustradens panelverk, erbjudande hvilopunkter för ögat. I centrum höjde sig arkitekturen i tvänne pylonformiga, lätta trappståndare, hvardera krönt af en prydlig, nej elegant nordlandsbåt, hvars horisontalt utliggande åror bildade ett lagom starkt afbrott i höjdriktningen. Så följde den dekorativa dubbeltrappan och invid denna fondestraden, hvilken i dekorering utgjorde en fortsättning af läktarens balustrad. De arkitektoniska elementen afslutades med en ornerad bred båge kring det väldiga fönstret, som med tillhjälp af sin gula *store,* bestod Norge med ett ständigt solsken.

Lika klar och öfverskådlig som interiören var i arkitekturen, lika samlad var dess färgverkan. Till grundton en frisk, starkt röd färg, för de skulpterade ornamenten grönt, blott dessa tvänne voro genomgående i det hela. De brötos, dels af de bonader, som hängde ned öfver balustraden och voro hållna ljust neutrala i totalton, med de starkare färgerna sparade för vapnet i midten och den detsamma omslutande eklöfskransen, dels af den färg, som

ställningsföremålen bestodo. Sådan var utrymmets anordning i stora drag, och några andra funnos icke, kan man nästan säga. Att spela detaljens roll öfverlämnades åt det exponerade, till fromma för det helas enhet.

Vid placeringen af utställningsgodset hade man följt samma idé, som härskade i den öfriga planen. Intet ultra norskt mötte vid ingången med trumpetstötar. I nedre afdelningen, egentligen en entrée till det norska Norge, exponerades sålunda varor, som på grund af sitt praktiska ändamål äro sig temligen lika öfverallt i världen och därför särdeles väl lämpa sig att förmedla öfvergången mellan de olika ländernas nationella egendomligheter. Det öfriga utrymmet i bottenvåningen kring trappan och under fondläktaren var förbehållet Sport- och turistföreningarnas dekorativa utställningar. På läktaren mötte Norge i hvardagslag och högtidsstunder: Interiören af Trondjemsdomen, Nansengruppen, husfliten m. m., och här uppe mötte äfven den självständigt dekorativa konsten, representerad i de utställda föremålen. Både i konstvärde och som självständigt arbete kulminerade den i textilkonsten. Men mera därom längre fram.

Detta var nu norska afdelningen i fågelperspektiv. Var den självständig? För att få veta detta, måste man först besvara några andra frågor, af hvilka åtminstone den första är mycket enkel. Återfann man det norska, vare sig i totalanordning, arkitekturfördelning, komposition, färgsammansättning eller något annat typiskt i någon annan afdelning af sommarens stora utställning? Härpå kan man ju utan betänkande svara nej. Norge hade sålunda icke lånat af, icke imiterat grannländerna, utan kom sådant det själf förmådde.

Men självständigheten består icke blott uti att vara olik andra, utan framför allt uti att vara sig själf. Var Norge också detta, och var det så i sin dekorativa konst? Därpå kan man svara både nej och ja.

Norsk var den nog i samtliga sina beståndsdelar. Men självständig?

Vore detta ord liktydigt med nationel i dess trånga, alldagliga betydelse, då vore frågan snart med ja besvarad. Men såväl nationel som några andra moderna talesätt: »trogen sina traditioner», på nationel grund, betyda i dagligt tal något som icke har mycket

gemensamt med att vara sig själf, och de äro i denna bemärkelse lika farliga för självständigt arbete och utveckling som alla andra band och bojor. När därmed menas, att man skall i vår tid för att vara nationel i Norge imitera norska bondarbeten från 15-16 och 1700-talet, eller för att vara nationel i Sverige idka svensk allmogeslöjd från samma aflägsna tid, då blifva vi lika litet självständiga nu, som vi voro, när de afdöda stilar sutto i katedern.

Detta är emellertid något som norrmännen gjort, men däruti ligger ej deras förtjänst vid årets utställning, om det också bidragit att skilja Norges utställning från alla andra.

Men medan vi äro inne på kapitlet om nationel konst, så låtom oss se uttrycket i dess verkliga betydelse, där det är identiskt med självständighet. De individer, som nu utgöra norska nationen, äro ju andra än de som för flere eller färre århundraden sedan lefde i samma land. Seklers odling och erfarenhet ligger ju emellan och måste skilja generationerna så mycket åt i uppfattning och utveckling att nutida alster kunna göras mindre primitiva än våra urförfäders. Därtill äro våra hjälpmedel, verktyg oerhördt förbättrade och likaså materialen. Under sådana förhållanden blir vårt arbete nationelt endast när det är självständigt, d. v. s. när det ger en sann bild af den tidsutveckling, under hvilken det utfördes. Därför, den, som fått konstens gåfva, han (hon) tolke på tonernas eller färgernas eller något annat härligt språk sitt förstående af lifvet, och han (hon) skall hafva utfört det slags nationella arbete, som allena har rätt att kallas självständigt. På grund af sin ursprunglighet skall det tilltala framtidens menniskor lika mycket, som vi nu tilltalas af hvad forntidens åstadkommo.

Att en gammal nationel konst icke kan skattas nog högt, att den är den bästa grund som gifves — blott man bygger vidare derpå, det är en sak för sig. Och att försumma studera den, det vore lika ovist, som att börja läsa nutidens historia utan att förut känna den gamla och medeltidens. En menniskas tid är dessutom så kort att hon hunne platt intet, hade hon ej sina fäders erfarenheter att tillgå, och stödja sig vid. Att studera är en *pligt,* men att imitera, det är ett fel.

Emellertid äro norrmännen på utställningen äfven nationella i ordets verkliga och bästa betydelse. Mest äro de det kanske i det yngsta de äga af sitt eget, sin dekorativa konst. Den kan icke ens kallas ung, den är ännu blott ett barn med alla ett sådants slumrande anlag och möjligheter, men naturligtvis också med dess fel, en viss störande förnöjelse med allt eget, ofullkomlighet och bristande själfkritik. Det är dock blott en tidsfråga, när dessa negativa egenskaper skola försvinna. Öfver dem behöfver man icke oroa sig mycket. Man glädje sig istället öfver de förtjänster, hvilka äro af bestående värde. Ett genomgående kännetecken för det bästa, och detta fanns som sagdt på textilafdelningen, är en ovanlig helhet i kompositionen. Det väsentligaste är framhållet, och det öfriga blir verkligen underordnadt. En annan förtjänst är att de i sin dekorativa konst begagna färger, som icke ha med modet för dagen att göra och därför kunna förespås ett längre lif och äro möjliga en fortsatt utveckling. Så vida man kan döma af utställningen äro den unga konstens utöfvare icke imitatörer af hvarandra, utan självständiga såväl i valet af motiv som i behandlingen af dem.

Om självständigheten är att vara sig själf, så skulle det ju här varit detsamma som att vara Norge, vara ett uttryck för dess natur, både landets och folkets. Låtom oss taga en ögonblicksbild af det mest karakteristiska af detta för att se, om det äger drag, som kunna, om än svagt, återfinnas i utställningens dekorativa konst.

Norge såsom land är storslaget, väldigt i konturer, men ej så mångfaldigt som t. ex. Sverige, rikt på starka färger, men äfven på förtonade, fullt af ståtlig skönhet och imponerande allvar. Föga åtkomligt för den jämlikhetsälskande civilisationen, utom där turistintresset fordrat det. Jordmånen ger mer stenar än bröd, hvilken hårda spis gifver otroliga krafter och dito uppfinningsförmåga plus det goda rådet: Hjälp dig själf.

Och Norge såsom folk? Det är här som annorstädes en konsekvent fortsättning af naturen, dess krönande afslutning, dess krona. Det har från barndomen skådat upp mot de »höje fjelde», och det har lärt sig älska det höga, det väldiga och storslaget sköna. Det har med arbete hållit sig fast vid sin fotsbredd jord, lärt känna dess

resurser och sin egen förmåga att begagna dem. Stormarna som ryta mellan fjäll, öfver haf och fjord, ha vant dem vid faror och gifvit dem mod, äfven trots. Vintermörkret har samlat dem i dalarna och berättat vidunderliga sagor om allt, som händer utanför den varma stugan. Midnattssolens sken har hvilat sig på bergens högsta toppar och lockat till samkväm både människor och troll.

Resultatet af detta inflytande är ett folk, storslaget, medvetet om sin kraft, modigt, älskare af det ståtligt sköna och det underbara, konstnärligt, fantasirikt i viss mening. Stämmer icke denna deras natur med karakteren i deras utställning, med det enkla, öfverskådliga i planen — det storslagna är också enkelt — med det mera vackra och friska än förfinade i interiören, med färgerna i arkitekturen och den dekorativa konsten? Till och med deras mod går igen i deras utställning. De hafva ju mod att vara sig själfva. Deras konst är visserligen för ung för att ännu kunna afspegla mycket af allt detta, men hufvudsaken är, att den gör det efter förmåga och att den uppskattar och förstår sitt eget. Häruti handla norrmännen endast så, som alla, både greker och romare och andra, hvilkas namn nämnas i sammanhang med mensklighetens stora konstperioder, gjort före dem. Konsten, den som finnes i ord och toner, i skulptur, i målar- och dekorationskonst, i konstslöjd, d. v. s. densamma som lika ofta saknas både i ord och toner, i skulptur, i taflor, i dekorering och i den s. k. konstslöjden, sönderfaller ej i så många delar som det finnes tidsåldrar och nationer, utan är, tiderna igenom, en och densamma. Dess många namn, den egyptiska, den grekiska konsten etc., komma sig blott af de olika drägter den bär och de olika språk den talar, efter landet där den för tillfället är bosatt. När den af någon anledning byter om vistelseort, tager den ej sin gamla skrud med sig. En ny sådan fordrar konsten som tribut af dem den lyckliggör med sin närvaro, och drägten måste vara så beskaffad, att den lämpar sig efter det nya hemmets förhållanden. Och för att detta icke skall falla sig svårt, uppträder den i början så liten och obetydlig som ett barn, ej som en drottning, hvilket den ju är.

Att norrmännen tagit vara på sin rättighet att kläda den nykomna konsten i enlighet med sin nationella förmåga och vilkor, däruti låg deras öfvervikt vid 1897 års utställning. Så enkelt detta än blir i början, tager konsten ej anstöt däraf, den är van vid det, ty det hör till regeln, ej till undantagen.

Deras konst är visserligen för ung för att ännu kunna afspegla mycket af allt detta, men hufvudsaken är att den gör det efter förmåga och att den uppskattar och förstår sitt eget.

Härmed är icke sagdt, att det utmärkande för konstnärlig själfständighet är, att den låter sig stängas af geografiska eller nationella gränser eller att t. ex. en norrman icke skulle förstå och förmå och vara berättigad återgifva annat än norskt skaplynne. Nej, själfständigheten gifver oinskränkt frihet att taga för sig af allt hvad världen har att bjuda och att begagna detta som man kan. Så som man *kan*, däruti ligger begränsningen, den enda som finnes. Men det visar just styrkan i den norska själfständigheten, att den förmår i dessa tider af alltings gemensamhet, hålla sig så fri från det förslappande inflytande, som det moderna har. Och denna styrka är en borgen för den dekorativa, såväl som för den öfriga norska konstens lyckliga framtid.

Rättigheten att vara sig själf så i konst som annat är icke blott norrmännens, den är hvarje folks, hvarje menniskas. Men, det finnes ett svårt men, själfständigheten är icke hvarje folks, hvarje menniskas. Den är det åtminstone icke i lika hög grad. Den är heller icke samtidigt lika stark hos alla nationer, utan är hos några i stigande, hvilket antagligen nu är fallet hos Skandinaver eller nordbor öfver hufvud taget; hos andra i aftagande, och åter hos andra hvilar den sig alldeles, för att få nya krafter, skola vi hoppas. I förhållande till själfständighetens styrka står nog känslan af rättighet att vara till och modet att uppträda i öfverensstämmelse därmed.

Men det är icke blott alla konstutöfvares rättighet att vara själfständiga, hvar och en efter sin medfödda begåfning, det är också deras skyldighet, äfven det i mån af förmåga. Det är en

skyldighet, först och främst därför, att det sanna alltid är en skyldighet, men sedan också ur rent praktisk synpunkt. I en uppsats, »Skulptur Fund i Pergamon» (sid. 34 »Billed kunst») skrifver Julius Lange följande: »For Kompositioner af det antike Maleri gjaldt den Regel som Qvintilian har udtalt, att Kunstnerne drage omsorg for at skille Figurerne inbyrdes ved et *mellemrum*. For at skyggen af den ene icke skal falde over den anden». Är detta icke en gyllene regel, äfven om den öfverflyttas på lefvande gestalter? särskildt på en nations konstnärer, kompositörer, af hvad slag de vara må? De borde alltid skiljas åt med ett mellanrum, stort nog för att den ene ej behöfver stå i skuggan af den andra. Och mellanrummen uppkomma helt naturligt genom hvarje konstnärlig individs ursprungliga syn på tingen. När det yndige Danmark, det fjällhöga, friska Norge, det härliga Sverige blifva sig själfva i sin konst, då blifver mellanrummet, olikheten, dem emellan så stor att intetderas konstnärer behöfva arbeta i mörkret, d. v. s. under det skadliga inflytandet af den andres slagskuggor. Det är, som år hade gått, sedan de dagar, då den moderna skaparförmågan sökte handleda oss, men det är inga år — endast en utställningssommar. Så kort den än var, har den dock gifvit mönsterritare och dekoratörer mera än hela 1800-talet gjort: Den har gifvit oss ett klart medvetande om hvarje individs rättighet till själfständigt arbete i enlighet med hvars och ens medfödda begåfning.

Att hädanefter komponera efter diktamen eller »stå i flock! stå i flock!» kommer därför aldrig mer i fråga »i denna kungens tid».

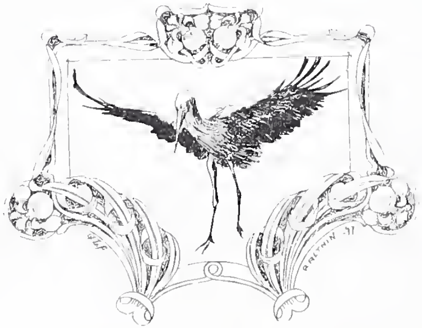

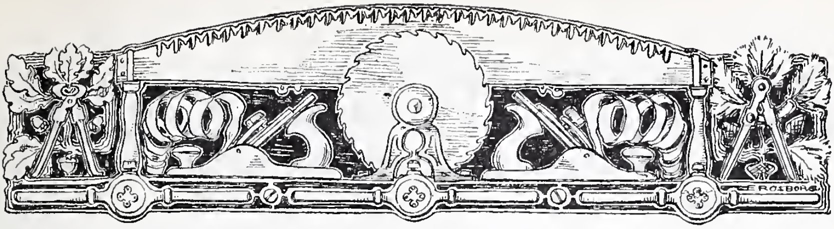

Studier i Svensk husflit vid årets utställning.

Af

A. J. Krogh.
(Christiania.)

Landthandtverket är i regeln enskildas arbete och ingår under det mycket använda svenska ordet, hemslöjd, som närmast motsvarar hvad vi kalla husflit. Denna i Sverige högst betydliga verksamhet var på ett ganska förträffligt sätt representerad på detta års utställning i Stockholm. Jag tror, att jag i afseende på anordning och »intensitet» vågar sätta denna utställning till och med öfver den svenska maskinafdelningen eller vår egen fiskeriafdelning. Svenskarna hade samlat alla sina husflitsarbeten i en egen byggnad, nämligen i den ena hälften af det Nordiska Museet och ordnat det hela i tjugusju stora kollektivutställningar med tillsammans omkring 2,500 utställare och cirka 12,000 nummer. Skulle jag gifva dessa utställningar ett gemensamt namn så ville jag kalla dem Sveriges nya etnografiska museum; ty aldrig har vid någon utställning — det tror jag för visso — varit samlad en sådan mångfald alster af olikartadt arbete, som så väckande direkte hänvisat på ett helt folks kultur och lefnadssätt. Hvad som vid dessa stora länsutställningar gör den största verkan äro de vidt skilda riktningar, i hvilka allmogens arbete bedrifves i landets olika delar.

Begåfvo vi oss längst upp i norr till Norrbottens länskomités utställning fingo vi se, att den europeiska kulturen ännu ej satt det minsta spår på dessa arbeten. Kollektivsamlingen visade oss *bondens* handtverk. Först fanns en samling af äldre, begagnade föremål

hörande till beklädningen, husgerådet, redskap och smycken och därnäst snart sagdt allt möjligt för landtfolkets behof, som nu utgör detta läns vidtomfattande husflit.

Samlingen började med snickareverktyg, fortsatte med något möbler, bord, skrin, tråg o. d., redskap för jordbruket, särskildt utmärkta smidda arbeten såsom liar, hackor, grepar och plogar, knifvar, tänger och andra verktyg, messingsarbeten och silfversaker, tobaksdosor, pipor, m. m.

Jag måste särskildt fästa mig vid en platta, på hvilken var anbringad en mycket instruktiv samling af yxor och bilor. Oaktadt dessa voro förfärdigade i Piteå och således tämligen nära hafvet, kunde jag icke upptäcka en enda yxa eller bila, som var absolut lik det högt uppdrifna svenska fabriksarbetet af denna art, hvilket är ganska starkt påverkadt af de moderna amerikanska formerna. Piteå-yxorna voro rent konstsmide och om eggen var lika god som utseendet och formen, så skulle jag, om jag vore timmerman eller timmerhuggare icke kunna tänka mig ett präktigare verktyg. Det fanns också särskildt på smideshandtverkets område många olika föremål såsom låsinrättningar och sälbössor, verktyg såsom skrufmejslar, gängsnitt och annat, knifvar, saxar — allt i regeln särdeles vackert arbetadt.

Så kom en ovanligt vacker samling skodon för män, kvinnor och barn. Pälsfodrade, hel- och halfskaftade resstöflar samt lappskor. Allt detta arbete var handsydt och kunde närmast liknas vid våra s. k. »Lauparskor» men af betydligt finare material samt omsorgsfullare och vackrare utfördt.

Af de olika små handtverken fanns icke så litet representeradt, ja till och med portföljmakeriet synes trifvas i Norrbotten, ty små väskor, stora penningpungar och vackra tobakspungar voro utställda; vidare funnos där rep af vidjor och trädrötter, utmärkt hornlim, korgarbeten o. s. v. Af stor betydelse för denna landsdel skall jag, i det jag gör honnör för Norrbottens län, till sist nämna länets betydliga produktion på beklädnadsväsendets område. Sågo vi efter, så funno vi att Norrbotten »försörjer sig själf» med kläder för detta lifvets behof från ull och lin, ullgarn och lingarn ända till den goda

vadmal, som passar för trakten — från drällväf o. s. v. ända till flanell och gardiner; specialiteter såsom band, snören och tömmar, förmaks- och gångmattor, draperier o. s. v.

I allt detta stod ej att finna minsta påverkan utifrån; det var ett så äkta allmogearbete, som om det icke funnes järnvägar och godtköpskrämare till i världen. Det enda, som gjorde mig ledsen i Norrbotten var länets meddelande, att det egde 60 slöjdskolor för »träslöjd» och 60 dito för »kvinlig slöjd», men lyckligtvis hade icke Norrbotten skickat sin skolslöjd till Stockholm. Här bör också nämnas länets förträffliga skidor, låt mig genast kalla dem lappskidor, men i många variationer. I skidor äro vi ju själfva absolut starkast; men jag fann dessa skidor vara af ett sällsynt felfritt, fint material och just sådana jag såsom pojke *försökte* göra dem åt mig.

Efter att så länge hafva sysselsatt mig med landets nordligaste del kan jag icke nu begifva mig nedåt Sverige utan att först hafva sett på Vesterbottens utställning. Oaktadt jag, såsom synes, var högst intagen i Norrbotten, vill jag dock nämna systerlänet med ära. Visserligen var samlingen icke så instruktiv, men där fanns rätt mycket godt och solidt både i garn, väfnader och mattor. Vesterbotten hade dessutom äfven utställt förträffliga skidor. Det fanns tillsammans sex skidutställare i länet, och skidorna voro för det mesta af utmärkt material och i regeln vackert arbetade. Därjämte funnos åtskilliga jagt- och sportartiklar utställda, hvaribland de finaste jagthandskar af hund- och sälskinn liksom de präktigaste jagtstöflar, nästan lika dem i Norrbotten. Sveriges yppersta skidutställning var anordnad här invid nämligen i Jämtlands länskomités afdelning. Det var kamrer Sahlin i Östersund, som här hade att visa en mycket fullständig samling af de mest olikartade typer; där funnos särskilda former för lös snö (mycket breda och starkt uthålkade) och andra typer såsom längdskidor, lappskidor, sportskidor o. s. v. samt slutligen en typ, hvilken hos oss skulle gå under namnet normalskida eller utvecklad Telemarkstyp. Äfven här var materialet utsökt. Herr Sahlin är antagligen Sveriges förnämsta skidkonstruktör.

Innan vi lämna dessa nordliga trakter för att skynda förbi åtskilligt in uti Sveriges hjärta, skola vi betrakta några solidare husflitsarbeten, som voro utställda invid Vesternorrlands läns rum. Det var intet mindre än ett riktigt gediget skeppsankare i draggform, antagligen bestämdt för en duktig fiskarskuta, samt ett par timmerslädar. Dessa föremål voro så solida och goda att juryn fäste sig vid dem, ehuru de icke funnos i katalogen. Vesternorrland hade på det hela en mycket god utställning, till största delen af samma slags allmogearbeten som nämnts härofvan; dock började redan här att visa sig en mera påverkad husflit. Af manligt arbete började här musikinstrumenterna, särskildt violinerna att göra sig starkt gällande. Det vackraste af manlig husflit i denna samling och det näst vackraste inom hela utställningen fanns i Vesternorrland; det var en särskild monter med konstsvarfveriarbeten i svart och hvitt, trä och ben.

Innan vi lämna galleriet vilja vi se på en 64 år gammal hustru eller piga, Sofia Andersson, som satt där och knypplade. Det var i Östergötlands läns utställning hon hade sin plats. Det var intressant att studera denna gamla kvinnas utseende — det afmagrade men fina, intelligenta ansiktet — man kan här tryggt säga, att arbetet hade adlat, ty hennes språk, hennes tal och svar kunde väl hafva varit den finaste världsdams. Hon hade fast anställning dels såsom knypplerska, dels såsom hjälplärarinna i en knypplingsaffär, som utställde inom länet. Jag såg henne arbeta vid tre tillfällen; näst sista gången var hon nästan färdig med ett konststycke, en fin näsduk. Den kostade 100 kronor, och gamla Sofia hade hållit på med den i 6 månader. Hon hade nu just börjat ett nytt arbete med 600 par pinnar eller 1,200 trådar. På min fråga om hennes dagliga förtjänst svarade hon mycket blidt, att nu kunde hon förtjäna sina 50 öre om dagen.

Kopparbergs länskomités utställning, antagligen den största af länens kollektivsamlingar, var i sitt slag lika nationell som Norrbottens. De vackra daldräkterna, som ju ännu hållas högt i ära, möjliggöra eller rättare sagdt fordra ett mera helt allmogearbete än i de trakter, där påverkningen utifrån har fått säkrare fotfäste.

Kopparbergs län kunde därför också såsom jag tror framvisa den rikhaltigaste och kraftigaste utställning från landsbygden, oaktadt en del både af väfnader och handtverksarbeten måste hänföras till den mera utvecklade fabriksindustrien. Anordningen och det hela verkade obetingadt såsom det kraftigaste allmogearbete. Såg man upp åt väggarna på de upphängda tygerna och draperierna, så lyste de i en liflig och rik färgprakt, och de utställda daladräkterna voro storslagna i form och färger. Men det var icke endast väfnader för kläder och dekorering, som slogo an, också dukväfvar och dräll funnos där vackert arbetade, äfvensom kragar, band o. s. v. i stor mångfald. På beklädnads- och lyxarbetenas område må här också nämnas de vackra skinnarbetena såsom pälsar, tröjor, fodrade skinnfällar och mattor, vantar och handskar.

Bland verktyg och dylika hjälpmedel fanns icke så synnerligen mycket, dock åtskilliga spinnrockar och andra redskap. Hvad som mest intresserade af dalmasarnes handtverk voro smidesarbetena, liarna. Dalliarna äro ju mycket berömda för sina vackra former, och de kunna antagligen sättas öfver de finaste fabriksliar, men jag tror icke, att de hade skickat det bästa till utställningen. Yxor och knifvar höra också till länets husflit. Af metallarbete såsom klockor och bjällror funnos flere vackra prof, likaså åtskilligt träarbete och snidade leksaker. I musiken måste dalkarlarne vara synnerligen förfarna, ty de visade rätt många prof på instrumenter från orglar till violiner och guitarrer. Utom detta och mycket annat hade de också utställt timmerkälkar och två båtar i den svenska fiskeriafdelningen.

Men låt oss nu lämna det rent nationelt svenska för att se litet på hvad Östersjöns vågor kunna verka på landets sydligare trakter och sedan öfvergå till »konst- och kulturhusfliten» i städerna.

En tur ifrån Dalarna till Sveriges sydligaste landskap var lätt att företaga i museibyggnaden. I verkligheten är afståndet ungefär detsamma som en resa mellan Kristiania och Norra Trondhjems amt.

Vi låta därför nu Blekinge blifva föremål för våra observationer. Om någon skulle vilja göra en jämförelse emellan allmogearbetet i

Sveriges olika provinser på utställningen, ville jag anbefalla först en tur till Norrbotten, därifrån till Kopparbergs län och så till Blekinge. Jag vågar påstå, att intrycket var, som hade man besökt tre olika folkslag, och dock var alltsammans svenskt. Blekinge synes vara det landskap, som först af alla har ersatt allmogearbetet med en modern hemindustri, och så visade sig detta sålunda på utställningen, att man måste utbrista: »Det här var ju vackert».

Huru länge och på hvilket sätt denna kulturpåverkning har fortgått, och hvarthän den har fört är här icke platsen att utveckla. Utställningen är anordnad af Blekinge läns Kongl. hushållssällskap. Blekingeutställningen visar också en annan sida af arbetet, nämligen att detta är en trogen afspegling af folkets utveckling, och att den stora allmänheten reformerar sig själf, när den jämna utvecklingen icke störes eller skämmes bort. När Blekinge hade en verklig allmogehusflit, det är mig omöjligt att påvisa.

Det följer af sig själf, att de nationella beklädnadspersedlarna här icke äro så framträdande som i de rena bondelänen; de flesta väfnader voro här dukar och servietter, dynor, kuddar och gardiner; här fanns också en smula handspunnet garn, nyttighetsföremål såsom mattor och korgar i många former; vidare föremål, som närmast hörde till lyxsaker såsom fina draperier, väfda band, konstbroderier och toalettartiklar.

I det dekorativa facket arbetas här mycket ifrigt, måhända för ifrigt. Det fanns dekorativa möbler, som verkligen kunde betecknas såsom vackra: soffor, bord, stolar o. s. v. Men att resultatet vid detta slags dekorativa arbete aldrig riktigt uppväger de gjorda ansträngningarna, det visade också denna utställning.

De kraftigaste försök i dekorativ väg voro en kakelugnsskärm i rococco samt några dekorerade barnmöbler, hvilka dock voro föga lyckade. Långt vackrare voro då tvenne sköldar af trä, på hvilka funnos uppsatta ett hundratal olika små dekorerade föremål såsom skedar, askar, tinor, byttor, spann, tofflor o. s. v. Detta var en vacker och säkerligen också lönande husflit, sådant som turister gärna skaffa sig.

Hvad stilriktningar angår så funnos här försök i arabiskt mönster, marockansk stil o. s. v. Grannlåt, grannlåt öfverallt. En docka i Blekingsdräkt och möbler i allmogestil kunde ingalunda uppväga den stora motvikten.

Af godt allmogearbete vill jag dock nämna ryktkardor, ullkardor, smörtjärnor, och af verkligt fin husflit vackra halmarbeten. Bland de vackraste husflitsarbeten voro en del snidade hästar. Mannen, som snidat dem, måste hafva varit en verklig konstnär, ty oaktadt djuren voro fint putsade, stodo de där i olika ställningar så lefvande som verkligt konstarbete. Blekinge visade således en fin samling; man hade försökt sig och icke utan framgång i åtskilligt, men jag skulle önska, att Blekinges ungdom åter måtte finna vägen tillbaka till sina Blekingedräkter och sin allmogestil.

Då vi nu lämna länen för att iakttaga städernas husflit, vilja vi, då Göteborgs stads utställning låg i närheten af Blekinges, här kasta en blick på stadsarbetet. Göteborgshusfliten var icke särdeles starkt representerad, men det som fanns var jämnt och vackert. Inom det kvinliga arbetet börjar stadsinflytandet att starkt göra sig gällande i broderier af silke, ull och metalltråd, däribland ganska vällyckade saker. Därnäst förekom åtskilliga slags draperier, gardiner, bonader, afdelningsskärmar i stor myckenhet. Af manligt arbete funnos åtskilliga ramar och skrin, förträffliga borstar o. s v. men isynnerhet hamradt messingsarbete, lampetter o. d., allt jämnt och vackert arbete, brukbart fast utan synnerligt konstnärligt värde.

Största kraft i stadshusflit visade Stockholms stads stora kollektivutställning. Husfliten är så stor i Sveriges hufvudstad, att två af de största affärerna hade dragit sig ned i industrihallen, där arbetet i form af »industri» fanns placeradt i närheten af vår norska afdelning. Vi som befatta oss med den rena hemslöjden, skola icke våga oss på dessa präktiga samlingar, utan hålla till där vi äro nämligen i museibyggnaden.

Det hade i de samlingar vi redan besökt funnits ganska vackra saker i s. k. läderplastik, hvilka vi gått förbi. Men i Stockholmsafdelningen måste vi särskildt betrakta denna konstart. Vi böra då

först nämna Fröken Lydia Lindberg med en fulländad utställning af gyllenlädersarbeten särskildt för beklädnad af konstmöbler. Arbetet i denna samling var så fullkomligt, att det väckte icke endast kännares utan äfven allmänhetens uppmärksamhet. Lädrets fina bearbetning, teckningens fulländning och dekorationens lifliga, men säkra grepp samt färgernas harmoni skapa i dessa arbeten ett resultat af stort praktiskt och konstnärligt värde.

I närheten exponerade tvenne systrar, Helena och Ingeborg Holck, två riktigt dekorativa damer, den ena porslins- den andra gobelinsmålarinna. Den första utställde gyllenläder, om också icke så fulländadt som det redan nämnda, så dock mycket respektabelt. Därjämte visade hon en mycket vacker samling dekorativ keramik. Ingeborg Holcks gobeliner, historiska bilder, amoriner o. s. v. visar konst i arbetet; den dämpade färgtonen förenar teckning och dekoration till verkningsfull enhet.

Från gyllenläder och gobelin skulle vi nu fästa oss något vid broderiet. Det finaste i denna art funno vi midt uti ett af Stockholmsutställningens rum. Det var Fru Rosa Holmström som framträdde såsom den yppersta representanten för denna moderna husflit. Hviken dam är det väl, som icke antingen broderar eller har broderat? I Paris 1878 såg jag ett silkesbroderi i den grekiska afdelningen; det var fåglar — guldfåglar — som lekte ibland blommor. Jag kan ännu se hela bilden, och på samma sätt är det med Fru Holmströms skärm. Den var en af de saker, som man minnes. Den stora allvarliga hunden ser så trofast på oss, han står där fin och glatt utan ett enda fel i hårens läggning eller i de förträffligt härmade färgerna. Det är en trogen kopia af en målning, så att själfva teckningen är konst och måste såsom sådan betraktas. De tusen och åter tusen stygnen voro gjorda med en sanning och en kärlek till arbetet, stor nog att skapa ett felfritt verk. Broderiet hörde dessutom till dessa som äro fullkomligt lika på båda sidor.

Så intressant som det i denna stora mångfald af utmärkta, olikartade saker kunde vara att fortsätta i detalj, måste vi dock nu lämna enskilda föremål och namn för att taga en sista allmän öfver-

blick af husfliten i Sveriges hufvudstad. Kollektivsamlingen visade oss, att de flitiga Stockholmarna, unga och gamla, arbeta så vackert och ädelt, att de kunde vara mönster för många kulturfolk. Vi kunna nästan icke tänka oss någonting, hvilket bedrifves såsom handtverk eller fabriksindustri, som icke äfven öfvas såsom husflit — aldrig ingripande i de stora industrierna, men känsligt och vackert utfyllande, där något fattas i dessa. Allt, som så att säga icke kan vara handtverk, »som icke lönar sig» och allt i arbetet, som icke är fabriksindustri, det är husflit.

När vi företrädesvis valt Norrbotten, Kopparbergs län och Stockholms stads utställning till föremål för våra betraktelser, så har detta icke skett för att misskänna någon af de andra läns- och stadsutställningarna. För att precisera den svenska husfliten är det nödvändigt att fästa sig vid olika ståndpunkter i arbetet och det är lätt förklarligt, att vi då valt såsom vi gjort. Vi hafva fäst oss vid det rena opåverkade bondearbetet i Norrbotten, det nationelt utvecklade i Kopparbergs län och det konstnärliga, tekniskt fulländade i Stockholm. Inom de öfriga samlingarna funnos öfverallt föremål, hänförliga till någon eller några af dessa kategorier, och hvilka ofta nog kunde sättas lika högt, som det vi nu beskrifvit.

Och nu slutligen begagnar jag tillfället för att säga, att dessa sommardagars studier af den svenska allmogens husflit och slöjden i städerna har skänkt mig den gladaste öfverraskning. Denna stora flit hos hela det svenska folket, det öfverallt i landet kraftigt pulserande arbetet, den vakna, kunniga ledningen bland Sveriges högre samhällsklasser, allt pekar på en rik och lycklig framtid för Sverige, hela folket till heder och välsignelse.

Våra porslinsfabriker.

En utställningsstudie

af

E. G. Folcker.

Midt emot hvarandra, vid hvardera sidan af den väldiga båge, som skiljde industrihallens kupol från dess långskepp, intogo våra två stora porslinsfabrikers ståtliga etalager tvenne lika bemärkta som välförtjänta hedersplatser. Denna placering var en af de lyckligaste i vår på olämpliga anordningar tyvärr så rika svenska afdelning; båda, hvar i sin art, af förträfflig dekorativ verkan, visade oss dessa montrer de ypperliga, i mångt och mycket öfverraskande resultaten af de båda fabrikernas senaste och nuvarande verksamhet. Den så bestämdt skiljaktiga beskaffenheten hos dessa resultat, gjorde, att någon jämförelse dem emellan till den ena eller andra fabrikens förmån eller nackdel icke rättvisligen kunde komma i fråga; de syntes bägge lika väl rustade, utan fruktan och tadel hafva kommit till årets stora täflingskamp.

En återblick på Gustafsbergsfabrikens verksamhet ett par tiotal af år tillbaka i tiden visar oss samma förfall eller rättare lägervall i konstnärligt afseende som vi finna inom den keramiska produktionen i allmänhet hos oss såväl som i andra länder.

Anlagd under en tid, då denna konstnärliga nivå var som allra lägst, har fabriken saknat de stora traditioner, på hvilka Rörstrand kunnat stödja sig; dess produktion har från början i främsta rummet gått ut på nyttighetsföremål, och att den därvidlag lämnade skönhetskrafvet å sido var ett fel, om hvilket den ingalunda var ensam.

Ännu vid världsutställningen i London 1871 — då ett betydande uppsving redan visat sig i de flesta europeiska länders keramiska konst — yttrar den officiella rapporten om våra två svenska fabrikers utställningar, att de ej äga något, som rekommenderar dem ur artistisk synpunkt, att deras modeller täfla med hvarandra i dålig smak och tillägger, att det är sorgligt att veta, att det dock finnes marknad för dem. I detta senare faktum är det vi i själfva verket ha att finna orsaken, hvarför våra porslinsfabrikers produkter i estetiskt afseende varit så beklagligt underhaltiga. Det har funnits en stor marknad för dem sådana som de varit, och ej nog härmed, marknaden har fordrat dem så och icke annorlunda. Så länge »profresanden» såsom exponent af puklikens smak har varit fabrikens estetiske rådgifvare, har konstnärens ord — om han tillfrågats — ej vägt mycket i vågskålen.

Detta sakernas tillstånd har — blott alltför synbart — fortgått långt in på våra egna dagar. Det är först under de allra senaste åren som den stora våg, hvilken genomströmmat andra länders konstslöjd, äfven nått våra aflägsna stränder och icke minst inom vår keramik framkallat den märkliga uppblomstring, vi nu hafva glädjen att bevittna.

Det torde vara allmänt bekant, att denna blomstring står i närmaste sammanhang med verkliga, utbildade konstnärers anställande såsom artistiska ledare eller medarbetare vid fabrikerna. Hvad Gustafsberg beträffar är hr Gunnar G:son Wennerbergs namn sedan ett par år förbundet med den konstnärliga vändning fabrikens produktion tagit och som på ett så slående sätt kom till synes i dess utställning. Framsteget var här så mycket mera i ögonen fallande, som fabrikens utställning omfattade äfven åtskilliga pjeser från en föregående utvecklingsperiod. Hit hörde dessa i sin art förträffliga parianstatyetter, hvilka dock, emedan de i de flesta fall äro reproduktioner af statyer i full, stundom kolossal storlek, göra samma estetiskt otillfredsställande verkan som all dylik förminskad skulptur jämförd

med den gamla Sevres- och Wiener-bisquitens eleganta små original-grupper och statyetter. Hit hörde äfven, och i främsta rummet, dessa »porslinsmålningar» i ordets inskränktare betydelse, anbringade på fat eller vaser och framställande porträtt, landskap eller kopior af bekanta målningar. En typisk pjes af denna art var den kolossala vas, som intog en af utställningens hufvudplatser och var målad med en kopia af Bouchers *chef d'oeuvre,* Galateas triumf i vårt Nationalmuseum. Att på detta sätt se en målning, tagen ur sin naturligt begränsande ram och sammanböjd i cylinderform, så att dess höger och vänster öfvergå i hvarandra, så att gudinnan med najader och tritoner framföres i ett slags ofattlig kretsgång mot bakgrunden af ett haf utan början eller slut, detta verkar genom själfva sin orimlighet så förbryllande, att någon estetisk njutning är omöjlig af den för öfrigt med högsta finess och elegans gjorda kopian. Denna art af keramisk dekoration, hvilken som bekant utgjort en hel riktning både hos oss och i andra länder, faller till föga inför ett enda af t. ex. de små prydnadskärl i Wedgwoodstil, hvilka voro en af de många förträffliga nyheter fabriken presenterade. Denna eleganta teknik med dess relief-ornering i hvitt på bakgrund af bleka nyanser i blått och andra färger, lämpar sig synnerligen för hr Wennerbergs konstnärliga skaplynne. Benämningen Wedgwoodstil kan för öfrigt endast referera sig till tekniken, ty om också i några fall denna stils egendomliga karaktär blifvit upptagen, har arten här både i afseende på formgifning och ornering fått en fullt originell och självständig behandling. Det är en växtornamentik af fullt modern hållning med lätt stiliserade blommor och blad, som pryder dessa fint formade små vaser och skålar.

Den låga reliefen med dess stundom genomskimrande bakgrund förutsätter gerna små former och spädare växtmotiv: snödroppen, vincan i sin naturliga storlek, göra sig förtjusande, och större växtformer, såsom lager, hafstång och andra i stark förminskning äro af ypperlig verkan. Växtornamentik i färg är allt sedan porslinets första tid dess legitima dekorationssätt, och hr W:s största berömmelse är den utveckling i modern riktning, som denna ornamentik under hans ledning vunnit i Gustafsbergs-fabrikens produktion. Hit hörde de många, med sådan förkärlek upptagna gamla formerna, hvilka under en förträfflig ornamental behandling vunnit

nytt lif. Jag nämner särskildt de olika genombrutna skålarna med narcisser eller tazetter såsom motiv, de långsträckta fyrsidiga jardinièrerna, där tulpanen begagnats med en verkan, lika lycklig i dekorativt som konstruktivt afseende; de vackra garnityren af låga frukt- och blomsterskålar med guirlander och bordyrer af Gustaviansk hållning.

Fullt originellt framträdde hr W:s konst i de mångfaldigt växlande prydnadskärlen, vaser, fat o. d. med blomstermotiv i skilda arter af stilisering. Den praktfullaste af dessa var den kolossala vasen med vallmoblommor i rika färger på botten af strödda småblommor i guld; af ypperlig dekorativ verkan var en vas med stiliserade svärdsliljor och bandornament på grön bakgrund och med kraftiga konturer i guld. Samma goda stilisering återkom i flere af de stora faten i majolikafärger och genomgick för öfrigt mer eller mindre utbildad hela denna art af fabrikens nya produktion. Ypperligast och mest originellt framträdde den dock i det blomdekorerade bordsporslinet. Denna ytterst viktiga art af keramik har hos oss mera än någon annan varit stadd i dekadans, och det är Gustafsbergs stora förtjänst att först hafva återupptagit den till verkligt konstnärlig heder och värdighet. Utställningen visade flere nya mönster i detta sedan ett par år redan kända och värderade dekorationssätt. Det är allt jemt svenska blommor lätt stiliserade, ordnade i olika grupperade och rytmiskt verkande figurer kring kärlens bräddar och kanter, som karaktärisera denna nya dekorationsstil, en »flora suecica» af ojämförligt större konstnärligt värde än de botaniska diagram som under motsvarande namn tillhöra den kungliga danska porslinsfabrikens produktion.

En nyare utveckling af samma dekorationssätt förekom på en serie praktkoppar med fat, där blommorna under form af bordyrer fått en mer naturalistisk hållning och där deras färgverkan höjdes af en bred guldkant såsom bakgrund.

En annan ny och högst omfattande art af Gustafsbergs produktion var prydnadskärl i olika färgade glasyrer af dels enkla, dels blandade toner och med ytterst växlande former från de största trädgårdskrukor till små blomvaser och skålar, alla af god, stundom ypperlig formgifning.

Totalintrycket af fabrikens utställning blef, att dess väsentliga produktion är anlagd på servisporslinet samt på den keramik, som tillhör konsten

i hemmet i denna konsts vidsträcktaste omfattning, och att det lyckats åt båda dessa arter gifva en verkligt konstnärlig prägel, som på ett glänsande sätt afsticker mot föregående smaklösheter. Utställningen visade också, att dessa lyckliga resultat äro att tillskrifva en enda konstnärligt ledande kraft, som genom förträffliga resultat i många riktningar ådagalagt en sällsynt mångsidig förmåga och på samma gång trycker en personlig prägel af måttfull, distinguerad konstnärlighet på allt det som af honom skapats eller indirekt påverkats. Till de resultat denna utställning visade kan man därför med allt skäl lyckönska Gustafsbergs fabrik och i ännu högre grad vår svenska allmänhet.

Att vara bärare af ett stort namn, då man ej själf skapat det namnet är en vansklig sak. Det är frestande att lefva på fädrens ära utan att söka vinna en egen, och den frestelsen synes ofta nog blifva allt för stark för såväl personer som institutioner.

Rörstrands porslinsfabrik äger äldre anor än någon annan af våra svenska manufakturier, och det måste erkännas, att den berömmelse, som den vann under sin gamla, klassiska tid, under senare perioder, långt in i våra dagar, ingalunda kunnat vid makt hållas.

Men likasom Rörstrands första tillverkning inföll under tider då en starkt utpräglad stil kännetecknade alla arter af konstindustri, en stil, som haft nog af allmängiltighet och lifskraft att tjusa äfven vår tid; så fortlefde den gamla fabriken under åratal af allmänt konstnärligt förfall, och då den naturligtvis hvarken ville eller kunde åter och åter reproducera de gamla härliga modellerna, gick dess produktion i tidens anda och efter dess kraf, hvilka nu på oss göra intrycket af att i konstnärligt afseende ha varit ytterst ringa. Under hela denna tid gick dock fabriken i tekniskt afseende oupphörligt framåt; och om också vid de många världsutställningar den uppträdt, det konstnärliga värdet af dess alster stundom blifvit starkt ifrågasatt, har dess gods, dess glasyrer alltid rönt det högsta erkännande.

Hvar och en som följer med vår konstindustriella utveckling vet, att sedan någon tid tillbaka ett vackert uppsving gjort sig gällande inom Rörstrands konstnärliga produktion, men sådan som denna produktion i samlad

grupp visade sig på utställningen, blef den dock en lika stor som glädjande öfverraskning.

Att kalla denna företeelse en renässans, är icke att rätt beteckna dess verkliga innebörd, ty den yttrar sig ej i något återupptagande af fabrikens kända gamla tillverkningar, något hvarpå Meissen- och Berlinfabrikerna däremot för närvarande grunda sitt förnämsta anseende. Rörstrands nuvarande produktion bär alltigenom originalitetens och modernitetens prägel, den synes beteckna en blomstring sprungen från en ny och frisk rot: konstnärlig individualitet.

Hr *Alf Wallander* är som bekant fabrikens artistiske *adjoint,* men bredvid hans namn visade oss utställningen såsom fabrikens medarbetare sådana konstnärsnamn som *I. G. Clason, Agi Lindegren, F. Boberg, Anna Boberg,* och flere.

Då hr Wallander för ett år tillbaka öfverraskade vår konstintresserade allmänhet med att bortlägga pensel och palett för krukmakarens verktyg, hade han redan frambringat ett icke ringa antal vaser, fat och skålar af högst originelt tycke. (De flesta af dessa bildade en särskild utställning inom konstafdelningen.) Den kraftiga modelleringen, den lyckliga lösningen af färgbehandlingens svårigheter samt riktiga uppfattningen af materialets resurser ådagalade hr W:s synnerliga begåfning som keramiker; men framför allt var det en friskhet i fantasien, en käckhet i kompositionen, som gåfvo de vackraste löften.

Sedan dess hade hr W:s arbete för Rörstrand bedrifvits i tysthet och det nu uppenbarade resultatet däraf visade icke blott att konstnären själf gått framåt utan äfven att fabrikens produktion i dess helhet vunnit en hållning och en stil, som den länge saknat. Hr Wallander hade vunnit betydligt i säkerhet och i jämvikt, men hvad som mest öfverraskade och gladde var den häpnadsväckande mångsidighet han utvecklat. Om hans första manér erinrade den stora skålen med delfiner tumlande bland hafsvågor. Det var en kraft i färgen, ett lif i modelleringen af denna pjes som tjusade och kom oss att glömma det något djärfva däri att af en våg göra en skål. Hit närmade sig äfven de två kolossalvaserna med drakar af ett visst japanskt tycke. Deras mindre tillfredsställande verkan torde väl bero på den västerländske konstnärens oförmåga att åt det vidunderligt

fula förläna denna fascinerande verkan som japanesen så naivt och så mästerligt förstår att framkalla. Bland de allra yppersta af Wallanders nya skapelser voro de låga skålformade kärl med motiv af hafsnymfer i stark relief samt hållna i hela enkla toner af grönt och blått, eller kopparlustre, en ny teknik, i hvilken för öfrigt en massa nya förträffliga kärlformer funnos utförda. En låg skål med ringformigt inåtböjd kant, öfver hvilken en nymf, bakåtlutad, bäres af lätt antydda vågor, samt färgad af en mörkt kopparskimrande lustre, var ett litet mästerverk i både form och färg.

En annan färgeffekt som konstnären med förkärlek använder är rent hvitt som bakgrund för bjärtare eller blekare hållna växtmotiv i stark relief. Flera så behandlade vaser förekommo inom den lilla specialutställningen på konstafdelningen; här var en vas med kardborremotiv, af särskildt god verkan. Ypperst gjorde sig dock denna effekt i den dyrbara bordservis som var en af utställningens och konstnärens allra bästa produkter. Dekorationsmotivet var här Irisblomman i blekblått, hvilken dels i svag relief i form af bordyrer, dels fullt modellerad såsom handtag o. d. aftecknar sig mot en skimrande hvit botten.

Det var en servis af nobiaste elegans, icke minst i de olika bordskärlens formgifning. Dessa husgerådspjeser stodo fullkomligt på »konstföremålets» nivå, men hr W. ådagalade också i ett par ganska enkla serviser, den ena med penseen, den andra med blåsippan som dekoration, sin förmåga att gifva en rent konstnärlig prägel äfven åt det anspråkslösa hvardagsbohaget.

Dessa senares dekorering var målad, ej modellerad och i detta dekorationssätt visade hr W. äfven bland sina prydnadsföremål af större eller mindre dimension en ny sida af sitt konstnärskap. Det var intressant att här iakttaga den rikedom på uttryckssätt, af hvilka denne konstnär såsom keramiker visar sig vara i besittning. Man förvånades öfver, att mästaren till de käckt modellerade, kraftigt färgsatta vaserna med delfiner, nymfer eller de starka växtmotiven är densamme som penslat dessa skära, eleganta kvistar af blad och blommor, som i bleka fina färger skimra genom glasyren, såsom den hvita vasen med kastanjeblad; eller den ädelt stiliserade växtornamentiken med konturer i guld mot toner af hvitt och grågrönt såsom den alldeles mästerliga lilla vasen med lager och gyllene kronor.

Med bevisen af en så sällsynt mångsidighet och originalitet för ögonen, som den hr W. här ådagalagt, måste man — med all aktning för hans talang såsom stafflimålare för öfrigt — af hans fortsatta verksamhet såsom keramiker förespå de ojämförligt betydelsefullaste och lyckligaste resultat så väl för honom själf som för den fabrik, åt hvilken han ägnar sin talang.

I hr *Algot Eriksson* äger Rörstrand sedan många år en medarbetare med stor talang och verkligt konstnärligt kynne. Hans bästa inlägg i fabrikens här ådagalagda konstnärliga blomstring voro dessa vaser af mindre mått med dekorering af blommor i låg relief med underskurna kanter. Förtjusande effekter voro åstadkomna med denna nya teknik. De halft naturalistiskt hållna klasarna af olika blommor smögo sig efter kärlen, former skimrande i hvitt och bleka färgnyanser. En annan af hr E:s specialiteter är reliefmålningen: »pâte sur pâte» hvaraf många eleganta prof funnos.

I fru *Anna Boberg,* född Scholander, synes Rörstrand haft en intressant fastän tillfällig *adjointe.* Den af henne komponerade kolossala påfågelvasen visade en ny sida af den intelligenta konstnärinnans mångsidiga begåfning. Det var en praktpjes i ordets fulla bemärkelse. De stolta fåglarna stående omkring vasens rand, som siras af en körsbärskrans, svepte sina färgskiftande fjädersläp rundt om vasens kraftigt svängda kontur och höjde sina kamprydda hufvud därofvan. Den utomordentliga färgglansen öfvergick nedåt i en skimrande kopparlustre, men skulle kanske vunnit ännu mera, om det öfre partiets glasyr varit starkare och vasens nu gråhvita bottenfärg varit helt hvit. Påfågelsvasen var emellertid ett chef d'oeuvre äfven för fabriken, som utfört konstnärinnans ståtliga komposition.

Rörstrands kanske mest betydande produktion är som bekant dess kakelugnar. Den första som sökt att i vår tid gifva en viss konstnärlig prägel åt detta ytterst viktiga element af det svenska hemmets inredning, har fabriken frambringat en rad ståtliga modeller i alla stilar. Det finnes knappast någon keramisk produkt som är så underkastad modets växling som kakelugnen. Arkitekturen har under de senaste femtio åren genomlupit hela skalan af förgångna tiders stilar från renässans till empire med den hastighet som är så betecknande för dagens nyckfulla mode; särskildt har detta varit fallet med den privata innerarkitekturen; och kakelugnarna hafva

naturligtvis måst följa med. Af sådana »stilkakelugnar» visade fabriken här några ytterst karaktäristiska praktstycken.

Professor *Clasons* renässansspisel i grönt och guld var ett mästerverk af konstnärlig kunnighet, tilltalande genom sina förträffliga proportioner och ornamentikens ädelhet, men ännu mera genom sin härliga färgverkan. Säkerligen afsedd för ett bestämdt rum förklaras dess för »kakelugnsvråns» traditionella lugn och ro väl eggande öfverskrift om tidens flykt däraf, att den aldrig kunde eller skulle komma i någon »vrå».

Arkitekten *Agi Lindegrens* tvenne kakelugnar voro hvar för sig högst förtjänstfulla. Den enklare, i tidig 1700-talsstil hållna med dekorering i holländsk art af tulpaner i blått på hvitt utgjorde ett lyckligt upptagande af ett »klassiskt» kakelugnsmotiv. Den hade också något af detta »trefna» tycke, som man med ett visst berättigande älskar att finna hos den »husliga härden».

Bland andra flere kakelugnar och spislar var det en, hvilken genast väcker uppmärksamhet och intresse genom sin olikhet med alla. Det var arkitekten F. Bobergs kakelugn i hvitt.

Då för åtskilliga år sedan den starka oppositionen mot de gamla hvita kakelugnarna började, stod detta i sammanhang med den återupptagna renässansen och därmed följande allmän »stilenlighet» inom arkitektur och dekoration. Vi ha nu blifvit så vanda vid dessa obligatoriska »majolika» och andra mer eller mindre kraftiga och granna färger att en hvit kakelugn redan genom sin färg frapperar oss.

Boberg älskar den hvita färgen och hade med den åstadkommit präktiga effekter äfven annorstädes å utställningen. Men det var ej den hvita färgen, hvari den egentliga verkan hos pjesen låg, den skulle i hvilken färg som helst vara lika förträfflig. Dess konstnärliga charme låg i dess ornamentik och framför allt i denna ornamentiks användning. Om någonsin håller för närvarande en »ny stil» på att arbeta sig fram inom alla arter af konstindustri. I arkitekturen och möbelkonsten utmärker sig denna stil för en stark hänsyn till materialets egna dekorativa betydelse, för släta, odekorerade ytor och relieforneringens inskränktare användning, i olikhet mot de gamla stilarnes nästan genomgående förkärlek för starkt brutna linier och en allt öfverströmmande ornamentik.

Vi ha på denna utställning kunnat iakttaga ej få yttringar — inom nästan alla slag af konstindustri — af detta nya verkligt originella, som, låtom oss hoppas det, skall känneteckna det kommande århundradets stil till skillnad från det snart förflutnas.

Äfven inom Rörstrands fabriks stora utställning hade flere dylika yttringar kommit till synes; och hur mycket vi än akta dess stora betydelse i allmänhet är det i dessa yttringar vi finna dess ojämförligt största förtjänst.

Mönster för konstindustri och slöjd,

utgifna af Svenska Slöjdföreningen.

Årg. XXIV 1897.

Årets häfte af denna serie är helt och hållet egnadt åt framställning af föremål, exponerade på sommarens stora konst- och industriutställning. Urvalet af dessa föremål är gjordt bland de erkändt yppersta alstren af flere olika arter konstindustri; till alla har dessa urval icke kunnat sträcka sig, då Red. budget icke medgifvit en större ökning af planschernas antal (i år 7 i stället för det sedvanliga 6). Alla de afbildade föremålen äro svenska med ett undantag, den mönstergilla norska matsalsmöbeln.

Pl. 1 visar en skål i bergkristall i guld, silfver och ädla stenar, ett af Ordensjuveleraren C. R. Carlmans eleganta arbeten i den gamla guldsmedskonstens art; den ganska stora mussleformade skålen samt skaftets äggformade utsvälling äro af bergkristall, den förgylda foten är besatt med turkoser och rubiner. Pjesen utgör hufvudvinst i Svenska Slöjdföreningens jullotteri d. å. — Fatet å samma plansch är efter ritning af Victor Andrén i silfver ciseleradt af Fr. Möcklin å C. G. Hallbergs atelier och utgjorde en bröllopsgåfva till hertigen och hertiginnan af Östergötland från Lifgardets till häst officers-corps.

Pl. 2 framställer tvenne kandelabrar för elektriskt ljus: den ena i form af en vas i porslin, uppburen af tvenne fauner i ciselerad, förgyld brons; hela pjesen är komponerad af Alf. Wallander, som också modellerat och målat den i kraftiga färger hållna vasen, bronsarbetet är från firman Josef Lejas atelier; — den andra kandelabren är i form af en herm med hufvud af en ung satyr i hvit marmor med låg reliefornering å postamentet samt beslag och montering i förgyld brons. Kompositionen är Gustaf Wickmans, stenarbetet af hrr Wester och Norgren.

Pl. 3 visar en interiör från aktiebolaget Max Sachs utställning i möbelafdelningen. Det är soffa med fåtöljer och bord i mahogni med rika beslag i oxiderad brons, klädseln i grönt sidendamast; stilen å denna möbel är en fri ombildning af kejsartidens motiv.

Pl. 4 utgöres af två afbildningar af ett par bland utställningens mest bemärkta, originelaste »konstmöbler», båda utförda efter ritning af konstnärer: Christian Ericsons skåp i mahogni med bronsbeslag och med fyllningar af Nils Kreuger samt Ferdinand Bobergs pianino i mahogni, utfördt af F. Wincrantz.

Pl. 5 är äfven egnad åt alster af självständig och modern möbelkonst: tre pjeser tillhörande den af arkitekten H. Bull komponerade och af Kristiania handtverks- och industriförening utstälda matsalsmöbeln. Materialet är en mörk mahogni, sniderier med motiv från gammalnorsk stil, samt beslag i oxiderad brons.

Pl. 6 visar två väggbonader: den ena är ett broderi med ullgarn i färger på grönt kläde, komponeradt och utfördt af fröken Lilly Zickerman i den naturalistiska stil, som af henne så lyckligt och verkningsfullt användts i åtskilliga dylika panneauer såväl å årets stora utställning som fjorårets i Malmö. Den andra bonaden är en väfd tapet: flamsk väfnad, ett alster af handarbetets vänners tekniskt fulländade väfnadskonst. Kompositionen är af Gunnar G:son Wennerberg.

Pl. 7 upptages af två bokbinderiarbeten från Stockholms förnämsta bokbinderiverkstäder. Det ena är en perm i lädermosaik och färger med pressad guldkontur, utförd af herr Gustaf Hedberg efter Gunnar G:son Wennerbergs komposition. Det andra bandet är af herr V. Beck junior utfördt i läderplastik efter teckning af fröken Sofia Gisberg.

Albumets omslag prydes detta år för första gången af en mera konstnärlig utstyrsel, en komposition af herr Carl Althin.

Herr A. har äfven komponerat ett antal af de friser och »*culs de lampe*» som pryda de båda häftena af årets »Meddelanden».

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

MATRIKEL

1897 I DECEMBER.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

STYRELSE, UTSKOTT OCH TJENSTEMÄN.

Arbetsåret 1897—1898.

Ordförande:

Universitetskanslern, förutv. Statsrådet, Jur. D:rn R. och K. af K. Maj:ts orden, Herr Pehr von Ehrenheim.

v. Ordförande:

Generaldirektören Erik Storckenfeldt.

Öfrige ledamöter i Styrelsen:

Direktören C. R. Lamm.
Professorn Ernst Jacobsson. Föreningens Kassadirektör.
Intendenten, D:r Gustaf Upmark.
Juveleraren Alfred Ambrosius.
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Rektorn Victor Adler.

Suppleanter:

Amanuensen D:r Peter Beijer.
Arkitekten Gustaf Lindgren.
Grosshandlaren Max Sievert.
Dekoratören H. van Rijswijk.

Första utskottet:

Ledamöter:

Direktören C. R. Lamm. Ordförande.
Generaldirektören E. Storckenfeldt. Föreningens v. Ordförande. Led. af rk.*
Snickaremästaren K. Th. Edberg j:r.

---

* Redaktionskommittén.

Juveleraren A. Ambrosius.
Ingeniören Otto Fahnehjelm. Led. af rk.*
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Professorn I. G. Clason.
Grosshandlaren Max Sievert.

Suppleanter:

Sekreteraren Nils Rahm.
Arkitekten O. Lindberg.
Professorn G. Sellergren.

Andra utskottet:

Ledamöter:

Professorn Ernst Jacobsson. Ordförande. Led af rk.*
Majoren Alf Björkman. Ordförande i Nämnden och rk.*
Professorn Geskel Saloman.
Intendenten D:r Gustaf Upmark.
Ornamentbildhuggaren H. Nerpin.
Arkitekten Gustaf Lindgren.
Sekreteraren D:r Ludvig Looström. Led. af rk.*
Rektorn Victor Adler.
Arkitekten Th. Thorén.

Suppleanter:

Dekoratören H. van Rijswijk.
Genremålaren J. Kulle.
Amanuensen, D:r P. Beijer.

Föreningens sekreterare:

Amanuensen E. G. Folcker, Red. af Fören:s Meddel:en.

Föreningens kassaförvaltare:

Kamreraren C. V. Holter.

* Redaktionskommittèn.

HANS MAJ:T KONUNGEN

har i nåder förklarat **Sig** vara

Svenska Slöjdföreningens Beskyddare.

Förste Hedersledamöter:

HENNES MAJ:T DROTTNINGEN.

HANS KONGL. HÖGHET KRONPRINSEN.

HENNES KONGL. HÖGHET KRONPRINSESSAN.

HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF VESTERGÖTLAND.

HENNES KONGL. HÖGHET HERTIGINNAN AF VESTERGÖTLAND.

HANS HONGL. HÖGHET HERTIGEN AF NERIKE.

PRINS OSCAR BERNADOTTE.

Hedersledamöter:

Svenske och Norske.

1864 d. 29 Febr. *Carl Fredrik Wærn,* Fil. D:r, förutv. Statsråd, f. d. Presisident i Kongl. Komm.-Kolleg., Hedersled. af K. V. H. o. A.-akad. samt K. L. Akad., L. K. V. A., m. m., Sveriges Kommissarie vid internat. Utställningen i London 1862.

» d. 26 Nov. H. Exc. *Georg Christian Sibbern,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip. m. m.

1871 d. 26 April *Oscar Magnus Björnstjerna,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip., Generalmajor, Præses för K. V. H. o. A.-akad., Hedersled. af K. L. A., L. K. K. A., m. m.

» d. 4 Okt. Frih. *Alfred Henrik Eduard Fock,* f. d. Professor, f. d. Kanslıråd, Hedersled. af K. L. Akad., L. K. V. A., m. m, Kommissarie vid Allm. Industriutställn. i Stockholm, f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

1871 d. 4 Okt. *Carl Fredrick Bergstedt,* Fil. Jubel D:r, Bruksegare, L. K. V. A., m. m., f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

» » *Fritz Ludvig Dardel,* Kabin.-Kammarh., f. d. Öfver-Inten:t., f. d. Öfverste-Löjtnant, f. d. Præses för K. Akad. för De Fria Konsterna m. m., Föreningens Ordf. från den 11 Dec. 1871 till den 4 April 1876.

1873 d. 5 Febr. *Gustaf Michael Damberg,* General-Konsul m. m.

1875 d. 2 Febr. *Pehr Gustaf Wåhlin,* Direktör m. m., Sveriges Kommissarie vid Polytekniska Utställningen i Moskva 1872.

1878 d. 2 April. *Pehr Jakob von Ehrenheim,* Jur. D:r, förutv. Statsråd, Universitetskansler, En af de Aderton i Svenska Akad., Direktör för K. Landtbr.-Akad., Hedersled. af K. V. H. o. A.-akad., L. K. V. A. m. m., Föreningens Ordförande sedan den 2 April 1878.

1886 d. 2 Nov. *Jacob Alf Gustaf Björkman,* Major m. m. Föreningens vice Ordförande från den 7 Febr. 1863 till den 25 April 1893, f. d. Föreståndare för Tekn. Skolan.

» » *Carl Juhlin-Dannfelt,* General-Konsul, Hedersled. af K. L. Akad., m. m., Sveriges Kommissarie vid Internat.-Utställningarna i Wien 1873, Philadelphia 1876 och Paris 1878.

» » *August Abrahamsson,* Godsegare, Hedersled. af K. L. Akad., m. m.

1890 d. 2 Dec. *Gustaf Robert Dahlander,* Professor, L. K. V. A., m. m., Ordförande i Tekn. Skolans Styrelse.

1893 d. 25 April. *Carl Erik Gustaf Bleckert Storckenfeldt,* Generaldirektör, m. m., Föreningens vice Ordförande sedan den 25 April 1893.

1897 d. 16 Nov. *Claës Gustaf Adolf Tamm,* Frih., förutv. Statsråd, Öfverståthållare, Ordf. och Ord. Fullmäktig i Jernkontoret, L. K. L. A. m. m., Generalkommissarie vid Konst- och Industri-Utställningen i Stockholm 1897.

Utländske.

1866 d. 7 Mars. *Henry Bessemer,* Ingeniör, London.

1870 d. 12 Jan. *Aug. Seyfert,* D:r, Braunschweig.

1872 d. 4 Sept. *F. von Steinbeis,* D:r, President, Stuttgart.

» d. 6 Nov. *D. Naumoff,* Hofråd, Moskwa.

1873 d. 15 Okt. *J. von Falke,* Regeringsråd, Wien.

1874 d. 4 Febr. *Alfr. von Lindheim,* Bankdirektör, Wien.

» » *Karl Ritter von Zimmerman-Göllheim,* Bankdirektör, Ordf. i Neder-Österr. Industriföreningen, Wien.

1879 d. 14 Jan. *Edouard André,* Président de l'Union Centrale des Beaux Arts appliqés à l'Industrie, Paris.

Korresponderande ledamöter.

Utländske.

1864. Professorn F. Reulaux, Berlin.
» Skoldirektören O. Jessen, Berlin.
» D:r G. Schnedermann, Chemnitz.
1866. Professor A. Bernhardi, S:or, Eilenburg.
1869. Julius Gerson, Berlin.
» Hortikultören Heinr. Mette, Quedlinburg.
1870. Literatören Gustaf Pappenheim, Wien.
» Ingeniören Paul Loeff, Berlin.
» Professorn C. G. Estlander, Helsingfors.
» Myntdirektören Aug. F. Soldan, Helsingfors.
1871. Arkitekten W. Klein, Malmö.
1872. Konsuln C. F. Gahlnbäck, Reval.
» Godsegaren Alex. de Dardel, Schweiz.
1873. Arkitekten A. Merle, Paris.
» Literatören Jules Blanc, Paris.
» Fabriksidkaren E. Schönthaler, Wien.
1874. Fabriksidkaren Paul Grünwaldt, Riga.
» Fabriksidkaren C. A. Posner, Budapest.
» Öfver-Ingeniören Alf. Egan, Budapest.
» Regeringsrådet Exner, Wien.
» Ingeniören M. Hatschek, Wien.
» Ingeniören F. Kaupé, Petersburg.
» Literatören F. Wirth, Frankfurt am Main.
» Jur. Kand. F. Wolff, Köpenhamn.
1875. Fabriksidkaren Gustave Drôt, Paris.
» Kommerserådet L. S. Poliakoff, Moskwa.

Ständiga ledamöter,

eller ledamöter, hvilka med 100 kronor erlagt afgift för all framtid.*

1845. Artisten Nils M:son Mandelgren.
1873. Grosshandlaren Adolf Peyron.
» Grosshandlaren Johan Ekman.

* fr. o. m. 1873.

1873. Kongl. Hofleverantören Theodor Blanch.
1874. Godsegaren Ph. Th. Hagberg.
» Grosshandlaren Erik Bergstedt.
» Fabriksidkaren D. Julius Elgérus.
1875. Generalmajoren, Frih. Carl Lagerfelt.
» Konsuln Carl Runer.
» Kontraktsprosten H. T. Wallin.
» Öfverste-Kammarjunkaren, Grefve Carl Gust. von Rosen.
» Grosshandlaren Carl Adolf Hagendahl.
» Godsegaren Axel Dickson.
» Majoren Nicolaus Törnqvist.
» Fabriksidkaren Johan Svahn.
» Handlanden Th. Lindegren.
» Grosshandlaren A. F. Forsell.
1876. Grosshandlaren J. Johansson.
» Grosshandlaren Chr. Carlander.
» Bryggeriidkaren L. Börjesson.
» Grosshandlaren Axel Brandt.
» Grosshandlaren Waldemar Boije.
» Godsegaren Carl Jacob Fogelin.
» Bruksegaren Carl Johan Yngström.
» Fabrikören J. F. Behrends.
» Grosshandlaren Carl Pripp.
» Majoren Alf Björkman.
1877. Godsegaren Rob. Seybold.
1878. Ministern Henric Åkerman.
» Byggmästaren G. O. Engelbrektsson.
1881. Generalkonsuln Simon Sachs.
» Konsuln Carl Joh. Fr. Ljunggren.
» Kanslirådet Otto Sjögreen.
1884. Kammarherren, Grefve Oskar Frölich.
1889. Apotekaren Arthur Kaijser.
» Bankdirektören Christian Eberstein.
1890. Bankdirektören Knut Wallenberg.
» Jägmästaren Carl Erik Degerman.
» Godsegaren, Grefve Carl Trolle-Bonde.
» Ingeniören Alarik Liedbeck.
» Konditorn Magnus Davidson.
» Tjenstg. Kammarherren, Grefve Fredrik von Rosen.
» Direktören Gustaf Rooth, Nürnberg.
1891. Grosshandlaren P. Petré.
» Kyrkoherden Joh. Gust. Wahlström.
» Fabriksidkaren James Gibson.
1892. Grosshandlaren August Röhss.
» Apotekaren C. O. Strömholm.
1893. Konsuln Robert Schumburg.

1893. Häradshöfdingen Chr. Axel Weinberg.
» Professorn Hjalmar Sjögren.
1895. Bryggaren Melcher Lyckholm.
1896. Grosshandlaren A. F. Cavalli-Holmgren.
» Grosshandlaren Joseph Sachs.
» Värdhusidkaren Ernst Davidsson.
» Grosshandlaren Arthur Thiel.
» Öfverceremonimästaren, Frih. Carl C:son Bonde
» Grosshandlaren Emil Österlind.
» Stadsläkaren Ernst Westerlund.
» Bruksegaren Edvin Grönvall.
1897. Bankdirektören Marcus Wallenberg.
» Källarmästaren Ivar Bäckström.

Ledamöter,

hvilka med 50 kronor erlagt afgift för 15 år.

Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894).
Andersson, J. A. Ingeniör, Norrköping 1881—1895).
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895).

Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896).
Bergman, C. O., Öfverste, Bodträskfors, Luleå (1881—1895).
Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Dir. Stockholm, (1896—1910).

Carlsson, Fredr., Grosshandlare, Stockholm (1896—1910).
Cedergren, H. T., Verkst. Direktör, Stockholm (1879—1893).
Cornell, J. F., Major, Sundsvall (1889—1903).

Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping (1878—1892).

Fehrman, C., Kontraktsprost, Träslöf, Varberg (1892—1906).
Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910).
Flygt, L. A., Disponent, Ljungå (1881—1895).

Gripenstedt, Johan, Frih., Ryttmästare, Stockholm (1890—1904).

Hartvig, Herman, Grossh., Göteborg (1895—1909).

Ideström, Carl Aug., Grosshandlare, Oskarshamn (1891—1905).

Lind af Hageby, Ebba, Enkefru, Stockholm (1890—1904).
Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—1892).
Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895).
Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901).

Malmberg, Carl, Handskfabrikör, Stockholm, (1896—1910).

Naumann, Theodor, v. Häradshöfding, Stockholm (1896—1910).
Nilsson, Nils, Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Nordenskjöld, Wilh., Kommendörkapten, Stockholm (1890—1904).
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904).

Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903).
von Platen, Carl, Bruksegare, Stockholm (1897—1911).

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).

Ramstedt, Viktor, J:r, Grosshandlare, Stockholm (1890—1904).
Rosander, Edv., Grosshandlare, Stockholm (1895—1909).
Rudin, Waldemar Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902).

af Sandeberg, Svante, Rådman, Sundsvall (1887—1901).
Sjögren, Per Aug., Fabrikör, Stockholm (1897—1911).
Sjöquist, Joh. Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Strömberg, Carl A., Med. Doktor, Stockholm (1896—1910).
Sundström, Pehr, Klädeshandlare, Stockholm (1889—1903).
Swartz, Per, Fabrikör, Norrköping (1887—1901).

Taube, Bernh., Frih., Arkivarie, Stockholm (1890—1904).

Wahlund, Carl, Fil. D:r, Professor, Upsala (1889—1903).
Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903).
Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901).
Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895).
Widmark, Carl Olof, Förste Landtmätare, Falun (1878—1892).
Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1882—1896).
Wulff, Fredrik, Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).
Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde, Stockholm (1893—1907).

Svenska Slöjdföreningens Ledamöter.

I Stockholm.

† H. L. utmärker Hedersledamot.
** St. L. » Ständig Ledamot, som erlagt afgift för all framtid.
* » Ledamot, som erlagt afgift för 15 år.

Invald

Aarflot, A. G., Verkmästare 1890
Abelin, G. R., Generallöjtnant 90
Abenius, Knut, v. Häradshöfding 77
Abramson, Axel, Grosshandlare 81
Adelsvärd, Axel, Frih., Godsegare 73
Adler, Victor, Rektor, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet* 88
Adlerstråhle, A. T. G., Kassör 64
Ahlberg, J. P., Disponent 93
Ahlgren, Ch., Justitieråd 77
Ahlgren, P. E., Kommendör 73
Ahlsell, Ad., Öfveringeniör 77
Allstrin, J. E., Ingeniör 77
Allstrin, G. A., Ornamentssmed 90
Alströmer, Aug., Frih., Kanslisekreterare 96
Almgren, Fr., Öfverdirektör 74
Almgren, J. R., Snickaremästare 77
Almgren, L. F. Th., Målaremästare 73
Almgren, Oskar, Grosshandlare 66
Almström, Rob., Fabriksdisponent 68
Althainz, F. G., Grosshandlare 74
Althin, Caleb, Artist 93
Ambrosius, A. V. J., Juvelerare, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 52
Amundson, Alb., Kapten 90
Anderberg, A. W., Verkmästare 90
Anderberg, A. J., Arkitekt 90
Anderson, K., Juvelerare 97
Andersson, Alfr., Fabrikör 81
Andersson, Aug., Spegelfabrikör 90
Andersson, Axel N., Byggmästare 77
Andersson, Erik, Ingeniör 90
Andersson, Hjalmar, Urfabrikör 94
Andersson, N. B., Bokbindare 89

Invald

Andrée, S. A., Öfveringeniör 1888
Annerstedt, L., Justitieråd, Ordförande i Nya lagberedningen 81
Arwedsson, C. Edv., Ryttmästare 81
Arwidsson, J. A., Sjökapten 73
Arnberg, J. W., Fil. D:r, Bankofullmäktig 73
Arosenius, Ludv., Konsul 64
Askergren, H. E., Bryggare 77
Aspengren, F. U., Snickaremästare 47
Asplund, Axel G., Gravör 89
Asplund, F. O., Uppbördskom. 96
Asplund, H., Civilingeniör 73
Atmer, G., Brukspatron 96
Aurell, C., Läderhandlare 71

Baekert, C. H., Verkst. Direktör 73
Ballé, O. S. S., Grosshandlare 81
Bandelin, R., Registrator 90
Bang, L. F., Byggmästare 90
Beek, J. Viktor, Bokbindare 88
Becker, C. G., Grosshandlare 73
Beeker, Wilh., Grosshandlare 73
Beckius, P. A., Grosshandlare 97
Bégat, E., Grosshandlare 63
Beijer, Carl G., General-Direktör 47
Beijer, Fr., Förlagsbokhandlare 71
Beijer, G. W., Handlande 73
Beijer, Malin, Fru 89
Beijer, Peter, Fil. D:r, Amanuens, *suppleant i 2:a utkottet* 89
Bellio, Antonio, Stuckatör 90
Bellmonte, I., Bankir 97
Benekert, C. H. j:r, Sniekarem. 71

Invald

Bengtson, Carl, Grosshandlare 1876
Bengtson, Joh. A., Destillator 81
Bennich, N. A. G:son, Generaldirektör 52
Berg, G. F., Kamrer 73
Berg, Lars, Generaldirektör 81
Berg, Nils, Grosshandlare 71
Berg, Oskar, Konditor 73
Bergenzaun, P. A., Kapten 93
Berggren, Dav., Trädgårdsm 77
Berggren, Jos., Trädgårdsm. 77
Berggrén, A. N., Hofkalligraf 73
Bergholtz, F. M., Husegare 64
Bergholtz, K. G., Klockgjutare 81
Berglund, Anna, Fröken 91
Bergman, E. W., Arkivarie 90
Bergstedt, Carl, Fabriksidkare 73
**Bergstedt, Eric, Grosshandl., St. L. 73
Bergstedt, J. A., Fil. D:r, Bibliotekarie 88
Bergstedt, Hugo, Fil. D:r, Lektor 87
Bergström, A. Wilh., Arkitekt 81
Bergström, Alb. L., Körsnär 89
Bergström, Axel T., Körsnär 88
Bergström, Frode, Kammarråd 64
Bergström, J. Gust. Civilingeniör 77
Bergström, L., f. d. Bruksförvaltare 74
Berndes, G. F., Bruksegare 88
Berns, H. R., Konditor 71
*Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Direktör (1896—1910) 96
Bétzen, V. L., von, Bruksegare 73
Biddle, O. J., Verkst. Direktör 77
Billing, W., Rådman 73
Billman, A. W., Metallfabrikör 90
Birgén, Axel, Målare 89
Björklund, Henning, Byråchef 90
Björck, Eman., Gulddragare 73
Björklund, Gustaf, Expeditionssekreterare 81
Björklund, J. A., Redaktör 81
**†Björkman, Alf, Major, *ordf. i nämnden och red.-kom., ledamot af 2:a utskottet.* St. L., H. L. 57
Björkvall, Emil, Fastighetsegare 97
†Björnstjerna, O. M., förutv. Statsråd, Generalmajor. H. L. 71
Björnstjerna, R. M., Generalmajor 71
**Blanch, Theodor, K. Hofkonsthandlare. St. L. 71
Blanck, Carl, Grosshandlare 90
Blix, G., Öfverstelöjtnant 74
Blixén, C. Oscar, Protokollsekreterare 77
Blom, C. E., Kanslisekreterare 88
Boberg, A., Apotekare 72
Boberg, Gottfr., Ingeniör 91

Invald

Bodach, Carl. f. d. Cigarrfabrikör 1866
Boévie, Aug., Handlande 77
Bohman, Knut, Grosshandlare, Konsul 81
Boije, Carl O., Lärftskramhandlare 71
Boklund, Cecilia, Fröken 89
Bolin, F. C., Kommissarie 74
Bolinder, A., Ingeniör 66
Bolinder, J., Igneniör 46
Bolling, G., Medicinalråd 87
**Bonde, Carl C:n, Friherre, Öfverceremonimästare. St. L. 96
Bonnier, Alb., Bokförläggare 54
Bonnier, Eva, Fröken, Målarinna 97
Bornstedt, E., von, Kapten 91
Boström, E. G., Statsminister 93
Boström, Otto, Teckningslärare 92
Bovin, K., Trädgårdsanläggare 89
Brahe, Magnus, Grefve, Löjtnant, Kammarherre 77
Brahe, Nils, Grefve, Ryttmästare, Kammarherre 73
Brandel, C. H., Kamrer 73
Brandt, Amélie, Fröken, Föreståndarinna 90
Branting, Agnes, Fröken, Direktris 91
Bratt, H., Telegrafdirektör 77
Braun, F. A., Skorstensfejare 71
Brehmer, E F., Mekanikus 73
Brenguiér, O. E., Revisor 77
Brinck, C. W., Grosshandlare 46
Brinck, Edw., Grosshandlare 65
Brissman, Gustaf, Rådman 73
Broander, N. Frith., Handlande 77
Brohman, J. H., Grosshandlare 73
Broms, G. E., Konsul, Grosshandlare 96
Broomé, L., Kapten 81
Brown, Mauritz, Disponent 90
Brusewitz, E. H., Myntdirektör 77
Bukowski, H., Konsthandlare 73
Burmester, C. W., Grosshandlare 81
Bünsow, Wilh. A., Disponent 97
Bang, J. A., Bruksegare 73
Bäcklin, W., Löjtnant 89
Bäckström, G. O., Husegare 45
**Bäckström, Ivar, Källarm. St. L. 97
Bäckström, Joh., Grosshandlare 47
Bäckström, Joh. A., Grosshandlare 90
Bökman, L. C., Juvelerare 74
Börtzell, A., Hofintendent 90
Böttiger, John, Fil. D:r, Hofintendent 81

Campanius, F. W., Handlande 73

Invald
Carlman, Ryno, Hofjuvelerare 1889
*Carlson, Fredr., Grosshandlare (1896—1910) 96
Carlson, K. G., Justitieråd 97
Carlson, Wilhelm, Grosshandl., Bankdirektör 96
Carlsson, Daniel, Mönstertecknare 89
Carlsson, Joseph, Grosshandlare 96
Carlstedt, N. J., Generalkonsul 73
Carlström, C. R., Fabrikör 66
Casparsson, E. F., Civilingeniör 97
Casparsson, Edvard H., Tjensteman 90
Cassel, Edv., Expeditionschef 94
**Cavalli-Holmgren, A. F., Grosshandlare. St. L. 96
Cedergren, A. N., Jägmästare 77
*Cedergren, H. T., Verkställande Direktör (1879—1893) 79
Cederlund, Edw., Grosshandlare 54
Cederlund, E. H., Målaremästare 74
Cederqvist, Justus, Fototypör 90
Cederström, C. G. R., Frih., Kabinettskammarherre 92
Cederström, Emanuel Th., Frih., 77
Celsing, Gust., von, Kammarherre 73
Cervin, C. G., Bankir 63
Chelius, Gust., Bokförläggare 89
Clason, I. G., Professor, *ledamot af 1:a utskottet* 60
Cohrs, C. F. R., Sockerbr.-Ingeniör 94
Collin, C. G., Fabrikör 63
Cronquist, A. Werner, Professor 63
Cronstedt, R., Grefve, Generaldirektör 63
Curman, Carl, Med. D:r, Professor 73

Dahl, F. G. A., Professor, Intend. 73
Dahlberg, A. E., v. Häradshöfding 96
Dahlander, Anna M., Fröken 97
†Dahlander, G. R., Professor. H. L. 63
Dahlerus, Gotth., Stadskassör 90
Dahllöf, Alfr. J:son, Fotograf 81
Dahlman, C. D., Kartograf 71
Dahlman, G. Wald., Regementsskrifvare 77
Danelius, B. A., Grosshandlare 45
Danielsen, Jöh:s, Grosshandlare 92
†Dardel, F. L., Kabinettskammarherre, Öfverintendent H. L. 71
**Davidson, Ernst, Värdshusidkare. St. L. 96
**Davidson, Magnus, Konditor. St. L. 90

Invald
De Laval, Gust., Fil. D:r, Civilingeniör 1881
Dessle, J. A., Handlande 73
Dickson, Ch., Med. D:r 88
Ditzinger, Frans, Fabriksidkare 70
Ditzinger, Wilh., Fabriksidkare 64
Douglas, Ludv., Grefve, Excellens, Utrikesminister 97
Dufva, C. F., Apotekare 63
Dufva, Harald, Bokhållare 90
Du Rietz, Arth., Grosshandlare 97
Dölling, F., s:or, Bryggare 73

Eckert, Fritz, Arkitekt 81
Edberg, K. Th., j:or, Snickaremästare, *ledamot af 1:a utskottet,* —
Edblom, J. R., Byggmästare 90
Edelsvärd, A. W., Major 63
Edling, Anders, Th., Grosshandlare 97
Egnell, Emil, Grosshandlare 81
†Ehrenheim, P. J. von, förutv. Statsråd, Universitetskansl., Jur. D:r, *Föreningens ordförande.* H. L. 73
Ek, Ernst, Ingeniör 89
Ekdahl, Elin, Fru, Teckningslärarinna 90
Ekelund, H., Bruksegare 93
Ekevall A. F., Häradshöfding 73
Ekevall, Fru 92
Ekgren, Carl E., Kamrerare 90
Eklund, A. F., Med. D:r 90
Eklund, Gustaf, Kontorschef 93
Eklund, M., Målaremästare 74
Ekstrand, A. Uppbördskommissarie 47
Ekström, A. H., Grosshandlare 97
Ekström, C., Landshöfding 73
Ekström, Fr., Expeditionschef 73
Ekström, John, Teckningslärare 89
Elbe, Adolph, Tobaksfabrikör 74
Elliot, Hampus, Generalmajor 73
Ellström, E., Snickare —
Ellström, L., Snickaremästare 89
Enander, S., Possessionat 74
Enequist, Carl, Mönsterritare 90
Engblom, Walter, Kassör i Fångvårdsstyrelsen 90
Engelke, Klæs, Tullförvaltare 75
Engström, J. Alfr., Källarmästare 77
Engström, Axel, Bokbindare 73
Erdmann, Edvard, Stats-Geolog 90
Ericsson, Anders, Ingeniör 90
Ericsson, Hj., Hattfabrikör 77
Eriksson, Georg, Civilingeniör 90
Eriksson, L. M., Fabrikör 89
Essen, F., von, Frih., Riksmarskalk 73

	Invald
Fægersten, E., Ingeniör	1892
Fahlcrantz, C. J., Fil. D:r, Bokförläggare	81
Fahlén, A. F., Glasmästare och Förgyllare	73
Fahnehjelm, O., Civilingeniör, *ledamot af 1:a utskottet och rk.*	74
Falk, W., Bruksegare	90
Falkman, Carl, Grosshandlare	73
Falkman, Henr., Grosshandlare	90
Ferlin, Oscar, Grosshandlare	81
Finnström, William F. R., Grossh.	90
Flodqvist, C. A., Arkitekt	90
Flygare, Gustaf, Löjtnant	90
†Fock, A. H., Frih., Kansliråd. H.L.	57
Folcker, E. G., Amanuens, *Föreningens sekreterare*	89
Folcker, Ivar, Färgerifabrikör	89
Forsberg, Rob., Agent	94
Forsgrén, R., Grosshandlare	68
Frænckel, Louis, Bankir	88
Francke, J. R., Grosshandlare	81
Franke, Bernh., Handlande	73
Fredlund, P. G., Faktor	92
Fredrikson, Gustaf, Direktör	73
Fredricia, S., Grosshandlare	63
Frestadius, Otto, Direktör	66
Friberg, Fr., Bankokommissarie	73
Friedländer, Herman, Grosshandl.	90
Friefeldt, Aug., Dekorationsmålare	77
Friesen, Otto von, Fil. D:r, Konungens Bibliotekarie	72
Fris, Gustaf, Grosshandlare, Bankdirektör	66
From, Per, Fabrikör	89
Fromm, Arth., Sidenkramhandlare	90
Frykholm, N. E., Ingeniör	91
Fränckel, E., Generalkonsul	74
**Frölich, O., Grefve, Kammarherre. St. L.	83
Förberg, Elof, Hoftandläkare	90
Förselius, A. G., Verkställande Direktör	75
Gartz, C. G., Bokauktionskommiss.	90
Geber, Hugo, Bokförläggare	81
Geete, Rob., Fil. D:r, Bibliotekarie	81
Genberg, Anton, Landskapsmålare	97
Georgii, Axel, Konsul	77
Gernandt, Chr. Laur., Boktryckare	90
Gernandt, Ernst Hj., Direktör	97
Gillberg, Otto, Portföljfabrikant	88
Gilljam, C. F., Statsråd	73
Gisberg, Sofia, Fröken, Teck.-lärarinna	89
Giöbel, C. A., Bruksegare	88

	Invald
Giöbel, Selma, Fröken	1874
Grabow, C., Dekorationsmålare	77
Grahl, Hj., Öfverjägmästare	73
Grandinson, Alfred, Byråchef	73
Granholm, A., Fabrikör	45
Grenander, E., Borgmästare	73
*Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare (1890–1904)	81
Grönbäck, J. W., Urfabrikör	52
Gullberg, Emil, Fabriksidkare och Grosshandlare	66
Gullberg, F. A., Grosshandlare	90
Gullbransson, G., Apotekare	73
Gumælius, Arvid, Verkställande Direktör	73
Gumælius, Sofia, Fröken, Grosshandlare	88
Gumpert, Morris, Grosshandlare	90
Gyldenstolpe, A. G., Fersen-, Grefve, Öfverste, Förste Hofstallmästare	73
Göransson, E. F., Ingeniör	77
Göthe, G., Fil. D:r, Amanuens	76
Hæggström, Arvid, Kapten	97
Hagander, A. G., Antiqvitetshandl.	90
**Hagberg, Ph. T., Godsegare. St. L.	74
Hagbergh, C. P., Kanslisekreterare	74
Hagerman, J. L., Ingeniör	92
Haglind, J. A., Fabrikör	73
Haglund, E., Arkitekt	94
Hahr, E., Arkitekt	97
Hald, D., Ingeniör	89
Hallgren, Erik G., Redaktionssekreterare	90
Hallström, P. W., Sidenfabrikör	52
Hammarlund, N. M., Byggmästare	81
Hammarskjöld, C. G., Justitieråd	81
Hammarstrand, F. A., Fastighetsegare	96
Hammarström, Hj., Disponent	94
Hanno, C. W. von, Arkitekt	96
Hallin, Axel, Konsthandlare	96
Harmsen, Wilh., Grosshandlare	81
Hasselqvist, Alexis, Löjtnant	91
Hauffmann, Karl, Grosshandlare	90
Havermann, K. V., Ingeniör	90
Hazelius, A., Fil. D:r	62
Hebel, G. A., Fabrikör	90
Heckscher, Ed., Bankdirektör	65
Hedberg, Gust., Bokbindare	89
Hedin, L., Stadsarkitekt	73
Hedvall, Alfr., Linkramhandlare	89
Heilborn, Otto, Konsul	90
Heiss, F., Disponent	69

Invald

Hellbacher, F., Konditor 1873
Hellberg, J., Frithiof, Redaktör 90
Helldorf, Edv., Dekorationsmålare 89
Helleday, Uno, Prov.-läkare 97
Hellman, C. H., Grosshandlare 80
Hellman, Erl., Grosshandlare 90
Hellsten, Joh., Bokhandlare 81
Hellström, A. N., Vagnmakare 77
Hellström, Thure, Med. D:r 90
Hellström, Victor, Grosshandlare 73
Hellström, E. Aug., Arkitekt 96
Henricsson, J. B., Snickaremästare 89
Hernblom, W., Revisionssekreterare 88
Hernmarck, C. G., Justitieråd 73
Herrström, Bengt, Byggmästare 90
Herzog, P., Generalkonsul 69
Hessler, Henrik A., Grosshandl. 96
Heurlin, E., Arkitekt 90
Hierta, Hedvig, Fröken 88
Hildebrand, H., Riksantikvarie 93
Hindbeck, F. O., Protokollssekreterare 90
Hirsch, Ernst, Ingeniör 81
Hirsch, Oscar, Ingeniör 77
Hirsch, Isaak, Grosshandlare 96
Hjortzberg, F. W., Hofauditör, Rådman 73
Hochschild, C. F. L., Frih., förutv. Utr.-Minister, Kammarherre 90
Hoffstedt, W., Lektor 71
Hoffsten, Ernst, Byggn.-Ingeniör 96
Hofsten, Bengt, Erl:son von, Tjensteman i Handelsbanken 90
Hofsten, C. J. von, Sekreterare i Arméförvaltningen 73
Holck, Helene, Fröken, Konstindustrilärarinna 92
Holm, G. B. A., v. Häradshöfding, Verkställande Direktör 81
Holm, Hugo, Grosshandlare 81
Holmberg, M. O., Urmakare 90
Holmer, F., Grosshandlare 90
Holmgren, A. M., Grosshandlare 66
Holmgren, H. T., Arkitekt 81
Holmström, E. A., Apotekare 74
Holmström, M., Bagare och Handl. 73
Holter, C. V., Kamrerare, Öfverlärare, *föreningens kassaförvaltare* 91
Holter, G. W., Mönsterritare 93
Horn, H. von, Kammarherre 90
Hubendick, L. A., Kapten 81
Hultberg, Clæs, Förgyllare 91
Husberg, H., f. d. Kommissarie i Riksgäldskontoret 73
Hübner, E., v. Häradshöfding 88
Hübner, L., f. d. Departementschef 73

Invald

Håkansson, John, Stadsmäklare 1873
Hård af Segerstad, A., Rådman 73
Häggström, C., Med. D:r 73
Höglund, Anton, Konsul 81
Höglund, Fabian, Urfabrikör 73
Höglund, Otto M., Grosshandlare 81
Hökerberg, And., Verkst. Direktör 77
Höpken, Nils von Lantingshausen von, Frih., Godsegare 92

Ingelotz, Wilh., Kamrerare 73
Ingmansson, J. F., Köpman 73
Isacson, L., Stadskassör 77

Jacobi, Alvin, Ingeniör 81
Jacobson, E., Pianofabrikant 73
Jacobsson, E., Slottsintendent, Professor, *ledamot af styrelsen, kassadirektör, ordförande i 2:a utskottet och led. af rk.* 72
Jacobsson, Maur., A., Handlande 74
Jaenson, C. W., Teckningslärare 90
Jagdmann, W., Stenhuggeriidkare 90
Jahnson, Jean, Juvelerare 88
Janse, Alb., Kapten 93
Janson, Carl, Med. D:r 91
Janson, G. W., Kommissarie i Riksbanken 73
Jansson, A., Byggmästare 81
Jansson, J. C., Dekorationsmålare 81
Jehander, C., Ingeniör 77
Jeurling, Anders, Redaktör 97
Jochnick, J. A. af, Löjtn., Direktör 94
Johansson, Aron, Arkitekt 90
Johansson, Carl, Fabrikör 93
Johnson, Axel, Generalkonsul 80
Johnsson, E. G., Med. D:r 88
Jonsson, C. E., Möbelsnickare 89
Josephson, E., Arkitekt 97
Josephson, Wilh., Grosshandlare 73
Juel, A. Bernhard, Kapten 92
Julius, Aug., Handlande 73
Jungstedt, Axel, Genremålare 90

Kardell, Maria, Fröken, Porslinsmålarinna 90
Karsten, W., f. d. Bagare 54
Kastman, J. J., Grosshandlare 74
Kempe, B., Grosshandlare 74
Key, Axel, Professor 70
Keyser, Sixten, Konsul 90
Killander, Knut, Öfverdir.-assist:t 97
Kinander, Emil, v. Häradshöfding 90
Kinell, C. E. A., Kapten, Intendent 97
Kjellberg, Emil, Ingeniör, Dispon:t 87
Kjellberg, Jonas, C:son, Ingeniör, Kamrerare i Jernkontoret 87

Invald

Kjellén, J. M., Sekreterare 1874
Kjerrman, Ferd., Landskanslist 81
Klason, Peter, Professor 90
Klinckowström, J. H., Frih., Arkivarie 81
Klinckowström, R., Frih., Öfverste 66
Klingström, Ernfr., Teckn.-lärare 90
Klingvall, N. L., Med. D:r 81
Klint, C. V., Läderhandlare 66
Klint, F. G., Fabriksidkare 74
Klint, V. af, Kommendörkapten 81
Klintberg, Ferd. af, Revisor 74
Korsgren, C. G., Bankokommissarie 74
Krook, Napoleon, Grosshandlare 96
Krusenstjerna, Edv. von, Statsråd, Generalpostdirektör 89
Kulle, Jacob, Artist, *suppleant i 2:a utskottet* 90
Kuylenstierna, Erik, Civilingeniör 92
Kyhlberg, O., Direktör 90
Königsfeldt, W., Auditör 76

Lagerberg, Sven, Grefve, General 57
Lagerberg, David, Verkmästare 93
Lagerberg, A., s:r, Fabrikör 96
Lagercrantz, Jaques, Kapten, Regementsintendent 97
Lagerfelt, Fredrik, Frih., Kammarh., Kanslisekreterare 97
Lagergren, A. G., Fabrikör 55
Lagerholm, J. F., Kapten 77
Lagrelius, Axel, Ingeniör 94
Lamm, Carl Robert, Ingeniör, Verkställande Direktör, *ledamot af styrelsen, ordförande i 1:a utskottet* 81
Lamm, Herm., Grosshandlare 79
Lamm, Ida, Fröken 91
Lamm, Oscar, J:r, Verkst. Dir. 81
Lancken, E. F., von der, Öfverste 81
Landelius, J. C., Hofkonditor 73
Landin, Joh., Handelskemist, Öfverlärare 97
Landtblom, Odd, Disponent 90
Langenskiöld, K., Frih., Bankdirektör 97
Laquist, Hj., Grosshandlare 73
Laurell, O. H., Läderhandlare 72
Laurén, P. A., Urfabrikör 55
Laurentz, Johan, Arkitekt 97
Laurin, Carl, Kassadirektör 96
Laurin, Theodor, Kronometermak. —
Leffler, G. Mittag-, Professor 73
Leiber, Herm., Grosshandlare 73
Lemke Elna, Fru 97
Leopold, C. A., Komminister 73
Leyonmark, C. E. Assessor 91

Invald

Liberg, L. L., Grosshandlare 1881
**Liedbeck, Alarik, Ingeniör. St. L. 90
Lilienberg, G. R., Justitieråd 73
Liljeblad, F. Th., Öfverlärare —
Liljekvist, Fredr., Arkitekt 89
Lilliehök E., B:son, Löjtnant 96
*Lind af Hageby, Ebba, Enkefru (1890—1904) 90
Lindahl, P. Axel, Kapten 96
Lindau, S., Byggmästare 97
Lindberg, Adolf, K. Medaljgravör, Professor 74
Lindberg, J. E., f. d. Bagare, Handlande 73
Lindberg, Lydia, Fröken 91
Lindberg, N. J., Grosshandlare 66
Lindberg, O., Arkitekt, Öfverlärare, *suppleant i 1:a utskottet* 70
Lindblom, Hj., Uppbördskommissarie 89
Lindeberg, K., Fil. D:r, Kansliråd 81
Lindegren, Aug., Arkitekt 89
Lindell, Per, Ingeniör 76
Linderoth, John, Urfabrikör 73
Lindfeldt, W., Bageriidkare 97
Lindgren, A. M., Öfverste 59
Lindgren, A. R., Bryggare 73
Lindgren, A. R., Kongl. Hofjuvelerare 93
Lindgren, C. A., Grosshandlare 81
Lindgren, Gustaf, Arkitekt, *suppleant i Styrelsen, ledamot i 2:a utskottet* 93
Lindgren, Th. B., Handlande 74
Lindholm, A. G., Grosshandlare 73
Lindmansson, J. A. W., Bokbindaremästare 73
Lindmark, Aug., Skomakaremästare 73
Lindqvist, C. A., Mekanikus 66
Lindqvist, H. T., Svarfvaremästare 73
Lindroth, Carl A., Grosshandlare 73
Lindroth, J. A., Grosshandlare 73
Lindskog, Fr., Disponent, Arkitekt 77
Lindsström, V. O., Grosshandlare 96
Lindström, A., Fabriksidkare 89
Lindström, G., Musciassistent 81
Lindström, J. F., Faktor 77
Lindståhl, Emil, Arkitekt 90
Lindvall, C. A., Öfveringeniör 73
Ljungberg, C. E., Advokatfiskal 63
Ljungberg, E. A., Apotekare 74
Ljungberg, Knut, Apotekare 77
Ljunggren, G., Byggnadsingeniör 94
Ljunglöf, Knut, Grosshandlare 64
Lohoff, G., Grosshandlare 81
Londicer, G., Grosshandlare 74
Looström, C., Bokhandlare 88

Invald

Looström, Ludv., Fil. D:r, Sekreterare i Fria konsternas Akademi, *ledamot af 2:a utskottet och rk.* 1874
Lovén, John, Grosshandlare 73
Lovén, J. H., President 89
Lowisin, C., Frih., Major 90
Ludin, Joh., Grosshandlare 81
Lundbeck, A. M., Handlande 73
Lundberg, A. E., Fabrikör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet* 73
Lundberg, Birger, Tapetserare 94
Lundberg, John, Byråassistent 80
Lundberg, K. L., Garnhandlare 77
Lundberg, Olof R., Mariningeniör 90
Lundberg, Th., Bildhuggare 90
Lundeberg, A., W., Direktör 96
Lundgren, P. Hj., Kakelugnsfabrikör 96
Lundgren, B. H., Disponent 90
Lundin, Alfr., Bokbindare 77
Lundin, C. J., Grosshandlare 95
Lundin, Augusta, Fröken 89
Lundin, C. R., Grosshandlare 77
Lundin, Hulda, Fröken 90
Lundman, Julius, Fil. D:r, Lektor 74
Lundqvist, F. W., Bokhandlare 73
Lundstedt, Bernhard, Fil. D:r, Biblioteksamanuens 90
Lundstedt, L., J:son, Grosshandlare 96
Lundström, C. F., Godsegare 47
Lundström, Fr., Direktör 73
Lundström, J., Grosshandlare 88
Lundvall, Axel, v. Häradshöfding, Verkställande Direktör 73
Lübeck, Edv., Sjökapten 97
Lyth, G. W., Instrumentmakare 63
Löfgren, John V., Sidenkramhandlare 73
Löfgren, C. G., Verkmästare 95
Löfman, Aug. Wilh., Sidenfabrikör 96
Löfmark, L. O., Snickare 96
Löfvander, J. V., Rådman 60
Löfving, Thure, Emaljör 84
Lönegren, G. W., Generaltulldirektör 90
Lönnqvist, C. V., Ingeniör 97
Löwstädt, C. R., f. d. Skräddare 64

Maass, Wilh., Grosshandlare 77
Magnusson, Er. Joh., Byggmästare 64
Malm, G., Hofrättsnotarie 81
Malmberg, F., Ciselör 89

Invald

*Malmberg, Carl A., Handskfabrikör (1896—1910) 1896
Malmqvist, F. W., Snickaremäst. 89
Malmström, A., Professor 72
**Mandelgren, N. M.son, Artist. St. L. 45
Marcks von Würtemberg, J., Frih., Major 76
Marcus, Isaac, Disponent 49
Martin, F. R., Museiamanuens 92
Martin, H., Generaldirektör 93
Matson, A. L., Konsthandlare 90
Medin, O., Professor 85
Meisner, John, Grosshandlare 90
Melander, E., Major 97
Mellin, L. O., Bildhuggare 77
Meyer, Otto, Konstgjutare 97
Meyer, Wilh., Xylograf 90
Meyerson, W., Bankdirektör 90
Michaelson, K., Bruksegare 80
Mineur, C. G., Fabrikör 45
Molander, Axel, Direktör 74
Molander, C. A., Grosshandlare 73
Molander, H., Intendent 97
Moll, John G., Bankdirektör 73
Moll, Victor, Bankkamrer 97
Montan, E. V., Professor 77
Montelius, W., v. Häradshöfding, Riksbankens ombudsman 77
Morssing, Frans, Handlande 90
Murray, A., Apotekare 93
Myrstedt, I. L., Grosshandlare 89

Nachmanson, Abr., Handlande 73
Nachmanson, Edv., Grosshandlare 73
Nachmanson, H., Grosshandlare 77
*Nauman, Th., v. Häradshöfding (1896—1910) 81
Nerman, G., Major 58
Nerpin, H., Ornamentsbildhuggare, *ledamot af 2:a utskottet* 59
Neuman, A., Artist 90
Nilsson, C. F., Bagare 73
Nilsson, Herm. J., Ingeniör 90
*Nilsson, Nils, Byggmästare (1897—1911) 97
Nilsson, O., Snickare 94
Nordenfelt, L. M., f. d. Landtmäteridirektör 66
Nordenskiöld, A. E., Frih., Professor 69
*Nordenskiöld, O. W., Kommendörkapten (1890—1904) 90
Nordenström, G., Professor 88
Nordin, Ernst, Bokhandlare 87
Nordling, J. R., Grosshandlare 73
Nordström, C. A., Civilingeniör 90
Nordström, Simon, Fil. D:r, Kanslisekreterare 75

Invald
Nordström, Th., Fil. D:r, Generaldirektör 1880
Norelius, C. Oskar, Bergsingeniör 90
Norman, C. E., Uppbördskommissarie 80
Norrman, Victor, Öfverste 73
Norström, Claës G., Civilingeniör 90
Norström, F. Aug., Maskindir. 97
Norström, Gust., Kanslisekreterare 97
Notini, Axel, Bildhuggare 90
Nystrand, A. E., Handlande 73
Nyström, Ludv. R., Hofintendent 81
Nyström, C. G., Skomakaremästare 97
Nyström, N. G., Rådman 81

Odelberg, C. Axel, Kapten 89
Odhner, C. T., Riksarkivarie 90
Odhner, Hjalmar M., Snörmakare 96
Ohlsson, Joh., Tekn. Fabrikör 63
Ollman, E. A., Civilingeniör 77
Olrog, Th., Grosshandlare 88
Olsson, H. V., Jernkramhandlare 73
Ossbahr, C. A., Intendent för Lifrustkammaren 79
Otter, Erik von, Frih., Assessor 92

Palm, Carl, Amanuens 91
Paton, Ninian, Grosshandlare 67
Personne, Nils, Premieraktör 90
Petersson, Edv. R., Med. D:r, Regementsläkare 73
Pettersson, Ellen, Fröken, Lärarinna i handarbeten 96
Pettersson, Gustaf, Fabrikschef 91
Pettersson, Joh:s, Konst- och ornamentsmed 89
Pettersson, Robert, Tapetserare & Dekoratör 96
Pettersson, S. O., Professor 89
**Peyron, Ad., Grosshandlare. St. L. 56
Peyron, Ludv., Grosshandlare 66
Philipson, C. D., Konsul 74
Piel, C. G., Bryggare 81
Piehlgren, Johan, Marindirektör 81
*Platen, Carl, von, Bruksegare (1897—1911) 97
Platen, Ludv. von, Friherre 97
Plomgren, A. von, Frih., Kammarjunkare 81
Poppius, E. G., Tullfiskal 96
Posse, Arvid Fr:son, Grefve, President 73
Printzsköld, O., Kabinettskammarherre, Chef för H. M. K:s hofförvaltning 74

Invald
Quensel, Lily, Fröken 1883

Rahm, Edv., Handlande 74
Rahm, Nils, Sekreterare, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Ramstedt, Aug., Handlande 66
Ramstedt, Emil, Rev.-sekreterare 73
Ramstedt, J. O., Assessor 81
*Ramstedt, Viktor j:r, Grosshandlare (1890—1904) 90
Raphael, Axel, Fil. Doktor 96
Redin, C. A., Kontorsskrifvare i Riksbanken 79
Redtz, J. M. J:son, Byggmästare 73
Rehbinder, H., Frih., Kommerseråd 70
Rehn, A. G., Hofintendent, Kamrer 73
Reinhold, Aug., Direktör 77
Remahl, L. T., Med. D:r 89
Retzius, G., Professor 88
Reuterskiöld, C. L., Kabinettskammarherre 72
Rhodin, Herman, Konsul 73
Riben, L. V., Stadskommissarie 88
Rijswijk, H. van, Dekoratör, *suppleant i 2:a utskottet* 77
Ringheim, Vict., Major 73
Ritter, E. W., Byggmästare 97
Robbertte, A., Kamrer 97
Roos, Axel Öfverste 97
Roosval, Albin, Redaktör 96
*Rosander, Edv., Grosshandlare (1895—1909) 95
Rosen, Axel G:son von, Grefve, Generalmajor 63
Rosen, Aug. R. von, Grefve, Öfverstelöjtnant, 1:e Hofmarskalk 77
**Rosen, C. G. von, Grefve, Öfverste-Kammarjunkare. St. L. 74
**Rosen, Fredrik von, Grefve, Kansliråd. St. L. 90
Rosenberg, J. O., Professor 77
Rosengren, Anna, Fröken, Teckningslärarinna 90
Rosengrén, Carl, Grosshandlare 90
Rosenlund, Axel, Sågverksegare 96
Rosenvall, F. E., Fabrikör 69
Rosin, Fredr., Direktör 97
Rubenson, Joseph, Verkst. Direktör 69
Rubenson, Moritz, Sekreterare 73
Rubenson, R., Professor 77
Rubenson, S. V., Dekorationsmålare 80
Rundqvist, A., Fabriksidkare 77

**Sachs, Josef Grosshandlare. St. L. 96
Sachs, Max, Handlande 96

Invald

**Sachs, Simon, Generalkonsul. St. L. 1873
Sager, Edvard, Hofstallmäst. 96
Sager, Robert, Kammarherre 96
Salin, Kasper, Arkitekt 93
Salin, Maur., Med. D:r, Professor 81
Saloman, G., Professor, *ledamot af 2:a utskottet* 71
Salmonson, Ernst, Grosshandlare 97
Samson, Eug., Verkst. Direktör 71
Samzelius, Per, Statskommissarie 73
Sandels, L. G., Generallöjtnant 73
Sandqvist, P. N:son, Fastighetseg. 73
Sandström, C. A., Poliskommissarie 77
Santesson, B. F., Tenngjutare 90
Santesson, Fr. Abr., Fabrikör 89
Santesson, Henrik, Fil. D:r, Kemist 77
Saul, L., Snickaremästare 73
Saul, Th., Snickaremästare 73
Schale, H., Bruksegare 75
Schalén, C. A., Kansliråd 74
Schinkel, C. D. von, Bruksegare 74
Schmidt, Albert, Grosshandlare 66
Scholander, Sven, Ornamentsbildhuggare 89
Schröder, J. C., Bagare 69
Schultz, A., Ångf.-kommissionär 96
Schuldheis, Wilh., Vinskänk 77
Schulzenheim, C. von, Kanslisekreterare 94
Schumacher, C. W., Fabrikör 73
**Schumburg, R., Generalkonsul. St. L. 74
Schwan, K. A., Kapten, Verkställande Direktör 73
Schwartz, Eug., Fil. D:r, Rektor 82
Schöldström, Otto, Snickaremäst. 75
Schönfeldt, H. J. C. O., Handlande 97
Sebardt, Wilh., Hofapotekare 68
Sebenius, J. L., Brukspatron 90
Segerholm, Åke, f. d. Fabriksidkare 77
Seijmer, Knut, Fabrikör 97
Seippel, Oscar, Grosshandlare 88
Sellergren, G., Civiling:r, t. f. Professor, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Selling, C. G., Hofrättsråd 74
Setterblad, Gustaf, Regem.-läkare 89
Settervall, J. G., Grosshandlare 68
Settervall, Nils, Häradshöfding 88
Severin, S., Revisor 73
**Seybold, Rob., Godsegare. St. L. 77
Sidvall, Rob., Fabrikör 89
Sievert, Max, Handlande, *ledamot af 1:a utskottet, suppleant i styrelsen* 90
Sifvert, A. W., Jernkramhandl. 73
Simonson, P. M., Bryggare 73

Invald

Sjöberg, E., Tandläkare 1897
Sjöberg, Gustaf, Arkitekt 73
Sjögren, Otto, Fil. D:r, Läroverkskollega 97
*Sjögren, Per Aug., Fabrikör (1897—1911) 97
**Sjögreen, Otto, Kansliråd. St. L. 81
*Sjöquist, Joh., Byggmästare (1897—1911) 97
Sjöström, C. F., Fabrikör 90
Skoglund, E., Hofsadelmakare 94
Skogman, C. J. A., Frih., Kommendörkapten 68
Smerling, C. F., Kansliråd 73
Smitt, J. W., Generalkonsul 62
Sohlman, H., Juris Kand., Hufvudredaktör 91
Sondén, M., Med. D:r 88
Sporrong, Carl Fr., Fabrikör 77
Stangenberg, Emil, Med. D:r 97
Starck, Alb., Konsul 73
Stauss, A. A., Snörmakare 73
Stenberg, Joh., Plåtslagare 77
Stenfelt, Pehr Edvin, Bibliotekarie 96
Stenhammar, Ernst, Arkitekt 90
Steuch, Mathias, Bruksegare 73
Stiebel, E., Agent 77
Stiernkrona, D. E., Frih. Kammarh. 76
Stierngranat, C. L. F., Öfverste 77
Stockenberg, John, Amanuens, v. Häradshöfding 97
Stockenström, H. A. von, Öfverste 74
Storckenfeldt, E., Generaldirektör, *Föreningens vice ordförande, ledamöt af 1:a utskottet o. red. kom.* 81
Strindberg, J. O., Grosshandlare 77
Stråle, W., f. d. Landshöfding 52
Ström, C. F., Trädgårdsmästare 74
*Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910) 96
Stuart, John, Riddarhussekreterare 90
Styffe, K., Öfverdirektör 56
Stål, W., Öfverstelöjtnant 74
Suber, Emil, Grosshandlare 96
Sundberg, C. A., Ingeniör 90
Sundgren, F. C., Uppbördskommissarie 88
Sundström, G. R., Handlande 55
*Sundström, Pehr, Klädeshandlare (1889—1903) 77
Sundvall, Carl Aug., Bildhuggare 89
Sunnerdahl, E., Grosshandlare 73
Svanström, Frans, Grosshandlare 66
Svedbom, W., Fil. D:r, Sekreterare i Musik. Akad. 77
Svensson, Birger A., Tapetserare 92
Svensson, Carl P., Tapetserare 68

Invald

Svensson, Erik, Dekoratör 1893
Svensson, Ferd., Notarius Publicus 77
Swalin, Wilh., Protokollssekreterare 81
Swartz, Betty, Enkefru 87
Syberg, Fritz, Grosshandlare 69
Sydow, Fing. von, Hamnkapten ... 73
Sällström, A. G., Byggmästare ... 74
Söderberg, J. F., Trädgårdsmästare 73
Söderström, K. S., Portföljmakare 64
Sörensen, N. G., Grosshandlare ... 68
Sörensen, P. M., Mekanikus 89

Tamm, Adolf, Fil. D:r, Kontrolldirektör 74
†Tamm, Gust., Frih., Öfverståthållare. H. L. 69
Tamm, Hugo, Bruksegare 76
Tamm, P. G., Godsegare 73
*Taube, Bernh., Frih., Arkivarie (1890—1904) 90
Thalin, Carl, Handlande 74
Thelander, Thore, Ingeniör 90
**Thiel, Arthur, Grosshandl. St. L. 96
Tholander, Henrik, Ingeniör, Fil. Doktor 96
Thomas, J. E., Byggmästare 73
Thorén, Th., Arkitekt, Öfverlärare 94
Thulin, C. G., Konsul, Skeppsklarerare 90
Thunell, J. W., Byggmästare 97
Thunberg, A. T., Kommendörkapten 79
Tidner, Anders, Öfverlärare 90
Tigerschiöld, Hugo, v. Häradshöfding 91
Tillberg, Knut, v. Häradshöfding 92
Tjulander, J. F., Grosshandlare 68
Torell, O., Professor 71
Troilius, C. O., Generaldirektör ... 75
Troilius, Hj., Grosshandlare 96
Tryggelin, E. H., Arkitekt 77
Tullberg, A. Th., Fabrikör 89
Tullberg, Hasse W., Bokförläggare 87
Törnebladh, C. O., v. Häradshöfding 77
Tönebladh, I., Landskamrerare ... 73
Törnquist, A., Hofrättsråd 73
Törnqvist, Hj., Byggmästare 93
**Törnqvist, Nicolaus, Major. St. L. 75

Uddenberg, Ernst, Generalkonsul 74
Ugglas, C. G. af, Frih., e. o. Hofrättsnotarie 90
Upmark, G., Intendent, Fil. D:r *ledamot af styrelsen och 2.a utskottet* 73
Uppström, A. E. V., Häradshöfding 90

Invald

Varenius, N. A., f. d. Generalkrigskommissarie 1873
Virgin, C. P., Kontreamiral 88
Virgin, Claes, Direktör 93
Vogel, A. J., Artist 90
Vult von Steyern, F., Redaktör ... 90
Vult von Steyern, N., President 74

Wachtmeister, H., Grefve, f. d. Landshöfding 73
Wachtmeister, Hans H:son, Grefve, Expeditionschef 81
Wærn, R., Revisionssekreterare ... 90
Wagner, Jul., Dekorationsmålare 90
Wahlberg, W. A., Målaremästare 90
Wahlin, C. A., Grosshandlare ... 73
Wahlman, L. I., Arkitekt 97
Wahlström, S. F., Korgfabrikant 77
Wall, Anna, Fru 93
Wall, Theodor, Kassör 91
Wallander, Alf, Artist 96
Walldén, W., Godsegare 64
Wallenberg, Anna, f. von Sydow Fru ...... —
**Wallenberg, K. A., Bankdir. St. L. 81
**Wallenberg, Marcus, Bankdir., v. Häradshöfd. St. L. 97
Wallin, Karl, Assistent 90
Wallin, M. F., Handlande 73
Wallqvist, L., Snickaremästare ... 94
Wannberg, Axel, Grosshandlare 63
Watz, Reinhold, Snickare 90
Wavrinsky, A. E., Grosshandlare 73
Wavrinsky, Edv., Direktör 93
Wavrinsky, Th., E., Ingeniör, ... 94
Wedberg, J. O., Justitieråd 73
**Weinberg, C. A., v. Häradshöfding St. L. 73
Welin, Nils, Kontorschef 95
Wengström, C. O., Ingeniör 89
Wengström, J. O., Fabriksidkare 65
Werner, A., Med. D:r 73
Werner, Feodor, Dockmästare ... 73
Wessberg, Sven, Notarius Publicus 69
Wesslau, Thor, Grosshandlare ... 93
Westberg, G. W., Protokollssekreterare 73
Westerdahl, A. R., Bageriidkare 97
Westerdahl, H. Julius, Bageriidkare, Kungl. Hoflefverantör 96
Westerlund, Hj., Byggnadsingeniör 95
Westfelt, Maria, Fröken 93
Westfelt, Gerh., Lifmedikus 73
Westin, L. Eug., Klädeshandlare 74
Westman, Fredr., Fabrikör 97

Invald

Weylandt, H. E., Major 1873
Wiberg, F., Handlande 46
Wickman, N., Kassaskåpsfabrikant 92
Wickmann, Fredrik, Kontorschef 84
Widebeck, Maria, Fröken, Mönsterriterska 89
Widén, C. O. F., Snickaremästare 89
Widmark, J., Med. D:r, e. o. Prof. 89
Widstrand, W., Bokförläggare ... 90
Wikland, Hj., Baningeniör 91
Wiklander, O. M., Öfverdirektörsassistent 77
Wiklund, W., Fabrikör, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 65
Wilhelmsson, G. W., Boktryckare 93
Wilkens, G. D., Med. D:r 94
Wiman, E. A., Civilingeniör 71
Wimmerstedt, Axel, Professor, f. d. Rättskemist 74
Winborg, Th., Fabrikör 77
Wirén, A. G., Fabrikör 71
Wising, P. J., Med. D:r, Professor 74
Wretblad, P., Handlande 65
Wåhlin, Karl, Sekreterare 89
†Wåhlin, P. G., Direktör. H. L. 72
*Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde. (1893—1907) 90
Wästberg, Carin, Fröken, Mönsterriterska 89
Wästfelt, A. G., f. d. Landshöfding 75

Ygberg, Herman. Stadsingeniör 77

Invald

Zander, G., Med. D:r 1871
Zacco, K. Yngve, Civilingeniör ... 96
Zethelius, H., Protokollssekreterare 90
Zimmerman, N. E., Tullförvaltare 74

Åberg, E. U., Fröken 93
Åberg, H., Grosshandlare 90
Åberg, Hj., Major 73
Åberg, O. J., Aktuarie 59
Åhman, Julius, Tapetserare 74
Åkerberg, J. E., Metallhandlare ... 73
Åkerdahl, M. F., Fabrikör 73
Åkerdahl, Robert, Vinhandlare ... 97
Åkerhielm, J. G. N. S., Frih., förutv. Statsminister 73
Åkerlund, E. O., Byggmästare ... 59
Åkerman, Rich., Generaldirektör 72
**Åkerman, H., Envoyé i Disponibilité. St. L. 78
Åkerman, V., Grosshandlare 74
Åslund, F. A., Konsul 75

Ädelgren, Rudolf, Kansliråd 73

Öberg, Axel, Modellör 80
Öberg, Joh., j:r, Lärftskramhandlare 73
Öberg, O. F., Generalkonsul 73
Ödmansson, E., Professor 73
Ortenblad, C. O. T., Civilingeniör 97
Östergren, Aug., Statsråd 74
**Österlind, Emil, Grossh. St. L. 96
Östman, A. F., Revisor 90

I Landsorten:

Invald

†Abrahamson, Aug., Godsegare, Nääs, Floda station. H. L. ... 1886
Abrahamson, J. F., Herr, Lundby, Lerum 90
*Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894) 73
Adlers, F., Hofrättsråd, Vallås, Seffle 78
Afzelius, A., Kamrer, Hernösand 75
Ahrenberg, O. L., Handlande, Göteborg 76
Andersson, Axel G., v. Häradshöfding, Sundsvall 87
Andersson, E., Landskamrer, Kristianstad 81

Invald

Andersson, G., Fabrikör, Karlskrona 1874
*Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping (1881—1895) 81
*Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895) 81
Anderson, P. E., Stadsfiskal, Örebro 81
Andréen, P., v. Häradshöfding, Stadskamrer, Göteborg 76
Andréen, Gust., Handlande, Gefle 76
Arhusiander, M., Grosshandlare, Sundsvall 75
Arnell, Selma, f. Böttiger, Fru, Hernösand 84

Invald	
Bagger, G. A., Kamrer, Göteborg	1876
Beckeman, E. M., v. Konsul, Halmstad	87
Beck-Friis, C., Grefve, Kab.-kammarherre, Börringe	73
Beckman, Claes, Prost, Sunnerby, Skara	75
Befwe, Frans, Juvelerare, Göteborg	81
Behm, V., Kronolänsman, Hackås	87
**Behrends, J. F., Fabrikör, Göteborg. St. L.	76
†Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896)	81
Bengtsson, S. M., Kapten	74
Berg, Isak, Handlande, Karlskrona	91
Bergdahl, N. P., Kyrkoherde, Östra Sallerup	87
Bergelin, Th., Major, Karlsborg	90
Bergman, A., Målare, Köping	76
*Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895)	81
Bergman, C. V., Bryggare, Norrköping	81
†Bergstedt, C. F., Bruksegare, Skrukarp, Motala. H. L.	71
Bergsten, A. G., Häradshöfding, Mora	78
Bergstrand, G. H., Kronolänsman	81
Bergstrand, J. O., Fil. D:r, Vesterås	87
Bergström, Karl, Häradsh., Köping	91
Billqvist, Gustaf, Med. D:r, Göteborg	95
Bjelke, Edith, Grefvinna, Sturefors, Linköping	87
Björck, A. J., Kgl. Hofpredikant, Vestra Vram, Tollarp	74
Björkenstam, K. W., Häradshöfding, Strömsnäs, Orresta	73
Björkman, C. A. T., Landshöfding, Gefle	59
Björkman, C. J., Protokollssekreterare	81
Björkman, S. P. A., Fabriksidkare, Karlshamn	76
Blomberg, A. Th., Apotekare, Lindesberg	75
Blombergh, Fr., Fabriksidkare, Drag, Norrköping	81
Blomstrand, Chr. W., Fil. D:r, Professor, Lund	74
Blumenberg, H. G., Kyrkoherde, Östra Ryd, Rydbo	87
Blüm, G., Öfverste-Löjtnant, Sköfde	74
**Boije, Wald., Grosshandlare, Göteborg. St. L.	76

Invald	
Bolin, O. V., Kyrkoherde, Kungsåra, Vesterås	1887
Bolinder, A. M., Landssekreterare, Mariestad	73
Bolinder, T. W. Th., Ingeniör, Folkhögskoleföreståndare, Önnestad	73
Boman, C., Grosshandlare, Vesterås	74
†Bonde, Carl Trolle-, Grefve, Trolleholm, Trollenäs. St. L.	73
Borg, F. G., Apotekare, Strömstad	87
Bosæus, R. W., Borgmästare, Arboga	73
Boström, C. J., Stadsläkare, Sölvesborg	87
Brandel, H. W., Stadsingeniör, Göteborg	75
**Brandt, Axel, Grosshandlare, Gefle. St. L.	76
Bratt, G., Löjtnant, Disponent, Djursholm	75
Bredberg, C. G., Kapten, Bogesund, Rydbo	90
Broander, J. J., Kyrkoherde, Hafdhem	74
Brolin, J. G., Grossh., Stugsund	74
Brun, C. E., Apotekare, Smedjebacken	77
Bråkenhjelm, P. J., Landshöfding, Upsala	81
Bråkenhjelm, C. M., Häradsskrifvare, Falkenberg, Wireda	73
Busck, J G., Fabrikör, Göteborg	74
Bånge, C. A., Prost., Nykil	87
Bååth, J. L., Häradshöfding, Odensvik, Odensviholm	73
Böklin, D., Possessionat, Täckhammar, Nyköping	82
**Börjesson, L., Bryggare, Göteborg. St. L.	76
**Carlander, Chr., Grosshandlare, Göteborg. St. L.	76
Carlberg, P. M., Bergsingeniör, Ställdalen	81
Carlén, A., Bruksegare, Bollnäs	76
Carlsson, E., Bruksegare, Stadra, Gyttorp	74
Carlstedt, Israel, Kontraktsprost, Karlstorp	87
Carlström, C. F., Kronolänsman, Elfdalen	87
Cederberg, H. F., Kronofogde, Östersund	97
Charlier, A. W., Med. D:r, Sollefteå	93
Christens, H. T., Arrendator, Bifvaröd, Wallås	93
Christiernin, Ad. Fr., Lasarettsläkare, Sundsvall	81

Invald

*Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1889—1903) 1881
Crafoord, C. O. L., Häradshöfding, Lyckeby 73
Cronqvist, G., Handlande, Malmö 74
Cullberg, S. A., Löjtnant, Nartorp, Börrum 73

Dahlberg, J. P., Bruksegare, Bollsta, Nyland 81
Dahlman, A. G., Handlande, Sundsvall 87
Dandanell, A. E., Byggmästare, Nyland 81
Danielsson, C., Disponent, Bofors 87
Danielsson, C. F., Gruf-ingeniör, Stora Gården, Kopparberg 81
**Degerman, C., Jägmästare, Piteå. St. L. 73
De la Gardie, Malvina, Grefvinna, Öfverhofmästarinna, Hamiltonhouse, Helsingborg 78
De Maré, A., Bruksegare, Ankarsrum 74
**Dickson, Axel, Godsegare, Skepsta, Björnlunda. St. L. 75
Dickson, Robert, Landshöfding, Malmö 91
Dickson, W., Fil. D:r, Seckestad, Moholm 74
Donnér, Aug., Häradshöfding, Sölvesborg 87
Dumky, A. E., Landsfiskal, Tjernäs 87
Dumrath, W., Jägmästare, Singö, Grisslehamn 74
Dymling, Sv., Grosshandlare, Göteborg 92

**Eberstein, Chr., Bankdirektör, Norrköping. St. L. 84
Ehrenheim, Erik von, Kammarherre, Godsegare, Grönsöö, Enköping 92
Ehrensvärd, Alb., Grefve, f. d. Landshöfding, Tosterup, Svenstorp 73
Ekedahl, G. W., Kyrkoherde, Ljunga, Boarp 87
Ekelund, S. G. A., Häradsskrifvare, Hångers, Ljungby 73
Eklundh, Axel, Grosshandlare, Göteborg 95
Ekman, C., Bruksegare, Finspong 73
Ekman, Isidor, Stadsläkare, Hudiksvall 87
**Ekman, J. J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 73

Invald

**Elgérus, D. J., Fabriksidkare, Örebro. St. L. 1874
**Engelbrechtsson, G. O., Byggmästare, Örebro. St. L. 78
Engström, Herm., Handlande, Jönköping 87
Enhörning, Constance, Fru, Norrköping 87
*Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping (1878—1892) 78
Ewert, W. Th., Grosshandlare, Göteborg 76

Fahlstedt, G. V., Ingeniör, Eskilstuna 88
Falck, Gustaf, Vågmästare, Skeppsredare, Göteborg 95
*Fehrman, Carl, Kontraktsprost, Träslöf, Varberg (1892—1906) 87
Fernqvist, R., Rektor, Örebro 87
Fischer, A. A., Kyrkoherde, Hångsdala 87
*Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910) 78
Flensburg, Theodor, Konsul, Malmö 91
Flinta, Gustaf, Skolföreståndare, Hedemora 87
Florman, M., f. d. Landssekreterare, Gefle 73
*Flygt, L. A., Disponent, Ljungå, (1881—1895) 81
**Fogelin, C. J., Godsegare, Hintzegården, Mölltorp. St. L. 76
Forselles, Alb. af, Löjtnant, Ekensberg, Enhörna 82
Forssander, J. H., Kyrkoherde, Stenbrohult, Diö 87
Forsberg, S. P., Handlande, Valdemarsvik 74
Forsselius, C. A., Handlande, Kumla 76
**Forssell, A. F., Grosshandlare, Sundsvall. St. L. 75
Frænckel, J. C., Handlande, Göteborg 76
Frænkel, And., Kapten, Petiknäs, Hällnäs 90
Friman, Ernst, Byggm., Göteborg 95
Frisk, E., Fabriksidkare, Hudiksvall 73
Frisk, P. E., Kontraktsprost, Häfverö 87
Fröberg, John, Fabrikör, Grossh., Gullspong 94
Fröberg, Anna, Fru, Gullspong 94

Invald

Gahn, L. R., Ingeniör, Wikmanshyttan, Nora 1874

Geijer, J. O., Fil. D:r, Kontraktsprost, Frändefors 73

Genberg, A., Kronolänsman, Bollnäs 87

Genberg, J., Kyrkoherde, Lit 87

Gestrin, Rob., Grosshandlare, Magnehult, Simonstorp 68

** Gibson, James, Fabriksidkare, Göteborg. St. L. 76

Godée, Albert, Apotekare, Skeninge 77

Gran, P., Apotekare, Sundsvall 77

Granberg, C. G., Rådman, Eskilstuna 78

Grevesmühl, Oscar, Godsegare, Herrestad, Stallarholmen 77

Grundberg, L., Med. D:r, Lasarettsläkare, Venersborg 87

** Grönwall, Edvin, Bruksegare, Hellefors. St. L. 81

Gullbrandsson, E., Tullförvaltare, Östersund 97

Gustafsson, Hans, Disponent, Tidaholm 81

Gustafsson, J. G., Kronolänsman, Elghult 87

Gyllenstierna, Nils, Friherre, Godsegare, Elfdalen, Klippan 76

Göransson, G. F., Bruksegare, Sandviken 74

Göthe, C. G., Skogsinspektör, Vexiö 73

** Hagendahl, C. A., Grosshandlare, Örebro. St. L. 75

Hallborg, O., Kontraktsprost, Torstuna, Torstunaby 87

Halldin, H., Fabrikör, Örebro 74

Hallén, Joh., Handlande, Direktör, Falköping 95

Hallner, N., Kyrkoherde, Saleby 74

Hammarström, John, Med. D:r, Förste Stadsläkare, Kristinehamn 87

Hansson, A., Konsul, Helsingborg 76

* Hartvig, Herman, Grosshandlare, Göteborg (1895—1909) 95

Hasselblad, C. F., Disponent, Sprängsviken, Frånö 81

Hay, B., Disponent, Jönköping 73

Hedenlund, A., Handlande, Borås 81

Hederstierna, Fredrik, Landshöfding, Vesterås 75

Hederstjerna, Hans, Ingeniör, Ebbes bruk Jönköping 95

Hellberg, J. A., Häradshöfding, St. Vestansjö, Jönköping 73

Invald

Hellerström, Alfred, Arkitekt, Helsingborg 1890

Hellerström, S., Fil. Kand., Godsegare, Marielund, Nettraby 85

Helling, N. A., Landssekreterare, Örebro 73

Hessle, Birger, Hofrättsråd, Jönköping 75

Hjelm, Fr., Kyrkoherde, A., Kuddby 87

Hjelmqvist, B., Fil. D:r, Kyrkoherde, Herslöf, Vallåkra 73

Hjertén, C. A. Kommissionslandtmätare, Stånghem, Kettiltorp 81

Hjertén, Sven, Häradshöfding, Sundsvall 87

Hofsten, E. von, Kapten, Hallandsberg, Fägred 71

Holm, G., Häradshöfding, Bollnäs 78

Holm, Fredr., Handlande, Göteborg 76

Holmqvist, A. L., Rådman, Arboga 74

Hultman, Johan, Fabriksidkare, Malmö 91

Husberg, K. S., Landshöfding, Luleå 90

Hård af Segerstad, Gust., Konsul, Nyborg, Bålsta 74

Hägglund, J. H., Kyrkoherde, Vestra Karup 87

* Ideström, Carl Aug., Grosshandl., Oskarshamn (1891—1905) 90

Ihrfors, A. W., Med. D:r, Provinsialläkare, Vesterås 81

Isberg, A., Kapten, Göteborg 87

Jacobi, V., Med. D:r, Sölvesborg 74

Jacobsson, S. M., Handlande, Torpshammar 75

Jansson, J. E., Bruksegare, Saxån, Persberg 81

Janzon, Gust., Rådman, Nyköping 76

Johansson, C. H., Lektor, Vesterås 87

Johansson, G. W., Grosshandlare Vexiö 91

** Johansson, J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76

Johansson, S. J., Handlande, Jönköping 76

Johnsson, J., Trafikchef, Kopparberg 81

** Kaijser, A., Apotekare, Enköping. St. L. 76

Kamph, Oscar, Trafikchef, Finspong 75

Invald

Karlin, G. J:son, Amanuens, Lund 1893
Karlson, Valfr., Arkitekt, Lektor, Borås ... 90
Keventer, G., Ingeniör, Norrköping 94
Kjellerstedt, A. F., Öfver-Jägmästare, Fjäl ... 73
Kjellin, Joh., f. d. Landskamrer, Upsala ... 73
Kjellqvist, J., Kontraktsprost, Hvalstad, Ekedalen ... 81
Knös, G. B., Med. D:r, Hospitalsläkare, Vadstena ... 87
Kobb, Aug., Handlande, Göteborg 75
Koch, A. M., Bruksegare, Uddevalla ... 75
Koræn, A. V., Apotekare, Eskilstuna ... 77
Krook, Rob., Häradshöfding, Örebro ... 78
Krook, V., Bruksförvaltare, Gylgen, Öfverkalix ... 75
Källström, E., Teckningslärare, Malmö ... 93
Königsfeldt, E. W. R. L., Häradshöfding, Smedjebacken ... 73

Lagerberg, Carl, Kammarherre, Göteborg ... 92
Lagerberg, G. O, F., Grefve, Öfverste, Fagersta, Vestanfors ... 85
**Lagerfelt, C. A. M., Friherre, Öfverste, Linköping. St. L. ... 75
Lagerlöf, N., Bruksförvaltare, Långrör, Söderhamn ... 81
Lagerlöf, N., Snickare, Lidköping 74
Lagermark, C. C., Apotekare, Uddevalla ... 76
Landgren, J. F., Fabriksidkare, Sundsvall ... 91
Landström, Gottfried, Ingeniör, Skultuna ... 95
Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg ... 81
Larsson, L., Kronolänsman Rätansbyn ... 87
Larsson, Z., Stadsingeniör, Upsala 78
Leczinsky, C. S. F., Häradsskrifvare, Lit ... 73
Lewenhaupt, Eug., Grefve, Biblioteksamanuens, Upsala ... 74
Lewenhaupt, Sten, Grefve, Fil. K. Amanuens, Kalmar ... 90
Lexow, A. C., Bruksegare, Forsnäs, Karlstad ... 74

Invald

Liberg, Bernh., Fabriksidkare, Rosenfors, Skogstorp ... 1878
Lidén, Th., N., Stadsfiskal, Gefle 73
Liedholm, J. F., Med. D:r, Öfverläkare, Vexiö ... 75
Liljeqvist, P., Fabriksidkare, Eskilstuna ... 87
Liljesköld, K. A., Häradshöfding, Arvika ... 74
Lilliehöök, G., Major, Hofors, Robertsholm ... 74
Lilliehöök, J. F., Öfverste, Körtingsberg, Vretstorp ... 74
Lindahl, V. N., Fil. D:r, f. d. Auditör, Karlskrona ... 75
Lindblom, S. A., Kontraktsprost, Rappestad, Bankeberg ... 87
**Lindegren, Th., Handlande, Hudiksvall. St. L. ... 75
Linderberg, Gust., Fabrikör, Sundsvall ... 87
Lindgren, A., Fabrikör, Karlstad 74
Lindgren, Joh., Apotekare, Lund 88
Lindstein, Th., Grosshandlare, Falun ... 76
Lindström, L., Maskindirektör, Kristinehamn ... 87
Lindström, N. J. O. H., Fil. D:r, Biskop, Hofpred., Vexiö ... 87
Linné, S. B., Kyrkoherde, Eldsberga ... 73
Littorin, A. T., Kapten, Upsala ... 87
*Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—92) ... 78
Ljungberg, J., Handlande, Norrköping ... 78
**Ljunggren, C. J. F., Konsul, Kristianstad. St. L. ... 81
Ljunggren, Ivar, Tullförvaltare, Vestervik ... 74
*Lundblad, E. A,, Rådman, Eskilstuna (1881—1895) ... 81
Lundeberg, Sigsten, Syssloman, Upsala ... 88
*Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901) ... 87
Lundström, C. H., Bergmästare, Filipstad ... 75
Lundström, K. A., Agent, Piteå 89
Lyckholm, Joh. W., Kronofogde, Leksand ... 78
**Lyckholm, Melcher, Bryggare, Göteborg. St. L. ... 95
Lyrholm, O., Grosshandlare, Göteborg ... 77
Löwen, A., Trolle-, Frih., Kammarherre, Gärdesta, Gnesta ... 76

Invald

Malm, L. P., Rådman, Eskilstuna ... 74
Marklund, J. Sågverksegare, Löfånger ... 75
Markstedt, A., Kapten, Skellefteå 81
Markstedt, D. R., Grosshandlare, Skellefteå ... 75
Matthiesen, S. O., v. Konsul, Sandås, Ottenby ... 87
Meijer, F., Fil. D:r, Kyrkoherde, Hammarlöf, Fjerdingslöf ... 74
Melin, Olof, Grossh., Skeppsmäklare, M. R. Göteborg ... 95
Metzén, K. J., Kansliråd, Linköping ... 73
Michaelson, Knut, Bruksegare, Schebo, Norrtelje ... 90
Moberg, C. D., Disponent, Norrköping ... 87
Mörner, A. E. K., Grefve, Godsegare, Björksund, Nyköping ... 73
Möner, C. H., Apotekare, Norrköping ... 87
Mörner, H. S., Grefve, Bruksegare, Stjernfors, Kopparberg ... 81

Nilsson, Arvid, Fabriksidkare, Eskilstuna ... 87
Noræus, U. V., Kyrkoherde, Högbo, Sandviken ... 75
Nordenfelt. C., Borgmästare, Kristinehamn ... 73
Nordenfeldt, Ingeborg, Fröken, Grinda, Malmköping ... 93
Nordlöf, G., Upsala ... 93
Nordström, C., Ingeniör, Jönköping 87
Norén, G. L., Disponent, Åsbacka, Söderhamn ... 75
Norman, V. S., Grosshandlare, Arboga ... 74
Norrby, Carl, Professor, Upsala ... 87
Näs, N. O., Grosshandlare, Östersund ... 75
*Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904) ... 90

Odeucrantz, G. D., Öfverste, Landskrona ... 66
Olbers, M., Direktör, Göteborg ... 76
Olsén, Gottfr., Fabriksidkare, Arvika ... 76
Olsen, C. E., Inspektör, Södra Lit 97

Invald

Olson, C. A., Landssekreterare, Kristianstad ... 1887
Orstadius, A., Ingeniör, Piteå ... 81
Otter, B. S. von, Friherre, Major, Kristianstad ... 81

Palm, G. H., Kyrkoherde, Forsmark ... 87
Palmberg, C. A., Kronolänsman, Moda, Tranås ... 76
**Petré, P., Grosshandlare, Oskarshamn. St. L. ... 76
Peterson, G., Vice Konsul, Karlskrona ... 74
*Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903) ... 87
Pettersson, Carl Edv., Regementsintendent, Helsingborg ... 81
Pettersson, J., Handlande, Öfverammer, Ragunda ... 77
Pettersson, Sam., Guldsmed, Linköping ... 89
Peyron, G., Friherre, Generalmajor, Helsingborg ... 73
Philipson, John, Grosshandlare, Norrköping ... 81
Polheimer, A. F., Rådman, Falun 78
Posse, Knut, Grefve, Kammarherre, Bergqvara, Räppe ... 76
Posse, L., Grefve, Major, Engelholm ... 74
Post, L. von, Kapten, Hagbyholm, Vesterås ... 74
**Pripp, Carl, Grosshandlare, Göteborg. St. L. ... 76

***Q**uennerstedt, Aug., Fil. D:r Professor, Lund (1888—1902) ... 87

Raab, C., Frih., Kammarherre, Helgerum, Verkebäck ... 73
Ramel, O. A., Friherre, Godsegare, Öfveds kloster. Bjersjölagård ... 76
Rappe, Chr., Friherre, Godsegare, Strömsrum, Pataholm ... 91
Rasch, E., Konsul, Hudiksvall ... 74
Regnstrand, E. O., Fabrikör, Vadstena ... 77
Richter, G., Häradshöfding, Venersborg ... 87
Ringborg, Edward, Grosshandlare, Norrköping ... 91
Ringborg, Gust., Disponent, Norrköping ... 81
Ringborg, Joh., Ingeniör, Norrköping ... 73

	Invald
Ringius, J. A., Kronofogde, Göteborg	1873
Ringström, R. W., Apotekare, Filipstad	76
Ringström, Th., Målare, Jönköping	74
Risberg, P. F., Rådman, Norrköping	81
Robinson, W., Fabrikör, Göteborg	95
Rogberg, C. G., Bruksförvaltare, Ferna bruk	76
Rohlin, A., Rådman, Kongelf	74
Ros, A., Bruksegare, Långbanshyttan	73
*Rudin, W., Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902)	87
**Runer, Carl, Konsul, Gefle. St. L.	74
Ryding, Carl, Landträntmästare, Venersborg	78
Ryding, J. M., f. d. Landskamrerare, Venersborg	78
Ryman, Victor, Häradshöfding, Karlstad	77
**Röhss, August, Grosshandlare, Göteborg. St. L.	77
Röhss, W., Konsul, Göteborg	77
Sandberg, C. O. W., Grosshandlare, Norrköping	81
*Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall (1887—1901)	87
Sandqvist, S. J., Borgmästare, Hudiksvall	87
Sandström, N. A., Trafikchef, Sandarne	81
Schécle, Götrik von, Kammarherre, Kilanda, Elfängen	75
Schenström, O., Borgmästare, Köping	73
Schenström, Wilh., Öfverste, Östuna, Köping	74
Schmidt, C. J. G. af, Friherre, Öfverste, Hofra, Nyköping	73
Schröder, A., Kronofogde, Gefle	73
Schürer v. Waldheim, W., Godsegare, Mellingeholm, Norrtelje	90
Schöning, Gabriel, Konsularagent, Grosshandlare, Söderhamn	81
Schöning, J. F. G., Konsul, Stugsund	74
Serrander, C. A., Fabrikör, Sundsvall	75
Siegbahn, P., Konsul, Ronneby	74
Simonsson, Alb., Trafikchef, Falkenberg	87

	Invald
Sjöbring, P., Teol. D:r, Biskop, Kalmar	1874
Sjöcrona, C. A., Landshöfding, Mariestad	74
Sjögréen, C. M., Skogsinspektör, Omberg, Alvastra	75
**Sjögren, Hj., Professor, Nynäs, Ösmo. St. L.	93
Sjöstedt, C., Handlande, Hjo	76
Smedberg, J., Lektor, Malmö	88
Smith, J. G., Apotekare, Ystad	75
Sparre, N. G. A., Grefve, Kammarherre, Mariedal, Lundsbrunn	73
Stael von Holstein, O. W., Frih., President, Jönköping	87
Stolpe, K. W. L., Öfverste-Löjtnant, Umeå	87
Strandh, J., Kontraktsprost, Habo	81
Stridsberg, Ernst, Bruksegare, Trollhättan	74
Strokirch, J. P. F. O. von, Hofmarskalk, Strömsberg, Jönköping	73
Ström, M., Kronolänsman, Öfver-Torneå	87
Strömfelt, Fr., K. H., Grefve, Godsegare, Hylinge, Vestra Husby	91
**Strömholm, C. O., Apotekare, Ragunda. St. L.	77
Stålberg, August, Fabriksidkare, Eskilstuna	87
Stånggren, Fr., Borgmästare, Linköping	73
Sundberg, A. N., Erkebiskop, Upsala	75
Sundelin, J. A. I., Kontraksprost Jönköping	87
Sundin, Nils, Bruksegare, Alkvettern, Kristinehamn	75
Sundström, Alfr., Handlande, Jönköping	76
**Svahn, Joh., Fabriksidkare, Vik, Vexiö. St. L.	75
Svanberg, J. W., Handlande, Kristianstad	76
Svanlund, J. F. E., Telegrafkommissarie, Karlskrona	78
Svengren, J., Fabrikör, Eskilstuna	64
Svenson, J. E., Rådman, Askersund	87
Swartling, Axel, Konsul Norrköping	81
Swartz, Carl, Fabriksidkare, Norrköping	81
*Swartz, P., Fabrikör, Norrköping (1887—1901)	87
Swedmark, F., Inspektor, Söderhamn	81

Invald
Söderlund, Fredr., Doktor Upsala 1887
Söderman, H., Handlande, Upsala 75
Söderström, C. W., Kyrkoherde, Elfdalen, Mora 87

Ternstedt, John, Kyrkoherde, Fägred 87
Tham, V., Disponent, Husqvarna 81
Thornburn, V. F., Konsul, Uddevalla 69
Thormählen, C. C., Fabrikör, Göteborg 76
Thorslund, J. L., Handlande, Enköping 81
Torssander, Ax., Kyrkoherde, Vårdinge, Mölnbo 87
Trysén, A. Bergmästare, Luleå 81
Trägåreh, Joh., j:r, Handlande, Göteborg 76
Törnlund, F. O., Handlande, Upsala 78

Uggla, Reinh., Kapten, Bruksegare, Sikfors 74
Ullman, U. L., Biskop, Strängnäs 91

Varenius, C. E., Landssekreterare, Karlstad 73
Vult von Steijern, C., Frih., Stationsinspektor, Laxå 81

Wachtmeister, Axel, Trolle-, Grefve, Hofmarskalk, Trolle-Ljungby, Gualöf 73
†Wærn, C. F., President, Baldersnäs, Billingfors. H. L. 73
*Wahlund, C., Professor, Upsala (1889—1903) 83
**Wahlström, J. G., Kyrkoherde, Barkarö. St. L. 74
Wahren, Rich., Fabriksidkare, Norrköping 81
Waldenström, W., Trafikchef, Ystad 87
Wallberg L., Fabrikör, Halmstad 46
Wallén, O. A., Kontraktsprost, Jerfsö 74
*Waller, J. A. Disponent, Göteborg 1889—1903) 76
**Wallin, H. T., Fil. D:r, Kontraktsprost, Forsa. St. L. 74 74
Wallin, J. O., Rådman, Södertelje 75

Invald
Wallström, C., Ingeniör, Aker, Trollhättan 81
*Walther, E., Handlande, Helsingborg 1886—1901) 87
Wannberg, A. A., Rådman, Söderhamn 74
Warburg, S. E., Generalkonsul, Göteborg 74
Wedberg, C. W., Apotekare, Engelholm 76
Wedin, Lorens, Bryggare, Visby 92
Welin, Nils, Kontorschef, Gusum 95
Weinberg, C. G., Lagman, Karlstad 73
Welinder, Birger, Godsegare, Svalöf 86
Wennberg, C. Disponent, Jönköping 95
Wennberg, E. O., Rådman, Lidköping 90
Wernstedt, Lago, von, Borgmästare, Strängnäs 73
Westerberg, J. J., f. d. Provinsialläkare, Upsala 75
Westerberg, Axel, Disponent, Gusum 95
Wennerdahl, F., Apotekare, Upsala 77
**Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping. St. L. 81
Westholm, G. A. Kontraktsprost, Vester Fernebo 87
*Westman, Leon, Målare, Norrköping (1881—1895) 81
Westrell, G., Kapten, Ystad 87
Wetterberg, M., Apotekare, Torpskrona, Fränsta 77
*Widmark, C. O., Förste Landtmätare. Falund (1878—1892 78
Wijk, Olof, Grosshandlare, Göteborg 73
Wikander, E. J., Borgmästare, Örebro 76
Wikström, O., Borgmästare, Söderhamn 87
Witthoff, N. A. A., Kronofogde, Araskoga, Vollsjö 73
Wittlock, J. A., Medicine D:r Vexiö 87
*Wollin, Oscar, Apotokare, Kalmar)1892—1906) 92
*Wulff, Fredr., Professor, Lund (1888—1902) 88
Wångenberg, Th., Förvaltare, Gålön, Stockholm 87
Wästfelt, A., Major, Malmö 74

Invald
**Yngström, C. J., Bruksegare, Villingsberg, Valåsen. St. L. ... 1876

Zander, G., Konduktör, Norrköping ... 78
Zetterberg, Harald, Godsegare, Sticklinge, Lidingön ... 73

Invald
Åberg, A. J., Rådman, Örebro 1874
Åqvist, Ph., Kapten, Göteborg ... 76
Åsbrink, Helmer, Kyrkoherde, Bro 87

Öhnell, C. H., Kapten ... 81

I Utlandet:

Invald
†Damberg, G. M., Generalkonsul. H. L. St. Petersburg ... 1873

†Juhlin-Dannfelt, Carl, Generalkonsul. H. L. London ... 66
Julin, E. Lindsay, von, Bruksidkare, Karis, Fiskars Bruk, Finland ... 78

Konstflitföreningen, Helsingfors 89
Konstindustri-Museet, Kristiania 87

Invald
Lagerheim, Alfred, Envoyé Extra Ord. och Minister Plenipot, Berlin ... 1874
Lindfors, J. af, General, Helsingfors ... 87
Leman, Edvard, Direktör, Paris 73
Lewenhaupt, Carl Grefve, Envoyé Extra Ord. och Minister Plenipot., London ... 93

**Rooth, Gustaf, Direktör, St. L., Nürnberg ... 90

Öfrige utom Sverige bosatte medlemmar återfinnas under »Hedersledamöter, Korresponderande och Ständiga ledamöter».

Anhålles vördsamt, att rättelser, ändringar i titulatur och bostad m. m. — i och för en kommande upplaga — benäget insändas under adress: *Svenska Slöjdföreningen, Stockholm.*

ANNONS-AFDELNING.

H. K. H. KRONPRINSENS HOFJUVELERARE.

Specialité!

Hedersgåfvor

i konstnärligt utförande, och uppgöras förslag och ritningar.

Stort lager af

Juvels- och Guldarbeten,

Fantasismycken etc.

Cigarettetuier, Käppar, Toilettuppsatser

hos

Hofjuvelerar Hallberg

9 Regeringsgatan 9.

MAX SIEVERTS

FABRIKS AKTIEBOLAG.

Kontor i Stockholm,
Brunkebergstorg 2.

Fabrik i Sundbyberg.

Tillverkar:

Telefon- & Ringledningstråd
Tråd & Kablar för Elektriskt ljus
Dubbelledare för Elektriskt ljus
Dynamotråd
Telefonsnören, Mikrofonsnören
Päronkontaktsnören m. m.
Åskledarlinor.

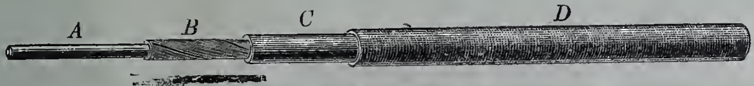

Telefon- & Ringledningstråd.

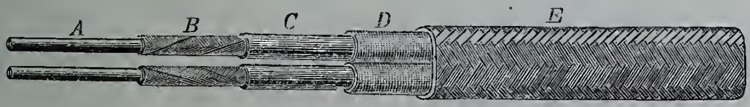

Telefon- & Ringledningstråd (dubbel)

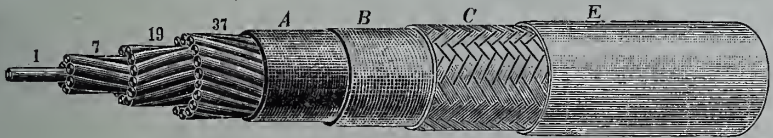

Ledningskabel för Elektriskt ljus.

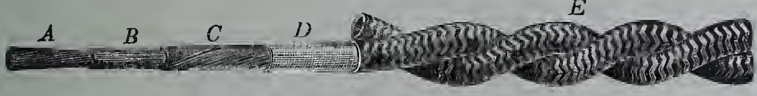

Dubbelledare för Elektriskt ljus.

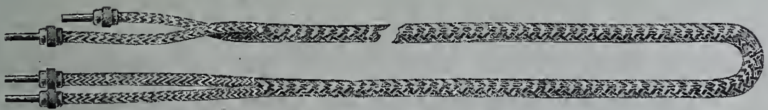

Telefonsnöre med patent. ändkontakter.

Metaller.

Koppar, Tenn, Zink, Bly, Aluminium, Nickel, Antimon, Babbits-Metall, Skeppsmetall, Fosfor-Brons, Fosfortenn, Bleckplåt, Kopparplåt, Messingsplåt, Zinkplåt, Nysilfverplåt, Blyplåt & tråd, Graphit, Mönja, Vismut, Qvicksilfver, Pinsbach, Deglar, Nicht, Slaglod, Smergel, Åskledaremateriel, Kopparrör, Messingsduk, Järnduk, Vigter, Vågar, Syror m. m.

Messingsmanufakturartiklar.

J. E. Åkerberg & Hellströms Metall Aktiebolag

Post- & Telegrafadress: "Metallbolaget", *Stockholm.*

OLAUS OLSSON

Etablerad 1880. — Stockholm.

Import och Lager af **alla sorters**

STENKOL och COKES.

För uppdrifvande af min redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt mina utmärkta

VÄLLUGNSKOL,

Best South Yorkshire Hårda Ångkol,

Newcastle Lösa Ångkol

samt mina öfverallt **välkända**

Maskinkrossade ***Anthracitkol***

i alla efterfrågade krossningar och **Gasverkscokes**

äfvensom **dubbelharpade små smideskol.**

Westfalisk gjutericokes m. m., m. m.

Allt till ytterst låga prisnoteringar — *f. o. b. eller c. i. f.*

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag & Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Filialer: **Strandvägen** och **Djurgården.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

Fahnehjelm & Co

42

Klarabergsgatan

42

Stockholm.

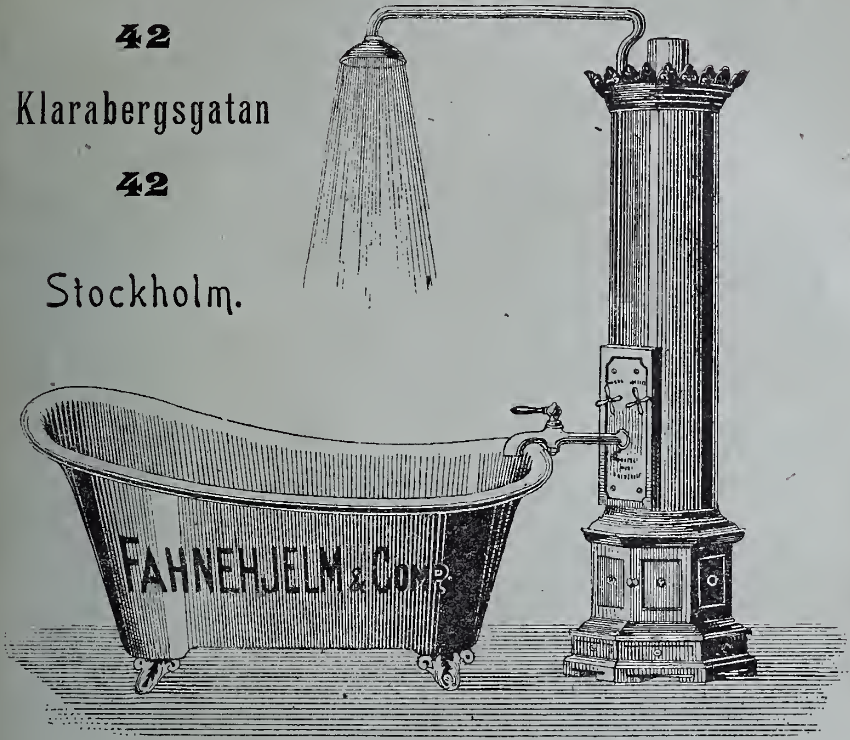

RÖRLEDNINGAR FÖR SJUKHUS.
RÖRLEDNINGAR FÖR BADINRÄTTNININGAR.
RÖRLEDNINGAR FÖR VÄRMELEDNINGAR.

RÖRLEDNINGAR FÖR JERNVÄGAR.
RÖRLEDNINGAR FÖR BRYGGERIER.
RÖRLEDNINGAR FÖR FABRIKER.

RÖRLEDNINGAR FÖR VILLOR.
RÖRLEDNINGAR FÖR STALL.
RÖRLEDNINGAR FÖR LADUGÅRDAR.

RÖRLEDNINGAR FÖR VATTEN.
RÖRLEDNINGAR FÖR AFLOPP.
RÖRLEDNINGAR FÖR GAS.
RÖRLEDNINGAR FÖR ÅNGA.

LAVOIRER FÖR SJUKHUS.
LAVOIRER FÖR LÄKARE.
LAVOIRER FÖR HEMMET.

Generalstabens Litografiska
Stockholm · Anstalt ·
LITOGRAFISKT
TRYCK
KARTARBETEN
REPRODUKTIONER
Å FOTOGRAFISK VÄG
LJUSTRYCK
FOTOLITOGRAFI
FOTOTYPI
AUTOTYPI
HELIOGRAVYR
KOPPARTRYCKERI
TOPOGRAFISKA o EKONOMISKA m. fl KARTOR FÖRSÄLJAS

Solida varor.

Moderata pris.

Stort lager af

moderna Juvels-, Guld- och Silfvervaror, Fantasiarbeten m. m.

Reparationer utföras fort och väl.

Juveler och gammalt guld köpes eller tages i utbyte.

C. F. Carlman

Kongl. Hof- & Ordensjuvelerare

15 Regeringsgatan 15.

Elektriska Ringledningsarbeten,

Telefon- & Åskledareanläggningar

utföras under ledning af skickliga fackmän med användande af bästa materiel, hufvudsakligast af egen tillverkning, till de lägsta priser, som möjliggöra ett garanteradt första klassens arbete.

Vattenfiltrerapparater

af utmärktaste beskaffenhet, med guld- & silfvermedaljer prisbelönta.

Illustrerade priskuranter på begäran franco oah kostnadsberäkningar lemnas genast efter anhållan hos

Kautschuks- & Guttaperkavaruaktiebolaget

KUNTZE & C:o

STOCKHOLM.

J. & C. G. BOLINDERS

Allm. Telefon: N:o 62 17. N:o 73 93.

Mek. Verkst.-Aktiebolag
STOCKHOLM

Riks-Telefon: N:o 135. N:o. 24.

rekommenderar sina tillverkningar af

Ångmaskiner

och *ångpannor* af alla slag och storlekar.

Fotogénmotorer och Fotogénlokomobiler.

Maskinerier till

Qvarn- och Sågverk efter nutida fordringar.

Transmissioner, Värmeapparater, Pumpverk och

Hissar alla slag

Trädgårdsprydnader.

Bord, Soffor, Urnor och Vattenkonster.

Prisbelönta

Kokspisar af alla storlekar

för *Hoteller, Restauranter* samt *för större och mindre hushåll.*

Kaminer nya konstruktioner.

Prisbelönta **Stallinnanreden.**

Byggnadsgjutgods.

Balkonger, Kolonner och **Trappor** etc.

Firman tillerkänd **75** Prismedaljer.

Prisuppgifter med illustrationer och kostnadsförslag lemnas omedelbart efter förfrågan.

Aktiebolaget
Kosta Glasbruk

Post- och Godsadress: **Kosta.**

Telegrafadress: **Kostabolaget, Wexiö.**

Guldmedaljer

i Malmö 1896, i Stockholm 1897.

Brukets

egna försäljningsmagasiner

i Stockholm

10 Gustaf Adolfs torg,
19 Birgerjarlsgatan (Stureplan),

i Göteborg

2 Södra Hamngatan (midt emot Grand Hôtel Haglund),

i Malmö

Stortorget 3 (midt emot Hôtel Kramer),

i Wexiö

Hörnhuset invid Stadshotellet.

Kontor och utställning i London

91 Fore Street, E. C.

Belysningsapparater,

Salongs- och Matsalskronor,

Väggarmar, Bordstakar, Amplar m. m.

för så väl

Gas, Fotogen

som

Elektriskt och Stearinljus.

Rikt urval. **Smakfulla mönster.**

Guldmedalj

vid årets utställning för utmärkta belysningsföremål.

Joseph Leja,

Kongl. Hofleverantör.

Afdelningen för Belysningsartiklar.

Enda Guldmedalj

"För inredningsarbeten m. m. af marmor, utmärkta genom konstnärlig behandling af formen och ådagaläggande framstående skicklighet i materielets bearbetande i fråga om huggning, polityr och inkrustering"

tillerkändes

WESTER & NORGRENS

Mek. Stenhuggeri och Maskinsliperi, Stockholm,

å Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897.

Beställningar *å alla sorters stenarbeten emottagas.*

Grafvårdar *af svart och blågrå granit på lager.*

Utställningsmontern är uppsatt och kan beses vid

fabriken, **Hornsgatan 57.**

Vid

Allmänna

KONST- och INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN

i

Stockholm 1897

tillerkändes

1:a priset

Guldmedalj

åt

A.-B. Max Sachs Etablissement

"för utmärkt tapetserarearbete och snickeriarbete samt särdeles smakfull interiör".

Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolag.

Stockholm.

Telegrafadress: LUDWIGSBERG, Stockholm.
Försäljningsmagasin: STORA NYGATAN 33, Stockholm.

Rekommenderar sina prisbelönta, patenterade, i in- och utlandet välrenommerade tillverkningar af

Transportabla "Ludwigsbergs"-Ångsprutor

Stationära "Ludwigsbergs"-Ångsprutor

"Ludwigsbergs" Sug- och Trycksprutor

samt

Vattenuppfordringsverk för handkraft.

Pumpverk.

Värmelednings- och Ventilationsapparater

särskildt

Varmluftsvärmeledningar

enligt Prof. *J. E. Cederbloms* patenterade, allmänt spridda och under lång tid bepröfvade konstruktion.

Limkokningsapparater, Kylanläggningar och Bryggverk.

Maskinformadt gjutgods.

Byggnads- och Handelsgjutgods,

se särskild förteckning.

Guldmedaljer: Barcelona 1888, Göteborg 1891, Malmö 1896, Stockholm 1897.

Första pris: Stockholm 1886, Kjöbenhavn 1888, Göteborg 1891, Randers 1894.

Hedersdiplom vid Brandredskapsutställning i S:t Petersburg 1892.

Juryerkännanden vid konkurrensprof i Turin 1887, Kristiania 1893 och Norrköping 1895.

17. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1889.* Pris 2 kr.

Innehåll: Om reseberättelser, afgifna af fabriks- och handtverksidkare, som med statsunderstöd företagit resor i utlandet. Af *G. M. Lamm.* — Franska statens konstslöjdfabriker i våra dagar (Sèvres, Les Gobelins, La Savonnerie, Beauvais). Af *Ludv. Looström.* — Moderna väggmålningar och deras teknik. Af *Gustaf Upmark.* — Ett perlstickarearbete från Erik XIV:s tid. Af *C. A. Ossbahr.* — Om träarbetens hopsättning och färgning. Af *A. E. Lundberg.* — Det tekniska läraremötet i Stockholm. Af *Victor Adler.* — Det svenska rummet under barockotiden. Af *Fredrik Lilljekvist.* — Strödda meddelanden.

18. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1890.* Pris 2 kr.

Innehåll: En allmän skandinavisk industri- och konstutställning i Stockholm. Af *Ludvig Looström.* — En blick på konstslöjd inom Södra Sverige. Af *G. J:son Karlin.* — Öfversigt af några inom den mindre metallmanufakturen förekommande formgifningssätt, som grunda sig på metallernas smid- eller tenjbarhet. Af Professor *J. O. Andersson.* — Om målningarna i Johannes kyrka i Stockholm. Af *Bernhard Salin.* — Ett svenskt bosättningsmagasin för 150 år sedan. Af *L. L.* — Strödda meddelanden.

19. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1891.* Pris 2 kr.

Innehåll: Engelsk möbelkonst. Af *Carin Wästberg.* — David Casparsson Kohl, en svensk ståletsare på 1600-talet. Af *C. A. Ossbahr.* — Gustaviansk stil. Af *Ludvig Looström.* — Textil konst i Strängnäs domkyrkomuseum. Af *Fredrik Lilljekvist.* — En möbelstudie i industriutställningen i Göteborg. Af *Viktor Adler.* — Strödda meddelanden.

20. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1892.* Pris 2 kr.

Innehåll: Stilenlighetens faror. Af *G. Upmark.* — Gustaf Lamm. Af *L. L.* — Några ord om ornament och deras användning. Af *B. Salin.* — Dilettantism i konstslöjd. Af *E. J.* — Tapet, sydd af drottning Lovisa Ulrika. Af *L. L.* — Framsteg inom glasindustrien. Af *E. Kuylenstierna.* — Engelska papperstapeter. Af *E. G. Folcker.* — Smärre meddelanden. — Innehållsförteckning öfver Sv. Slöjdföreningens meddelanden (1878—92) samt mönster för konstindustri och slöjd (1873—92) upprättad af *J. A. Bergstedt.*

21. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1893.* Pris 2 kr.

Innehåll: Den s. k. empire-stilen. En kulturbild från det sen-gustavianska tidehvarfvet. Af *Ludvig Looström.* — Om kyrklig textil konst. Af *Agnes Branting.* — Tessins lusthus. Af *E. Jacobsson.* — Några moderna, svenska praktband. Af *F. R. M.* — »Drottning Sofia Magdalenas toalett». Af *C. A. O.* — Strödda meddelanden.

22. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1894.* Pris 2 kr.

Innehåll: Anton Hugo Hörlin. Af *Gustaf Upmark.* — Några ord om förhållandet mellan våra fornminnen och vår nutida konstutöfning. Af *Hugo Hörlin.* — S:t Eriks skrin i Upsala domkyrka. Af *C. A. Ossbahr.* — Om Bollhusen i Stockholm samt teater- och balettanordningar vid svenska hofvet under 1600-talet. Af *E. Jacobsson.* — Om internationel registrering af varumärken. Af *Nils Rahm.* — S. k. artificielt silke, dess framställning och egenskaper samt användning till garn och väfnader. Af *G. Sellergren.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1894. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1894, d. 1 Oktober.

23. *Katalog öfver den af Svenska Slöjdföreningen anordnade utställningen af Metallarbeten i Industripalatset i Stockholm 1895.* Pris 25 öre.

24. *Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1895.* Pris 2 kr.

Innehåll: Om inlagdt träarbete på Kalmar slott. *Oskar Lindberg.* — Studier i häradshöfding Carl Dahlgrens till Nationalmuseum testamenterade samling af dosor och ur. Af *Ludvig Looström.* — Om skyltar och

skyltning. Af *Erik G. Folcker.* — Subtiliteter och Mekaniker på 1700-talet. Af *Bernhard Olsen.* — Statistiska meddelanden rörande kontrollstämpling af guld-, silfver- och tennarbeten i Sverige från och med år 1754 till och med år 1894. Af *Adolf Tamm.* — Intryck och iakttagelser från en studieresa till London 1894 med särskildt afseende på haute-lisseväfnad. Af *I. Holk.* — Några ord om Centralasiatisk keramik. Af *F. R. Martin.* — Inledningsföredrag vid det af Svenska Slöjdföreningen i samband med utställningen af metallarbeten anordnade mötet af idkare utaf metallindustri och slöjd den 22 och 23 Mars 1895: Om konstindustriel utbildning och mönsterskydd. Af Rektor *V. Adler.* Några önskningsmål rörande det moderna svenska guldsmedsarbetet. Af D:r *L. Looström.* Hvilka former och föremål lämpa sig företrädesvis för smidesjernets behandling i dekorativt afseende. Af Professor *E. Jacobsson.* Om konstgjutning. Af ingeniören *P. Östberg.* — Strödda meddelanden. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1895. — Förteckning öfver Svenska Slöjdföreningens ledamöter 1895.

25. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1896.*** Pris 2 kr.
Innehåll: Stockholms slott under Vasatiden. Af *G. Upmark.* — Kulturhistoriska bilder från äldre tider. Af *E. Jacobsson.* — Om skydd för mönster och modeller. Af *Nils Rahm.* — Om Japansk lackeringskonst. Af *Victor Adler.* — Några biografiska anteckningar rörande familjen de La Vallée. Af *E. J.* — Dansk konstslöjd på Malmöutställningen. Af *E. G. Folcker.* — Smärre meddelanden: Den historiskt konstindustriela utställningen i Malmö. Af *L. L.* — Nationalmusei konstslöjdafdelning. Af *L. L.* — Konstslöjdmuseet i Kristiania. Af *L. L.* — Bokanmälningar. — Utdrag ur till Kongl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser. — Planschtext till Svenska Slöjdföreningens mönsteralbum 1897. Af *E. G. F.* — Friser och slutstycken. — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1896. — Svenska Slöjdföreningens Matrikel, Okt. 1896.

26. ***Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen år 1897.*** I. Pris 1 kr.
Innehåll: St. Knutsgillet i Malmö från medeltiden till början af 1700-talet. Kulturhistorisk studie af *John Kruse.* — Tidö — ett stormanshem på 1600-talet af *Gustaf Upmark.* — Smärre meddelanden: Möbel för enkel bostad af *E. G. F.* Reseberättelser af *Lilli Zickerman, Agnes Carlman* och *H. W. Ekelund.* — Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1897.

Ledamot af Svenska Slöjdföreningen erhåller ett friexemplar af årets Meddelanden.

Följande arbeten, närmast afsedda för **snickare** och **smeder** äro utgifna af ***Svenska Slöjdföreningen.***

Handbok för val och inköp af hjelpmaskiner och handverktyg.

1. Hjelpmaskiner. Pris 1 krona.
2. Handverktyg. Pris 1: 50.

Om lim och limning.

Pris 25 öre.

Om träarbetens hopsättning och färgning.

Pris 25 öre.

OM LÖDNING.

Pris 25 öre.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1898.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1898.

KUNGAVASEN.

(1897 års utställning).

Komponerad af *G. G:SON WENNERBERG.*

Utförd å GUSTAFSBERGS FABRIK.

(Gåfva till Svenska statens konstsamlingar af Gustafsbergs fabriks intressenter).

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1898.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1898.

INNEHÅLL

Sid.

De attiska vasernas teknik, hufvudformer och dekorationssystem. Af *Lennart Kjellberg* 5

Ett inlägg i konstindustrimuseifrågan. Af *C. R. Lamm* 28

Nationalmusei konstslöjdafdelning. Af *Ludv. Looström* 47

Moderna franska keramister. Af *Gustaf Upmark* j:r 60

Ur Svenska Slöjdföreningens handlingar år 1898 69

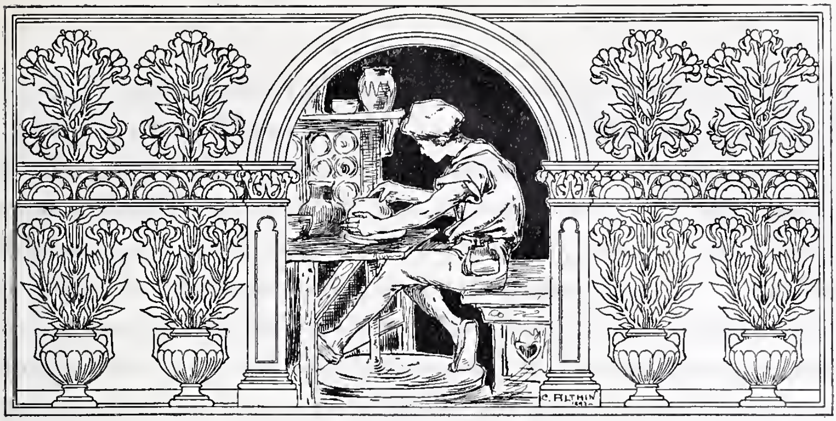

De attiska vasernas teknik, hufvudformer och dekorationssystem.

Af

Lennart Kjellberg.

När man genomvandrar något af de större museerna i Europas kulturcentra, kommer man nästan alltid till några salar, där utställningsföremålen endast utgöras af kärl af bränd lera, prydda med målade bilder och ornamenter. Man läser på skåpens namnplåtar, att dessa kärl äro grekiska vaser. Lyssnar man däremot till publikens anmärkningar eller samtal, skall man i nio fall af tio af de besökande, som anse sig äga nog allmänbildning för att yttra sig om hvad de se, få höra den upplysningen afgifvas, att det är etruskiska vaser. Icke endast vetenskapens segrar och landvinningar hafva sin historia, äfven dess misstag och förvillelser hafva tyvärr ofta efterlemnat ganska svårutplånliga spår i den allmänna bildningens häfder. Man förvånar sig kanske öfver mängden af de utstälda exemplaren, af hvilka dock inga dubletter kunna uppletas. Det grekiska konsthandtverket har aldrig sjunkit ned till en rent mekanisk, fabriksmässig produktion. Hvilket värde hafva väl dessa gamla grekiska lerkärl för det nittonde århundradets högt kultiverade menniskor, hvilkas tekniska talanger och färdigheter äro lika mångfaldiga som högt uppdrifna, och hvilkas smak ju borde kunna betraktas såsom produkten af så många utvecklingsfaser och

luttringsprosesser, hvilka väl kunde ha bragt det till en af de gamla grekiska krukomakarne ej anad höjd? Hvad först den teoretiska sidan af denna fråga vidkommer, så böra vi betänka, att de målade grekiska vaserna äro de säkraste, de mest autentiska dokument, som vi äga för rekonstruktionen af en hel konstarts, *måleriets,* historia i Grekland, att de lemna *kulturhistorikern* det värdefullaste och rikhaltigaste material för hans studier i de flesta grenar af hans vetenskap, belysande och illustrerande klädedrägten, vapnen, bohaget under skilda tider, palästrans öfningar, seder och bruk af alla slag, *mytologen* för hans forskningar i de grekiska sagornas oändligt rika verld, *epigrafikern* för hans undersökningar öfver det grekiska alfabetets och den grekiska skriftens äldsta historia, liksom de äfven genom dessa samma inskriptioner höra till de vigtigaste monument, som språkforskaren kan rådfråga vid sina bemödanden att sprida ljus öfver de indoeuropeiska språkens äldsta, för vår kunskap åtkomliga utvecklingsskeden. Hvad åter den praktiska sidan af den uppkastade frågan angår, med hvilken vi här något närmare komma att sysselsätta oss, så har det redan antydts, att de grekiska vaserna alltigenom äro produkter af individuell konstskicklighet, hvilken visserligen understundom kan stå på en ganska låg ståndpunkt, men dock aldrig betjenar sig af mekaniska medel för att ersätta handens och ögats bristande säkerhet och skolning. Den moderna konstslöjden skulle utan tvifvel vinna på att i detta afseende alltid följa samma princip, som den antika. För öfrigt kan denna senares alster knappast omedelbart tjenstgöra såsom mönster åt den moderna, då hvarje tid måste skapa sig sin egen stil i öfverensstämmelse med den smakriktning, som utgör ett af dragen i dess andliga fysionomi. Men de egenskaper, som grundlade och betingade den antika konstens evigt förblifvande storhet, nämligen flärdlösheten, ädelheten och måttfullheten, återfinna vi äfven i konstslöjdens anspråkslösare produkter och icke minst hos vaserna. Det är såsom ett helsosamt korrektiv mot barbariska ut-

Fig. 1 Amfora.

sväfningar på färgens och formens områden, som samlingarne af grekiska vaser ännu kunna äga en praktisk betydelse för vår tids konstslöjd, som icke alldeles kan fritagas från beskyllningen att offra åt ett tomt effektsökeri med dess famlande och hållningslösa experiment.

De grekiska vasernas teknik är af mycket olika slag, allt efter de perioder och fabrikationsorter, från hvika de härstamma. Hvad först sjelfva materialet eller leran och dennas beredande för sitt ändamål angår, så hafva de antika författarne därom icke mycket att förtälja, och vi hafva därför hufvudsakligen att hålla oss till vaserna sjelfva. Den s. k. krukmakarleran består af kiselsyra, lerjord och jernoxid jemte något kalk och magnesia. Man har underkastat godset i de grekiska vaserna ganska noggranna kemiska analyser, dock icke i tillräckligt stor omfattning för att på dem grunda några slutsatser med afseende på vasernas olika härkomst, hvilket alltid är en vansklig uppgift, då å ena sidan de antika vasfabrikanterna i ganska stor omfattning använde olika lersorter, hvilka blandades tillsammans för att åstadkomma ett tillfredsställande material, och å andra sidan det är högst sällsynt, att leran på en viss plats alltigenom äger en för densamma uteslutande karaktäristisk sammansättning. I trakten omkring Korinth och Sikyon, utmed den höjdplatå, på hvilken denna senare stad låg, där den ljusa leran ännu i dag lyser på långt håll, och i omgifningarne kring Kap Kolias på Attikas vestra kust befunno sig de under den antika tiden berömdaste lerlagren. — Hvad materialets yttre utseende och färg beträffar, så visa de grekiska vaserna en ganska stor omvexling från de korinthiskas nästan hvita till de attiskas varmt röda färgton. Genom blandning med jernoxid åstadkoms äfven på konstlad väg en starkare röd färgnyans. — En iakttagelse, som man gjort med afseende på materialets användning, är intressant, såsom belysande den utomordentliga omsorg, som de gamle ägnade den tekniska sidan af sin konstslöjd, och den skarpa blick, som de egde för materialets betydelse för åstadkommande af ett ur estetisk synpunkt tillfredsställande arbete. Man har nämligen funnit, att en del kärl äro gjorda af tvenne olika lersorter, bildande två lager, det ena utanpå det andra, hvarvid den finare, till färgen

rödare sorten, representerande en tredjedel af hela kärlets tjocklek, ligger ytterst såsom underlag för målningen. — Hvad sjelfva lerans preparerande beträffar, så gick man naturligtvis i hufvudsak tillväga på samma sätt som ännu i dag: den uppmjukades i vatten, renades från sandartade, kiselartade beståndsdelar, slammades och bearbetades genom knådning, till dess den fick den behöriga likformigheten, mjukheten och elasticiteten.

Som jag redan nämt, tillsattes äfven färgsubstanser och, vid fabrikationen af för damernas budoarer bestämda toalettföremål, äfven välluktande essancer. Man lät sedan den sålunda behandlade degen stå någon tid, för att de organiska beståndsdelar, som ännu kunde finnas kvar i densamma, och som kunnat medföra fara för bränningsresultatet, skulle få tid att genom en naturlig kemisk process förlora sina farliga egenskaper.

Fig. 2 Amfora.

Vid kärlens formande begagnade man den redan sedan uråldriga tider kända och använda drejskifvan, hjulet, som redan finnes afbildadt på de äldsta egyptiska väggmålningarne, och med hvilket Iliadens författare visa sig så förtrogna, att en af dem brukade det i en liknelse för att gifva färg och lif åt sin skildring. Huruvida detta instrument, liksom det sker i våra dagar, af de grekiska krukomakarne satts i rörelse med foten, är ännu en öppen fråga, då visserligen å ena sidan hvarken någon antik text eller något monument ger oss något positivt stöd för det antagandet, att det varit konstrueradt för trampning, men man å andra sidan har svårt att tänka sig, hur det skulle varit möjligt att fabricera kärl af en sådan teknisk fulländning, som dem vi se i våra museer med deras utomordentligt tunna väggar och elegant svängda ytor, utan att krukomakaren haft bägge händerna till sitt förfogande och

kunnat meddela sitt instrument den jemna och i hvarje ögonblick modificerbara, svängande rörelse, som är förutsättningen för ett lyckadt keramiskt arbete. Man kan visserligen tänka sig, att han kunnat haft ett biträde, en lärling eller en underordnad slaf, som med handen utfört detta arbete, såsom vi faktiskt se denna procedur återgifven på en svartfigurig hydria från Vulci i München, der sjelfva krukomakaren, en skäggig man, är framstäld stående, sysselsatt att forma en väldig pithos, förrådskärl, under det vid hans fötter en på en låg pall sittande yngling med synbar ansträngning medelst en temligen stor bom synes hålla hjulet i rörelse. Att detta tillvägagångssätt för kärl af större dimensioner och gröfre gods onekligen kunde ha varit rätt praktiskt, är uppenbart, men för mindre kärl torde det knappast ha lämpat sig, då den för dessas formande nödiga, utomordentliga precisionen svårligen kunnat åstadkommas genom samverkan mellan tvenne, om än aldrig så väl, samöfvade personer.

Den nämda hydrian i München visar oss såväl det inre af en krukomakareverkstad som den i fria luften der utanför befintliga ugnen. Utom den redan anförda formningsscenen ser man i verkstaden en yngling, sittande på en stol och hållande i knäet ett större kärl, en hydria eller en amfora, som han lemnar ifrån sig åt en framför honom stående man för att bäras ut till torkning, eller och granskar han det och har nyss mottagit det ur den framför honom stående ynglingens hand. En tredje yngling bär en annan färdig vas ut genom dörren förbi en dorisk pelare. Längst bort åt detta håll ser man ugnen, ur hvilken lågorna slå fram, och hvars framsida prydes af en silenmask, en grotesk framställning af Dionysos' gamle fosterfader, såsom apotropaion, afvändare af den onda blicken, och framför ugnen en slaf, som med en lång eldgaffel eller stång rör om i elden, under det en annan tjensteande på ryggen bär fram en säck kol. En gammal krokryggig gubbe, insvept i sin mantel och med en lång staf i handen, antagligen fabriksherrn sjelf eller hans uppsyningsman, fullbordar figuranternas rad i denna lilla interiör från en athensk vasfabrik eller krukomakarverkstad. Det är sådana små intima scener ur det athenska lifvet, framstälda med en trovärdig

realism höjd öfver hvarje tvifvel, som gör studiet af de attiska vaserna så intressant och tilldragande.

Sedan vaskroppens formning, hvilken naturligtvis skedde på samma sätt som i våra dagar, fullbordats, och kärlets väggar erhållit den nödiga tunnheten och fastheten, torkades det i solen eller framför en sakta eld, hvarefter de särskildt arbetade delarne, fot, hals, handtag o. s. v. fästes vid hufvuddelen och arbetades samman med denna till ett helt. Såsom bindemedel använde man en särskild slags dy eller fint slammad lera. Förbindelsen är så väl åstadkommen, att det är högst sällan som t. ex. ett afbrutet handtag icke visar en ny brottyta, det har med högst få undantag icke lossnat på det gamla föreningsstället. Oftare förekommer det visserligen, att foten af helt naturliga skäl lossnat och skilt sig från det öfriga kärlet. Därefter ha vi att märka poleringen, glättandet af ytan, hvilket äfven hade till ändamål att utplåna spåren af skarfvarne på de ställen, där de nämda sammansättningarne skett. För denna detalj af arbetet begagnade man sig, liksom ännu i våra dagar, af en liten träspade eller ett stycke hårdt läder. Den inre fondbilden i en dryckesskål från Corneto i Berlins museum visar oss denna manipulation. En yngling sitter framför en ugn, på hvilken i tvenne afsatser ett par redan färdiga och målade vaser stå uppstälda. Sjelf är han sysselsatt att med ett stycke läder eller trä polera en djup skål med tvenne horisontella handtag. Denna är ännu icke målad, såsom de båda andra på ugnen stående vaserna.

Fig. 3 Nolansk amfora.

Efter denna sista bearbetning är vasen färdig att öfverlemnas till målaren, som skulle förse den med dess dekorativa utstyrsel. Det är hufvudsakligen tvenne metoder, som i detta afseende, hvad beträffar de attiska vaserna, hvilka beteckna den grekiska keramikens höjdpunkt, ja enda verkligt konstnärliga produktion, gjort sig gällande. Den ena, hvars alster man plägar kalla de svartfiguriga attiska vaserna, låter sina

bilder såsom mörka silhuetter framträda mot en ljus bakgrund, kärlets naturliga terrakottafärg, och den andra, de s. k. rödfiguriga vasernas stil, hvilkens figurer äro utsparade, d. v. s. i denna samma terrakottafärg framstå mot en mörk bakgrund, som bildats därigenom, att hela kärlet öfverdragits med en glänsande svart, ofta något i mörkgrönt, eller, till följd af lagrets tunnhet, i brunt stötande färg. Det är kontrasten mellan den djupa, mättade svarta och den rika, intensiva röda färgen, som från koloristisk synpunkt utgör dessa kärls förnämsta charm. Hvad den första metoden beträffar, så var den länge, ungefär till midten af det sjette årh. f. Kr., den allenaherrskande. Man anser, att konkurrensen mellan de båda stilarne fortgått ett århundrade, till dess slutligen den rödfiguriga fullständigt undanträngde den svartfiguriga. Hvad först denna svarta färg angår, som spelar en så stor roll inom den attiska keramiken, så utmärkes den framför allt af sin djupa glans. Där denna saknas, är det ifrågavarande kärlets attiska ursprung alltid tvifvelaktigt. Denna glans har icke karaktären af glasyr i egentlig mening, ehuru den mikroskopiska undersökningen tydligen visat, att färgsubstansen varit utsatt för eldens inflytande. Den är i allmänhet mycket väl inbränd i kärlets yta, utan att dock ha trängt in i eller ingått någon förening med delar af densamma. Dock förekomma fall, då den svarta färgen fullständigt sprungit af. Denna svarta färg är icke lösbar i ättika eller andra skarpa syror; äfven mot eld visar den ganska stor motståndskraft. Med dess natur är man ännu icke på det klara. De få analyser, som blifvit anstälda, hafva icke lemnat något enhetligt och säkert resultat. Dock synes man mer och mer luta åt den åsigten, att den svarta färgens glans härrör af jernoxid eller någon annan metalloxid såsom manganoxid. En framstående forskare anser den svarta fernissfärgen vara en lätt smältbar glasfluss. Denna färg använde man nu, såsom jag redan antydt, på tvenne alldeles motsatta sätt för att åt de brända lerkärlen ge en konstnärlig

Fig. 4 Pelike.

prägel. Enligt den äldre metoden uppdrog målaren först medelst en spetsig pensel konturerna till den bild, som han ville framställa på kärlets yta, hvarvid det naturligtvis var af vigt att icke genom någon oskicklig penselföring inkräkta på eller skada den ljusa bakgrunden. Om penseln råkade att göra någon omotiverad afstickare inåt, var mindre farligt, då detta, sedan färgen kommit på, icke var synligt mer. Efter detta första, med lätt pensel och utspädd färg gjorda utkast drogos konturerna upp med en bredare, tjockare pensel något innanför den förra preliminära, så att de bildade en demarkationslinie i jemförelsevis hög relief, hvilken hade till uppgift att förekomma, att vid den sålunda till sina konturer uppdragna figurens fullständiga färgläggning några öfvergrepp på bakgrundens gebit skulle kunna förekomma. Den bildade ett slags vall rundtomkring det färglagda området. Den sålunda utförda teckningen hade naturligen endast karaktären och värdet af en silhuett. För att gifva denna plastisk illusion begagnade man sig af ett skarpt spetsigt instrument, med hvilket man t. ex. på de menskliga figurerna graverade in muskulaturens, klädedrägtens, beväpningens detaljer och äfven här och hvar de yttre konturerna, isynnerhet om tvenne eller flera figurer stötte omedelbart intill eller skuro öfver hvarandra. Dessa ingraverade linier drogos så djupt, att den brända lerans färg genom dem framträdde. Analogien med ciselerade bronsarbeten är påfallande, och man har äfven framstält den förmodan, att denna senare teknik varit af förebildande betydelse för de svartfiguriga vasernas målningar. Den minutiösa noggrannhet, med hvilken under de svartfiguriga vasernas glansperiod detta detaljarbete är utfördt, är högst beundransvärd.

När längre fram i tiden den rödfiguriga tekniken framträdde, skedde i det stora hela, hvad proceduren beträffar, endast en omkastning af färgernas roller. Från att vara positiv blef målningen, färgläggningen negativ: den gjorde tjenst som bakgrund. Men hur gick målaren tillväga för att på detta sätt åstadkomma en bild? Jo, om man noggrannt undersöker en rödfigurig attisk vas från den bästa tiden, t. ex. från femte århundradet, och håller den mot ljuset, skall man i de flesta fall i närheten af figurernas konturer,

men icke fullt sammanfallande med dessa, upptäcka linier, som åstadkommits med något instrument, med hvilket vasmålaren i det ännu icke brända kärlets yta tryckt in sin teckning. Med denna penna eller griffel gjordes det första utkastet. Sedan grep vasmålaren till sin pensel, med hvilken han drog upp de definitiva konturerna till sina figurer, korrigerande och förbättrande sin första skiss. På samma sätt, som i den svartfiguriga tekniken, är man äfven i den rödfiguriga betänkt på att skydda teckningen och förekomma möjliga inadvertenser vid färgens påläggning, i det man nämligen om-gifver konturerna med en tydligt framträdande relieflinie. Men i motsats till förhållandet vid det äldre förfaringssättet är denna demarkationslinie riktad utåt och är följaktligen till finnandes på den färgade bakgrundens område närmast intill de röda figurerna. Efter detta försigtighetsmått kan vasmålaren öfvergå till detaljarbetet, åt hvilket han, åtminstone om han hör till de mera framstående inom sitt fack och lefver under den grekiska konstslöjdens stora period, ägnar sig con amore. Detta arbete, som utfördes med en vanlig pensel och i allmänhet med en mer eller mindre utspädd färg, har efterlemnat beundransvärda prof på de grekiska konsthandtverkarnes högt uppdrifna skicklighet, utomordentliga noggrannhet och aldrig svikande tålamod. Sedan alla dessa detaljer sålunda blifvit utarbetade, öfverlemnades sannolikt kärlet åt något biträde för att öfverallt, der icke teckningen redan tagit ytan i besittning, öfverdragas med den svarta ferniss-färgen. Huruvida icke äfven de partier, som skulle framträda med den brända lerans naturliga färg, blifvit öfverdragna med en lätt genomskinlig fernissa af salpeter och soda, som gaf åt ytan en förökad glans, derom tvistar man ännu. Dock synes det vara ganska sannolikt.

Fig. 5 Hydria.

Härefter företogs bränningen, som naturligtvis fordrade, för att lemna ett godt resultat, den största omsorg och vaksamhet. Om

de antika brännugnarnes yttre utseende kunna vi få en, om också något summarisk, föreställning af de framställningar af sådana ugnar, som återfinnas på några af de små votivtaflor af bränd lera med målningar, som för några år sedan till ett antal af bortåt tusen stycken funnos i närheten af Korinth, och som nu förvaras i museet i Berlin och i Louvren. Man ser den kupolformiga ugnen med en framspringande mynning, draggång för eldstaden och midt på ugnens höjd luckan med öppningen för vasernas in- och uttagande, på hvilken äfven ett titthål är angifvet för iakttagande af bränningsprocessens framskridande, samt högst upp en öppning, ur hvilken man ser rök och lågor stiga upp. En annan sådan korinthisk terrakottatafla i Berlin visar det inre af ugnen, som är fyld med vaser, hvilka tyckas ligga om hvarandra, hvilket väl är att tillskrifva bristande perspektivisk skolning. Efter den första bränningen, som skedde med moderat värme, återgingo vaserna i många fall ännu en gång till målareverkstaden för att erhålla de i violett och hvitt hållna detaljer, som skola afbryta hufvudfärgernas enformighet och gifva större koloristisk liflighet åt bilden. Med samma färger målas äfven inskrifterna, som t. ex. vid en framställning ur den grekiska hjeltesagan omtala, hvilka de handlande personerna äro och sålunda äfven hvilken scen är återgifven, samt ofta nämna vasfabrikantens och målarens namn. Af sådana firmanamn och målarsignaturer har man i behåll en hel mängd, och man har på grund af dessa signaturer kunnat skrifva enskilda vasmålares historia, i det man trott sig spåra en konstnärlig utveckling i deras produktion. Den hvita färgen användes i det svartfiguriga vasmåleriet bland annat äfven för att skilja kvinnorna från männen.

Slutligen underkastas de sålunda färdigmålade vaserna en sista bränning, som fäster inskrifterna och täckfärgerna. Men dessa, som äro mindre fasta, och lättare brända, äga icke samma glans, som den svarta fernissfärgen samt försvinna ofta, lemnande såsom spår af sin förutvarande existens efter sig matta fläckar, hvilka vid den rätta belysningen möjliggöra läsningen af inskriptionerna. Med denna sista bränning är vasfabrikationens process slut.

Vi hafva sett, att konsten och handtverket i denna produktion räckte hvarandra broderligt handen. Målaren och vasens formare signerade båda det färdiga kärlet. Den senare var icke mindre stolt öfver sitt verk än den förre, ja en af de största grekiska vasmålarne, kanske den aldra störste, Eufronios, signerade än med formeln: »Eufronios har förfärdigat», än med formeln: »Eufronios har målat detta kärl», hvarmed han visat, att ingen detalj af vasfabrikationen var honom främmande. Dock ligger det i sakens natur, att målningen tillhör en högre konstnärlig sfer och kräfver anlag af en högre och mera komplicerad ordning samt ett större mått af skolning. Det finnes en vasmålning från Ruvo i Italien, som visar oss en interiör från en vasmålares verkstad, antagligen i Athen, då kärlet utan tvifvel härstammar från denna stad. Vi se där några unga yrkesvenner och en yrkesmö af vasmålarnes talrika skrå, sittande på pallar och stolar med sina färgkoppar bredvid sig, ifrigt sysselsatta med dekoreringen af diverse typiska attiska kärl. Mellan dem skrida Pallas Athena, med spjut i handen och hjelm på hufvudet, och tvenne bevingade segergudinnor, hvilka alla bära kransar såsom belöning åt de flitiga och skickliga gossarne. Den okände mästaren till denna vasmålning har genom denna på en gång realistiska och symboliska framställning gifvit oss ett värdefullt vittnesbörd om den lifvande och äggande täflan och den oaflåtliga sträfvan att gå framåt, som besjälade hans yrkesbröder i gemen. På denna målning se vi äfven några af de hufvudformer, som voro karaktäristiska för den grekiska keramiken under dess glansperiod.

Fig. 6 Hydria eller Kalpis.

De former, i hvilka den grekiska keramiken framträdde, hafva under århundradenas lopp varit underkastade icke ringa vexlingar. Jag vill här inskränka mig till att ge en öfversigt af de under den attiska vasfabrikationens blomstringsperioder allmännast förekommande

formerna. Denna tid har att uppvisa det jemförelsevis minsta antalet former, i det man nöjde sig med några typer, som småningom utvecklat sig till klassiska smaknormer. Däremot utmärka sig både de första primitiva försöksperioderna och dekadansepoken för en myllrande rikedom på former.

Man kan indela de attiska vaserna från den bästa tiden, d. v. s. sjette, femte och fjerde århundradena f. K., i flera klasser efter det ändamål, hvilket de tjenade. Den första klassen utgöres af de olika slags målade och brända lerkärl, i hvilka vätskor förvarades, *förvaringskärl*. Vi hafva här först att märka *amforan*, en större, långsträckt kruka med tvenne vertikala handtag, fig. 1. Kärlet hvilar med sin nedre, starkt sammandragna del på en rund, låg, platt fot och utvidgar sig sedermera småningom uppåt, till dess det något ofvanför midten når sitt största omfång, hvarefter det uppåt åter drar sig tillsammans för att skydda den inneslutna vätskan. Denna kärlets sammandragning sker dock här vida mera oförmedladt än vid foten, i synnerhet i den äldre tiden. Hos de senare svartfiguriga amforerna är öfvergången mellan hals och skuldra mera successiv, fig. 2. Inom det rödfiguriga vasmåleriet undergick den egentliga amforan till sin form ingen väsentlig förändring. En afart inom detta måleri är den s. k. peliken, fig. 3, en mera sammantryckt form med kortare hals och vanligen af mindre dimensioner. I Nationalmuseet finnas ett par rätt representativa exemplar af denna typ. Detta är äfven händelsen med en annan rödfigurig amforaart, den s. k. nolanska amforan, som fått sitt namn af staden Nola i Kampanien, där de flesta af denna art blifvit funna. Denna smäckra, eleganta vas med sin glänsande svarta färg, som betäcker hela kärlet med undantag af de båda bilderna, bestående vanligen af endast en figur, synes ha vunnit en stor marknad i Italien, där den väl äfven gjorts till föremål för imitation. Handtagen, som ofta äro flätade, imiterande ett rep, utgå vanligen från skuldran och hafva sitt andra fäste nära halsens mynning. Denna är temligen starkt prononcerad genom en särskildt profilerad rand. Ett lock med knapp afslutade det hela och tillslöt kärlet. En ute-

slutande inom det svartfig. vasmåleriet förekommande amforatyp är den s. k. panathenäiska prisamforan af i allmänhet betydliga dimensioner med Athena i full rustning och höjd lans.

Den bildliga utsmyckningen af de svartfig. amforerna, hvilken i allmänhet befinner sig på den mellersta, till omfånget vidaste tredjedelen af kärlet, gripande öfver på skuldran, delas genom de lodräta handtagen och de ornament, som ofta pläga utgå från dessas nedre fäste, i tvenne hälfter, hvilka sällan stå i något inre sammanhang med hvarandra. Dessa bilder framträda under den äldre svartfiguriga perioden, hvilkens amforer hafva det nästan horisontella skulderpartiet bildadt med skarpare vinklar mot såväl halsen som buken, i sina svarta silhuetter mot den af hela kärlets rödgula yta bildade bakgrunden, under det denna i den senare utgöres af en utsparad yta hvilken åter i sin ljusa färgton bryter af mot den hela det öfriga kärlet täckande svarta fernissfärgen.

Stamnos. Fig. 7.

Hvad dekorationssystemet för öfrigt angår, är halsen på den äldre typen med den röda terrakottafärgen såsom kärlets grundfärg och den starkt pointerade öfvergången mellan hals och skuldra prydd med ett rundtom löpande band af omvexlande lotusblommor och palmetter, af hvilka de förra småningom förlora sin organiska karaktär och blifva rent skematiskt stiliserade ornament, under det de senare i sin utveckling successivt öfvergå till en mindre sträng och samlad form, där hvarje blad endast vid basen sammanhänger med de öfriga. Gränsen mellan hals och skuldra framhäfves och kännetecknas vanligen genom stafornamentet med omvexlande röda och svarta stafvar. Halsen på den senare amforatypen med utsparade bildytor saknar i allmänhet ett karaktäristiskt ornament, hvaremot bildytans öfre gräns, som tillika betecknar öfvergången mellan hals och skuldra, vanligen prydes med palmett-lotus-bandet. För öfrigt är hela kärlet, såsom sagdt, inom denna typ med undantag af bild-

ytornas grund, handtagens och fotens yttersidor samt esomoftast den nedersta zonen af kärlets bukiga yta, hvilken då gemenligen prydes af ett från foten utgående strålknippe, svart. På handtagens yttersidor befinner sig ofta en murgrönslinga och på foten vasfabrikantens eller vasmålarens signatur.

De båda bilderna, reversen och aversen, skiljas från hvarandra inom den äldre typen af handtagen och nedanför dessa af ett ornament, hvars elementer äfven här bildas af palmetten och lotusblomman samt voluten, hvilka, genom slingor förenade, merendels äro symmetriskt anordnade. Den nedre, under bilderna befintliga delen af vaskroppen prydes af mellan paralella linier anordnade ornamentband, såsom en serie lotusknoppar, förenade genom båglinier ofvan och nedan, en mäanderremsa samt nederst de från foten utgående strålarne.

I de förändringar och modifikationer, som denna typiska form under tidernas lopp undergick i afseende på sjelfva vasens konstruktion och handtagens applicering i syfte att uppnå lättare, elegantare, mer elastiska former och proportioner, afspeglar sig till en stor del den äldre attiska vasindustriens historia. Senare, under den efterblomstring, som den antika vasfabrikationen hade i södra Italien i tredje årh. f. Kr., förlorar amforan mer och mer sin ursprungliga karaktär och blir ett dekorationskärl utan någon egentlig praktisk uppgift. Ornamenterna blifva mer och mer hufvudsak och urarta till stillöst fantasteri.

Jemte detta det vigtigaste förvaringskärlet ha vi vidare att märka *hydrian,* hvars bestämmelse är af mera komplicerad art, fig. 5. Detta kärl är konstrueradt såväl med hänsyn till en bekväm transport som till dess lätta fyllande och tömmande. Det är det kärl, med hvilket de unga kvinnorna gingo till källan för att hemta friskt vatten, hvilket ju äfven ligger uttryckt i namnet, det är vattenhemtningskärlet par préférence. Hydrian har därför två horisontella handtag, som äro anbragta i det plan, som betecknar kärlets största omfång, och med hvilka det fylda kärlet lyftes upp på hufvudet. Men dessutom har det ett lodrätt handtag, som förbinder mynningen eller åt-

minstone öfre delen af halsen med kärlets skuldra, och som gjorde tjenst vid dess tömmande, och när det var fråga om att bära det tomma kärlet. Halsen är trång, men mynningen vid för att fånga vattenstrålen. Foten är jemförelsevis bred och stark för att underlätta bärandet på hufvudet. Från foten vidgar sig vaskroppen sedan i början ganska starkt för att lemna rum åt en så stor kvantitet vatten som möjligt, eller som var förenligt med den bärandes krafter. Hydrians volym är i allmänhet större än amforans, och tyngdpunkten befinner sig här högre upp för att underlätta bärandet på hufvudet. Med afseende på öfvergången mellan hals och kropp eller skulderpartiets gestaltning kan man i allmänhet här liksom vid amforan skilja mellan en äldre typ, hufvudsakligen tillhörande det svartfiguriga vasmåleriet med i nästan rät vinkel anslutande skuldra, och en yngre, där denna del bildar en båglinie, den rödfig. stilens typ, den s. k. kalpis, fig. 6. Såsom en biform till hydrian kan den s. k. *stamnos* eller *olla* betraktas, hvilken skiljer sig från hufvudformen däruti, att det lodräta handtaget bortfallit, och att halsen och mynningen blifvit vidare, fig. 7.

Fig 8. Amfora a colonette.

Hydrian är alltid med undantag af bildytorna, hvilka här endast äro anbragta på kärlets framsida, helt svart. Bilden på skuldran, som i den äldre tiden endast genom en smal linie var skild från den nedanför befintliga, större bilden, ägde i förhållande till denna en underordnad betydelse. Sedermera behandlas den med mera omsorg, utvidgas åt sidorna och begränsas med särskilda ornamentband, af hvilka vi här hafva tillfälle att lära känna en ny form, punktbandet: i zigzag stälda, genom linier förenade små punkter. Den stora på hydrians framsida anbragta bilden omslutes ofta af genom slingor eller rankverk förenade, liggande palmetter. Under hufvudbilden ser man icke sällan ett band af rent ornamentalt an-

vända djur: lejon, pantrar, tjurar, bockar etc., gengångare från den äldre, korinthiska vasfabrikationen. Äfven här återfinna vi ofta de från foten utgående strålarne.

Det förrådskärl, som inom vasterminologien fått namnet stamnos, och som så godt som uteslutande tillhör det femte århundradets konstslöjd, hvars ädla, harmoniska ande är utpräglad i dess såväl form som ornamentik, kan jemte kratern, peliken, och den vida, lågfotade dryckesskålen betraktas såsom det rödfiguriga attiska vasmåleriets mest karaktäristiska skapelse. Bild, form och ornamentik hafva här ingått en så innerlig, harmonisk förening, som på knappast något annat grekiskt terrakottakärl. Ornamenten framhäfva på det mest diskreta sätt bilderna och kärlets formelementer utan att på något sätt tränga sig fram i förgrunden. På den utåtböjda mynningsbrädden och omkring de båda greparnes fästen är ett enkelt bladkyma lagdt, under bilderna löper en mäander med stående eller liggande kors, under det att öfvergången mellan hals och skuldra samt fot och buk anges genom ett stafornament. Detta skema torde få anses såsom typiskt, om också modifikationer i afseende på dekorationselementerna icke sällan kunna förekomma. Under greparne är ofta ett dubbelt palmettornament med voluter och rankverk, hvilka icke sällan slingra sig omkring greparne, anbragt såsom gränsskilnad mellan kärlets båda sidor.

För att blanda vinet och vattnet, hvilket, såsom bekant, för greker och romare var en vigtig förrättning, som ingick i deras dagliga lefnadsvanor, begagnade man kärl med vid öppning utan hals, de s. k. *kratererna,* vinblandningskärlen, af olika slag. Den äldsta kraterformen är *keleben*, den af italienarne så kallade *vaso a colonette*, som till sin form något liknar hydrian, men som skiljer sig från denna genom halsens större bredd och mindre höjd samt genom handtagens utseende och ställning. Dessa, som merendels äro raka, uppbära likt kolonner en utskjutande platta af den breda mynningen, hvaraf namnet a colonnette, fig. 8. Denna form var hufvudsakligen i bruk under den korinthiska vasperioden, af hvilken den attiska ärfde den, ehuru den inom denna aldrig vann någon

större spridning. Den attiska vasfabrikationen utbildade sin egen kratertyp, som i sin nobla elegans allt igenom bär vittne om sitt äkta attiska ursprung. Denna är ett cylindriskt kärl, som vidgar sig uppåt. Den påminner sålunda i sin form något om en mortel och har tvenne hufvudformer, *kalkkratern* och *klockkratern* af hvilka den förra är den äldre typen, som kan sägas vara karaktäristisk för slutet af det sjette och det femte århundradet. Dennas cylinder uppbäres af en slags skål, på hvilken äfven de temligen stora uppåt svängda handtagen äro anbragta. Den kraftigt profilerade foten med bred yta uppbär kärlet medelst en ring, som omsluter det smalaste stället och liksom symboliserar den på denna punkt samlade bärande kraften, fig. 9. Hos klockkratern, som i synnerhet är karaktäristisk för det fjerde århundradet, se vi de båda elementerna, af hvilka den äldre typen bestod, cylindern och den bärande skålen sammansmälta till en enhetlig form, och samtidigt hafva handtagen fått sin plats på den öfre delen af vasen, hvars yta i motsats till kalkkraterns bugtar sig utåt, fig 10.

Fig. 9 Kalk-krater.

Kraterernas dekorationssystem påminner i mycket om hydriornas; de äro ju begge äkta barn af den attiska konstslöjden. Bildytan eller snarare bildytorna — ty genom greparne på klockkratererna, och ofvan dessa anbragta ornament, vanligen ett rankverk af palmetter, på kalkkraterna, delas den för bildlig dekoration afsedda ytan, hos de förra alltid, hos de senare oftast, i tvenne hälfter, en avers- och en reverssida, med hvar sin bild — innefattas upp- och nedtill af en ornamentbård: liggande eller med lotusblommor omvexlande, stående palmetter, en rundtom löpande murgrönsranka eller en mäanderfris, hvilkas inre rand på de med större omsorg utförda, förnämligare kärlen ofta förhöjes af ett bladkyma eller en

äggstaf, ett ornament, som äfven gemenligen pryder greparnes fästen. Inom den senare kratertypen, klockkrateren, utbildas mer och mer skilnaden mellan hufvud- och bibild, kärlets framsida och baksida. På amforerna torde det i de flesta fall, isynnerhet inom den äldre attiska vasfabrikationen, vara svårt att fastställa någon sådan skilnad. Dessa kraterers baksidor äro prydda med flygtigt utförda figurer, som icke äro inbegripna i någon handling utan sjunkit ned till en rent ornamental betydelse, vanligen ynglingar, höljda i en vid mantel och med eller utan stafvar. Ett för detta kärl karaktäristiskt ornament, är den under den utåtböjda mynningen löpande lager- eller olivkvisten.

Dessa äro hufvudformerna af *förvaringskärlen*. Den andra hufvudklassen omfattar *öskärlen*, med hvilka man minuterade ut de flytande varorna. Här hafva vi *kannan* med högt sittande handtag, en form, som är oss välbekant och ännu torde begagnas inom hvarje hushåll. Man anser, att denna form utbildats på metallindustriens område och sedermera öfverflyttats på keramikens. Kannan har den attiska keramiken öfvertagit från den korinthiska utan att väsentligt ändra dess form. Denna är temligen tung och klumpig, mynningen är ofta klöfverbladsformad med en öfver densamma sig höjande grepe, hvars form liksom arten af dess fästande vid vaskroppen tyda på förebilder inom metalltekniken, fig 11. Bilden, hvars bakgrund inom det svartfiguriga vasmåleriet är utsparad, befinner sig på framsidan af kärlet och omslutes af ett enkelt listverk, punktornamentet eller en murgrönsranka på sidorna och stafornamentet upptill.

En medelställning mellan förvarings- och öskärlen intaga lekytherna och aryballerna, hvilka spelade en stor roll inom grekernas sportlif och i grafkulten. Jag får tillfälle att återkomma till dessa litet längre fram.

Vi komma nu till *dryckeskärlen*, den tredje hufvudklassen. Såsom sådana användes i den äldre tiden ett slags bägare med låg fot och och två horisontella handtag uppe vid brädden, hvilken typ ännu under femte århundradet icke är ovanlig. Denna det femte århundradets rödfiguriga *skyfos* har att uppvisa flera synnerligen eleganta och på grund af bildernas ämnen intressanta exemplar. Dessa bilder intaga nästan hela kärlets höjd och omslutas upptill af en den sirli-

gaste äggstaf och nedtill af en mäanderfris, bägge löpande rundtom kärlet, under det att de skiljas från hvarandra af under handtagen anbragta slingrande palmettrankor. Ur denna form hafva måhända de mera komplicerade attiska flata dryckesskålarne med hög fot, som dock med tiden krymper mer och mer tillsammans, utvecklat sig. De svartfiguriga med hög fot och djup skål, fig. 12, hvilkas något utböjda brädd ofvan de långsträckta handtagen bildar en egen vertikal båglinie, hafva i skålens botten en mindre bild, en sfinx, en fogel, eller ett gorgoneion med utsträckt tunga och lysande huggbetar. Mindre ofta finna vi här små grupper, såsom Herakles i kamp med det nemeiska lejonet eller med den fisksvansade Triton. Högst sällan upptages hela den inre bottenytan af bilden, som synbarligen får stå tillbaka för de på yttersidorna målade, hvilka dels befinna sig på den mellan greparne löpande frisen, dels på den vertikala randytan ofvanför greparne och dels på bägge ställena. Ofta ser man på det senare stället ett enstaka, med den minutiösaste omsorg utfördt djur, en tupp eller ett par med hvarandra kämpande tuppar äro i synnerhet ett omtyckt motiv, och på den därunder befintliga zonen namnet på vasfabrikanten eller en dryckesformel: drick och var glad. En annan stor klass af svartfiguriga dryckesskålar utgöres af de s. k. ögonskålarne, som hafva en flatare skål och hvilkas brädd bildar en enhetlig båglinie med den öfriga vaskroppen. De hafva sitt namn af de stora ögon, som pryda deras yttersidor, vanligen två på hvardera sidan, hvilkas betydelse man härledt ur vidskepelsen om den onda blicken, hvars inflytande de voro afsedda att paralysera. De förekomma, ehuru mera undantagsvis, äfven på andra vasformer. Däremot äro de under en viss period af det svartfiguriga attiska vasmåleriet synnerligen talrika. I Nationalmuseet finnes ett ganska vackert och typiskt exemplar.

Fig. 10 Klock-krater.

Hvad ornamentiken angår, spelar den på dessa svartfiguriga skålar en ganska underordnad roll, något som gäller i synnerhet om den förra klassen, der den vanligen inskränker sig till en på hvardera sidan om de båda greparne anbragt palmett med voluter på en kort från grepen utgående ranka. Dock äga de högfotiga skålar, som sakna figurprydnader, i gengäld en rikare ornamentskrud, som i allmänhet bildas af rundtom skålen löpande band af lotusblomman vexlande med lotusknoppen, af palmetten vexlande med lotusknoppen, af palmetten kombinerad med lotusknoppen, riktad omvexlande åt höger och åt venster, af schakbrädsmönstret, af murgrönsrankan, af punktnätet eller dubbelpunktsystemet. På skålarnes botten är stafornamentet med omvexlande röda och svarta stafvar den förherrskande dekorationen, liksom de enligt samma färgskema ordnade strålarne vid öfvergången från foten till skålen. Ögonskålarne äro ofta på yttersidorna till stor del öfverdragna med murgrönslingor eller något annat rankverk.

Fig. 11 Kanna.

De rödfiguriga dryckesskålarne beteckna under den första perioden af denna stil, den s. k. stränga rödfiguriga stilen, höjdpunkten af den attiska keramikens produktion. Inom denna vasklass finna vi denna periods mest betydande krukomakare och vasmålare representerade med signerade verk, som visa oss deras personliga stil och egendomliga lynne. Hvad formen beträffar, har denna undergått den förändringen, att den vida, temligen platta, starkt bugtiga skålen hvilar på en jemförelsevis låg fot, fig. 13. De figurliga bilderna utgöra i så hög grad hufvudmomentet i dekorationen, att ornamenten i följd däraf helt och hållet träda i skuggan. Greparnes fästen äro jemte den cirkelrunda bottenbildens periferiska randlist så godt som de enda punkter, från hvilka den stela ornamentiken icke fått vika tillbaka för den med ständigt nya motiv mättade, i outtömlig fantasiens och inspirationens rikedom flödande bildström, som gör dessa den stränga rödfiguriga stilens dryckesskålar till en aldrig sinande källa

för kunskap och konstnjutning. De ornament, som vi återfinna på de nämnda delarne af vasen, äro gamla bekanta, ehuru här i allmänhet i den utsöktaste formbehandling och vittnande om den ädlaste, mest kultiverade smak: under och omkring handtagen dubbel- och enkelpalmetter i symmetrisk anordning på ett rankverk med voluter samt omkring den runda bottenbilden, som ensam pryder det inre af skålen, ett mäanderband med eller utan sneda eller raka kors.

Ett särskildt och egendomligt slags dryckeskärl möter oss i *kantharos,* en bägare med höga svängda handtag. Den var i synnerhet i bruk i landskapet Boiotien och utgjorde ett attribut för vinguden Dionysos, i hvars hand vi ofta finna den i konstens framställningar.

De gamles bruk att vid gymnastiska öfningar och bad smörja kroppen med olja gaf slutligen upphof åt en särskild klass af brända kärl, de s. k. *lekytherna, aryballerna* och *alabastrerna* af flera olika former. I de äldsta tiderna voro de klotformiga lekytherna eller aryballerna, hvilka hufvudsakligen tillverkades i Korinth, de mest omtyckta. Sedermera trädde i stället för dessa de mera utdragna, långsträckta attiska kärlen. Halsen på dessa är alltid mycket

Fig. 12 Dryckesskål.

trång, för att oljan endast droppvis må kunna falla ned ur kärlet. Däremot är mynningen skålformigt utvidgad för att, när kärlet fyldes, upptaga vätskan, till dess den hunne passera den smala halsen. De små klotformiga lekytherna, som äfven kallas aryballer, buros ofta på ett band, hängande vid handleden. De långdragna lekytherna hafva, liksom kannorna, ett vertikalt handtag, men skilja sig från dessa hufvudsakligen genom den smala halsens och mynningens form, fig. 14. I de dödas kult, i synnerhet i Attika, där under femte århundradet den form, som kallats den attiska graflekythen, utbildats, hafva de spelat en stor roll. Detta kärl är oftast öfverdraget med en hvit, fin piplera, på hvilken såväl monokroma som polykroma målningar äro utförda, hvilka höra till den grekiska konstens äkta perlor. Dessa hvita lekyther erhöllo en dubbel färgdrägt: den hvita, som

betäckte större delen af den cylindriska vaskroppen, stundom äfven skuldran till början af halsen, och den svarta, som täckte mynningens halfglob, halsen, handtaget, nedre delen af vascylindern och den öfre ytan af fotplattan. Det brända kärlets naturliga färg framträdde på öfre delen af mynningen, på en remsa, som skiljer den hvita och svarta delen af vascylindern åt, samt på yttre och undre sidan af fotplattan, och dessutom på en del lekyther, äfven på vasskuldran. Det hvita färgöfverdraget tyckes ha blifvit anbragt först. Man kan nämligen ofta iakttaga, att den svarta färgen inkräktat på den hvitas område. Efter färgernas påläggning antar man, att dessa af färg betäckta delar varit underkastade en poleringsprocess, på grund af vissa paralella, visserligen mycket minimala, men dock märkbara höjningar och fördjupningar i den runda ytan. Hvad målningen af dessa lekyther beträffar, så utfördes konturteckningen i allmänhet utan föregående skissering, hvilket ju är naturligt, då man här icke har den svarta färgen för att dölja spåren af denna förberedande manöver. Denna konturteckning sker alltid med *en* färg, den är monokrom. Med samma färg göres äfven en del detaljer, såsom vecken på klädedrägten eller anatomiska enskildheter på den nakna kroppen. Man nöjde sig icke sällan med denna monokroma teckning, men ganska ofta användes äfven flera färger för att höja bildens liflighet och dess koloristiska verkan. Dessa färger erbjuda rätt många nyanser. Nästan alla färger, som vi äga, äro här representerade: rödt i alla skiftningar, brunt, violett, gult, blått, svart, grönt. Håret är ofta återgifvet både med fina linier och med bred pensel. Denna breda polykroma penselföring användes i synnerhet för att åt klädedrägten gifva koloristisk illusion. Det är endast en liten grupp af lekyther, på hvilka vi finna menniskokroppens karnation återgifven med färg.

Fig. 13 Dryckesskål.

Såsom vi redan sagt, hafva dessa hvitgrundiga lekyther haft sin hufvudsakliga användning inom grafkulten. De för den döde afsedda födoämnena i flytande form, vin, olja, mjölk, honung, förvarades i dessa kärl, som antingen gåfvos den döde med i grafven eller uppstäldes

på grafmonumentets fotställning, såsom vi understundom kunna se dem framstälda på just de bilder, som smyckade lekytherna. Dessa polykroma bilder äga äfven från teoretisk synpunkt ett utomordentligt högt värde, nämligen såsom det tillförlitligaste material, som vi äga, för att bilda oss en föreställning om den attiska målarkonstens stil och egendomliga karaktär under dess blomstringsperiod, det femte och fjerde årh. f. Kr. Denna konst åtnjöt, enligt hvad talrika uttalanden af antika författare till fullo visa, lika högt anseende hos det folk, i hvars midt den uppstått, som någonsin bildhuggarkonsten. Polygnotos, Parrhasios, Zeuxis och Apelles voro namn af lika god och lika fullvigtig klang som Pheidias, Polykleitos, Praxiteles och Lysippos. Men af desse senares verk hafva vi kvar åtminstone trogna kopior, ja till och med en och annan originalskapelse af dessa mästare har framdragits i ljuset. Men af de store målarnes konstnärliga produktion har intet blifvit bevaradt till vår tid. Väggmålningarne i Pompeji kunna på sin höjd gifva oss en svag föreställning om det alexandrinska måleriet. Det vore naturligtvis förmätet att af de attiska lekytherna, dessa anspråkslösa alster af en i stor skala bedrifven konstslöjd, hvilka i marknaden endast kunnat betinga ett ringa pris, vänta sig mer än små ljusglimtar öfver den samtida stora konsten i Athen. Men hvad dessa industriföremål kunna lära oss, det är aktning för den ögats och handens konstnärliga utbildning, hvarom dessa målningar bära vittne, och beundran för den eminenta begåfning, som på detta område liksom på alla andra utmärkte det athenska folket. För det teoretiska intresset vilja vi dock ej glömma det estetiska. Dessa små anspråkslösa bilder skänka oss en menskligt renare och djupare konstnjutning än alla pompejanska väggmålningar tillsammans med hela deras dekorativa, teatraliska apparat. Det är det athenska folkets intimaste, vekaste och djupaste känslor, som här träda oss till mötes i en konstnärlig form, hvars signatur är enkelhet, sanning och trohjertenhet.

Fig. 14 Lekythos.

Ett inlägg i konstindustrimuseifrågan.

Föredrag hållet vid Svenska Slöjdföreningens sammanträde den 22 Mars 1898

af

C. R. Lamm.

1897 års Konst- och Industriutställning i Stockholm är nu blott ett minne, om än ett sådant af angenämaste slag. Den har tillfört vårt fosterland ej blott ära och berömmelse, utan äfven, hvad som otvetydigt framgår af de publicerade siffrorna för förra året, stora kapitaler, i det att man tryggt kan våga påstå, att af de cirka 6 millioner, hvarmed 1897 års öfverskott beräknas öfverskjuta det för år 1896 (öfverskottet beräknas för 1897, såsom man sett, till c:a $18^1/_2$ emot c:a $12^1/_2$ millioner kronor för år 1896) en stor del visserligen torde härröra från det allmänna gynnsamma läget inom affärsverlden, men lejonparten uppkommit på grund af de exceptionella förhållanden jubileumsåret och särskildt Konst- och Industriutställningen i Stockholm medfört.

Under det att Regering och Riksdag nu som bäst dryfta frågan om användande af det stora öfverskott, som finnes disponibelt för 1899 års statsreglering, framkomma redan från alla håll förslag om, huru jubilei-årets exceptionelt stora öfverskott skall användas vid statsregleringen för år 1900, och det synes mig derför icke så alldeles ur vägen att redan nu och från detta rum påpeka, hurusom, enligt mitt förmenande åtminstone, större delen af de genom Konst- och Industriutställningen Staten tillflutna medel borde kunna påräknas för fyllande af många för konstens och industriens framåtskridande, för

de kulturella intressenas tillgodogörande försummade, eller åtminstone för andra stora frågors lösning, eftersatta behof.

Såväl konstens som industriens målsmän torde i sinom tid framställa sina önskemål. Slöjdföreningen påropar uppmärksamhet för slöjdens och särskildt konstslöjdens lifsintressen och behof.

Hvilka äro då dessa?

För hvar och en som närmare gaf akt på, hvad som af Svensk konstslöjd framvisades vid 1897 års Konst- och Industriutställning märktes en öfvervägande lust att, mer eller mindre fritt, kopiera äldre konstepokers arbeten, hvilken särskildt inom möbelsnickeriet rent af nådde sitt kulmen, i det att de allra flesta hade kastat sig på att bearbeta Empirestilen, under det att endast helt få originala och ännu färre originella möbler utstäldes.

De tekniska skolornas utställningar, särskildt Tekniska skolans i Stockholm, samt framför allt arkitekternas arbeten visade dock otvetydigt, att konstslöjdidkaren numera inom landet kan hafva tillgång på goda krafter, derest han vill söka hjelp för erhållande af mönsterritningar, om han ej sjelf är mäktig att skapa sådana, hvilket naturligtvis vore det bästa.

Hvad är då orsaken till, att han ej begagnar sig af denna möjlighet?

Enligt vårt förmenande beror det väsentligen derpå, att vi sakna dels en mönsterskyddslag, dels ett konstindustrimuseum. Konsthandtverkaren, som saknar lagligt skydd för nya mönsterritningar, hvilka ju medföra utgifter, föredrager att kopiera eller så godt han kan på egen hand arbeta uti redan kända stilarter. Bristen på ett efter nutidens kraf ordnadt Konstindustrimuseum, lemnar honom i okunnighet om hans yrkes stora kulturela betydelse och den insats han verkligen förmår göra i den allmänna konstutvecklingen, om han drifver sitt yrke till dess höjd. Denna brist återverkar också menligt på den köpande allmänhetens smak och konstförstånd som ju ytterst måste utgöra resonnansbotten för konsthandtverkarens existens, intresse och behof af framåtskridande.

Hvad vi alltså först och främst begära, och hvad som dessutom har den fördelen af att stort ingenting kosta, är en *lämplig mönsterskyddslag,* utan hvilken de summor, som nu användas till utbildande af mönsterritare, gifva föga idéel behållning och utan hvilken konsthandtverket icke så särdeles kan lyftas öfver dess nuvarande nivå. Hvad vi vidare önska och hvartill verkligen kräfves icke så litet penningar och god vilja, är *ett tidsenligt ordnande, förkofran och tillgodogörande af Statens Konstindustriela samlingar* och det är för att i min ringa mon belysa denna vigtiga fråga som jag här vågat taga till ordet.

Såsom för alla är bekant förvaras för närvarande dessa samlingar uti Nationalmuseum tillsammans med Konstsamlingen. Dessa begge samlingar intaga der hufvudsakligast de tvenne öfre våningarne under det att Statens Historiska Museum och Myntkabinettet disponera bottenvåningen, och jordvåningen användes såsom förvaringsrum.

Uti en nyligen publicerad broschyr har Professor Oscar Montelius framställt det beaktansvärda förslag, att ny plats borde beredas för det Historiska museet och myntkabinettet i förening med Nordiska Museum uti dess nybyggnad på Djurgården, hvarigenom i Nationalmuseum hela bottenvåningen och en del af jordvåningen som härför kan användas, blefve disponibel för Statens Konst- och Konstindustriella samlingar. För min del anser jag det dock ännu lämpligare, om ett eget hem i närheten af Nordiska museum kunde beredas det Historiska museets samlingar och vore säkert bästa platsen härför den, der det Biologiska museet nu är beläget, i fonden af den nya entrén till Djurgården.

Önskvärdheten och lämpligheten af denna boskillnad delas jemväl af Intendenten för Nationalmuseum, under hvars vård de konstindustriella samlingarna stå.

För min del har jag hört till dem, som önskat, att af de konstindustriella samlingarna skulle bildas ett eget Konstindustrimuseum i likhet med hvad som finnes i Hamburg, Berlin, Wien, Paris m. fl. städer på kontinenten och numera äfven i Köpenhamn, men efter en nyligen företagen utländsk resa, under hvilken jag hade nöjet sammanträffa med den såsom auktoritet uti dessa frågor

allmänt erkände föreståndaren för Konstindustrimuseet i Hamburg Herr Director Justus Brinckmann, har jag kommit till den öfvertygelsen, att frågans bästa lösning vore om konst- och konstindustriella samlingar fortfarande kunde inrymmas uti samma museibyggnad, om notabene tillräckligt utrymme kan beredas för begge, och det är för att stödja detta på boskillnadsfrågan dock beroende förslag till Museifrågornas lösning som jag anhåller att här i öfversättning och sammandrag få referera en uppsats.

Om inrättandet af konstindustriella museer.

Föredrag, hållet den 5 Juli 1897 på den 31 schlesiska »Gewerbetag» i Gnadenfrei af D:r **Hans Seger**.

»När undertecknad för två år sedan på den 29 schlesiska »Gewerbetag» i Liebau hade den äran att tala om grundandet af ett schlesiskt konstindustrimuseum, hvarvid i anslutning till föredraget det beslutet enstämmigt fattades, att egna samtliga föreningskrafterna åt detta mål, då var väl knappast någon af oss så djärf att hoppas, att vår plan skulle förverkligas på så kort tid och på så glänsande sätt. Tack vare vår provins-hufvudstad och den furstliga frikostigheten hos en af dess äldste äro vi i dag i tillfälle att redan för nästa år kungöra öppnandet af institutet i en ståtlig, välbelägen byggnad och på en säker finansiel grundval.

Innan dess är visserligen ännu mycket att göra, mångahanda svårigheter att öfvervinna. Öfver en hufvudpunkt, anskaffandet af nödiga penningemedel för grundläggandet af en mönstersamling, har hr Ordföranden redan framlagt lämpliga förslag. En annan synnerligen viktig fråga är den angående museets organisation och ordnandet af dess samlingar. Det faller af sig själft, att man härvid har att tillgodogöra sig den på andra ställen under loppet af en människoålder vunna erfarenheten och i tvifvelaktiga fall bör inhemta råd af fackmän.

På detta sätt fattar jag ock mitt föredrag i dag, hvartill jag föranledts genom föreståndarens uttryckliga önskan. Jag skall härvid noga hålla mig till fakta, sådana de framgå af reglementen och förvaltningsberättelser från olika museer och sådana som jag under en sju-årig verksamhet som museitjänsteman lärt känna dem.

Såsom uppgift för konstindustrimuseer gäller i allmänhet höjandet af yrkesskickligheten genom konstens och vetenskapens hjälpmedel. Isynnerhet följande:

1. Att befordra folkets insikt i den historiska utvecklingen af konstindustrien och att inverka förädlande på smakbildningen.

2. Att lemna handtverkaren autentiska förebilder, när det är fråga om historiskt trogen efterbildning af tidigare kulturepokers skapelser, men framför allt genom det egna åskådandet och studiet komma honom att uppmärksamma, på hvad sätt stilenliga och vackra saker åstadkommos, hvilka lagar, som iakttogos under den eller den tiden eller inom det eller det området.

3. Att genom återupptagande af förlorade eller åsidosatta teckniska förfaringssätt vidga folkets förvärfskrets.

4. Att bilda en medelpunkt för utställningar af modern konstindustri.

För nåendet af detta mål tjänar framför allt en samling sorgfälligt valda konst- och konstindustriföremål i original eller efterbildningar, ett välordnadt fackbibliotek jämte en härmed i förbindelse stående samling teckningar, ornamentstick och fotografier m. m. Föremålen i dessa samlingar äro dels museernas egendom, dels depositioner af Hof- och Statsembetsverk, Församlingar, korporationer eller privatpersoner.

Tyngdpunkten hvilar naturligen på samlingen af originalarbeten. Redan hvad utrymmet beträffar upptaga dessa i hvarje museum den största platsen och likaså användas museernas penningemedel till allra största delen till dessas ökande och värdiga uppställande. Med afseende på deras väljande gäller vid Königl. Gewerbemuseum i Berlin följande:

»Museets samling har framför allt till uppgift att lemna förebilder åt den inhemska konstindustrien. För detta ändamål gäller det att anskaffa allt det bästa som frambragts på detta område under alla tider och i alla länder. Härvid utgår man från den öfvertygelsen att den enskilde fackmannen eller t. o. m. en kommission af dylika ej skall vara berättigad att framhålla någon bestämd grupp af former såsom allena mönstergilla för den moderna konstindustriella produktionen. Museets uppgift är ej att uppsöka föremål som handtverkaren i våra dagar skall kunna slafviskt kopiera; man utgår snarare från den åsikten, att intet föremål från en tidigare period omedelbart bör tjäna som förebild för nutiden, utan att hvarje från forna tider befintlig form måste omarbetas, för att motsvara teknikens förändrade betingelser eller betingelserna hos materialet och vår tids ändamål och behof. Såsom förebilder för direkt efterbildning kunna på sin höjd moderna saker tjäna. Men museet är långt ifrån att på detta område vilja befordra tanklös efterbildning eller böjelse för främmande former. Af moderna saker inköpas därför blott sådana, som beteckna en alldeles bestämd utveckling inom den konstindustriella verksamheten och som kunna tjäna som uppslag för den inhemska konstindustrien. Framför allt riktar sig uppmärksamheten på äldre tiders verk, hvilka såsom ett alla kulturfolk tillhörande gemensamt arf bilda en utgångspunkt för modern verksamhet.

Men äfven den historiska utvecklingen af formerna måste visas för att fullkomna förståendet därhän, att betraktaren inser, att en föregående tids ornament icke blott äro tillfälliga nycker utan produkter af fullkomligt bestämda konstuppfattningar. På så sätt blir ej den tillfälliga smaken eller modeströmningen bestämmande, utan så långt krafterna räcka till upptages i samlingen allt som under några omständigheter varit godt, brukbart och duktigt gjordt inom det konstindustriella området».

På samma ståndpunkt står Justus Brinckmann, direktör för Hamburgs Museum für Kunst und Gewerbe, i hela världen erkändt som en mönsteranstalt. Äfven han anser, att en offentlig samligs direktion vid sina inköp ej bör vara underkastad det från år till år vexlande

begreppet »Mönstergill», utan söka efter objektiva bevekelsegrunder, sådana som föremålens betydelse för de tekniska konsternas utvecklingshistoria och kännedomen om den vid tiden för deras tillverkning rådande smaken erbjuda.

»Framhållandet af begreppet »mönstergill» i modern mening såsom program för en konstindustriell samling skulle dessutom medföra den faran, att mången skulle anse dess innehåll vara af den art att blott ett enkelt efterbildande vore tillräckligt för att skapa mönstergilla saker för våra nuvarande förhållanden. Men genom att efterbilda skall det tyska, konsthandtverket icke komma till någon ny blomstring. Mycket viktigare är, att man i en samling kan komma till insikt om, på hvad sätt ett visst föremål framställer sig som produkten af bearbetningen af ett bestämdt ämne (material) efter vissa tekniska förfaringssätt (metoder) och på hvad sätt sträfvandet att motsvara fordringarna på användbarhet, ändamålsenlighet och behag, (hvilka åter finna sin förklaring i ett folks seder och bruk och tiden för deras uppkomst), har inverkat på föremålets form och dekoration. Våra samlingars innehåll skall fattas såsom med inre nödvändighet framvuxet ur bestämda tekniska kultur- och sedehistoriska förutsättningar».

»En särskild uppmärksamhet förtjänar museiförvaltningarnas förhållande gent emot den moderna konstindustriens produkter. I Berlin köpas af moderna europeiska arbeten »nur ganz hervorragende, zum Teil äusserst kostbare Stücke» emedan erfarenheten har lärt, att alla moderna arbeten som icke utmärka sig för en synnerligt konstnärlig fulländning och sorgfälligaste tekniska genomarbetning mycket snart åldras och blifva ovärdiga ett museum. I Hamburg köper man företrädesvis konstindustriföremål från föregående århundraden; moderna saker äro visserligen ej alldeles bannlysta, men förvärfvas dock i ytterst ringa antal.

»Dettar beror icke blott på den yttre orsaken att direktören icke har tillfälle att besöka någon af de under hans ämbetstid hållna internationella utställningarna, hvarest ett urval af de bästa saker hade kunnat erhållas; utan såväl erfarenheter, gjorda inom andra museer,

där man förut köpt moderna saker, som mera allmänna skäl föranledde till den största försigtighet på denna väg. Hur månget föremål, som slog an vid sitt första framträdande och inköptes för någon offentlig samling, har icke redan efter få år, när nyhetens behag försvunnit och arbetet blifvit öfverträffadt, vandrat till skräpkammaren för att möjligen efter en lång tid ånyo dragas fram som ett exempel på vår tids vacklande smak. För så vidt moderna arbeten äro utförda i en under äldre tider okänd eller icke till lika fulländning bragt teknik och tillika i teckningen visa sig som självständiga, betydande verk, må man i våra museer gärna inrymma åt dem en plats bredvid det goda från äldre tider.

»Men allt som i våra dagar bygges samman af förgångna tiders affall och ruiner med en teknik som ej öfverträffar den gamla må man akta sig för att uppställa till en fortvarande hågkomst. Den ofruktbara vägen att erbjuda industrien utländska mönster till billigare efterapningar är ju en gång för alla stängd genom lagarna om mönsterskydd. Yrkesmännens behof att bibehålla känningen af smakförändringarna på världsmarknaden tillgodoses i allmänhet genom de täta industriutställningarna och genom de permanenta utställningarna af nyheter».

»Till och med mindre industrimuseer, som utan alla kulturhistoriska biafsikter endast ställa sig i tjänst hos den inom deras område lefvande konstindustrien, följa samma grundsatser. Så t. ex. utesluter rhen-westfaliska centralindustriföreningens museum i Düsseldorf helt och hållet inköp af moderna saker; hvad som där finnes af dylika har skänkts af fabrikanter. Och i årsberättelsen för i år från det synnerligen lifaktiga nordbömiska industrimuseet i Reichenberg meddelas, att man vid de budgetmässiga inköpen naturligtvis i främsta rummet lagt an på äldre saker, hvilkas gedigenhet icke är underkastad det nyckfulla modets växlingar utan är erkänd genom det sammanstämmande omdömet hos generationer. Endast en kortsynt museistyrelse skulle kunna förbise, att tekniskt och estetiskt fullödiga mönstersaker från erkända stilepoker skänka oförlikneligt bättre förebilder än nutidens trefvande försök, hvilka ingen samtida skulle

kunna tilltro sig att afgörande bedöma och hvaraf mycket, skapadt af en sjuklig originalitetsjagt, i dag af en modets nyck utropas som något non plus ultra, men i morgon kastas öfver bord som föråldradt och utslitet. Enstaka goda nutidssaker, isynnerhet produkter från främmande folk, och industricentra måste dock anskaffas, äfven med risk af, att en del däraf med tiden verkligen skall förlora sitt värde, ty man har ju också den uppgiften att i tid göra hemmet bekant med karakteristiska, ofta tekniskt egendomliga, främmande produkter, hvilka ju kunna gifva mången välkommen eggelse.

»För öfrigt beror hvarje museum på särskilda lokala betingelser, vid hvilka man alltid sorgfälligt måste fästa afseende vid samlingarnas sammanställning och ökning. Utan tvifvel måste uppgiften för de mindre provins- eller stads-museerna vara den att så fullständigt som möjligt föra fram de industrigrenar som öfvats inom deras område från äldsta tider. I Hamburger-museet t. ex. har man gifvit silfverfiligranarbetena från Elbe- och Nordsjö-marskländerna, schleswig-holsteinska fajanserna och hamburgska kakelmålningarna från 18 seklet, en relativt mycket större plats än samma tekniker från andra länder. En ytterligare plikt, hvartill fordras, det är sannt, icke så litet penningar, uppstår för museerna, när det gäller att bevara inhemska konstskatter från att förskingras i utlandet. Tyvärr är i detta afseende redan så mycket försummadt att blott ringa återstår att göra. Jag vill blott erinra om frih. von Minutoli's i Liegnits världsberömda samling, som hufvudsakligen var samlad inom Schlesien och för öfrigt grundad i den uttalade afsikten att åskådliggöra konstindustrien i alla dess grenar genom ett större antal mönstergilla äldre saker. Förvärfvandet af denna samling skulle ha gjort vårt museum till ett af de rikaste i hela Tyskland, men i stället såldes den på 60- och 70-talen till utländska museer eller förskingrades på auktioner.

»Jemte dessa så att säga programmatiska synpunkter medverka på ett afgörande sätt äfven många tillfälliga moment vid bildandet af ett museum, framför allt naturligtvis till buds stående penningmedel och rumsförhållanden, men äfven förut möjligen befintliga samlingar och

deras sammansättning. Sällan äro dylika sammansättningar hopbragta efter en sådan plan, som i allmänhet följes vid anordnandet af ett modernt konstindustrimuseum. Oftare är det rent vetenskapliga eller antikvariska intressen som föranledt deras bildande. I sådana fall är det museiförvaltningens plikt att söka utvidga sitt program i den antydda riktningen och pietetsfullt fullfölja det påbörjade i samma anda. Just därigenom kan ett mindre museum på enskilda områden nå en betydelse, som det genom ett pedantiskt fasthållande af ett allmännare program icke skulle hafva ernått. Dessutom misstager man sig ofta på vissa samlingsområdens bildningsvärde. En sak, som ännu i går var missaktad, kan dagen därpå hafva trädt i intressenas förgrund. Hvilka föraktfulla omdömen hör man t. ex. icke ofta om de i museerna bevarade föremålen från den förhistoriska tiden, de gamla pytsarne (die alten Töpfe), som man med förkärlek kallar dem. På andra håll har man redan kommit till en helt annan uppfattning. Hamburger museet för konst och industri konkurrerar lifligt med de arkeologiska museerna, då det gäller förvärfvande af förhistoriska fynd. En serie föredrag, som höllos af direktören under vintern 1895—96 öfver den tyska konstindustriens historia, behandlade följande: 1. Människans första uppträdande i mellan-Europa. 2. Den yngre stenåldern. 3. Metallernas första uppträdande och den nordiska bronskulturens ursprung. 4. Bronsålderns ornamentik. 5. Mellan-Europas för-romerska järnålder o. s. v. Julius Lessing var den förste som påvisat, att just bland de förhistoriska, mest primitiva husgeråd och verktyg många finnas, som i sin enkelhet och ändamålsenlighet och formernas behag på ett märkvärdigt sätt erinra om de mycket beundrade handverktyg som vi få från Amerika. Och Bruno Bucher, diektören för det österrrikiska museet för konst och industri, säger, i detta års aprilhäfte af museets tidskrift i sammanhang med omnämnandet af vår tids nyckfullhet i stil rent ut, att möjligen den förhistoriska konsten står såsom leende arftagare bakom all barock, rokoko, empire, Biedermeyerstil*) och japaneseri. Utan tvifvel innehåller också just den schlesiska förhistoriska keramiken i sin otroliga

*) Så kallas i Tyskland 1830—40-talets möbelstil. *Red. anm.*

mångfald af vackra och praktiska former ganska mycket hvaraf våra nutida keramiker kunde lära.*

»Uppställandet och ordnandet af konstindustriella samlingar kunde man förr och kan mångenstädes ännu ej tänka sig annat än efter teknologiska synpunkter. Nu måste man medgifva, att för vissa samlingsgrupper, t. ex. de blott i små bitar förekommande textilmönstren, den stora massan af keramiska föremål, bokband eller beslag af smidesjärn och brons, denna indelningsprincip är den enda möjliga och ur praktisk synpunkt användbara. Men i allmänhet sträfvar man numera efter att, så vidt sig göra låter, visa föremålen i deras ursprungliga användning och omgifning och för detta ändamål återställa ett kulturhistoriskt sammanhang.

Isynnerhet företräder Brinckmann denna åsikt i inledningen till sin »Führer durch das Hamburgische Museum».

»Skall de konstindustriella museernas betydelse höjas utöfver en teknologisk och estetisk undervisningssamlings trånga gränser, så skola dessa anstalter för framtiden ej kunna undvara den kulturhistoriska grunden. Endast där kunna de vara säkra, att på längden förmå tillfredsställa det sunda bildningssträfvandet hos de folkklasser, som ej direkt genom sitt yrke komma med dem i beröring och att förmå fylla sin högsta uppgift nämligen att skola och uppfostra den allmänna folksmaken».

»Om vi på detta sätt betrakta de konstindustriella museernas innehåll från kulturhistoriens ståndpunkt, ger det sig af sig självt, att det vanliga sättet för deras ordnande och uppställning med teknologiska grupper och stilhistoriska underafdelningar på längden ej skall kunna bibehållas. Den hittills nyttjade anordningen må, i betraktande af den först sökta och sedan också vunna erfarenheten, hafva varit den lämpligaste under museernas barnaår. Sedan de nått en mera mogen ståndpunkt, skola de förena föremål till grupper af enhet och ordning. Numera skall man fordra att få se, huru de

---

* Så har t. ex. den fine konstmålaren och konstskriftställaren H. von Berlepsch i München förra året gjort ingående studier i den förhistoriska samlingen uti Breslauer Alterthums museet för att efter där befintliga former låta förfärdiga modernt användbara kärl och andra keramiska föremål.

drifvande och skapande krafterna hos ett folk på en viss ståndpunkt af kultur funnit mångsidiga och dock enhetliga uttryck i de till vår tid bevarade grip- och synbara minnesmärkena. Man skall frångå ett sätt att ordna, som uppoffrade tingens naturliga och lefvande sammanhang till förmån för en konstlad teknisk gruppering och, låt oss säga det rent ut, söka få konstindustrimuseerna ordnade på det sätt som redan länge ansetts för det enda riktiga vid de etnografiska museerna».

»På liknande sätt yttrar sig Wilhelm Bode, direktören för skulptur- och målningssamlingen vid Altes Museum i Berlin, utan tvifvel en af de största auktoriteterna i alla museifrågor och konstfrågor i våra dagar.

»Den kulturhistoriska synpunkten», säger han i en för kort tid sedan i tidskriften »Pan» publicerad uppsats», (1897 sid. 121) måste blifva den viktigaste vid ordnandet af ett konstindustrimuseum. Endast därigenom, att de konstnärliga produkterna från *en* epok och *ett* folk ställas tillsammans kunna de rätt förstås och studeras och blifva äfven för den bildade handtverkaren lättare att förstå med afseende på betydelse och användning. Och dessutom erbjuder en smakfullt anordnad utsträckning af blott valda saker ordnade i ett rum, som åtminstone påminner om ett boningsrum, en sal eller ett kapell, det bästa medlet att fängsla allmänhetens intresse, bilda dess smak och komma den att ge akt på omgifningen i det egna hemmet. Ett sådant allvarligt intresse hos den stora allmänheten, höjandet af dess smak, är det nödvändiga vilkoret för att varaktigt kunna höja industrien och ge den nödigt stöd».

»Framför allt vänder han sig mot den förr ofta framträdande sträfvan att omdana redan befintliga »Alterthums» museer till så kallade mönstersamlingar. I ett bref till författaren skrifver han med afseende på förhållandena i Breslau:

»Mycket tillfredsställd skulle jag blifva, om vid afgörandet af frågan i Breslau Alterthums museet bibehölles sådant det är — möjligen med undantag af dubletter och verkligt förebildliga fragment. Dessa och därtill så småningom ny-förvärf, som direkt äro instruktiva

för teknik och stil, gamla eller moderna saker, som användas för dekoration af våra byggnader, privata såväl som offentliga, eller som motsvara våra behof och komfort, skulle i anslutning till den tekniska skolan uppställas dels till direkt bruk i klasserna, dels i rum i deras närhet.

»Förstör ej hvad Ni har. I München bygges Nationalmuseet nytt, just för att däraf göra ett rymligt och smakfullt Alterthums museum. Brinckmann arbetar sedan länge i denna riktning och här äro önskemålen desamma men omöjliga att genomföra på grund af nybyggnader. Nybyggnaden i Köln skall också bidraga till frågans lösning och säkert i många afseenden fördelaktigt. Om de raska på med byggnaden i Köln, torde väl de båda museerna i München och Köln komma att öppnas samtidigt. Åtminstone borde man vänta till dess, om man icke redan nu principiellt vill ställa sig mot de gamla »konstindustrimuseerna». Vi få ej någon konst åter i handtverket, förrän man strukit ut konsten framför ordet konsthandtverk. Ty numera äro de tekniska konst-yrkes-skolorna blott allt för ofta, stundom nästan uteslutande bildningsanstalter för den stora konsten eller snarare för den konst, som vill blifva stor, och icke för yrkena, handtverket, hvilket af sig själft skall blifva konstnärligt, d. v. s. stilfullt.

»Julius Lessing slutligen, direktören för Berlins konstindustrimuseum, kommer på tal om samma sak, (Kunstgewerbeblatt März 1897), till den slutsatsen:

»Att anse det nu omtyckta sättet, att förena vissa grupper af konstens produkter till konstindustrimuseer, såsom något för alla tider beståndande, vore en dårskap. Sannolikheten talar för, hvad som alla fackmän redan länge antagit, att den kulturhistoriska karakteren skall träda i förgrunden».

»Detta angående samlingen af originalarbeten. Den praktiska användningen häraf för vårt konstindustrimuseum i Breslau, som ju skall förbindas med ett på kulturhistorisk grundval hopbragt Alterthums-museum, förstås därefter af sig själft.

»Samlingen af gipsafgjutningar och galvanoplastiska kopior håller sig i de flesta museer inom trängre gränser. Man resonnerar som så, att förvärfvandet af goda original blir svårare för hvarje år, under det att det försummade med afseende på efterbildningar när som helst kan godtgöras. Där större tillgångar och tillräckligt stort utrymme finnes, såsom t. ex. i Berlinermuseet, inskränker man sig ej till efterbildningar af intressanta plastiska föremål utan fäster äfven afseende vid den mindre konstens (Kleinkunst), verk och den plastiska ornamentikens vidsträckta område såväl som plastiska mönster för den konstindustriella undervisningen. För våra behof synes mig anskaffandet af kopior vara lämpligt endast i det fall att de illusoriskt återgifva originalets intryck såsom t. ex kopior i guld af arbeten i ädel metall. I annat fall skola goda afbildningar nästan alltid göra samma verkan.

»Biblioteket jemte samlingen af mönsterblad (-planscher) utgör i alla konstindustrimuseer en viktig förvaltningsgren. Äfven här spelar naturligtvis penningfrågan en vigtig roll, ty det faller af sig själf, att just de arbeten, som höra hit, äro ganska dyrbara på grund af sin rika utstyrsel med illustrationer. Den summa som erfordras för anskaffande af ett någorlunda väl försedt konstindustriellt bibliotek kan anslås till omkring 30,000 Mark. En god grundval för Breslauermuseet kunna vi vänta genom en eventuell öfverlåtelse af konstindustrien rörande arbeten i det schlesiska museets för bildande konst bibliotek.

»Under det att det egentliga biblioteket har i främsta rummet till uppgift att lemna museiförvaltningen hjälpmedel vid ökandet och ordnandet af samlingarna, så tjänar samlingen af mönsterplanscher omedelbart allmänheten och framför allt yrkesmännen. För detta ändamål uppsättas de, vare sig originalutkast, fotografier, kopparstick, träsnitt eller andra reproduktioner, på kartonger af lika format och ordnas, antingen efter föremålen, som de framställa och tekniken för reproduktionen eller efter stilperioder och fördelas i portföljer, i hvilka hvarje blad är lätt att finna efter en systematisk innehållsförteckning. Härvid skall man lägga an på den största möjliga rikhaltighet och

mångfald af motiv och för den skull icke tveka att inköpa äfven dyrbarare verk, hvilkas blad uttagas och inordnas i portföljerna. Begagnandet bör stå hvarje besökare fritt och titlar på portföljerna sörja för en rask och lätt orientering. Detta slags samlingar hafva väl bestått profvet, och finna, isynnerhet om de äro tillgängliga äfven på aftnarne en stor sympati hos tecknare och industri-idkare.

Biblioteks- och läsrummen tjäna nästan öfverallt till teckningssalar och hafva därtill visat sig fullt tillräckliga. Vid de flesta museer är en van konstindustriell tecknare anställd, som vid behof går besökare tillhanda vid deras utkast och lemnar teckningarna för museets publikationer. Däremot har man kommit allt mer och mer ifrån inrättandet af verkliga affärer, där konstindustriella utkast eller rent af färdiga arbeten på uppdrag levereras mot betalning. Direktionerna nöja sig med att om så önskas med goda råd medla mellan arbetsgifvarena och de konstnärer, som äro skickliga att utföra det ifrågavarande uppdraget.

De hittills omnämnda samlingarna bilda i viss mån kärnan af ett konstindustrimuseum. Men därjämte erbjuda dessa ock tillfälle till vexlande utställningar af olikartad natur. Härtill hör framför allt utställningar af *den inhemska konstindustriens verk,* hvilkas mål är att underlätta den omedelbara beröringen mellan den för verkstaden tecknande konstnären, yrkesmannen och köparen. Vi må dock ej förtiga, att nyttan af denna inrättning icke motsvarat förväntningarne ens i större industricentra. Orsakerna härtill och de medel, som möjligen böra användas däremot, skulle föra oss för långt att här beröra. Mycket goda resultat hafva däremot på en del ställen anordnade julutställningar gifvit; de bästa i Wien, där man sedan några år tillbaka öfverlåtit omsorgen om hela anordningarna åt den därvarande konstindustriföreningen och inskränkt utställningen till medlemmarne af föreningen. Medlemskapet erhålles endast genom ådagaläggande af grundlig teknisk och estetisk fackbildning, så att de välmenade, men dilettantiska och smaklösa arbeten, som vid dylika utställningar så ofta växa det verkligt goda öfver hufvudet, här nästan helt och hållet äro borta

»Gagnar denna art af utställningar företrädesvis den kommersiella samfärdseln mellan producenter och publik, så hafva de från museernas sida tid efter annan föranstaltade *fackutställningarna* till ändamål att lemna upplysning om någon viss tekniks eller någon viss blomstrande industrigrens tillstånd och utveckling. Här erbjudes tillfälle att låta allmänheten få se och studera hos privatpersoner befintliga konstskatter, här kunna äfven den moderna och framför allt den främmande konstindustriens framsteg i större utsträckning bringas till allmänhetens kännedom.

»En del museer, som betrakta sig som medelpunkter för vidsträckta industriområden, anordna stundom inom detta område och i samverkan med dess kommuner och slöjdföreningar filial- eller *vandrings-utställningar* eller ock understödja de lokalutställningarna genom utlåning af museiföremålen. Man använder härtill sådana saker, som utan allt för stor fara kunna utsättas för en transport pr jernväg, såsom t. ex. mindre lergods-saker, väfnader och broderier, galvanoplastiska kopior af metallkärl, gipsafgjutningar, fotografier o. s. v. För att därvid göra kostnaderna så små som möjligt torde det vara lämpligt att anordna en regelmässigt återkommande följd af utställningar på (ur kommunikations-synpunkt) lämpligt belägna ställen, samt att söka erhålla en fast stam af vandrande föremål, för hvilkas inpackning och transport anstalter en gång för alla kunna träffas. Dessutom måste man naturligtvis vid valet af föremål i synnerhet fästa afseende vi de industrigrenar, som särskildt odlas i den ifrågavarande trakten, eller för hvars uppblomstring åtminstone betingelserna äro för handen. Vidare har man också sökt sprida intresset för saken i än vidare kretsar genom att ställa vandringsutställningarna i förbindelse med en utställning af på orten förfärdigade nya eller därstädes i offentliga eller enskilda samlingar befintliga äldre konstindustriföremål och genom att mottaga arbeten af lärlingar och elever vid tecknings- och fackskolorna.

»Men äfven oberoende af utställningarna, *utlånas museiföremål* direkt till läroanstalter, konstnärer och fabrikanter, hvilka önska dem såsom förebilder. Somliga museer gå därvid så långt i liberalitet,

att de utgå därifrån att föremålen i en samling äro till för att användas och således hafva fyllt sitt ändamål, om de därvid så småningom förbrukas. Så mycket är säkert, att ett vidsträckt tillmötesgående i denna riktning ofantligt höjer ett museums praktiska betydelse.

Slutligen höra till ett fullständigt fyllande af ett konstindustrimuseums uppgifter äfven *muntlig undervisning* genom föredrag och vetenskaplig bearbetning och framställning af den inhemska konstindustrien. Föredragen böra framför allt utbreda en riktig uppfattning af museets sträfvanden, intressera producenter och konsumenter härför, för de bildade klargöra betydelsen af den reformatoriska rörelsen på smakens område för kulturen och det husliga lifvet samt belysa samlingarnas innehåll från historiska och konstnärliga synpunkter. Ämnen kunna därför tagas omedelbart från museets verkningskrets. Jämte frågor om smak och stil, historiskt kritiska utredningar öfver enskilda perioder och riktningar inom konsten, öfver framstående konstskapelser, öfver tekniker och materialier böra äfven behandlas konstens och slöjdens förhållande till folkhushållningen, till lagstiftningen o. s. v. Vid föredragen medverka, utom museitjänstemännen, framför allt lärarne vid de konstindustriella skolorna, äfvensom andra inhemska eller äfven främmande lärde och konstnärer. De vända sig dels till enskilda yrkesmän, dels till ett större publikum. Ändamålsenligast synas ju bestämda föreläsningskurser vara, som hållas på bestämda veckodagar, inför samma åhörare och där samma ämne behandlas. Jämte föredragen äro planmässiga förevisningar af museets samlingar, åtföljda af muntliga förklaringar att rekommendera.

Museernas *publicistiska verksamhet* sysselsätter sig — utom med uppsatser i pressen — med afbildande och undersökning af framstående föremål inom samlingen, med konsthistoriska afhandlingar framför allt inom det trängre inhemska området med berättelser om nya uppfinningar och upptäckter, utgräfningar o. dyl. Somliga museer, i Wien, Brünn och Reichenberg, utgifva egna tidskrifter, hvilka tillställas medlemmarna af de med museerna förbundna föreningarna och beslägtade inrättningar.

Foga vi nu härtill utlysandet af *täflingar* och utdelandet af pris för framstående konstindustriella arbeten, så hafva därmed i sina grunddrag berörts konstindustrimuseernas program. En däröfver gående direkt inverkan på den moderna konstindustrien önskas visserligen här och där, men stöter hos erfarna fackmän på allvarliga betänkligheter. Man kan härvid hänvisa till Julius Lessings åsikt, då han i sin ofvan citerade uppsats om konstindustrimuseernas uppgifter (Kunstgewerbeblatt 1897 März), tillbakavisar dylika förslag såsom ohållbara och tillägger, att de hafva en förunderlig likhet med vissa, för alla fackmän sedan länge bekanta dilettantiska föreställningar. »Naturligtvis hafva de», säger han vidare, »liksom alla dilettantiska ideer en viss dragningskraft, som tillfälligtvis döljer i sig en fara. Skulle jag märka, att denna inträder, skall det ännu alltid finnas tid att meddela våra erfarenheter på detta område. I det hela gör man bättre, om man låter frågorna om den protegerade konstproduktionen hvila, de uppväcka alltid blott en begärlighet som slutligen kan slå om i missmod.» Isynnerhet vid den diskussion, som kommit till stånd angående grundandet af vårt museum i Breslau, hafva museets uppgifter upprepade gånger förväxlats med konstindustriskolans. En sådan sammanblandning ligger nära till hands, då ju de flesta konstindustrimuseer, och äfven det i Berlin hvilket ju oftast användes såsom exempel, lokalt (räumlich) äro förbundna med läroanstalter och verkstäder. Att äfven oafsedt detta yttre grannskap skola och museum till gemensam fördel och ömsesidig båtnad gå hand i hand förstås ju af sig själft; men de äro icke desto mindre öfverallt två fullständigt skiljda institutioner med egna stadgar, egen personal och egen stat. I Breslau ligga skola och museum tyvärr i två temligen aflägsna delar af staden. Det oaktadt skall en nära förbindelse mellan båda mycket väl låta sig göra. Men om någon, därför att den nuvarande skolförfattningen synes honom otillfredsställande, skulle pålägga museet det där felande måttet plikter, så bör han taga kännedom om de erfarenheter man gjort med den, trots att det fanns både konst- och konstindustriskola, grundade mästarateliern vid museet för bildande konst.

»Men vi återvända till vårt schlesiska konstindustrimuseum. Såsom en af de sista framträder det i kretsen af likartade bildningsanstalter. Om på grund häraf den svårigheten uppstår att de källor, ur hvilka de föregående hemtat sina rikedomar, nu flyta mera sparsamt eller blifvit svårare tillgängliga så skall det å andra sidan blifva så mycket lättare att undvika de förr på grund af bristande erfarenhet begångna felgreppen, och att raka vägen sträfva mot målet. Låt vara, att åsikterna i småsaker strida mot hvarandra; men må aldrig på grund däraf ömsesidigt misstroende och ovilja uppkomma! Ty vårt museums höga uppgift har utsikt att gå i fullbordan endast om alla, som inse betydelsen af dess verksamhet, såsom förädlande och bildande, såsom vårdande traditionerna från en stor forntid och riktad på höjandet af det nationella välståndet, om alla dessa i redlig sträfvan förena sig till gemensamt arbete. Då skall företaget ej häller för framtiden behöfva sakna välvilligt intresse och understöd, hvaråt det vid sitt framträdande i så rikt mått kunnat fröjda sig. En af grundarnes frikostiga exempel skall finna efterföljd och de af våra medborgare, som vilja göra sig oförgängligt förtjänta om vårt folk och skaffa sig ett namn inför eftervärlden skola, liksom i utlandet och i andra tyska städer, egna museet en del af sina rikedomar eller sina värdefulla samlingar.»

Nationalmusei konstslöjdafdelning.

Samlingarnas tillväxt under år 1897.

En orienterande öfversigt

af

Ludv. Looström.

Denna afdelning i Nationalmuseum, som ännu ej är tjugu år gammal, har under denna tid utvecklat sig synnerligen raskt, tack vare icke minst de många och dyrbara gåfvor, som till densamma öfverlemnats. Under det antalet föremål vid 1887 års slut utgjorde 7,839, hade det vid 1897 års utgång stigit till 10,561. Ensamt sistnämnda år uppgår tillväxten till 336 inventarienummer. Det är hufvudsakligen med denna sistnämnda vi här skola sysselsätta oss.

Gåfvorna under detta år spela en jemförelsevis obetydlig rol. Främst bland dem är att nämna den till 96 nummer uppgående samling af Llama Buddha-figurer med flere personligheter tillhörande den kinesiska gudaläran, hvilka öfverlemnats af ingeniör Carl Holmström i Shanghai. Den är af stort intresse ur dubbel synpunkt, dels ur konstsynpunkt, dels ur etnologisk för sina många Buddhatyper och sina olika framställningar i brons af gudinnan Kouaninn, hvilken i den kinesiska konstslöjden spelar en så stor rol, beroende af hennes djupt ingripande betydelse i den kinesiska gudaläran, der hon såsom barmhertighetens gudinna uppgifves för menniskornas frälsning hafva

frivilligt underkastat sig ända till sjuttiotvå inkarnationer. Än sitter hon bland moln, än på en dubbel lotuskalk med korslagda ben och uppåtvända fotsulor, än rider hon på en trana, än på en fisk; i sällskap har hon stundom den lille Zen-Zai, som hjälper henne i hennes frälsningsverk. På sin hjessa bär hon vanligtvis ett diadem med Buddhas bild. Händerna har hon lagt öfver hvarandra, eller bär hon en papyrusrulle såsom symbol af de böner hon framsäger, eller en lysande perla som hjelper henne att äfven i mörkret läsa de heliga skrifterna, eller en vas innehållande den gudomliga nektarn amrita, hvarmed hon läskar de i afgrunden törstande osaliga. På några af dessa bilder ser man äfven en liten fogel bredvid henne, som i sin näbb bringat henne perlbandet, tecknet på hennes gudomliga värdighet.

Dessa bilder, hvilka, ensamt de, uppgå till ett trettiotal, äro naturligtvis af vexlande konstvärde. Somliga äro dock i sitt slag ypperliga, såväl i modellering som ciselering, hvadan de ur ren konstsynpunkt måste sättas mycket högt. I sådana fall har den utförande konstnären särskildt vinnlagt sig om, att gudinnans anletsdrag komma att uttrycka den vänlighet mot menniskoslägtet, den renhet och den ädelhet som äro ett utmärkande drag för henne. Denna konstnärlighet präglar äfven många andra föremål i samlingen, som blifvit en välkommen tillökning i museets på detta område för öfrigt ganska bristfälliga afdelning.

Af öfriga gåfvor under året är att märka ett femtiotal, hufvudsakligen keramiska föremål, som öfverlemnats i testamente af fröken Catharina Charlotta Crusenstolpe, en dotter till »Morianens« beryktade författare. Bland dessa är en liten kinesisk miniatyrservis, dekorerad med landskap i lackrödt, en elegant företeelse, såväl med afseende på de nätta rokokoformerna som den graciösa målningen, under det att en tysk servis i tunga empire-former och med klumpiga fjärilar i bjerta färger med all önskvärd tydlighet angifver sig tillverkad vid någon dussinfabrik i århundradets början.

Bättre förstå de keramici, som lefva och verka i århundradets slut, att tillgodose smakens fordringar. Derom vitna de arbeten, som direktör Carl Robert Lamm skänkt och hvilka tillverkats af A. Dam-

mouse och A. Delaherche Om dem har dock min unge vän Gustaf Upmark yttrat sig i detta häfte, hvarför jag får hänvisa läsaren till hvad han har att förtälja angående dessa, om den moderna franska keramiken så välförtjenta män. I detta sammanhang skola vi i stället egna vår uppmärksamhet åt den här afbildade stora praktvasen, som Gustafsbergs fabriks intressenter genom fabrikens disponent herr W. Odelberg såsom gåfva öfverlemnat. Den bildade i mer än ett afseende tyngdpunkten i fabrikens utställning på Djurgården förliden sommar. Hvad kompositionen angår har den sannskyldigtvis tillkommit under intryck af kungajubileet. Derom vitnar såväl den pompösa, om empire-tidens formgifning påminnande yttre gestalten, som ock de dekorativa detaljerna, från serafimerkedjan kring fotkanten till de sju vertikalt stälda spirorna kring skålen, mellan hvilka tunga lagergirlander hänga och öfver dem hela medaljserien af kungabilder i bröstbild från och med Gustaf Vasa till och med Oscar II; derom vitnar också den stora kungliga kronan, som bildar krönet i kompositionen; allt utfördt i hög relief med sparsamma, dock kraftigt verkande förgyllningar mot en gulhvit glasyr.

Mönsterritaren är herr G. G:son Wennerberg, hvilken sedan några år, som bekant, tagit en mycket verksam del i Gustafsbergsfabrikens konstnärliga sträfvanden.

Härmed ha vi redogjort för de märkligare gåfvorna under året. Hvad inköpen beträffar har den största tillväxten, såsom ofta förut, kommit på den keramiska afdelningens lott, och detta af helt naturliga skäl. Dels är Nationalmusei keramiska samling redan förut så rikhaltig, att densammas tillgodoseende med nya förvärf, hvilka fylla de befintliga luckorna, blir ett helt naturligt sträfvande hos inköpsnämnden. Dels är keramiken den moderna konstslöjdens skötebarn, för hvars utveckling och fullkomning samtidens bästa konstnärliga krafter icke sky att egna tid och arbete. Våra egna porslinsfabriker göra härifrån intet undantag. Vi känna alla, huru väl den svenska keramiken stod sig i sista sommarens täflan härstädes, och dess höga ståndpunkt har ytterligare bekräftats af den utställning, Rörstrands fabrik i våras anordnade i Paris af sina nyaste tillverkningar. Från denna

fabrik inköptes vid 1897 års Stockholmsutställning för museum en serie moderna föremål, alla vittnande om fabrikens framsteg i konstnärligt hänseende. Alf Wallander har här inlagt mycken förtjenst; hans arbeten förtjena så mycket större erkännande, som de jemte konstnärligheten äfven hafva originalitetens företräden. Gustafsberg hade upptagit de gamla Wedgwood-formerna och -färgerna, men för den plastiska dekorationen, som hos förebilden så godt som

Modern dansk keramik.
(Kongl. fabriken — Bing och Gröndahls fabrik.)

uteslutande hemtats från antikens figur- och mönsterverld, hade man tagit sin tillflykt till vår egen växtverld. Maskrosen, snödroppen, tången, vincan m. fl. af våra vanligaste växter togo sig i sin mjuka och känsliga modellering särdeles väl ut i sin elfenbenshvita relief mot en diskret färgad botten. De utförande konstnärerna voro prins Eugen, G. Wennerberg och möjligen några flere.

Af den sistnämndes betenar inköptes för öfrigt flere. Hans vas med den gula svärdsliljan i nästan fri relief mot hvit botten var

förträfflig och vida mera tilltalande än hans stora vas med orkidèer i färger mot en skarpt grön botten.

Så komma vi till den danska keramiken, hvars popularitet är i ständigt stigande icke minst i vårt land, tack vare våra grannars älskvärdhet att till vår utställning sända så mycket af det bästa, de i denna konstslöjdgren förmå frambringa; och detta är icke litet. Från de tre främsta danska firmorna gjordes också rikliga inköp för museet. Från den kungliga porslinsfabriken i Köpenhamn, som redan förut är väl representerad hos oss genom ett tjugutal arbeten, bland dem B. Liisbergs stora vas med fiskmåsarna öfver det stormupprörda hafvet och Jenny Meyers vackra vas med umbellaterna, förvärfvades bland annat en präktig och dyrbar vas med en flock hjortar af Vilh. Th. Fischer; och från Bing och Gröndahls fabrik derstädes ett ypperligt modelleradt gosshufvud af J. Brandstrup och en vas med vikingar roende sitt drakskepp, en särdeles originel, ehuru icke kanske fullt så lämplig dekoration för ett dylikt föremål. Konstnären är den norske målaren Eilif Petersen. En större och i våra ögon mera tilltalande originalitet hafva de från Herman Kähler i Næstved komna föremålen. Han är tvifvelsutan den af sitt lands keramici, som tillvunnit sig den största uppmärksamheten utomlands, enkannerligen såsom en sällsynt förmåga på den dekorativa konstens område. Efter att mera obemärkt hafva verkat i öfver tjugufem år har han nu slagit igenom; kontinentens museer liksom enskilda konstvänner täfla att för sina samlingar förvärfva af hans originella arbeten. Framgången berodde på omfattande studier såväl i kemiskt-tekniskt hänseende som i dekorativt; särskildt torde den japanska keramiken hafva ingifvit honom många idéer, hvilka han omsatt efter sin egen smak. Hvad valet af dekorationsformer angår, hemtar han sina motiv helst från fogelverlden, gör vaser i form af roffoglar, dekorerar krukor och kannor med kring öppningen fritt modellerade duf- eller örnhufvuden, och fat, men äfven tallrikar med fiskar i låg relief; och i behandlingen af denna ornamentik framskymtar ofta en humoristisk syn på tingen, som verkar synnerligen uppfriskande. Det är dock kanske icke så mycket formen som gjort Kählers tillverkningar så

uppmärksammade, som icke fastmera den ypperliga glasyr, hvarmed han förstått öfvergjuta desamma. Den består i en glänsande metallustre, vanligtvis kraftigt kopparrödt, stundom äfven grönt och skimrande gult, allt verkande med en solid metallhalt. Det är denna glasyr, som gjorde sig så förträffligt i den stora påfogelsfrisen, som dekorerade väggarna i hans utställning här och som inköptes för Nationalmuseum. Redan på verldsutställningen i Chikago 1893 väckte Kähler förtjent uppmärksamhet genom sin stora, af Lorenz Frölich komponerade väggdekoration, framställande Ägirs döttrar. De svagheter, hvaraf densamma delvis led i tekniskt hänsende, har han här lyckats öfvervinna. De charmanta påfoglarne, liksom träden hvarunder de utbreda sin kroppsliga fägring, äro mosaikartadt sammansatta i en plan yta af en mängd små lerbitar, hvilkas glasyr med sin skimrande metalliska färgprakt mot den hvita gipsgrunden ger ett ytterst festligt intryck åt den monumentalt hållna kompositionen, som i sin afmätta elegans gör all heder åt sin upphofsman, Kählers konstnärliga medhjelpare Hansen Rejstrup.

Vid en jemförelse med den danska och svenska keramiken te sig förvärfven från Norge mera betydelselösa. I den keramiska verlden har Norge aldrig intagit någon bemärkt plats. Den norska konstslöjdens företräden äro fortfarande att söka på andra områden, särskildt på guldsmedskonstens och de textila konsternas. Med de senare hafva Andreas Schneiders i Kristiania fat och vaser i fajans en kraftig färgsammansättning gemensam.

Lemna vi nu keramiken och vända oss till *glasindustrien,* så finna vi såväl Reymyre som Kosta glasbruk representerade bland fjolårets inköp, det förra med en fasettslipad skål och tvenne s. k. uranglas, klart gröna till massan, för hvars kemiska sammansättning frih. A. E. Nordenskiöld lär hafva gifvit uppslaget, det senare med, bland annat, en större skål i slipadt öfverfångsglas, dekorerad med fiskar och blad i rödt mot ofärgad botten. De svenska glasbrukens alster kunna hvad sjelfva materialets klarhet och fasthet angår tvifvelsutan

mäta sig med utlandets. Hvad man saknar hos dem är en ny formgifning, d. v. s. fantasi. I detta hänseende vore det önskvärdt, att våra glasbruk begagnade den utväg, som porslinsfabrikerna med fördel anlitat — att intressera konstnärliga krafter för sin sak. Hvad på den vägen kan åstadkommas, derom vittna fördelaktigt utlandets exempel, och icke minst de för nationalmuseum gjorda inköpen från Emile Gallé i Nancy, E. B. Leveillé i Paris och i all synnerhet från Louis Tiffany i New-York, alla gifvande ypperliga prof på en fullt

Vas i glas af Leveillé i Paris.

Glaskärl af Tiffany, New York.

modern och i ordets bästa mening originel konstslöjd. Några af dessa föremål, som inköpts för museet, äro här afbildade.

Komma vi så till metallerna. Guldsmedskonsten var, som bekant, ypperligt företrädd på 1897 års utställning. Hvart och ett af de deltagande landen hade här värderika kollektioner att uppvisa, värderika icke blott på grund af det ädla materialets dyrbarhet, utan äfven i konstnärligt hänseende. Der fans dock en utställning som i all sin litenhet måste i sitt slag sättas i allra främsta rummet, och det var kejserliga ryska hofjuveleraren Carl Fabergés från St Petersburg. Den var inrymd i en mycket liten montre, så att mängden nog ej observerade den, så mycket mera som de flesta deri utstälda

föremål voro i mycket litet format. En orsak till, att Fabergé ej blef uppmärksammad så som han förtjenade, låg också deruti, att han först några veckor efter utställningens öppnande fick sin montre i ordning, hvilket berodde på, att han ej tänkt deltaga. Det var på särskild anmodan af vår kronprins som han kom med; äfven derför står utställningen således i tacksamhetsskuld till sin högste chef. Det var naturligt, att Nationalmuseum ej skulle kunna förvärfva något större antal af dessa föremål, der ädla stenar i utsökt infattning och äkta perlor i ovanlig jemnhet och färgglans utgjorde de ädla metallernas kostbara infattning. Något måste museet dock ha, och det blef en liten förtjusande skål, en s. k. tscharka af onyx med grepe af massivt guld i form af två rikt emaljerade delfiner med juveler till ögon, hållande med sina munnar en stor oval oslipad rubin och stälda på ömse sidor om en neptuniudd. Den lilla pjesen ficks för vänpris — endast 500 kronor. — Sin betydelse kommer den alltid att ega i statens konstslöjdsamlingar genom det mästerliga sätt, hvarpå hvarje detalj är utförd såväl i sjelfva guldets behandling och emaljernas påläggning som i juvelernas enkla och dock ytterst eleganta och smakfulla fattning.

Som bekant äro våra svenska guldsmeder tyvärr ej så hemmastadda i emaljbehandlingen, hvilket dekorationssätt också mera sällan förekommer i deras arbeten. Ett undantag härifrån utgjorde aflidne ordensjuveleraren Carl Fredrik Carlman. I olikhet med nutidens innehafvare af guldsmedsbutiker, hvilka till större delen äro »verkställande direktörer», utförde gamle Carlman sjelf sina praktpjeser och att han hunnit långt, särskildt i den svåra emaljeringskonsten, derom vitnar ett flertal arbeten, som han efterlemnat. Bland dem inköpte Nationalmuseum en på utställningen exponerad liten skål af onyx, fattad i emaljeradt guld, hvilken i sin solida smakfullhet och tekniska förträfflighet skall kunna gifva åtskilligt att lära åt blifvande yrkesmän. I emaljeringskonsten hafva deremot norrmännen traditionen för sig, särskildt i den s. k. translucida (genomskinliga) emaljen, som blifvit en nationel konstslöjd hos vårt brödrafolk. Sina mest framstående representanter har den i Tostrup i Christiania och Hammer i Bergen.

Som Tostrup förut var representerad i museets samling, kom Hammer nu ensam i fråga med afseende på inköp. Föremålen utgjordes af en skål i båtform och en dosa, båda i förgyldt silfver såsom fattning kring en skimrande mångfärgad emalj. D. Andersen i Kristiania har sin styrka i de drifna silfverarbetena. För mönstren använder han gerna fornnordiska motiv. Så är fallet i de båda för museum inköpta föremålen, af hvilka den ena, en hög bägare, i sex medaljonger framställer scener ur Sigurd Fafnesbanes saga, hemtade från portalen till Hyllestads kyrka (nu i Kristiania universitets fornsakssamling). Här får man således se, huru Sigurd sköter blåsbälgen åt Regin som smider hans svärd, huru de pröfva svärdet som springer sönder på städet, huru han dräper draken och steker dess hjerta på elden, vid hvilken Regin somnat, huru han så genomborrar honom med svärdet samt till sist Gunnar Gjukesson i ormgropen, spelande, bakbunden till armarna, lutan med tårna, allt mycket korrekt återgifvet.

Verka de norska drifna silfverarbetena mera genom den precision och förståndsmässighet, hvarmed mönstren valts och utförts, så hvilar deremot en större mjukhet och poesi öfver de danska silfverarbetena, till och med när de behandla så hvardagliga och prosaiska mönster som den vid hvarje landsväg växande maskrosen. Att denna så ringaktade växt eger många förutsättningar för dekorativ behandling, det har redan den kungliga danska porslinsfabriken sedan några år tillbaka lärt oss. Nu visade kungliga danska hofjuveleraren A. Michelsen i Köpenhamn, att den med fördel kan användas på något så förnämt som en skål af ädel metall. Det ligger något af tidsandan i detta val af motiv. De stora målarne i våra dagar hemta med förkärlek sina ämnen från daglönarens och fattigmans arbetsfält och den moderna guldsmeden försmår törnrosen för maskrosen. Att den ena som den andra, omhändertagen af konsten, är lika rik på skönhet kan ju vara en märklig iakttagelse, som tyckes blifvit först vår tid förbehållen att göra.

Af svenska metallslöjdidkare, hvilka nu blifvit representerade i Nationalmuseum, hafva vi i detta sammanhang att nämna Fr. Santesson i Stockholm och P. Carlstén i Söderköping, båda välbekanta såsom

skickliga utöfvare af sina respektive konstslöjdgrenar, den förre i tenn, den senare i koppar, brons och messing.

Hvad den textila konsten angår, erinra vi, att gobelintekniken sedan några år, isynnerhet tack vare Handarbetets vänners förträffliga initiativ, återupptagits hos oss, efter att ha hvilat sedan Pierre Duru och Esprit Serre samt efter dem Per Hilleström nedlagt sina skyttlar,

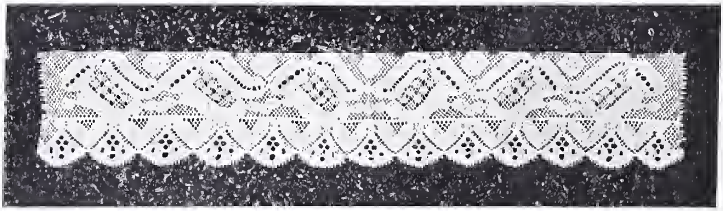

Skånsk spets.

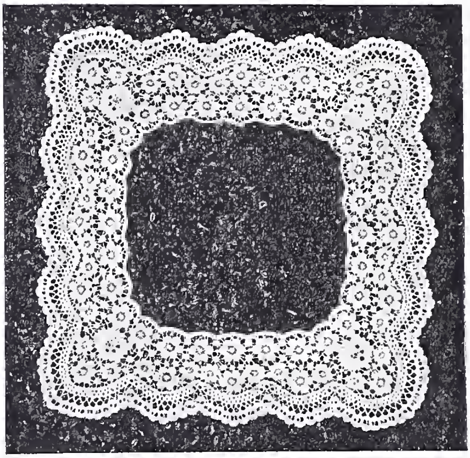

Spetsnäsduk. Vadstena.

d. v. s. alltsedan förra århundradet. Af Handarbetets vänners arbeten i denna genre inköptes en färgrik väfnad, framställande en samling väl mycket sammangyttrade blommor och bladväxter komponerade af G. G:son Wennerberg; och af aktiebolaget Svensk Konstslöjdutställning en dylik, på hvilken nio skator ses sittande bland täta äppelträdsgrenar, som digna under sina stora frukter. Kompositionen till denna är af Alf Wallander. Äfven den svenska spetsindustrien har

ihågkommits vid årets inköp. Både från Vadstena och Dalarne samt Skåne ha präktiga arbeten förvärfvats, de senare tack vare isynnerhet grefvinnan Hedda Ehrensvärd på Tosterup och landshöfdingskan fru Sigrid Dickson, f. Sparre, hvilka med förekommande välvilja varit Nationalmuseum härvid behjelpliga.

Att museets samling af moderna konstslöjdalster under året vunnit en så stor och dyrbar tillväxt har sin förklaring i det inköpsanslag, som 1897 års riksdag särskildt beviljade för inköp för museet å Allmänna Konst- och industriutställningen i Stockholm. Af de 40,000 kr., som stäldes till statens inköpsnämnds förfogande, afsattes 12,000 kronor för konstslöjdsamlingen. Nämnden uppdrog då åt tre sina ledamöter, H. K. H. Prins Eugen, intendenten G. Upmark och dr L. Looström, att framlägga förslag till inköp i denna del, hvilket förslag blef godkändt, på sätt vi nu i hufvudsak hafva anfört.

Utom dessa moderna saker ha, äfven en del äldre konstslöjdarbeten under året inköpts. Främsta rummet bland dem intages af en servis af gammalt saxiskt porslin, hvilken sedan gammalt gått under namnet Fredrik I:s reseservis. Hvart och ett af föremålen är nämligen prydt med ett dubbelt F under kunglig krona, omgifvet af palmqvistar, allt i mycket rikt mönster i guld och färger. Den består af te- och kaffekanna, gräddkanna, sockerskål och tedosa samt sex koppar med fat och ligger ännu kvar i sitt originaletui af röd marokin med guldpressningar, invändigt klädt med grönt siden, hvarå påsydda silfverspetsar. Det egendomliga härvid är, att såväl etuiet som porslinet är synnerligen väl bibehållet, oaktadt sina 150 år; ej en bit fattas på någon af porslinspjeserna. Servisen, som tillhört auditören Edelstams dyrbara samling, inropades af museet för 1,191 kronor på auktionen efter honom hos Bukowski. Dessförinnan egdes den af frih. Axel Reuterskiöld.

Af öfriga keramiska föremål nämna vi endast i förbigående en dosa af Mariebergstillverkning. Den är nämligen, ovanligt nog, signerad och kan derigenom tjena som ledning vid bestämmandet af tillverkningsorten för andra dosor i musei samling; vidare en skål af Ulfsundafajans, en kopp af Worcester-porslin och en synnerligt

Konung Fredrik I:s resservis. (Meissenporslin 1730—40-talen.)
Med etui.

egendomlig sparbössa af holländsk fajans, i vasform, prydd med landskap och figurer i kinesisk stil i camaïeu bleu. Den förskrifver sig från 1700-talets midt.

Märkligare än dessa senare är den samling af 68 centralasiatiska fajans- och lerkärl, som museet inköpt från amanuensen F. R. Martin. De flesta af dem äro från Kokand, de öfriga från Samarkand eller Taschkent. Hr Martin har rykte om sig att samla med synnerlig smak och urskiljning på de vidsträckta resor, han tidt och ofta företagit. Denna samling är ett obestridligt bevis på sanningen af detta rykte. De färgkraftiga mönstren göra en ypperlig effekt i det stora väggskåp, hvari dessa sällsamma föremål nu äro utstälda, och museet har alla skäl att vara belåtet äfven med detta ovanliga förvärf, som säkerligen med glädje skulle mottagits äfven af kontinentens största och bästa samlingar.

Som vi af ofvanstående finna, har år 1897 varit ovanligt gifvande för Nationalmusei konstslöjdsamling. Det finnes dock en skuggsida hos denna samlingarnas tillväxt, och den ligger i omöjligheten att för närvarande kunna göra de inköpta föremålen fullt gällande, till följd af den brist på utrymme, hvaraf museet numera lider, och som kännbart träffar alla dess afdelningar. Detta kapitel hör dock icke till den uppgift, vi här föresatt oss; men vi torde inom kort få till fälle att återkomma dertill i Slöjdföreningens meddelanden.

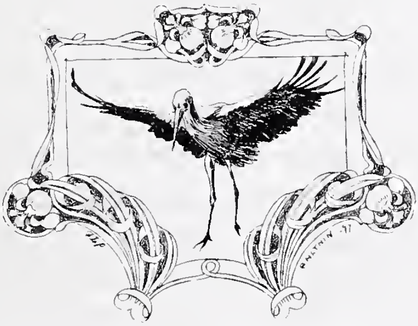

Moderna franska keramister.

Af

Gustaf Upmark j:r.

Som vi alla erinra oss fanns i konsthallen på utställningen förra sommaren jemte målningar och skulpturverk äfven en samling konstslöjdföremål, till största delen keramiska alster. Äfven i industrihallen funnos keramiska utställningar, men dessa representerade fabriksproduktion, låt vara af konstnärer ledd, under det konsthallens utställningar representerade enskilde konstnärer.

På den franska afdelningen voro förutom de båda glaskonstnärerna Gallé och Leveillé, keramikerna Delaherche och Dammouse företrädda genom nummerstarka samlingar af vackra och karaktäristiska föremål. Några af dessa förvärfvades för Nationalmuseum och finnas nu därstädes utställda i konstslöjdafdelningen.

Den stora olikheten mellan dessa båda konstnärer, Delaherche och Dammouse, i sträfvanden och uppfattning af keramikens konst faller genast i ögonen. Den ligger i sättet att pryda föremålen. Formerna äro hos båda enkla, sådana de betingas af det urgamla formningssättet på drejskifvan. Delaherches uppgift är att åstadkomma en vacker ytfärg, med egendomliga, i hvarandra öfvergående toner, och om han någon gång förser en vas med ett ornament, är det blott det allra enklaste t. ex. linieornamentet eller starkt stiliserade blommor. Dammouse däremot lägger an på en liffull dekoration; han utför med konstnärlig smak och skicklighet en rik dekoration

med blomstermotiv tecknade på ett fint och ledigt sätt och söker genom färgernas fördelning häruti åstadkomma dekorativa effekter; gröna blad och blommor i blått, rödt, skärt, violett dämpade af en ofta gråaktig ton hos bottenfärgen.

Omständigheterna gjorde, att jag i höstas under en tids vistelse i Paris blef satt i tillfälle att något närmare taga kännedom om sträfvandena hos de moderna franska keramisterna och deras verksamhet. Jag gjorde då äfven personlig bekantskap med en af de mera framstående utöfvarna af denna konst, nämligen den ofvannämde Dammouse.

För hela den moderna keramiska konsten i Frankrike, sådan den utöfvas af dessa och dylika enskilde artister — fabrikerna yttrar jag mig ej om — gäller den anmärkningen, att formerna i allmänhet äro enkla, naturliga, sådana de framgå under formningen för hand på drejskifvan. Endast undantagsvis användes modellerstocken. Detta hindrar naturligtvis ej, att en stor rikedom och omväxling finnes; skålformer, krukformer, flaskformer och kurbitsformer i allehanda modifikationer och kombinationer.

Hvad man inom denna konstgren egentligen sträfvar efter är vidare i de allra flesta fall att åstadkomma en vacker färg på föremålen och detta sitt mål söker man nå genom att bränna dem i »grand feu», d. v. s. vid en mycket hög värmegrad; så hög att den af olikartade oxider och salter sammansatta glasyren smälter, rinner utför föremålets sidor och undergår kemiska förändringar, som tillika förändra dess färg och åstadkommer egendomliga i hvarandra öfvergående, skiftande toner. Det är då klart, att det mycket beror på slumpen, om ett föremål blir lyckadt eller ej. De omständigheter som härvid hafva inflytande och de krafter som äro verksamma kunna blott i ringa mån påverkas och regleras af mästaren. Denne kan visserligen genom emaljens beskaffenhet och färgernas sammansättning veta, om hans pjeser skola få den eller den hufvudfärgen och genom det sätt på hvilket han anbragt dem kan han veta, om kärlet blir helt och hållet eller blott delvis öfverdraget därmed, men han kan aldrig med absolut säkerhet bestämma, huru färgämnena komma

att transformeras, ej heller. hur emaljen skall komma att rinna under det smältande tillståndet inuti ugnen.

I novemberhäftet för 1897 af den engelska tidskriften »The Studio» finnes en uppsats om en af dessa moderna keramister, just Delaherche. Författaren citerar där några ord, som konstnären yttrat. Han säger: »Vi hafva att kämpa med en blind och mäktig kraft — elden, och det gäller för oss att kufva och styra denna kraft och icke låta den beherrska oss. När man sätter in sin vas i ugnen, kan man ej på förhand veta, hvilket resultat som kommer att visa sig efter bränningen. Men», säger han, »det oaktadt arbeta vi ej fullständigt i mörkret». Detta kan ju till en viss grad vara sannt. Såsom kemist, såsom tekniker. Men det arbete han såsom konstnär utför, innan han bränner sitt föremål, är åtminstone icke större eller vigtigare för slutresultatet, än det som de 1,200 graderna värme utföra inuti ugnen.

Häraf förklaras också i någon mån de ofta oskäligt höga pris, som en del dylika föremål betinga. Man tyckte ju, att en liten vas af en 20—30 centimeters höjd utan all slags dekoration är drygt betald med 70—100 francs, men utom att saker af den eller den konstnären äro på modet, hvilket ju alltid spelar en stor roll i Paris, så är det mer eller mindre sällsynt, att emaljen efter bränningen får det åsyftade utseendet. Föremål, som fått en dylik sällsynt färg eller på hvilka den runnit ut på ett särskildt jämnt och vackert sätt, blifva då dyrare, ehuru konstnären, — man frestas nästan att ifrågasätta denna benämnings berättigande, — ej nedlagt mera skicklighet eller arbete på någondera. Den eller den färgen eller skiftningen är blott »plus difficile à obtenir», mera sällsynt.

Nu skulle man tro, att detta slags keramik är något alldeles nytt. Men så är ej förhållandet. Det är såväl till former och färger som teknik detsamma, som japanerna gjort för århundraden sedan. De enkla formerna, låga skålar, krukor, smärre och större, m. fl., de i hvarandra öfvergående färgerna med toner i kraftigt rödt, grönt och blågrått och slutligen tekniken med de vid hög temperatur smältande och rinnande glaseringsämnena återfinnes på gamla japanska pjeser.

Denna konstart har många utöfvare; naturligt då dess alster äro så moderna. De förnämsta namnen äro Chaplet, Delaherche, Bigot och Dalpeyrat. Chaplet var den som började; hans »grès flambés», flammiga stengods, voro de första keramiska alster af denna art bildade efter japanska förebilder. Delaherche torde vara den som för närvarande är mest på modet och som är den duktigaste och mest produktive. I sin ståtliga expositions- och försäljningslokal i hjärtat af Paris visar han en rikhaltig och omväxlande samling och har många köpare. Bigot och Dalpeyrat förekomma ofta på museer och i de stora objets d'artmagasinen. Med Bigots konst hade vi ju nyligen på den franska utställningen i konstföreningen tillfälle att göra bekantskap. Jag tror ej, att den med sin allt för sökta enkelhet fröjdade många.

Att på något sätt karaktärisera dessa konstnärer eller skilja den ene från den andre i deras verk låter sig knappt göra; ty hvad den ene gör, gör äfven den andre. Delaherche torde väl dock, som jag förut sagt, böra sättas framför de öfriga. Alla utmärka de sig för stor rikhaltighet och omväxling i formerna; med afseende på färgerna, det centrala i deras konst, skulle man kunna säga, att Dalpeyrat utmärker sig för en varmt, kraftigt röd färg eller att en grågrön ton är karaktäristisk för Bigot, men, som sagdt, hvad den ene gör, gör äfven den andre. Tekniken och graden af konstnärlighet är densamma hos alla dessa färgkonstnärer, hvilka lika mycket synas mig ledas af den slump, de tillfälligheter, som deras teknik innebär, som af någon utpräglad konstnärsindividualitet. Härmed har jag naturligtvis icke sagt, att icke deras produkter kunna vara vackra, t. o. m. mycket vackra eller att de icke väl försvara sin plats i hvilken keramisk samling som helst.

Af helt annan art är den andre från förra sommarens utställning bekante franske keramikern, Albert Dammouse, hvars personliga bekantskap jag kom i tillfälle att göra.

Dammouse har ingen särskildt expositionslokal i Paris, och hans saker synas ej af den stora konstälskande och köpande allmänheten därstädes vara så bemärkta, som de ofvannämde färgkonstnärernas, hvilka nu äro på modet. På muséer, t. ex. Luxembourg och Musée

Galliéra, ett nytt museum för moderna objets d'art förekommer han dock jämte dessa. Man upplyste oss om, att för att få se en större samling af hans arbeten, vore det bäst att resa ut till Sévres, där Dammouse har sin atelier och bostad. Vi beslöto oss för att göra detta och stego därför en disig novembermorgon vid Place de la Concorde på ångspårvagnen, som på tre kvarts timme förde oss ditut.

Det lilla samhället ligger vester om hufvudstaden i en mot Seine sluttande däld omgifven af skogklädda höjder. »La grande manufacture», den världsberömda porslinsfabriken, hvilken staden Sèvres har att tacka för sin ryktbarhet, ligger i en vacker park med höga lummiga träd. Dess stora byggnader innesluta utom fabriks- och atelierlokaler äfven ett stort museum med rika samlingar af fajanser och porslin, alltifrån grekiska vaser till de modernaste franska. Därom och om Sèvres-fabrikens moderna tillverkningar har jag ej här att yttra mig; jag vill blott anföra några ord ur en artikel som jag läste i den bekanta tidningen »Le Figaro» straxt efter besöket därute. Författaren kritiserar skarpt den franska konsten och konstindustrien sådan den utöfvas vid de af staten underhållna stora manufakturierna Les Gobelins och Sèvres och säger till slut rent ut, att staten borde »indraga dessa institutioner när ej ens handskickligheten finnes kvar».

Vi begåfvo oss emellertid åstad för att uppsöka Monsieur Dammouse, Rue Des Fontaines 12. Man blef helt varm när man knogat sig uppför den knaggliga, branta backen, begränsad af grå murar, öfver hvilka här och där en vinranka stack upp. Genom porten n:r 12 inträdde man i en liten trädgård, hvars hvita murar voro öfvervuxna af vinrankor och spalierträd; rosor växte på rabatterna och öfver muren nedåt dalen hade man en härlig utsigt öfver den sollysta höjden midt emot, som skiftade i höstens färger.

Vid bortre ändan af trädgården låg ett envåningshus. I ett stort rum på nedre botten, tydligen atelieren, träffade vi Dammouse vid sin drejskifva.

Sedan vi presenterat oss och uttryckt vår önskan att se några af hans nyare arbeten, bad konstnären oss följa med en trappa upp, där han hade de färdiga sakerna uppställda. På hyllor och bord och

öfverallt stodo där vaser af alla storlekar och former, prydnadsfat och tallrikar.

Till en början syntes han något besvärad; han tycktes ej vara van, att folk kom och sökte upp honom i hans aflägsna boning. Hans mörka ögon, som blickade fram ur ett blekt, fint ansikte, logo stilla, när han hörde, att hans utställning i Stockholm väckt uppmärksamhet och att några föremål förvärfvats för vårt Nationalmuseum. Så småningom blef han lifligare och intresserad af att visa sina arbeten, framhållande på sitt diskreta sätt teknikens svårigheter och de effekter han sträfvade att nå.

Vi betrakta t. ex. en porslinsvas; formen är mycket enkel: äggrund med något åtdragen hals. Det karaktäristiska är dekorationen och färgverkan. Bottenfärgen är grågredelin eller ljusgrå, af sandigt utseende. Dekorationen består af blomster, som växa uppåt från kärlets nedre kant, gröna blad och vinröda eller blå blommor, kanske något orediga i teckningen, men gjorda på ett flott och ledigt sätt. Färgerna dämpas af grundfärgens grå ton, som ligger som en slöja öfver alltsammans. Här är det en konstnärs hand och en konstnärs vilja och smak som åstadkommit teckningens och färgernas harmoniska samverkan. De blommor som ligga närmast utåt i det f. ö. mycket grunda perspektivet, hafva skarpt tecknade konturer och framträda i mycket låg relief. Hela dekorationssättet är dock så slätt, så verklig ytdekoration, att man ej ett ögonblick förlorar vasens form; det är ingen påhängd dekoration som förändrar kärlets yttre linier.

Liksom de andra keramisterna håller sig Dammouse till de enkla formerna, som drejskifva och hand åstadkomma, utan användande af modellerstock. Någon gång äro de buktiga ytorna intryckta, så att kärlet blir fyrkantigt. Tallrikar och fat hafva uppåtböjd kant, slät eller fasonerad.

Hvad beträffar dekoration och färg, är den nyss beskrifna vasen typisk. Motiven äro i de allra flesta fall blomstermotiv. De växa upp från nedre kanten eller äro förlagda till kärlets sidor. Stundom framträder dekorationen i låg relief. Färgerna äro bladens och blommornas naturliga, men dämpade i gråaktiga toner. Men äfven före-

komma kraftiga, lysande färger, både såsom bottenfärg och i själfva dekorationen; en af vaserna på Nationalmuseum t. ex. har en stark rödgul bottenfärg.

Godset är fajans, grès (stengods) och porslin.

Dekorationstekniken är hvad fransmännen kalla: *émail sur émail cru*, glasyr på rå glasyr, en teknik som möjliggör rikare, mera omväxlande dekorationseffekter, än det af honom förut använda förfaringssättet med *pâtes colorées sous émail*, underglasyrmålning, som han nu fullständigt öfvergifvit.

Den noggranna kännedomen om de olika förfaringssättens fördelar och vanskligheter har Dammouse förvärfvat under en redan ganska lång konstnärsbana. Han är född i Oktober 1848, således 50 år gammal, hvilket man ej kunde tro, då man såg honom. Sina förberedande studier i teckning och skulptur har han gjort i *Ecole des arts décoratifs* och *Beaux arts* i Paris; åt den keramiska konsten började han egna sig 1871 och erhöll redan 1874 medalj af första klassen på *l'Exposition de l'union centrale,* där han utställde en samling servisporslin, dekoreradt med underglasyrmålning. Sedan fortsatte konstnären i denna genre, anställd vid flera stora fabriker i Limoges för hvilka han tecknade och dekorerade modeller till servisporslin och dekorationspjeser. Bland de saker vi fingo se hos honom funnos äfven en del dylika, men han sysselsatte sig ej mera med sådant, ehuru han, d. v. s. den fabrik för hvilken han tecknat, därför erhållit pris på flere stora utställningar såsom i Paris 1878 och Chicago 1893.

På salongen på Marsfältet exponerade Dammouse första gången 1891, det år då sektionen för *objets d'art* inrättades. Sedan han samma år blifvit »*sociétaire*», har han regelbundet utställt där hvarje år. Sedan 1893 sysselsätter han sig nästan uteslutande med tillverkning af dekorationsföremål af ofvan beskrifna slag och med användande af denna teknik, hvars studium alltjämt erbjuder nya möjligheter till rikare och mera omväxlande dekorationseffekter.

Men vår visit hade blifvit ganska långvarig och vi beredde oss att taga afsked.

Nere i trädgården i en särskild byggnad hade Dammouse sin egen ugn och öfriga anordningar för bränningen, hvilket ju är en stor fördel för en konstnär som sysselsätter sig med keramikens konst; han kan då bränna och göra sina experiment och rön när som helst utan att vara beroende.

Därnere i verkstaden visade han oss en nyhet, nämligen en byst i »*terre cuite*», bränd lera. Det var ett gubbhufvud med karaktäristiska drag, örnnäsa och knotiga kinder, modelleradt af en annan konstnär, men reproduceradt af Dammouse. Nyheten bestod ut färgerna och bränningen enligt den af Dammouse använda tekniken. Den gulbruna hyn och det silfvergrå skägget var synnerligen vackert. Konstnären var mycket glad åt detta arbete, det första i sitt slag, som han hade gjort; han ämnade utställa det på 1898 års salong och väntade sig mycket af ett fortsatt studium af teknikens användande på detta sätt.

Så stodo vi en stund och språkade i den tysta trädgården; men tåget till Paris skulle gå om några minuter och vi togo farväl af Albert Dammouse, den fridsamme konstnären i sitt Tusculum utanför världens hufvudstad.

Vas af Dammouse.

UR

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

HANDLINGAR

ÅR 1898.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet under år 1897.

I öfverensstämmelse med stadgarnes § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse öfver Föreningens verksamhet under år 1897.

Den allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm detta år, vid hvilken landets konstindustri och handtverksskicklighet skulle till täflan framlägga sina yppersta resultat, syntes Styrelsen erbjuda ett tillfälle, som ej fick försummas, att gifva en bild af Svenska Slöjdföreningens förflutna och närvarande verksamhet, hvarför beslut fattades om Föreningens deltagande i utställningen.

För upprättande af plan för och anordnande af föreningens utställning tillsattes en komité, bestående af de båda utskottens ordförande samt Herrar Intendenten Upmark, Rektor Adler, Arkitekten Thorén, Grosshandlare Siewert och sekreteraren, och utsågs bland komiterade ett arbetsutskott bestående af Professor Jacobsson, Grosshandlare Siewert, Arkitekt Thorén och sekreteraren, hvilka fingo sig anförtrodda de närmare anordningarne af utställningen.

Då denna var ämnad att visa resultaten af föreningens verksamhet från äldre till dåvarande tid, skulle den omfatta dels sådana konstslöjdföremål, som blifvit utförda efter af Föreningen prisbelönta ritningar eller på dess initiativ, dels af fotografier efter dylika föremål, af Föreningens mönsterblad för konstindustri och slöjd, dess teckningar för handtverk och slöjd samt dess literära publikationer.

För hopbringande af konstslöjdalster af ofvannämnda art anmodades personer, hvilka vid Föreningens årliga utlottningar såsom vinster erhållit dylika att ställa dessa till Föreningens disposition och blefvo dessa anmaningar i de flesta fall med mycken beredvillighet upptagna.

På detta sätt sammanfördes en vald mindre kollektion af föremål från de senast förflutna 25 åren samt tillhörande åtskilliga af konstslöjdens olika arter: guldsmedsarbeten, konstsmide, metall- och tennarbeten, keramik, glas, möbler o. s. v. Detta material ordnades i form af en interiör å en dominerande plats inom Nordiska museets af utställningens 1:sta sektion disponerade byggnad, och här exponerades äfven urval af planscher från Föreningens »Mönsteralbum» samt dess »Teckningar för handtverk och slöjd».

Oaktadt det mindre bekväma läget för denna interiör var besöksantalet synnerligen stort, och fackmän såväl från Sverige som från utlandet gåfvo sitt erkännande åt de här framstälda resultaten af Föreningens sträfvanden. Vid prisutdelningen tillerkändes Svenska Slöjdföreningen högsta utmärkelsen: guldmedalj för utmärkt »utställning».

I öfrigt har Föreningens båda utskott hvart för sig sökt verka för föreningens mål: handtverksskicklighetens höjande och konstindustriens förädling.

Det första utskottet har fortsatt utgifvandet af serien: »Teckningar för handtverk och slöjd», hvaraf publicerats tvänne blad: möbler för enklare bostad, komponerade af arkitekten Erik Josephson. Dessa mönsterblad, som hafva ersatt en äldre fullständigt utgången serie med samma ämne, ha blifvit kostnadsfritt utdelade till öfver 900 snickare i landets alla delar. Ett tredje blad har lämnat mönster till kaffeservis i silfver, komponerad å arkitekten Agi Lindegrens atelier, och har detta på samma sätt kringsändts till omkring 300 guldsmeder.

Efterfrågan på ritningar, tillhörande denna serie, har fortfarande varit ständig och utskottet har under året gått i författning om anskaffande af flere dylika till slöjdföremål af olika slag.

Det andra utskottet har under året verkställt åtskilliga inköp af konstslöjdföremål, hufvudsakligen å den stora konst- och industriutställningen, ämnade såsom vinster i den sedvanliga årsutlottningen.

Denna ägde rum den 22 december, och deltogo i densamma 494 lottegare; vinsternas antal var 41 till ett sammanlagdt värde af 3,399 kr. Hufvudvinsten var en praktfull skål af bergkristall monterad i guld och silfver, komponerad och utförd af R. Carlman; ett par sockerdosor i förgylldt silfver voro utförda å Hallbergs verkstad. Bland metallarbeten funnos ett par rikt ciselerade bronskandelabrar från Meyers konstgjuteri samt tennkannor från Fr. Santesson. Keramikens alster voro rikhaltigt företrädda och utgjordes till största delen af prydnadskärl från Rörstrand och Gustafsbergs å industriutställningen så högt uppmärksammade proflager: vaser af Alf Wallander och af Gunnar Wennerberg med flere, men äfven af enskilda konstslöjdidkare, Fröken Cardell, Fröken Hélene Holck och Herman Nöjd.

Glasföremål utgjordes af Kostas och Reymyres praktfullt diamantslipade arbeten. Den förnämsta pjesen bland möblerna var det snidade ekskåp, som komponerats och utförts af elever vid Tekniska skolan och utgjorde midtpunkten i denna skolas stora utställning. Andra möbler voro stolar med gyllenläder af Fröknarna Wästfelt och Meukow, i ek af Flinta samt bord af Flinta och af H. Nöjd. Bland textilarbetena voro en portière i rödlakan af Cilluf Olsson, en bordduk af Bengta Eskilsson samt ett par gardiner af Fröken Hilda Starck, bland konstutställningens mest bemärkta nummer. Hit hörde äfven ett par spetsarbeten af Fru Randel i Vadstena.

Deltagare i denna utlottning hafva äfven erhållit ett exemplar af Föreningens mönsteralbum. Detta har för året innehållit 7 planscher, samtliga i ljustryck och framställande afbildningar af några bland de förnämsta moderna konstslöjdalster, som voro exponerade å konst- och industriutställningen. Af Svenska Slöjdföreningens meddelanden, som utkommit i 2 häften, har det senare uteslutande innehållit uppsatser rörande utställningen.

Inom Föreningen har under 1897 hållits tillsammans 20 sammanträden, öfver hvilka protokoll blifvit förda. Däraf Styrelsen 7, första utskottet 2, andra utskottet 4 och på själfva föreningen 7 st.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som varit särdeles talrikt besökta hafva följande föredrag hållits:

I Januari af professor A. W. Cronquist »Om bearbetning af sten för konstindustriela ändamål».

I Februari af d:r John Kruse: »Om det gamla Knutsgillet i Malmö».

I Mars af dekoratör v. Rijswijk: »Om användning af färg i en bostads dekoration».

I April af intendenten G. Upmark: »Om Herregårdsinteriörer från 1500-talet».

I Oktober af rektor V. Adler: »Om husslöjden vid årets industriutställning».

I November af professor G. Sellergren: »Verktygsstudier från årets utställning» samt »Om gammal-peruanska väfnader» och »Om artificielt silke».

I December af fröken Karin Wästberg: »Om konstnärlig sjalfständighet».

De flesta af dessa föredrag ha illustrerats af ett mer eller mindre rikt åskådningsmaterial.

Större utställningar ha varit anordnade: I Januari af ritningar till byggnader vid årets konst- och industriutställning samt konstindustriela studier och skisser af John Olsson.

I Februari af arbeten i drifven koppar, tillhöriga Nordiska muséets samlingar.

I Mars af moderna textilalster, tapeter m. m.

I April af konstindustriela Studier och skisser, utförda af herr K. Liljeblad.

I Oktober af arbeten, teckningar m. m., utförda af Tekniska skolans elever samt tapeter af fr. Clara Hahr.

I November af äldre konstslöjdföremål ur herr H. Bukowskis samlingar.

I December af vinsterna i årets konstslöjdlotteri.

Till de mindre utställningar af nyare inhemska konstslöjdalster, som egt rum vid Föreningens sammanträden ha bidrag lämnats af herrar Myrstedt och Stern genom herr H. Rijswijk samt af Herman Nöjd, A. Lagerberg, R. Pettersson, A. Mattsons A.-B. Max Sachs med möbler; af herr Almgren med ett praktverk af snideriarbete, dörrar för det Hallwylska palatset; af Ottilia Adelborg, H. Nöjd med keramik; af direktör C. R. Lamm, ingenior W. Millde med metallarbeten; af Akt.-bol. Sv. konstslöjdutställning, herr H. Bukowski, J. Kulle med textilalster.

Till åtnjutande af understöd ur de under Styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmanska stipendiefonderna hafva under året 13 st. ansökningar inkommit och blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till	E. A. Ekblad	kr.	225: —
»	A. Zetterstrand	»	225: —
»	J. G Larsson	»	175: —
»	P. Grill	»	175: —

samtliga för fortsättandet af studier vid Tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till W. Milles .... kr. 250: —
» E. J. Eldh .... » 250: —

för att i utlandet vidare utbilda sig i sina yrken.

Till elektriska montören C. R. Ödmann, hvilken i anledning af sitt yrke ej var berättigad att erhålla reseunderstöd af Hamelmannska fonden, öfverlämnades ett extra stipendium af 250 kr., hvilka af direktör C. R. Lamm för ändamålet frikostigt ställts till Styrelsens disposition.

Från Kongl. kommerskollegium har Föreningen under året fått emottaga 14 st. reseberättelser, afgifna af yrkesidkare, som med understöd af statsmedel i utlandet sökt vinna vidare utbildning, och hafva dessa berättelser granskats inom Föreningens första utskott.

Af direktör C. R. Lamm hade i likhet med föregående år till 1:sta utskottets disposition ställts en summa af 100 kr. för att såsom 2 stipendier för förtjänstfulla reseberättelser utdelas, och hade dessa tillerkänts mönsterriterskan Lilly Zickerman och guldsmedsarbetaren H. W. Ekelund med hvardera 50 kronor.

Till ledamöter i bestyrelsen för det under sommaren i Stockholm samlade Skandinaviska handtverks- och konstindustri-idkaremötet hade inom Föreningen valts herrar intendenten G. Upmark, arkitekten Thorén och arkitekten G. Lindgren och höllos under mötets gång föredrag af följande föreningens medlemmar: rektor V. Adler (mötets ordförande), arkitekterna Thorén och Lindgren samt amanuensen Folcker.

H. K. H. Hertiginnan af Vestergötland har behagat antaga Föreningens kallelse till dess förste hedersledamot.

Till hedersledamot har utsetts öfverståthållaren G. Tamm, till korresponderande ledamöter herrar professor Camillus Nyrop, direktör Pietro Krohn och direktör B. Olssen, Köpenhamn, direktör H. Grosch, Kristiania, direktör Johan Bögh, Bergen samt direktör Jens Thiis, Trondhjem.

Hvad beträffar förvaltningen af Föreningens ekonomiska angelägenheter får styrelsen hänvisa till herrar revisorers däröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 26 April 1898.

Å Svenska Slöjdföreningens Styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. G. Folcker.

Revisionsberättelse för år 1897.

Utsedde till revisorer för år 1897 få undertecknade, efter genomläsandet af Styrelsens protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1896:			
Kontant och deposita		2,171: 44	
Inventarier och möbler		4,767: 20	
Maskiner och verktyg		827: 32	
Förlag »Handbok för val af maskiner o. handverktyg»		2,067: 73	
Outlottade konstföremål		250: —	10,083: 69
Inkomster:			
Statsanslag för 1897			
till teknisk-litterär verksamhet	1,000: —		
till yrkesskicklighetens utveckling och höjande	1,000: —	2,000: —	
Ledamöters årsafgifter 963 st. à 5 kr.		4,815: —	
(Förutom de till fonderna gående afgifter: 2 st. à 100 = 200 kr., 6 „ „ 50 = 300 „)			
Ledamöters afgifter för delaktighet i utlottningen af slöjdalster 493 st. à 10 kr.		4,930: —	
Allmänna fondens bidrag		1,486: 46	
Hyror		2,195: —	
Ersättning för värme		140: —	
Räntemedel		466: 54	
Försålda »Mönsteralbum» gen. 2:dra utskottet		71: —	
Annonser i »Meddelanden» gen. redaktionskom.		290: —	
Försålda ex. af »Meddelanden» gen. d:o		108: 29	
Åter för inköp af konstföremål för 1898 års lotteri		350: —	
Direktör C. R. Lamms resestipendium för elektroteknisk yrkesidkare		250: —	17,102: 29
		Kronor	27,185: 98

Kredit.

Utgifter:

För 1:a Utskottet:

Fototypi, autotypi, fotolitografi för utgifn. af »Handtv. & Slöjd»	337: 43	
Möbelritningar för d:o	150: —	
Distribution för d:o	233: 64	721: 07

För 2:a Utskottet:

Inköp för utlottning af konstslöjdalster		3,354: 75	
D:o fr. föregående år		306: —	
D:o för 1898 års lotteri		350: —	
1897 års »Mönsteralbum» (1,500 ex., deraf 493 till fördelning)			
Tryckningskostnader	1,553: 83		
Ritningar	100: —		
Redaktionsarvode	200: —		
Arvoden åt tjänstemän och betjening	300: —		
Distribution för »Mönsteralbum»	252: 15	2,405: 98	6,416: 73

För Redaktionskomitén:

För »Meddelanden» från Svenska Slöjdföreningen år 1897 (1,500 ex.):		
Tryckningskostnader	1,082: 60	
Författarehonorar	601: 50	
Redaktionsarvode	200: —	
Konstritningar	205: —	
Distributionskostnader	69: 94	2,159: 04

Omkostnader för allmänna möten:

Honorar för 7 föredrag	350: —	
Anordning, transporter	34: 05	
Vaktmästarebiträde m. m.	8: 50	392: 55

Öfriga utgifter:

Hyra för lokalen	2,700: —	
Uppvärmning och ventilation, lyshållning m. m.	749: 29	
Löner och arvoden	2,300: —	
Uppbördsprovision	269: 76	
Extra tryck, skrifbiträde och skrifmateriel, textning af diplom	263: 26	
Annonser	203: 97	
Porto och telefonafgifter	311: 78	
Tryck af matrikel	200: —	
Frakt, assuranser och diverse	130: 31	
Transport	7,128: 37	9,689: 39

Transport	7,128: 37	9,689: 39
Kalender och tidning	34: 75	
Kostnader för deltagande i årets Konst-Utställning	1,689: 87	
D:o för anordning af läsrum under d:o	180: 45	
Direktör C. R. Lamms stipendium, utdel.	250: —	
Minskning genom afskrifning å inventarier	238: 36	
D:o d:o å maskiner	41: 37	
D:o d:o för försäljning af handboken	46: 57	9,609: 74
Summa utgifter Kr.		19,299: 13

Behållning till 1898:

Kontant, samt å upp- och afskrifningsräkning	291: 90	
Inventarier och möbler	4,537: 84	
Maskiner och verktyg	785: 95	
Förlag af »Handbok för val af maskiner och handverktyg	2,021: 16	
Outlottade konstföremål	250: —	7,886: 85
Kronor		27,185: 98

b) Föreningens Allmänna Fond.

Debet.

Behållning från 1896		53,390: 33
Inkomster:		
Afgifter för all framtid	200: —	
D:o för 15 år	300: —	
Räntemedel	1,887: 48	2,387: 48
Summa		55,777: 81

Kredit.

Utgifter:

Bidrag till egen kassa		1,486: 46
Behållning till 1898 { Accumulationskapital	8,171: 35	
Behållning till 1898 { Färdigbildadt kapital	46,120: —	54,291: 35
Summa		55,777: 81

c) Wallmarkska Fonden.

Debet.

Behållning från 1896	19,959: 53
Inkomster:	
Räntemedel	929: 18
Summa Kr.	20,888: 71

Kredit.

Utgifter:

Utbetalda stipendier		800: —
Behållning till 1898		20,088: 71
	Summa Kr.	20,888: 71

d) Hamelmannska Fonden.

Debet.

Behållning från 1896		11,463: 53
Inkomster:		
Räntemedel		495: 36
	Summa Kr.	11,958: 89

Kredit.

Utgifter:

Utbetalda stipendier		500: —
Behållning till 1898		11,458: 89
	Summa Kr.	11,958: 89

Revisorerna begagna tillfället att uttrycka sitt erkännande af Föreningens gagneliga verksamhet vid årets utställning, hvilken otvifvelaktigt länder svenska slöjden till fromma.

Hvad Föreningens räkenskaper angår, äro de utmärkt väl förda, allt verificeradt och finnes intet att anmärka, säkerhetshandlingar befinnas i behörigt skick, och få revisorerna på grund häraf hemställa, att full ansvarsfrihet må styrelsen beviljas för förvaltningen af Svenska Slöjdföreningens ekonomiska angelägenheter under år 1897.

Stockholm den 16 Mars 1898.

Oscar Frölich. C. Axel Odelberg. J. R. Almgren.

Gustaf Sellergren.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1898.

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1899.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1898

II.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1899.

INNEHÅLL

Sid.

Anteckningar från en studieresa. Af *Ludv. Looström* 5

Några anteckningar från »Jubileumsutställningen i Wien 1898». Af *Victor Adler* 40

Från en studieresa till Gotland. Af *Lilly Zickerman* 59

Utdrag ur Reseberättelser 71

Bokanmälningar 82

Svenska slöjdföreningens matrikel, December 1898.

Anteckningar från en studieresa.

Föredrag hållet i Svenska Slöjdföreningen d. 13 Dec. 1898.

Af **Ludv. Looström.**

En af Svenska Slöjdföreningens framlidne ledamöter, den för vår konst och vår konstslöjd så varmt intresserade ingeniören Gustaf Lamm hade i ett testamentariskt förordnande bestämt, att af hans efterlemnade förmögenhet ett större belopp skulle afsättas, hvaraf räntan hvartannat år skulle utgå till någon af Nationalmusei tjenstemän såsom reseunderstöd. Stipendiet ur denna fond, som han med sonlig pietet föreskref skulle till minne af hans fader bära namnet Jacques Lamms stipendiefond, kom i år på min lott; och detta blef närmaste anledningen för mig att strax efter midsommar begifva mig till utlandet. Det är från denna studieresa, jag nu går att meddela några strödda anteckningar, tyvärr väl vetande, att mycket af hvad jag har att säga ej kan påräkna något allmännare intresse, äfven om ett och annat för specialisten kan ega nyhetens behag.

Resan gälde konstindustriela studier eller kanske snarare studiet af konstindustriela museer, deras anordning, samlingarnas uppställning, utställningsmaterielens utseende och dylika mera museitekniska

frågor, med hvilka jag dock icke här skall annat än undantagsvis trötta. Som jag endast hade en månad till disposition, kunde den ej utsträckas så synnerligen långt, så mycket mindre som i planen ingick att studera äfven de norska konstslöjdmuseerna, hvilka jag ej förut sett. I Tyskland hade jag senast sommaren 1896 haft tillfälle att förnya bekantskapen med det stora konstslöjdmuseet i Berlin, och genom tidigare besök i Dresden, Wien, München, Nürnberg och Stuttgart m. fl. städer hade jag fått göra en närmare bekantskap med dessa städers konstslöjdmuseer. Hvad jag deremot icke sett, voro museerna i Braunschweig och Hannover, ej heller det nya konstslöjdmuseet i Hamburg, hvilket museum genom samlingarnas omfång är ett af de främsta i hela Tyskland och hvad den vetenskapliga bearbetningen af dessa samlingar angår, för så vidt jag kan se, intager allra främsta platsen. Från Hamburg var det min plan att begifva mig till de märkliga Schleswig-Holsteinska museerna, företrädesvis de i Kiel och Flensburg, och så genom Jutland öfver Göteborg upp till Norge, till Kristiania, Bergen och Trondhjem, och så landvägen hem till Stockholm.

Jag begaf mig alltså i väg och for efter ett kortare uppehåll i Köpenhamn direkt till Braunschweig, närmast för att der studera den stora majolikasamlingen och äfven de märkliga samlingarna af elfenbens- och emaljarbeten.

Braunschweig eger icke något konstslöjdmuseum i egentlig mening, ty hvad som i den vägen finnes der är upptaget såsom en underafdelning i det hertigliga konstmuseet, för hvars ståtliga byggnad, fullbordad år 1887 efter ritningar af professor Oskar Sommer, den Braunschweigska landtregeringen år 1882 anslog ett belopp af 770,000 mark, hvartill senare för inredningen lades ytterligare 100,000 mark. I denna byggnad är den öfre våningen upplåten för den egentliga konstslöjdafdelningen, med undantag för möbelafdelningen och större väfnader, hvilka äro utstälda i några stora salar i bottenvåningen. Bland möblerna må i förbigående särskildt framhållas rikedomen på skulpterade eller inlagda skåp från 1600—1700-talen, hvilka stå uppradade längs väggarna, direkt på golfvet. En

särskild typ bilda här åtta större skåp med något svängd undre del och med det höga öfverstyckets dörrar och sidor försedda med spegelglas, skyddadt af ett rikt orneradt gallerverk af förgyldt messingsbleck och med förgylda fötter och kapitäl. Sådana förekomma äfven i andra museer. Här få vi den upplysningen, att de ursprungligen tillverkats i Braunschweig på 1720-talet för det hertigliga lustslottet Salzdahlum.

Men det var, som sagdt, egentligen den stora majolikasamlingen, som lockade till Braunschweig. Innehållande icke mindre än 1,174 nummer är den uppstäld i tre stora aflånga salar, hvilka tillsammans upptaga hela fasaden af tredje våningen i den stora museibyggnaden. Huru densamma kommit till Braunschweig, känner man, eget nog, icke. Man vet endast, att den i slutet af 1600-talet fanns i det nämada lustslottet Salzdahlum, der den kvarstod ännu år 1760; att den några år derefter införlifvades med det furstliga s. k. konst- och naturaliekabinettet, som, anlagdt år 1755 af hertig Karl I, för att, såsom det heter i stiftelseurkunderna, upptaga alla i de Braunschweigska landen befintliga naturalier och andra kuriosa, utgör grunden till det nuvarande hertigliga museet. Den har dock icke under årens lopp fått förblifva orubbad på sin plats, utan delat det öde, som under de napoleonska krigen drabbade så många andra tyska konstsamlingar, att föras till Paris såsom krigsbyte för att pryda Musée Napoléon derstädes. Detta skedde år 1806 efter det för Tyskland så olycksdigra slaget vid Jena. Baron Denon, generaldirektören för de franska museerna, som följde kejsaren på hans segertåg, fattade nämligen tycke för 930 stycken af dessa majolikor, lät följaktligen inpacka dem och adresserade lårarna till Paris. Här qvarblefvo de till kejsardömets fall 1814, då de återsändes.

Majolikasamlingens qvantitet är således ovanligt stor. Hvad qvaliteten angår är den äfven ur den synpunkten mycket beaktansvärd. Jag måste dock härvid genast göra den reservationen, att den äldsta och dermed dyrbaraste majolikatillverkningen, den från 1400-talet och från 1500-talets första årtionden, saknas här så godt som alldeles,

d. v. s. arbetena från den italienska renässansens första blomstringstid. Dermed har jag ock sagt, att sådana sällsynta dyrbarheter, som Berlinmuseet och Louvresamlingarna ha att uppvisa, icke här äro tillfinnandes. Hvad Braunschweigsamlingen bättre än någon annan representerar är majolikatillverkningen från den andra blomstringsperioden, den som börjar omkring midten af 1500-talet och fortgår till inemot slutet af 1600-talet vid fabrikerna i Urbino, Faënza och äfven Venedig. I detta fall öfverensstämmer den således med majolikasamlingen i vårt Nationalmuseum, hvilken senare uppgår till den aktningsvärda siffran af omkring 160 nummer, och med hvilken den dessutom har det gemensamt, att man ej med säkerhet känner, huru den kommit till ort och ställe.* Egendomligt nog äro också flera konstnärsnamn gemensamma för båda samlingarna. Ett studium af Brauschweigsamlingen gifver för öfrigt vid handen, att vi måste ändra några ursprungsbeteckningar å en del nummer i vår samling. Några som hittills gält för urbinofabrikat äro nämligen af allt att döma från de under urbinatiskt inflytande arbetande fabrikerna i Venedig. Man har nämligen i Braunschweig gjort den iakttagelsen, att vissa majolikor, hvad målningarna beträffar, närma sig den venetianska skolans färgbehandling. Dessas glasyr är mera genomskinlig än andra fabrikers, och på teckningen är större omsorg nedlagd; hvartill kommer, att de å undre sidan äro försedda med inskrifter, förklarande de behandlade ämnena, hvilka inskrifter, enligt undersökningar verkstälda af specialforskare, hänvisa på venetiansk dialekt. Tyvärr voro ej dessa inskrifter facsimilerade på lappar bredvid föremålen, såsom fallet är t. ex. i Berlin, och ej heller förekomma de i vägledningen genom museet, hvilken behandlar majolikasamlingen ytterst summariskt. Jag fick ej heller tillfälle att göra några afskrifter af desamma af det skäl, att jag ej kunde komma in i de väl tillästa skåpen. Saken var nämligen den, att såväl museets direktör som konservator voro frånvarande, endast »der Herr Registrator» var till hands, men han hade inga nycklar till sitt förfogande.

---

* Se Statens konstsamlingar 1794—1894, en festskrift utgifven af Nationalmusei tjenstemän, sid. 55 och 56.

Eljes är man ytterst tillmötesgående såväl i Tyskland som i de danska och norska museerna, när det är fråga om att öppna skåpen — åtminstone om man anmäler sig som museiman. Också är en omedelbar beröring med ett föremål ofta nödvändig för studier på dessa områden. I Braunschweig voro vaktarena dock väl stränga, vare sig nu detta berodde på instruktion eller på den militäriska disciplinanda, som är rådande vid det tyska rikets statsinstitutioner af hvad slag de vara må. Jag skall med afseende härpå tala om en liten episod. I tafvelgalleriet härstädes fanns ett porträtt, som uppgafs föreställa Carl von Linné. Jag var naturligtvis mycket nyfiken på detta porträtt och önskade närmare undersöka det. Då tjenstemännen voro borta, vände jag mig till en af de uniformsklädda vaktarne med begäran att få ned det, då det satt något mörkt. Detta nekades. Då bad jag att få vända på detsamma för att se, om å dukens frånsida någon anteckning kunde finnas; men äfven detta vägrades. När jag dagen derpå åter infann mig i museet i hopp att få tillfälle att vända på porträttet utan att någon såg det, fann jag mig mycket observerad, så snart jag vände mina steg till den obemärkta plats, som var upplåten åt min illustre landsman Carl von Linné. Det lyckades således icke.

Utom majolikasamlingen öfverraskar i Braunschweig samlingen af arbeten i elfenben genom sin rikhaltighet. Den räknar ännu öfver 700 nummer, oaktadt mycket gick förloradt vid fransmännens ofvan nämnda plundring och dermed följande enlevering af äfven dessa kostbarheter. Bland konstnärer, som utfört dessa verk, intressera isynnerhet de af Ignaz Elhafen (verksam på 1600-talets senare del) och Ignaz Eichler (verksam under 1700-talets förra del). Den förre, som i sina reliefer har till ämnen bacchanaler, nymfer och fauner, igenkännes lätt på sin perspektiviska anordning af kompositionen, hvarvid de främre figurerna stundom äro alldeles fria, den senare, ett äkta barn af rococotidens smak, framställer årstiderna o. d. under bilden af unga damer, mer och mindre beslöjade, i en ytterst mjuk och svällande formgifning, med de på sned stälda hufvudena riktade uppåt, sådana vi sett dem på Charles Coypels målningar, hvilka

han delvis omsatt i elfenbensskulptur. Äfven af den hos oss väl kände fransmannen Jean Cavalier, konung Karl XI:s och hans hofs kontrefejare, funnos här åtminstone fem medaljonger.

* * *

Vi få nu ej längre uppehålla oss i Braunschweig. Låtom oss i stället på vägen upp till Hamburg dröja litet i Hannover, som har ett i sitt slag unikt konstslöjdmuseum, hvars yttre framgår af närstående plansch. Det är bygdt under senare hälften af 1600-talet, sannolikt omkring 1670 — uppgifterna variera något — för den berömde filosofen Gottfrid Vilhelm Leibnitz, som här lefde och dog. Dess af åtta våningar indelade gafvelfasad är af sandsten, rikt dekorerad med huggna relieformament i en måttfull barockstil. Af dessa våningar äro endast de fyra nedre numera användbara, och det är i dem det egendomliga lilla konstslöjdmuseet är inredt.

Träda vi in genom den lilla porten, befinna vi oss i en liten mörk förstuga, der vi till venster se en dörr, hvarå ett anslag upplyser, att här är museets kansli. Tjenstemännen äro som oftast i de tyska museerna om sommaren bortresta. Vi stiga derpå genom en dörr i fonden och befinna oss då i ett hemtrefligt tyskt privathus, sådant det tedde sig för omkr. 200 år sedan, med gamla skulpterade dörrar med bastanta lås, samt med bjelktak, dekoreradt med växtornament i färger och medaljonger med skäggiga ansigten. Nu är allt detta så godt sig göra låter apteradt till museum. Först komma vi in i en stor sal, som i höjden sträcker sig genom två våningar, afdelade genom ett bredt galleri, till hvilket en smal trätrappa leder upp. På galleriets balustrad äro en mängd fanor och standar utsatta, hvilka, ehuru de förtaga en del af det redan förut knappt tillmätta ljuset i den stora salen, dock äro af stor dekorativ verkan, der de på sina snedt stälda fanstänger sväfva öfver samlingarna nere i salen. Bland dem ådraga sig först några stora skärmar af trä vår uppmärksamhet, hvilka sinsemellan äro förenade med prydligt gallerverk af gammalt smidesjern. Sådana gamla smidesarbeten äro också uppsatta som öfverstycken på skärmarna, hvilka

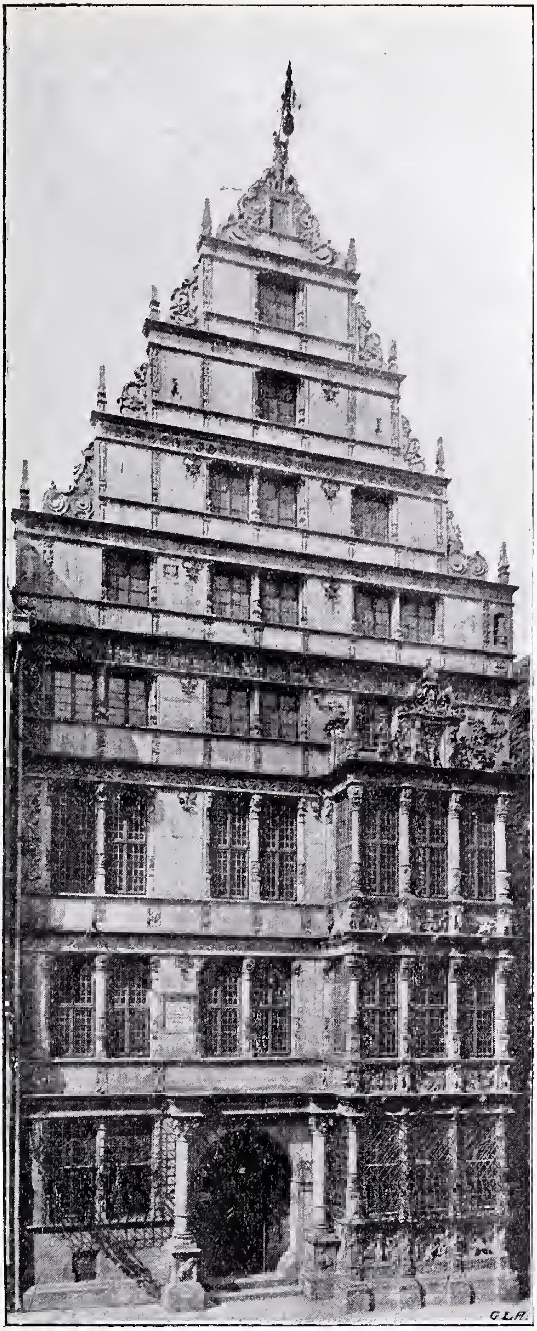

Konstslöjdmuseet i Hannover.

sjelfva fyllas med en högst rik och intressant samling af jern- och bronsbeslag i olika mönster och från olika tider. En del större möbler finnes äfven här nere, ehuru af mindre betydenhet. På galleriet är den keramiska samlingen till större delen placerad, ordnad utan någon egentlig ordning, kan man säga, ty i ett och samma skåp finna vi spansk-moriska fajanser, Fürstenberg-porslin, tyskt stengods samt några prof på grefve Brühls bekanta svanservis. I denna keramiska samling öfverraskas vi först af rikedomen på portugisiska och spanska azulejos, d. v. s. stora, vanligtvis fyrsidiga väggplattor af fajans från 1500—1600-talen, dekorerade med stiliserade växtornament i guld och i lifliga färger. Gå vi vidare i denna gallerivåning, komma vi längst in i ett rum, hvars väggar och fönsterinfattning äro helt och hållet klädda med fajansplattor, målade i camaïeu bleu med jagtscener från omkring midten af 1700-talet, hvari massor af folk och villebråd, allt omeradt af kraftiga rococosnirklar, likaledes i fajans och blå camaïen. Denna väggdekoration af fajans är i sitt slag den största och förträffligaste jag sett, med liffullt tecknade jagtscener och figurer. Möblerna i rummet äro af ett tidigare datum, på skrifbordet står ett bläckhorn, hvari en gåspenna. Vaktmästaren — det fins nämligen ingen vägledning — upplyser, att detta är Leibnitzs skrifrum, således ännu ett monument öfver den i Hannover så populäre filosofen, hvars byst och minnestempel vi för öfrigt kunna skåda vid Waterloo-platsen och hvars stoft hvilar i Neustädterkyrkan härstädes under den enkla marmorplattan, prydd med den enkla inskriften: Ossa Leibnitii. Som Leibnitz dog redan 1716, kan dock den nämnda väggdekorationen ej hafva varit i huset på hans tid. Om densamma lemnar endast ett litet anslag följande upplysning: Fliesengemälde aus Schloss Rutheber Garstedt.

En tredje keramisk märkvärdighet i det lilla konstslöjdmuseet måste jag i detta sammanhang erinra om. Strax vester om Hannover ligger en liten ort Münden, som i konstslöjdhistorien på allra sista åren fått ett visst namn genom den lilla fajansfabrik, som der fanns under midten och senare hälften af 1700-talet. Denna fabrik

har ett särskildt intresse för oss svenskar, derför att dess tillverkningar af flere keramiska historieskrifvare uppgifvits vara svenska, beroende derpå, att Mündenfabrikens märke, tre små halfmånar, förete en viss likhet med Mariebergsfabrikens tre kronor; och då begynnelsebokstafven i begge fabrikernas namn är densamma, var förvexlingen lätt gjord. Ännu i Jännickes öfver ett tusen sidor starka arbete öfver keramikens historia söker man förgäfves efter Mündens namn, men dess tillverkningar och märken återgifvas der, dock under Mariebergsfabrikens.

Naturligtvis var det att vänta, att museet i Hannover skulle ha att uppvisa ett flertal af dessa sällsynta tillverkningar, och det visade sig också vara fallet. Skålar, vaser och större fat funnos här i flera präktiga exemplar och i de för fabriken karakteristiska mönstren, hvarom en etikettlapp, uppgifvande föremålens ursprung, gaf närmare utsago i följande ord: Faience-Fabrik von Hannöverisch-Münden gegründet 1746. Kennzeichen: netzartige schwebende Umhüllungen amethystfarbene Vergiss-mein-nicht-Blüthen (mangan-violett). Just detta fritt modellerade nätverk omkring föremålen, hvilka derigenom få dubbla väggar, är det egendomliga för alla dessa vaser och skålar, af hvilka jag här i Sverige funnit endast några få pjeser, nämligen en bål i H. K. H. Kronprinsens samling och ett garnityr af tre vaser i grosshandl. Edw. Cederlunds villa, på Storholmarne invid Stockholm. Den omständigheten, att de äro så fåtaliga i Sverige, är ju också ett bevis för, att de ej kunna vara svenska.

Gå vi nu upp i tredje våningen i det lilla museet, träffa vi der en värdefull samling af träsniderier, en förträfflig samling af skråsaker, såsom skrålådor, präktiga skråkannor i silfver och tenn från 1600—1700-talen samt persiska och arabiska bokband, deribland de numera i europeiska museer rätt talrikt förekommande koranbanden, med eller utan illuminerade afskrifter af den muhammedanska bibeln. Att dessa arbeten numera icke äro några sällsyntheter i Europa lär bero derpå, att handelsresande särdeles från Konstantinopel börjat göra affärer i dessa och dylika varor; som det tycks, med önskad framgång.

Som bekant har Nationalmuseum för närvarande en dylik samling att uppvisa, deponerad af amanuensen Fr. Martin.

Hvad till sist fjerde våningen i det lilla museet beträffar är här textilsamlingen utstäld, och derjemte en del mindre möbler.

Innan vi lemna Hannover må erinras om ett annat, i särskild byggnad uppfördt, till staden skänkt museum, hvilket efter gifvaren har namnet Kestnermuseum. Jemte en större samling egyptiska och romerska fornsaker, deribland mycket antik keramik, samt ett målningsgalleri, innehåller detsamma äfven en del intressanta konstslöjdföremål, såsom dyrbara Rhenemaljer, monstranser m. fl. kyrkokärl af silfver från 1400—1600-talen, en charmant Brüsseltapet från 1500-talet, framställande Ester och Ahasverus, jemte annat, hvarmed vi dock ej skola upptaga tiden här. Det som var egnadt att särskildt ådraga sig en museimans uppmärksamhet var den förträffliga och dyrbara utställningsmaterielen, hvarmed jag dock icke skall trötta i detta sammanhang.

Och nu begifva vi oss till Hamburg.

* * *

Hamburgs gamla rykte såsom en af verldens främsta handels- och affärsstäder ingifver måhända mången den föreställningen, att denna stad ej skall vara synnerligt lämplig såsom plats för konst- och konstslöjdstudier. Så är dock fallet. I högre grad än mången annan storstads borgerskap har Hamburgs känt och erkänt sanningen af ordspråket: Richesse oblige, rikedomen har sina förpligtelser. Och dessa förpligtelser ha från detta borgerskaps sida utöfvats icke blott i fråga om sjukhus och barmhertighetsanstalter utan äfven i fråga om konst och konstanstalter. Vi erinras lifligast derom vid ett besök i Hamburgs Kunsthalle, der vi redan vid inträdet mötas af en samling bilder, framställande i marmor eller olja de talrika donatorerna till museet, bland hvilka jag här endast skall nämna Harzen och Commeter, som skänkt kopparstickskabinettet, och G. C. Schwabe, hvilken museet har att tacka för den till omkring 120 nummer uppgående samlingen af moderna engelska målares arbeten,

den enda i sitt slag på kontinenten. Fråga vi efter förvärfven under de sista åren, så få vi också en liflig föreställning om museets rika penningtillgångar, bland hvilka det Heineska legatet intager främsta rummet. Så kunde museet af moderna mästares arbeten ensamt under år 1897 inköpa fyra målningar af Böcklin, nämligen hans ypperliga porträtt af en ung man, hans Magdalena, hans Feueranbeter och hans Waldeinsamkeit; och i år har museet af samma Heineska legat bland annat förvärfvat Böcklins sjelfporträtt, Segantinis Tröst samt tre målningar af Thoma, nämligen porträttet af konstnären sjelf och hans fru, ett konstverk, som liksom med osynliga trådar drager en till sig; vidare hans Sonntagsfrieden och hans Blick auf Cronberg, samtliga arbeten, rörande hvilkas inköp sannolikt ingen inköpsnämnd i verlden skulle stå tveksam, ifall tillräckliga medel funnes. Men vi få ej dröja längre i Kunsthalle.

I likhet med de flesta andra offentliga samlingar i Hamburg har äfven konstslöjdmuseet enskilda personers intresse och offervillighet att tacka för sin tillkomst. Man kan visserligen leda dess tillvaro tillbaka ända till år 1765, då Föreningen för befordrande af konst och handtverk i Hamburg stiftades; först 1868 nedsattes dock den kommission, som fick till omedelbar uppgift att af privata medel söka upprätta det konstslöjdmuseum, som numera utgör en af Hamburgs förnämsta sevärdheter och som från en ringa början år 1874, då det först öppnades i förhyrda lokaler, nu vuxit till den storartade institution det i våra dagar är.

Hedern härför tillkommer i främsta rummet J. Brinckmann, som sedan den 12 Febr. 1877 är Hamburgmuseets direktör. Samma år öfvertogos samlingarna af staden Hamburg, och dermed ingick museet från att vara en enskild stiftelse såsom en länk i den rika handelsstadens offentliga institutioner.

Innehållet i detta museum framgår bäst af den deröfver utgifna vägledningen, hvars fullständiga titel är: Das Hamburgische Museum für Kunst und Gewerbe. Ein Führer durch die Sammlungen, zugleich ein Handbuch der Geschichte des Kunstgewerbes von Justus Brinckmann. Mit 431 Abbildungen zumeist nach Aufnahmen von

Wilhelm Weimar. Hamburg 1894. I förordet till detta, 828 sidor starka verk yttrar författaren med rätta, att detsamma har i st. för en vägvisare genom samlingen, såsom från början afsedt var, blifvit en vägvisare genom de tekniska konsternas hela område; och hvad illustrationerna vidkommer säger han, att de äro valda ej blott med hänsyn till de afbildade föremålens stilrenhet utan med tanke på, att de skola gifva nya uppslag åt konsthandtverkaren. — Jag har redan förut i Slöjföreningens meddelanden (årg. 1896) redogjort för innehållet i detta omfattande verk, som man uppe i Bergen-museet i Norge med rätta kallade: Konstslöjdmuseernas bibel.

Hvad Hamburg-samlingarnas ordnande beträffar, utgår Brinckmann från den åsigten, att samlingarna i ett konstslöjdmuseum skola bildas icke blott ur en begränsad teknisk-stilistisk synpunkt utan så, att de på samma gång utgöra ett kulturhistoriskt monument. Denna kulturhistoriska synpunkt gör också, att han för samlingarnas uppställning förordar, att föremål från en och samma tid skola grupperas tillsammans och att den tekniska synpunkten dervid bör underordnad. Om man t. ex. har, skrifver han, två romanska biskopsstafvar, den ena af elfenben, den andra af emalj på koppar, så skall man icke sätta den ena bland elfenbenssakerna och den andra till emaljsamlingen, utan man skall ställa båda bland öfriga föremål af romansk stil. Detta stränga fasthållande vid den kulturhistoriska synpunkten gör också, att han, så vidt möjligt, söker illustrera de utstälda föremålen genom gravyrer, färgtryck eller fotografier, belysande deras användning, hvilket är ett synnerligt efterföljansvärdt sätt att gå till väga. Så finnes t. ex. en fullständig väggdekoration till en sal i ett privathus från år omkr. 1775, hvilka väggar med fönsterinfattningar och allt öfverflyttats till museet. För att fullständiga den kulturbild, detta tomma rum gifver, uppsätter han i detsamma Lafrensens lilla Louis XVI:s interiör, Le billet doux (graverad af Delaunay), hvilken gifver en klar bild icke blott af drägterna och möblerna på den tiden utan äfven låter oss blicka in i tidens lynne och sällskapston. I den sal, der spetssamlingen är utstäld, hänga på väggarna porträtt i olja eller gravyr af damer från 1500-1600-talen i

stor toalett, deribland Franz Hals' Aletta Hanemans, och såsom prof på den manliga toaletten Bossuets helbild af Rigaud (grav. af Drevet).

Jag måste inskränka mig till dessa synpunkter rörande Hamburgmuseets anordning. Att här närmare ingå i detaljer rörande samlingarnas innehåll och uppställning tillåter icke utrymmet. Jag kan så mycket hellre förbigå detta, som Föreningens meddelanden redan under nästkommande år torde komma att innehålla en uppsats af kompetent person rörande detta museum.

* * *

Museet i Kiel är uppkalladt efter stiftaren professorn i filosofi vid Kristian Albrekts-universitetet derstädes Gust. Ferd. Thaulow († 1883). Han skänkte nämligen år 1875 sina omfattande samlingar till provinsen, som i sin tur anslog medel till den nuvarande, år 1878 färdiga museibyggnaden, för hvilken staden Kiel upplåtit byggnadsplats.

Det är i främsta rummet konstslöjdsamlingarna, som här tilldraga sig uppmärksamhet. Professor Thaulow uppsökte i de anspråkslösare hemmen hvad som ännu fanns qvar af värdefulla »gamla saker», såväl i fråga om möbler och väfnader som i metall, fajans och glas; och dermed tillkommer honom i all synnerhet förtjensten att ha före någon annan påvisat, att Schleswig-Holstein, som dittills i konstslöjdhistorien var representeradt så godt som genom ett enda namn, Hans Brüggemann, derefter kommit att intaga en bemärkt plats i den tyska konstslöjdens historia. Museet i Kiel gifver ojäfaktiga bevis på denna konstslöjds höga ståndpunkt, och samlingarna i Flensburg skola göra det i ännu högre grad.

Samlingarna i Kiel utgöras nämligen till allra största delen af den Schleswig-Holstein-Lauenburgska konstslöjdens alster, hvilka äro kronologiskt ordnade i fjorton salar. Hvad uppställningen angår, har man följt direktör Brinckmanns system, så att alla föremål, som tillhöra en och samma tid, samordnats i en sal, på det att åskådaren skall kunna få en så vidt möjligt helgjuten bild af innevånarnes smak och kulturlif under olika perioder. Hvad de särskilda konstslöjdgrenarna

då beträffar, öfverraskas vi först af att finna, huru utvecklad träsnideriets eller kanske rättare träskulpturens konst varit i dessa länder, alltifrån medeltidens slut och långt in på 1600-talet, hvilket till en del förklaras af bristen på sten i dessa trakter. I all synnerhet framgår detta af den kyrkliga konstslöjden, som med Hans Brüggemann — född år 1480 i den lilla Schleswigska staden Husum — når sin höjdpunkt i det ypperliga altarverket i Schleswigs domkyrka; och från kyrkan sprider sig under den följande tiden konstsnickarnas yrkesskicklighet i vida kretsar, så att landet inom kort har att visa upp en hel skara af de förträffligaste konsthandtverkare, hvilka, om de också i valet af mönster visa sig i mycket påverkade af den samtida konstslöjden i Holland, med hvilket land särskildt Hamburg och Lübeck under århundraden hade de lifligaste handelsförbindelser och från hvilket land talrika inflyttningar till Schleswig-Holstein egde rum redan under 1200—1300 talen (särskildt från den friesiska vestkusten), så finnes dock hos dessa verk så mycket nationelt qvar, att deras egenskap af Schleswig-Holsteinsk konstslöjd icke längre kan betviflas. Vi skola återkomma härtill efter ett besök i samlingarna i Flensburg.

Efter det 30-åriga kriget förlorades så småningom de goda traditionerna inom konstsnickeriet, och under 1700-talet kommer här som i andra land keramiken att ur konstslöjdsynpunkt intaga främsta platsen. De fabriker, som då verkade härstädes, ha ända intill de allra sista åren varit förbisedda; nu hafva de kommit till heders med den vanliga påföljden, att det är svårt, att vidare komma öfver några af dessa arbeten, och detta så mycket mera som nämnda fabrikers verksamhetstid var synnerligen kort och dermed dessa Schleswig-Holsteinska fajanser — porslin tillverkades nämligen icke — äro jemförelsevis fåtaliga. Saken var den, att de i trakten residerande furstliga hofven delade sin samtids förkärlek för dessa rokoko-konstslöjdens skötebarn, bland dem i all synnerhet den i Kiel residerande hertig Carl Peter Ulrik, som från år 1762 blef Rysslands zar under namn af Peter III. Så uppstodo efter hvarandra under senare hälften af 1700-talet i *Schleswig* en fabrik grundlagd år 1755, i

Eckernförde en från 1764, anlagd af bröderna Otte, hvilka såsom teknisk ledare insatte den förtjenstfulle kemikern Johan Buchwald och såsom konstmålare Abr. Leihamer. Dessa oroliga män flyttade kort derefter till *Kiel,* hvarest alltsedan år 1758 en fabrik existerat för den nyssnämnda hertigens räkning under ledning af en Taennich. Från 1766 (då Buchwald nämndes till direktör) och till början af 1770-talet räknar Kieler-fabriken sin blomstringsperiod. Länge varade den icke, kanske af den anledningen, att Buchwald och Leihamer redan år 1773 finnas verksamma i *Stockelsdorf* vid Lübeck, hvarest genom dem den Holsteinska fajanstillverkningen nådde sin höjdpunkt. För öfrigt funnos keramiska verkstäder i *Flensburg* och i *Kellinghusen*, hvilken sistnämnda fabrik fortlefde in på 1800-talet.

Hvad nu tillverkningarna i samtliga dessa fabriker angår, så äro de sedvanliga rokokoformerna de förherskande, och dessa äro dekorerade med synnerligt utmärkt målade blombuketter i kraftiga djupa färger, fullt jemförligt med det bästa de samtida fabrikerna i Marseilles, Strassburg och Marieberg åstadkommo. Men under det dessa fabrikers tillverkningar ännu i dag kunna räknas i tusental, uppgå de Schleswig-Holsteinska fajanser, som veterligen finnas i behåll, ej mera än till några hundratal. Vårt Nationalmuseum eger endast två, möjligen tre pjeser, och Nordiska museet ett tiotal, de flesta dock mera obetydliga. Det var till en del med förhoppning att å ort och ställe kunna förvärfva några, som jag besökte de respektive tillverkningsorterna. Jag nämnde detta för direktören för Kiel-museet, hvilket dock var mindre diplomatiskt gjordt, ty han afrådde genast från hvarje försök i den riktningen, och detta så mycket mera, sade han, som en särskild förening bildats med uppgift att söka åt Schleswig-Holstein bevara dessa vackra prof på landets äldre konstslöjd. Detta önskemål har till och med kommit till uttryck i den af nämnde direktör utgifna förtjenstfulla vägledningen genom konstslöjdsamlingarna i Thaulowmuseet, hvaruti det nämligen i företalet heter: Då Schleswig-Holstein har rätt att räkna derpå, att alstren af landets konstflit stanna inom landet, så gäller det att förhindra att hädanefter konstslöjdföremål bortföras till Danmark eller af andra köp-

starkare grannar förvärfvas. Isynnerhet är det önskvärdt, att museets samling af Kieler- och Schleswig-Holsteinska fajanser fullständigas. Med »andra köpstarkare grannar» menades närmast direktör Brinckman i Hamburg, hvilken, efter hvad jag sedan hörde i Flensburg, tack vare sina rikare hjelpkällor och sin påpasslighet mången gång gjort ett streck i räkningen för de Schleswig-Holsteinska museidirektörernas lofvärda sträfvanden i denna riktning. Sjelft disponerar Kielmuseet 4000 riksmark om året i inköpsanslag, hvilket låga belopp direktör Haupt fann alldeles otillräckligt. Då jag anmärkte, att svenska staten för samma ändamål lemnar Nationalmuseum blott halfva detta belopp, tycktes han blifva litet förnöjsammare.

Då det ju kan hända, att ett eller annat fajansföremål från dessa land ännu kan anträffas i Sverige, må till ledning för eventuela upptäckter i denna väg här nedan afbildas de märkligare fabrikernas signaturer.

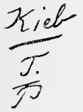
Kiel. Taennichs period 1758—66.

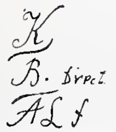
Kiel. 1760-talets slut. Med Buchwalds och Leihamers signaturer.

Schleswig. Rambusch' period. 1700-talets senare del.

Eckernförde. 1760-talet.

Stockelsdorff vid Lübeck. 1770-talet.

* * *

I vida högre grad än i Kiel skola vi i *Flensburg* öfvertygas om huru högt konstslöjden en gång stått i Schleswig-Holstein. Färden dit göres på 2 $^1/_2$ timme, ifall man far direkt från Kiel. Jag stannade dock öfver i den lilla staden Schleswig, för att få se dess gamla domkyrka med Brüggemans härliga altare, som i tjugu afdelningar framställer lika många scener ur passionshistorien i den yppersta träskulptur. Men det fanns också en annan dragningskraft i närheten af Schleswig, och det var det i vår historia märkliga slottet Gottorp, som ligger inom sjelfva staden Schleswigs område i en naturskön

trakt vid stranden af hafsviken Schley, omgifvet af en herrlig park. Vid min ankomst dit visste jag icke, att slottet numera till största delen var upplåtet till kasern, men kom snart på det klara dermed, sedan en vaktpost stält sig i vägen för mig under förklaring, att ingen egde inträda utan tillstånd från högvakten, hvarvid han hänvisade mig till en liten byggnad vid slutet af den allé, som från stadens långa gata för upp till slottet. Här i högvakten mottogs jag mycket vänligt, passersedeln lemnades genast, och jag fick träda in genom den stora slottsporten, som omgifves af två toskanska kolonnpar uppbärande en arkitrav och en triglyfsmyckad fris, hvaröfver hertig Fredrik IV:s krönta namnchiffer, omgifvet af trofeer, samt årtalet 1703. Detta årtal angifver dock icke slottets byggnadsår utan endast det sydliga midtpartiets med den sydöstra flygeln. Öfriga delar af den väldiga byggnadskomplexen förskrifva sig från 1500- och 1600-talen, ja till och med rester från medeltiden kunna delvis ännu spåras i byggnadens nedre partier.* Nu skulle jag söka upp kastellanen, som bodde snedt öfver borggården. Han var dock för tillfället icke hemma, men i stället fick jag till vägvisare hans unga tjensteqvinna, en isynnerligt pratsam natur, som genast åtog sig att vara cicerone.

Mitt besök i Gottorps slott hade tvenne motiv; det ena ett svenskt historiskt, det andra ett konstslöjdhistoriskt. I förra hänseendet erinrar jag, att detta slott sett inom sina murar födas två Sveriges konungar och två Sveriges drottningar. Konungarna äro Kristian Tyrann, sorglig i åminnelse, och Adolf Fredrik, och drottningarna äro Gustaf II Adolfs fru moder Kristina af Holstein och Hedvig Eleonora. Många andra svenskhistoriska minnen äro för öfrigt förenade med denna minnesrika byggnad. Här slutade erkebiskop Gustaf Trolle sitt oroliga lif, »den upproriske och blodtörstige nidingen», som Gustaf Vasa kallade honom, här slöt Lennart Torstensson segrande freden med den holsteinska hertigen, då han gjorde sitt iltåg upp till Jutland, här gästade konung Karl X Gustaf flere gånger sin svärfader hertig Fredrik III sommaren 1657, då han förlagt sitt

* Se R. Schmidt, Schloss Gottorp, Ein Nordischer Fürstensitz. Ein Beitrag zur Kunstgeschichte Schleswig—Holsteins. Leipzig 1887.

hufvudqvarter till Kiel, och äfven sommaren 1658 uppehöll han sig här en vecka, då glänsande fester och bastanta dryckeslag tillstäldes till den svenska konungens ära, som här mottog främmande furstars och städers beskickningar. Vid detta tillfälle hade konungen med sig sin gemål, drottning Hedvig Eleonora, som på denna ljufliga ort tillbragt sin barndom, lekt på den stora borggården och under de skuggiga gamla träden i parken och i slottets af konstverk fylda salar och gemak mottagit sina första konstintryck. Redan då hade Gottorp i mer än ett århundrade varit medelpunkten för det vetenskapliga och konstnärliga lifvet i hertigarnes af Holstein rike, eller, såsom det heter i slottets gamla krönika: Gottorp är en öfvermåttan lustig ort med sina sköna kullar, sina härliga skogar och kostliga trädgårdar. Intet ställe på jorden egnar sig bättre för konstnären och den lärde, men allra bäst lämpar det sig för skalden». — Den gamla krönikan har rätt; poesiens genius sväfvar ännu i dag kring Gottorps gamla murar.

Som sagdt, det var här Hedvig Eleonoras kärlek för konsten föddes och erhöll sin första utveckling, denna kärlek, som sedermera skulle genom den äldre Tessin skapa Drottningholm och derefter gången i arf till sonen Carl, genom den yngre Tessin låta Stockholms n. v. slott intaga den gamla förfallna konungaborgens plats.

Alla dessa minnen trängde sig fram, när jag nu med min unga cicerone gick öfver borggården till slottskapellet, som är beläget i slottets norra flygel, utan att i dess yttre vara på något sätt angifvet. Till sitt inre är det deremot slottets förnämsta prydnad och i sitt slag ett af de prydligaste i norden. Detta kapell är derjemte genom hela sin dekoration typiskt för den konststil, som under senare delen af 1500-talet och förra hälften af 1600-talet präglar den Schleswig-Holsteinska konstslöjden, särskildt i den gren, på hvilken den slagit ut i blom, nämligen i träsnidarekonsten. Orgelverk, altare, predikstol, läktare och i all synnerhet den magnifika furstelogen äro nämligen prydda med de förträffligaste träskulpturer, träsniderier och intarsier, och det var nu dem vi något närmare skulle taga i betraktande.

Detta fick jag dock icke göra med detsamma; min unga cicerone förde mig genast med skyndsamma steg fram till några stora stolar och sade: Hier sitz der Herr Oberpresident, hier die Lieutenanten mit ihren Frauen und hier die Militäre. Härpå såg hon på mig för att se efter, hvad dessa märkliga upplysningar skulle göra för effekt. Derefter började hon tala om soldaterna och deras förhållanden, för hvilka hon tycktes hafva stort intresse. Men som våra intressen i detta afseende ej stämde öfverens, och hon ej hade något att meddela rörande konstverken i kyrkan, måste jag reda mig på egen hand.

I Schleswig-Holstein, liksom i det öfriga Nordtyskland, herskar i fråga om konst den götiska stilen synnerligt länge. Under det att i Sydtyskland renässansen är i full blomstring redan mot slutet af 1400-talet, fasthåller man här vid de götiska formerna och ornamenten ännu inpå midten af 1500-talet. Då först börja renässansens dekorativa element användas på de götiska formerna, till dess de bli förherskande mot 1500-talets slut. Visar Hans Brüggemanns år 1521 daterade altare i Schleswigs domkyrka, att gotiken ännu är vid fullt lif, betecknar åter slottskapellet i Gottorp, hvars ornamentala delar visa årtalen 1590, 1598 och 1612, högrenässansen i full blomstring.

Blicka vi oss då omkring, finna vi långsidorna i kapellet prydda med läktare eller emporer, hvilka uppbäras af femton trä-kolonner. På den södra kortväggen är orgelverket placeradt, på den norra altaret och öfver detsamma den stora furstelogen, allt i ytterst rikt snidadt eller inlagdt och polykromt måladt träarbete. Särskildt företer denna senare en öfverdådig rikedom på mönster, i det såväl dörrar, panelverk och bänkarna som också sjelfva taket är utfördt i dylikt arbete. Hvad mönstren för dessa sniderier och inläggningar beträffar, så består detsamma till väsentlig del af s. k. bleckornament, såsom ramverk kring vapensköldar, epitafier, maskaroner och bröstbilder eller medaljonger med växtmotiv eller till taflor framställande scener ur passionshistorien, såsom fallet är å nyssnämnda läktare, eller omslutande kolonnernas baser, allt i olika färg-

sammansättningar. Just i dessa mångfärgade bleckornament (namnet kommer deraf, att desamma likna beslag af valsadt eller smidt jernbleck, som uttänjts till bandornament i olika fasoner), just i dessa bleckornament, säger jag, ligger det egendomliga för hela det Schleswig-Holsteinska träsnideriet, det återkommer oupphörligt såsom dekorationsmotiv än i kyrkornas innandekoration — såsom på epitafier, predikstolar, altarverk — än i möbeltillverkningen, alltifrån 1500-talets midt och inemot 1700-talet. I detta dekorationssätt står slottskapellet i Gottorp såsom en prototyp för hela landets konstslöjd. Hvad särskildt möblerna angår, skola vi se denna iakttagelse bekräftad, när vi nu begifva oss till Flensburg.

* * *

Från Schleswig kommer man till Flensburg efter trettioåtta minuters jernvägsresa. Vi öfverraskas genast af den lilla stadens förtjusande läge; på ena sidan Flensburgsfjorden, som djupt skär in från hafvet, med dess klara genomskinliga vatten, dess lummiga pittoreska stränder, och på den andra en för dessa trakter ovanligt hög klippvägg, mot hvilken stadens byggnader och parker afteckna sig. När man i museiärenden kommer till Flensburg, så är det nödvändigt att uppsöka skaparen af alla dessa samlingar, direktör Henrik Sauerman. Han ensam har nycklarna till dem, utan honom slipper man icke in. Mitt första besök gälde också honom; olyckligtvis hade han företagit en resa, dock icke längre än till det närbelägna slottet Glücksburg, hvars gamla hvita murar resa sig litet längre ut vid fjorden bland bokskogarnas löfmassor. Som han väntades hem samma afton, och han, efter hvad jag hörde, helst tog emot tidigt på morgnarna, bad jag att få komma tillbaka kl. 8 morgonen derpå. Jag infann mig punktligt, blef så bekant med den älskvärde mannen, framförde mitt ärende att få bese samlingarna, hvilket genast beviljades, hvarpå han tog ned sina stora nycklar och vi ofördröjligen begåfvo oss i väg.

Det var icke till något nytt praktfullt museum vi nu skulle komma. De i sitt slag storartade konstslöjdsamlingarna i Flens-

burg äro magasinerade, och magasinen utgöras af trenne delvis ytterst ruskiga byggnader, belägna i olika delar af staden.

Jag har redan sagt, att den Schleswig-Holsteinska konstslöjden haft sin styrka i träskulpturen, det vill här säga i möbelsnickeriet. Direktör Sauermann, i hvilken vi hafva en ny upplaga af vår eljes oförliknelige Hazelius, har sedan några år tillbaka egnat tid och krafter åt samlandet af dessa dyrbara och konstrika lemningar från 1400-, 1500- och 1600-talens konstslöjd, med det resultat, att han fört ihop en samling möbler, som särskildt hvad den götiska afdelningen beträffar i qvantitet öfverträffar och i qvalitet kan jemställas med de förnämsta götiska möbelsamlingar i verlden, de i Cluny och München icke undantagna. Det var således härliga skatter, han här hade att visa såväl från den rena gotiken, som från öfvergångstiden och från den derpå följande renässansen, och man måste förvåna sig öfver, att så mycket kunnat hopsamlas under en jemförelsevis kort tid. Ser man närmare på dessa snideriet, väcker det förundran, att de okända konsthandtverkarne icke blott i sjelfva materialets tekniska behandling stodo så högt utan framför allt, att de hade en sådan kompositionsförmåga och en så ovanligt säker teckning äfven vid utförandet af ganska komplicerade figurmotiv. Direktör Sauermann uppvisade dervid, att de möbler, som med säkerhet utgått från landets konstsnickare, visade långt större omsorg i arbetets utförande och långt mera konstfärdighet än de samtida holländska möblerna, hvilka ganska talrikt infördes i landet ända till år 1636, då införseln deraf blef vid höga viten förbjuden. Till stilen ansluta de sig i det stora hela till dessa holländska men med de egendomligheter, jag påvisat hos träsnideriet i Gottorps slottskapell.

Dessa dyrbarheter voro jemte en del andra samligar hörande till ett konstslöjdmuseum, såsom metaller, keramik (deribland goda Schleswig-Holsteinska fajanser), väfnader m. fl. textila föremål, utplanterade på de tre olika lokalerna, nämligen dels i ett gammalt fängelse, dels i en kassernbyggnad och dels i ett magasin, till hvilket senare det nästan var förenadt med lifsfara att klättra upp för de branta och förfallna trätrapporna. Också gjorde sig direktör Sauermann

försäkrad om, att jag var lifförsäkrad, innan han släppte upp mig dit. Att så litet göres för samlingarnas bevarande och underhåll förklaras till stor del af de politiska förhållandena i landet. I statsmedel åtnjuter direktör Sauermann för inköp 4,000 kronor; detta är allt. Sjelf är han, såsom han skämtsamt yttrade, museets både direktör, inköpsnämnd, skattmästare och vaktmästare. För uppbyggandet af ett nytt museum har provinsiallandtdagen visserligen anslagit 50,000 mark, om jag minnes rätt redan år 1890, men dervid var fäst det vilkor, att minst en lika stor summa skulle på annat håll anskaffas, och detta har hittills visat sig omöjligt. Det låg något tragiskt i den gamle mannens anletsdrag, när han förtäljde mig sin älsklingsskapelses mörka framtidsutsigter. Om orsakerna till denna misströstan yttrade han sig mycket knapphändigt, och ville icke gerna inlåta sig på det kapitlet. I ett land med så ömtåliga förhållanden i politiskt afseende som Schleswig-Holstein är det också allt skäl att hafva tand för tunga, i all synnerhet under samtal med en främling, som man ser för första gången. Emellertid söker museet, så godt sig göra låter, verka till konstslöjdens fromma. Största inflytandet utöfvar i detta hänseende den af Sauermann upprättade och ledda läroanstalten för utbildande af möbelsnickare och träsnidare, hvilken i år haft 75 lärjungar, bland dem några till och med från Amerika.

* * *

Från Flensburg skola vi göra ett besök i den danska hufvudstaden för att göra några iakttagelser rörande dervarande konstslöjdmuseum, dess tillkomst och administrativa förhållanden samt samlingarnas omfattning och anordning.

Detta museum är helt nytt. Visserligen ha intresserade krafter i den danska hufvudstaden alltsedan 1870-talet verkat för upprättandet af ett konstslöjdmuseum, men först d. 12 dec. 1895 kunde detsamma öppnas i den prydliga byggnad i Kristian IV:s stil, som för ändamålet uppförts och till hvilken den danska staten anslagit ett

belopp af 100,000 kr. (se nedanstående plansch). Det är i främsta rummet Industriföreningen i Köpenhamn, man har att tacka för att detta museum kom till stånd, men föreningen understöddes i sina sträfvanden kraftigt af såväl stat och kommun som af enskilde, bland dessa senare i all synnerhet af bryggaren Carl Jacobsen och hans fru. (Nya Carlsbergs museumslegat).

I den grundplan för det danska konstindustrimuseum, som dess första komité fastställde år 1890, heter det, att museets uppgift är

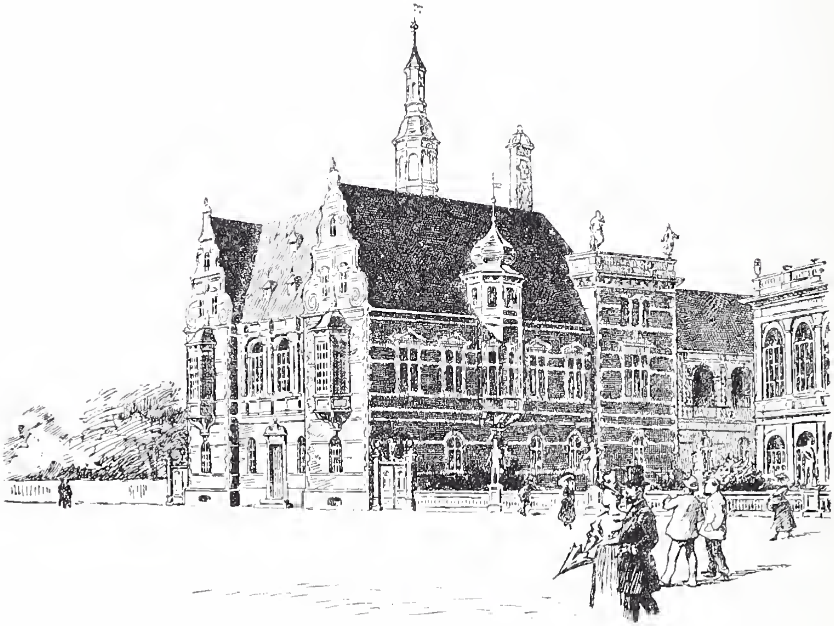

att främja dansk konstslöjd, dels genom att utveckla yrkesskickligheten, dels genom att hos allmänheten främja kunskap om och nära intresset för konstslöjd.

Då detta museum är ett af de yngsta, och såväl ur administrativ synpunkt, som i hvad angår samlingarnas ordnande och tillhandahållande otvifvelaktigt eger mycket af intresse och erbjuder åtskilliga lärdomar, skola vi här taga närmare del af detsamma.

I spetsen för museet står en styrelse och ett förvaltningsutskott.

Den förra består utom af direktören och bibliotekarien af 18 på tre år valde medlemmar, af hvilka Industriföreningen väljer 5, ny Carlsberg museumlegat 5, de enskilda intressenterna 5 samt Köpenhamns kommun, kyrko- och inrikesministerierna hvardera 1. Ordförande i styrelsen är ordföranden i Industriföreningen, om denna af föreningen utsetts till styrelsemedlem. I annat fall väljer styrelsen ordförande.

Förvaltningsutskottet, som består af fem medlemmar, af hvilka styrelsens ordförande är sjelfskrifven, väljes af och inom styrelsen.

Styrelsen antager på förslag af förvaltningsutskottet nödiga tjenstemän och bestämmer budgeten för året. De ordinarie tjenstemännen äro en inspektör, som tillika är museets direktör, en sekreterare samt en bibliotekarie, tillika sekreterare i styrelsen och Förvaltningsutskottet.Detta senare åligger tillsynen öfver ordningen och verksamheten i museet. Direktören eger att föra museets brefvexling och nödiga inventariiförteckningar, att författa kataloger och vägledningar samt ombesörja samlingarnas ändamålsenliga uppställning och anordning. Inköp för samlingarna ske genom honom. Öfverstiger ett föremåls inköpspris 500 kronor, skall frågan dock underställas förvaltningsutskottet. Bibliotekarien har gentemot biblioteket samma åligganden och rättigheter. Betingar ett arbete högre pris än 250 kronor är han skyldig att underställa förvaltningsutskottet inköpet af detsamma. Han skall dessutom bistå direktören vid anordnandet af föredrag och af utställningar, för hvilka biblioteket eller mönsterbladsamlingen behöfva anlitas o. s. v.

Hvad museets ekonomi angår uppbär museet i statsanslag årligen i 10 år från och med år 1893 10,000 kr, utan några särskilda bestämmelser i fråga om användningen. Hvad inkomsterna i öfrigt beträffar, uppbar museet år 1897 från ny Carlsbergs legat kr. 4,500, från Industriföreningen 6,000, och af Industrilotteriets vinst erhöll museet samma år ett belopp af 13,800 kronor, och i hyra för lägenheter i museibyggnaden inflöto 14,330 kr.

Af utgiftsposterna må här följande meddelas: Inköpen för sjelfva konstslöjdsamlingarna uppgingo under sistnämnda år till 12,928 kronor, till biblioteket inköptes år 1895 för 14,180 kr., och för 1896 uppgick

inköpssiffran till 10,721 kr., år 1897 slutar denna post på ett belopp af 5,116 kr. Till samlingen af mönsterblad köpte för omkring 2,700 kr. Samtliga inköp sluta således på den höga siffran af närmare 21,000 kr. för ett enda år.

Hvad besöken angår utgjorde dessa år 1897 60,682 personer (mot 56,718 år 1896), deraf på sön- och helgdagar 34,169. Biblioteket besöktes af 1,267 personer. *

Ett af de förnämsta medel, hvarigenom museet söker verka för sin uppgift, är att anordna specialutställningar. Under år 1897 uppgingo desamma till sju, nämligen: i januari en af moderna litografier, träsnitt och konstnärliga affischer (stängd 10 januari); derefter en af etsningar af Max Klinger samt af fotografier efter hans verk (öppnad den 19 februari). I april glasmosaiker från Karl Engelbrecht i Hamburg, i maj klädedrägtens historia från äldsta tider intill våra dagar; i september väfnader och broderier, i november trädgårdskonstens historia (framstäld genom afbildningar) och i december engelska papperstapeter, keramiska arbeten från Rörstrand, och bronser af V. Vallgren. Dessutom ha under samma år ambulatoriska utställningar anordnats i Horsens, Randers och Kolding, i sammanhang med hvilka föredrag hållits af direktören.

Museet och biblioteket hållas tillgängligt för allmänheten under vintermånaderna onsd., torsd., lörd. och sönd. kl. 12—3 samt tisd. och fred. kl. 7—9, museet dessutom sönd. kl. 7—9 e. m., allt afgiftsfritt.

Enligt grundplanen för museets verksamhet skulle samlingarna framställa samtidens konstindustri i dess utveckling i in- och utlandet från början af innevarande århundrade; dock skulle sköna och välarbetade föremål kunna upptagas äfven från vissa äldre stilperioder, som stå i nära förhållande till vår tids produktion. Af denna senare tillåtelse har museet i rikt mått begagnat sig. Kan det icke komma öfver ett original, tager det gerna en god kopia. Det köper dock aldrig moderna föremål, som i större eller mindre grad variera gamla stilarter.

* Ofvanstående uppgifter äro dels hämtade från den af museets direktör professor Pietro Krohn utarbetade årsberättelsen öfver museets verksamhet år 1897, dels från muntliga och skriftliga meddelanden af museets assistent och sekreterare Ch. A. Been.

Samlingarna äro ordnade efter materialet och inom hvar afdelning så vidt möjligt uppstälda kronologiskt efter nationalitet.

Biblioteket är ordnadt efter böckernas format i 4 afdelningar, hvarje med för sig fortlöpande numrering. Förteckningarna äro tre: en s. k. införselliggare, i hvilken böckerna inskrifvas, allt eftersom de förvärfvas, en alfabetisk förteckning öfver författarenamnen, och en systematisk, efter föremålens natur. Den senare är lappkatalog.

Utlåning af böcker eger i regel icke rum, men kan dock undantagsvis ske, med bibliotekariens begifvande.

Mönsterbladsamlingen innehåller för närvarande omkring 50,000 blad, hvilka samtliga äro kartonerade. I den ingå urklipp ur illustrerade tidningar, fotografier, äldre och yngre handteckningar, gravyrer och litografier m. m., allt förvaradt i rektangulära kartonger klädda med grof grå väf. Denna samling är också ordnad efter föremålens natur, och hvarje serie af föremål kronologiskt. Så t. ex. i drägtsamlingen ligga de blad, som visa modet under ett visst år, t. ex. 1818, för sig o. s. v.

Mönsterbladen utlemnas till lån på stället, efter muntligt gjord framställning. Kalkering är tillåten, dock endast med användande af gelantinkort, som tillhandahållas å platsen. Bläck får vid kopiering endast brukas vid derför anvisade bord; ornamentstick och originalhandteckningar få i regel ej kopieras.*

För museets verksamhet i öfrigt får jag hänvisa till det intressanta föredrag, som dess direktör professor Pietro Krohn höll härstädes sommaren 1897 och hvilket finnes i öfversättning intaget i tidsskriften Ord och Bild årg. 1897, sid. 497 o. f.

* * *

Vi skola nu fara öfver till Norge för att se till, huru konstslöjdmuseifrågan der utvecklat sig. Af den korta öfversigt jag i detta sammanhang kommer att lemna rörande denna sak, skall, det må sägas redan nu, framgå, att såväl regering och storting som kom-

---

* Enligt benägna meddelanden af assistent Ch. A. Been.

muner och enskilda i Norge låtit sig angeläget vara att underlätta de sträfvanden, som på olika orter i landet gjorts för att genom anläggandet af konstindustriela museer komma den uppspirande norska konstslöjden till hjelp.

Sådana med statsmedel understödda konstslöjdmuseer finnas i Kristiania, Bergen, Trondhjem och Stavanger, möjligen på ännu flere ställen i vårt grannland. Enligt de upplysningar jag inhemtat dels å ort och ställe, dels i nämnda museers senaste årsberättelser och andra officiela handlingar äro deras vilkor för närvarande följande:

Konstindustrimuseet i Kristiania grundlades år 1876 på enskildt initiativ med uppgift att främja den norska industrien med hänsyn till smakfull och på samma gång ändamålsenlig form samt att utveckla allmänhetens sinne i denna riktning genom att lemna producenten och konsumenten tillfälle att göra sig bekanta med sköna, karaktäristiska och ändamålsenliga konstslöjdalster i original eller efterbildning. Detta mål söker museet nå dels genom att samla och utställa äldre och nyare konstslöjdföremål med dithörande literatur, dels genom att utgifva mönster och anordna föredrag i olika delar af landet.

Museet har i årligt anslag af statskassan dels intill 12,000 kronor, d. v. s. museet eger lyfta så stor del af detta belopp, som det på annat sätt kan under året skaffa, dock mot vilkor, att en tredjedel af hvad som efter afdrag af museets ordinarie utgifter blir öfver af det insamlade beloppet användes till inköp af i Norge bevarade eller tillverkade konstslöjd- eller husslöjdföremål; dels 4,000 kronor. till husslöjdens främjande. Vidare har museet af bränvinsbolaget i Kristiania 8,000 kronor, och af Kristiania sparbank 4,000 kronor. Dessa siffror gälla för 1897. Sedan dess har museets styrelse ingått med anhållan om det ordinarie statsbidragets höjande till 14,000 kronor och dessutom om 5,000 kronor till husflitens främjande samt 1,000 kronor till stipendier; hvarjemte framställning gjorts hos Kristiania bränvinsbolag om en beviljning af 12,000 kronor. Jag känner ej, om dessa framställningar hittills ländt till något resultat.

Så långt är allt godt och väl. Icke förty har museet särdeles under innevarande år haft att kämpa mot stora svårigheter. Dessa

gälla i främsta rummet lokalfrågan. Långt ifrån att disponera egen byggnad, har museet alltsedan sin tillkomst varit inhyst i några mindre lämpliga och delvis ofullständigt belysta salar på nedre botten i en oansenlig byggnad. Nu har denna byggnad blifvit såld tillika med närgränsande byggnader i qvarteret till enskilda personer, så att museet har att när som helst riskera att stå utan tak öfver hufvudet. I detta liksom i så många andra fall har det Vestlandske Kunstindustrimuseet i Bergen det vida bättre ställdt. Stiftadt år 1886 af en för ändamålet bildad förening öppnades det för allmänheten tre år derefter, och inhystes då i ett gammalt trähus. Redan då sattes krafter i rörelse för att skaffa museet eget hem. På hösten 1889 var af korporationer (handtverks- och industriföreningen och bränvinsbolaget m. fl.), och enskilde tecknadt ett belopp af 100,000 kronor, hvilket i slutet af år 1893 vuxit till närmare 300,000 kronor, af hvilket belopp kommunen skänkt 60,000 kronor. Man började nu bygga på af staden fritt upplåten tomt, och den 16 mars 1897 kunde museet invigas och öppnas för allmänheten i sin nya präktiga lokal.

Vid gåfvan af fritomt hade Bergens kommunalstyrelse bland annat fäst det vilkor, att museibyggnaden skulle öfverlemnas åt staden Detta är också meningen. Först när byggnaden är skuldfri, kan dock löftet härom infrias. I afvaktan härpå får museet betala i hyra för sina lokaler 1,500 kronor om året, och de delar af byggnaden, som museet ännu icke disponerar, uthyras likaledes.

I statsbidrag åtnjuter museet årligen 8,000 kronor, af Bergens bränvinsbolag 5,000 och af Sparbanken 1,500. För innevarande budgetsår har museistyrelsen ingått med en framställning om statsanslagets höjande till 10,000 kronor, hvarjemte man, med anledning af en uttalad önskan af senaste stortings budgetkomité, att museet borde sättas i tillfälle att genom anslag främja husflitens utveckling i konstnärlig riktning i de vestanfjeldska distrikten, likaledes hos regeringen gjort framställning om en beviljning af 2,000 kr. för detta ändamål.

Det nordanfjeldske konstslöjdmuseet i Trondhjem, som öppnades år 1894 och förfogar öfver rymliga lokaler i stiftsgården, uppbär för

det löpande budgetåret af statskassan 5,000 kronor, af bränvinsbolaget i staden 5,000 och af sparbanken 5,000. Det är likaledes stiftadt af en förening, hvars medlemmar betala 3 kronor i årsafgift.

Stavanger museum, i hvilket en konstslöjdafdelning ingår, har af statsmedel 4,000 kr. och som kontingent af medlemmar omkring 1,000 kr. om året. Jag känner ej dess lokalförhållanden, då jag ej fick tillfälle besöka det.

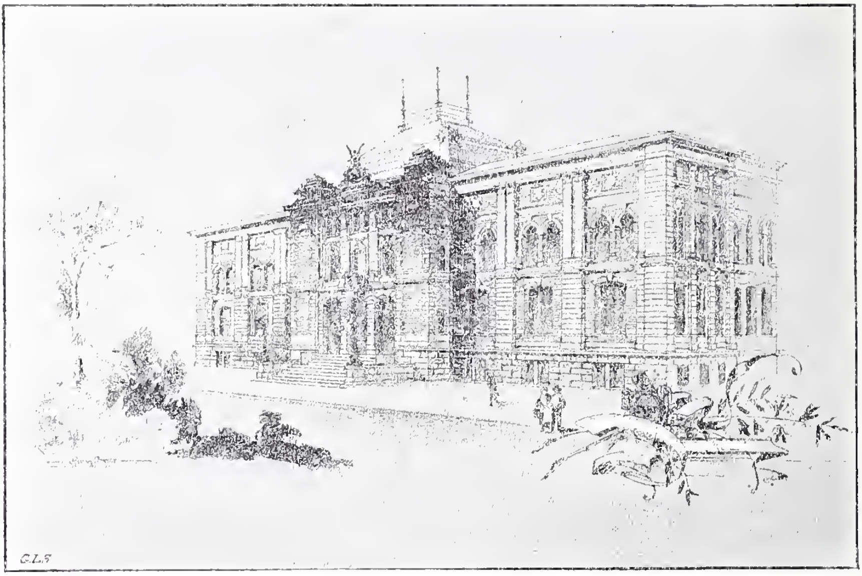

Konstslöjdmuséet i Bergen.

Af samtliga dessa torra sifferuppgifter bekräftas ju mitt förut gjorda påstående, att intresset för konstslöjdmuseifrågan är vaket i Norge. Ett studium af dessa museer gifver dessutom vid handen, att de skötas af insigtsfulla, för sitt kall varmt intresserade män, som på sina respektive samlingars fullständigande och vetenskapliga bearbetning nedlagt sina bästa krafter. Relativt minst tillgodosedt är konstslöjdmuseet i den norska hufvudstaden. De i mycket olämpliga lokalerna göra det omöjligt att på ett tillfredställande sätt anordna samlingarna, som hopträngda ingalunda verka såsom de under

andra förhållanden kunde och borde; och man kan icke annat än beklaga den högt förtjente museidirektören H. Grosch, att han oaktadt stora ansträngningar icke kunnat vinna gehör för sina ofta återkommande framställningar i denna del.

Ett lyckans skötebarn i detta hänseende är hans kollega i Bergen, den fryntlige direktör John Bögh. Ha de gode bergensarna, (såsom vi nyss sett) gjort stora uppoffringar för att få en värdig museibyggnad till stånd i sin stad, har också resultatet blifvit synnerligt tillfredsställande. Redan byggnadens eleganta och solida yttre (se närstående bild) med sina qvadrer och profiler af huggen sten gör ett synnerligen tilltalande intryck, som ytterligare förhöjes genom dess utmärkta läge vid stadens vackra park; och träda vi så in i den rymliga vestibulen och uppför de präktiga hvita marmortrapporna, med sina balustrader från Ankerska marmorbruket i Fredrikshald, öppnar sig för vår blick en rad af stora, luftiga och ljusa salar, i hvilka de värdefulla samlingarna äro med stor insigt och smak på ett förträffligt sätt ordnade. Få konstslöjdmuseer hafva gjort ett så angenämt intryck på mig som detta. Till detta resultat bidrager såväl det förståndiga urvalet och den praktiska uppställningen af föremålen (»direktör Bögh har sjelf slagit hvarenda spik i väggen») som den ordning och reda som herskar i museet. Detta gör sig icke minst gällande i fråga om biblioteket med dess 2,400 band och mönsterbladsamlingen, som uppgår till omkring 12,000 blad, allt ordnadt och katalogiseradt på ett praktisk sätt, så att hvart arbete och hvart mönsterblad med lätthet kan på reqvisition framtagas.

Direktör Bögh är för närvarande sysselsatt med utarbetande af en vägledning öfver museet, ett arbete, som tvifvelsutan kommer att göra Bergensmuseet ännu mera populärt.

Hvad museet i Trondhjem beträffar, är detta ännu en början institution. Denna början lofvar dock mycket. Under sin nitiske och energiske föreståndare Jens Thiis skall det sannolikt gå en kraftig utveckling till mötes.

Nu borde jag kanske också tala något om innehållet i alla dessa norska museer; men jag tycker mig ha funnit, att sådana redogörelser, äfven om de göras öfverskådliga, ej lemna mycket i behåll, derest de

ej kunna rikligt illustreras, hvilket icke här är fallet. Vid en detalj måste jag dock i förbigående uppehålla mig, och det är vid de gamla Herreböfajanserna med deras prydliga rokokoformer, vanligtvis dekorerade i relief och blå eller violett camaïeu, än med figurer, än med blomster, en tillverkning, som knappast torde vara känd utom Norges gränser, att döma deraf, att fabrikens namn ej finnes upptaget i någon konstslöjdhistoria. Dessa intressanta arbeten förekomma i flere exemplar såväl i Kristiania konstslöjdmuseum och i Norske folkemusee, derstädes som i Bergens och Trondhjems museer; på det senare stället var fabriken bland annat representerad genom en magnifik bål i form af en kolossal biskopsmössa samt af två stora präktiga terriner. Hvad fabriken i öfrigt beträffar känner jag blott, att den varit verksam ungefär på midten af 1700-talet i Herrebo eller Herrebö socken i Ids härad i Smaalenenes amt. Att döma af föremålens sällsynthet till och med i Norge har tillverkningen skett i liten skala och under en kortare tidrymd.

* * *

Vi hafva nu tagit del af konstslöjdmuseernas ställning på några platser på kontinenten samt hos våra närmaste grannar. Kasta vi, innan vi sluta, blicken på våra egna förhållanden i detta hänseende, så skola vi finna, att äfven hos oss åtskilligt gjorts för att tillgodose de kulturintressen, för hvilka sådana institutioner vilja vara målsmän. Det gäller naturligtvis i främsta rummet Stockholm och Göteborg. På intetdera stället finnes dock ett särskildt konstslöjdmuseum, utan äro dessa samlingar såväl administrativt som ur lokalsynpunkt inordnade med konstsamlingarna; och derom är intet ondt att säga, när man för öfrigt är väl logerad. I detta hänseende lemna förhållandena i Göteborg mindre öfrigt att önska än de i Stockholm. Vi skola som hastigast, till att börja med, taga del af de förra.

Göteborgs musei konstindustriela afdelning ingick ursprungligen, i likhet med den etnografiska, i museets äldre historiska samling. Vid omorganisationen i slutet af år 1891 fördelades denna samling på två sjelfständiga afdelningar, en historisk, med hvilken musei

myntkabinett förenades, och en konstindustriel-etnografisk, hvardera under sin särskilda intendent.

Den konstindustriela afdelningen omfattar följande hufvudgrupper: keramik, glas och emaljarbeten, arbeten i sten och metall, möbler, träarbeten, allmogeföremål och textila saker.

Musei styrelse består af nio ledamöter, af hvilka Göteborgs stadsfullmägtige utse fem, samt Göteborgs Kgl. Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle två, och dessa sju de två återstående. Samtliga väljas för tre år i sender.

Styrelsen eger att fördela sig i tre nämnder, den naturhistoriska, den historiska och konstnämnden. Konstslöjdsamlingen lyder under den historiska nämnden, som består af 4 ledamöter. Med afseende på inköpen tillkommer denna nämnd att inom gränsen af anvisade medel besluta om planmässigt inköp af föremål till samlingarnas fullständigande. Dock eger nämnden att af anslaget ställa ett visst mindre belopp till intendentens omedelbara förfogande att användas för köp, som ej tåla uppskof. I verkligheten tillgår i regel så, att intendenten uppköper föremålet och nämnden godkänner köpet.

Museets konstindustriela samling uppgick vid 1897 års utgång till 1,300 nummer. Någon mönsterbladsamling eger museet ej, ej heller något bibliotek, med undantag för ett mindre referensbibliotek, till hvars ökande musei ombudsman i mån af behof använder någon mindre del af expensmedlen. För inköp disponerar museet årligen inalles 12,000 kronor, af hvilket belopp 7,000 kronor lemnas af stadsfullmägtige och 5,000 utgå ur museets fonder. Af dessa äro 2,000 kronor anslagna till den konstindustriela och etnografiska afdelningen. På den förras andel komma omkring två tredjedelar af detta belopp till samlingarnas ökande. *

Sedan musei bibliotek numera blifvit en integrerande del af Göteborgs stadsbibliotek, inköpes för museiarbetet nödvändig literatur

* Uppgifterna benäget meddelade af muséets ombudsman m. m. kammarherren Carl Lagerberg.

till detta bibliotek efter af vederbörande intendent hos stadsbibliotekets styrelse gjord framställning.*

* * *

Hvad nu till sist Nationalmusei konstslöjdafdelning beträffar, så är det för närvarande ytterst illa ställdt för densamma, hvad utrymmet angår. Att vi nu kommit derhän är helt naturligt. Jag behöfver blott nämna, att under de fjorton år, samlingen hållits tillgänglig för allmänheten, densamma vuxit från 7,600 nummer till 10,561, och att den tillökning, som under samma tid kunnat bestås i utrymme, ingalunda svarat mot behofvet. Någon möjlighet att inom gränserna för de lokaler i museum, hvaröfver museets nämnd eger dispositionsrätt, bereda konstslöjdafdelningen ytterligare ökadt utrymme utan att allt för mycket inkräkta på det likaledes knappt tillmätta utrymmet för de öfriga konstsamlingarna förefinnes tyvärr icke. Konstslöjdsamlingarna ha numera svält ut så, att de för afdelningen upplåtna rummen liksom i dem varande skåp och montrer äro så öfverfylda, att de ej vidare gerna kunna emottaga någon tillökning. Såsom samlingen nu måste ordnas, stå föremålen i vägen för hvarandra, uppställningen har i mycket blifvit oändamålsenlig och osystematisk och dermed studiet af densamma försvåradt. Redan nu ha dessutom flere grupper måst magasineras, deribland större delen af den så instruktiva textilsamlingen.

Under sådana förhållanden har nämnden nyligen ingått till Kgl. Maj:t med anhållan att få för samlingarna disponera äfven nedre våningen i nationalmuseibyggnaden, hvilken nu är upplåten åt statens historiska museum. Nämnden har kunnat göra detta af det skäl, att riksantiqvarien vid flere tillfällen framhållit, att dervarande samlingar ej längre kunna rymmas derstädes utan, som han uttryckt sig, hålla på att spränga murarna. Bifalles nämndens underdåniga framställning, till hvilken Kgl. Vitterhetsakademien lemnat sitt förord, blir det således först nödvändigt, att andra lokaler beredas för statens historiska museum.

* I Göteborg finnes ännu en offentlig konstslöjdsamling, nämligen dervarande slöjdförenings. Denna uppgick vid 1896 års slut till 632 n:r. För dess ökande ha Göteborgs stadsfullmägtige för år 1898 anvisat ett belopp af 2,200 kr. Slöjdföreningen eger dessutom en större samling mönsterblad.

Dermed vore konstslöjdmuseifrågan hos oss löst för en afseväird framtid. Våra dyrbara samlingar skulle derigenom mera komma till sin rätt och dermed också verka mera fruktbringande på den svenska konstslöjdens utveckling än nu kan sägas vara fallet. Och alla de som studera i samlingarna — de må nu vara mönsterritare, tekniker, handtverkare eller konsthistorici — skulle icke behöfva underkasta sig de obehag, som nu äro förenade med detta studium. I likhet med hvad förhållandet är i våra nordiska grannland skulle vi derigenom kunna upplåta särskilda salar för separatutställningar och särskilda studie- och ritsalar för de studerande, hvilka nu måste trängas ihop kring några få och små bord mellan de tätt stående skåpen, då de för kopiering framtagna föremålen alltid löpa risken att fara illa. Jag erinrar att i år mellan 500—600 studiebesök antecknats af personer, hvilka önskat kopiera. Ensamt deraf kunna vi sluta till det oafvisliga behofvet af ökadt utrymme. Frågan härom hvilar nu i Kgl. Maj:ts hand. Jag kan icke sluta aftonens föredrag på bättre sätt än med att i den svenska konstslöjdens namn uttala den förhoppningen, att den underdåniga framställningen må vinna nådigt afseende.

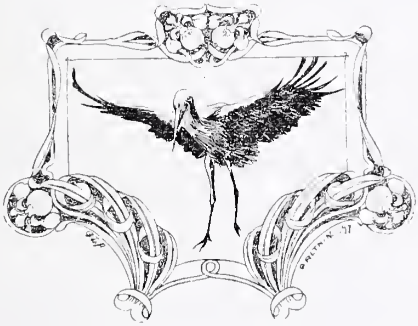

Några anteckningar

från

"Jubileumsutställningen i Wien 1898"

af

Victor Adler.

Under den resa jag innevarande års sommar med bidrag af statsmedel företog, för att studera de tekniska skolornas organisation inom Tyska riket och Österrike, hade jag äfven tillfälle att besöka »Jubileumsutställningen i Wien», och då denna utställning i mångt och mycket hade att uppvisa ytterst värderika sidor, hvilka äfven borde kunna intressera Svenska Slöjdföreningens ledamöter, har jag här velat framhålla en del af dessa,

Utställningen var anordnad i den stora rotundabyggnaden i Pratern jämte angränsande parkdelar, och upptog en yta af öfver 250,000 kvadratmeter.

Jubileumsutställningen, hvilken som bekant var tillkommen i ock för firandet af Kejsar Frans Josefs *50-års* jubileum, var helt och hållet nationell samt skulle utvisa industriens utveckling inom alla områden under denna tidrymd.

I stort sedt var den indelad i följande hufvudafdelningar: *industriutställning,* »*Jugendhalle*» (de ungas hall), hallen för »*Bildung*», *landtbruks- och skogsutställning,* Österrikiska *välgörenhetsutställningen,*

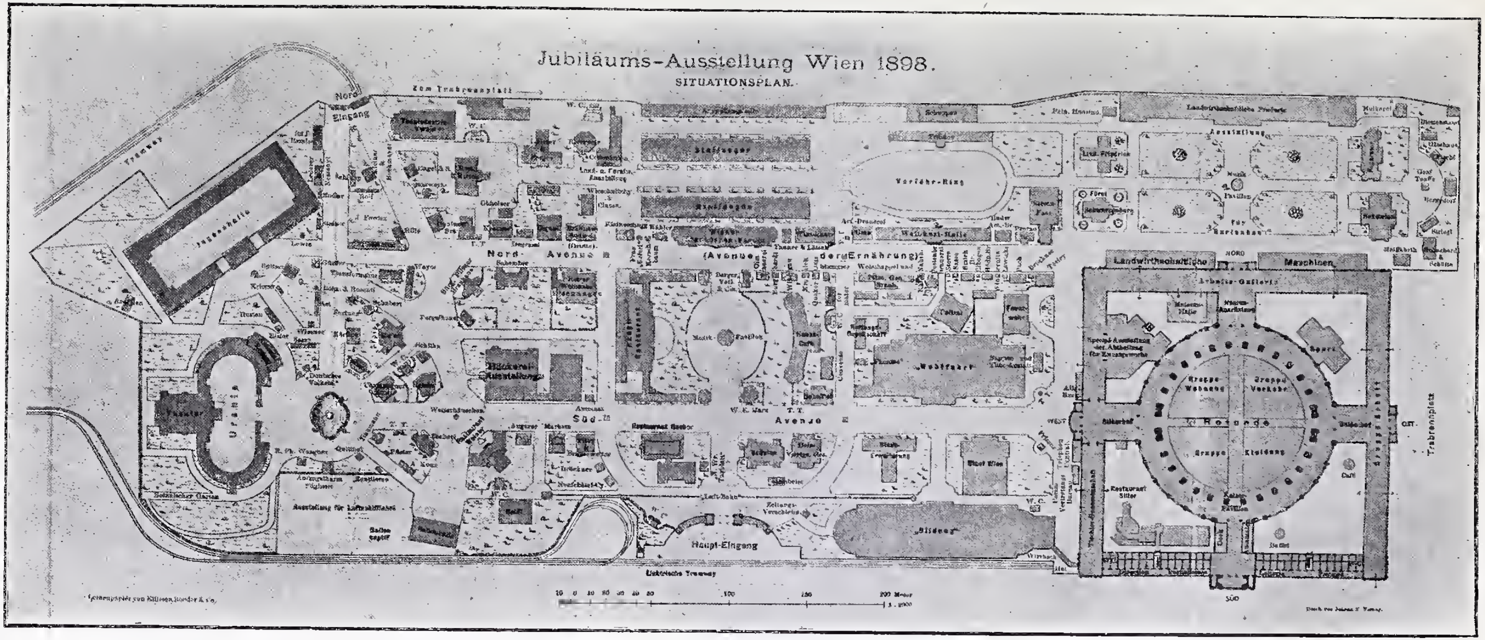
Jubiläums-Ausstellung Wien 1898.
SITUATIONSPLAN.
Nord Eingang
Haupt-Eingang
Nord Avenue
Süd Avenue
(Avenue der Ernährung)
Rotunde
Urania
Vorführ-Ring
Landwirthschaftliche
Maschinen
Trabrennplatz
Elektrische Tramway
Tramway
NORD
SÜD
WEST
OST
Zum Trabrennplatz
Arbeits-Gallerie
Gruppe Wohnung
Gruppe Verkehr
Gruppe Kleidung
Restaurant Sitter
Bäckerei-Ausstellung
Musik-Pavillon
Ausstellung für Luftschiffahrt
200 Meter

Bagerispecialutställning, Specialutställning för *sport och sportindustri,* en *Luftskeppsutställning* samt »*Urania*» (populärt vetenskaplig teater). Landtbruksafdelningen skulle dessutom upptaga ej mindre än 22 olika tillfälliga utställningar anordnade tid efter annan.

Dessutom må här ur arkitektonisk synpunkt framhållas, bland de till närmare 200 uppgående byggnaderna i parken, *Staden Wiens paviljong,* samt en byggnad för *Staden Wiens utvidgning, Donaugussings-kommisionen* och *Kommisionen för kommunikationsanläggningar.*

Utställningsföremålen i rotundabyggnaden hade grupperats ungefärligen efter samma principer, enligt hvilka verldsutställningen i Paris år 1900 skall komma att ordnas, eller efter föremålens användning.

Trädgårds- och landtbruksutställning.

Såsom denna princip genomförts på Wienerutställningen fick man onekligen en mycket lätt och förträfflig öfverskådlighet af det hela.

Om man inträdde genom den imposanta Sydportalen till stora rotundabyggnaden, hade man midt för sig den Kejserliga paviljongen, afsedd att mottaga Kejsaren vid öppnandet eller vid andra tillfällen. Bakom denna ganska praktfulla paviljong var sjelfva rotundan anordnad i fyra stora afdelningar.

1:o) beklädnadsartiklar för damer och herrar, samt bakom dessa i rundgalleriet utställningar af symaskiner och körsnärsvaror.

2:o) en afdelning för bijouteri- och modefabriksvaror.

3:o) en afdelning för textilvaror, mattor af alla slag samt färgade och tryckta varor jämte handskmakeri-, hattmakeri- och frisörvaror.

4:o) en afdelning för fortskaffningsmedel, vagnar, sadelmakeri och dithörande arbeten jemte en ganska omfattande sportutställning.

Såsom en afslutning af beklädnadsgruppen upptog den s. k. »*Seidenhof*», östra transeptet från rotundan till yttre galleriet.

Denna utställning af Österrikiska, öfvervägande Wiener-sidenvaror, var anordnad på ett inponerande sätt, både öfverskådligt och konstnärligt.

Från rotundan kom man genom en mäktig barockportal in i »Seidenhof's» kupolkrönta centralhall, rundt om hvilken de interiörer anslöto sig, i hvilka enskilda utställare visade produkterna af den så högt utvecklade Wiener-sidenindustrien. Kupolen smyckades af målningar med motiv från sidentillverkningens olika facer.

I midten af den praktfulla sidenutställningen var upprest en stor präktig plastisk grupp med kejsarens bild såsom hufvudfigur, omgifven af allegoriska figurer föreställande sidenväfveriet, appretyren och färgeriet. Mellan de pelare, som uppburo kupolen, voro uppsatta fyra kvinliga figurer allegoriserande sidenindustrien, den första af dessa föreställande den kejserliga kinesiska prinsessa, som enligt sagan, 2000 år före Kristus för första gången spann silke, den andra den japanska prinsessa som omkring 300 år före Kristus införde sidenet till Japan, den tredje den italienska prinsessa som redan 220 införde bruket af siden till Europa och slutligen den fjerde, bilden af Kejsarinnan Maria Theresia som först bragte sidenkulturen i Österrike till uppblomstring.

I transeptet mellan rotundan och nordportalen var i ett rikt dekoreradt rum, arméns utställning anordnad.

I rundgalleriet härifrån mot vestportalen voro anordnade utställningar af brons och metall, galanterivaror (bland hvilka senare särskildt emaljarbeten af allehanda slag, hvilka numera så talrikt ingå i en massa Österrikiska industri- och konstindustriartiklar, såsom ornament för civila och militära uniformer, beslag och prydnader af mångfaldiga slag) dessutom voro här utställda belysningsartiklar, en rikhaltig samling graveringsarbeten, urmakeriarbeten, emalj- och kokkärl, kakelugnar, uppvärmnings- och ventilationsanläggningar etc.

I transeptet mellan rotundan och vestportalen fans den s. k. »Silberhof», en särdeles präktig utställning, anordnad efter gemensam plan, med alla montrer i samma stil, solidt och elegant utförda. I midten af denna afdelning var uppförd en större monumental monter i form af en åt alla sidor öppen paviljong upptagande en del större i drifvet arbete utförda silfverarbeten; utmed rummets väggar voro större glasskåp anbragta, och i öfrigt upptogs golfytan af ett flertal glaslådor och fristående montrer, symmetriskt ordnade med rikligt ut-

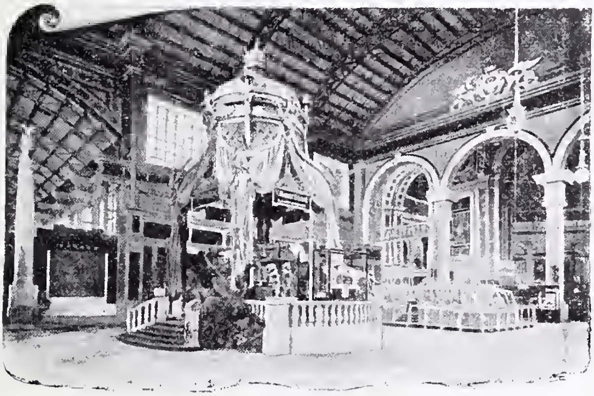

»Silberhof».

rymme för åskådarne, de här utställda artiklarna omfattade arbeten af silfver- och guldsmedskonst, juvelerarearbeten samt finare bijouteriarbeten.

I de stora gallerier hvilka omslöto rotundan voro anordnade arbetsmaskiner, utrustningsartiklar för jernvägstrafik, utställning för elektroteknik, maskiner för textilindustrien, träarbetningsmaskiner etc. etc.

Intill det norra galleriet var anordnad en särskild hall för »motorer» af allehanda slag, äfvensom den elektriska centralstationen för utställningens belysning. Då hela utställningen såväl inom rotundan som i parken och paviljongerna var tillgänglig vid eldsljus, ända till klockan 11 på aftonen måste belysningsstationen tilltagas tämligen storartad. Också hade nedlagts öfver 20,000 meter underjordiska kablar, hvilken ledning kompletterats med öfver 80,000

meter luftledningar. Utställningen belystes medels något öfver 1,000 båglampor och närmare 9,000 glödlampor.

Hela belysningsanläggningen var utförd af »*Internationalen Elektricitäts-Gesellschaft*», hvilket sällskap i Wien har en ofantligt stor Centralstation, från hvilken för tillfället, utom utställningen, matades öfver *200,000 glödlampor* och närmare *3,000 båglampor*, och som hade en kraftöfverföring af öfver 300 motorer med innemot 1,000 hästkrafter.

Inom en annan afdelning af utställningen, nämligen i det för tryckeriindustrien anordnade arbetsgalleriet i utställningsbyggnaden för »*Bildung*» var anordnad en andra motorafdelning.

Vända vi nu våra steg till Vestportalen, med ingång från utställningsparken, finna vi till venster om denna portal en samling byggnadsmaterialier utställda af Österrikiska byggnadsföreningen.

Inkomna genom Vestportalen se vi till höger om denna en ganska rikhaltig utställning från Wiener-snickarnes handtverksförening, till större delen omfattande enklare möbler, derjämte en utställning af arbeten från snickerifackskolorna i Wien.

Till venster åter är ingången till den af nedre Österrikiska handtverksföreningen anordnade speciela konstindustriutställningen, denna var ordnad efter en af K. o. k. hofkonstsnickaren Alexander Albert uppgjord dispositionsplan samt till dekorering och arkitektonisk anordning af arkitekten Pleinik. Då både totalanordningen och en hel del af de här befintliga rumsinteriörerna voro af stort intresse, har jag något närmare velat omnämna denna del af utställningen.

Redan ingången med sin enkelt nobla dörromfattning röjde, att man ej befann sig framför en vanlig godtköpsutställning,* också öfverraskades man vid inträdet af att finna denna massa rumsinteriörer

* Sjelfva dörromfattningen var behängd med grön plysch i släta stycken med orneringar af blankt siden samt portieren af mörkröda släta yllegardiner. Skylten ofvan ingången var likaledes af grön plysch nedhängande från en stång med snören och tofsar, samt ornerad med förgylda enkla linier och dito för namnskylten. I själfva dörröppningen voro å ömse sidor uppsatta taflor med utställarnes namn.

anordnade utan tröttande enformighet, med största hänsyn tagen till sammanhängande rum och perspektivisk verkan. Så var den första afdelningen inom ingångsportalen åt båda sidor upplåten åt en del för bostadens dekorering afsedda konstföremål i terrakotta och brons, härpå vidtog ett ganska långsträckt galleri med sammanhängande rumsinteriörer, tvärs för galleriets midt var ordnad en rumsinteriör med delvis öppna väggar så, att man genom detta rum kunde öfverskåda de på andra sidan härom varande interiörerna. Vid sidan af detta tvärrum öppnade sig medels präktiga arkadbågar ingången till en mycket stor elipsformig centralsal om 60×40 meters golfyta, rundtom hvilken voro anordnade de rikaste och dyrbaraste utställningsrummen, bland hvilka ett i Italiensk barock, som enligt uppgift, representerade det lilla nätta värdet af öfver 200,000 fl. I öfrigt fanns här utställdt allt det som hörer till en rikare bostads utstyrsel och dekorering, prydnader, servis och annat för fashionabla hotell och för förnäma slott.

För belysningen af denna separatutställning var rikligt sörjdt, för såväl dagsljus med både öfver och sidoljus som för den elektriska kvällsbelysningen, hvilken senares strålande båglampor och glödljus voro af synnerligen glänsande effekt.

Golfvet i båda gallerierna och den stora elliptiska salen voro belagda med en i mörkröd, mättad ton hållen enfärgad tjock matta, alla synliga väggdelar mellan de olika rumsinteriörerna voro lika dekorerade med mörkgrön silkesplysch på hvilken orneringen var anbragt i blankt siden och metallknappar, i form af uppåtstigande stiliserade växter med raka stjelkar samt blommor och blad med solrosen som motiv. Ofvan alla rummen löpte en sammanhängande skyltfris också af grön plysch jämte inramning i förgyllda metallister och enkla förgyllda metallbokstäfver för hvarje skylt. Denna skyltfris begränsades upptill af en i violett ton hållen, ornerad takfris, ofvan hvilken taket slöt sig. Takljuset dämpades genom ett *velum* af lätt ljust tyg med violett ornering. Lägges härtill att i den stora centralsalen midten upptogs af en kolossal staty af kejsaren, samt dess tak uppbars af tvenne praktfullt dekorerade kolonner ställda i elip-

sens brännpunkter såsom väldiga båglampomkransade kandelabrar, vid hvars fot voro anbringade bekväma rundsoffor, så inses lätt, att det hela måste varit af både rik och tilltalande verkan. Centralsalens stora golfyta upptogs i öfrigt af 4 st. bordsmontrer med så låga uppsatser att utsigten öfver det hela ej bortskymdes. Dessa bordsmontrer upptogo utställningar af den så högt uppdrifna Wiener-glasindustrien, porslin och keramiska föremål Bland dessa senare hade en alldeles ny färgnyans jämte nytt dekoreringssätt försökts, det kallas »Eosin»-morgenröthe; denna nya art af dekorering med rödaktig metallglans var af god verkan ehuru kanske något tam, formerna voro goda och sjelfständiga.

Bland porslinet märktes äfven ett nytt på galvanisk väg åstadkommet orneringssätt med silfver i rätt hög relief, för öfrigt återfanns en hel del ytterst fina målade porsliner i det bekanta dyrbara Wienermaneret med för dekorerade fat åsatta pris af ända till 1,000 floriner st.

Bland rumsinteriörer voro, som förut omnämnts, de mest dyrbara här anordnade. Af utställarne hade K. o. k. hof- och kammarleverantören Sàndor Jàray ej mindre än 5 st. fullständiga rumsinteriörer, bland hvilka den dyrbara matsalen i Italiensk barock med skåp och buffet, bord, stolar och i fonden en särskild terass med trappa och barrierer i rikaste arbete. I terassens fond var anbragt ett praktfullt måladt större glasfönster, belysningen bestod af en förgylld bronskrona samt på trappbarrieren rika förgyllda bronskandelabrar, golfvet täcktes af en helväfd, präktig matta i en dämpad färgton, väl harmonierande med väggarnes panel och gyllenläder. Taket var indeladt i fält medels rikt skurna, ganska höga, mörka trälister, omfattande präktiga plafondmålningar, det hela som förut nämts värderadt till 200,000 floriner. Af samme utställares öfriga rumsinteriörer voro en boudoir i Louis XVI, ett rum i Empire, ett i Maria Theresias stil, och ett i modern engelsk stil.

Ett mycket stort rum i tidig barock af firman J. W. Müller var likaledes dyrbart och af pompös verkan. Af enklare men ytterst tilltalande verkan, var ett af Brüder Schlimp utställdt litet rum i allmogestil med träpanel, behaglig spiselplats, en liten treflig fön-

stersmyg med bänkar och metallbeslaget, blyinfattadt lågt och bredt fönster. Rummet var djupt samt på midten afskildt medels en afskrankning, åt ena sidan med en träpelare och kort barrier, åt andra sidan af en väggpilaster. Från bjelktaket nedhängde smidda lyktor och en enkel smidd krona, rummet med sina i mörkt trä laserade möbler och väggfasta bänkar, panel och tak, gaf en öfvermåttan hemtreflig prägel, som i all sin enkelhet på ett utmärkt sätt kontrasterade mot de öfriga stora och dyrbara rummen.

Straxt härintill var anordnadt ett kneiprum i laseradt trä af god hållning i gotiserad modern stil.

Möbler af J. Hoffmann.

Heinrich Seifert & Söhne K. o. k. hof-billardfabrikant i Wien, utställde en billardsal af en ganska egendomlig, modern götisk hållning. Rundt väggarne var uppsatt en panel af ljus ek med stora släta fyllningar mellan platta pilastrar. Fyllningarna afslötos upptill af långsträckta bågar ornerade med graverade ornament. I rummets fond var insatt ett fönster med glasmåleri omgifvet af en cirkelrund omfattning i ljus ek och med samma ornering som i panelen. Billardbordet och öfriga möbler voro äfven hållna i samma anda, väggar och tak voro dekorerade med i en behaglig grön ton hållna broderade takfält ock tapeter. Som det naturligtvis skulle trötta allt för mycket att omtala flere af alla dessa rum, vill jag endast omnämna ännu ett par, de till venster strax om ingången till denna separatutställning befintliga tvenne rummen af *F. X. Schentzel & Sohn*, bestående af ett badrum samt ett större sofrum i modern hållning. Dessa rum med

en viss enkelhet i detaljerna verkade dock med en raffinerad lyx, och tilldrogo sig en stor och berättigad uppmärksamhet. Båda rummen hade oaktadt de betingade ett mycket högt pris funnit både köpare och efterbeställare.

Badrummet, hvars väggar voro klädda med grått badtyg med röda linieinfattningar, var i öfrigt för sitt ändamål ytterst väl och komfortabelt inredt med en präktig toilett, bekväma stolar med låg, svängd rygg, en bred chäslong klädd med badtyg, hela golfvet mattbelagdt med ett mot väta inpregneradt, mjukt tyg, och det ej minst anmärkningsvärda badkaret, af tjockt klart glas med metallbeslagna hörn och kanter, detta badkar var uppsatt på en förhöjd afsats som äfven upptog duschen. Badrummet, som i sin inredning äfven var afsedt att användas såsom toilettrum, stod i omedelbart samband med sjelfva sofrummet, ett stort präktigt rum, hvars golf var betäckt af en tjock, magnifik, helväfd matta i modernt stiliseradt blommönster i flere dämpade färger, väl harmonierande med den i klart grönt polerade väggpanelen. Panelens liksom dörrarnes fyllningar och profiler voro hållna ytterst enkla i mycket låg relief och afslötos upptill af en enkel, platt list utan hylla, ofvan hvilken list den ej så särdeles höga frisartade tapeten var insatt, omsluten af listverk. Denna tapet med bottentyg af grågrönt råsilke var broderad i ett öfverdådigt väl utfördt mönster i silkes-plattsöm. Teckningen till detta broderi, hvars hållning påminde om Japansk påverkan utan att vara imiterad, hade såsom motiv körsbärsträd, rikt besatta med frukter. Här voro grenar och blad broderade, då deremot frukterna bestodo af emaljerade metall-

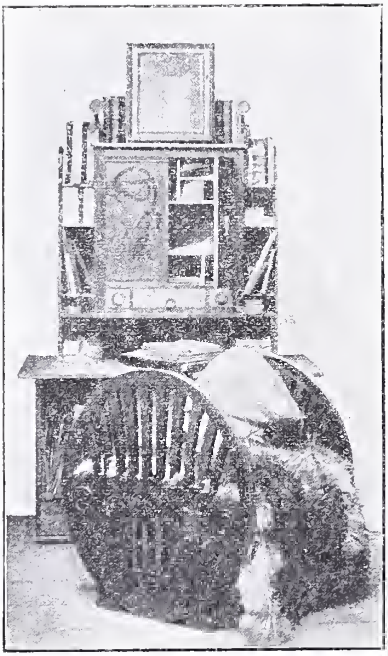

Möbler af J. Hoffmann.

bär. Färgstämningen i denna tapet var den allra finaste, och afslöts detta praktstycke upptill af ett med trälister indeladt tak, med plafondmålningar i en ljusare, med väggen behagligt harmonierande ton. Mot denna präktiga fond framstodo sjelfva möblerna med sina enkla, fina former (utan relieforneringar) på ett fördelaktigt sätt. Största uppmärksamheten af dessa tilldrogo sig kanske sängarne; liksom alla möblerna utförda i klart grönt poleradt trä med låga framstammar och sidor, hög bakstam, som uppbar en baldakin af broderadt tyg. Framför sängarnas framstam var placerad en chäslong, ett enkelt bord, ett par bekväma mindre länstolar och ett par vanliga stolar. I öfrigt bestod möblemanget af ett par nattduksbord; en mindre soffa, ett bord och ett par stolar bildade ett behagligt litet parti för sig. På ömse sidor om ingångsdörren till badrummet voro placerade ett par egendomliga skåppulpeter med skriftyg och vackra metalljusstakar, på bordet voro placerade metallampor och från takets midt nedhängde en metallkrona; alla dessa stakar lampor och krona voro för elektriskt ljus. Afsigtligt voro inga mindre prydnadsföremål placerade i detta rum, och egendomligt nog ingen spegel.

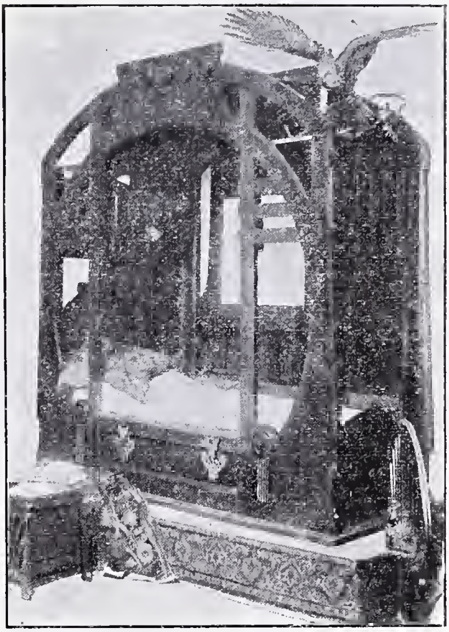

Möbler af J. Hoffmann.

Dessa båda rum med deras moderna hållning visade tydligt, huru väl en dylik uppgift kan lösas utan det minsta kopierande af äldre stilar. Det förut beskrifna, mindre, i allmogestil utförda rummet samt denna sängkammare jämte dess toilett-badrum voro utan tvifvel den separata konstindustriutställningens största sevärdheter.

De här upptagna bilderna af möbler och en rumsinteriör, utförda efter arkitekten J. Hoffmanns ritningar, visa i hvilken riktning en del af de yngre konstnärerna söka att ernå nya former.

Bland de former som här upptagits för både säng, stolar och sidorna för ena skåpet är cirkellinien genomförd såsom ett hufvudmotiv, ett motiv som inom möbelafdelningen på Wienerutsällningen rätt ofta förekom för det moderna uttryckssättet för såväl möbler som rumsdekorationer, ett motiv som dock jag för min del anser vara mindre lyckligt valdt. Det här afbildade bokskåpet har något japanskt i

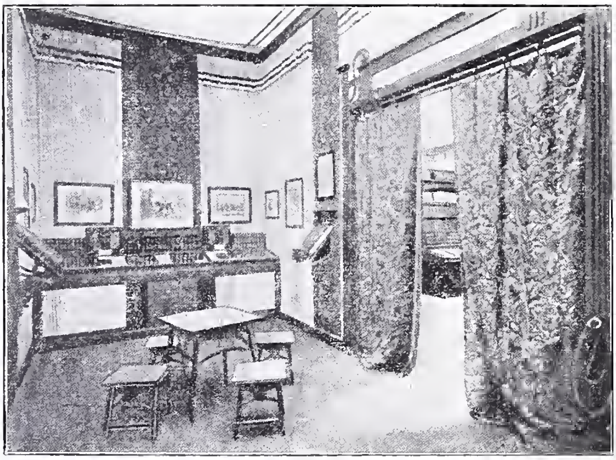

Rumsinteriör af J. Hoffmann.

sin uppställning. Det är utfördt i grönbetsadt trä med kopparbeslag och är onekligen af god verkan, ehuruväl befogade anmärkningar kunna göras mot sidogaflarnes genombrutna ytor, hvilka ju äro mycket opraktiska för ett bokskåp, det är dock ett motiv som återfinnes på den större fristående bänken, taburetten och sängen.

De å vidstående rumsinteriör förekommande möbler, bordet och taburetterna samt den väggfasta pulpethyllan äro utförda med enkla goda former, vackra och tilltalande utan öfverdrifter.

Samma enkelhet i formerna visade de förut omnämnda möblerna i Schentzel & Son's vackra moderna sängkammarinteriör. Dessa möbler utan reliefornering voro dock genom sina proportioner och

detaljernas enkla linier samt behandlingen af sjelfva hufvudmaterialet, träets bearbetning, lasering och polering, af både nobel och förnäm verkan.

Konsthandtverket har i Wien ett ytterst verksamt och godt stöd i sina yrkesskolor: en utmärkt konstindustriskola, de till ett antal af 33 st. uppgående fackskolorna, till hvilka förstudierna inhemtas i de 74 tekniska aftonkurserna (tekniska förskolor) samt i 43 tekniska aftonskolor. Alla dessa för yrkena särskildt afsedda skolor räkna tillsammans ett antal af öfver 31,000 elever. Staden Wien har 1,500,000 invånare och 26,000 mans garnison. De under år 1897 tillkomna 9 nya yrkes- och fackskolorna tala om det stora intresse som i Wien egnas denna för den blifvande handtverkaren så viktiga sak. — Inom en särskildt uppförd större utställnings-

Staden Wiens paviljong.

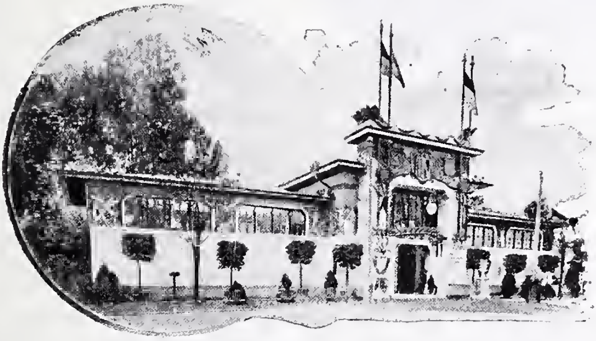

Stadsutvidgningskommissionens paviljong.

byggnad för »die Bildung» upptogs hela den ena, 130 meter mätande långsidan af 33 st. rumsafdelningar jämte tillhörande korridorer, af öfverskådliga och väl ordnade utställningar från Wiens fackskolor. I samma byggnad inrymdes för öfrigt ytterst intressanta utställningar

upptagande »*Papirhof*» för pappersindustrien, ett arbetsgalleri för pappers- och tryckmaskiner, en grupp för de grafiska konsterna, en för fotografi jämte fotografiska utensilier, en för träsnitt, en för boktryck, en för bokbinderi och en för Wiens förlagsartiklar. Sjelfva byggnaden med sina kupolprydda sidoflyglar samt ett med en större lanternin krönt midtparti, erbjöd i arkitektoniskt hänseende rätt mycket af intresse.

Af de många inom utställningsparken uppförda byggnaderna voro de förnämsta belägna invid »Sydavenuen» och kunde påvisa en del i arkitektoniskt hänseende intressanta sidor, ehuruväl sträfvandet efter en ny stil ej slagit väl ut. Den största, staden Wiens ganska ståtliga och imposanta paviljong, hade dock temligen tunga och icke fullt samarbetade partianordningar, om ock orneringen i detalj var af god verkan samt af ett mera framstående arbete. I orneringen ingick en myckenhet figurala framställningar. Ingångshallen flankerades, å ömse sidor, af två stora pyloner och midtpartiet kröntes af en väldig kupol. Det inre bestod af flere stora utställningssalar, hvaraf en i »Empire», för staden sådan den tedde sig för 50 år sedan framställd i en väldig modell jämte kartor och tabeller, en andra sal i »modern stil» med en storartad modell öfver stadens nuvarande utseende jämte tillhörande kartor och tabeller. Af öfriga rum hade i den s. k. borgmästaresalen utställts en större intressant samling porträtt af Wiens borgmästare. I andra utställningsrum voro ordnade planer, modeller och statistiska tabeller rörande stadsförvaltningen.

Välgörenhets-utställningen.

Den stora mottagnings- och festsalen var på ett staden Wien värdigt sätt praktfullt dekorerad med bilder i både måleri och relief

ur stadens historia. Festsalen med sin moderna arkitektur belystes af ett effektfullt öfverljusfönster i glasmåleri. (Denna byggnad var utförd efter arkitekternas, bröderna Drexlers prisbelönta ritningar.)

Straxt bredvid denna byggnad var uppförd en paviljong för utställningar från Stadsutvidgningsfonden, kommissionen för Donauregleringen och kommissionen för kommunikationsanläggningar.

Denna byggnad som var uppförd efter arkitekten Max Fabiani ritningar, var hållen i ett slags modern stil, med raka, enkla hufvudproportioner och stor, utspringande taklist, orneringen bestod af växtmotiv, det hela verkande mera egendomligt, ja i ornamentiken mera underligt, än vackert.

Bageriutställningen.

Byggnadens inre upptogs af trenne större utställningssalar, i hvilka voro utställda modeller, ritningar och tabeller belysande de ofvan uppgifna institutionernas verksamhet, Bland modellerna bemärktes en kolossal modell af det nya »Hofburgs» stora och tunga fasader, samt en annan öfver den stora stadsjernbanan, som skall förbinda Wiens många jernbanestationer med hvarandra.

Den midt emot dessa byggnader uppförda stora paviljongen för välgörenhet, fattigvård, sjukvård, olycksfalls- och frivilliga räddningssällskap jämte andra hithörande inrättningar, var till sitt yttre en högst märkvärdig, ingalunda lyckad byggnad. Midtpartiet utgjordes af en stor rundbåge i hvars midtöppning hufvudingången befann sig, med sidonischer dekorerade såsom altaren. I den ganska väldiga bågfrisen voro målade fresker med englar och allegoriska figurer sym-

boliserande byggnadens ändamål. De stora tornen å ömse sidor om midtpartiet voro uppförda i ett slags egyptisk stilhållning med klumpig hufvudform.

Längre bort vid »Syd-avenuen» låg en byggnadskomplex bestående af tvenne stora, med en arkad sammanbyggda paviljonger, som uppförts af bagarnes handtverksförening, hela anläggningen utförd i en mycket lyckad renässansstil, erinrande om en mejerigård inom ett kloster. Likaså var landtbruksafdelningens hufvudbyggnad af god verkan.

I sydavenyens vestra ändpunkt låg »Urania»: den populärt vetenskapliga teatern, en byggnad hvars moderna fasad hade ymnigt an-

Uraniateatern.

vända starkt egyptiserade motiv och hvars i väl stor skala anbragta fresker på båda rundflyglarna voro rätt egendomliga.

Längst bort i ena hörnet af utställningsparken låg den ganska vidlyftiga »*Jugendhalle*», en specialutställning för uppfostran, folkskoleundervisning, allmän undervisning och allmän hygien, hvilket allt synnerligast under den senaste tioårsperioden i Österrike och framför allt i Wien gjort ofantligt stora framsteg. Denna byggnad, som upptog en bebyggd yta af 3,000 meter omslöt en gård af ungefär samma yta, sjelfva byggnaden var 120 meter lång och 50 meter bred och hade en tre meter bred korridor löpande rundt om hela gården. Vid sidan af korridoren öppnade sig den långa raden af utställningsrum, alla 7 meter djupa och 5 meter höga.

I dessa rum var på ett förträffligt sätt ordnadt »Kindergarten», skolsalar, slöjdsalar, skolbibliotek, undervisningsmateriel (denna synnerligen rikhaltig och väl ordnad) samt färdiga elevarbeten utvisande undervisningens gång inom olika stadier (den omfattade synnerligast ritningar). Här har jag velat på peka den ofantligt stora vigt man såväl i Österrike som i Tyskland lägger vid teckningsundervisningen inom folkskolan såsom grundläggningsämne för allt handtverk. Här äro för dessa skolor alltid anslagna ända till tre timmars undervisningstid i veckan, hvilken undervisning städse ledes af särskildt anställda teckningslärare.

Denna del af utställningen som i sitt välordnade skick väl skulle vara värd en längre beskrifning, får jag dock här lemna, då jag fruktar för att redan ha tagit mina läsares tålamod allt för länge i anspråk.

Slutligen har jag äfven velat omnämna den för en utställning så oumbärliga afdelningen för mat, dryck och nöjen.

Förutom de restauranter, caféer och musikpaviljonger som förlagts på flere ställen inom utställningsområdet, i synnerhet utefter Nordavenuen, kallad Avenu der Ernährung, hade uti utställningsparkens midt ett helt kvarter upplåtits för hufvudrestaurant, hufvudkafé och mellan dessa en storartad promenadplats, hvars centrum utgjordes af en präktig musikpaviljong.

Detta kvarter kunde inom sitt område på en gång upptaga 5,000 personer. Promenadplatsen, som omgafs af stora trädgrupper och blomsterplanteringar hade, som föruts omnämnts, i sin midt en präktig åttkantig musikpaviljong i hvars hörn höga stänger uppburo, två och två, långa bågar till de i planteringens kant nedsatta båglampsståndare, dessa bågar voro behängda med en massa glödlampor hvilka vid kvällsbelysning voro af en rent af förtrollande verkan. Också gaf denna plats, med sina utmärkta konserter, en omtyckt och flitigt besökt rekreationstillflykt efter de tröttande besöken i utställningshallarne.

Efter hvad jag tror ha mig bekant, är det meningen att en stor del af denna i mycket så intressanta och lärorika utställning skulle bevaras för de närmaste åren, och att en del skulle blifva permanent,

sålunda skulle staden Wiens paviljong och stads-utvidgningsutställningarne fortfara. Äfven landtbruksutställningen jämte stallar och visningsplatser skulle bibehållas.

Ideen att för längre tid kunna få bibehålla och bevara, de ofta med största möda och uppoffringar hopbragta separatutställningarna är utan tvifvel ytterst beaktansvärd, och skulle säkerligen, isynnerhet de nationella utställningarne genom en dylik fortvaro blifva af ovärderligt gagn.

Hos oss har ju varit på tal att efter förra årets jubileumsutställning få Stockholms stads utställningspaviljong ombyggd och på så sätt icke allenast kunna få ett arkitektoniskt mästerverk bevaradt, utan ock få till stånd ett staden värdigt kommunalmuseum, upptagande stadens och stadsförvaltningens historia i planer, modeller och statistiska tabeller m. m., hvilka samlingar borde vara af största gagn icke allenast för Stockholms kommun utan och för hela landet.

Från en Studieresa till Gotland.

Af **Lilly Zickerman.**

Med teckningar af elever vid Tekniska Skolan.

Högre Konstindustriella skolans elever företogo vid pingsttiden innevarande år (1898) under Rektor Adlers speciella ledning, till Gotland en af dessa hvarje år förekommande studieresor, hvilka på ett så nyttigt och angenämt sätt förflytta dessa från skolsalarnas mera bundna studier direkt ut bland en svunnen tids lefvande minnesmärken, hvilkas föredöme på ett än kraftigare sätt imponerar, eggar till arbete och riktar de ungas blick på det allvarsamma och förädlande i det syfte, hvaråt de nu på egen hand skola fortsätta sitt sträfvande.

Allt var på förhand beredt för ett ostördt studium, färder anordnade till de mest sevärda platser, ciceroner anskaffade, hvilka genom sina föredrag gåfvo nytt intresse åt tingen, åt hvad vi sågo af vår egen forntids arkitektur och konst, vårt eget folks lefnadssätt.

Och om några, af våra minnesmärken mana väl Visby ruiner till eftertanke och studier, så mäktigt som de tilltala ett för skönhet öppet sinne. De allmänna dragen af deras historia kände ju de flesta, så mycket man af litteraturen det kan, men mindre bekant var särskildt tillkomsten, tillbyggnaden och användandet af ringmuren.

Föredrag öfver detta ämne hölls af Kapten Olson, som genom egna skarpsinniga studier fått en del uppfattningar deraf, hvilka för dessa hans åhörare voro okända; slutet af hans anförande rörde sig om Visborgs slott, öfver hvilket han visade karta jemte en 1646 öfver Visby stad upprättad sådan.

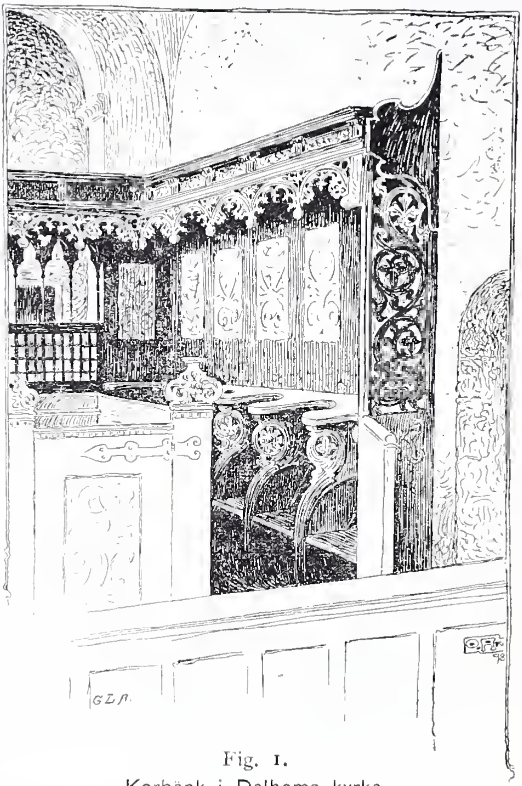

Fig. 1.
Korbänk i Dalhems kyrka.

Sju af landsbygdens kyrkor besöktes, och af de här befintliga skulpterade korbänkar, väggskåp, dörrbeslag etc. togos åtskilliga skisser och fotografier, den förnämsta af dessa var en korbänk i Dalhems kyrka (fig. 1).

Ännu förekomma i de flesta af kyrkorna sniderier å korbänkar och väggskåp, men det förnämsta af dessa träskulpturer är numera förvaradt i fornsalen i Visby. Denna, som upptager ett helt hus vid Strandgatan, består af 5 salar i 3 våningar, och här var det man

af det samlade och ordnade materialet kunde få en föreställning om Visby borgares hem, visserligen icke under dess storhetstid, ty så långt tillbaka kunna vi ej följa dem, men från 1600-talet, deras förhållande till landsbyggden och allmogen o. s. v. Här studerades och skisserades och ett stort antal verkligt goda skisser blef vinsten. Att framställa en kulturbild af Gotlands industri efter här samlade arbeten låter sig näppeligen göra, då det ej är fullt kändt, hvad som är inhemskt eller hvad som från utlandet införts, och måhända var vid denna tid, då handel och välmakt stodo som lägst, ej heller handtverket så blomstrande, som förr, visst är, att Gotlands förbindelse med Tyskland öfver allt gör sig gällande. Här ser man ej en för Gotland sjelfständig och egendomlig stil, här ser

Fig. 2.
Sked i silfver.

man ej prof på allmogens färdighet i slöjd eller smak för prydnad af hem eller person, här ser man så att säga ej allmogen alls, ty de föremål, som af den användts, äro jemförelsevis få och utmärka sig genom sin enkelhet; det är borgarklassen, som här framträder, det är rikedomen, som samlar kring sig, hvad som tilltalade dess skönhetssinne och hvad som behöfdes för dess beqvämlighet; och om Visby under denna tid ej var, hvad det under medeltiden varit, har det dock egt tillräckligt af prakt, för att man måste beklaga, att en tid funnits mellan denna och vår, som så litet förstod att bevara hvad skicklighet och smak i förening åstadkommit. I jemförelse med hvad Visby borde haft att visa, att hopsamla, gifver nämligen Fornsalens samling, hur rikhaltig den än må vara, blott en svag föreställning om den gamla tidens konsthandtverk.

Så t. ex. finnes af konstsmide endast tvenne nycklar med orneradt handtag, äfven dessa mycket enkla, och en portklapp i renässans med ett fogelhufvud samt blad och bandornament.

Af silfver finnas några vackra skedar och prydnadssaker, men för bägare, dryckeskannor, stakar etc. äro tenn och messing det mest använda materialet, dock visa dessa prof på hvad vackrast i den vägen finnes liksom flere stycken sängvärmare, kakelugnsluckor och några för bordets prydande använda föremål.

Möblerna från denna tid äro rikast representerade i skåp, kistor, bord och stolar, 6 af de senare klädda med vackert gyllen-

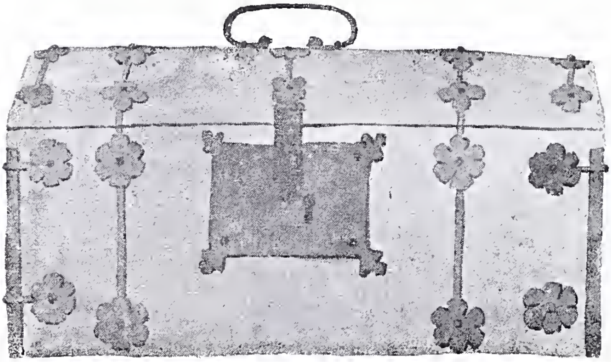

Fig. 3.
Skrin med beslag.

läder. Bland skåpen, som äro talrika, finnas flere af stort värde, men det förnämsta är ett i tvenne afdelningar med pelare och snidenier samt rika inläggningar i mörkare och ljusare träslag. Den äldsta här förvarade kistan bär årtalet 1587 och har på framsidan i relief Judith och Holofernes. En större kista är ännu rikare skulpterad och framställer Ester och Ahasverus, omgifna af en som ram gående tysk inskription och vid sidorna karyatider. För öfrigt äro såväl lock som sidor alldeles släta. Härtill kommer nu en stor mängd större och mindre kistor och skrin, de allra flesta med rika, vackra beslag. En af dem har såväl i hörnen som tvärt öfver gående beslag och hvilar på tvenne tvärslåar, framtill slutande med lejonhufvuden. Ett

litet skrin har smala beslag slutande med stjernformiga blommotiv och gör i sin enkelhet ett särdeles godt intryck (Fig. 3). Af öfriga stilar finnas här blott enstaka föremål och empirestilen saknas helt och hållet.

Samlingen af fajans och lergods är af intresse, den tyska rikast representerad, jemte en del lättare lergods och präktiga gröfre lerkärl, i synnerhet fat. Porslinet är mest från Marieberg och Rörstrand samt engelskt och ostindiskt.

Fig. 4.
Glasfönster.

Fornsalen eger en vacker samling af glasmålningar för boningsrum utförda mellan åren 1683—1712, små fina bitar i figur och ornament. Sådana lära varit ganska vanliga att erhålla som bröllopsgåfva eller vid andra tillfällen och infäldes i midten af fönstret (Fig. 4). En del af dessa har suttit i ett vid södra Kyrkogatan ännu befintligt hus. Af textilsaker finnas 2:ne präktiga kuddar enl. sägnen från Visborgs slott samt en längre flamsk väfnad med upprepadt blomstermönster på svart botten, väfd 1744. Dessa äro till mönster och utförande svenska, men deremot hafva en del märkdukar, synnerligen väl utförda i korsstygn, lika på båda sidor, från 1684 tillika med några andra broderier, af mindre värde, tyska mönster. Hvad klädedrägten angår, finnes en stor mängd af olika plagg,[1] de flesta af mer eller mindre präktiga tyger, randiga eller blommiga. Fyra st. lif, tillhörande fruntimmersdrägten äro synnerligen vackra; de äro rikt broderade på siden med mönster från midten af 1700-talet. Dessutom finnas några lifstycken af tjockt läder och fodrade med skinn samt med ställning af smidt jern. Ett af dessa är enl. uppgift buret af hustru Barbro Lindelius på hennes bröllopsdag 1775. Hvad som under alla tider ansetts som husets stolthet är dess linneskåp och här, framför någon annan plats inom Sverige, i en stad så

nära förbunden med Tyskland borde man väl fått se någon af dessa vackra från Tyskland härstammande drälls- och broderade linnedukar. Af sådana finnas dock ej mer än 3:ne linörngott bevarade, och då

Fig. 5.
Sängvärmare af drifven koppar.

man betraktar detta fina linne, dessa genombrutna bottnar och tjocka snoddbroderier, önskar man sig sannerligen lyckans galoscher för att en gång få se ett linneskåp från Sveriges storhetstid.

I nedre salen finnes äfven en stor mängd till form, sniderier och målningar vackra åkdon, hvilka fullständiga bilden af borgarens lif.

Om allmogen är som sagdt ej mycket att säga. Deras slöjd är enkel, och på deras tallrikar, skålar, fat och dryckeskannor, allt af trä, är den enda orneringen mer eller mindre djupa inskärningar vid svarf-

Fig. 6.
Skrin dekoreradt i färger.

ningen och på de mest utskjutande partierna några tvärsnitt, som bilda fyrkantiga taggar. Deras åkerbruksredskap må vara intressanta i kulturhänseende. Visserligen finnas i fornsalen några enstaka föremål såsom åkedynor, broderade på röd eller svart boy, en linneväf med dukagång samt några skrin och mangelbräden i allmogestil, men efter de iakttagelser, som gjorts vid genomseendet af

samlingarna, vågar man på goda grunder påstå, att, om de ej, öfverförts från fastlandet, de dock ej kunna gälla såsom prof på en slöjd inom Gotland.

Någon nationaldrägt ha Gotländingarne aldrig egt och deras bruddrägt för en 60 år tillbaka bestod af slät svart klädning med spetskrage och manchetter samt med krona och andra prydnader af silkespapper och glasperlor.

Och till sist den kyrkliga afdelningen. Här går man tillbaka till 11—1200-talen och finner lätt, huru rika Gotlands kyrkor varit på skulptur och sniderier den tiden. Från Maria-Kyrkan i Visby

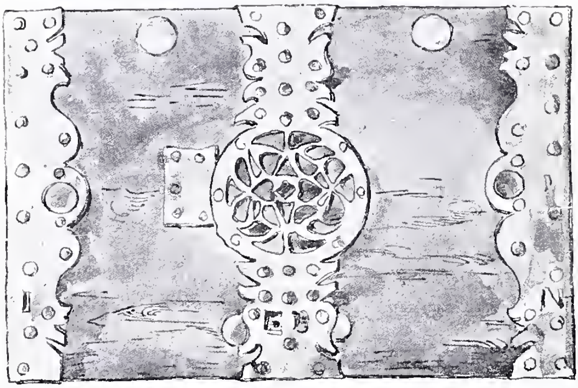

Fig. 7 a.
Kista med beslag.

och från åtskilliga landskyrkor äro här samlade präktiga alster af kyrklig konst, en stor mängd helgon- och madonnabilder, isynnerhet en af de sednare mycket tilltalande genom sitt uttrycksfulla ansikte och drägtens mjuka veck, likaså ett af altarskåpen, från 12—13 talen, med skulpterade figurer, brudstolar, det forna tabernaklet i Mariakyrkan rikt orneradt samt en korbänk, hvars sidostycke med djurfigurer inom en bladslinga väcker uppmärksamhet genom liffullhet i teckning och utförande.

Dopfuntar och dopfat, s. k. handhåfvar, aflatskistor och krucifix, 2:ne af dem från 1100-talet, äro alla värda sitt särskilda studium.

Tvänne skulpterade och med bibelspråk försedda likbårar, den ene kallad »köpmansbåren,» den andre »borgarbåren» lemna äfven en illustration till innevånarnes seder och bruk.

Ett gammalt orgelverk, tillhörigt Norrlanda kyrka, är helt och hållet af trä i form af ett högt, smalt skåp utan dörrar. Det har in- och utvändigt varit måladt med löst kastade klöfverblad i olika färger på hvit botten samt upptill en bred bård i figurer.

Från de i ruiner varande kyrkorna finnas inga föremål med undantag af en marmorbild af S:t Gertrud, visserligen deponerad af Maria kyrka men en gång troligen tillhörig kyrkan, som bar dess namn, och S:t Karins flöjel, som till största delen är af koppar.

På textilsaker ha kyrkorna fullkomlig brist och i fornsalen finnes endast en biskopskåpa af intresse. Den är af gul sammet i granat blommönster och framtill kantad med breda bårder, å hvilka Apostlafigurer i guld och silke äro utförda. Ryggens broderi, i samma sömnad framställer bebådelsen. Den är hvad vi i allmänhet kalla klosterarbete och lik dem, man finner i alla katolska länder. År 1427 lär Mariakyrkan egt 2 gyllene guldbroderade chordrägter, 2 hvita dito af silke, 1 grön dito med bård, 2 hvita dito af lärft och en dito af kläde, 1 blå dito, 1 grön dito, 1 röd dito, 4 chorkåpor, 6 messkjortor med silfverspännen, 7 hyenden och 5 stolshyenden.

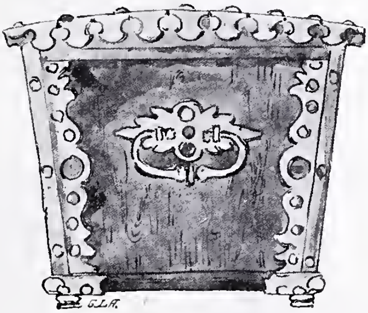

Fig. 7 b.
Kista med beslag.

Gotland har 90 kyrkor, hvars alla fönster varit försedda med glasmålningar, och dock finnes ej mer än ett fåtal rutor deraf i behåll. De blefvo spridda under midten af detta århundrade af en förslagen glasmästare, som öfvertalade bönderna att utbyta dem mot hvita rutor för erhållandet af mera ljus. De målade fönstren fick han för sitt besvär, det hvita glaset fingo de betala. Emellertid äro de, som finnas qvar, utomordentligt vackra prof på medeltidens glasmålningskonst.

Fornsalen inreddes 1879 af föreningen »Gotlands fornvänner», stiftad 1875 och har för sin tillkomst egentligen att tacka intendenten P. A. Säve, efter hvilken en af salarne bär sitt namn. Den har sitt särskilda intresse, deraf att man här kan studera Visbys och Gotlands historia, framställd i dessa af innevånarne begagnade saker. Man följer den från 11—1200-talen genom de kyrkliga föremålen, som visar kyrkans prakt och rikedom under denna tid, man följer den i borgarens hem under 16—1700 talen och slutligen följer man

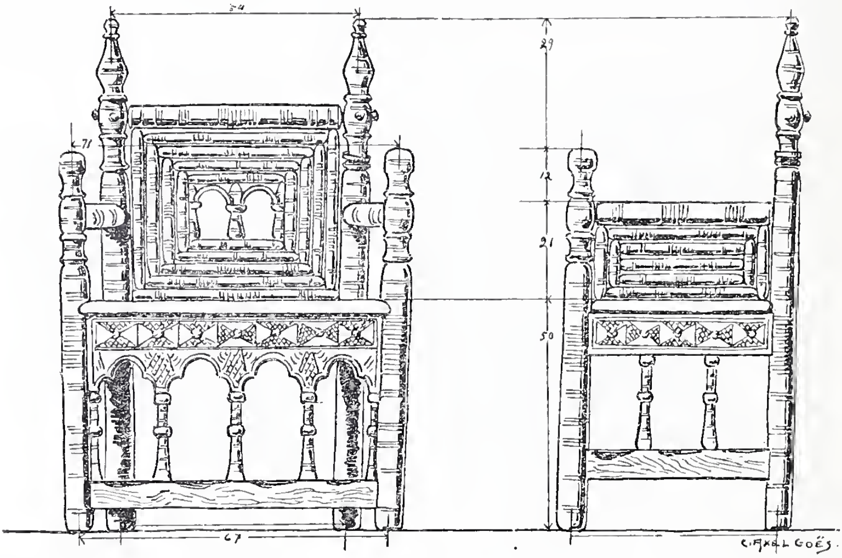

Fig. 8.
Kyrkstol i svarfvadt trä.

dess nedgående från sednare hälften af 1700 talet, ty från denna tid har handtverket liksom intresset, och kanske också förmågan att skaffa sig det bästa af olika tiders konstslöjdföremål upphört.

Det enda från 1600 talet qvarstående hus, som eger intresse i konstindustriellt hänseende är Burmeisterska huset. Öfre våningens stora sal är nemligen der bibehållen i sitt ursprungliga skick. Dess tak och bjelkar äro rikt dekorerade med sling-, frukt- och blom-ornament, inskriptioner, figurer och porträtter, förmodligen af Burmeisterska familjen samt de 4 stånden, riddaren med sin husfru, borgaren och

bonden med sina hustrur och presterskapet, symboliseradt genom Christus och evangelisterna. Dess väggar äro prydda med en bred fris i religiösa motiv äfven med inskriptioner, hvarunder fälten upptagas af blommor, frukter och löfverk med deruti inblandade mennisko- och djurfigurer samt med af kransar inramade små sjöstycken. Förklarande inskriptioner, bibelspråk och ordspråk gå föröfrigt väggarna rundt. En präktig spisel i barock, blyinfattade fönster, af dess nuvarande egare försedda med glasmålningar, samt en präktig dörr komplettera rummets inredning Denna dörrs senaste öden torde här vara på sin plats att omtala, då den har en från tekniska skolan utgången arbetare att tacka för sitt nuvarande utseende. Den bar tills för kort tid sedan en grågul färg och bortlemnades för ommålning. Arbetaren, som fick sig detta arbete anförtrodt, tyckte sig under flere lager färg skönja konturerna af ornament, hvarför han borttvättade färglagren och resultatet blef, att i öfre fältet framstod en matronas ansigte och figur och i nedre ett fruktstycke samt på sidorna lösa blommor. Öfverlemnad åt en med teckning och form obekant hade den måhända för evärdeliga tider fått behålla sitt skyddande omhölje.

Denna sal är utförligt beskrifven i Bergmans skildringar öfver Gotland och af de flesta känd; deremot äro nog få som känna, att i nedre våningen funnits en liknande. Den är nu delad i tvenne rum, men har fordom haft samma storlek som den öfre med liknande spisel och målningar. Dessa, som endast äro delvis blottade, tyckas äfven framställa jagtstycken och på ett ställe framblickar med klara ögon ett fint tecknadt och med känslig pensel måladt vindthundshufvud. Figurer af menniskor och djur samt stora blad och frukter synas på flere ställen fullkomligt tydligt. I Burmeisterska huset är äfven samladt en del silfverbägare, luktdosor och ett klaver, ovanligt vackert, i empirestil, samt åtskilliga andra präktiga saker från Visby.

I gamla ränteriets hus vid Strandgatan finnes en spis i barock, som är den vackraste af de i Visby befintliga; fornsalen har nemligen äfven 2 st., införda från landet, hvaraf den ena bär ett adligt

Jakobs stege — Eleasar och Rebecka vid brunnen. Skaftknappen tresidig; på dess sidor: JOHAN BANER — CATRINA ELISBET VON PFUL 1636 — Banérs och v. Pfuls vapen. Kring skålen ett pålagdt, genombrutet ornament med tre englar, hållande pinoredskapen och tre medaljonger: Syndafallet — Kristus bär sitt kors — Nattvarden, i matt silfver. Stämplar: två gånger ett vapen med två liljeväxter. H. 29. Väger 107 lod.

Gåfva af fältmarsk. Johan Banér och hans maka, som dog detta år (1636).

5. **Kalk,** förgyld; foten rund med sex bucklor; på tre af dem bevingade englahufvuden i pålagdt arbete. Skaftknappen päronformig med tre englahufvuden som föreg. Kring skålen ett genombrutet, pålagdt ornament med tre englahufvuden mellan blommor och bladornament. Stämplar: Augsburgs vapen — G. E. 1600:talet. H. 27.

Förmodligen gåfva af M. G. de la Gardie. Se n:r 17.

6. **Kanna,** cylindrisk, med grepe och lock, prydd med rika graverade ornament och en vapensköld samt inskrift: CLAES . PHILIPSON . HAFFWER . GIFFWIT . THENNA . KANNAN | I TESTAMENTE . TIL . STOCKOLS . STADZ . KYRCKIO . THEN . 1 . MARTIJ . ANNO . CHRISTI . MDXCVII | FÖRBANNET . WARE . THEN . SOM . HENNE . RÖFFWAR . THER . IFRÅ . Stämpel: LII. — H. 29. — 139 lod. Svensk (?). 1500-talets sen. del.

7. **Kanna,** förgyld, cylindrisk, med grepe i form af en qvinnofigur, och lock, hvarpå lammet med korsfanan; kring kannan i groft, drifvet och eiseleradt arbete tre scener ur gamla testamentet: Kopparormen i öknen — Jonas kastas i hafvet — Simson bär bort stadsportarna. Öfver figurscenerna ett ymnighetshorn och mellan dem en omvänd, 5-flikig blomma. Inuti locket en graverad plåt med omskrift: JOHAN BANER — CATRINA ELISBET VON PFUL 1636 och vapen. Stämplar två liljeväxter. H. 39. 180 lod.

8. **Kanna,** helt förgyld; bukig, på rund fot med drifna englahufvuden och bladornament, med grepe i form af en qvinlig figur, snås och lock, hvarå lammet med korsfanan. På buken fyra medaljonger, hvari Kristi dop — Kristus på korset med Mariorna — nattvarden och adliga ätten Fritz's vapen. Mellan medaljongerna stora bladornament. På halsen tre inskrifter: OPTIMA BENEFICIORUM CUSTOS EST IPSA MEMORIA BENEFICIO-

RUM ET PERPETUA GRATIARUM CONFESSIO. CHRYSOSTOM. TOM I HOMIL. 16 — VAS SACRUM ECCLESIÆ MAIORI URBIS HOLMENSIS EX DEFUNCTI NOBILISS. DN LUDOVICI FRITZ OPIBUS DONO DATUM ANNO CHR. 1667 — CONTRA GENERATIONEM QUÆ NOS MISEROS FECIT PROVIDIT DEUS REGENERATIONEM, UNDE NOS A MISERIA LIBERARET. AUGUSTIN. HOMILIO. Stämplar: Krona — NB. H. 54. 304 lod. Svenskt arbete. 1600-talets midt.

Gåfva af sedermera landshöfdingen Ludvig Fritz.

9. **Kanna,** förgyld, med grepe, snås och lock; oval buk med hög hals; å framsidan inom en lagerkrans den korsfäste i graveradt arbete, samt omskrift: STI NICOLAI KIJRCKIA. ANNO 1698. Stämplar; Stockholms och Sveriges vapen — K. H. 35.

10. **Oblatask,** förgyld, aflångt fyrkantig, på fyra lejonfötter. På sidorna i graveradt och punsadt arbete: Kristus tvår lärjungarnes fötter — Judaskyssen — Kristus på oljoberget — Nattvarden. På locket den korsfäste mellan två sörjande qvinnor. Stämpel: vapensköld med två liljeväxter. H. 10. L. 15. 1600-talets förra del. 42 lod.

Gåfva af fältmarskalken Johan Banér och hans maka.

11. **Ljuskrona** med tolf armar, hvardera med två pipor, med stora manchetter. Nederst hänger en gjuten engel, som i venstra handen håller en plåt, å hvars ena sida familjerna De la Gardies och Brahes vapen; å den andra läses: Gud till ära, till åminnelse sig och sin sal. kiära Herre och Man, den Högvälborne Herr Herr Jacob De la Gardie, Grefve till Läcköö, Herre till Hapsal, Dagdöön, Kolka, Kijda, Runsa och Arnöön, Riddare, Sveriges Rikes Råd, Riksmarsk och Generalfältherre, samt Lagman öfver Upland, hafver denna ljuscrona till detta rum förährat den Sal. Högvälborne Grefvinnan Fru Ebba Brahe, bohren Grefve Dotter af Wisingsborg, Grefvinna till Läcköö, Friherrinna till Ekholm, Fru till Runsa, Axholm, Tullgarn, Sundholm, Arnöön och Kägelholm, emedan hon med sin sal. Kiära Herre är här i Kyrkian blefven vigd 1618 den 24 Juni och sedan den sal. Herren här begrafven Anno 1652 den 16 Nov. såsom ock hon sjelf Anno 1674 den 5 Aprilis. Vägde 2496 lod (vid 1882 års reparation).

Inskriften afskrifven ur kyrkans inventarium. Se i öfrigt s. 51.

en dylik bandkonstruktion ser man helt enkelt en rad af hjortar och hundar arrangerade efter hvarann på bandet. Djärfhet tyckes aldrig ha saknats hos dem som ritat mönstren till dessa brokader, troligen är det väfvarena sjelfva, som gjort det.

Den orientaliska samlingen är häpnadsväckande storartad, men dock tycker jag, att hela dess konst är så litet individuel, att för oss Vesterländingar är det af föga intresse att börja djupt studera och kopiera dess alster. Om man sett en del af det, har man sett allt.

Det finnes så oändligt mycket att beskrifva i museet, men i följd af, att jag hellre talar om dagens industri och mitt direkta arbete, slutar jag med denna lilla glimt in bland skatterna. Man kan aldrig tröttna att gå i South Kensingtonmuseet, allting är så vackert ordnadt, sjelfva salarne äro förtjusande med sina gallerier och rika dekorering, dessutom äro alla föremålen riktiga konstskatter, och alltid är det någon sak man upptäcker hvilken man förut ej sett, och när om kvällarne alla de många tusen elektriska lamporna tändas, då är det verkligen, som man lefde i en fésaga, man är ej längre i något museum, man ser ej mer på de utställda föremålen utan tjusas blott af totaleffekten, hvilken är trolsk. Det ena öfverraskande ljus- och skuggperspektivet efter det andra öppnar sig för det tjusta ögat. Ljuset kan ej förmå att tränga in i hvarje litet hörn, och det är kanske just genom striden mellan ljus och skugga, som det då blir något så sagolikt öfver hela museet.

Hvad som hos oss ovilkorligen måste väcka både häpnad och beundran är Englands stora konstindustri (utom den textila handkonsten som står mycket högre här), och man förstår, att den nationen måste vara både stor och rik och ledarne energiska, som på en så pass kort tid har skapat något så stort. Nästan hela industrien har fått en viss konstnärlig prägel öfver sig, naturligtvis återstår ännu ofantligt mycket att göra, men mycket är redan gjordt.

Det är omöjligt för mig att i denna lilla uppsats kunna ge någon djupare allmän inblick i den stora engelska konstindustrien, och jag vill därför tala om ett enda område, för tillfället mitt arbetsområde, nämligen tapetindustrien.

Troligen kan intet land täfla med England (kanske i någon mån Amerika) hvad producerandet af vackra och konstnärliga tapeter angår, och dessa nya moderna tyckas redan hafva utträngt de gamla konventionela.

Den rent praktiska sidan af teckning för tapeter är verkligen ej så mycket att tala om, men jag vill ändå försöka att deråt egna några ord. Första vilkoret för ett lyckadt mönster är, att man har någon idé att uttrycka, det andra att något litet förut veta, huru man skall behandla sitt ämne, först när dessa två betingelser äro färdiga i hufvudet, kan man taga till papper och penna. Först gäller då att uppställa ett visst schema eller uppställning, från hvars hufvudlinier man söker att ej aflägsna sig under den vidare utarbetningen. Särskildt gäller denna regel om tapeter, ty såsom varande fortsättningsmönster fordra de en ganska stark konstruktion. Smakolikheten är här ganska stor i Sverige och England. Jag tror, att allmänheten här kan tåla att se en enkel och tydlig komposition, men det kan

ej den stora obildade massan i England fördraga, de måste hafva blommor, blommor, ju mer löst fogade tillsammans dess bättre. Derför ser man hos en del mönsterritare där, hvilka måste rätta sig efter fabrikanternas vilja, dessa igen efter publikens smak, huru de så snillrikt som möjligt söka att dölja schemat under blommor och blad. I William Morris' tapeter t. ex., fastän han troligen ej tänkte på att rätta sig efter publikens smak, ser man sällan först sjelfva konstruktionen, men det är alltid intressant att försöka utforska den, ty i och med detsamma förstår man, huru snillrikt det hela är sammanväfdt. Kanske just derför Morris tapeter äro de pupuläraste i England. Men när mindre begåfvade ornamentörer än Morris, ängsligt söka att ha' så litet härskande linier som möjligt, blir det hela vanligen något slappt.

Ytan, på hvilket man har att teckna sitt mönster är i England vanligen 21 tum×21 tum. För min egen del använder jag sällan hela ytan, utan nöjer mig med $10^1/_2$×21. Om man använder hela ytan, kan man i stället för att låta det fortsättas tvärs öfver, fortsätta det på midten blott på sidorna förstås. Genom de dragna diagonalerna, inom hvilka mönstret ritas, får man en skenbar vidd af 42 tum i stället för 21. Tryckningen är naturligtvis ändå blott 21×21. Innan man kommit under fund med detta, är det ganska krångligt, men med vana går det, men krångligare och arbetsammare, än att på vanligt vis låta mönstret fortsättas, är det naturligtvis, För min egen del anser jag ej fördelen med detta förfaringssätt vara så synnerligen stor, men fabrikanter i allmänhet äro högst förtjusta att få sådana mönster. Fördelen är, att det blir skenbart större omväxling i mönstret genom det, att det är 42 tum mellan hvarje upprepning i stället för 21 tum. Täckfärg är den färg man bör använda i koloreringen, dels derför, att man då ej lätt får för fina linier, dels att man med täckfärg mer får den tryckta effekten än med någon annan färg. Dessutom bör man bjuda till att göra sitt förslag så trycklikt som möjligt och försöka att undvika konstnärliga nyanseringar, hvilka ej kunna återgifvas i tapettryck; om detta ej iakttages, blir man nog litet öfverraskad att se olikheten mellan orginalet och reproduceringen.

Det finnes två olika sätt att trycka, nämligen med handpress (block) eller med maskin eller valsar. De maskintryckta tapeterna ha på sista åren lämnat mycket goda resultat i England. Jag vet, att det äfven för mycket vana och uppöfvade ögon kan vara svårt att se, om det är maskin- eller handtryckta tapeter. Hvarje färg tryckes alltid för sig, så att om det t. ex. är 5 färger i mönstret göres 5 olika block eller valsar, detta, såsom jag tror, i motsats till i Sverige. (Under ett besök hos firman Kåberg, upplyste mig nemligen Direktören där, att de trycka tapeter med ända till 29 eller 30 färger, alla på en gång. På samma gång blef jag äfven upplyst om, att ingen svensk kunde rita ett tapetmönster, utan alla mönster måste tagas från Tyskland eller Frankrike).

De konstnärer, hvilka äro mest kända inom ornamentikens område och som gifvit mycket till tapetkonsten äro: William Morris, Walter Crane, Arthur Silver, C. F. A. Voysey, Lewis Day m. fl. Dessa äro representanter för hvar och en sin riktning inom ornamentiken, alla dessa hafva skapat något individuelt och sjelfständigt, men hvar och en har en liten här af imitatörer

efter sig. Särskildt är Voysey begåfvad med dylika, och dock är han den som minst borde imiteras af någon, derför att han är så otroligt originell i sin ornamentik.

Ovilkorligen tycker jag att hans konst är mer fantastisk och egendomlig än riktigt vacker, dock har han gjort tapeter af öfverraskande dekorativ verkan. I de rum där hans tapeter äro vill man gerna se äfven af honom komponerade möbler, så att något helt och personligt är hans konst verkligen. Man har svårt att tänka sig taflor på hans tapeter. Uppmärksamheten fängslas med detsamma af sjelfva tapeten, detta är just en motsats till William Morris' tapeter, hvilka man ej märker först, när man kommer in i rummet, men om man af lugnheten och den harmoniska verkan af väggen frestas att närmare se på tapeten, blir man frapperad af skönheten i kompositionen samt af den fina, mjuka stiliseringen af så väl växter som djur. Hans tapeter äro vanligen hållna i dämpade, harmoniska färger. Morris synes först och främst ha' tänkt, att tapet är tapet, hvarken något mer eller mindre och lämpat både komposition och färg efter detta ändamål. Man kan i allmänhet taget ej kalla hans tapeter enkla, kompositionen är vanligen ganska sammanväfd, men genom ett närmare studium måste man stanna, häpna och beundra hans fantasi och hans kompositionsförmåga liksom hans stora originalitet. Som naturligt är tryckas alla W. Morris' tapeter på Merton Abbey, samt endast med handpress, liksom allting där göres för hand, men i följd deraf blifva de rätt dyrbara.

Walter Crane är en af de hos oss mera kända engelska konstnärer, dels genom sin utställning, dels genom att en del af hans böcker och tapeter finnes i handeln här. Jag har hört en framstående engelsk konstnär säga, att han anser Walter Cranes tapeter för de vackraste som finnes; för min egen del har jag svårt att afgöra, hvilken är vackrast, men jag förvånas ej det ringaste öfver hans mening. Walter Cranes tapeter äro verkligen så älskvärdt fina, en sådan frihet råder i kompositionen, att man riktigt ser, att han ej tyckes haft några svårigheter att öfvervinna. Problemet att använda figur i fortsättningsmönster, har han löst på ett lysande sätt, hvilket hvar och en sjelf kan öfvertyga sig om, efter som de finnas i handeln här och dessutom äro förvånande billiga, billigare t. o. m. än det vanliga gamla banala skräpet. Man har rikt tillfälle att i den mycket spridda tidskriften »The Studio» se prof på både Voyseys, Walter Cranes samt Artur Silvers tapeter. Där kan man se Voyseys mest originella mönster, men som ändå så mycket förminskade och utan färger se helt spaka ut. Lewis Day är vetenskapsmannen inom ornamentiken, han håller populära föreläsningar om lagarna för dekorering, han skrifver vetenskapliga böcker om stilisering etc., samt ordnar och systematiserar hela den moderna ornamentiken. Sjelf ritar han, om man så må säga, äfven lärdt samt tycker alltid om att på samma gång finna problem för det stora nöjet att få lösa dem. Lewis Days mönster äro alltid vackra, och det är ju hufvudsaken, samt utmärka sig alltid för en viss stilfullhet, men de sakna enligt mitt tycke fantasi, han har dock gjort sin betydliga insats i Englands konstindustri just genom sin lärande och systematiserande förmåga, han är också allmänt värderad af både publik och fackmän. Såväl hans, som W. Cranes och Voyseys

tapeter tryckas hos Messrs Jeffrey and Company; de tryckas såväl med maskin-som med handpressar.

Artur Silver, hvars unga lif och konstnärsbana nyligen, helt plötsligt afbröts af döden, lämnar en hel ornamentskörd efter sig. Hans friser och tapeter äro originella och vackra, samt allmänt omtyckta. I sina tapetfriser har han vanligen figurer, dansande nymfer ibland tillsammans med vackert och nytt stiliserade akantusblad. Utom tapetindustrien fins det så många andra högt uppdrifna industrier i England, som det är omöjligt för en ornamentör att gå likgiltigt förbi, och som jag derför så mycket som tiden tillåtit studerat, men som här naturligtvis är omöjligt att närmare skildra. England är ju också glasmålningens förlofvade land. Inom det området lyser Henry Holidays namn, han har gjort kartonger till en hel del kyrkor både i England och Amerika. Brokader, mattor, kretoner etc. spela en stor rol i konstindustrien, på dessa områden ha' de hunnit lika långt som i tapetfabrikationen.

Det är intressant att se, hvilken fart bokbindning har tagit där, det ingår nu som undervisningsämne i många »shools of arts» samt tyckes ha' blifvit ett nytt verksamhetsfält för »ladies».

Hvarest man har rikt tillfälle att studera konstindustrien är på utställningarna af the Arts and Crafts society, där finnas alla grenar representerade. Där ser man, huru högt möbel- och metallindustrien stå i England. Utställningen af smycken väckte särskildt min förvåning, både genom sin nyhet och sin skönhet.

»Tiles», fyrkantiga porslinsplattor, hvilka användes till de öppna spisarnas dekorering samt utanför fönstren, som ett slags blomhållare, ser man där ytterst dekorativa. Mest dekoratift framträda de, när de äro modellerade med låg relief samt ytterst litet färg är använd.

En sak, hvilket man ej bör försumma, när man är i London, är att göra långvariga och många besök hos Libertys, där ser man både Österns och Vesterns konstindustriela skatter, allt arrangeradt på det charmantaste vis, dessutom blir man där bemött med en ovanlig artighet, de tyckas aldrig tröttna att draga fram allt möjligt af alla slag blott för det stora nöjet att få visa.

Och härmed får jag sluta denna lilla skiss öfver mina studier och mitt arbete i England, dit det dock är min mening att åter resa, för att under ännu ett år söka att vidare utbilda mig och komma in i andra industrigrenar. Det faller sig ganska naturligt, att när man kommit in riktigt i en industri och förstår den, man gerna sedan försöker sig på andra områden. Glasmålningen har alltid legat mig om hjärtat, men ännu har jag ej haft tillfälle att praktiskt studera den i England, dessutom ligga ritningar till mattor, tyger, »tiles», bokpärmar etc. mig mycket nära. Många gånger kan man ju använda samma mönster till såväl tyger som tapeter. Jag har t. ex. sett Voyseys mönster användas icke blott till tapeter utan äfven till cretoner, ylleväfnader och brokadväfnader. Där såg jag hvilket stort inflytande materialet spelar, ty det var en helt och hållet olika effekt i hvarje material.

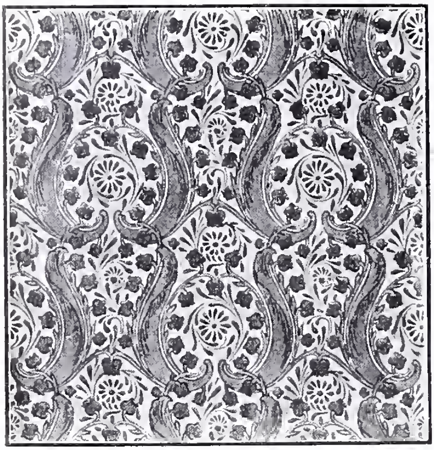

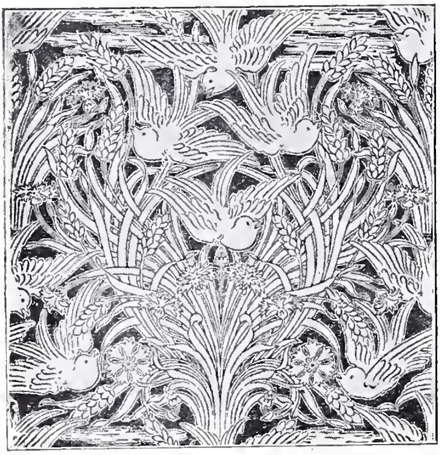

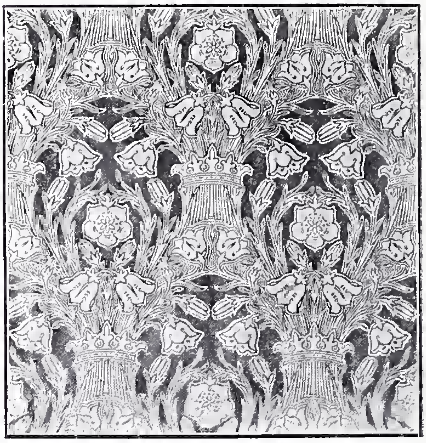

Tapetmönster komponerade af Clara Hahr, utförda af A. Sanderson & Son, Chiswich.

36) Bokbindaren **Arvid Hedbergs** reseberättelse.

Bokbinderiet i Sverige har på sista årtiondet alltmer utvecklat sig efter de franska idéerna, och då jag för två år sedan blef innehafvare utaf ett Kommers-Kollegii reseunderstöd, beslöt jag genast att styra min kosa till Paris för att om möjligt få anställning hos någon af de verldsberömda bokbinderifirmor, som der utöfva sin verksamhet.

Under min vistelse derstädes har jag haft anställning i följande firmor: Cohn (etuie och portföljmakare), Ch. de Haas (bokbindare för Bibliothèque Nationale), Ch. Fermery (handförgyllare) samt hos Michel Engel (Frankrikes största bokbinderifirma).

Jag vill, innan jag gifver mig in på sjelfva yrkesbeskrifningen, försöka att gifva en liten inblick uti arbetsförhållandena.

Som litet hvar nog känner till, hafva fransmännen — isynnerhet den arbetande klassen — ett stort hat mot utländingen, och den till Paris kommande arbetaren får nog veta, hvad det vill säga att inte vara fransman och är det fullkomligt säkert att de arbetare, (i bokbinderi m. fl. yrken), som inte ega någon kännedom om franska språket, böra ej begifva sig till Paris för att studera, ty det är oftast en alldeles förspilld möda. Den franske mästaren låter vanligtvis sina arbetare skaffa honom de nya arbetare, han möjligtvis behöfver, och rekommenderar fransmannen då naturligtvis först och främst egna landsmän; skulle valet falla på en utländing, så är denne alltid något så när hemmastadd i franska språket.

Huru mycket klaga ej de svenske arbetarne (inom bokbinderiet ej minst) öfver arbetsförhållandena i vårt kära fosterland, öfver den lilla arbetsförtjensten m. m., dervid de alltid som stöd för sina påståenden anföra, huru mycket deras yrkesbröder i utlandet förtjena, huru kort arbetstid m. fl. goda saker arbetaren der åtnjuter.

Arbetarne i utlandet hafva en god ställning! — Jag tänkte det också, när jag 1895 reste från Stockholm för att öfver Göteborg—Antwerpen resa till Paris, men huru besviken blef jag ej, när jag en gång lärt känna deras ställning.

Arbetstiden är densamma som i Sverige eller 10 timmar, fördelade sålunda: från kl. 7 f. m. till kl. 6 e. m. under sommarmånaderna samt från 8 f. m. till 7 e. m. under vintermånaderna. Något annat uppehåll än frukosttimman från kl. 12—1 göres ej under denna tid.

Enligt lag förbjudes mästaren att låta arbetet fortgå mer än 12 timmar om dygnet och vid öfverträdelse utaf denna lagparagraf straffas så väl arbetaren som mästaren med böter; dock kan — på särskild ansökan — tillåtelse erhållas att med 1 eller 2 timmar öfverskrida 12 timmars arbetsdag.

Den franske arbetaren får ej, som den svenska, vissa procents påökning för s. k. öfvertid, utan beräknas aflöningen *alltid lika* vid hvilken tid på dygnet det än är. En ordinär bokbinderiarbetare förtjenar öfver hufvud taget i Paris, omkring 5 francs om dagen, på hvilken summa individen ej utan försakelse kan existera, derför är också hans ekonomiska ställning inte afundsvärd, men oaktadt allt detta besitter den franske

arbetaren en märkvärdig smak i utförandet af sitt arbete och bestridas kan ej, att han i de flesta fall arbetar väl och omsorgsfullt.

För att gifva en kort skildring af de erfarenheter i mitt yrke jag i Paris vunnit, dels med hänsyn till bindningen, dels till förgyllningen eller dekoreringen af boken, börjar jag med:

Bindningen af boken.

Le corps d'ouvrage eller första behandlingen af boken från och med *La Plaçure* (utputsningen) till och med *La Rognure* (skärningen).

Utputsningen, slagningen och *insågningen* tillgår på samma sätt som i Sverige, men vid *iordninggörandet till häftning* finnes ett par små olikheter, så t. ex. vikes ej en fals på försättspapperet, utan man inklistrar i stället å första och sista arket två dubbla, hvita blad. Denna klistring sker dock först sedan dessa 2 ark blifvit särskildt sydda i ryggen, denna synad gifver arket tillräcklig styrka att uppbära det färgade försättspapperet, som insättes först när boken i allt öfrigt är färdig.

Vid *häftningen* af boken börjas alltid med 1:sta arket (ej med det *sista* såsom fallet är hos oss). Litet hvar känner nog till, huru sned en bok vanligtvis, efter en tids begagnande, blifver. Just denna olägenhet afhjelpes genom att börja häftningen från första arket, ty bokens främre ark erhålla derigenom större motståndskraft.

En särskild sort af häftning är häftningen på upphöjda bind (*couture sur nerfs*). I Sverige vill man, att boken skall falla upp väl, emedan den skall läsas. I Frankrike deremot fästes större afseende vid att boken är bra bunden och att den har en behaglig form; om boken öppnar sig väl eller ej är en bisak. Nyss omtalade häftning på upphöjda bind omöjliggör ett fullständigt öppnande af boken och användes derför denna häftning hufvudsakligast för lyxband; meningen är då den, att ryggen skall vara så solid att den ej kan på något sätt bändas upp, ty det skulle ju förstöra det rika arbete, som förgyllaren och artisten behöft månader för att verkställa.

En annan fördel med denna häftning är att ryggen alltid bibehåller sin rundning och ej, som annars är fallet, blifver alldeles flat eller också snedvriden efter en tids begagnande. Häftning å upphöjda bind verkställes på följande sätt:

Boken stötes noga jemn i öfverkant och i ryggen, hvarpå den sättes i en press liksom vid vanlig insågning, sedan märker man endast (med en blyertspenna) der man vill att bindena skola löpa (*någon insågning får ej ske*), sedan börjar sjelfva häftningen, som skiljer sig från den vanliga derigenom att häfttråden löper *rundt bindet.* Från häftningen öfvergår boken till det egentliga s. k. *corps d'ouvrage.* Första behandlingen i denna procedur är naturligtvis limningen, sedan rundas boken och derefter påsättes permarna *innan* boken blifvit skuren.

Vid fastsättningen af permen går man till väga på följande sätt: först skafves segelgarnet upp, hvarpå det tillspetsas medels litet klister, sedan slås med en vanlig syl två hål på permen, midt för bindet, ungefär

1 centimeter från falsen, det genom klistertillsättningen hårdnade segelgarnet trädes nu genom dessa två hål, derefter tilldrages segelgarnet väl och hålen tillplattas medels hammaren; detta senare bör dock ej ske innan spetsen af segelgarnet blifvit inklistrad och väl utbredd på permen. Boken rundas ånyo, hvarpå man påklistrar eller pålimmar väf å ryggen; när denna klistring hunnit torka öfvergår boken till:

La Rogneur eller skärningen.

Det synes utan tvifvel för den som är van vid svenska förhållanden något egendomligt, att boken kan skäras sedan permarne blifvit påsatta. Saken är dock i sig sjelf helt enkel, på samma gång som den är mycket praktisk. Permen kan nämligen dragas tillbaka från öfver- eller underkant (emedan bindsegelgarnet har blifvit genomstucket 1 centimeter från falsen). Genom att skjuta permen tillbaka lemnas således en för skärning tillräcklig marginal både i öfver- och underkant. Man *skär alltid boken först för ändarna.* Skärningen framtill är svårare att utföra.

Man märker ut formeringens storlek (hvilken *ej* bör vara *större framtill än för ändarna*), sedan placeras en spalt vid båda sidor af boken så att spalten vid framsidan ligger i jemnbredd med skärningsmärket, baksidans spalt deremot måste öfverstiga märket för att derigenom kunna tjena som motlägg för knifven eller spetsen på hyfveln (*all* omsorgsfull skärning sker medels hyfvel och endast vid partiarbeten användas maskiner, särskildt konstruerade för skärning, enligt samma regler som för skärning med hyfvel), sedan tager man ett säkert tag om dessa två spalter och vrickar bokens runda framsnitt tillbaka, så att den blifver fullkomligt grad; man fasthåller boken i denna ställning och klämmer in den i skärpressen, så att den spalt, som ligger vid kanten utaf förut satta formeringsmärke, kommer i nivå med skärbalken, derpå försiggår skärningen på vanligt sätt. En stor fördel med denna skärning är, att man kan få framsnitten mer eller mindre rund utan att behöfva taga hänsyn till ryggens rundning samt dessutom att s. k. skott i framsnitten aldrig kunna förekomma.

Från »*la Rogneur*» öfverlemnas boken till »*Le doreur sur tranches*» eller snittmakaren, hvilken behandlar boken ungefär på samma sätt som vi. Snittmakaren levererar boken till

La couvrure eller lädergörningen.

Lädergörningen är den del af yrket, som näst förgyllningen anses svårast och detta med rätta, ty en hvar inom yrket känner nog till, hur svår den franska maroquinen är att behandla.

Skinnet skärpes medels breda skärpknifvar. På sista tiden har man till och med börjat använda vanliga hyfveljern, hvilka, sedan de blifvit tunnt slipade, äro utmärkta redskap. För att med fördel kunna betjena sig af den franska skärpknifven måste man stöta den mot skinnet. För tillklämning af bindet användes en derför särdeles lämplig tång. Det åligger äfven lädergöraren att sy det s. k. kapitälbandet.

Lädergöraren öfverlemnar boken till:

La finissure eller afslutningen.

Finisseurens eller afslutarens arbete är:

1) Hörnpåsättning; 2) Öfverdragningen eller limningen af papperet å sidan samt 3) Insättningen af försätts.

Af dessa tre är det endast insättningen af försätts som nämnvärdt skiljer sig från den svenska arbetsmetoden.

I Sverige inhäftas försätset, men i Frankrike pålimmas detta, när boken i allt öfrigt är färdig. Hela försätspapperet är *en* bit och fastsättes först, med lim, å permen, i falsen och ungefär 1 centimeter ut på det hvita pappersark, som blifvit insatt före häftningen. När papperet torkat i falsen smörjer man an det resterande utaf nyss omtalade hvita pappersark, med tunnt klister; boken slutes derpå och klämmes till ett ögonblick, hvarefter den uttages och förses med ett par torra pressplåtar, slutes ånyo och lägges under en tyngd tills den är torr; sedan kringskäres boken medels en vanlig spets och är färdig för leverans.

Dekoreringen af boken.

Hvilket rikt lottadt land är ej Frankrike när fråga blir att studera dekorering af hvad än det vara må. Hvilka utmärkta skolor och muséer, som alla få afgiftsfritt besökas ej blott af fransmännen, utan äfven af de främlingar som vistas i Paris för att inhemta idéer i denna konstens stad. Så hafva vi t. ex. L'Ecole des arts decoratifs, hvarest alla de nu verldsberömda franska bokbindarne fått lära sig uppöfva sin medfödda smak för det sköna.

Under de två års tid som jag vistats i Paris, har jag lyckats få deltaga uti L'Ecole des arts decoratifs teckningskurser och dervid lärt mig inse, af hur stor vigt teckningen är för den framåtsträfvande handtverkaren.

Eleven (vid l'Ecole des arts decoratifs) får från början rita efter figur och gips, så att han hastigt lär sig att med ögat uppfatta det föremål, som han med pennan vill afteckna på papperet. När han hunnit få någorlunda kunskaper uti ritning, kan han vinna inträde i »*Application de la peinture*» etc. Der får eleven till uppgift att utföra dekoreringen af t. ex. en bok, en tapet eller dylika industriella föremål; eleven får då sjelf utfundera sina motiv, dock måste han hålla sig till dylika, tagna från växtriket och dervid iakttaga att allting, vid teckningens afslutande, verkar platt. (Detta beroende deraf att fransmännen vilja bilda en ny stil, karakteriserande slutet af 19:de seklet).

De flesta utaf de elever, som följa aftonkursen vid *L'Ecole des arts decoratifs* äro anstälda i handtverk; följden deraf blir, att arbetaren lär sig älska arbetet och ej betraktar det som ett slags slafveri, hvilket han i följd af brödbehof måste underkasta sig.

Frankrike har sedan århundraden stått i spetsen för konstindustrien och kommer säkerligen att ännu länge bibehålla sin framstående plats, åtminstone tills intresset i de andra länderna blifvit tillräckligt väckt för arbetarens utbildning genom kostnadsfria och praktiska teckningskurser samt

fackskolor, dirigerade af dugliga lärare. I Paris har Mästareföreningen tagit ledningen af fackskolan för bokbinderi och handförgyllning och följes afgiftsfritt dessa kurser af ett par hundratal arbetare och lärlingar. Kostnaderna bestridas dels af Association Philotechnique (en förening, som har till uppgift: uppmuntring af konst m. m.), dels af staten och mästareföreningen.

Konstbokbinderiet i vårt land har nu börjat vinna terräng, tack vare flere framstående konstnärers intresse derför. Beklagligt är dock, att blott ett fåtal äro i stånd att på ett tillfredsställande sätt utföra artistens idéer, så att boken, när den en gång är afslutad, eger konstvärde. Hela felet ligger uti bristen på en fackskola, ty många finnas som skulle hinna långt, om de blott från början finge rätt ledning.

Förgyllningskonsten, den svåraste af bokbinderiets specialitéer, står i Frankrike mycket högt. För att en förgyllare skall kunna anses för en god arbetare fordras i Paris ej blott, att han skall vara i stånd till att trycka sin stämpel så att den å boken får en rik glans, utan måste han äfven ega god kännedom i teckning och stil-lära, så att han ej vid sammansättningen af sina stämplar hopblandar olika stilmotiv. I förut omtalade fackskolor och teckningskurser lägges sjelfva grunden till den franske förgyllarens arbetsskicklighet.

Vid dekoreringen af bokbandet har förgyllningen i förening med lädermosaiken fått hedersrummet och verkan af denna förening är i sanning vacker.

Fransmännen utföra lädermosaiken på följande sätt:

Teckningen lägges på boken, hvarefter konturerna aftryckas å permen. Skinnets yta borttages nu å de ställen inläggningen skall ega rum, sedan tillskäres det för inläggningen ämnade skinnet, som först blifvit skärpt så att det kommer att uppfylla den fördjupning, som uppstått genom ytans borttagande. Sedan man lagt in de tillskurna bitarne, kontureras ornamenten med guldlinier eller också endast med blindpressning. Den tyska metoden för mosaikens utförande är att lägga alla de olikfärgade skinnen på hvarandra, hvarefter de *genomskäras,* och sedan lägger man in det skinn man önskar i stället för den ur grund-skinnet borttagna delen. Detta förfaringssätt har till följd att, när skinnet krymper tillsamman, så uppstår mellan de olikfärgade skinnen en tom öppning. Detta behöfver man ej vid användandet af den franska metoden frukta, ty då är endast grundskinnets *yta* borttagen och skinnet har efter mosaikens utförande samma styrka som före densamma.

Bokanmälningar.

Konstsamlingarna å de Svenska kungliga slotten, — afbildningar af de värdefullare konstföremålen, med text af *D:r John Böttiger,* Intendent för H. M. Konungens konstsamlingar, *Stockholm 1897—99.* (Förlag och ljustryck af Warner Silfversparres nya grafiska aktiebolag). Tryckt i 200 numrerade exemplar.

Det monumentala praktverket öfver svenska statens tapeter har knappt hunnit bringas till slut, förr än D:r Böttiger framträder med ett nytt praktverk, till sin anläggning storartadt som det förra, till sitt innehåll af måhända ännu allmännare intresse.

Det arbete, hvars titel läses härofvan, torde redan sedan länge af författaren varit planlagdt. Såsom vårdare af konungens konstsamlingar har han dagligen haft för sina ögon de rika alster af gamla tiders konst och konstindustri, hvilka fylla våningarna på Stockholms slott och de kungliga lustslotten. Bland detta hopade material för undersökning och studier måste den intresserade forskaren känt en ständig eggelse att fördjupa sig i dess vetenskapliga bearbetning. Men så rikt och vexlande som detta material är, måste dess grundliga bearbetning blifva ett arbete icke för en utan för många forskare.

De tre präktiga volymerna om svenska statens tapeter ha burit ett eklatant vittnesbörd om D:r Böttigers forskarenit och intresse, och ha tillförsäkrat honom en auktoritet af första rang på detta område. Det skall derför vara af stort intresse att se D:r Böttiger till lika speciel och grundlig behandling upptaga någon annan gren af konstindustrien. Detta synes emellertid icke i ifrågavarande arbete vara hans syfte. I den till H. M. Konungen ställda tillegnan, som inleder verket, nämner författaren, hurusom en illustrerad, beskrifvande förteckning öfver slottens konst- och konstslöjdsamlingar, är i hög grad af nöden, »då bland dem finnas konstverk af högt värde, som i händelse af förstöring aldrig kunna ersättas, och hvilka det derför ur konsthistorisk synpunkt är en pligt att vårda — en pligt så mycket svårare att fylla, som de inom ett slotts rörliga lif, svårligen kunna åtnjuta samma skydd som inom ett museums lugna murar.»

En dylik förteckning måste ju, äfven om icke hvarje föremål afbildas, bli ett voluminöst arbete, och ju större dess vidlyftighet, dess högre dess värde.

I förordet yttras ej, huru många häften verket är ämnadt att omfatta — det skall innehålla afbildningar af föremål tillhörande såväl konstens som konstindustriens områden — taflor, skulpturer, ädla och oädla metallarbeten, porslin, fajans, glas, möbler, väfnader (utom tapeter) etc. De redan utkomna häftena visa emellertid, att verket är anlagdt efter stora mått, och att det rika materialet äfven illustrativt får en grundlig belysning.

Måhända skulle arbetet vinna på, om det uteslutande egnats åt konstindustriens alster, och de i slottens samlingar, befintliga taflor, skulpturer m. m. ej kommit med, men äfven som det är, synes det konstindustriela få det största utrymmet sig tillmätt. Då detta för slöjdföreningens medlemmar eger det största direkta intresset, må det i alla händelser vara om det kapitlet som här kan komma i frågan att talas.

Hvarje häfte innehåller ej mindre än tjugofem planscher, och de tre utkomna häftena gifva sålunda redan ett ganska rikt urval af de representativa föremålen ur de dyrbara samlingarna.

Möbelkonsten representeras af ett antal praktpjeser uteslutande från 1700-talet, konsolbord, i »regencens» eller »rococons» helt förgylda, rikt skulpterade former, särskildt intressanta såsom arbeten af svenska — om ock till namnet okända konsthandtverkare. Från samma århundrades slut möter oss en hel rad byråer, sekretärer, skrifbord m. m. i de för tiden karaktäristiska formerna med dekorering af marketeri och bronsbeslag; präktiga typer af denna nobla, eleganta stil, som äfven hos oss hade så många förträfflige utöfvare. Anders Lundelius, Gottlieb Iverson, Christian Linning äro signaturer som återfinnas på flere af dessa snickeriets mästerstycken, men oftare än något annat och alltid på de yppersta praktpjeserna möter oss namnet Georg Haupt, den konsthandtverkare, som framför alla representerar den stil hvars svenska utveckling fått namnet den Gustavianska, och hvilken såsom »ebeniste du Roy», — den benämning hvarmed han gerna stoltserar — hade så stora tillfällen att arbeta i denna eleganta stil.

Bland de bronsföremål som äro afbildade i dessa häften och som alla tillhöra 1700-talet, äro de magnifika »chenets» i eiselerad och förgyld brons hvilka torde kunna tillskrifvas Gouthiere de allra yppersta; i dessa pjesers dekoration ingår snart sagdt hvarje ornamentsmotiv som Louis XVI-stilen egde, och de äro sålunda i högsta grad typer man skulle kunna säga kompendier af denna stil.

Ej mindre än sexton afbildningar af bronsur förekomma i de tre nu utgifna häfterna, ett för rococon och den Gustavianska stilen representativt urval af den stora mängd dylika ur som pryda de kungliga rummen.

Bland föremål af ädla metaller märkes först den dyrbara dopfunt i silfver, som förvaras i lifrustkammaren, ett praktstycke af fransk guldsmedskonst från 1600-talets slut.

De keramiska samlingarna å de kungliga slotten, äro icke de minst rikhaltiga och kunna uppvisa dyrbarheter af hög rang af så väl asiatisk som gammal europeisk tillverkning. De utkomna häftena innehålla äfven

afbildningar af några dylika pjeser, en terrin tillhörande den bekanta Gripsholmsservisen, orientaliska vaser prydda med det svenska vapnet och ännu några af de sällsyntaste numren i samlingarna.

Redan det här refererade af det rika innehållet torde ådagalägga, att detta verk är af ett alldeles särskildt intresse för dem som praktiskt eller teoretiskt sysselsätta sig med konstslöjd. Myckenheten af konstslöjdföremål från olika perioder och stilar, alla af mönstergill beskaffenhet hvar i sin art, skall blifva ett ypperligt studiematerial för mönsterritaren och konsthandtverkaren. För den teoretiska fackmannen, och den allmänt konstintresserade skola de mångfaldigt vexlande typerna, de talrika historiska data eller upplysningar i öfrigt göra verket ej blott till en utmärkt uppslagsbok utan till en källskrift af ojemförligt värde. Ett praktverk är det både i anledning af de synnerligen väl lyckade ljustrycken, den ståtliga typografiska utstyrseln, och ej minst i anledning af det förträffliga papperet så olika det vanliga glansiga »kritpapper» som eljes plägar med sin simpelhet skämma bort hvarje modernt praktverk. *E. G. F.*

Die Baukunst herausgegeben von R. Bornemann & R. Graul, Berlin und Stuttgart, Verlag von W. Spemann 1897—98, 4:o. (Utkommer i tvångsfria häften, hvarje utgörande en monografi med text och omkring 7—8 planscher, till ett pris af 3 tyska mark.)

H. 1. ***Luthmer, Ferdinand,*** Das Deutsche Wohnhaus der Renaissance.
„ 2. ***Neuwirth, Joseph,*** Der Dom zu Prag.
„ 3. ***Franz-Pascha,*** Die Grab-Moschee des Sultans Kait-Bai.
„ 4. ***Holtzinger, Heinrich,*** Altchristliche Basiliken in Rom und Ravenna.
„ 5. ***Haupt, Albrecht,*** Portugiesische Frührenaissance.
„ 6. ***Pauli, Gustav,*** Das Rathaus in Bremen.
„ 7. ***Renard, Edmund,*** Die Schlösser zu Würzburg und Bruchsal.
„ 8. ***Schumann, Paul,*** Der Dom zu Pisa.
„ 9. ***Schaefer, K.,*** Die Kathedrale von Reims.

Ett synnerligen förtjenstfullt verk. För ett mycket moderat pris erhåller läsaren här en samling monografier, hvilka utmärka sig genom förträffliga illustrationer, såväl planscher som textfigurer samt en vårdad text. Häftenas typografiska utstyrsel är derjemte den bästa. Då man minnes, huru populära böcker förr i tiden sågo ut, dåligt tryck och papper och ännu sämre bilder, måste man verkligen känna stor tacksamhet för allt hvad som med nutidens utmärkta reproduktionssätt kan åstadkommas för att gifva den stora allmänheten goda arbeten. Ett annat exempel härpå är de af H. Knackfuss utgifna »Künstler-Monographien», hvilka, äfven de, förena stor prisbillighet med stor valuta för läsaren. I båda fallen se vi huru vår tid — splittringens och individualiseringens — äfven är samlingens. Materialet växer med svindlande fart och blir omöjligt för alla, snart äfven för fackmannen, att hålla samman, om icke samtidigt hvad som rör en och samma sak samlades på ett ställe. I dessa monografier kan man återfinna åtminstone det bästa af en mästares arbeten, det viktigaste beträffande en kyrka, ett slott eller annat monument, hvars detaljer annars ligga spridda i planschverk och tidskrifter.

Programmet för verket är mycket rikhaltigt, ingen tidsepok är uteglömd. Från Olympia och Akropolis till Stora Operan i Paris och den nya riksrättsbyggnaden i Leipzig, från de norska träbyggnaderna till det moderna engelska boningshuset, allt lofvas oss.

Första häftet i serien behandlar det tyska boningshuset under renässansen och är särdeles intressant. Här se vi det bekanta »Pellerhaus i Nürnberg, »Leibnizhaus» i Hannover m. fl. samt förnäma väggpaneler från såväl det förstnämda, som från rådhuset i Lübeck, slottet Näfels i Schweiz m. m. Särskildt förträffliga äro de gamla basilikorna i Rom och Ravenna, domen i Pisa och katedralen i Reims. I detta sistnämnda häfte förekommer en synnerligen läcker plansch öfver vestsidans norra sidoportal, en enkel autotypi, men så väl utförd, att alla detaljerna af det rika gotiska spetsverket framträda med största skärpa.

Slutligen vilja vi nämna, att äfven vårt land blir representeradt i detta verk, i det att ett häfte kommer att innehålla renässans-slott i Sverige af G. Upmark. I sammanhang härmed vilja vi påpeka de båda utkomna häftena af samme författares stora arbete »Die Architektur der Renaissance in Schweden (1530—1760), hvars tre återstående häften vi hoppas icke skola låta alltför länge vänta på sig. Vidare kommer »Die Baukunst» att bjuda på ännu ett häfte skrifvet af en svensk, nämligen aman. F. R. Martins »Samarkand und die Bauten Timurs.»

J. A. Bdt.

Lessing, Julius, Das Moderne in der Kunst, Berlin 1898. Verlag von Leonhard Simon, 8:o. (Heft. 157 der »Volkswirthschaftlichen Zeitfragen»). Pris 1 Mark.

Genom en lycklig tillfällighet hafva vi fått göra bekantskap med denna lilla skrift, och bekantskapen har varit i högsta måtto angenäm. Det är ju icke alltid behagligt att förekommas af andra, men då man finner en del tankar som man sjelf haft och frågor som man sjelf gjort sig, här klargöras och besvaras, och detta i ungefärligen samma anda, som ens egen, samt detta slutligen af en så fint bildad och så snillrik författare som den berömde direktören för Berlins Kunstgewerbemuseum, kan man icke undgå att känna stor tillfredsställelse deröfver. Det är i sanning ett ord i sinom tid, som här uttalas, en öppen och fri blick öfver konstens hela väsende och utveckling, som här röjer sig.

Lessing hör till dem, som fullt och fast äro öfvertygade, att ur denna jäsnings- och brytningsperiod dock något skall framgå, eller — som han sjelf uttrycker det — »att denna most, huru vildt den än skummar, dock till sist skall blifva ett vin». Han tror, att dessa företeelser stå i ett nödvändigt samband med utvecklingen af vår moderna jern- och maskinindustri, som måste tränga till nya konstformer. Han erinrar om huru, under det att Frankrike ännu lefde på sina traditioner och tillfredsställde verldens behof efter lyxföremål, England och Tyskland, der maskinväsendet hufvudsakligen florerade, arbetade obekymrade om, huruvida man kom till fullständig formlöshet. »Sålunda uppstodo mellan 1820 till 1850 hus, möbler och husgeråd af den nyktraste enkelhet, på hvilka man blott utvändigt

påkretade ornament, emedan verlden dock en gång för alla icke ville försaka utsmyckningen.»

Denna tidens fattigdom i konstruktift hänseende åstadkom nu i sin ordning, att man vände sig till forntiden; museerna fyldes af konstslöjdalster från alla stilperioder, och dessa blefvo nu utslitna i andelösa upprepningar och utförda i ett dåligt material, »så att med nödvändighet en motström måste uppstå, just denna motström, från hvilken vår betraktelse utgick, och som sedan längre tid tillbaka varit märkbar i måleriet, medan den först på de allra sista åren låter förnimma sig inom arkitekturen, plastiken och konsthandtverket.»

Författaren gör här den fina anmärkningen, att denna motström anknyter sig till denna period, som just under föregående generation var allra mest utskriken, nemligen tiden före 1830. Såväl på klädedräkten, som inom möbelkonsten med dess snidade, glatta mahognystol och det släta skrifbordet ända ned till det ljusa, blommiga kattunet och de brokiga papperstapeterna visar sig en återgång, men dock ett steg framåt. Lessing påminner om vår utvecklings likhet med skrufven, hvilken i sina vindningar skenbart för oss tillbaka till samma punkt, medan vi i sjelfva verket kommit en stigning högre.» Så går det oss nu i afseende på 1830-talet. Vi vända tillbaka dit, men endast skenbart: i verkligheten ha vi kommit ett godt stycke högre».

Vi kunna sammanfatta det resultat, hvartill författaren kommer sålunda: En ny stil måste uppstå, derföre att nya förutsättningar fordra nya uttryck, men denna nya konstriktning får ej uppgifva sambandet med det förgångna; det är en missuppfattning att utan vidare bortkasta det gamla häfdvunna, såsom man gör, då, t. ex. inom växtverlden, rosen, liljan, lagern; inom djurverlden, lejonet dufvan, örnen, svanen betecknas såsom föråldrade symboler, som »vieux jeu», emedan man nu råkat förälska sig i lejontanden, orkideerna och alpviolen å ena samt de mest osannolika bestier, stelbenta flamingos, narraktiga marabu-storkar o. d. å den andra. Den nu så moderna symboliska bandslingan får sig äfven en välförtjent släng. »Detta, oftast långa, blad, som snor sig i en mängd olika krokar och slingrar sig i väg sjelf, har icke likhet med något organiskt föremål; det skulle i så fall vasa med en blodigel, en bacill eller tentakeln på en polyp. Och härmed arbetar man och fordrar t. o. m., att man i dessa molluskslingringar skall ana en djup symbolisk mening.» Sinnet för formerna får ej skjutas i bakgrunden för den oklara stämningen, färgen får ej spela envåldsherskare. Medan man förr i tiden sökte frambringa en gradvis skeende öfvergång och förtoning af denna, utlöser man nu med flit färgerna och ställer dem oförmedlade bredvid hvarandra, så att bilden åter först, då den betraktas på långt afstånd, smälter drägligt tillsamman.» Ja så är nog förhållandet. Äfven i vårt land har man hört det stolta talet om »konstnärlig sjelfständighet», men denna håller visserligen icke alltid streck. Man söker inbilla sig sjelf och andra, att numera ingen imitation skall ske, den moderna riktningens representanter äro idel skapande andar. Man vill ej se, huru äfven här finnas imitatörer som följa de nya schablonerna, med större förtjusning, ju »vildare» de äro och kalkerandet torde florera lika mycket nu som förr.

Man säger vidare, att vår tid är en sökandets tid, och deri har man ju rätt, samt att de som nu klandra det nyas öfverdrifter glömma detta och bedöma försök såsom fulla konstverk. Men man sjelf, glömmer alltför ofta detta uttalande och vill hafva sina alster ansedda som fullfärdiga.

Förtjensterna hos en ny riktning ligga icke i dess modernitet utan i de frön till nya uppslag, som ligga deri och som äro mäktiga af utveckling; originalitetsjäkteriet, effektsökeriet och reklamväsendet äro icke bättre än kvarblifvandet vid det gamla och föråldrade.

J. A. Bdt.

Kunst und Kunsthandwerk. Monatschrift des k. k. Österr. Museums für Kunst und Industrie. Herausgegeben und redigirt von ***A. Scala.*** Verlag von Artaria & C:o, Wien, Jahrg. 1 (1898): H. 1—8. 4:o. (Pris för helt år 12 gulden — 20 Tyska Mk.)

Kunst und Handwerk. Zeitschrift des Bayer. Kunstgewerbevereins in München. Verlag von R. Oldenburg, München. Jahrg. 47 (1897—98): H. 1—10. 4:o. (Pris för år à 12 månadshäften 16 Tyska Mk.)

Dekorative Kunst. Zeitschrift für angewandte Kunst. Herausgegeben von H. Bruckmann, München, Verlagsanstalt F. Bruckmann, A. G. Jahrg. 1 (1897—98): H. 1—12; Jahrg. 2 1898—99) H. 1. 4:o. (Pris för kvartal, à 3 månadshäften, 3,75 Tyska Mk.)

Alla dessa tidskrifter äro förespråkare för den »nya konsten». Vi skulle hafva kunnat sätta ännu flere titlar öfver dessa rader, ty till den moderna riktningen ansluter sig numera det stora flertalet af utkommande periodiska publikationer. Gamla tidskrifter äro ombildade i ny anda, såsom de båda första å vår lista, hvilka förut existerade under namn af »Mittheilungen des k. k. Österr. Museum für Kunst und Industrie» och »Zeitschrift des Bayer. Kunstgewerbevereins in München»; andra såsom »Zeitschrift für Bildender Kunst» med sina båda följesvenner »Kunstgewerbeblatt» och »Kunstchronik» stå äfven på den nya konstens sida, och slutligen hafva en hel här af nya tidskrifter uppstått, hvilka svurit samma fara! Vi hafva här utvalt sådana som inom den nya riktningen slagit in på en mera moderat väg. Som bekant, är för det extrema partiet numera »secessionen» en öfvervunnen ståndpunkt och man anställer nu rena utflyttningar från den gamla hemorten, såsom den österrikiska »Ver sacrum« öppenhjertigt proklamerat.

Uti en artikel, som genomgår tre häften, och benämnd: »Wohin treiben wir?» framlägger dansken-parisaren S. Bing uti Dekorative Kunst sitt program och visar huru Ruskin, Rosetti o. prerafaeliterne samt först och sist William Morris varit upptäckare till den nya andan inom konsten. I det de med rätta, säger författaren, endast i det förflutna funnit en ren skönhetsharmoni, ett djupt idealt konstskapande, hafva de åter tagit miste deri, att de endast sågo sin tids räddning, i ett återvändande till de gamles vägar, i ett individuelt efterapande af de store föregångarne utan att bekymra sig om tidernas olikhet. England, som gick i spetsen för den nya renässansen, framkallade visserligen derföre till en början ett »jubelskri» genom hela Europa, »men i England sjelft synes det ha blifvit tystare, det starka anloppet har icke

följts af det breda starka framsteget. Ett ögonblick af stillasående har inträdt, England suckar under makten af sina minnen. Möbelväsendet synes sjunka ned i en död, trång formel, som icke är något annat än en utvidgad Queen-Anne-stil, och, om man ser längre, en afkomling af den flamska renässansen. Väl tränger en kraftig, konstnärlig vilja hos betydande lärjungar af Morris, deribland bl. a. Voysey, till vidare framåtskridande. Men är denna tillräcklig? Vill derföre England för framtiden taga ledningen för rörelsen, måste en ny vind blåsa upp bakom dess slappa segel?»

Räddningen skulle komma från ett annat håll, och detta var Japan, som plötsligt öppnade nya synvidder, hvarigenom området för det sköna sträcktes långt utöfver de gränser, som våra traditioner uppdragit. Att sammanbinda dessa båda väckelser från två så motsatta håll, det ena den gamla traditionen, det andra en fullkomligt ny estetik; dertill hade vi sedan länge förlorat förmågan, men deraf voro engelsmännen mäktiga, och på denna väg har nu den nya konsten så småningom gjort sitt genombrott, sedan den likväl först, genom missuppfattning af den japanskas väsen, genomgått naturalismens stadium. Nu har man slutligen insett, att naturen ej, då konstnärlig behandling afses, låter kopiera sig, emedan ändliga varelser icke kunna kopiera sjelfva lifvet, hvarföre den måste stiliseras, hvilken stilisering dock icke får inskränkas till en öfversättning till nya former, utan framför allt afser en förenkling, ett aflägsnande af alla oroliga detaljer och till icke minsta delen beror på en riktig fördelning af linier och färger. Felet hos realismen har just varit, att denna här brutit med traditionen och tilltrott sig att naturalistiskt kunna återgifva den omgifvande naturen, hvaremot vi i detta fall måst återgå till de gamles uppfattning.

I allt detta torde man kunna gifva författaren rätt. Deremot kommer han i slutet af sin uppsats till den uppfattningen, att konstens tudelning i den högre »l'art pour l'art» och den »nyttiga», d. v. s. dekorativa är i allo berättigad och måste upprätthållas. Till ett alldeles motsatt resultat kommer — och som det synes oss med mera rätt — hofrådet Wilhelm Rolfs, i en motsvarande programartikel »Alte Geleise — neue Pfade» uti tidskriften Kunst und Handwerk. Han anser, att det icke ligger någon strängare åtskilnad uti att måla en altartafla för en kyrka, skulptera ett grafmonument för en kyrkogård eller modellera en kalk för nattvardsbordet: »Är det något annat, om jag smyckar en välmående persons matsal med ett stilleben af hängande harar, apelsiner, italienska vinflaskor och dylika måleriskt och kulinariskt nöjsamma ting, eller med en ändamålsenligt inrättad i afseende på form och färg angenäm buffet?» Det hafva redan stora konstnärer som Dürer insett. Att konstnärerna nu mer ock vända sig till konsthandverket kan medföra en väl behöflig förminskning i det nu så betydliga konstnärsproletariatet.

Representera de båda nu nämnda tidskrifterna så godt som uteslutande den modernaste konsten, så egnar den österrikiska — såsom var att vänta af en museitidskrift — mycket utrymme åt det gamla och historiska. Tiden har ej medgifvit oss att taga någon vidare kännedom om texten, men det illustrativa utmärker sig på alla sätt, både med afseende på urval och ofta rent af konstnärligt utförande. Det finnes, så vidt vi kunnat se,

inga fula karrikatyrmessiga föremål; något hvarifrån de båda förut omtalade publikationerna icke äro alldeles fria. Sålunda bjuder t. ex. »Dekorative Kunst» på några afbildningar efter den holländske bildhuggaren Zul, hvaribland särskildt en s. k. karyatid närmast kommer en att tänka på Darwins »felande länk». Och i »Kunst und Handwerk» bjudes man på några föremål af tenn, en ljusstake samt tvenne bläckkorn af Fix-Masseau, som öfverraska genom högeligen »originella», om än icke derföre mönstergiltiga former. I sjelfva »The Studio» sågo vi häromdagen några förslag till dekorering af bibliotek, der det som mest slog oss var det idiotiska uttrycket hos de i folianterna bläddrande kunskapssökarne. Dervidlag, om någonstädes, borde väl intelligensen få någon symbolisk återspegling.

I den af Österr. Museum utgifna månadstidskriften spåra vi icke något sådant. Utstyrseln för öfrigt är förträfflig, tjockt, oskuret papper och godt tryck med röda rubriker öfver de olika uppsatserna. Med tillfredsställelse se vi, att de väl redigerade bibliografiska redogörelserna öfver den senaste konstindustriella literaturen äro bibehållna.

J. A. Bdt.

Uppfinningarnes Bok. Ny fullständigt omarbetad upplaga under medverkan af fackmän, utgifven af A. Berglund. Med öfver 5,000 illustrationer. H. 1—20 (— Bd. 3, Bd. 4: 1—12). Stockholm, Aktiebolaget Hiertas bokförlag 1896—98, 8:o. Pris för häfte 0,60.

Det är nu mer än tjugu år sedan första upplagan af detta verk förelåg afslutad, och man får derföre vara förläggaren och den nye utgifvaren tacksam för ombesörjandet af arbetets uppläggande änyo. Stora äro de förändringar som egt rum på industriens fält, sedan bokens första upplaga utkom, och den nu föreliggande kommer derföre att presentera sig såsom så godt som ny. I stället för då utgifna sex band med ett tilläggsband utlofvas nu åtta band jämte eventuelt ett tilläggsband. Som hvar man vet, har elektriciteten under de sista årtiondena gjort kolossala framsteg, hvarföre ett helt band (de först utkomna) nu deråt anslagits, medan densamma förut fick åtnöja sig med att ingå i den fysikaliska delen. Äfven väfnadsindustrien har vuxit ut till att fylla ett band för sig. Och om tilläggsbandet (verldshandeln och verldssamfärdseln) kommer till stånd, måste det te sig på ett helt annat sätt än i första upplagan, då omgestaltningarna på detta område varit af största omfång och betydelse.

Den afdelning af verket som närmast har intresse för oss utgöres emellertid af det ännu ej afslutade 1:a bandet (H. 15—25). Det omfattar *kortfattad framställning af den menskliga kulturens utveckling och medel. — Byggnadskonstens utveckling i allmänna drag. Byggnaders konstruktion, belysning, uppvärmning, ventilation. — Ortanläggningar, stadsplaner o. d.* Bandets hufvudsakliga innehåll består af *Byggnadskonst och dekorativ konst,* hvilken afdelning är rikt illustrerad, både medelst planscher och textfigurer, samt till sitt omfång mer än dubbelt så stor som motsvarande del af första uppl. första band. Denna redogörelse är äfven synnerligen lärorik, men vi förstå ej fullt hvad som afses med »dekorativ konst», ty någon annan sådan, om man bortser från några tapetmönster o. d. än den inom *bygg-*

nadskonstens område fallande hafva vi ej kunnat påträffa. Strängt taget hör ju icke heller konstindustrien till ett verk som detta, som till sitt ändamål företrädesvis är tekniskt, men, då nu kapitalet om byggnadskonsten är betraktadt ur konstsynpunkt, synes detsamma lämpligare bort benämnas »Byggnadskonsten och dess dekorativa utstyrsel» eller något dylikt.

I prospekten utlofvas *nya bilder*, och det är uppfriskande att slippa de gamla omtuggade clichéerna, som möta en öfverallt i de förra årtiondenas konsthistoriska läroböcker hos Rosengarten, Lübke, Dietrichson m. fl. Icke så få hafva dock glömt sig kvar från första upplagan. Hvad som i alla händelser är förträffligt är de många planscherna i autotypi, som tillhöra boken. Det hade nog varit riktigare att låta planscherna samtliga vara enkla, i stället för dubbla och tredubbla, då taflornas olika delar nu utgöra ett helt för sig. Någon konsekvent plan tyckes icke heller här vara genomförd, ty medan de i bokens början befintliga dubbelplanscherna, der hvarje blad representerar en figur, äro blanka på baksidan, äro åter de till kapitlets slut hörande *enkla* taflorna fullsatta med små figurer på både fram- och baksida. Detta är nu blott detaljanmärkningar, som angå bokens yttre utstyrsel, men icke beröra dess inre värde. Det är oss åter en glädje att vitsorda illustrationernas godhet, och dertill bidrager de många autotypierna. Hvarje sak på sin plats, och lika olämpliga dessa äro, der det kommer an på individuelt konstnärlighet, af lika stor betydelse äro de, der det gäller att ge en exakt bild af ett föremål, en tafla, ett skulptur- eller byggnadsverk m. m. Och i det fallet har vår tid hunnit långt framom hvad de föregående årtiondena frambragt, der de genom träsnittet verkstälda öfversättningarna alltför ofta gifva en rent af skef föreställning om originalet. Vid porträtt äro höger och venster omkastade, och andra ändringar gjorda, så att man icke utan svårighet kan gissa sig till, hvarifrån de härstamma. Detta riskerar man naturligtvis icke vid reproduktionssätt som utgå från fotografien.

Vi hafva här egnat illustrationerna en större uppmärksamhet, då de utgöra en betydande del af det hela, och texten — då man bortser från inledningen — är väl kompendiös. Detta gäller naturligtvis i främsta rummet den nutida byggnadskonsten, der texten hufvudsakligen blir en planschförklaring till det rikhaltiga och väl valda bildmaterialet. Men man får en mycket god öfversikt öfver byggnadskonstens utveckling. Redogörelsen för vårt lands arkitektur är mycket instruktiv och hållen i en fosterländsk anda, som kulminerar i de varmt kända och vackert sagda slutorden vid kapitlets slut.

J. A. Bdt.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

MATRIKEL

1898 I DECEMBER.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

STYRELSE, UTSKOTT OCH TJENSTEMÄN

Arbetsåret 1898—1899.

Ordförande:

Universitetskanslern, förutv. Statsrådet, Jur. D:rn R. och K. af K. Maj:ts-orden, Herr Pehr von Ehrenheim.

v. Ordförande:

Intendenten D:r G. Upmark.

Öfriga ledamöter i styrelsen.

Direktören C. R. Lamm.
Professorn Ernst Jacobsson. Föreningens Kassadirektör.
Direktören Alfred Ambrosius.
Amanuensen D:r Peter Beijer.
Arkitekten Gustaf Lindgren.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Rektorn Victor Adler.

Suppleanter:

Snickaremästaren K. Th. Edberg, J:r.
t. f. Professorn Gust. Sellgren.
Grosshandlaren Max Sievert.
Dekoratören H. van Rijswijk.

Första utskottet:

Ledamöter:

Direktören C. R. Lamm. Ordförande.
Generaldirektören E. Storckenfeldt. Ordförande i rk. *
Snickaremästaren K. Th. Edberg J:r.

* Redaktionskommittén.

Direktören A. Ambrosius.
Ingeniören Otto Fahnehjelm. Led af rk *
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Professorn I. G. Clason.
Grosshandlaren Max Sievert.

Suppleanter:

Sekreteraren Nils Rahm.
Arkitekten O. Lindberg.
Professorn G. Sellergren.

Andra utskottet.

Ledamöter:

Professorn Ernst Jacobsson. Ordförande. Led af rk.*
Majoren Alf Björkman.
Professorn Geskel Saloman.
Intendenten D:r Gustaf Upmark. Föreningen v. ordförande.
Ornamentbildhuggaren H. Nerpin.
Arkitekten Gustaf Lindgren.
Sekreteraren D:r Ludvig Looström. Led. af rk.*
Rektorn Victor Adler.
Arkitekten Th. Thorén.

Suppleanter:

Dekoratören H. van Rijswijk.
Amanuensen D:r P. Beijer.
Ciselören Frans Malmberg.

Föreningens sekreterare:

Amanuensen E. G. Folcker. Red. af Fören:s Meddel:en.

Föreningens kassaförvaltare:

Kamreraren C. V. Holter.

---

* Redaktionskommittén.

HANS MAJ:T KONUNGEN

har i nåder förklarat Sig vara

Svenska Slöjdföreningens Beskyddare.

Förste Hedersledamöter:

HENNES MAJ:T DROTTNINGEN.

HANS KONGL. HÖGHET KRONPRINSEN.

HENNES KONGL. HÖGHET KRONPRINSESSAN.

HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF VESTERGÖTLAND.

HENNES KONGL. HÖGHET HERTIGINNAN AF VESTERGÖTLAND.

HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF NERIKE.

PRINS OSCAR BERNADOTTE.

Hedersledamöter:

Svenske och Norske.

1894 d. 29 Febr. *Carl Fredrik Wærn*, Fil. D:r, förutv. Statsråd, f. d. President i Kongl. Komm.-Kolleg., Hedersled. af K. V. H. o. A.-akad. samt K. L. Akad., L. K. V. A., m. m., Sveriges Kommissarie vid internat. Utställningen i London 1862.

» d. 26 Nov. H. Exc. *Georg Christian Sibbern*, förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip m. m.

1871 d. 26 April. *Oscar Magnus Björnstjerna*, förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip., Generalmajor, Præses för K. V. H. o. A.-akad., Hedersled. af K. L. A., L. K. K. A., m. m.

» d. 4 Okt. Frih. *Alfred Henrik Eduard Fock*, f. d. Professor, f. d. Kansliråd. Hedersled. af K. L. Akad., L. K. V. A., m. m. Kommissarie vid Allm. Industriutställn. i Stockholm 1866, f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

1871 d. 4 Okt. *Carl Fredrik Bergstedt*, Fil. Jubel D:r, Bruksegare, L. K. V. A., m. m., f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

» *Fritz Ludvig Dardel*, Kabin.-Kammarh., f. d. Öfver-Intend:t., f. d. Öfverste-Löjtnant, f. d. Præses för K. Akad. för De Fria Konsterna m. m., Föreningens Ordf. från den 11 Dec. 1871 till den 4 April 1876.

1873 d. 5 Febr. *Gustaf Michael Damberg*, General-Konsul m. m.

1875 d. 2 Febr. *Pehr Gustaf Wåhlin*, Direktör m. m., Sveriges Kommissarie vid Polytekniska Utställningen i Moskwa 1872.

1878 d. 2 April. *Pehr Jakob von Ehrenheim*, Jur. D:r, förutv. Statsråd, f. d. Universitetskansler. En af de Aderton i Svenska Akad., Direktör för K. Landtbr.-Akad., Hedersled. af K. V. H. o. A.-akad., L. K. V. A. m. m. Föreningens Ordförande sedan den 2 April 1878.

1886 d. 2 Nov. *Jacob Alf Gustaf Björkman*, Major m. m., Föreningens vice Ordförande från den 7 Febr. 1863 till den 25 April 1893, f. d. Föreståndare för Tekn. Skolan.

» » *Carl Juhlin-Dannfelt*, General-Konsul, Hedersled. af K. L. Akad., m. m., Sveriges Kommissarie vid Internat.-Utställningarna i Wien 1873, Philadelphia 1876 och Paris 1878.

1890 d. 2 Dec. *Gustaf Robert Dahlander*, Professor, L. K. V. A., m. m., Förest. för Kongl. Tekn. Högskolan. Ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

1893 d. 25 April. *Carl Erik Gustaf Bleckert Storckenfeldt*, Generaldirektör, m. m., Föreningens vice Ordförande sedan den 25 April 1893, till den 26 April 1898.

1897 d. 16 Nov. *Claës Gustaf Adolf Tamm*, Frih., förutv. Statsråd, Öfverståthållare, Ordf., och Ord. Fullmäktig i Jernkontoret, L. K. L. A., m. m., Generalkommissarie vid Konst- och Industri-Utställningen i Stockholm 1897.

1898 d. 13 Dec. *Therese Charlotta Andersson*, född Svanberg, Enkefru.

Utländske.

1866 d. 7 Mars. *Henry Bessemer*, Ingeniör, London.

1870 d. 12 Jan. *Aug. Seyfert*, D:r, Braunschweig.

1872 d. 4 Sept. *F. von Steinbeis*, D:r, President, Stuttgart.

» d. 6 Nov. *D. Naumoff*, Hofråd, Moskwa.

1873 d. 15 Okt. *J. von Falke*, Regeringsråd, Wien.

1874 d. 4 Febr. *Alfr. von Lindheim*, Bankdirektör, Wien.

» » *Karl Ritter von Zimmerman-Göllheim*, Bankdirektör, Ordf. i Neder-Österr. Industriföreningen, Wien.

1879 d. 14 Jan. *Edouard André*. Président de l'Union Centrale des Beaux Arts appliqés à l'Industrie, Paris.

Korresponderande ledamöter.

Utländske.

1864. Professorn F. Reulaux, Berlin.
» Skoldirektören O. Jessen, Berlin.
» D:r G. Schnedermann, Chemnitz.
1866. Professor A. Bernhardi, S:or, Eilenburg.
1869. Julius Gerson, Berlin.
» Hortikultören Heinr. Mette, Quedlinburg.
1870. Literatören Gustaf Pappenheim, Wien.
» Ingeniören Paul Loeff, Berlin.
» Professorn C. G. Estlander, Helsingfors.
» Myntdirektören Aug, F. Soldan, Helsingfors.
1871. Arkitekten W. Klein, Malmö.
1872. Konsuln C. F. Gahlnbäck, Reval.
» Godsegaren Alex. de Dardel, Schweiz.
1873. Arkitekten A. Merle, Paris.
» Literatören Jules Blanc, Paris.
» Fabriksidkaren E. Schönthaler, Wien.
1874. Fabriksidkaren Paul Grünwaldt, Riga.
» Fabriksidkaren C. A. Posner, Budapest.
» Öfver-Ingeniören Alf. Egan, Budapest.
» Regeringsrådet Exner, Wien.
» Ingeniören M. Hatschek, Wien.
» Ingeniören E. Kaupé. Petersburg.
» Literatören F. Wirth, Frankfurt am Main.
» Jur. Kand. F. Wolff, Köpenhamn.
1875. Fabriksidkaren Gustave Drôt, Paris.
» Kommerserådet L. S. Poliakoff, Moskwa.
1898. Professorn Camillers, Nyrop, Köpenhamn.
» Direktören Pietro, Krohn, Köpenhamn.
» Direktör Bernh. Olssen, Köpenhamn.
» Direktören H. Grosch, Kristiania.
» Direktören Johan Bögh, Bergen.
» Direktören Jeus Thiis. Trondhjem.

Ständiga ledamöter,

eller ledamöter, hvilka med 100 kronor erlagt afgift för all framtid.*

1845. Artisten Nils M:son Mandelgren.
1873. Grosshandlaren Adolf Peyron.
» Grosshandlaren Johan Ekman.

* fr. o. m. 1873.

1873. Kongl. Hofleverantören Theodor Blanch.
1874. Godsegaren Ph. Th. Hagberg.
» Grosshandlaren Erik Bergstedt.
» Fabriksidkaren D. Julius Elgérus.
1875 Generalmajoren, Frih. Carl Lagerfelt.
» Konsuln Carl Runer.
» Kontraktsprosten H. T. Wallin.
» Öfverste-Kammarjunkaren, Grefve Carl Gust. von Rosen.
» Grosshandlaren Carl Adolf Hagendahl.
» Godsegaren Axel Dickson.
» Majoren Nicolaus Törnqvist.
» Fabriksidkaren Johan Svahn.
» Handlanden Th. Lindegren.
» Grosshandlaren A. F. Forsell.
1876. Grosshandlaren J. Johansson.
» Grosshandlaren Chr. Carlander.
» Bryggeriidkaren L. Börjesson.
» Grosshandlaren Axel Brandt.
» Godsegaren Carl Jacob Fogelin.
» Bruksegaren Carl Johan Yngström.
» Fabrikören J. F. Behrends.
» Majoren Alf Björkman.
1877. Godsegaren Rob. Seybold.
1877. Ministern Henric Åkerman.
» Byggmästaren G. O. Engelbrektsson.
1881. Generalkonsuln Simon Sachs.
» Konsuln Garl Joh. Fr. Ljunggren.
» Kanslirådet Otto Sjögreen.
1884. Kammarherren, Grefve Oskar Frölich.
1889. Bankdirektören Christian Eberstein.
1890. Bankdirektören Knut Wallenberg.
» Jägmästaren Carl Erik Degerman.
» Godsegaren, Grefve Carl Trolle-Bonde.
» Ingeniören Alarik Liedbeck.
» Konditorn Magnus Davidson.
» Tjenstg. Kammarherren, Grefve Fredrik von Rosen.
» Direktören Gustaf Rooth, Nürnberg.
1891. Grosshandlaren P. Petré.
» Kyrkoherden Joh. Gust. Wahlström.
» Fabriksidkaren James Gibson.
1892. Grosshandlaren August Röhss.
» Apotekaren C. O. Strömholm.
1893. Konsuln Robert Schumburg.
» Häradshöfdingen Chr. Axel Weinberg.
» Professorn Hjalmar Sjögren.

1895. Bryggaren Melcher Lyckholm.
1896. Grosshandlaren A. F. Cavalli-Holmgren.
» Grosshandlaren Joseph Sachs.
» Värdshusidkaren Ernst Davidsson.
» Grosshandlaren Arthur Thiel.
» Öfverceremonimästaren, Frih. Carl C:son Bonde.
» Grosshandlaren Emil Österlind.
» Stadsläkaren Ernst Westerlund.
» Bruksegaren Edvin Grönvall,
1897. Bankdirektören Marcus Wallenberg.
» Källarmästaren Ivar Bäckström.
1898. Kaptenen Axel Abelin.

Ledamöter,

hvilka med 15 kronor erlagt afgift för 50 år.

Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894).
Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping (1881—1895).
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895).

Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896).
Bergman, C. O., Öfverste, Bodträskfors, Luleå (1881—1895).
Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Dir., Stockholm (1896—1910).
Bergman, F. A. G., Professor (1898—1912).
Björklund, Olof, Sågverksegare (1898—1912).

Carlsson, Fred., Grosshandlare, Stockholm (1896—1910).
Cedergren, H. T., Verkst. Direktör, Stockholm (1879—1893).
Cornell, J. F., Major, Sundsvall (1889—1903).

Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping (1878—1892).

Fehrman, C., Kontraktsprost, Träslöf, Varberg (1892—1906).
Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910).
Flygt, L. A., Disponent, Ljungå (1881—1895).

Gripenstedt, Johan, Frih., Ryttmästare, Stockholm (1890—1904).
Gyllencreutz, R. H. A., Provinsialläkare, Hvetlanda (1898—1912).

Hartvig, Herman, Grossh., Göteborg (1895—1909).

Ideström, Carl Aug., Grosshandlare, Oskarshamn (1891—1905).

Lind af Hageby, Ebba, Enkefru, Stockholm (1890—1904).
Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—1892).
Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895).
Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901).

Malmberg, Carl, Handskfabrikör, Stockholm (1896—1910).

Naumann, Theodor, v. Häradshöfding, Stockholm (1896—1910).
Nilsson, Nils, Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Nordenskjöld, Wilh., Kommendörkapten, Stockholm (1890—1904).
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904).

Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903).
von Platen, Carl, Bruksegare, Stockholm (1897—1911).

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).

Ramstedt, Viktor, J:r, Grosshandlare, Stockholm (1890—1904).
Rosander, Ed., Grosshandlare, Stockholm (1895—1909).
Rudin, Waldemar, Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902).

af Sandeberg, Svante, Rådman, Sundsvall (1887—1901).
Sjögren, Per Aug., Fabrikör, Stockholm (1897—1911).
Sjöquist, Joh., Byggmästare, Stockholm 1897—1911.
Strömberg, Carl A., Med. Doktor, Stockholm (1896—1910).
Sundström, Pehr, Klädeshandlare, Stockholm (1889—1903).
Swartz, Per, Fabrikör, Norrköping (1887—1901).

Taube, Bernh., Frih., Arkivarie, Stockholm (1890—1904).

Wahlund, Carl, Fil. D:r, Professor, Upsala (1889—1903).
Waller, J. A., Disponent, Göteborg, (1889—1903).
Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901).
Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895).
Widmark, Carl Olof, Förste Landtmätare, Falun (1878—1892).
Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1882—1896).
Wulff, Fredrik, Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).
Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde, Stockholm (1893—1907).

Svenska Slöjdföreningens Ledamöter.

I Stockholm.

† H. L. utmärker Hedersledamot.
** St. L. » Ständig Ledamot, som erlagt afgift för all framtid.
* » Ledamot, som erlagt afgift för 15 år.

Invald

Aarflot, A. G., Verkmästare ... 1890
Abelin, G. R., Generallöjtnant ... 90
Abenius, Knut, v. Häradshöfding 77
Abramson, Axel, Grosshandlare... 81
Adelsvärd, Axel, Frih., Godsegare 73
Adelborg, Ottilia, Fröken ... 98
Adelborg, Maria, Fröken ... 98
Adler, Victor, Rektor, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet* ... 88
Adlerstråhle, A. T. G., Kassör ... 64
Ahlberg, J. P., Disponent ... 93
Ahlgren, Ch., Justitieråd ... 77
Ahlgren, P. E., Kommendör ... 73
Ahlsell, Ad., Öfveringeniör ... 77
Ahlström, A. W., Apotekare ... 98
Allstrin, J. E., Ingeniör ... 77
Allstrin, G. A., Ornamentssmed 90
Alströmer, Aug., Frih., Kanslisekreterare ... 96
Almgren, Fr., Öfverdirektör ... 74
Almgren, J. R., Snickaremästare 77
Almgren, Oskar, Grosshandlare... 66
Almqvist, F., Ingeniör ... 98
Almström, Rob., Fabriksdisponent 68
Althainz, F. G., Grosshandlare ... 74
Althin, Caleb, Artist ... 93
Ambrosius, A. V. J., Juvelerare, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* ... 52
Ambrosius, Gust. Ingeniör ... 98
Amundson, Alb., Kapten ... 90
Anderberg, A. W., Verkmästare 90
Anderberg, A. J., Arkitekt ... 90
Anderson, K., Juvelerare ... 97
Anderson, Alfr. Fabrikör ... 81
Andersson, Aug., Spegelfabrikör 90

Invald

Andersson, Axel N., Byggmästare ... 1877
Andersson, Erik, Ingeniör ... 90
Andersson, Hjalmar, Urfabrikör 94
Andersson, N. B., Bokbindare ... 89
Andrée, S. A., Öfveringeniör ... 88
Annerstedt, L., Justitieråd, Ordförande i Nya lagberedningen ... 81
Arwidsson, J. A., Sjökapten ... 73
Arnberg, J. W., Fil. D:r, Bankofullmäktig ... 73
Arosenius, Ludv., Konsul ... 64
Askergren, H. E. Bryggare ... 77
Aspengren, F. U. Snickaremästare 47
Asplund, H., Civilingeniör ... 73
Atmer, G., Brukspatron ... 96
Aurell, C., Läderhandlare ... 71

Backert, C. H., Verkst. Direktör 73
Ballé, O. S. S., Grosshandlare ... 81
Bandelin, R., Registrator ... 90
Bang, L. F., Byggmästare ... 90
Beck, J. Viktor, Bokbindare ... 88
Becker, C. G., Grosshandlare ... 73
Becker, Wilh., Grosshandlare ... 73
Beckius, P. A., Grosshandlare ... 97
Beijer, Carl G., General-Direktör 47
Beijer, Fr., Förlagsbokhandlare ... 71
Beijer, G. W., Handlande ... 73
Beijer, Malin, Fru ... 89
Beijer, Peter, Fil. D:r, Amanuens, *suppleant i 2:a utskottet* ... 89
Bellio, Antonio, Stuckatör ... 90
Bellmonte, I., Bankir ... 97

Invald
Beneckert, C. H. j:r, Snickarem. 1871
Benedix. G. ... 93
Bengtson, Carl, Grosshandlare ... 76
Bengtson. Joh. A.. Destillator ... 81
Bennich, N. A. G:son, Generaldirektör ... 52
Berg, G. F., Kamrer ... 73
Berg. Lars, Generaldirektör ... 81
Berg, Nils, Grosshandlare ... 71
Berg, Oskar, Konditor ... 73
Berg, Edvard, Dekor.-målare ... 98
Bergenzaun, P. A.. Kapten ... 93
Berggren, Dav., Trädgårdsm. ... 77
Berggren, Jos., Trädgårdsm. ... 77
Bergholtz, F. M., Husegare ... 64
Bergholtz, K. G., Klockgjutare ... 81
Berglund. Anna, Fröken ... 91
*Bergman, F. A. G., Professor ... 98
Bergqvist, M., Fabrikör ... 93
Bergstedt, Carl, Fabriksidkare ... 73
**Bergstedt. Eric, Grosshandl., St. L. 73
Bergstedt, J. A., Fil. D:r, Bibliotekarie ... 88
Bergstedt, Hugo, Fil. D:r, Lektor 87
Bergström. A. Wilh., Arkitekt ... 81
Bergström, Alb. L., Körsnär ... 89
Pergström, Axel T, Körsnär ... 88
Bergström, Frode, Kammarråd ... 64
Bergström, J. Gust., Civilingeniör 77
Bergström, L., f. d. Bruksförvaltare 74
Berndes. C. F., Bruksegare ... 88
Berns, H. R., Konditor ... 71
*Bernström. John. Ingeniör, Verkst. Direktör (1896—1910) ... 96
Bernström, C. F., Boktryckare ... 98
Bétzen, V. L., von, Bruksegare ... 73
Biddle, O. J., Verkst. Direktör ... 77
Billing, W., Rådman ... 73
Billman, A. W.. Metallfabrikör ... 90
Birgén, Axel, Målare ... 89
Björklund, Henning, Byråchef ... 90
Björck, Eman., Gulddragare ... 73
Björklund, Gustaf, Expeditionssekreterare ... 81
Björklund, J. A., Redaktör ... 81
**†Björkman, Alf, Major, *ledamot af 2:a utskottet*, St. L., H. L. ... 57
†Björnstjerna, O. M., förutv. Statsråd, Generalmajor, H. L. ... 71
Björnstjerna, R. M., Generalmajor 71
**Blanch, Theodor, K. Hofkonsthandlare. St. L. ... 71
Blanck, Carl, Grosshandlare ... 90
Blix, G., Öfverstelöjtnant ... 74
Blixén, C. Oscar, Protokollsekreterare ... 77
Blom, C. E., Kanslisekreterare ... 88

Invald
Boberg, Gottfr., Ingeniör ... 1891
Bodach, Carl, f. d. Cigarrfabrikör 66
Boévie, Aug., Handlande ... 77
Bohman, Knut, Grosshandlare, Konsul ... 81
Boije. Carl O.. Lärftskramhandlare 71
Boklund, Cecilia, Fröken ... 89
Bolin. F. C., Kommissarie ... 74
Bolinder, J., Ingeniör ... 46
Bolling, G., Medicinalråd ... 87
**Bonde, Carl C:n, Friherre, Öfverceremonimästare. St. L. ... 96
Bonnier, Alb., Bokförläggare ... 54
Bonnier. Eva, Fröken, Målarinna 97
Bornstedt, E. von, Kapten ... 91
Boström, E. G., Statsminister ... 93
Boström, Otto, Teckningslärare ... 92
Bovin, K., Trädgårdsanläggare ... 89
Brahe, Magnus, Grefve, Löjtnant, Kammarherre ... 77
Brahe, Nils, Grefve, Ryttmästare, Kammarherre ... 73
Brandel, C. H., Kamrer ... 73
Brandt, Amélie, Fröken, Föreståndarinna ... 90
Branting, Agnes, Fröken, Direktris ... 91
Bratt, H., Telegrafdirektör ... 77
Brann, F. A., Skorstensfejare ... 71
Brinck, C. W., Grosshandlare ... 46
Brinck, Edw., Grosshandlare ... 65
Broander, N. Frith., Handlande ... 77
Brohman, J. H., Grosshandlare ... 73
Broms, E. G., Konsul, Grosshandlare ... 96
Broomé, L., Major ... 81
Brown, Mauritz, Disponent ... 90
Brusewitz, E. H., Myntdirektör ... 77
Burgman, F., Doktorinna ... 98
Bukowski, H., Konsthandlare ... 73
Buckau, J. A., Fabrikör ... 98
Burmester, C. W., Grosshandlare 81
Bünsow, Wilh. A., Disponent ... 97
Bång. J. A., Bruksegare ... 73
Bäcklin, W., Löjtnant ... 89
**Bäckström, Ivar, Källarm. St. L. 97
Bäckström, Joh., Grosshandlare 47
Bäckström, Joh. A. Grosshandlare 90
Bökman, L. C., Juvelerare ... 74
Börtzell, A.. Hofintendent ... 90
Böttiger, John, Fil. D:r, Hofintendent ... 81

Carlman, Ryno, Hofjuvelerare ... 89
*Carlson, Fredr., Grosshandlare. (1896—1919) ... 96

Invald

Carlson, K. G., Justitieråd...... 1897
Carlson. Wilhelm, Grosshandl., Bankdirektör 96
Carlsson, Daniel, Mönstertecknare 89
Carlsson, Joseph, Grosshandlare 96
Carlstedt, N. J., Generalkonsul... 73
Carlström, C. R., Fabrikör......... 66
Casparsson, E. F., Civilingeniör 97
Cassel, Edv., Expeditionschef...... 94
**Cavalli-Holmgren, A. F., Grosshandlare. St. L. 96
Cedergren, A. N., Jägmästare ... 77
*Cedergren, H. T., Verkställande Direktör (1879—1893) 79
Cederlund, Edw., Grosshandlare 54
Cederlund, E. H., Målaremästare 74
Cederqvist, Justus, Fototypör ... 90
Cederroth, Ida, Enkefru 98
Cederström, C. G. R., Frih., Kabinettskammarherre 92
Cederström, Emanuel Th., Frih. 77
Celsing, Gust., von Kammarherre 73
Cervin, C. G., Bankir 63
Chelius, Gust., Bokförläggare...... 89
Clason, I. G., Professor, *ledamot af 1:a utskottet* 60
Collin, C. G., Fabrikör.............. 63
Cronquist, A. Werner, Professor 63
Cronstedt, R., Grefve, Generaldirektör 63
Curman, Carl, Med. D:r, Professor 73

Dahl, F. G. A., Professor, Intend. 73
Dahlberg, A. E., v. Häradshöfding 96
Dahlander, Anna M., Fröken...... 97
†Dahlander, G. R., Professor. H. L. 63
Dahlerus, Gotth., Stadskassör ... 90
Dahllöf, Alfr. J:son, Fotograf ... 81
Dahlman, C. D., Kartograf........ 71
Dahlman, G. Wald., Regementsskrifvare 77
Danelius, B. A., Grosshandlare... 45
Danielsen, Joh:s, Grosshandlare... 92
†Dardel, F. L., Kabinettskammarherre, Öfverintendent H. L. ... 71
**Davidson, Ernst, Värdshusidkare, St. L.................................... 96
**Davidson, Magnus, Konditor. St. L. 90
De Laval, Gust., Fil. D:r, Civilingeniör 81
Dessle, J. A. Handlande 73
Dickson, Ch., Med. D:r 88
Ditzinger, Frans, Fabriksidkare... 70

Invald

Ditzinger, Wilh., Fabriksidkare 1864
Douglas, Ludv., Grefve, Excellens, Utrikesminister 97
Dufva, C. F., Apotekare 63
Du Rietz, Arth., Grosshandlare... 97
Dölling, F., s:or, Bryggare......... 73

Eckert, Fritz, Arkitekt 81
Edberg, K. Th., j:or, Snickaremästare, *ledamot af 1:a utskottet*, 78
Edberg, John, Ingeniör 98
Edblom, J. R., Byggmästare...... 90
Edling, Anders, Th., Grosshandlare 97
Egnell, Emil, Grosshandlare 81
†Ehrenheim, P. J., von, förutv. Statsråd, Universitetskansl., Jur. D:r, *Föreningens ordförande*. H. L. 73
Ek, Ernst, Ingeniör................. 89
Ekdahl, Elin, Fru, Teckningslärarinna 90
Ekelund, H. H., Bruksegare 93
Ekevall, A. F., Häradshöfding ... 73
Ekevall, Fru 92
Ekgren, Carl E., Kamrerare 90
Eklund, M., Målaremästare......... 74
Eklund, F. G. T., Direktör......... 93
Ekstrand, A., Uppbördskommissarie 47
Ekström, A. H., Grosshandlare... 97
Ekström, C., Landshöfding 73
Ekström, Fr., Expeditionschef ... 73
Ekström, John, Teckningslärare 89
Ekströmer, J. W., Kapten 98
Elliot, Hampus, Generalmajor ... 73
Ellström, E., Snickare,.............. —
Ellström, L. Snickaremästare...... 89
Enander, S., Possessionat 74
Enequist, Carl. Mönsterritare...... 90
Engblom, Walter, Kassör i Fångvårdsstyrelsen........................ 90
Engelke, Klæs, Tullförvaltare...... 75
Engström, J. Alfr., Källarmästare 77
Engström, Axel, Bokbindare...... 73
Engström, John, Gravör 98
Erdmann, Edvard, Stats-Geolog 90
Ericsson, Anders, Ingeniör......... 90
Ericsson, Hj., Hattfabrikör 77
Ericsson, Georg, Cilvilingeniör... 90
Ericsson, L. M., Fabrikör 89
Essen, F., von, Frih., Riksmarskalk 73

Fægersten, E., Ingeniör 92
Fahlcrantz, C. J., Fil. D:r, Bokförläggare 81

Invald
Fahlén, A. F., Glasmästare och Förgyllare 1873
Fahnehjelm, O., Civilingeniör, *ledamot af 1:a utskottet och rk.* 74
Falk, W., Bruksegare 90
Falkman, Carl, Grosshandlare ... 73
Falkman, Henr., Grosshandlare... 90
Ferlin, Oscar, Grosshandlare 81
Feychting, Henr., Grosshandlare 97
Finnström, William F. R., Grossh. 90
Flodquist, C. A., Arkitekt 90
Flygare, Gustaf, Kapten 90
†Fock, A. H., Frih., Kansliråd. H. L. 57
Folcker, E. G., Amanuens, *Föreningens sekreterare* 89
Folcker, Ivar, Färgerifabrikör...... 89
Forsgrén, R., Grosshandlare 68
Frænckel, Louis, Bankir............ 88
Francke, J. R., Grosshandlare ... 81
Franke, Bernh., Handlande......... 73
Fredlund, P. G., Faktor 92
Fredrikson, Gustaf, Direktör...... 73
Fredricia, S., Grosshandlare......... 63
Friberg, Fr., Bankokommissarie 73
Friedländer, Herman, Grosshandl. 90
Friefeldt, Aug., Dekorationsmålare 77
Friesen, Otto von, Fil. D:r, Konungens Bibliotekarie................. 72
Fries, Ellen, Fil. D:r, Fröken ... 98
Fris, Gustaf, Grosshandlare, Bankdirektör 66
From, Per, Fabrikör.................. 89
Fromm, Arth., Sidenkramhandlare 90
Frykholm, N. E., Ingeniör......... 91
Fränckel, E. Generalkonsul 74
**Frölich, O., Grefve, Kammarherre, St. L. 83
Förberg, Elof, Hoftandläkare...... 90
Förselius, A. G., Verkställande Direktör 75

Gartz, C. G., Bokauktionskommiss. 90
Geete, Rob., Fil. D:r, Bibliotekarie 81
Gelin, C. E. L., Styckjunkare ... 98
Genberg, Anton, Landskapsmålare 97
Georgii, Axel, Konsul 77
Gernandt, Chr. Laur., Boktryckare 90
Gernandt, Ernst Hj., Direktör ... 97
Gillberg, Otto, Portföljfabrikant 88
Gilljam, C. F., Statsråd 73
Gisberg, Sofia, Fröken, Teckn. lärarinna 89
Giöbel, C. A., Bruksegare 88
Giöbel, Selma, Fröken 74
Grabow, C., Dekorationsmålare... 77
Grahl, Hj., Öfverjägmästare 73
Grandinson, Alfred, Byråchef...... 73

Invald
Granholm, A., Fabrikör 1845
Grenander, E., Borgmästare 73
*Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare (1890—1904) 81
Grönbäck, J. W., Urfabrikör...... 52
Gullberg, Emil, Fabriksidkare och Grosshandlare....................... 66
Gullberg, F. A., Grosshandlare... 90
Gullbransson, G., Apotekare 73
Gumælius, Arvid, Verkställande Direktör 73
Gumælius, Sofia, Fröken 88
Gumpert, Morris, Grosshandlare 90
Gustafsson, Victor, Stenhuggare 98
Gustafsson, Karl Gustaf, Stenh. 98
Gyldenstolpe, A. G., Fersen-, Grefve, Öfverste, Förste Hofstallmästare......................... 73
Göransson, E. F., Ingeniör......... 77
Göthe, G., Fil. D:r, Amanuens... 76

Hæggström, Arvid, Kapten 97
Hagander, A. G., Antiqvitetshandl. 90
**Hagberg, Ph. T., Godsegare. St. L. 74
Hagbergh, C. P., Kanslisekreterare 74
Hagerman, J. L., Ingeniör......... 92
Haglind, J. A., Fabrikör............ 73
Haglund, E., Arkitekt 94
Hahr, E., Arkitekt 97
Hald, D., Ingeniör.................... 89
Hallgren, Erik G., Redaktionssekreterare 90
Hallin, Axel, Konsthandlare 96
Hallström, P. W., Sidenfabrikör 52
Hammarlund, N. M., Byggmästare 81
Hammarstrand, F. A., Fastighetsägare.................................. 96
Hammarström, Hj., Disponent ... 94
Hanno, C. W. von, Arkitekt...... 96
Harmsen, Wilh., Grosshandlare... 81
Hasselqvist, Alexis, Löjtnant...... 91
Havermann, K. V., Ingeniör...... 90
Hazelius, A., Fil. D:r 62
Hebel, G. A., Fabrikör.............. 90
Heckscher, Ed., Bankdirektör ... 65
Hedberg, Gust., Bokbindare 89
Hedin, L., Stadsarkitekt 73
Hedvall, Alfr., Linkramhandlare 89
Heilborn, Otto, Konsul.............. 90
Heiss, F., Disponent.................. 69
Hellbacher, F., Konditor........... 73
Hellberg, J. Frithiof, Redaktör... 90
Helldorf, Edv., Dekorationsmålare 89
Helleday, Uno, Prov.-läkare 97

Invald

Hellman, C. H., Grosshandlare 1880
Hellman, Erl., Grosshandlare 90
Hellsten, Joh., Bokhandlare 81
Hellström, A. N., Vagnmakare ... 77
Hellström, Thure, Med. D:r 90
Hellström, Victor, Grosshandlare 73
Hellerström, E. A., Arkitekt 96
Henricsson, J. B., Snickaremästare 89
Hernblom, W., Rev:ssekreterare 88
Hernmarck, C. G., Justitieråd ... 73
Herzog, P., Generalkonsul 69
Hessler, Henrik A., Grosshandl. 96
Heurlin, E., Arkitekt 90
Hierta, Hedvig, Fröken 83
Hildebrand, H., Riksantikvarie ... 93
Hindbeck, F. O., Protokollssekreterare 90
Hirsch, Ernst, Ingeniör 81
Hirsch, Oscar, Ingeniör 77
Hirsch, Isaak, Grosshandlare 96
Hjortzberg, F. W., Hofauditör, Rådman 73
Hochschild, C. F. L., Frih., förutv. Utr.-Minister, Kammarherre ... 90
Hoffstedt, W., Lektor 71
Hoffsten, Ernst, Byggn.-Ingeniör 96
Hofsten, Bengt, Erl:son von, Tjensteman i Handelsbanken ... 90
Hofsten, C. J. von, Sekreterare i Arméförvaltningen 73
Holck, Helene, Fröken, Konstindustrilärarinna 92
Holck, Ingeborg, Fröken 96
Holm, G. B. A., v. Häradshöfding, Verkställande Direktör 81
Holmberg, M. O., Urmakare 90
Holmer, F., Grosshandlare 90
Holmgren, A. M., Grosshandlare 66
Holmgren, H. T., Arkitekt 81
Holmström, E. A., Apotekare 74
Holmström, M., Bagare och Handl. 73
Holts, Aug., Fabrikör 99
Holter, C. V., Kamrerare, Öfverlärare, *föreningens kassaförvaltare* 91
Holter, G. W., Mönsterritare 93
Horn, H. von, Kammarherre 90
Hubendick, L. A., Kapten 81
Hultberg, Claes, Förgyllare 91
Hummel, Axel, Direktör 98
Hübner, E., v. Häradshöfding ... 88
Hübner, L., f. d. departementschef 73
Håkansson, John, Stadsmäklare 73
Hård af Segerstad, A., Rådman 73
Häggström, C., Med. D:r 73
Höglund, Fabian, Urfabrikör 73
Höglund, Otto M., Grosshandlare 81
Hökerberg, And., Verkst. Direktör 77

Invald

Hörnell, Reinhold, Direktör ... 1898

Ingelotz, Wilh., Kamrerare 73
Ingmansson, J. F., Köpman 73
Isacson, L., Stadskassör 77

Jacobi, Alvin, Ingeniör 81
Jacobson, E., Pianofabrikant 73
Jacobsson, E., Slottsintendent, Professor, *ledamot af styrelsen, kassadirektör, ordförande i 2:a utskottet och led. af rk.* 72
Jacobsson, Maur. A., Handlande ... 74
Jaensson, C. W., Teckningslärare 90
Jagdmann, W., Stenhuggeriidkare 91
Jahnson, Jean, Juvelerare 88
Janse, Alb., Kapten 93
Janson, Carl, Med. D.r 91
Janson, G. W., Kommissarie i Riksbanken 73
Jansson, A., Byggmästare 81
Jansson, J. C., Dekorationsmålare 81
Jehander, C., Ingeniör 77
Johansson, Aron, Arkitekt 90
Johansson, Carl, Fabrikör 93
Johansson, Albin, Snickare 98
Johansson, C. O., Tapetserare ... 98
Johnson, Axel, Generalkonsul ... 80
Johnsson, E. G., Med. D:r 88
Jonsson, C. E., Möbelsnickare ... 89
Josephson, E., Arkitekt 97
Josephson, Wilh., Grosshandlare 73
Juel, A. Bernhard, Kapten 92
Julius, Aug., Handlande 73
Jungstedt, Axel, Genremålare ... 90

Kardell, Maria, Fröken, Porslinsmålarinna 90
Karlholm, Hedda, Fröken, vid Rikets Kartverk 98
Karsten, W., f. d. Bagare 54
Kastman, J. J., Grosshandlare ... 74
Kempe, B., Grosshandlare 74
Key, Axel, Professor 70
Keyser, Sixten, Konsul 90
Killander, Knut, Öfverdir.-assist:t 97
Kinberg, Axel, Löjtnant 98
Kinander, Emil, v. Häradshöfding 90
Kinell, C. E. A., Kapten, Intendent 97
Kjellberg, Emil, Ingeniör, Dispon:t 87
Kjellberg, Jonas C:son, Ingeniör, Kamrerare i Jernkontoret 87
Kjellén, J. M., Sekreterare 74
Kjerrman, Ferd., Landskanslist ... 81
Klason, Peter, Professor 90
Klinckowström, J. H., Frih., Arkivarie 81

Invald

Klinckowström, R., Frih., Öfverste ... 1866

Klingström, Ernfr., Teckn.-lärare 90

Klingvall, N. L., Med. D:r ... 81

Klint, C. V., Läderhandlare ... 66

Klint, F. G., Fabriksidkare ... 74

Klint, V. af, Kommendörkapten 81

Klintberg, Ferd. af, Revisor ... 74

Korsgren, C. G., Bankokommissarie ... 74

Krook, Napoleon, Grosshandlare 96

Krusenstjerna, Edv. von, Statsråd, Generalpostdirektör ... 89

Kruse, John, D:r, Amanuens. Nationalmuseum ... 98

Kuylenstierna, Erik, Civilingeniör 92

Kyhlberg, O., Direktör ... 90

Königsfeldt, W., Auditör ... 76

Lagerberg, Sven, Grefve, General 57

Lagerberg, David, Verkmästare... 93

Lagerberg, A., s:r, Fabrikör ... 96

Lagercrantz, Jaques, Kapten, Regementsintendent ... 97

Lagerfelt, Fredrik, Frih., Kammarh., Kanslisekreterare ... 97

Lagergren, A. G., Fabrikör ... 55

Lagerholm, J. F., Kapten ... 77

Lagrelius, Axel, Ingeniör ... 94

Lamm, Carl Robert, Ingeniör, Verkställande Direktör, *ledamot af styrelsen, ordförande i 1:a utskottet* ... 81

Lamm, Herm., Grosshandlare ... 79

Lamm, Ida, Fröken ... 91

Lamm, Oscar, j:r, Verkst. Dir. ... 81

Lamm, Agnes, Fröken ... 98

Lancken, E. F., von der, Öfverste 81

Landelius, J. C., Hofkonditor ... 73

Landin, Joh., Handelskemist, Öfverlärare ... 97

Landtblom, Odd, Disponent ... 90

Langenskiöld, K., Frih., Bankdirektör ... 97

Laquist, Hj., Grosshandlare ... 73

Larson, Adler, Grosshandlare ... 98

Laurén, P. A., Urfabrikör ... 55

Laurentz, Johan, Arkitekt ... 97

Laurentz, Johan, Arkitekt ... 98

Laurin, Carl, Kassadirektör ... 96

Laurin, Theodor, Kronometermak. —

Laurin, Carl, Fil. kand. ... 98

Leffler, G. Mittag-, Professor ... 73

Lemke, Elna, Fru ... 97

Leopold, C. A., Komminister ... 73

Lewander, C. A., Grosshandlare 98

Leyonmark, C. E., Hofrättsråd ... 91

Invald

Liberg, L. L., Grosshandlare... 1881

**Liedbeck, Alarik, Ingeniör. St. L. 90

Lilienberg, G. R., Justitieråd ... 73

Liljeblad, F. Th., Öfverlärare ... —

Liljekvist, Fredr., Arkitekt ... 89

Lilliehöök, E., B:son, Löjtnant .. 96

*Lind af Hageby, Ebba, Enkefru (1890—1904) ... 90

Lindahl, P. Axel, Kapten ... 96

Lindau, S., Byggmästare ... 97

Lindberg, Adolf, K. Medaljgravör, Professor ... 74

Lindberg, J. E., f. d. Bagare, Handlande ... 74

Lindberg, Lydia, Fröken ... 91

Lindberg, O., Arkitekt, Öfverlärare, *suppleant i första utskottet* 70

Lindberg, A. P., Målaremästare 98

Lindblom, Hj., Uppbördskommissarie ... 89

Lindeberg, K., Fil. D:r, Kansliråd 81

Lindegren, Aug., Arkitekt ... 89

Lindell, Per, Ingeniör ... 76

Linderoth, John, Urfabrikör ... 73

Lindfeldt, W., Bageriidkare ... 97

Lindgren, A. M., Öfverste ... 59

Lindgren, A. R., Kongl. Hofjuvelerare ... 93

Lindgren, C. A., Grosshandlare... 81

Lindgren, Gustaf, Arkitekt, *suppleant i Styrelsen, ledamot i 1:a utskottet* ... 93

Lindgren, Th. B., Handlande ... 74

Lindholm, A. G., Grosshandlare 73

Lindmansson, J. A. W., Bokbindaremästare ... 73

Lindmark, Aug., Skomakaremästare ... 73

Lindqvist, C. A., Mekanikus ... 66

Lindqvist, H. T., Svarfvaremästare ... 73

Lindroth, Carl A., Grosshandlare 73

Lindroth, J. A., Grosshandlare... 73

Lindskog, Fr., Disponent, Arkitekt 77

Lindström, V. O., Grosshandlare 96

Lindström, A., Fabriksidkare ... 89

Lindström, G., Museiassistent ... 81

Lindström, J. F., Faktor ... 77

Lindståhl, Emil, Arkitekt ... 90

Lindvall, C. A., Öfveringeniör ... 73

Ljungberg, C. E., Advokatfiskal 63

Ljungberg, E. A., Apotekare ... 74

Ljungberg, Knut, Apotekare ... 77

Ljunglöf, Knut, Grosshandlare... 64

Lohoff, G., Grosshandlare ... 81

Londicer, G., Grosshandlare ... 74

Looström, C., Bokhandlare ... 88

Invald
Looström, Ludv., Fil. D:r, Sekreterare i Fria konsternas Akademi, *ledamot af 2:a utskottet och rk.* ... 1874
Lovén, John, Grosshandlare ... 73
Lovén, J. H., President ... 89
Lowisin, C., Frih., Major ... 90
Ludin, Joh., Grosshandlare ... 81
Lundbeck, A. M., Handlande ... 73
Lundberg, A. E., Fabrikör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet* ... 73
Lundberg, Birger, Tapetserare ... 94
Lundberg, John, Byråassistent ... 80
Lundberg, K. L., Garnhandlare ... 77
Lundberg, Olof R., Mariningeniör 90
Lundberg, Th., Bildhuggare ... 90
Lundeberg, A. W., Direktör ... 96
Lundgren, P. Hj., Kakelugnsfabrikör ... 96
Lundgren, H. B., Disponent ... 90
Lundin, Alfr., Bokbindare ... 77
Lundin, Augusta, Fröken ... 89
Lundin, C. R., Grosshandlare ... 77
Lundin, Hulda, Fröken ... 90
Lundman, Julius, Fil. D:r, Lektor 74
Lundstedt, Bernhard, Fil. D:r, Biblioteksamanuens ... 90
Lundstedt, L., J:son, Grosshandlare ... 96
Lundström, C. F., Godsegare ... 47
Lundström, Fr., Direktör ... 73
Lundström, J., Grosshandlare ... 88
Lundvall, Axel, v. Häradshöfding, Verkställande Direktör ... 73
Lübeck, Edv., Sjökapten ... 97
Lyth, G. W., Instrumentmakare 63
Löfgren, John V., Sidenkramhandlare ... 73
Löfgren, C. G., Verkmästare ... 95
Löfman, Aug. Wilh., Sidenfabrikör 96
Löfmark, L. O., Snickare ... 96
Löfvander, J. V. Rådman ... 60
Löfving, Thure, Emaljör ... 84
Lönegren, G. W., Generaltulldirektör ... 90
Lönnqvist, C. V., Ingeniör ... 97
Löwstädt, C. R., f. d. Skräddare 64

Maass, Wilh., Grosshandlare ... 77
Magnusson, Er. Joh., Byggmästare 64
Malmberg, F., Cicelör ... 89
*Malmberg, Carl A., Handskfabrikör (1896—1910) ... 96
Malmqvist, F. W., Snickaremäst. 89
Malmström, A., Professor ... 72

Invald
**Mandelgren, N. M:son, Artist. St. L. ... 1845
Marcks von Würtemberg, J., Frih., Major ... 76
Marcus, Isac, Disponent ... 49
Martin, F. R., Museiamanuens ... 92
Martin, H., Generaldirektör ... 93
Matson, A. L., Konsthandlare ... 90
Medin, O., Professor ... 85
Meisner, John, Grosshandlare ... 90
Melander, E., Major ... 97
Melbye, H. E:son, Stockholm ... 98
Melin, C. F., Kassör ... 98
Mellin, L. O., Bildhuggare ... 77
Meyer, Otto, Konstgjutare ... 97
Meyer, Wilh., Xylograf ... 90
Meyer, Karl, Guldsmed ... 98
Meyerson, W., Bankdirektör ... 90
Michaelson, K., Bruksegare ... 80
Mineur, C. G., Fabrikör ... 45
Molander, Axel, Direktör ... 74
Molander, C. A., Grosshandlare 73
Molander, H., Intendent ... 97
Moll, John G., Bankdirektör ... 73
Moll, Victor, Bankkamrer ... 97
Montan, E. V., Professor ... 77
Morssing, Frans, Handlande ... 90
Myrstedt, I. L., Grosshandlare ... 89

Nachmanson, Abr., Handlande ... 73
Nachmanson, H. Grosshandlare ... 77
Nachmanson, Thyra, Fru ... 98
*Nauman, Th., v. Häradshöfding (1896—1910) ... 81
Nathanson, Joh., Klädeshandlare 93
Nerman, G., Major ... 58
Nerpin, H., Ornamentsbildhuggare, *ledamot af 2:a utskottet* ... 50
Neuman, A., Artist ... 90
Nilsson, C. F., Bagare ... 73
Nilsson, Herm. J., Ingeniör ... 90
*Nilsson, Nils, Byggmästare (1897—1911) ... 97
Nordenfelt, L. M., f. d. Landtmäteridirektör ... 66
Nordenskiöld, A. E., Frih., Professor ... 69
*Nordenskiöld, O. W., Kommendörkapten ... 90
Nordenström, G., Professor ... 88
Nordling, J. R., Grosshandlare ... 73
Nordström, C. A., Civilingeniör ... 90
Nordström, Simon, Fil. D:r, Kanslisekreterare ... 75
Nordström, Th. Fil. D:r, Generaldirektör ... 80
Norelius, C. Oscar, Bergsingeniör 90

Invald

Norgren, Joh., Fabrikör 1893
Norman, C. E., Uppbördskommissarie 80
Norrman, Victor, Öfverste 73
Norström, Claes G., Civilingeniör 90
Norström, F. Aug., Maskindir. ... 97
Norström, Gust., Kanslisekret. 97
Notini, Axel, Bildhuggare 90
Nystrand, A. E., Handlande 73
Nyström, Ludvig R., Hofintendent 81
Nyström, C. G., Skomakaremästare 97
Nyström, N. G., Rådman 81

Odelberg, C. Axel, Kapten 89
Odhner, C. T., Riksarkivarie 90
Odhner, Hjalmar M., Snörmakare 93
Ohlsson, Joh., Tekn. Fabrikör ... 63
Ohlson, J. Fred., Artist 99
Ollman, E. A., Civilingeniör 77
Olrog, Th., Grosshandlare 83
Ohlsson, Alexis, Ingeniör 98
Olsson, H V., Jernkramhandlare 73
Ossbahr, C. A., Intendent för Lifrustkammaren 79
Otter, Erik von, Frih., Assessor 92

Palm, Carl, Amanuens 91
Paton, Ninian, Grosshandlare ... 67
Patersens, af, Katharina 93
Personne, Nils, Premieraktör 90
Peterson. Edv. R., Med. D:r, Regementsläkare 73
Pettersson, Ellen, Fröken, Lärarinna i Handarbeten 96
Pettersson, Gustaf, Fabrikschef... 91
Pettersson, Joh:s, Konst- och ornamentsmed 89
Pettersson, Robert, Tapetserare & Dekoratör 96
Pettersson, S. O., Professor 89
Petrelli, D. T. J., Kapten 93
**Peyron, Ad., Grosshandlare. St. L. 56
Peyron, Ludv., Grosshandlare ... 63
Piel, C. G., Bryggare 81
Piehl, Gustaf, Bryggare 98
Pihlgren, J. T., Kommerseråd ... 81
*Platen, Carl von, Bruksegare (1897—1911) 97
Platen, Ludvig von, Friherre 97
Plomgren, A. von, Frih. Kammarjunkare 81
Poppius, E. G., Tullfiskal 96
Posse, Arvid, Fr:son, Grefve, President 73
Printzsköld, O., Kabinettskammarherre, Chef för H. M. K:s hofförvaltning 74

Invald

Quensel, Lily, Fröken 1883

Rahm, Edv., Handlande 74
Rahm, Nils, Sekreterare, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Ramstedt, Aug., Handlande 56
Ramstedt, Emil, Rev.-Sekreterare 73
Ramstedt, J. O., Justitieråd 81
*Ramstedt, Viktor j:r, Grosshandlare 90
Raphael, Axel, Fil. Doktor 96
Redin, C. A., Kontorsskrifvare i Riksbanken 79
Redtz, J. M. J:son, Byggmästare 73
Rehbinder, H., Frih., Kommerseråd 73
Rehn, A. G., Hofintendent, Kamrer 73
Reinhold, Aug., Direktör 77
Remahl, L. T., Med. D:r 89
Retzius, G., Professor 88
Reuterskiöld, C. L., Kabinettskammarherre 72
Rhodin, Herman, Konsul 73
Riben, L. V., Stadskommissarie 88
Richert, J. G., Civilingeniör 97
Rijswijk, H. van, Dekoratör, *suppleant i 2:a utskottet* 77
Ringheim, Vict., Major 73
Ritter, E. W., Byggmästare 97
Robbertte, A., Kamrer 97
Roos, Axel, Öfverste 97
Roosval, Albin, Redaktör 96
*Rosander, Edv., Grosshandlare (1895—1909) 95
Rosen, Axel G:son von, Grefve, Generalmajor 63
Rosen, Aug. R. von, Grefve, Öfverstelöjtnant, 1:e Hofmarskalk... 77
**Rosen, C. G. von, Grefve, Öfverste-Kammarjunkare. St. L. 74
**Rosen, Fredrik von, Grefve, Kansliråd. St. L. 90
Rosenberg, J. O., Professor 77
Rosengren, Anna, Fröken, Teckningslärarinna 90
Rosengrén, Carl, Grosshandlare... 90
Rosenlund, Axel, Sågverksegare 96
Rosenvall, F. E., Fabrikör 69
Rosin, Fredr., Direktör 97
Rubenson, Joseph, Verkst. Direktör 69
Rubenson, Moritz, Sekreterare ... 73
Rubenson, R., Professor 77
Rubenson, S. V., Dekorationsmålare 80
Rundqvist, A., Fabriksidkare...... 77

Invald
**Sachs, Josef, Grosshandlare, St. L. ... 1896
Sachs, Max, Grosshandlare ... 96
**Sachs, Simon, Generalkonsul. St. L. ... 73
Sager, Edvard, Hofstallmäst ... 96
Sager, Robert, Kammarherre ... 96
Salin, Kasper, Arkitekt ... 93
Salin, Maur., Med. D:r, Professor 81
Saloman, G., Professor, *ledamot af 2:a utskottet* ... 71
Saloman, Nathalia, Fröken ... 98
Salomonson, Ernst, Grosshandlare 97
Samson, Eug., Verkst. Direktör 71
Samzelius, Per, Stadskommissarie 73
Sandels, L. G., Generallöjtnant ... 73
Sandström, C. A., Poliskommissarie ... 77
Santesson, B. F., Tenngjutare ... 90
Santesson. Henrik, Fil. D:r, Kemist 77
Saul, L., Snickaremästare ... 63
Saul, Th., Snickaremästare ... 73
Schale, H., Bruksegare ... 75
Schalén, Claës, Protokollssekreterare ... 98
Schinkel, C. D. von, Bruksegare 74
Schmidt, Albert, Grosshandlare ... 66
Schmidte, C. J. Fabrikör ... 98
Scholander, Sven, Ornamentsbildhuggare ... 89
Schröder, J. C., Bagare ... 69
Schönström, J. F., Ciselör ... 97
Schultz, A., Ångf.-kommissionär 96
Schuldheis, Wilh, Vinskänk ... 77
Schulzenl.ei n, C. von, Kanslisekreterare ... 94
Schumacher, C. V., Fabrikör ... 74
**Schumburg, R., Generalkonsul. St. L. ... 74
Schwan, K. A., Kapten, Verkställande Direktör ... 73
Schwartz, Eug., Fil. D:r, Rektor 82
Schöldström, Otto, Snickaremäst. 75
Schönfeldt, H. J. C. O., Handlande 97
Sebardt, Wilh., Hofapotekare ... 68
Sebenius, J. L., Brukspatron ... 90
Segerholm, Åke, f. d. Fabriksidkare ... 77
Seijmer, Knut, Fabrikör ... 97
Seippel, Oscar, Grosshandlare ... 88
Sellergren, G., Civiling:r, t. f. Professor, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Selling, C. G., Hofrättsråd ... 74
Settervall, J. G., Grosshandlare ... 68
Settervall, Nils, Häradshöfding ... 88
Severin, S., Revisor ... 73
**Seybold, Rob., Godsegare. St. L. 77

Invald
Sidvall, Rob., Fabrikör ... 1889
Sievert, Max, Handlande, *ledamot af 1:a utskottet, suppleant i styrelsen* ... 90
Sifvert, A. W., Jernkramhandl. ... 73
Simonson, P. M., Bryggare ... 73
Sjöberg, E., Tandläkare ... 97
Sjögren, Otto, Fil. D:r, Läroverkskollega ... 97
*Sjögren, Per Aug., Fabrikör (1897—1911) ... 97
**Sjögreen, Otto, Kansliråd. St. L. 81
*Sjöquist, Joh., Byggmästare (1897—1911) ... 97
Sjöström, C. F., Fabrikör ... 90
Skoglund, E., Hofsadelmakare ... 94
Skogman, C. J. A., Frih., Kommendörkapten ... 68
Smerling, C. F., Kansliråd ... 73
Smitt, J. W., Generalkonsul ... 62
Sohlman, H., Juris Kand., Hufvudredaktör ... 91
Sondén, M., Med. D:r ... 88
Stangenberg, Emil, Med. D:r ... 97
Starck, Alb., Konsul. ... 73
Stauss, A. A., Snörmakare ... 73
Stenberg, Joh., Plåtslagare ... 77
Stenfelt, Pehr Edvin, Bibliotekarie ... 96
Stenhammar, Ernst, Arkitekt ... 90
Steuch, Mathias, Bruksegare ... 73
Stiebel E., Agent ... 77
Stierngranat, C. L. F., Öfverste 77
Stockenberg, John, Amanuens, v. Häradshöfding ... 97
Stockenström, H. A. von, Öfverste 74
Storckenfeldt, E., Generaldirektör, *Ledamot af 1:a utskottet o. ordförande i red. komm.* ... 81
Strindberg, J. O., Grosshandlare 77
Stråle, W., f. d. Landshöfding ... 52
Ström, C. F., Trädgårdsmästare ... 74
*Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910) ... 96
Stuart, John, Riddarhussekreterare ... 90
Stål, W., Öfverstelöjtnant ... 74
Suber, Emil, Grosshandlare ... 96
Sundberg, C. A., Ingeniör ... 90
Sundström, G. R., Handlande ... 55
*Sundström, Pehr, Klädeshandlare 1889—1903) ... 77
Sundvall, Carl Aug., Bildhuggare 89
Sunnerdahl, E., Grosshandlare ... 73
Svanbom, Aug., Fabrikör ... 98
Svanström, Frans, Grosshandlare 66
Svensson, Birger A., Tapetserare 92

Invald
Svensson, Carl P., Tapetserare 1868
Swalin, Wilh., Protokollssekreterare 81
Swartz, Betty, Enkefru 87
Syberg, Fritz, Grosshandlare 69
Sydow, Fing. von, Hamnkapten 73
Sällström, A. G., Byggmästare... 74
Söderberg, J. F., Trädgårdsmästare 73
Söderström, K. S., Portföljmakare 74
Sörensen, N. G., Grosshandlare... 68
Sörensen, P. M., Mekanikus 89

Tamm, Adolf, Fil. D:r, Kontrolldirektör 74
†Tamm, Gust., Frih., Öfverståthållare. H. L. 69
Tamm, Hugo, Bruksegare 76
Tamm, P. G., Godsegare 73
*Taube, Bernh., Frih., Arkivarie (1890—1901) 90
Thalin, Carl, Handlande, ... 74
Thelander, Thore, Ingeniör 90
Theorell, Hugo, Ingeniör 98
Thiel, Arthur, Grosshandl. St. L. 96
**Tholander, Henrik, Ingeniör, Fil. Doktor 96
Thomas, J. E., Byggmästare 73
Thorén, Th., Arkitekt, Öfverlärare 94
Thulin, C. G., Konsul, Skeppsklarerare 90
Thunell, J. W., Byggmästare ... 97
Thunberg, A. T., Kommendörkapten 79
Tidner, Anders, Öfverlärare 90
Tigerschiöld, Hugo, v. Häradshöfding 91
Killberg, Knut, v. Häradshöfding 92
Tjulander, J. F., Grosshandlare 68
Torell, O., Professor 71
Troilius, C. O., Generaldirektör... 75
Troilius, Hj., Grosshandlare 96
Tryggelin, E. H., Arkitekt 77
Tullberg, A. Th., Fabrikör 89
Tullberg, Hasse W., Bokförläggare 87
Thyselius, Pehr, Kanslisekreterare 98
Törnebladh., C. O., v. Häradshöfding 77
Törnebladh, I., Landskamrerare... 73
Törnquist, A., Hofrättsråd 73
Törnqvist, Hj., Byggmästare 93
**Törnqvist, Nicolaus, Major. St. L. 75

Uddenberg, Ernst, Generalkonsul 74
Uddenberg, Martin, Bokhållare... 98
Ugglas, C. G. af, Frih., e. o. Hofrättsnotarie 90

Invald
Upmark, G., Intendent, Fil. D:r, *v. ordförande, ledamot af 2:a utskottet* 1873
Uppström, A. E. V., Häradshöfding 90

Varenius, N. A., f. d. Generalkrigskommissarie 73
Virgin, C. E., Kontreamiral 88
Virgin, Claes, Direktör 93
Vogel, A. J., Artist 90
Vult von Steyern, F., Redaktör 90
Vult von Steyern, N., President 74

Wachtmeister, H., Grefve, f. d. Landshöfding 73
Wachtmeister, Hans H:son, Grefve, Expeditionschef 81
Wærn, R., Revisionssekreterare... 90
Wagner, Jul., Dekorationsmålare 90
Wahlberg, W. A., Målarmästare 90
Wahlin, C. A., Grosshandlare ... 73
Wahlman, L. I., Arkitekt 97
Wall, Anna, Fru 93
Wall, Teodor, Kassör 91
Wallander, Alf., Artist 96
Walldén, W., Godsegare 63
Wallenberg, Anna, f. von Sydow, Fru .... —
**Wallenberg, K. A., Bankdir. St. L. 81
**Wallenberg, Marcus, Bankdir., v. Häradshöfd. St. L. 97
Wallin, Karl, Assistent 90
Wallin, M. F., Handlande 73
Wallmark, John, Dir., Haga 98
Wallqvist, L., Snickaremästare... 94
Wannberg, Axel, Grosshandlare 63
Warburg, S. E., Generalkonsul... 74
Watz, Reinhold, Snickare 90
Wawrinsky, Th. E., Ingeniör ... 94
Wedberg, J. O., Justitieråd 73
**Weinberg, C. A., v. Häradshöfding. St. L. 73
Welin, Nils, Kontorschef 95
Wengström, C. O., Ingeniör 89
Wengström, J. O., Fabriksidkare 65
Werner, A., Med. D:r 73
Werner, Feodor, Dockmästare ... 73
Wessberg, Sven, Notarius Publicus 69
Wesslau, Thor, Grosshandlare ... 93
Westberg, G. W., Protokollsekreterare 73
Westerdahl, A. R., Bageriidkare 97
Westerdahl, H. Julius, Bageriidkare, Kungl. Hofleverantör ... 96
Westerlund, Hj., Byggnadsingeniör 95
Westfelt, Maria, Fröken 93
Westfelt, Gerh., Lifmedikus 73

	Invald
Westin, Th., Hofrättsråd	1898
Westin, L. Eug., Klädeshandlare	74
Westman, Fredr., Fabrikör	97
Weylandt, H. E., Major	73
Wiberg, F., Handlande	46
Wickman, N., Kassaskåpsfabrikant	92
Wickmann, Fredrik, Kontorschef	84
Widebeck, Maria, Fröken, Mönsterriterska	89
Widén, C. O. F., Snickaremästare	89
Widmark, J., Med. D:r, e. o. Prof.	89
Widstrand, W., Bokförläggare	90
Wikland, Hj., Baningeniör	91
Wiklander, O. M., Öfverdirektörsassistent	77
Wiklund, W., Fabrikör, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet*	65
Wilhelmsson, G. W., Boktryckare	93
Wilkens, G. D., Med. D:r	94
Wiman, E. A., Civilingeniör	71
Wimmerstedt, Axel, Professor, f. d. Rättskemist	74
Winborg, Th., Fabrikör	77
Wincrantz, F., Instrumentmakare	98
Winqvist, Emil, Sekreterare	98
Wising, P. J., Med. D:r, Professor	73
Wåhlin, Karl, Sekreterare	89
†Wåhlin, P. G., Direktör. H. L.	72
*Wäsell, Karl. Förste Stadsfogde 1893—1907)	90
Wästberg, Carin, Fröken, Mönsterriterska	89
Wästfelt, A. G., f. d. Landshöfding	75
Ygberg, Herman, Stadsingeniör	77
Zander, G., Med. D:r	71
Zacco, K. Yngve, Civilingeniör	96
Zethelius, H. Protokollssekreterare	1890
Zimmerman, N. E., Tullförvaltare	74
Zickerman, Lilli, Brerös	98
Åberg, E. U., Fröken	93
Åberg, H. Grosshandlare	90
Åberg, O. J., Aktuarie	59
Åhman, Julius, Tapetserare	74
Åkerberg, J. F., Metallhandlare	73
Åkerdahl, M. F., Fabrikör	73
Åkerdahl, Robert, Vinhandlare	97
Åkerhielm, J. G. N. S., Frih., förutv. Statsminister	73
Åkerlund, E. O., Byggmästare	59
Åkerman, Rich., Generaldirektör	72
**Åkerman, H., Envoyé i Disponibilité. St. L.	78
Åkerman. V. Grosshandlare	74
Åslund, F. A., Konsul	75
Ädelgren, Rudolf, Kansliråd	73
Öberg, Axel, Modellör	80
Öberg, Joh., j:r, Lärftskramhandlare	73
Öberg, O. F., Generalkonsul	73
Ödmansson, E., Professor	73
Örtenblad, C. O. T., Civilingeniör	98
Östberg, P., Ingeniör	97
Östergren, Aug., Statsråd	74
**Österlind, Emil, Grossh. St. L.	96
Östman, A. F., Revisor	90

I Landsorten.

	Invald
**Abelin, Axel, Kapten, Norsholm	1898
Abrahamson, J. F., Lundby, Lerum	90
Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894	73
Adlers, F., Hofrättsråd, Vallås, Seffle	78
Afzelius, A., Kamrer, Hernösand	75
Ahrenberg, O. L., Handlande, Göteborg	1876
Almgren, Viktor. Godseg., Högantorp, Södertelje	98
Andersson, Axel G., v. Häradshöfding, Sundsvall	87
Andersson, E., Landskamrer, Kristianstad	81

Invald
Andersson, G., Fabrikör, Karlskrona ... 1874
*Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping (1831—1895) ... 81
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895) ... 81
Anderson, P. E., Stadsfiskal, Örebro ... 81
Anderson, E., Maskiningeniör, Örebro ... 98
Andréen, P., v. Häradshöfding, Stadskamrer, Göteborg ... 76
Andréen, Gust., Handlande, Gefle 76
Arhusiander, M., Grosshandlare, Sundsvall ... 75
Arnell, Selma, f. Böttiger, Fru, Hernösand ... 84
Ax, Marcus, Fabrikör, Gefle ... 98

Bagger, G. A., Kamrer, Göteborg 76
Beckeman, E. M., v. Konsul, Halmstad ... 87
Beck-Friis, Corfitz, Grefve, Borringe ... 98
Beckman, Claes, Prost, Sunnerby, Skara ... 75
Befve, Frans, Juvelerare, Göteborg ... 81
Behm, V., Kronolänsman, Hackås 87
**Behrends, J. F., Fabrikör, Göteborg, St. L. ... 76
*Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896) ... 81
Bengtsson, S. M., Kapten ... 74
Berg, Isak, Handlande, Karlskrona 91
Bergdahl, N. P., Kyrkoherde, Östra Sallerup ... 87
Bergelin, Th., Major, Karlsborg 90
Bergman, A., Målare, Köping ... 76
*Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895) 81
Bergman, C. V., Bryggare, Norrköping ... 81
*Bergstedt, C. F., Bruksegare, Skrukarp, Motala. H. L. ... 71
Bergsten, A. G., Häradshöfding, Mora ... 78
Bergstrand, C. H., Kronolänsman 81
Bergstrand, J. O., Fil. D:r, Vesterås 87
Bergström, Karl, Häradsh., Köping 91
Billqvist, Gustaf, Med D:r., Göteborg ... 95
Bjelke, Edith, Grefvinna, Sturefors, Linköping ... 87
Björck, A. J., Kgl. Hofpredikant, Vestra Vram, Tollarp ... 74
Björck, O., Gudö, Vaxbo ... 98

Invald
Björkenstam, K. W., Häradshöfding, Strömsnäs, Orresta ... 1873
Björkman, C. A. T., Landshöfding, Gefle ... 59
Björkman, C. J., Protokollssekreterare ... 81
Björkman, S. P. A., Fabriksidkare, Karlshamn ... 76
Björklund, Olof, Sågverksegare, Eriksdal, Sundsvall, (1898—1912) 98
Blomberg, A. Th., Apotekare Lindesberg ... 75
Blombergh, Fr., Fabriksidkare, Drag, Norrköping ... 81
Blumenberg, H. G., Kyrkoherde, Östra Ryd, Rydbo ... 87
Blüm, G., Öfverste-Löjtnant, Sköfde ... 74
Bohnstedt, Edv., Rinkesta, Ärila 98
Bolin, O. V., Kyrkoherde, Kungsåra, Vesterås ... 87
Bolinder, A. M., Landssekreterare, Mariestad ... 73
Bolinder, T. W. Th., Ingeniör, Folkhögskoleföreståndare, Önnestad 73
Boman, C., Grosshandlare, Vesterås 74
**Bonde, Carl Trolle-, Grefve, Trolleholm, Trollenäs. St. L. ... 73
Borg, F. G., Apotekare, Strömstad 87
Bosæus, R. W., Borgmästare, Arboga ... 73
Boström, C. J., Stadsläkare, Sölvesborg ... 87
Brandel, H. W., Stadsingeniör, Göteborg ... 75
**Brandt, Axel, Grosshandlare, Gefle. St. L. ... 76
Bratt, G., Löjtnant, Disponent, Djursholm ... 75
Bredberg, C. G., Kapten, Bogesund, Rydbo ... 90
Brehmer, Wilh., Öfverste, Södertelje ... 98
Broander, J. J., Kyrkoherde, Hafdhem ... 74
Brolin, J. G., Grossh., Stugsund 74
Brun, C. E., Apotekare, Smedjebacken ... 77
Brunskog, Magnus, Ingeniör, Eskilstuna ... 98
Bråkenhjelm, P. J., Landshöfding, Upsala ... 81
Bråkenhjelm, C. M., Häradsskrifvare, Falkenberg, Wireda ... 73
Busck, J. G., Fabrikör, Göteborg 74
Bånge, C. A., Prost, Nykil ... 87

Invald

Bååth, J. L. Häradshöfding, Odensvik, Odensviholm 1873
Böklin, D., Possessionat, Täckhammar, Nyköping 82
**Börjesson, L., Bryggare, Göteborg. St. L. 76

**Carlander, Chr., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Carlberg, P. M., Bergsingeniör, Ställdalen 81
Carlén, A., Bruksegare, Bollnäs 76
Carlsson, E., Bruksegare, Stadra, Gyttorp 74
Carlsson, K. Ax., Grosshandlare, Östersund 98
Carlstedt, Israel, Kontraktsprost, Karlstorp 87
Carlström, C. F., Kronolänsman, Elfdalen 87
Cederberg, H. F., Kronofogde, Östersund 97
Cederström, Anders, Friherre, Beatelund 98
Charlier, A. W., Med. D:r, Sollefteå 93
Christens, H. T., Arrendator, Bifvaröd, Wallås 93
Christiernin, Ad. Fr., Lasarettsläkare, Sundsvall 81
*Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1889—1903) 81
Crafoord, C. O. L., Häradshöfding, Lyckeby 73
Cronstedt, Maria, Fru, Grefvinna, Säby, Torshälla 98
Cronqvist, G., Handlande, Malmö 74
Cullberg, S. A., Löjtnant, Nartorp, Börrum 73

Dahlberg, J. P., Bruksegare, Bollsta, Nyland 81
Dahlman, A. G., Handlande, Sundsvall 87
Dandanell, A. E., Byggmästare, Nyland 81
Danielsson, C., Disponent, Bofors 87
Danielsson, C. F., Gruf-Ingeniör, Stora Gården, Kopparberg 81
**Degerman, C., Jägmästare, Piteå. St. L. 73
De la Gardie, Malvina, Grefvinna, Öfverhofmästarinna, Hamiltonhouse, Helsingborg 78
De Maré, A., Bruksegare, Ankarsrum 74

Invald

Dickson, Robert, Landshöfding, Malmö 81
Dickson, W., Fil. D:r, Seckestad, Moholm 74
Donnér, Aug., Häradshöfding, Sölvesborg 97
Dunky, A. E., Landsfiskal, Tjernäs 87
Dumrath, W., Jägmästare, Singö, Grisslehamn 74

**Eberstein, Chr., Bankdirektör, Norrköping. St. L. 84
Ehrenheim, Erik von, Kammarherre, Godsegare, Grönsöö, Enköping 92
Ehrensvärd, Alb., Grefve, f. d. Landshöfding, Tosterup, Svenstorp 73
Ekedahl, G. W., Kyrkoherde, Ljunga, Boarp 87
Ekelund, S. G. A., Häradsskrifvare, Hångers, Ljungby 73
Eklundh, Axel, Grosshandlare, Göteborg 95
Ekman, C., Bruksegare, Finspong 73
Ekman, Isidor, Stadsläkare, Hudiksvall 87
*Ekman, J. J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 73
Ekströmer, J. W., Kapten, Fogelfors 98
**Elgérus, D. J., Fabriksidkare, Örebro. St. L. 74
Elwosson, Gullbrand, Lektor, Karlstad 98
**Engelbrechtsson, G. O., Byggmästare, Örebro. St. L. 78
Engström, Herm., Handlande, Jönköping 87
Enhörning, Constance, Fru, Norrköping 87
*Enhörning, P. A., Grosshandlare, Norrköping, (1878—1892) 78
Ewert, W. Th., Grosshandlare, Göteborg 76

Fahlstedt, G. V., Ingeniör, Eskilstuna 88
Falck, Gustaf, Vågmästare, Skeppsredare, Göteborg 95
*Fehrman, Carl, Kontraktsprost, Träslöf, Varberg (1892—1906) ... 87
Fernqvist, R., Rektor, Örebro ... 87

Invald

Fischer, A. A., Kyrkoh., Hångsdala 1887
*Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö, (1896—1910) 78
Flensburg, Theodor, Konsul, Malmö 91
Fleetwood, C. M., Friherre, Häradshöfding, Wexiö 98
Flinta, Gustaf, Skolföreståndare, Hedemora 87
Florman, M., f. d. Landssekreterare, Gefle 73
*Flygt, L. A., Disponent, Ljungå. (1881—1895) 81
**Fogelin, C. J., Godsegare, Hintzegården, Mölltorp. St. L. 76
Fogelmarck, Rob. von, Konsul, Vestervik 98
Forselles, Alb. af, Löjtnant, Ekensberg, Enhörna 82
Forssander, J. H., Kyrkoherde, Stenbrohult, Diö 87
Forsberg, S. P., Handlande, Valdemarsvik 74
Forsselius, C. A., Handlande, Kumla 76
**Forssell, A. F., Grosshandlande, Sundsvall. St. L. 75
Frænckel, J. C., Handlande, Göteborg 76
Frænkel, And., Kapten, Petiknäs, Hällnäs 90
Friman, Ernst, Byggm., Göteborg 95
Frisk, E., Fabriksidkare, Hudiksvall 73
Frisk, P. E. Kontr.prost, Häfverö 87
Fröberg, C. A., Borgmästare, Gefle 98
Fröberg, John, Fabrikör, Grossh., Finspong 94
Fröberg, Anna, Fru, Finspong ... 94

Gahn, L. R., Ingeniör, Wikmanshyttan, Nora 74
Geijer, J. O., Fil. D:r, Kontraktsprost, Frändefors 73
Genberg, A., Kronolänsman, Bollnäs 87
Genberg, J. Kyrkoherde, Lit 87
Gestrin, Rob., Grosshandlare, Magnehult, Simonstorp 68
**Gibson, James, Fabriksidkare, Göteborg. St. L. 76
Godée, Alb., Apotekare, Skeninge 77
Gran, P., Apotekare, Sundsvall ... 77
Granberg, C. G., Rådman, Eskilstuna 78

Invald

Grevesmühl, Oscar, Godsegare, Herrestad, Stallarholmen 1877
Grundberg, L., Med. D:r, Lasarettsläkare, Venersborg 87
**Grönwall, Edvin, Bruksegare, Hellefors. St. L. 81
Gullbrandsson, E., Tullförvaltare, Östersund 97
Gustafsson, Hans, Disponent, Tidaholm 81
Gustafsson, J. G., Kronolänsman, Elghult 87
Gyllenstierna, Nils, Friherre, Godsegare, Elfdalen, Klippan 76
*Gyllencreutz, R. H. A., Provincialläkare (1898—1912) 98
Göransson, C. F., Bruksegare, Sandviken 74
Göthe, C. G., Skogsinspektör, Vexiö 73

**Hagendahl, C. A., Grosshandlare, Örebro. St. L. 75
Hallborg, O., Kontraktsprost, Torstuna, Torstunaby 87
Halldin, H., Fabrikör, Örebro 74
Hallén, Joh., Handlande, Direktör, Falköping 95
Hallner, N., Kyrkoherde, Saleby, 74
Hammarström, John, Med. Dr, Förste Stadsläkare, Kristinehamn 87
Hansson, A., Konsul, Helsingborg 76
*Hartvig, Herman, Grosshandlare, Göteborg (1895—1909) 95
Hasselblad, C. F., Disponent, Sprängsviken, Frånö 81
Hay, B., Disponent, Jönköping... 73
Hedenlund, A., Handlande, Borås 81
Hederstierna, Fredrik, Landshöfding. Vesterås 75
Hederstjerna, Hans, Ingeniör, Ebbes bruk, Jönköping 95
Hellberg, J. A., Häradshöfding, St. Vestansjö, Jönköping 73
Hellström, Fredr., Fabrikör, Nyköping 98
Hellerström, Alfred, Arkitekt, Helsingborg 90
Hellerström, S., Fil. Kand., Godsegare, Marielund, Nettraby 85
Helling, N. A., Landssekreterare, Örebro 73
Hessle, Birger, Hofrättsråd, Jönköping 75
Hjelm, Fr., Kyrkoherde, Kuddby 87

Invald

Hjelmqvist, B., Fil. D:r, Kyrkoherde, Herslöf, Vallåkra 1873
Hjertén, C. A., Kommissionslandtmätare, Stånghem, Kettiltorp 81
Hjertén, Sven, Häradshöfding, Sundsvall 87
Hofsten, E. von, Kapten, Hallandsberg, Fägred 71
Holm, G., Häradshöfding, Bollnäs 78
Holm, Fredr., Handlande, Göteborg 76
Holmqvist, A. L., Rådman, Arboga 74
Hoppe, Felix, Kapten, Vexiö 98
Hultman, Johan, Fabriksidkare, Malmö 91
Hulth, Joh:s, Verkmästare vid skolan i Norrköping 98
Hultqvist, Ernst, Juvelerare, Vadstena 98
Husberg, K. S., Landshöfding. Luleå 90
Hård af Segerstad, Gust., Konsul, Nyborg, Bålsta 74
Hägglund, J. H., Kyrkoherde, Vestra Karup 87

*Ideström, Carl, Aug., Grosshandl., Oskarshamn, (1891—1905) 90
Ihrfors, A. W., Med. D:r, Provinsialläkare, Vesterås 81
Insulander, G., Doktor, Folkskolinspektör, Gefle 98
Isberg, A., Kapten, Göteborg 87

Jacobi, V., Med. D:r, Sölvesborg... 74
Jacobsson, S. M., Handlande, Torpshammar 75
Jansson, J. E., Bruksegare, Saxån, Persberg 81
Janzon, Gust., Rådman, Nyköping 76
Johansson, C., Snickaremästare, Wexiö 98
Johansson, C. H., Lektor, Vesterås 87
Johansson, G. W., Grosshandlare, Vexiö 91
**Johansson, J., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Johansson, S. J., Handlande, Jönköping 76
Johnsson, J., Trafikchef, Kopparberg 81

**Kaijser, A., Apotekare, Enköping. St. L. 76
Kamph, Oscar, Trafikchef, Finspong 75

Invald

Karlin, G. J:son, Amanuens, Lund 1893
Karlson, Valfr., Arkitekt, Lektor, Borås 90
Keventer, G., Ingeniör, Norrköping 94
Kjellstedt, A. F., Öfver-Jägmästare, Fjäl 73
Kjellgren, J. H., Direktör, Reymyre 98
Kjellin, Joh., f. d. Landskamrer, Upsala 73
Kjellqvist, J., Kontraktsprost, Hvalstad, Ekedalen 81
Knös, G. B., Med. D:r, Hospitalsläkare, Vadstena 87
Kobb, Aug., Handlande, Göteborg 75
Koch, A. M., Bruksegare, Uddevalla 75
Kockum, F. H., Bergsingeniör, Malmö 98
Koræn, A. V., Apotekare, Eskilstuna 77
Krook, Rob., Häradshöfd., Örebro 78
Krook, V., Bruksförvaltare, Gylgen, Öfverkalix 75
Kulle, Thora, Fru, Konstväfv. Lund 98
Källström, E., Teckningslärare, Malmö 93
Königsfeldt, E. W. R. L., Häradshöfding, Smedjebacken 73

Lagerberg, Carl, Kammarherre, Göteborg 92
Lagerberg, G. O. F., Grefve, Öfverste, Fagersta, Vestanfors ... 85
**Lagerfelt, C. A. M., Friherre, Öfverste, Linköping. St. L. 75
Lagerlöf, N., Bruksförvaltare, Långrör, Söderhamn 81
Lagerlöf, N., Snickare, Lidköping 74
Lagermark, C. C., Apotekare, Uddevalla 76
Landgren, J. F., Fabriksidkare, Sundsvall 91
Landström, Gottfried, Ingeniör, Skultuna 95
Larsson, Johan, Sörsjön, Falu Län, 98
Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg 81
Larsson, L., Kronolänsman, Rätansbyn 87
Larsson, Z., Stadsingeniör, Upsala 78
Leczinsky, C. S. F., Häradsskrifvare, Lit 73
Lewenhaupt, Eug., Grefve. Bibl. Amanuens, Upsala 74
Lewenhaupt, Sten, Grefve, Fil. K., Amanuens, Kalmar 90

Invald

Lexow, A. C., Bruksegare, Forsnäs, Karlstad 1874
Liberg, Bernh., Fabriksidkare, Rosenfors, Skogstorp 78
Lidén, Th., N., Stadsfiskal, Gefle 73
Liedholm, J. F., Med. D:r, Öfverläkare, Vexiö 75
Liljeqvist, P., Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Liljesköld, K., A., Häradshöfding, Arvika 74
Lilliehöök. G., Major, Hofors, Robertsholm 74
Lilliehöök, J, F., Öfverste, Körtingsberg, Vretstorp 74
Lindahl, V. N., Fil. D:r, f. d. Auditör, Karlskrona 75
Lindberg, O. Z., Fabrikör, Eriksfors, Nyland 98
Lindblom, S. A., Kontraktsprost, Rappestad, Bankeberg 87
**Lindegren, Th., Handlande, Hudiksvall. St. L. 75
Lindén, G., Länsträdgårdsmästare, Linköping 98
Linderberg, Gust., Fabrikör, Sundsvall 87
Lindgren, A., Fabrikör, Karlstad 74
Lindgren, Joh., Apotekare, Lund 88
Lindstein, Th., Grosshandlare, Falun 76
Lindström, L., Maskindirektör, Kristinehamn 77
Lindström, N. J. O. H., Fil. D:r, Biskop, Hofpred., Vexiö 87
Linné, S. B., Kyrkoherde, Eldsberga 73
Littorin, A. T., Kapten, Upsala 87
*Littorin, H. S., Godsegare, Bjertorp, Vara (1878—92) 78
Ljungberg, J., Handlande, Norrköping 78
Ljunggren, G., Byggnadsingeniör, Tobo 94
**Ljunggren, C. J. F., Konsul, Kristianstad. St. L. 81
Ljunggren, Ivar, Tullförvaltare, Vestervik 74
*Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895) 81
Lundberg, J. O., Disp., Bergaholms Bruk 98
Lundeberg, Chr., Bruksegare, Forsbacka 98
Lundeberg, Sigsten, Syssloman, Upsala 88
*Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901) 87

Invald

Lundström, C. H., Bergmästare, Filipstad 1875
Lundström, K. A., Agent, Piteå 89
Lyckholm, Joh., W., Kronofogde, Leksand 78
**Lyckholm, Melcher, Bryggare, Göteborg. St. L. 95
Lyrholm, O., Grosshandlare, Göteborg 77
Löwen, A., Trolle-, Frih., Kammarherre, Gärdesta, Gnesta ... 76

Malm, L. P., Rådman, Eskilstuna 74
Marcus, Ax., Fabrikör, Gefle 98
Marklund, J., Sågverksegare, Löfånger 75
Markstedt, A., Kapten, Skellefteå 81
Markstedt, D. R., Grosshandlare, Skellefteå 75
Matthiesen, S. O., v. Konsul, Sandås, Ottenby 87
Matern, A. F. von, Öfverste, Sköfde 98
Meijer, F., Fil. D:r, Kyrkokerde, Hammarlöf, Fjerdingslöf 74
Melin, Olof, Grossh., Skeppsmäklare, M. R., Göteborg 95
Metzén, K. J., Kansliråd, Linköping 73
Michaelson, Knut, Bruksegare, Schebo, Norrtelje 90
Moberg, C. D., Disponent, Norrköping 87
Mörner, A. E. K., Grefve, Godsegare, Björksund, Nyköping ... 73
Mörner, C. H., Grefve, Apotekare, Norrköping 87

Nilsson, Arvid, Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Nilsson, W:m, Pianofabrikör, Göteborg 98
Noræus, U. V., Kyrkoherde, Högbo, Sandviken 75
Nordenfelt, C., Borgmästare, Kristinehamn 73
Nordenfeldt, Ingeborg, Fröken, Grinda, Malmköping 93
Nordlöf, G., Upsala 93
Nordström, C., Ingeniör, Jönköping 87
Norén, G. L., Disponent, Åsbacka, Söderhamn 75
Norman, V. S., Grosshandlare, Arboga 74
Norrby, Carl, Professor, Upsala... 87
Nyzell, Frans, Fabrikör, Eskilstuna 98

Invald

Näs, N. O., Grosshandlare, Östersund ... 1875
*Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904) ... 90

Odencrantz, G. D., Öfverste, Landskrona ... 66
Odelius, August, Wångaby ... 98
Olsén, Gottfr., Fabriksidkare, Arvika ... 76
Olsen, C. E., Inspektör, Södra Lit 97
Olsson, S. E., Handlande och Fabrikör, Göteborg ... 98
Olsson, Emil, Ståletsare, Eskilstuna ... 98
Olson, C. A., Landssekreterare, Kristianstad ... 87
Orstadius, A., Ingeniör, Piteå ... 81
Otter, B. S. von, Friherre, Major, Kristianstad ... 81

Palm, G. H., Kyrkoherde, Forsmark ... 87
Palmberg, C. A., Kronolänsman, Moda, Tranås ... 76
Person, J., Rektor, Arboga ... 98
Persson, M. Handlande, Fogelsjö, Los ... 98
**Petré, P., Grosshandlare, Oskarshamn, St. L. ... 76
af Petersens, Katharina, Fröken, Lindared, Svedala ... 98
*Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903) ... 87
Pettersson, Carl, Edv., Regementsintendent, Helsingborg ... 81
Pettersson, J., Handlande, Öfverammer, Ragunda ... 77
Pettersson, Sam., Guldsmed, Linköping ... 89
Peyron, G., Friherre, Generalmajor, Helsingborg ... 73
Philipson, John, Grosshandlare, Norrköping ... 81
Polheimer, A. F., Rådman, Falun 78
Posse, Knut, Grefve, Kammarherre, Bergqvara, Räppe ... 76
Posse, L., Grefve, Major, Engelholm ... 74
Post, L., von, Kapten, Hagbyholm, Vesterås ... 74
**Pripp, Carl Grosshandlare, Göteborg. St. L. ... 76

Invald

*Quennerstedt, Aug., Fil. Dr. Professor, Lund, (1888—1902) ... 1887

Raab, C., Frih., Kammarherre, Helgerum, Verkebäck ... 73
Ramel, O. A., Friherre, Godsegare, Öfveds kloster, Bjersjölagård ... 76
Rahmstedt, Wilhelm, Tranbygge, Kungsängen ... 98
Rappe, Chr., Friherre, Godsegare. Strömsrum, Pataholm ... 91
Rach, E., Konsul, Hudiksvall ... 74
Rengstrand, E. O., Fabrikör, Vadstena ... 77
Richter, G., Häradshöfding, Venersborg ... 87
Ringborg, Edward, Grosshandlare, Norrköping ... 91
Rinborg, Gust., Disponent, Norrköping ... 81
Ringborg, Joh., Ingeniör, Norrköping ... 73
Ringius, J. A., Kronofogde, Göteborg ... 73
Ringström, R. W., Apotekare, Filipstad ... 76
Ringström, Th., Målare, Jönköping 74
Risberg, P. F., Rådman, Norrköping ... 81
Robinson, W., Fabrikör, Göteborg 95
Rogberg, C. G., Bruksförvaltare, Ferna bruk ... 76
Bohlin, A., Rådman, Kongelf ... 74
Ros, A., Bruksegare, Långbanshyttan ... 73
*Rudin, W., Teol. o. Fil. Dr., Professor, Upsala, (1888—1902) ... 87
**Runer, Carl, Konsul, Gefle. St. L. 74
Ryding, Carl, Landträntmästare, Venersborg ... 78
Ryman, Victor, Häradshöfding, Karlstad ... 77
Rålamb, Er. A., Friherre, Godsegare, Granhammar ... 98
Rålin, A. G., Fabrikör, Åmål ... 98
**Röhss, August, Grosshandlare, Göteborg. St. L. ... 77
Röhss, W., Konsul, Göteborg ... 77

Sandberg, C. O. W., Grosshandlare, Norrköping ... 81
Sandbäck, L. Th., Kalmar ... 98
*Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall, (1887—1901) ... 87
Sandström, N. A., Trafikchef, Sandarne ... 81

Invald

Schéele, Götrik von, Kammarherre, Kilanda, Elfängen...... 1875
Schenström, O., Borgmästare, Köping 63
Schenström, Wilh., Öfverste, Östuna, Köping 74
Schröder, A., Kronofogde, Gefle 73
Schwartz, V., Disponent, Billesholms Grufva 98
Schürer v. Waldheim, W., Godsegare, Mellingeholm, Norrtelje 90
Schöning, Gabriel, Konsularagent, Grosshandlare, Söderhamn 81
Schöning, J. F. G., Konsul, Stugsund 74
Serrander, C. A., Fabrikör, Sundsvall 75
Siegbahn, P., Konsul, Ronneby... 74
Simonsson, Alb., Trafikchef, Falkenberg 87
Sjöbring, P., Teol. D:r, Biskop, Kalmar 74
Sjöcrona, C. A., Landshöfding, Mariestad 74
Sjögréen, C. M., Skogsinspektör, Omberg, Alvastra 75
**Sjögren, Hj., Professor, Nynäs, Ösmo. St. L. 93
Sjöstedt, C., Handlande, Hjo...... 76
Smedberg, J., Lektor, Malmö...... 88
Smith, J. G., Apotekare, Ystad... 75
Sparre, N. G. A., Grefve, Kammarherre, Mariedal, Lundsbrunn... 73
Spens, G. H., Landshöfding, Wexiö 98
Stael von Holstein, O. W., Frih., President, Jönköping 87
Stolpe, K. W. L., Öfverste-Löjtnant, Umeå 87
Strandh, J., Kontraktsprost, Habo 81
Stridsberg, Ernst, Bruksegare, Trollhättan 74
Strokirch, J. P. F. O. von, Hofmarskalk, Strömsberg, Jönköping 73
Ströander, Aug., Instrumentm. Wexiö 98
Ström, M., Kronolänsman, Öfver-Torneå 87
Strömfelt, Fr. K. H., Grefve, Godsegare, Hylinge, Vestra Husby 91
**Strömholm, C. O., Apotekare, Ragunda. St. L. 77
Stålberg, August, Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Stånggren, Fr., Borgmästare, Linköping 73
Sundberg, A. N., Erkebiskop, Upsala 75

Invald

Sundelin, J. A. I., Kontraktsprost, Jönköping 1887
Sundin, Nils, Bruksegare, Alkvettern, Kristinehamn 75
Sundström, Alfr., Handlande, Jönköping 76
**Svahn, Joh., Fabriksidkare, Vik, Vexiö. St. L. 75
Svanberg, J. W., Handlande, Kristianstad 76
Svanlund, J. F. E., Telegrafkommissarie, Karlskrona 78
Svedelius, A. G., Landshöfding, Örebro 98
Svengren, J., Fabrikör, Eskilstuna 64
Svensson, Martin, Snickare, Örkened 98
Svensson, Leonard, Lilla Frunebo Gusum 98
Svenson, J. E., Rådman, Askersund 87
Swartling, Axel, Konsul, Norrköping 81
Swartz, Carl, Fabriksidkare, Norrköping 87
*Swartz, P., Fabrikör, Norrköping (1887—1901) 87
Swedmark, F., Inspektor, Söderhamn 81
Styrlander, A. W., Stadsfiskal, Sollefteå 98
Söderlund, Fredr., Doktor Upsala 87
Söderman, H., Handlande, Upsala 75
Söderström, C. W., Kyrkoherde, Elfdalen 87
Söllcher, C., Fil. Doktor, Eskilstuna 98

Ternstedt, John, Kyrkoherde, Fägred 87
Tham, V. Disponent, Husqvarna 81
Thornburn, V., F., Konsul, Uddevalla 69
Thormählen, C. C., Fabrikör, Göteborg 76
Thorslund, J. L., Handlande, Enköping 81
Torssander, Ax., Kyrkoherde, Vårdinge, Mölnbo 87
Trysén, A., Bergmästare, Luleå... 81
Trägårdh, Joh., j:r, Handlande, Göteborg 76
Törnlund, F. O., Handlande, Upsala 78

Uggla, Reinh., Kapten, Bruksegare, Sikfors 74
Ullman, U. L., Biskop, Strengnäs 91

Invald

Varenius, C. E., Landssekreterare, Karlstad 1873
Vult von Steijern, C., Frih., Stationsinspektor, Laxå 81
Våhlin, Theodor, Arkitekt, Malmö 98

Wachtmeister, Axel Trolle-, Grefve, Hofmarskalk, Trolle-Ljungby, Gualöf 73
Wachtmeister, Fredrik Claesson, Grefve, Tistad, Larslund........ 98
†Waern, C. F., President, Baldersnäs, Billingfors. H. L. 73
*Wahlund, C., Professor, Upsala (1889—1903) 83
**Wahlström, J. G., Kyrkoherde, Barkarö. St. L. 74
Wahren, Rich., Fabriksidkare, Norrköping 81
Waldenström, W., Trafikchef, Ystad 87
Wallberg, L., Fabrikör, Halmstad 46
Wallén, O. A., Kontraktsprost, Jerfsö 74
*Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1893) 76
**Wallin, H. T., Fil. Dr. Kontraktsprost, Alunda. St. L. 74
Wallin, J. O., Rådman, Södertelje 75
Wallström, C., Ingeniör, Aker, Trollhättan 81
*Walther, E., Handlande, Helsingborg (1886—1901) 87
Wannberg, A. A., Rådman, Söderhamn 74
Wedberg, C. G., Apotekare, Engelholm 76
Wedin, Lorens, Bryggare, Visby 92
Welin, Nils, Kontorschef, Gusum 95
Weinberg, C. H., Lagman, Karlstad 73
Welinder, Birger, Godsegare, Svalöf 86
Wennberg, C., Disponent, Jönköping 95
Wennberg, E. O., Rådman, Lidköping 90
Wernstedt, Lage von, Borgmästare, Strängnäs 73
Wersén, Philip, Verkstadschef, Wimmerby, Södertelje........... 98
Westerberg, J. J., f. d. Provinsialläkare, Upsala 75
Westerberg, Axel, Disponent, Gusum 95
Wennerdahl, F., Apotekare, Upsala 77

Invald

**Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping. St. L. 1881
Westholm, G. A., Kontraktsprost, Vester Fernebo 87
*Westman, Leon, Målare, Norrköping (1881—1895) 81
Westrell, G., Kapten, Ystad 87
Wetterberg, M., Apotekare, Torpskrona, Fränsta 77
Wickberg, R. M., Lektor, fil. d:r, Westervik 98
*Widmark, C. O., Förste Landtmätare, Falun (1878—1892) ... 78
Wijk, Olof, Grosshandlare, Göteborg 73
Wijkander, Aug., Professor, Göteborg 98
Wikander, Eggert, Godsegare, Siedholm, Wimmerby 98
Wikander, E. J., Borgmästare, Örebro 76
Wikström, O., Borgmästare, Söderhamn 87
Witthoff, N. A. A., Kronofogde, Araskoga, Vollsjö 73
Wittlock, J. A., Medicine D:r Vexiö 87
*Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1892—1906) 88
Wulff, Fredrik, Professor, Lund 88
Wåhlin, Theodor, Arkitekt, Malmö 98
Wångenberg, Th., Förvaltare, Gålön, Stockholm 87
Wästfelt, A., Major, Malmö 74

****Y**ngström, C. J., Bruksegare, Villingsberg, Valåsen. St. L. 76

Zander, G., Konduktör, Norrköping 78
Zetterberg, Harald, Godsegare, Sticklinge, Lidingön 73
Zeinwoldt, Frans, Bruksegare, Kimstad 98
Zeinwoldt, John, Verkst.-Direktör, Sandsjö 98

Åberg, A. J., Rådman, Örebro ... 74
Åqvist, Ph., Kapten, Göteborg ... 76
Åsbrink, Helmer, Kyrkoherde, Bro 87

Öhnell, C. H., Kapten.............. 81

I Utlandet:

Invald

†Damberg, G. M., Generalkonsul H. L. St. Petersburg 1873

†Juhlin-Dannfelt, Carl, Generalkonsul. H. L. London 66

Julin, E. Lindsay von, Bruksidkare, Karis, Fiskars Bruk, Finland 78

Konstflitföreningen, Helsingfors 89

Konstindustri-Museet, Kristiania 87

Invald

Lagerheim, Alfred, Envoyé Extra Ord. och Minister Plénipot., Berlin 1874

Lindfors, J. af, General, Helsingfors 87

Leman, Edvard, Direktör, Paris 73

Lewenhaupt, Carl, Grefve, Envoyé Extra Ord. och Minister Plénipot., London 93

**Rooth, Gustaf, Direktör, St. L., Nürnberg 90

Öfriga utom Sverige bosatta medlemmar återfinnas under »Hedersledamöter, Korresponderande och Ständiga ledamöter».

Anhålles vördsamt, att rättelser, ändringar i titulatur och bostad m. m. — i och för en kommande upplaga — benäget insändas under adress: *Svenska Slöjdföreningen, Stockholm.*

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1899.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1899.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1899.

I.

REDAKTÖR: E. G. FOLCKER.

STOCKOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1899.

Burmeisterska salen i Visby,*

en interiör från ett borgarehem på 1660-talet.

Af **John Kruse.**

Visbys blomstring såsom förmedlarinna af medeltidens handel mellan Ryssland och det öfriga Europa tog sin början under 1100-talet, steg till sin höjd under det följande seklet, fortsatte ännu under 1300-talet men började då dala, en följd af att Lübecks sol steg allt högre på himlen och handelsvägarne gradvis togo andra riktningar. Ännu under 1300-talet var emellertid Visby, trots Valdemar Atterdags bekanta brandskattning år 1361, Östersjöns härskarinna och Nordens rikaste stad, och länge dröjde en afglans kvar af den

---

* Tryckta verk, som anlitats för denna uppsats, äro: C. J. Bergman: Gotländska skildringar och minnen (1882), densammes text till Gotland och Visby i taflor (1858) samt hans Gotlands geografi och historia, 4:de upplagan, omarbetad af H. Rosman, (1898); Sv. Fornminnesföreningens tidskrifter o. planschverk, artiklarne om Tynnelsö (Eichhorn) Vadstena och Torpa (Upmark); Troels Lund: Danmarks och Norges historia I, 2 o. 3. (1880); A. Kinberg: Gotländska slägter; m. m. Vid mina studier på ort och ställe har jag mottagit muntliga upplysningar och anvisningar af herrar öfverste Gustaf Björlin, artisten Karl Romin samt konsul Ekman, till hvilka samtliga jag framför mitt vördsamma tack.

gamla härligheten, till dess slutligen Lübeckarnes fruktansvärda plundring 1525 gaf den våldsamma *yttre* nådestöten, i det en mängd hus och kyrkor lades i ruiner och det yttre förfallets sekellånga period sålunda inleddes. Följande år kom Gotland under dansk styrelse, hvilken fortfor i 119 år, till dess freden i Brömsebro 1645 förde ön till Sverige. Föreningen med vårt land, hvarigenom Gotland kom att ligga midt i det nyskapade östersjöväldet, borde, kunde man tycka, hafva framkallat en upplifvande verkan på Visbys handel, men detta synes knappast ha varit fallet, om man också i åtskilliga rumsinredningar från denna tid, hvilka finnas eller till helt nyligen funnits kvar, ser bevis på, att en relativ välmåga härskat i åtminstone en del borgarehem. I stället synes den nedåtgående rörelsen, både hvad staden och ön i dess helhet angår, hafva fortsatt, och allra sorgligast såg det ut i början af 1700-talet, då den afsides liggande ön oroades af ständig fruktan för fientliga öfverfall och utarmades af skatter, missväxt och svåra pestsjukdomar under Karl XII:s krig. Borgerskapet i Visby var år 1712, om man får tro en embetsskrifvelse, »så armt och eländigt, att det icke ägde mer än hvad den ene af den andre kunde pracka ur handen i munnen.» Men under den i alla kulturella afseenden så verksamma och lifaktiga frihetstiden började det arbete, som i synnerhet i våra dagar fått en så stark fart: upphjälpandet af Gotlands jordbruk. I samband härmed har äfven Visby börjat vakna ur sin långa slummer, sträcka ut, liksom för att gripa den nya tiden, sina långa armar, den väldiga stenmolon i hafvet och de nya järnvägarne inåt ön, och det är sannolikt, att staden åter har att emotse en period af uppblomstring, numera dock ej betingad af något mäklarskap för europeisk handel utan mera anspråkslöst bunden vid dess naturliga upplands, den af naturen så rikt begåfvade öns, utveckling af sina naturliga hjälpkällor.

Efter denna lilla korta öfverblick af Visby historia vill jag bedja mina läsare följa mig till den gamla staden själf. Det är den plats i Norden, där minnena af det längesedan förgångna äro talrikare och mera synliga än på något annat ställe. Den i Norden under medeltiden enastående rika kultur, som utvecklade sig här i den utom-

ordentligt lifliga utländska handelns följe, satte sina spår i en mängd byggnader, af hvilka en stor del finnes kvar, om ock i ruiner. Särskildt kända äro ju Visby märkvärdiga kyrkor och den väldiga ringmuren. Men äfven vanliga boningshus från medeltiden, hvilka på svenska fastlandet äro så sällsynta, därför att till dem trä nästan uteslutande användes som byggnadsmaterial, stå ännu till ett icke ringa antal kvar i Visby, där borgarhusen i allmänhet synas hafva uppförts af öns förträffliga kalksten, fastän naturligtvis äfven trä- och korsvirkeshus, som brukats i de äldre tiderna på Gotland liksom öfverallt annorstädes i Norden, ännu då och då förekommo.* Då Linné i sin Gotländska Resa 1741 säger, att husen i Visby äro »dels af sten, dels af korsvärk, och dels af träd» torde ordens ordningsföljd visa, att det förstnämda byggnadsmaterialet var det vanligaste, det sistnämda det ovanligaste. Det mäst bekanta af dessa stenhus är det gamla apoteket, som antages vara byggdt på 1200-talet.** Icke fullt så kändt som dessa medeltidshus med sina höga trappgaflar inne i själfva Visby är det gamla trappgaflade huset vid Hästnäs, norr om staden, hvilket i sin slutna fästningslika karaktär och med sina små, högt upp sittande gotiska fönster så tydligt röjer sin härkomst från 1200- eller 1300-talet, då det (liksom för öfrigt ännu flere århundraden fram i tiden) främst gälde att vara försvarsdugligt, att alltså bokstafligen motsvara det ideal för en bostad, som formulerats i den engelska satsen: »my house is my castle».

Men vi vända oss denna gång ej till stenmonumenten från Visbys storhetstid, hvilka gåfvo Linné anledning att kalla staden »sjelfva Rom i modell.» Vi styra i stället våra steg till ett hus från en betydligt senare och för Visby ojämförligt ringare tid, midten af 1600-talet. Den lifliga förbindelse, i hvilken Visby under de gamla

---

* Att trä förekommit som byggnadsmaterial på Gotland under medeltiden, bevisar bl. a. det bekanta fyndet af Hemse gamla träkyrka, använd som golfbeläggning i den därvarande stenkyrkan, hvilken anses stamma från 1200-talet.

** Hildebrand (Sveriges medeltid I, 2, sid. 422) anser detta hus ej ha varit något enskildt boningshus utan tillhört ett gille, som användt den hvälfda bottenvåningen till festsal och de öfre våningarne till magasiner.

tiderna stått med Tyskland, särskildt Lübeck, synes ännu så sent icke alldeles ha upphört. Flere tyska familjer såsom t. ex. *Dedekind*, *Bähr, Bulmering, Butendorf, Brygger*, flyttade under detta århundrade till Visby och blefvo där bofasta. Bland de Lübeckare, som från sin fädernestad flyttade sina penater till dennas forna och besegrade medtäflarinna, var en ung köpman, som hette *Hans Burmeister* (f. 1620). Antagligen på 1640-talet kom han till Visby, där han idkade »handel, vann förmögenhet och valdes till rådman». Han gifte sig med *Karin Jensdotter*, som, att döma af namnet, var af dansk börd, fick med henne tre barn, en dotter och tvenne söner, och dog 60-årig 1681, följd i grafven af sin maka först efter 19 år, anno 1700. Den gotländska grenen af ätten utslocknade 1851 med Johanna Fredrika Burmeister, gift Broböck.* Visby-ätten Burmeister är alltså död, men namnet lefver kvar, fästadt som det är vid den byggnad, som stamfadern uppförde åt sig vid midten af 1600-talet. Ännu den dag i dag ligger det vänliga gamla huset på sin plats, skyddadt, åt hamnsidan till, af ett ännu återstående stycke af den här eljest till större delen nedrifna medeltida ringmuren och vändande sin af grofstammig sekelgammal murgröna alldeles öfverhöljda gafvel åt Donners plats, medan husets långsida med den höga vindskupan vetter åt Strandgatan. Vi skola nu göra ett besök i den ståtliga sal, som Hans Burmeister inredde åt sig i öfre våningen af sitt hus. Men dessförinnan några ord om själfva byggnaden!

Det var ej något högt grundmuradt stenhus i flere våningar, sådant Visby-köpmännen under storhetstiden brukat uppföra åt sig, som Burmeister byggde. Tiderna voro ej mer så lysande. Trä kunde, tack vare Gotlands ännu rika skogar, fås betydligt billigare än sten eller tegel, och så blef då Burmeisterska huset byggdt helt och hållet af trä, hvarigenom det på sätt och vis blef en återuppstånden representant för den urgamla byggnadsmetod, som brukats i medeltiden långt innan stenhusen uppstodo och som ännu vid denna tid torde varit den vanliga för bönders och borgares hus öfverallt i Sverige

---

* I Lübeck och Arensberg (Westfalen) lär ätten Burmeister ännu fortlefva.

utom Stockholm.* Denna metod bestod i att bygga huset af liggande stockvirke d. v. s. horisontalt på hvarandra lagda trästammar, såsom vi för att taga nära till hands befintliga exempel, kunna se det i den

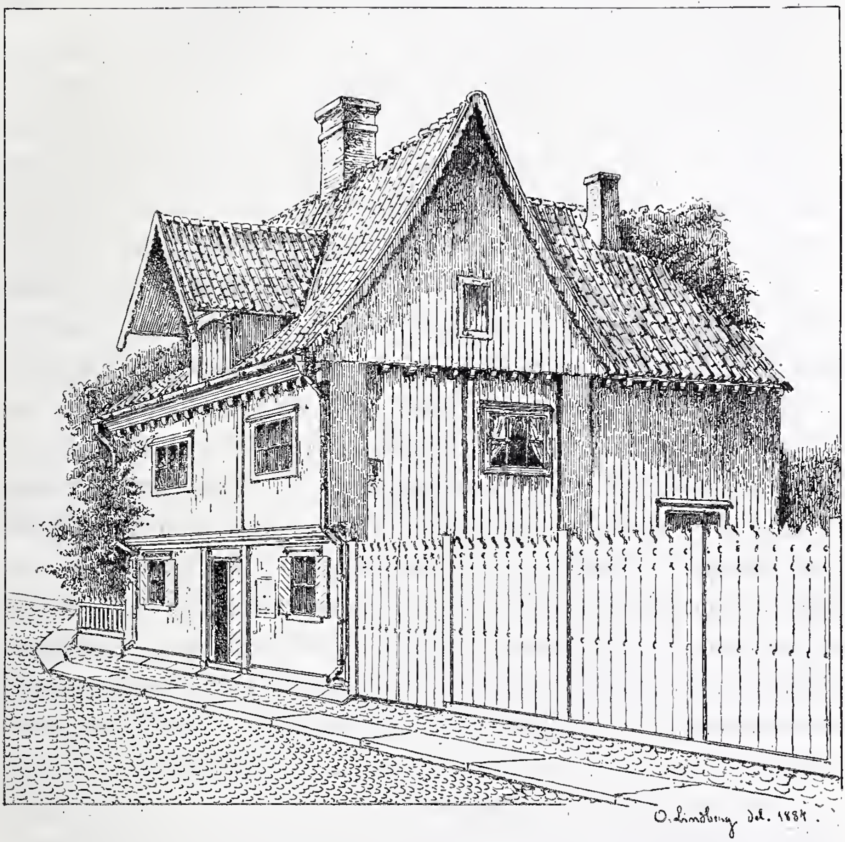

Burmeisterska huset före restaureringen.
Efter en pennteckning af *Oscar Lindberg.*

bekanta Ornässtugan och i flera gamla bondstugor på Skansen (t. ex. Vingåkersstugan). Men under det man i de anförda exemplen ser konstruktionen för sina ögon, är den i Burmeisterska huset dold genom både utan och innan anbragta fodral af lodrätta bräder,

* I Upsala t. ex. funnos enligt engelske ambassadören Whitelockes resebeskrifning 1654 ej mera än 9 stenhus, de öfriga voro timrade af trä med torftak. Se ock Troels Lund, a. a. sid. 143.

hvilket antagligen i senare tider ditsatts för att bereda bättre skydd mot kyla och rusk under Gotlands bistra vinter och långa kalla vår. Huset är uppfördt i tvenne våningar med den öfre något högre än den undre och skjutande något litet ut öfver den senare. Det ganska höga taket hvilar på synliga, enkelt rundade bjälkhufvuden, och midt på långsidan åt Strandgatan brytes taket af en rätt hög vindskupa med hissbjälke. Till höger om ingångsdörren på husets långsida synas ännu tvenne gamla träluckor, hvaraf den ena uppslagen utåt Strandgatan bildade firman Burmeisters boddisk, den andra slogs upp ofvanför som tak* öfver disken. Husets typ kan man med rätta, i likhet med C. J. Bergman, kalla tysk eller nederländsk. Emellertid är den nyktra måtta, som går igenom det Burmeisterska husets alla detaljer och proportioner, anmärkningsvärd, när man jämför det med andra hus af liknande typ, t. ex. det gamla lutande korsvirkesrucklet vid S:t Hansgatan med dess pittoreska öfverdrifter, den väldiga öfre våningen, ungefär dubbelt så hög som den nedre och skjutande långt ut, det spetsiga höga taket. Burmeisterska husets försigtiga måttfullhet — tvifvelsutan en afspegling af byggherrens eget väsende — ger det ett förunderligt modernt utseende, och detta intryck af modernitet har på ett ganska ledsamt sätt förstärkts genom den yttre restaurering, hvilken arkitekten Langlet på 1880-talet företog, då det gamla, vackra svagt inåtböjda taket med sina i färgen så skiftande röda tegelpannor och den smala, en enkel spets liknande trä-ribban uppför den från murgröna fria gafvelns kanter borttogs och ett rakt, ljus-struket plåttak intog dess plats. Den förlust, det gamla huset sålunda led i pittoresk verkan, kunde ej upphjälpas af att de gamla enkla släta skorstenarne ommurades med små konsoler upptill, att gaflarnes och vindskupans spetsar fingo korsade träprydnader i fornnordisk stil eller att öfver dörren på husets långsida uppsattes en tämligen öfverflödig baldakin i samma stil. Den stora döda plåtytan verkar här som på andra gamla byggnader, som i våra dagar blifvit lyckliggjorda med dylik galvaniserad och korru-

---

* Jemför Hildebrand a. a. sid. 427.

gerad välsignelse, t. ex. Tidö slott, ohjälpligt förstörande på den gammaldags stämningen, för hvilken ett i koloristiskt afseende nobelt tak är oundgängligt. Ett lyckligt grepp har däremot den nuvarande ägaren, öfverste Gustaf Björlin gjort genom att åter insätta fönster efter den gamla modellen d. v. s. med tvenne poster i hvart, så att fönstret blir tredeladt.

Det synes hafva varit under tiden mellan 1652 och 1662 som Burmeister uppförde sitt hus. En flöjel på ett af uthusen bär nämligen det första årtalet, kaminen i salen det andra.*

Vi träda nu in genom grinden åt Donners plats i den lilla af ett trästaket inhägnade trädgårdstäppa, som framför husets gafvelsida bildar en yppigt grönskande oas utåt gatan. Till höger klänger den väldiga tjocka murgrönan, tät och glänsande mörkgrön, ända upp till gafvelns spets, helt täckande väggen, från venster böjer sig fram ett åldrigt mullbärsträd, som i September månad hvarje år bjuder sin tribut af långa svartröda och söta bär. Vi stiga upp för trappan, öppna en gammal låg dörr och befinna oss nu i den märkliga stora salen i öfre våningen.

Det väldiga rummet, som är nästan kvadratiskt (13 $^1/_2$ aln långt, 11 $^1/_2$ aln bredt) frapperar genom sin i förhållande till storleken ringa höjd, (4 $^1/_2$ aln), och de låga, breda fönstren, två på gafvelväggen utåt Donners plats, ett på hvardera af de öfriga ytterväggarne, och dock ha dessa fönster ursprungligen varit betydligt lägre, såsom man kan se af de upphuggningar, som i senare tider inkräk-

---

* Angående det Burmeisterska husets öden har dess nuvarande ägare, öfverste Gustaf Björlin benäget meddelat följande uppgifter: Huset, hvilket äfven kallas B-huset, enär namnen på alla dess ägare börjat med B, ägdes till 1786 af Burmeistrar, därefter 1786—? af den sistes änka, därefter af hennes måg, sedermera tullförvaltaren *Johan Brobäck* (g. 1804 med den sista af ätten), † 1845, därefter af dennes måg hospitalssysslomannen och fältkamreraren *De Berg*, som vid hustruns död 1868 måste för skuld sälja gården, därefter af en skomakare *Blomquist* (som inrättade skomakeriverkstad i salen, hvilken De Berg begagnat till förvaringsrum och klädkammare eller uthyrt till resande och badgäster), därefter (från 1880?) af medicinalrådet *G. Bolling*, slutligen från 1895 af öfverste *G. Björlin*, som låtit artisten Karl Romin restaurera de gamla målningarne, återställt kaminen, som var omgjord till kakelugn, och insatt fönster efter den gamla modellen. Fönsteröppningarne, uppsågade af Brobäck, kunde dock ej återställas till sin gamla storlek.

Burmeisterska husets nuvarande utseende.

tat på målningarne bredvid och ofvanför dem. Hela rummet gör härigenom ett intryck af att vara betydligt äldre än det verkligen är, och den gammaldags prägeln förstärkes ytterligare af det kraftiga bjelktaket, som kommer betraktaren att tänka den på den slutande medeltidens och den tidiga renässansens stil, sådan vi t. ex. möta den i tyska kopparstick från 1500-talets första år, såsom den s. k. Martin Zasingers, (monogrammisten M. Z.) vackra rumsinteriör (daterad 1503) med ett äkta par stående midt på golfvet, inbegripet i en kärleksfull omfamning, eller i Dürers bild (daterad 1514) af S. Hieronymus, som sitter och läser i sin hemtrefliga kammare. Dylika bjelktak förekommo emellertid ännu på 1600-talet ofta i Sverige, t. ex. på Tidö slott (i förstugorna och i flera salar), på Torpa i Vestergötland (i mellanvåningens stora sal), m. fl. ställen om de ock då börja duka under för dels de italienska ruttaken i Serlios stil, hvilka redan på 1500-talet ymnigt uppträdt på Gripsholm och Tynnelsö, dels de prunkande 1600-talets taken med sina tjocka, sirligt utförda vulster och blomsterkransar i Le Pautres Ludvig XIV:s stil, hvilka på Drottningholm och Skokloster äro så rikt företrädda. Burmeisterska huset är i sin sals tak och dimensioner liksom i sin konstruktion snarare en representant för det gamla än för den nya tiden och bildar härigenom i det stora hela en kontrast mot tidens adelsslott med deras höga praktfulla salar, där utlandets nya dekorationsstilar snabbt upptogos.*

Såväl väggarne som taket i salen äro till hela sin utsträckning täckta med en utsmyckning i färg, som är i hög grad både omväxlande och originell. Vi vilja nu taga i närmare ögonsikte dessa alster af en kraftig och liflig renässansfantasi och börja då med det, som först möter våra blickar: *väggmålningarne*, hvilka äro utförda i oljefärg (?) på den lodrätta träpanelen.

Nederst vid väggarne löper kring hela salen en låg träpanel (nära en aln hög och, enligt Bergman, tillkommen i senare tid).

---

* I den franske gravören Abraham Bosses verk kunna vi studera de högre ståndens i Frankrike bostadsinteriörer vid 1600-talets midt med deras höga salar breda och höga fönster och väggarne obligatoriskt klädda med gobeliner.

Ofvanför panelen upptages väggens breda midtelstycke af en präktig fortlöpande fris bildad af ett i öfvervägande gröna och gula toner (liksom på de samtida s. k. »skogstapeterna») hållet löfverk af fikonlöf-artade former, hvilken böjer sig i stora dekorativa svängningar

Dörrpanel.
(Efter skiss af *Carl Romin*).

ungefär som de drifna bladornamenten på tidens silfverfat och -kannor. Själfva löfven förete någon frändskap med det bekanta Aldegreverska bladornamentet men visa dock en alldeles bestämd originell form.* I löfverket framskymta här och där manliga jägare till fots

* Skilnaden är, att Aldegrevers löf likna mera vinlöf, de djupare inskurna Burmeisterska däremot fikonlöf, Aldegrevers ha oftast spetsiga flikar, de Burmeisterska alltid rundade. Slutligen äro Aldegrevers bladstjälkar långa, de Burmeisterska mycket korta.

eller häst, klädda i tidens pittoreska drägt med höga konformiga, vidbrättade hattar, stora styfva hvita halskragar eller med mjuka spetsdukar kring halsen och krås kring händerna. De jaga med sina långa spjut allehanda djur: hjortar med greniga horn, lejon, björnar, vildsvin, hvilka hetsas af hundar, under det hornen ljuda, hundarna tjuta och ropen skalla. En af männen håller en jagtfalk på handen, en annan styr med tömmarna två hundar, medan han blåser i sitt horn, en tredje, klädd i röd mantel och röd hufva, är till häst och stöter sitt spjut i en björn, en fjerde är just i färd med att genomborra den fina ryggen på en smärt galloperande hind. Öfverallt lysa i löfverket frukter och blommor i merändels röda färger: stora pumpor eller meloner, röda cactus, granatblommor, tulpaner, vindrufsklasar, ananas (?) o. s. v., och på grenar och blad gunga vackra fåglar: papegojor, påfåglar, kråka, skata och ett par tuturdufvor, som kärligt kyssas. På några ställen vindar sig löfverket kring ovala rundlar, hvari böljande haf fylda af segelskepp framställas — tvifvelsutan en anspelning på byggherrens stånd. Vid en af dessa rundlar står i löfverket en ung man med guldblondt hår, som i ena handen håller sin hatt och med den andra för en lång tub till ögat, medan han lutar sig fram för att betrakta seglarne, som gånga på böljande haf. Själfva ingångsdörren är präktigt målad i brunröd camaieu i två fält. Det undre fylles af en präktig fruktklunga. Det öfre visar en duktig 1600-talsmatrona, som bjuder ett fat med svinhufvud, refbensspjäll och rofvor; den intressanta bilden, som husets nuvarande ägare lyckades upptäcka under senare öfvermålning, liknar i verkan med sin brunröda helton, de kraftiga konturerna och de hvita dagrarne ett gammalt clair-obscur-träsnitt, sådana Dürer, Burgkmair och andra 1500-tals-konstnärer visste framställa så mästerligt. Såsom pendant till denna matrona skall enligt gammal tradition dörren in till det lilla rum, som ligger innanför salen utåt Strandgatan, ha burit bilden af en page bärande ett fat med fisk. På väggen borta vid ingångsdörren har målaren gifvit luft åt den germanska böjelse för grofkornig humor, som ofta på ett uppfriskande sätt dref sitt spel i gamla tiders byggnadsverk t. ex.

de medeltida kyrkornas groteska djäfvuls- och andra figurer i vråarna. (Se illustr.) Man ser en liten brunhårig apa i en icke vidare decent ställning, klädd i hvit stärkad pipkrage och röd hvit topphufva och framräckande med höger framtass ett högt glas med öl. På den utskjutande kalkade skorstensväggen invid kaminen synes en med kalkfärg målad tupp, »vaksamhetens härold, troligen till erinran om aktsamhet med elden» (Bergman), och på ena utsidan af den framskjutande spiselmuren en skata, tjufaktighetens och pratsamhetens fågel. »På den andra utsidan af muren syntes förr», berättar Bergman, »den fula och lyckligtvis i skuggan obemärkta bilden af en gumma, som blottat en bakre del af sin lekamen och värmer den vid en flammande stockeld», en bild, som »vid en nödvändig befunnen reparation måst uppoffras».

Väggpanel.
(Efter skiss af *Carl Romin*).

Men likaom man i Conrad Meyers berömda bild af en rik och from tysk borgares matsal anno 1645 (bladet kallas »Die Tischzucht») ser väggarne upptill prydda af målade scener ur bibeln, så finner man i Hans Burmeisters sal bevis på husbondens religiösa sinne i

den ofvanför den breda, gladt världsliga jagtfrisen, längst upp vid väggens kant anbragta raden af målningar med motiv ur gamla testamentet. Under hvarje målning står ett bibelspråk i guld på svart botten för att angifva framställningens ämne. Vi se här scener ur Abrahams, Jakobs, Josefs, Moses, Tobias lif, m. m.* Utförandet kan ej i konstnärligt afseende mäta sig med jagtfrisen, som utmärker sig för en så magnifik ornamental och dekorativ hållning. De bibliska målningarna, hållna i företrädesvis rödt och blått och möjligen afsedda att i färgverkan imitera väfda tapeter, äro mycket handtverksmässigt utförda. De påminna om de bekanta allmoge-målningarne på linne och utmärka sig liksom dessa för en ofta kostlig naivitet. Abraham på bilden af »Gud Faders och de två englarnes besök hos Abraham» är sålunda en ganska naivt lustig figur, där han kommer som en kypare med en rätt på ett fat, medan Sara står i dörren och ler. De bibliska framställningarne afbrytas på de smala fälten ofvan fönstren af landskap med floder, gröna berg, hus med tegeltak och menniskor i 1600-tals-drägter. På ett af dessa flodlandskap ser man två båtar med holländsk hvit- blå- röd flagga och bredvid ett af landskapen upptäcker man en gatubild af utprägladt holländskt tycke: ett solbelyst smalt gafvelhus, i hvars öppna dörr står en kvinna, medan en karl sitter utanför på gatan.

Betrakta vi nu *taket,* finna vi äfven detta öfversålladt af målningar. Takbjälkarne äro på undersidan smyckade med vackra flätmotiv i den under renässansen vanliga, från antiken hämtade stilen. Men dessutom förekommer ett intressant bladmotiv af smala något utåtböjda treflikade blad med blommor och kringvirade fina band. Bjälkarnes innersidor äro dels likaledes ornamentalt utsmyckade, dels försedda med långa fromma bibelspråk på tyska, såsom ur Psalmen XC: Herr Gott du bist unser Zuflucht etc., ur Johannes 3 kap.: Also hat Gott die Welt geliebt dass er seinen eingebohrenen

* De bibliska scener, som framställas, finnas angifna hos Bergman med undantag af två: Jakobs möte med Laban (1 Mos. 29, 14) och Jakobs söner döda Sichem, som kränkt deras syster Dina (1 Mos. 34, 2). Stundom angifver den utsatta bibelversen ett annat moment af tilldragelsen än målningen.

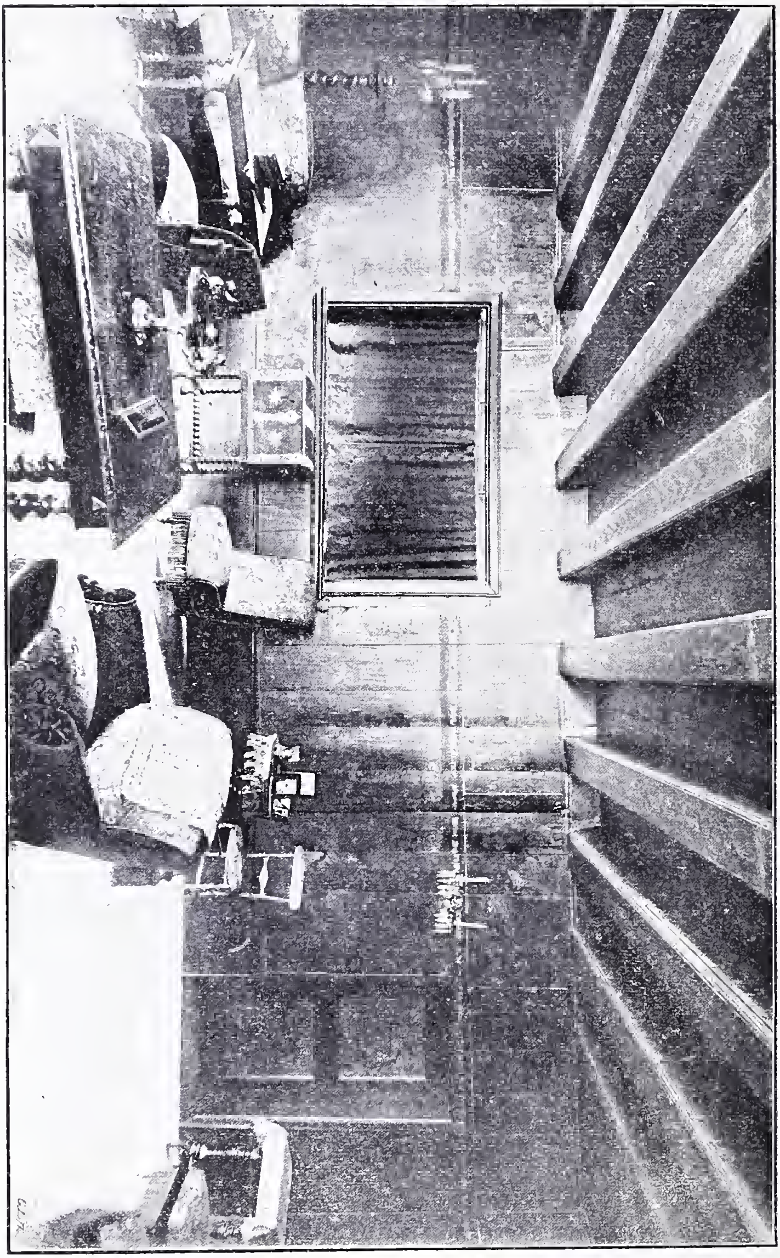

Burmeister'ska salen (fönstervägg).

Sohn etc. De bredare öppningar, som bildas af själfva taket mellan de smalare bjälkarne, äro på ett synnerligen smakfullt sätt utfylda af beslags- och slingornament, fruktmotiv och figurframställningar af religiös eller symbolisk innebörd. I takets midt synes i en stor oval medaljong bilden af Kristus i hel figur med långt hår och skägg, med äpple och spira. Åt ömse håll om honom fördela sig helbilderna (likaledes i ovala medaljonger) af de 4 evangelisterna, hvardera med sin sinnebild, samt representanter för de 4 riksstånden, adelsman, prest, borgare och bonde, samtliga med sina hustrur (en figur i hvart fält, utom bonden och hans kvinna, som få nöja sig med ett fält tillsamman). »Vidare ser man här», för att begagna Bergmans ord, Fosterlandskärleken under bilden af den bekante Romaren, som på sin stridshäst frivilligt störtade sig i det rykande jordsvalget, hvilket öppnade sig midt på torget i Rom.... Marcus Curtius, och för öfrigt Lyckans gudinna på ett bevingadt klot och med ett segel spändt öfver sitt hufvud; Fredens med en palmkvist; Kärlekens med en fackla, Höghetens med en gyllene krona; Troheten och Fåfängligheten såsom tvenne barn, af hvilka det ena smekes af en hund och det andra blåser såpbubblor». Resten af taket utfylles, utom af ornament och fruktklungor, af små cirkelrunda medaljonger med mans- och kvinnoporträtt. Och slutligen finna vi i taket vid södra ytterväggen två englafigurer, som hålla mellan sig en duk, på hvilken står »Ano 1661».

Om sålunda salens måleriska utsmyckning ägde rum 1661, blef först följande år den stolta *kamin* färdig, som, placerad midt på salens enda innervägg, bildar den enda skulpturala prydnaden. Materialet är skulpterad samt rikt målad sandsten (imiterande trä, såsom ofta förekommer på Gotland, t. ex. i kyrkornas altarställningar* På sidorna stå två undersätsiga martialiska krigargestalter med sköldar och hjelmar — »stindögda bussar med vågformiga, utåt sirligt kammade knäfvelbårar», som Bergman så målande beskrifver dem. Postamenten, hvarpå de stå, smyckas af fruktfestoner, och de kapitäl, som

---

* Ex. Dalhems kyrkas altare.

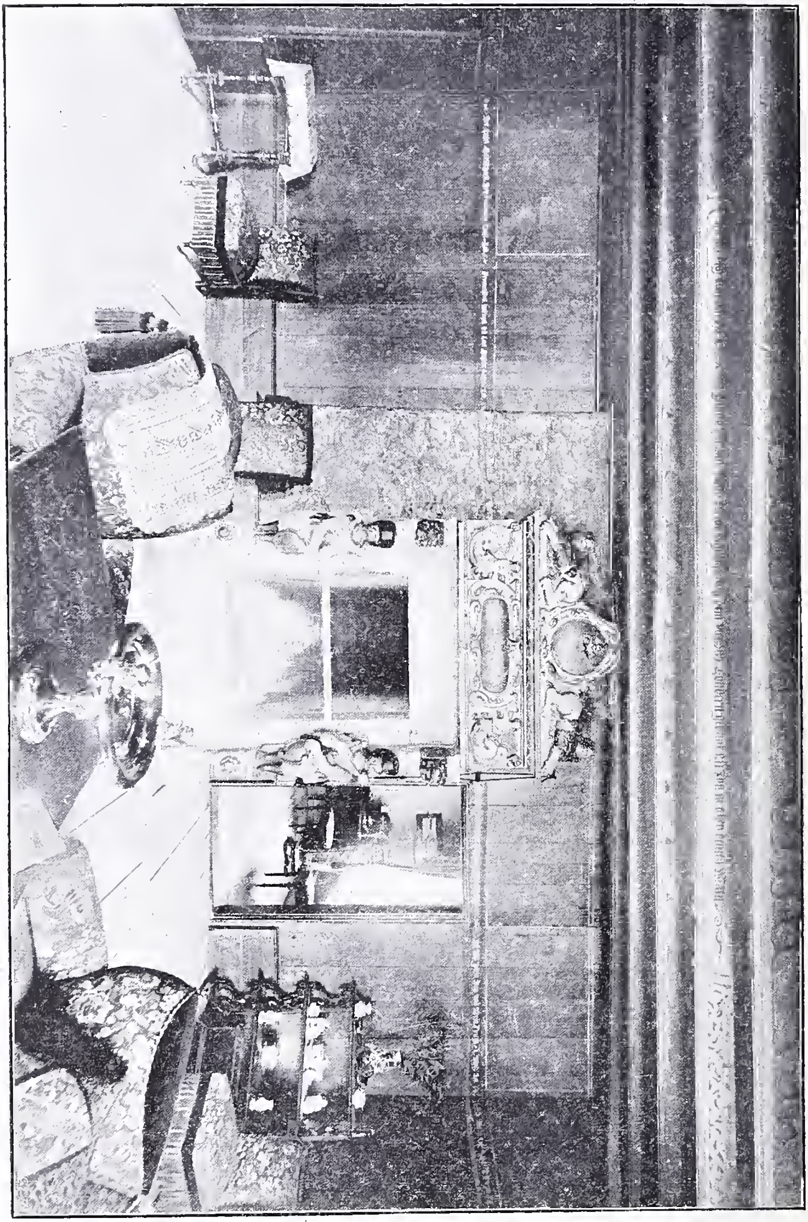

Burmeisterska salen (kaminen).

de uppbära, prydas likaledes af fruktklungor, hvilka skjuta långt ut. Kaminöfverstycket utgöres af en oval sköld, omgifven af maskaroner och de för barocktiden karaktäristiska näs- och brosk-ornamenten och hållen af två bevingade sjöjungfrur med långa ringlade stjertar. På skölden står årtalet 1662 mellan två vapensköldar, till venster mannens, med initialerna H. B. och vapnet: en naken vildman med krans om midjan och klubba i handen i gyllene fält, till höger hustruns, med initialerna K. B. och vapnet: en fågel med ett ax i näbbet, likaledes på guldgrund. Högst uppe synas två stolta, liggande uppåtskådande lejon, som hålla en blomsterprydd sköld mellan sig.* Grundtonen i denna tämligen groteska, men i sin våldsamma barockornering pompöst dekorativa kamin är grå med ornamenten förgylda och blommor och figurer målade mäst i rödt och blått.

Men liksom man i samtidens svenska slott, t. ex. Skokloster, omedelbart intill den öppna praktkaminen, som gaf föga värme, brukade på ett betydligt mera praktiskt än dekorativt tilltalande sätt placera en väldig kakelugn, där värmen kunde magasineras, så ser man också här en tillämpning af detta bruk af »tårta på tårta», i det till venster om kaminen en bred kalkvägg skjuter fram, innanför hvilken skorstenen till rummen i nedre våningen går. När då Burmeister eldade i sitt hvardagsrum på nedre botten, blef äfven denna vägg uppe i festsalen varm, och man förstår meningen med den humoristiska inskrift, som salens målare anbringat på denna kalkvägg, hvilken han bemödat sig om att i görligaste måtto dölja genom sina påstrukna målningar: »Gleich ist arm, Hellt Er Doch warm».

Hur vacker och stämningsfull skall ej denna väldiga sal hafva tett sig i de gamla tiderna, när Hans Burmeister och fru Karin bjudit sina fränder och vänner till fest! Var det sommar, var golfvet strödt med blommor och solen sken in i långa strimmor genom de låga fönstren och förgyllde luften därinne, så att väggarnes jägare och djur

---

* Hela kaminöfverstycket är skjutet märkvärdigt långt tillbaka, så att det icke hvilar på de af krigarne uppburna kapitälen, såsom naturligtvis meningen varit. Orsaken torde, såsom öfverste Björlin gissat, vara, att man vid kaminens beställning rättat sig efter takets höjd *mellan* bjälkarne och icke beräknat, att en takbjälke skjuter ned, just där kaminöfverstyckets högsta punkt skulle varit. Därför har öfverstycket måst skjutas längre tillbaka.

blänkte till i det dunkla löfverket. Var det vinter, låg det granris* eller kanske murgröna på golfvet, elden från kaminen kastade sina oroliga flammor mellan de morska stenkrigarne ut i salen, där husbondefolket och dess inbjudna sutto i sina vida varma kläder i ekstolarne framför det tunga gästabudsbordet, där glas och tennkärl skeno och mat och dryck öfverflödade, medan husets telningar, liten Annicke och hennes yngre bröder Johan och Martin rumsterade på golfvet eller stodo försagda och tysta tittande på de många främmande, som stojade och skrattade så högljudt. Om vi ej misstaga oss, tillät sig den välmående borgaren tidens raffinerade lyx att använda välluktande bränsle, så att rummet fyldes af lavendel- eller rosmarindoft. Matronan med svinköttet och rofvorna och pagen med fiskfatet blefvo liksom lefvande i den flammande belysningen, tycktes träda ut ur sina dörrar, och väggarnes och takets tysta befolkning tittade fram ur halfmörkret. Jag misstänker, att liten Annicke hade blifvit mörkrädd, om hon stått ensam i salen. Men nu var det lif och lust, och när gästerna ätit och druckit försvarligt, kom turen till dansen, och värden fick anledning att med fader Stjernhjelm ropa:

Svinger häran med kannor och krus, högtärade gäster,
Jungfrur ställer en an, musikanter brommer på spelen.

Enligt traditionen skall äfven det lilla rummet innanför festsalen ha varit smyckadt med målningar (bl. a. en dam i styfkjortel). Och äfven i hvardagsrummen på nedre bottnen synes Burmeister ha låtit utföra dylika. Nyligen upptäckte nämligen öfverste Björlin under tapeterna i ett af rummen rester af en liknande jagtfris som i den stora salen; denna fris synes dock vara nästan förstörd, men på ett ställe ser man tydligt en jägare med rund hatt på hufvudet bakom en trädstam och framför denne en liten hare.

Den Burmeisterska salen är ett i vårt land alldeles enastående monument, hvars eventuella fördärfvande eller förlust vore oersättlig. För att säkrare kunna bevara denna märkvärdiga interiör från en rik svensk borgares hem från storhetstiden, vore det önskvärdt, att huset öfverginge i svenska statens ägo att bevaras och vårdas som en

* Granris strött uppå golf, välluktande kryddor i fönstren.
Kammaren sammalundh, qvarter väl lagde och prydde.
(Stjernhjelm: Bröllopsbesvärs ihugkommelse).

art af museum. Nuvarande ägaren, öfverste Björlin, hvilken om några år lämnar Gotland, har förklarat sig ingenting högre önska än att staten öfvertager detta minne från forna tider. Skulle staten ej vara villig härtill, borde Visby stad, till hvars egendomligaste sevärdheter detta hus hör, söka förvärfva detsamma, så att risken för att salen ännu en gång blefve skomakarverkstad icke behöfde förefinnas.

Burmeisterska salen är numera unik, men den var det ej ursprungligen. Bergman berättar, att enligt tillförlitliga uppgifter hafva i Visby i förra tider många förmögna familjers trähus haft salar dekorerade i alldeles samma stil som denna, och han nämner som exempel en fru Stahres sal i ett likaledes vid Donners plats beläget hus, som emellertid, då Bergman skref (1858), redan var nedrifvet. Artisten Karl Romin har meddelat mig, att i det likaledes nära Burmeisterska huset vid Strandgatan belägna gamla trappgafvelhuset af sten, numera hotell Visby Börs, man i trossbottnarne upptäckt takbjälkar dekorerade på liknande vis som i Burmeisterska salen. Angående ett intressant fynd, som gjordes vid en reparation hösten 1898 och hvarom öfverste Björlin välvilligt meddelade mig underrättelse, har jag vid besök på platsen med artisten Karl Romin till benägen ciceron förskaffat mig en noggrannare kännedom.

Midt emot n. v. Stadshotellet, alltså i omedelbar närhet till Burmeisterska huset, ligger det s. k. »*gamla residenset*», en 2-våningsbyggnad uppförd 1647—48 af liggande stockvirke för att tjena till bostad åt den förste svenske landshöfdingen på Gotland, friherre Åke Hansson Ulfsparre. En präktig kamin af, liksom den Burmeisterska, målad och förgyld sandsten, och med Ulfsparres och hans frus, Margaretha Kyles, initialer och vapensköldar samt daterad 1647 står ännu i ett rum på nedre bottnen. Huset, hvilket i senare tider kalkrappats och utstyrts med släta hvita halfpilastrar samt tjenstgjort såsom landshöfdingeresidens till 1728, undergick, som sagts, hösten 1898 en inre reparation. Härvid upptäcktes i 4 rum i öfra våningen rester af målningar, hvilka sågo ut att härröra af samma hand, som utfört de Burmeisterska. I ett stort hörnrum upptages väggarnes nederdel af en fris med stort stiliseradt löfverk med figurer inuti, allt af samma

Spisel i »Gamla residenset», Visby.

beskaffenhet som den Burmeisterska jagtfrisen (dock voro figurerna så illa medfarna, att man ej kunde se, om det var jägare). Ofvanför denna fris löper en smalare rand, bildad af renässansens vanliga fina slingornament, i hvilka äro innefattade runda medaljonger framställande 1600-tals genre-scener (mycket förstörda) såsom en stående dam med spade, en vindrickande dam sittande på en tunna, en sittande dam med 2 eller 3 nejlikor i handen, bakom hvilken en gång med 2 riddare leder upp till ett slott med antika kolonnader, en stående jägare med mjuk låg filthatt i löfverk o. s. v. I det nu nämnda rummet äro målningarna minst förstörda. För att komma till detta hörnrum passerar man genom våningens största rum, kvadratiskt, med 2 fönster på hvardera af ytterväggarne, hvilket tydligen utgjort salen och där säkerligen den vackra sandstenskaminen, som nu befinner sig på nedra bottnen, ursprungligen haft sin plats. Taket är i samma stil som Burmeisterska salens. Resterna af målningarne på väggarnes öfre del äro mycket otydliga, men de se ut att hafva bestått af genrescener i renässansslingor på samma sätt som i föregående rum. Nedtill äro salens väggar smyckade med målade draperier af en mörk (brun eller svart) grundton med flera andra färger såsom grönt, hvitt, rödt (?) insatta i vecken.* Innanför salen till venster ligger, såsom pendant till det stora högra hörnrummet, ett ytterst litet hörnrum, i hvilket väggarnes låga nederdel ser ut att hafva utgjorts af någon slags panelmålning med slingornament, medan väggytorna för öfrigt upptagas af tre mycket morska och muskulösa romerska krigaregestalter i helfigur med hjälm och svärd, mustascher, remmar kring smalbenen och sandaler på fötterna och målade grått i grått med hvita dagrar och svarta skuggor — i utförande och motiv således samma slags dekorering, som förekom i fönsternischerna i rikssalen och ett par angränsande rum på Vadstena slott. Det fjerde rummet

* Dylika målade draperier voro som bekant vanliga i kyrkor och slott i synnerhet under 1500-talet och hafva naturligtvis uppstått såsom imitation af de värkliga bonader, lärfter och lakan, med hvilka man ända sedan forntiden brukade »draga» rummen särskildt vid festliga tillfällen, för att mildra väggarnes nakenhet och den styfva rätlinigheten i möblerna. Empiren, hvars möbler också voro bygda efter den räta liniens princip, röjde som bekant samma böjelse för att genom väldiga väggdraperier af tyg gifva rummen ett intryck af komfort.

slutligen (hvilket jag ej hade tillfälle att se) hade att uppvisa en fris med renässansslingor af samma art som i stora hörnrummet och med däri inströdda rektanglar, i hvilka antagligen genrescener likaledes framstälts.

Samtliga dessa nu i hög grad ruinerade målningar äro utförda helt primitivt direkt på de grofva ohyflade bjälkarne och på de mellan dessas fogar påklistrade tygremsorna. Intet under, att en så vårdslöst utförd målning ej kunnat hålla sig i 200 år. Emellertid är det mycket att beklaga, att hvarken anteckningar eller fotografier togos af dessa helt säkert synnerligen intressanta och märkvärdiga målningar, den korta tid de under reparationen voro blottade. Nu äro de åter dolda under moderna engelska tapeter. Själf kom jag tyvärr aldrig i tillfälle att se dem, utan grundar sig den lämnade beskrifningen uteslutande på muntliga meddelanden af artisten Karl Romin och rummens nuvarande innehafvare konsul Ekman.

Det synes sålunda, af allt att döma, som om den man, som utfört Burmeisterska salens måleriska utsmyckning varit en icke blott begåfvad utan äfven flitigt anlitad rumsdekoratör.

Den som en gång kommer att skrifva det 19:de århundradets konstindustrihistoria, torde ej kunna underlåta, att bland vigtigare fakta och data anteckna den stora världsutställningen i London 1851.

Här egde nämligen en afgörande sammandrabbning rum mellan tvenne hätska motståndare, som visst icke möttes i kamp för första gången, jag menar de båda konstrigtningar, som vi kalla *stilisering* och *naturalism,* eller med andra ord orientens traditionella, strängt lagbundna konst, och 1850-talets svulstiga, själfkära naturkopiering.

Orientens segervana mönster och formgifning tillvunno sig, som vi alla veta, en härlig seger, men tyvärr blef fienden ej i grund slagen, han drog sig endast tappert fäktande tillbaka, för att fortsätta ett mördande guerillakrig, och ännu i dag, då dock den strängt stiliserande mönsterbildningen anses utgöra vår nya stils förnämsta innebörd, ligger den lurande naturalismen i försåt för mönsterritaren, bakom hvarje buske, hvarje planta, som skall lemna motiv för hans konst, alltjemt utbjudande sin lättlärda, förföriska kopieringsmetod.

Låtom oss såsom ärliga stridsdomare något närmare beskåda de båda lägrens förutsättningar, innan vi bedöma stridens gång och resultat.

Kasta vi en blick tillbaka på det snart förgångna seklet, få vi först bevittna, huru Empirestilen med år 1815, efter knappa 23 år,

åtminstone för tillfället slutar sin stränga, antikhärmande diktatur. Vi veta alla, huru stilen under de senaste åren och delvis ännu firar en välberättigad återuppståndelse. Efter 1815 uppstår en allmän stilförbistring, och smakriktningen svänger rundt likt en vindflöjel för det nyckfulla modets flägtar.

Man hade ledsnat på de gamla stilarna! Fri och oberoende ville man söka sig nya vägar äfven för konstindustrien, då ju århundradet i öfrigt bjöd på så många nya uppslag och tekniska framsteg.

Det är egendomligt att konstatera, att man *då* strängt taget hunnit en punkt, i sökande efter det nya, och fördömandet af det gamla, en punkt, som i mångt och mycket påminner om *den*, der vi just nu åter befinna oss, efter nära nog ett halft sekels famlande försök.

Skilnaden är blott den, att vi *nu* till ledning för vårt omdöme, hafva en erfarenhet mera, naturalismens oförmåga att rädda situationen.

Lyssnom till den nya rörelsens program vid seklets början, och vi skola nästan ord för ord igenkänna dessa sekelslutets stora slagord och fraser, hvilka i våra dagar, genom massor af konstliterära tidskrifter utslungas för att motivera vår nya stil, som skall komma, eller kanske redan kommit.

»Bort med de gamla stilarna, som fyllt sitt värf, då de varit sin tids uttryck i form och konstruktion, låt oss söka uttryck för vår egen tid och dess kraf och återvänden till moder naturen»!

»Hvarför längre bearbeta det gamla akanatusbladet, då växten faktiskt ej eger hemortsrätt hos oss, och växer vild endast i södern; låt vår inhemska flora, den vi sjelfva kunna studera i skog och mark, lemna motiv till våra nya kompsitioner!» »Bort med dessa lejontassar och skallar, som hängt qvar genom alla stilar, och hvilkas ursprungliga ändamål och symbolik blifvit förvrängd och bortglömd under tidernas lopp, och återvänden till vår inhemska djurverld!»

»Hvarför skall arkitekturen, och framför allt vår möbelindustri, längre låna motiv från dessa tunga kolonner och listprofiler, med

deras stränga mått och proportioner, då motiven ursprungligen tillhörde de gamles tunga marmortempel och grafvar? Finnes då ej dekorationsmotiv, som lämpligare sammanhöra med moderna kraf på beqvämlighet, form, och konstruktion?»

»Hvarför skola våra gudstjenstlokaler alltjemt låna sin form och dekoration från gotiken och dess principer, då dessa i öfrigt längesedan sjunkit i glömskans djup?»

Låtom oss medgifva att vi känna igen grundformen i alla dessa klagovisor, äfven från våra dagar.

Man återgick således till naturen! Man slungade de gamla stilarna och traditionerna, alldeles som man slungar den tråkiga lexboken vid ferietidens inbrott. Ut i skog och mark från dammiga luntor till fria lekar och studier!

Man må hafva hvilken åsigt som helst, om metodens lämplighet, hvarje tids sträfvan efter en fastslagen princip är på sitt sätt berättigad, men *det* erkännandet äro vi skyldiga att göra, att det arbetades med lif och lust, med den ifver, som en ny syn på tingen måste framkalla, och med ett resultat, som trots den felaktiga metoden, ofta visade njutbara och originella former och dekorationer.

Detta var dock tyvärr undantag — ej regel.

Med en smula fantasi och god vilja, bör det ej vara oss omöjligt, att med ledning af fädernehemmets gamla bohag och hågkomster, frammana bilden af Europas insats på Londonutställningen 1851, där vi i fantasien vilja vandra kring en stund, först dröjande framför den s. k. mindre arkitekturens alster, det vill säga möbelindustrien.

Med ett svagt erkännande af det myckna goda, som med motiv från empiren och de gamla stilarna ännu förefanns, gå vi dock hastigt förbi detta, för att begrundande stanna inför snickaryrkets stolthet, de moderna, naturalistiskt dekorerade möblerna. Man hade frigjort sig från allt det gamla, så när som på faneret och de här och där förekommande bukiga formerna, som råkat komma med af gammal vana, men dekorationen — blommor, foglar, blad och qvistar, helst naturligt afskurna — var ny från topp till tå.

Man tyckte visserligen, att blomsterdekorationen verkade en smula påsmetad och föga sammanhängande med stommen, men själfva träskulpturen var ju så väl utförd, man kände igen från naturen hvarje nerv i bladen, hvarje fjäder i vingarne hos de upphängda foglarna, som bildade »stilleben-fyllningar», ja man såg hvarje tråd i snöret och till och med spiken hvarpå detta hängde, var troget imiterad; hvad kunde man mera begära?

I salongsskåp och buffeter insatta porslinsplattor med färgrika naturframställningar, genrestycken eller speglar med rikt etsad blomsterdekoration, lyste på långt håll.

Se, detta var dock något annat än de gamla tråkiga stilmöblerna!

Vi förflytta oss till den ståtliga monterafdelning, der silfversmidet glänser och lockar redan på afstånd.

Väldiga bordsuppsatser i silfver, af det slag, vi tyvärr ännu se i många af våra nysilfveraffärer, visade otvetydigt, hvarthän den naturalistiska riktningen leder i sina yttersta konsekvenser.

Jag behöfver säkerligen knappast beskrifva dem.

Utgående från ett underlag föreställande ett lösryckt, kantigt stycke mark, i silfret troget imiterade stenar, gräs och tufvor, spira tvenne palmträd upp, med bark, kvistar och blad utförda på ett sätt, som gör handtverkarens *teknik* all heder.

Öfverst på det för ändamålet lämpligen arrangerade löfverket tronar en låg slipad glasskål, den enda, som i sammanhanget har något ändamål eller grundform.

Till det hela hör också med nödvändighet en ofta säkert och vackert modellerad hjort eller struts, som synes vilja släcka sin törst i den i fotställningen imiterade, blankpolerade källan eller bergbäcken, ibland t. o. m. ersatt af insatt spegelglas. Som *tekniskt* mästerprof kanske förtjenstfull, är dock en dylik pjes, som form och uppställning en absurditet, der de enklaste grundlagar blifvit förbisedda.

Hit höra också kandelabrar, der växtstjelken blir skaftet, blad och blomhålkar, ljushållare.

Nålfat bildade af lämpligt bugtande vinranksblad, etc. en mångfald af variationer, som äro för välbekanta för att här behöfva närmare beskrifvas.

»Man hade», som Falke säger, »studerat naturen, så att konsten blifvit *onaturlig*» !

Tapetfabrikationen, som länge med framgång kopierat japanska och kinesiska mönster, bjöd nu på en mångfald kompositioner, med löst utslungade blommor och buketter, slafviskt kopierade efter naturen i något slags aqvarellmanér, med skarpt markerade och modellerande skuggor och dagrar. Rullgardinerna hade tryckta genreframställningar, helst ståtliga riddartåg, med berg och slott i bakgrunden, allt sirligt inramadt af en naturalistik blomsterguirland.

Textilkonsten visade alster tillkomna enligt liknande principer. Bjerta, råa färgställningar på mörk, helst svart botten hörde till ordningen, liksom stramaljarbeten i silke, garn och perlor, med hela genretaflor, och litet hvar af oss minnes nog hur svårt det var, att med vederbörlig sympati betrakta t. ex. »krigarens afsked», då de båda älskande stirrade emot åskådaren med fyrkantiga, svarta stygn som ögon, och visade misstecknade, kantiga figurer, som det svårlösta rutsystemet hos stramaljen, gjorde ännu beklagansvärdare.

Vi anteckna omtyckta mönster till små pallar, der en liggande katt eller hund, utförd i något slags hög flossa, som kliptes efter reliefen, syntes ytterst naturtroget hvila på sitt brokiga underlag.

Ville man vara elak, skulle man kunna säga: Detta var säkerligen en konstart, som för en gång passade för sin bestämmelse, den »att trampas under fötterna».

Ser man efter litet närmare i våra nuvarande s. k. »tapisseributiker», så kryper nog vid juletid fram ur skåpens dunkla gömmor ett och annat prof på just samma sorgliga teknik och fantasi, hvilka man ej aktar för rof att påtruga en okritisk allmänhet, trots de allvarliga ansträngningar, som i vår tid gjorts för att höja textil konsten på andra och sundare principer.

Men återvändom till vår Londonutställning!

Keramiken hade kanske bäst stått emot den nya behandlingen. Ännu bevaras från denna tid vackra alster af intagande behag och originela former ehuru äfven här banaliteter och svåra missgrepp hörde till regeln, liksom rik förgyllning och bjerta färger.

Å de svängda vaserna målades porträtter »i sky» och hela taflor med figurer, landskap, träd, himmel och vatten, och prydnadsföremål utan annat ändamål voro hufvudsaken.

Ser man de Europeiska utställningsalstren rent okritiskt i klump, tränger sig den tanken ovilkorligen på betraktaren: Det måtte varit en härlig gyllene tid för den fantasilöse handtverkaren eller mönsterritaren, endast kopiera, kopiera naturen, och ändå känna sig på höjden af sitt yrke och i lifligt samförstånd med sin samtid.

Fri från traditionen och de äldre stilarnas svårlärda lagar och fordringar på materialets och teknikens sammanhang, stöptes träskulptur, textilkonst, keramik, guld- och silfversmide i alldeles samma form. Det var *naturalismen* i sin prydno.

Att möta denna hade orienten, tack vare förbättrade kommunikationer, kommit rikt rustad tillstädes, med sina gamla, kända, men alltid beundrade, strängt stiliserade mönster.

Striden var snart utkämpad.

Så förstörd hade ej Europas smak hunnit blifva, att icke fackmännen inför jemförelsen, på nära håll, kände det gamlas, traditionens öfverlägsenhet, och nu stod reaktionen för dörren. Tekniska skolor och museer inrättades för att på nytt fästa uppmärksamheten på gamla, goda förebilder, och i hopp att höja den allmänna smaken. Det är strängt taget ändå från 1851 vi få räkna början till den stiliserings-rörelse som efter långa och många afvägar tyckes på allvar tendera att blifva det 20:de århundradets nya stil.

Låtom oss nu närmare skärskåda denna riktning, för att om möjligt påvisa dess förtjenster och företräden framför den nyss så hårdt fördömda.

Vi måste då underkasta oss obehaget af några torra definitioner.

Hvad menas med ett stiliseradt växtmotiv?

Ett sådant åstadkommes då konstnären, efter att hafva, ej kopierat, men på ett särskildt sätt studerat det egendomliga hos växten, låter denna undergå en konstnärlig behandling, som gör den lämplig, att, utfärd på det eller det tekniska sättet pryda ett för ett bestämdt ändamål afsedt föremål. Eller kortare: »Stilisering är *naturformens* förvandling till *konstform*».

Allt i verlden låter sig stiliseras och detta t. o. m. på mångahanda olika sätt för olika ändamål, från människo- och djurkroppen till den elektriska tråden eller glödlampan, från den obetydligaste planta i naturen, till sol, måne och stjernorna i verldsrymden, ja t. o. m. elementerna eld, luft och vatten m. m. äro redan i stiliserad form företrädda i ornamentets historia.

Ibland står stiliseringen naturen ganska nära — ibland kan det använda motivet endast med svårighet igenkännas ur den ornamentala behandlingen.

Se vi t. ex. på den japanska dekoreringskonsten, så skulle i många fall kunna påstås, att man hade den renaste naturalism för ögonen, om ej någonting i blommornas blotta anordning, och framför allt i deras teckning, antydde, att äfven deri en bestämd afsigt blifvit nedlagd, som mera afser färg och kontur än modellering och naturhärmning.

Moderna japanska prof på ren naturalism, fastän alltid utförda med japanens säkra teckning och vinnande känslighet, äro dock ej sällsynta. Gränsen är dessutom ganska svår att i många fall uppdraga.

För att använda en bild: Det är samma skilnad mellan naturalism och stilisering, som mellan en fotografi och ett konstnärsporträtt framställande samma person.

Fotografien är resultatet af en rent kemisk kopieringsprocedur, der ljusstrålen på den känsliga plåten aftecknar det minimala mönstret på personens drägt med samma noggranhet som blicken, uttrycket i hans öga.

Fotografiens likhet är slående, ty den kan icke ljuga, men den visar icke personens mest karaktäristiska bild, snarare en upp-

styltad högtidsmin, och ofta tycker man sig genom bilden se den välkända jernställningen i nacken. Bilden visar *för mycket* af personen och hans drägt, alldeles säkert långt mera än mitt öga på en gång i verkligheten kan uppfatta.

Mot detta satte den skicklige porträttmålaren in sin konstnärliga behandling, jag skulle vilja kalla det »stilisering», af personen som bortser från oväsentliga bisaker, för att framhäfva *det*, som mera än den »slående fotografiska likheten» är för personen utmärkande Det är just denna konstnärens personliga uppfattning och behandling, som gör porträttet till ett konstverk, och som alltid skall beröfva fotografikonsten möjligheten att ersätta målarens pensel.

Sålunda kan t. ex. ett porträtt, sådant som Pontus Wikners, utfördt af grefve von Rosen, utan att vara i egentlig mening fotografiskt likt, bättre än hvarje annat gifva aning om den djupsinnige tänkarens karaktär och personlighet.

Fasthållande vid vår definition, att stilisering är: återgifvandet på ett personligt sätt af det för ändamålet mest karaktäristiska hos föremålet, kunna vi utsträcka våra jemförelser än längre.

Landskapsmålaren, ej den som blindt kopierar naturen likt en fotograf, utan den som söker återgifva sitt personliga sätt att uppfatta naturen, kan sålunda i sitt manér inlägga en sorts stilisering af motivet, så karrikatyrtecknaren, som i humoristiskt syfte öfverdrifver och framhäfver det typiska hos sitt offer, så barnet, som på sitt egendomliga, lättfattliga sätt söker återgifva, hvad dess oöfvade sinne och öga kunnat uppfatta.

Hvem har ej sett t. ex. en barnteckning af en ångbåt. Hvad där i teckningen återges är nog ej så mycket sjelfva båten med dess dimensioner och funktioner, allt detta förutsätter för mycken förståelse hos barnet, nej, teckningen visar konseqvent hvad barnets yttre sinnen, öga och öra, kunnat uppfatta; främst flaggorna, vanligen lika stora som hela båten, så röken, här representerande barnets uppfattning af den drifvande kraften, så kaptenen, som i likhet med de egyptiska och etruskiska bildningsframställningarnas furste, för att framhöfva hans allsmäktighet ombord, ritas minst 4 gånger så

stor, som öfriga personer, om ens sådana, hvilket är ganska sällsynt, anses värdiga att ihågkommas å bilden.

Men återvändom till vårt ämne: Metoden att stilisera tillgår närmast så, som de indiska barnen utbildas till dugande mönsterritare. De sönderplocka en blomma i dess smådelar och öfva sig sedan att genom, i enklaste fall, geometriska sammanställningar af delarne, skapa nya stjern- eller blomformer, lämpliga att använda till deras platta, tryckta ytmönster.

Sättet påminner om den leksak vi kalla kaleidoskopet, der de i instrumentet inlagda 5 à 6-färgade glasbitarna, genom vinkelspeglar tvingas att för ögat antaga skiftande geometriska stjernformer.

Växten studeras så att man dissekerar plantan som en botanist, dess mest karatäristiska och ornamentalt användbara partier ritas i projektion, d. v. s. utbredda, strängt symmetriskt utan hänsyn till naturens tillfälligheter, som orsakats af sol, köld eller ogynsamma förhållanden.

Växten uppfattas sådan som naturen ämnat den, utan ofullkomligheter. Färgen återgifves med platta, enkla toner, som mera afse framhållandet af teckningen än modelleringen.

Den stiliserade behandlingen af specielt växtverlden, (den vi fortfarande välja till exempel) underlättas numera betydligt tack vare den uppsjö på mer eller mindre användbar undervisningsmaterial, som i våra dagar öfversvämmar verlden, och af denna torde ett arbete: »Pflanzenformen, Vorbildliche Beispiele zur Einführung in das ornamentale Studium der Pflanze», utgifvet af professor M. Meurer, i grundlighet och frånvaron af lockande tillämpningar, gifvetvis vara det förnämsta. Författaren har här, utom genom en rik samling af vetenskapliga naturstudier utförda i ornamentalt syfte, särskildt visat sig förtrogen med naturen, genom att, med utsökt känslighet och skarp iakttagelseförmåga, införa en hel del studier, hemtade från det ytterst användbara, ehuru förut alldeles för litet beaktade, moment i växttens utveckling, som berör sjelfva löfsprickningen och knoppbildningen.

Det af den franske konstnären Grasset 1895 utgifna, temligen anspråksfulla arbetet »La Plante», visar utom goda växtstudier, en serie mer eller mindre lyckliga, oftast i färgen råa, tillämpningar, hvilka i många fall tyda på, att Frankrike endast med svårighet lemnar naturalismens läger.

I företalet till sin samling växtstudier synes samme konstnär på ett ganska demonstrativt sätt vilja inbilla läsaren att han, konstnären, vore banbrytare på detta område, växtens rätta teckning och behandling för en blifvande stilisering.

Att så ej är fallet, åtminstone utom Frankrike, bevisar ensamt det redan 1856, d. v. s. 39 år tidigare, af Owen Jones utgifna skolarbetet »She Grammar of ornament», som upptager naturstudier just för dylikt ändamå, så väl utförda, att de ännu med stor fördel tjena såsom mönsterbilder.

Sedan nu förstudierna äro undanstökade, kommer ordningen till växtens verkliga stilisering, sedan valet af för ändamålet lämpligt naturmotiv och komponerandet af föremålets form föregått.

Platsen är icke här att i detalj följa alla de pedagogiska lagar och synpunkter, som med nödvändighet måste iakttagas vid en lycklig stilisering, må det vara nog att anföra en del erinringar:

Man måste välja ett för ändamålet lämpligt naturmotiv. Sålunda väljer man t. ex. ej gerna den späda linnean till motiv för en flossamatta, ej heller den svulstiga näckrosen till ett fint guldsmide.

Man får ej gerna göra våld på naturen vid stiliseringen, d. v. s. ej för mycket bortse från växtens skaplynne eller förekomst i naturen. En spänstig uppåtsträfvande planta, t. ex. solrosen, bör behålla denna sin karaktär äfven såsom ornament, liksom slinger- eller klängväxten sin. Det organiska sammanhanget bör äfven på samma grund med full tydlighet hos ornamentet bibehållas.

Skarp hänsyn måste tagas till växtens olika behandling för olika teknik och material.

Ett yt- eller plattmönster visar och stiliserar växten utbredd i planet så mycket som möjligt, och teckning, konturer och platta färgtoner gifva den nödiga omvexlingen, ett reliefornament bör bygga sin

verkan hufvudsakligen på vexlingen mellan skuggor och dagrar, samt på den lämpliga fördelningen af ornamentets tyngdpunkter. Så materialets fordringar: En blomma stiliserad för väfnad tvingar, på grund af rutsystemet, till en helt annan uppfattning, än samma blomma använd för schattérsöm i silke. Ett växtmotiv användt i porslin eller silfver har en helt annan karaktär än samma motiv för smidesjern.

Blommans användning eller val får ej vara meningslöst.

Den goda smaken och det konstnärliga tankearbetet måste bestämma mönsterritaren, att för ett kyrkligt broderi, ett antependium, välja en allvarligare uppställning och färgställning, än för ett lekande färgmättadt allmogebroderi. Härvid spelar ju ock traditionen och den kyrkliga ritualen in såsom väsentligt bestämmande.

Ensamt dessa korta erinringar må vara nog för att framhålla, hurusom den stiliserade behandlingen grundar sig på ett lagbundet, konstnärligt tankearbete, i motsats till naturalismens lätt köpta triumfer, och för att ytterligare bevisa stiliseringens företräden, kunna vi här tillägga det faktum, att konsthistorien tydligt visar, att dess förnämsta epoker på höjden af resp. stilperioders utveckling, alltid rört sig med strängt stiliserade ornament, hvilka vid förfallets gräns alltid tenderat mot naturalismen.

Huru ställer sig saken om vi nu till sist se på våra dagars och specielt våra svenska förhållanden?

Jag skulle förvisso intet högre önska, än att inför Svenska Slöjdföreningen, som alltid i sin mån sökt hålla den sunda smaken uppe, kunna högt förklara, att vi på stiliseringens väg gå lugnt och säkert framåt, och nog sträfvar vår offentliga, tekniska undervisning åt det hållet i snart sagt hela vårt land, men ändock måste jag, och många med mig, erkänna, att man ännu tydligt ser den hotande fienden, naturalismen smyga omkring, t. o. m. i våra skolor, konstindustriaffärer, handtverkslokaler och porslinsfabriker, ja, hvad värre är, äfven i vår hemslöjd.

Vi minnas alla, hur vår utställning 1897 i Nordiska muséets byggnad inrymt alstren af dessa, de djupa ledernas yttringar af form

och färg. Tyvärr funnos der, bland så mycket godt och aktningsvärdt, en hel del från naturen allt för nära hemtade dekorationsföremål, som väl bekräfta mina farhågor för naturalismens lockelser.

Fantasifigurer sammansatta af hummerskal, som luktade lång väg, smycken af fiskfjäll, figurala stramaljbroderier med målade ansigten och sydda drägter och landskap, naturalistiskt glödritade smörbyttor, som nu kallades syskrin, nipperaskar m. m. Hela fartyg mödosamt utförda inuti en flaska, och stolt gungande på ljusblå bommullsvågor — och värst af allt, framför hvart och ett af dessa föremål en beundrande skara af samma allmänhet, som knappast egnade våra verkliga hemslöjdalster en uppmuntrande blick.

Tag bort den härliga mjuka färgen i underglasyrbehandlingen från en del af våra moderna porslinalster, ja. t. o. m. från den Kongelige Porcellainfabrikens, så skall i många fall stå qvar en löst påsmetad naturkopia, om än så väl utförd.

Naturligtvis kan mången gång ett rent naturalistiskt behandladt föremål vara njutbart, och det är endast då metoden hotar att blifva regel eller system, som hvarje vän af vår inhemska konstindustri måste dela mina farhågor för återfall i naturalismens trollska framntag, hvarur vi med så mycken möda delvis lyckats frigöra oss.

Hvad skall man säga om en annons i dagens tidningar, der vid erbjudandet af privat konstindustriel undervisning nämnes: »Specialitet: schattersöm efter lefvande modell», notiser om en hedersgåfva till en framstående bryggeriegare, der gåfvan entusiastiskt beskrifves, som en bål i form af en större tunna i silfver, med dito småtunnor till bägare, der särskildt tekniken, som till och med visar träfibrerna i laggkärlet, beundrande framhålles. Är icke detta månne ett qvarglömt utställningsalster från London 1851, eller den mest oskrymtade naturalism?

Mycket vore säkerligen vunnet, om den köpstarka publiken ställde sig mindre afvisande, sökte bättre förstå de redbara, om arbete och studier vittnande mönster, som nu, såsom allt för »stela», som uttrycket vanligen heter, få lemna rum för ledigare, d. v. s. mera naturalistiskt behandlade framställningar.

Mycket vore vidare vunnet, om den »nya stil», som skall blifva banbrytare för de strängt stiliserade mönstren, och som nu reklammessigt utkolporterar sina åsigter genom alla dessa utländska tidskrifter, ställde sig mindre sjelfkär och öfverlägsen gent emot de gamla historiska stilarna, utan hvilkas norm och stöd vi säkerligen aldrig kunna nå en sund utveckling.

Man häpnar då en dylik modern, tysk tidskrift, ej drager i betänkande, att som omslagsvignett låta den gamla, hederliga antiken representeras, eller symboliseras af en grinande, svart dödskalle iklädd grekens kända krigarhjelm.

Redan en sådan klumpig taktlöshet inger afsmak för innehållets bizarrerier.

— Jag har intet vidare att tillägga.

Ett varnande nödrop mot den lurande naturalismen har varit ordens närmaste afsigt; kunna de i någon mån locka till eftertanke hos någon, som förstått mig, så har jag ej talat förgäfves.

Minnen från en studieresa.

Af

Agnes Branting.

Sistförflutna sommaren, 1898, blef jag i tillfälle att företaga en resa till Norge, Danmark, Schleswig-Holstein samt staden Hamburg. I tanke, att en del af de minnen och intryck jag härifrån hemfört kan vara för den svenska slöjdföreningens medlemmar af intresse, vågar jag härmed framställa några af desamma.

Min plan var att inom ofvannämnda områden studera den *textila husfliten,* sådan den fordom var och sådan den i dag är.

På förhand ber jag få meddela, att jag här tager ordet *husflit* i dess allra vidsträcktaste betydelse. Det är svårt att i ett dylikt fall uppdraga några skarpt bestämda gränser, och det är mycket möjligt, att jag kommer att beröra föremål, som stå utanför denna grupp, men de äro då i ett eller annat afseende karaktäristiska för landet eller för den tid jag önskar skildra och kunna således i detta samband vara berättigade att omnämnas i min framställning. Likaså vill jag på förhand framhålla, att, ehuru min hufvuduppgift var att studera textilföremål, begagnade jag dock naturligtvis hvarje tillfälle att se och studera den bostad, den ram, i hvilken textilföremålen inrymdes och min önskan vore nu att söka gifva en bild af den helhet jag sålunda i hvarje fall uppfattat.

Min resa gällde först Kristiania. I dess muséer och samlingar är textilkonsten rikt representerad. Här finner man dessa präktiga bonader med bildframställningar, hvilka för Norge äro så karaktäristiska, och som till en stor del äfven utgöra typen för en modern norsk bildväfnad. Här finner man vidare en mångfald väfda och broderade föremål till drägter, bohag m. m. hvilka i allmänhet så väl i mönster som färger äro af utomordentligt god verkan och ytterst intressanta.

Konsten att förfärdiga dylika arbeten har i Norge aldrig varit helt försvunnen, utan kunde den år 1891 stiftade »Norsk Husflidsforening» hufvudsakligen på inhemsk grund bygga sitt arbete.

Denna förening, som bildades genom sammanslagning af tre förutvarande mindre föreningar har till ändamål att främja och utveckla den norska husflitsverksamheten i alla dess riktningar. Föreningen omfattades genast med stort intresse, den fick höga statsbidrag och god ledning, samt blef inom kort af största betydelse för hela landet.

Hvad som framförallt synes mig beaktansvärdt är den undervisning, som dels i Kristiania genom s. k. »Feriekurser», dels i landsorten genom specialkurser kostnadsfritt tilldelas den norska allmogen. En »Feriekurs» pågick just vid mitt besök i Kristiania. En dylik kurs räcker i 6 veckor med 9 timmars daglig arbetstid. Undervisning lemnas förutom i allt möjligt slags väfnad och dertill hörande enkel mönsterteckning, äfven i träskärning, rot- och spånflätning, korgarbete m. m. till både manliga och qvinliga lärjungar, som efter ansökan antagas. Förutom denna rent praktiska undervisning lemnas upplysningar och råd rörande elevernas framtida husflitsverksamhet och besök i muséerna, föreningens utställningslokaler, dess färgeri m. m. anordnas så långt tiden medgifver.

Enligt redogörelsen för 1897 lemnades det året undervisning till 78 elever bland 140 sökande från alla delar af Norge. Flere erhöllo billigare resekostnad å statens jernvägar och en del å ångbåtsbolag. 15 elever fingo bidrag till sitt underhåll och för alla ordnades billiga bostäder. All undervisning och allt material erhålles kostnadsfritt,

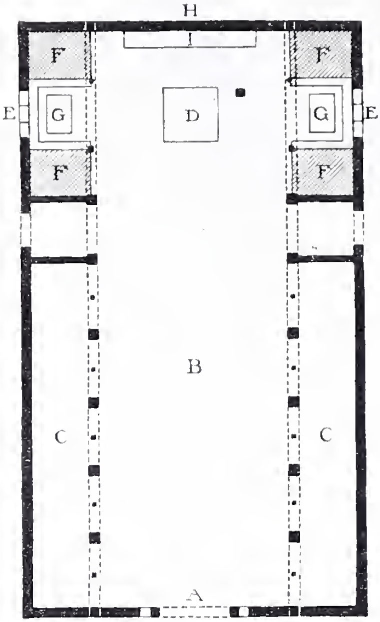

Fig. 1.

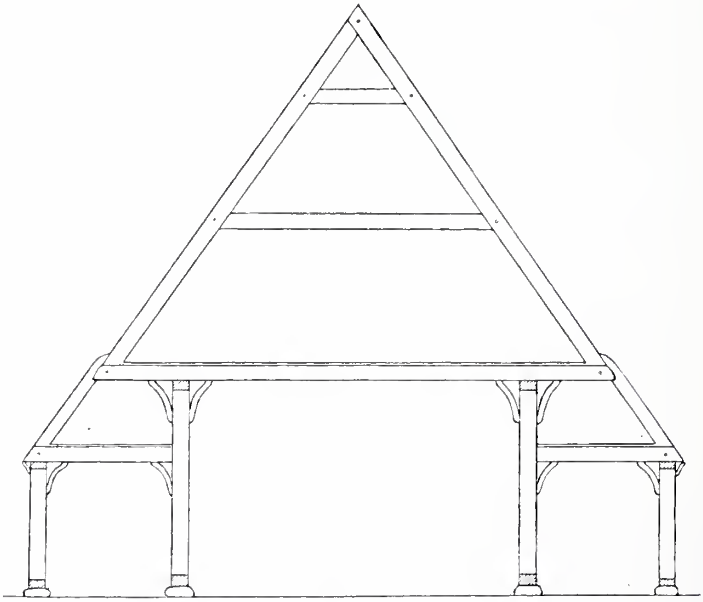

Fig. 2.

och de utförda arbetena blifva elevernas egendom. Eleverna äro förpligtade att i sin hemort framdeles verka för husflitens utveckling och att till föreningens styrelse inlemna redogörelse för denna sin verksamhet.

Till understöd af »Feriekursen» gifver Staten ett årligt bidrag af 4,000 kr. Till de nämnda »Specialkurserna» i landsorten bidrager Staten med 6,000 kr. och till Föreningens öfriga verksamhet med 10,000 kr. årligen. Dessutom lemnas bidrag af flere banker och bolag, så att nämnda år (1897), uppgick understödssumman till 24,400 kr. och efter hvad mig då meddelades skulle den under kommande år än ytterligare höjas.

Att den norska föreningen med detta program och dessa medel skall kunna verka vidtomfattande och välgörande säger sig sjelft.

De norska arbetsmetoderna äro enkla och gedigna, de äro utarbetade på ett sjelfständigt och praktiskt sätt och man har gått från grunden i allt. Mycket finnes att se och lära, men det som för mig stod främst och vigtigast är just denna möjlighet som här erbjuder sig att nå sjelfva folket, som ofta behöfver ledning och hjelp. På detta sätt skola också sannolikt utvecklas de rika anslag, som i så hög grad spåras hos den norska befolkningen. Önskligt vore att här i Sverige kunde blifva tillfälle att tillvägagå på liknande sätt, det svenska folket skulle helt visst vara lika mottagligt som det norska.

De största och vigtigaste arbeten denna förening under senaste tiden utfört voro denna sommar exponerade i Bergen.

Detsamma var äfven förhållandet med samtliga de arbeten, som det år 1897 af Norges främste konstnärer och andra för saken intresserade personer stiftade »Aktiesellskabet Norsk Aaklæde og Billedtæppe væveri» utfört.

Bergen blef derför mitt nästa mål. Här var jemte den »Internationella Fiskeriutställningen» ordnad en »Norsk Industriutställning, der specielt den norska husfliten var rikt representerad.

Ur konstnärlig synpunkt stod naturligtvis nämnda aktiesällskap främst.

Dess utställning var ordnad som fristående grupp i ett af Industrihallens midtpartier. Här märktes främst tvenne större bildväfnader, »Melkeveien» och »Extase», den förra komponerad af fru Frida Hansen, den senare af herr Gerhard Munthe. De voro rika i kompositionen och af utomordentligt dekorativ verkan, hållna i den originella stil som är dessa konstnärer egen, och buro denna typiskt norska prägel, som alltid kommer mig att känna behofvet att se dem i deras karaktäristiskt norska ram, inom norsk träarkitektur, för att de skola komma till sin fulla rätt. De norska bildväfnaderna höra samman med ryggåsstugans halfdunkel, der de präktigt kunna lysa och värma; inflyttade i ett efter våra begrepp ordnadt rum, se de helt främmande och underliga ut, jag hade mer än ett tillfälle att iakttaga detta. På Holmenkollens Sanatorium finnas vackra exempel på dylika bonaders användning. Priserna på dessa väfnader voro emellertid mycket höga, Melkeveien kostade 4,500 kr. och Extase 1,700 kr. Andra präktiga utställningsföremål funnos äfven, alla i nya mönster, många i nya tekniker.

På läktaren voro alstren af den egentliga husfliten anordnade. Här intog Kristiania stad naturligtvis främsta rummet. Vidare mötte man »Husflidsforeningen för Bergens by och stift», »Stavanger Husflidsforening», »Norska Husflidsvenner i Trondhjem» m. fl. Samtliga dessa föreningar verka för husflitens utveckling och höjande, erhålla årligen stora anslag, (Bergensiska Föreningen hade år 1897 ett understöd af 8,150 kr.) och dess utställning visade bästa resultat.

Bergens muséer äro rika och vackra, »Vestlandske Kunstindustrimuseum» är nyligen skildradt af doktor Looström i hans intressanta »anteckningar från en studieresa», (Slöjdföreningens meddelande 1898 II). Jag vill derför endast omnämna, att äfven jag derifrån hemfört de allra bästa minnen. Till museidirektören herr J. Bögh, som dessutom är en af norska husflitens främste målsmän, står jag i den största förbindelse för synnerligt tillmötesgående på alla områden.

Från Norge for jag direkt till Hamburg. I dess »Museum für Kunst und Gewerbe» finnas rika samlingar af husflitsarbeten från

såväl Schleswig-Holstein som de närmast Hamburg liggande trakterna de s. k. »Elbmarschen». Dessa marskländer äro ytterst fruktbara och bebodda af ett förmöget och idogt folk, som bevarat en stor del af sina urgamla seder och bruk. Genom direktören för det nyssnämnda muséet prof. J. Brinckmanns utomordentliga vänlighet blef jag i tillfälle att göra bekantskap med en del af detta intressanta område, nämligen de Hamburgiska Vierlanden.

Vierlanden, som utgöras af fyra socknar Kirchwerder, Neuengamm, Altengamm och Curslack samt staden Bergedorf, omfattar en yta af cirka 85 qv.-kilom. och har något öfver 16,000 innevånare samt är beläget på högra Elbestranden sydost om Hamburg. Oaktadt sitt nära grannskap till Hamburg är området ytterst isoleradt, hvilket är den enda förklaringen, huru det kunnat bevara så stor del af sin ursprungliga och egendomliga karaktär. För en främling är det isynnerhet ganska oåtkomligt. Jag mottog också med stor tacksamhet professor Brinckmanns vänliga inbjudning att med honom och hans familj samt ett par främlingar fara dit ut.

Det var söndag. I det härligaste väder färdades vi sakta uppåt floden på en af dessa låga, primitiva båtar, som hufvudsakligen äro afsedda att föra grönsaker och mjölkflaskor m. m. till Hamburgs salutorg. Det hade denna dag icke varit någon särskildt stor rörelse, men icke desto mindre aflevererades vid en mängd bryggor massor af tomma korgar, lådor och flaskor samt icke minst hundar, hvilka här tjena som dragare. Efter ett par timmars färd kommo vi till byn Kirchwerder. Det låga, flacka landskapet visade sig i en vacker belysning med den underbara dager som vattnets omedelbara närhet alltid skänker. Landet är öfverallt genomskuret af kanaler och invalladt af dammar för att skyddas mot öfversvämningar, och det är berömdt för sin bördighet. Jemte åkerbruk är trädgårdsodling en hufvudnäring, och man kan här liksom i Holland få se hela fält af odlade blommor. Vid mitt besök, som inträffade i augusti, stodo fruktträdgårdarna just i sin prakt, allt gjorde intryck af rikedom och välmåga.

Vi besökte flere gårdar, der det öfverallt herrskade stillhet och ro, vi råkade endast äldre personer, som alla voro klädda i Vierlandsdrägt. Mot aftonen, då vi kommo till »Esslinger Zoll», som numera är värdshus, funno vi den Vierländska ungdomen församlad till dans, och här i den brokiga skaran visade sig Vierlandsdrägten i all sin rikedom. Denna drägt, som man dagligen kan få se på Hamburgs blomstertorg, torde för öfrigt vara väl bekant. Vi voro, som jag nämnde, ett stort sällskap och jag kunde naturligtvis icke göra några detaljstudier, utan mottog denna gång blott allmänna intryck.

Professor Brinckmann föreslog också en ny färd till en annan del af Vierlanden, som vi företogo ett par dagar därefter. Sällskapet utgjordes då endast af professor B, hans dotter och jag. Vi foro med jernväg till staden Bergedorf, der vi hemtades med vagn. Prof. B. har noga undersökt Vierlanden, der han känner hvarje hus, dess egare och alla dess skatter, och han har upprättat en noggrann förteckning på allt, en verklig katalog öfver Vierlanden. Med ledning af denna foro vi nu från gård till gård. Dessa lågo stundom rätt långt ifrån hvarandra och syntes hvar för sig utgöra en stor egendom med ansenligt jordområde. De gårdar vi besökt på söndagen lågo mer samlade och tycktes ej så stora. Typen för boningshusen var dock genomgående densamma, den är helt och hållet grundad på den s. k. nedersachsiska byggnadsformen, som jag med ledning af närstående plan (Fig. 1 vill söka skildra. När man inträder genom den i husets ena kortsida befintliga gafvelporten *(A)* befinner man sig i en väldig hall, som genom tvenne räckor träpelare delas i tre parallela längor eller skepp, öfver hvilka höjer sig det gemensamma taket (Fig. 2). Den mellersta delen *(B)* eller hufvudskeppet, som kallas »Dile» tjenar som lada och loge, sidopartierna *(C)* äro stall och ladugård. Går man så vidare upp till »Dilens» öfre del, der husfolket har sin bostad, mötes man af eldstaden *(D)*, som befinner sig midt på golfvet. Något särskildt aflopp för röken finns icke, utan den får sprida sig på byggnadens alla delar, hvarvid den möjligen kan hitta ut genom

ett litet hål i främre gafvelväggen. I sidoväggarne till höger och venster om eldstaden finnas fönster *(E)* och på ömse sidor om dessa var sängplatserna inbyggda i alkover *(F)*. Den fyrkant *(G)*, som sålunda uppstår framför fönstren, är på tre sidor omsluten af bänkar och i dess midt är vanligen placeradt ett bord. På gafvelväggen *(H)* midt emot ingångsdörren finns en uppmurad bänk *(I)* för allehanda husgerådskärl, hvilka äfven äro anbragta på hyllor öfver densamma.

Sålunda beskrifves den gammalsachsiska bostaden*, der menniskor och husdjur lefde i så nära beröring. Denna form har på vissa trakter bevarat sig oförändrad ända in i våra dagar. Men den började dock att förändra sig i vissa nejder redan under 1500-talet Man hade behof af ett särskildt boningsrum, och så tillbyggdes en kammare utanför gafvelväggen h. Detta rum kallades »Pesel»,** ett ord som härstammar från latinets *pesalis* eller *piselum*, qvinnostuga, hvars stamord är *pensile* af *pensum*, förelagdt (ej uppvägdt), arbete. För att värma denna kammare insattes en eldstad eller kamin, och så fick äfven denna namn af *pesel*. Motsvarande ord i svenskan är *spis*, i norskan *peis*. Så småningom tillbygdes ytterligare tvenne rum, medan dilen behölls oförändrad. I Vierlanden har denna byggnadstyp traditionelt bibehållit sig ända in i våra dagar, och till densamma hänför sig mer eller mindre tydligt de flesta hus jag såg. Det hände stundom, att ett par rum voro byggda öfver de andra uppe på vinden, då en trappa från dilen ledde upp till desamma. Husen i Vierlanden lågo nästan alla med gafveln utemot vägen, de flesta förskrifva sig från början af detta århundrade och voro uppförda i s. k. »Ständerwerk», d. v. s. korsverkshus murytorna voro ofta ornerade i vackra geometriska mönster. Stundom voro fönstren också indelade i mönster infattade i bly. Taken voro öfverallt halmtäckta.

I dessa mera moderna boningar inträdde vi emellertid alltid genom en dörr på husets långsida, och kommo så direkt i dilens

---

* R. Mejborg, Slesvigske Bondergaarde i det 16:e, 17:e og 18:e Aarhundrade.

** Bernhard Olsen, Illustreret Vejleder i Dansk Folkemuseum.

öfre del. Här möttes ögat af en målerisk bild. Dilen är fortfarande rökstuga, fastän eldstaden är flyttad in till väggen, der den forna husgerådsbänken stod. Öfver eldstaden är bygd en kupa, hvars främre del är ikládd med ett genombrutet träfoder i rika mönster, genom hvilket röken tränger ut och lägrar sig kring tak och väggar. Belysningen genom de små fönstren var sparsam, men genom dörrarna som på de flesta ställen stodo öppna flödade solljuset in och upplyste den höga, mörka, egendomliga byggnaden på det mest effektfulla sätt. På ömse sidor om eldstaden voro hyllor anbragta och här såg man blanka föremål af koppar och messing, vackra om än enkla lergodskärl och många andra ting, som väl tecknade sig emot den dunkla väggen.

Möbleringen är nästan öfverallt densamma ehuru mer eller mindre dyrbar. På ömse sidor om den väldiga dörröppningen i nedre dilen finna vi alltid ett par präktiga skåp af väldig storlek inemot tre meter i höjd, något mindre i bredd. De äro af valnötsträ, som af röken blifvit mörkt och blankt, starkt profilerade och ofta ornerade med ett rikt sköldformigt krön. Sällan stå de direkt på golfvet, som här är af ler eller jord, utan på en upphöjning af kakel. Muséet i Hamburg eger de ståtligaste exemplar af dylika skåp, som äro kända under namn af Hamburgerskåp. Kistor, bänkar, bord och stolar utgöra den öfriga möbleringen. De först nämnda bära ofta den gotiska formen, och lära stundom vara reminiscenser från den tid då de tillika utgjorde fotsteget till en i väggen inbygd sängplats. Borden voro vanligen af ek och försedda med väldiga kulfötter, stolarna bekväma och af karaktäristisk form, alltid försedda med lösa dynor.

I dilen rådde nu lif och rörelse. Husmodern sysslade i allmänhet med frukt eller blommor. På flere ställen hängde från taket jemte skinkor, korfvar och andra goda ting äfven en stor våg och här vägdes nu bär och frukt, som sedan fördelades i korgar och lådor, hvilka rundt om stodo uppstälda. Husbonden var sysselsatt med höbergningen, stora lass kördes genom gafvelporten rätt in i dilen

och det hände mer än en gång, att hästhufvuden blickade in genom dörröppningen mellan de båda skåpen, en ganska sällsam syn.

Professor Brinckmann blef öfver allt gästvänligt mottagen, och när vi besett dilen, bjödos vi in i peseln. Då man här inträdde, kunde man tro sig förflyttad till den rikaste herremans hem. Hela rummet var klädt med panelverk i det allra vackraste intarsia-arbete, sängplatserna voro inbyggda i väggen, dolda bakom rikt arbetade skjutdörrar med blanka messingsbeslag. Bord, kistor och stolar voro alla af inlagdt arbete. Mönstermotiven utgjordes af blom-

Förkläde från Vierlanden (Sammetsväfnad och korsstygnsbroderi).
Original tillh. Hamburgisches Museum für Kunst und Gewerbe.

mor, korgar, foglar och namn jemte årtal. Ännu i dag tillverkas dylikt arbete i Vierlanden. På stolarna lågo alltid dynor, de flesta voro s. k. »Flicken kissen» utförda i vackra färger i ett slags mosaikararbete af kläde starkt hopfogadt med skinnremsor, synnerligt stilfullt monterade med pressadt läderfoder och prydliga silkestoffsar i hörnen, äfven förekommo ståtliga dynor i hauttlissevåfnad och enkla dynor i drällväfnad. Då dörrarna till sofplatserna skötos undan fick man ofta se den prydligaste bädd, rikt utstyrd med broderier på lakan och örngått. Vi finna här framförallt de för Vierlanden så högt karaktäristiska korsstyngsbroderierna

af svart silke på linne. Dessa broderier äro utförda i sirliga mönster, ofta med namninskrifter och årtal. Örngåtten prydas dessutom med breda mellanspetsar af filetarbete, hvilkas bottnar stundom äro mycket fina. Mönstren, som alltid äro rika och vexlande,

Bröstinsättning från Vierlanden (Sammetsväfnad).
Originalet tillhör Hamburgisches Museum für Kunst und Gewerbe.

taga sig förträffligt ut mot kuddarnas brokiga underklädnad. I kistor och skåp funnos många vackra saker, mest delar af Vierlandsdrägten. Förklädena äro alltid utsirade med små broderier i korsstyng eller plattsöm, enkelt men stilfullt markerande förklädets form. Bröstinsättningarna äro äfven prydda med plattsömsbroderier i silke, silfver eller guld, stundom utgöras de af den vackraste sammets-

väfnad. Dylik väfnad tillverkas i den lilla staden Bergedorf i s. k. bandväfstol, här väfdes afpassade stycken till bröstinsättningar, band m. m. i den svåra teknik der sammeten är både skuren och oskuren, färgsammansättningarna voro mycket tilltalande.

Mönstren likna dem som förekomma i intarsia-arbetena. Nu har tyvärr dock denna vackra väfkonst upphört, och väfstolen är blott ett museiföremål.

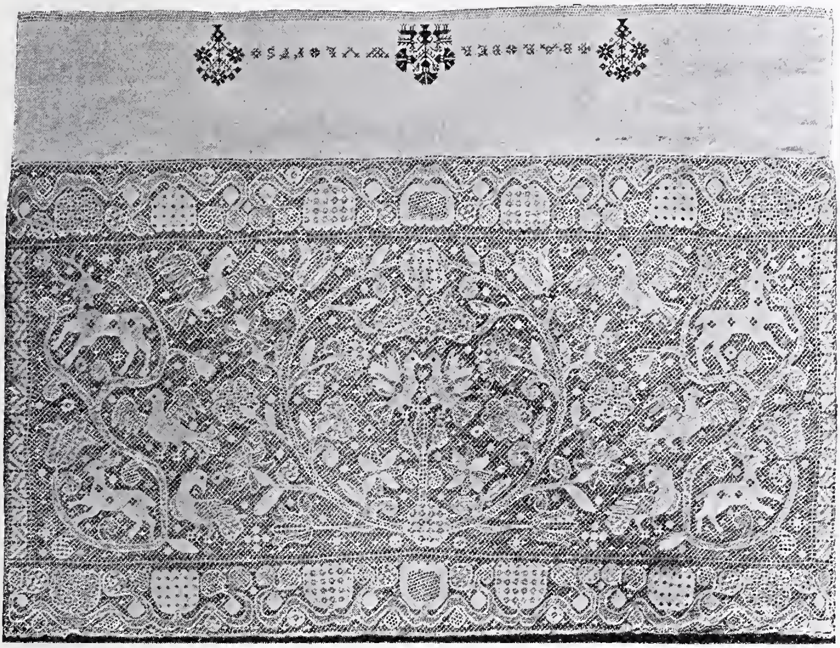

Mellanspets till örngått från Vierlanden (Filetarbete).
Originalet tillh. Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

I Neuengamms kyrka funnos vackra bänkdörrar i intarsia-arbete samt massor af broderade smådynor i bänkarne, alla med sina egares initialer broderade i midten af dynan.

Som vi se finnes ännu en stor mängd textilarbeten qvar i månget hem, men konsten att förfärdiga dem är nästan utdöd, då nu intet väsentligt göres för upplifvandet af densamma, kommer naturligtvis allt så småningom att försvinna. Lyckligt är derför, att muséet i Hamburg redan tillvaratagit och förvärfvat det allra bästa och så

mycket, att man kan få en fullständig bild af den konstslöjd, som här en gång varit bofast.

Från de andra Elbemarskerna eger muséet också rika skatter, så finnes t. ex. ett helt rum med präktig träornering från Wilstermarsch. De mest karaktäristiska textilföremålen från denna trakt utgöras af plattsömsbroderier på ylle. De förekomma vanligen i form af kuddar. Mönstren äro rika. Initialer fylla i de flesta fall midtpartierna, och bokstäfver som ornament återfinner man på de mest olikartade föremål i alla dessa marskländer.

Om plattsömsbroderier på ylle äro kännetecknande för Wilstermarsch, så äro plattsömsbroderier på siden och linne i fina, ytterligt sirliga mönster med silke och guld karaktäristiska för Winsener Marsch, man återfinner dem på skjort- och ärmlinningar, på halskläden och dukar m. m., i sin genre de vackraste broderier jag sett, framförallt de som äro hållna i få färger, t. ex. i blått och svart. Utom nu nämnda föremål eger muséet de mest utsökta typer inom konstslöjdens olika alster från såväl dessa trakter som från Schleswig-Holstein.

Om muséets öfriga skatter hade jag tyvärr denna gång icke tillfälle att taga stor kännedom, jag vill endast omnämna dess spetssamling, som utgör det vackraste prof på den Europeiska spetstillverkningen under 16- och 1700-talet, på samma gång den äfven utvisar, huru de rika allmogehemmen i Holstein fordom varit smyckade, ty de flesta af dessa spetsar hafva tillhört de gamla bondslägterna i Probstei, beläget i Nordöstra Holstein. De äro därifrån samlade, ordnade och skänkta af frau doctor Marie Meijer i Hamburg under namn af Probsteier-Spitzen-Sammlung.

Från Hamburg begaf jag mig norrut till den lilla staden Meldorf i Ditmarsken, hvars museum jag önskade se. Detta muséum innehåller nästan uteslutande Ditmarskiska minnesmärken och eger sin ryktbarhet genom den utomordentligt ståtliga pesel, som här är utstäld och som en gång tillhört den ditmarskiska fogden Marcus Schwin.

Marcus Schwin föddes 1523 i Meldorf. Då den fria bonderepubliken Ditmarsken 1559 tvingades att upphöra, blef Marcus

Schwin af hertig Adolf af Holstein-Gottorp utnämnd till den förste fogde af Ditmarsken. Såsom sådan bodde han i Lehe vid Lunden. Han synes hafva varit en bildad och konstälskande man. Meldorfs museum bevarar en stor del af hans bibliotek, som han tre år före sin död skänkte till Meldorfs kyrka, och det berättas, att bildstoder skulle prydt hans trädgård. Boningshuset var storartadt och qvar-

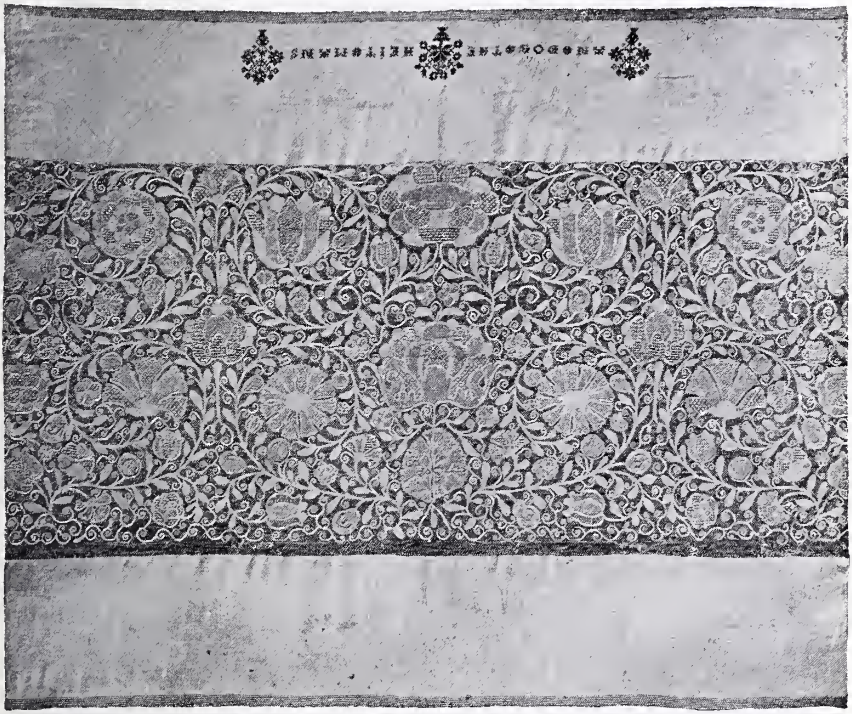

Mellanspets till örngått från Vierlanden (Filetarbete).
Originalet tillh. Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

stod ända till år 1884, då det förstördes genom en eldsvåda, hvarvid lyckligtvis peseln kunde räddas, men häri ligger också det dyrbaraste minnesmärket. Peseln byggdes år 1568 och är ett praktstycke i träskulptur. 1885 fördes lemningarna till Meldorf och insattes i dess Museum. Ditmarskarne ha för detsamma betalt en ansenlig lösesumma, ty den hade förut hunnit öfvergå i en konsthandlares händer, ehuru denne aldrig kommit att bortföra den. En

i rummet befintlig tafla visar Marcus Schwin, och hans hustrus bild. Man kan här se den ditmarskiska qvinnodrägten med dess underliga hufvudbonad (Kagel), hvars högra del är svart och i främre kanten besatt med silfverknappar, medan den venstra är röd utan prydnad. Denna form var under medeltiden ett öfvergående mod i Tyskland för både män och qvinnor, men kom för Ditmarskens qvinnor att blifva bestående i ett par århundranden.

Penselns textila utsmyckning har tyvärr gått helt förlorad, men Meldorf-museet eger dock för öfrigt en vacker textilsamling, bland annat en stor mängd af de för Schleswig-Holstein så karaktäristiska s. k. »Beiderwandgewebe». Dessa väfnader, som vanligen användts till sängomhängen, förskrifva sig i allmänhet från norra Schleswig och hafva tillverkats från början af 1600-talet intill början af vårt århundrade; mönstren äro mycket vexlande, alltid symmetriska, stundom framställa de rika figurala kompositioner, som i sin uppställning rätt mycket påminna om medeltidens orientaliska väfnader. De äro alla tvåfärgade och utförda så att mönstret framställes i hvitt linne mot svart, grön, röd eller blågrön yllebotten.

I Meldorf finnes en gammal väfvare, som ännu tillverkar ett slags enkel Beiderwand, i ytterst primitiva, geometriska mönster. Likvisst är hans arbete der af intresse, då man i Schleswig-Holstein f. n. är i stark rörelse för att upplifva all gammal Schleswig-Holsteinsk husflit.

Invid Husum i byarna Beringstedt, Viöl och Langenhorn har man kommit så långt, att flere bondqvinnor letat fram sina väfstolar och börjat väfva. De tillverka här ett slags prägtig flossaväf, s. k. »Knüpfarbeit». som sedan äldre tider här haft sin hemort. Det är framförallt gymnasiallehrer Voss i Husum, som väckt intresset derför till lif, och genom honom kom jag ock att få se en del väfnader samt göra ett besök i byn Beringstedt.

Från Husum begaf jag mig till Nordfrisiska öarna Amrum och Föhr.

Vägen dit går först genom »die Watten», en på sandbankar rik vattenväg, der ångbåten nätt och jemt går fram. Längre ut

öppnar sig vägen och man passerar öarna Pellworm och Nordstrand, och snart skådar man ut mot det oändliga hafvet. En egendomlig anblick bjuda här »die Halligen», små, blott få fot öfver vattenytan uppstigande med grön mark beklädda öar, å hvars midt boningshusen äro förlagda.

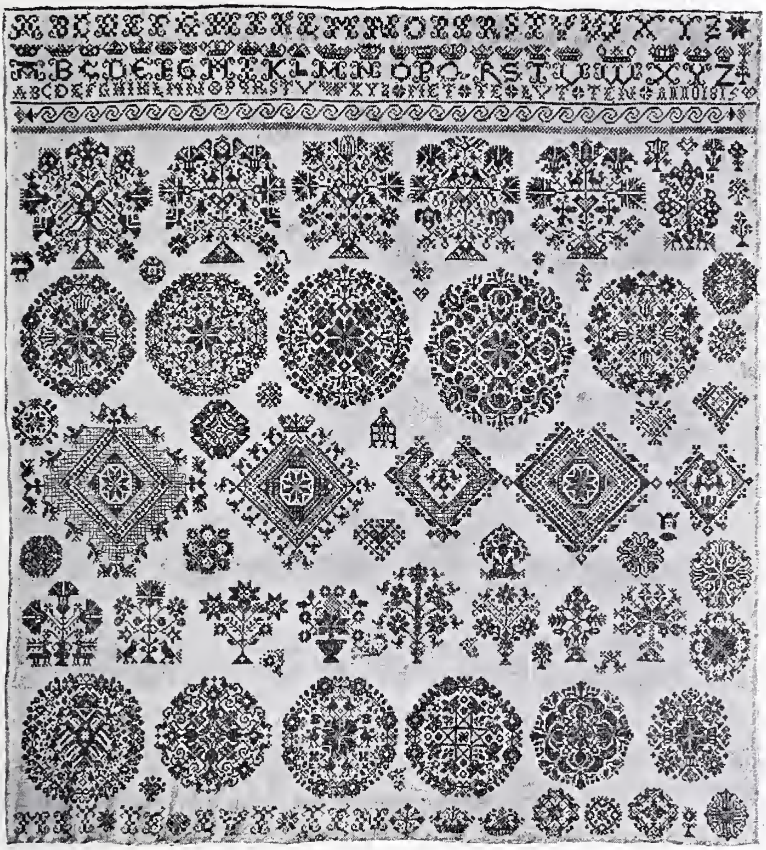

Märkduk från Vierlanden (Korsstygn).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

De äro så flacka, att på afstånd ser det ut som om dessa boningar, hvilka till skydd mot hafvet äro byggda på höga vallar, »Werften», lågo och flöto på vattnet.

Dessa öar hafva flere gånger härjats af förfärliga öfversvämningar, och hafvet tager årligen bort ifrån dem stora stycken. Flere

af dem äro blott bebodda af en enda familj. Andra äro så stora, att de rymma flere gårdar, men det händer långa tider på året, att de gröna markerna stå under vatten, och då är ändå hvarje boning isolerad som en ö för sig. Der lär finnas många intressanta bostäder.

Det nordfrisiska rummet, som tillhör Nordiska museet här, eger sin förebild i en byggnad på Hallig Hooge, som förskrifver sig från 1600-talet och är en af de få som stodo qvar efter den svåra öfversvämningen 1828.

Amrum är en vida större ö, af omkring 14 qvadratkilometers yta och med cirka 900 innevånare. Här finnas få odlade sträckor och nästan inga träd, allt är sand, oändliga sandfält och dyner. På öns midt finnes en mängd forngrafvar, och här ligga tre byar, af hvilka Nebel, som ligger i midten, är den förnämsta med kyrka, post och telegraf.

Föhr som ligger helt nära, ungefär en timmes resa på ångbåt, är ännu större, eger många byar och kyrkor, mycket odlad mark och äfven trädbeväxta platser.

Det är så stark skillnad på ebb och flod i dessa trakter att man stundom kan färdas till fots eller i vagn mellan Amrum och Föhr, och jag hade sjelf tillfälle att se flere dylika öfverfarter.

Innevånarna på alla dessa öar äro friser, ett klokt och dugligt folk, som lära vara mycket välbergade. Jag lärde personligen känna flere frisiska qvinnor, hvilka alla gjorde ett synnerligt godt intryck.

Byggnadsformen skiljer sig väsentligt från den sachsiska[1]. Den gammalfrisiska byggnadsformen utgår väsentligen från takkonstruktionen som hvilar på ett timmerverk. Man nedslår i jorden fyra väldiga stolpar, på hvilka lägges en ram, hvarpå taket och den öfriga träkonstruktionen stöder sig. Taket reser sig till en betydande höjd. Det rum, som uppstår i midten tjenar till lada eller annat liknande ändamål och kring detta centrum placeras nu de öfriga rummen, hvilkas form närmast är beroende af taket.

---

[1] R. Mejborg, Slesvigske Bondergaarde i det 16:e, 17:e og 18:e Aarhundrede.

Den nuvarande frisiska byggnaden, sådan jag såg den på Amrum och Föhr, var dock helt annorlunda. Planen för boningshuset var rektangulär, ekonomibyggnaden låg vinkelrät emot, vanligen sammanhängande med boningshuset. Alla tak voro halmtäckta. I boningshuset funnos flere rum och särskildt kök, i hvilket senare

Stolsdyna från Vierlanden (Fliksömnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

brunnen ofta var befintlig. Peseln var vanligen klädd med måladt panelverk, sängen, klockan och åtskilliga små skåp voro inbyggda i väggarna. Bakom spisen var väggen klädd med blått och hvitt kakel. Ofvanpå spisen stodo vackra messingsföremål. Föhr erbjuder emellertid vida mer af intresse än Amrum. Jag blef i tillfälle att tillsammans med direktören för Thaulow-museet i Kiel,

doktor Haupt och gymnasiallehrer Voss från Husum göra en rundresa kring denna ö, de båda herrarne skulle nämligen undersöka, hvad som fanns att tillgå af värdefulla konstslöjdföremål, lämpliga att låna för en blifvande utställning i Kiel. Vi besökte äfven flere kyrkor, der vi funno utsökta träskulpturer och egendomliga grafvårdar med vackert uthuggna inskriptioner och ornament, vanligen framställande ett skepp som hufvudmotiv. Vi funno för öfrigt månget hem rikt på prydliga husgeråd, men intresset derför föreföll så obetydligt, att man fick intrycket, att allt snart skulle vara ett minne blott.

Spånad och väfning lära emellertid förkomma vintertid, och hemväfda tyger användas stundom till den frisiska drägten, som bäres af de flesta qvinnor på dessa öar. Denna drägts största prydnad ligger dock icke i stofferna, som äro mörka och släta, utan i de präktiga, dyrbara smycken, som i riklig mängd tillhöra densamma. Dessa smycken, delvis i urgamla former, äro af silfver, hufvudsakligen filigranarbete, och förfärdigas ännu på Föhr. En fullständig besättning till en frisisk drägt kostar ungefär 200 kr. Till hufvudbonaden hör ett broderadt band, som qvinnorna vanligen sjelfva brodera i ett enkelt plattsömsbroderi.

* * *

Öfver Tondern for jag sedermera till byn Scherrebeck för att se den mycket omtalade »väfskolan» derstädes. Denna skola, som begynte sin verksamhet för flere år sedan, har dock knappast haft någon betydelse förr än från år 1895. Den ordnades då i sin nuvarande form i främsta rummet af doktor Denecken, nuvarande direktören för konstindustrimuseet i Krefeld, och af pastor Jacobsen, kyrkoherde i Scherrebeck. Skolan eges af ett bolag och skötes med stor affärsmessighet af pastor Jacobsen, som är bolagets direktör. Namnet *skola* synes mig emellertid temligen oegentligt, enär undervisningen hufvudsakligen åsyftar att skaffa bolaget ständigt ökad arbetskraft. Eleverna måste nämligen skriftligen förbinda sig att i framtiden icke lemna undervisning till någon annan(!), och att icke för-

salja några föremål utan bolagets medgifvande. Skolan i Scherrebeck åsyftar alltså icke att sprida kunskap i konstväfnad rundt omkring i landet, utan fastmer att bilda sig sjelf till ett lönande konstindustrielt affärsföretag.

Stolsdyna från Wilstermarsch (Plattsömnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

Detta har ock till en stor del lyckats, och Scherrebecks väfnader äro numer kända öfverallt i Tyskland och finnas att köpa hos konsthandlarne i många tyska städer.

Dessa väfnader äro alla utförda såsom den norska haute-lisse-väfnaden. Hela väfnadstekniken är också hemtad från Norge, i det en norsk lärarinna, fröken K. Dons, första månaderna ledde undervisningen och införde hela metoden, hvilken snart nog öfvergick i tyska händer. Mönstren hafva deremot från början utförts af tyska konst-

närer, och goda krafter på det dekorativa området, såsom Eckmann, Mohrbutter, Leistikow m. fl. hafva lemnat kartonger. Vid mitt besök i Scherrebeck blef jag i tillfälle att se en hel del der förfärdigade arbeten. Pastor Jacobsen hade nämligen på förhand

Stolsdyna från Wilstermarsch (Plattsömnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

af Regierungsrath Mühlke från Schlesvig, som i dessa trakter var mig följaktig, blifvit underrättad om vår ankomst och godhetsfullt ordnat en utställning af alla tillgängliga väfnader. Der funnos föremål af stort dekorativt värde, bland hvilka de af Eckmann komponerade enligt min uppfattning stodo högst.

* * *

Från Scherrebeck for jag till Flensburg. Hvad direktör Sauermann här samlat är delvis redan skildradt i doktor Looströms förut omnämnda »anteckningar». Jag vill derför blott tillägga, att ehuru förhållandena omöjliggjorde hvarje närmare studium, fick jag dock

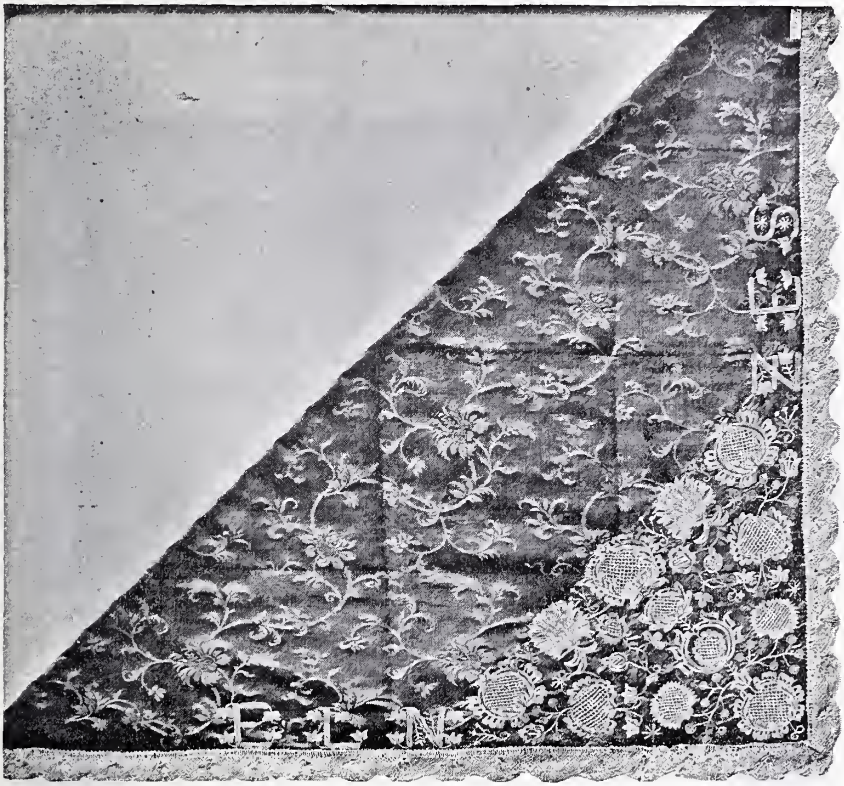

Halskläde från Winsenermarsch (Plattsömnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

intryck af, att ingenstädes i Schleswig-Holstein finnes rikare och fullständigare prof på landets textilkonst än här. Dessa samlingar böra alltså en gång, ordnade i en verklig musei-byggnad, blifva en sevärdhet af första rang.

* * *

Öfver Schleswig for jag derefter till Kiel, hvars Thaulow-museum jag önskade se. Dess största rikedom ligger i dess präktiga träskulpturer, men det eger också flere goda textilföremål, och dess direktör, doktor Haupt är varmt intresserad för denna gren af hus-

Stolsdyna från Schleswig-Holstein (Flossaväfnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

slöjd. Vid mitt besök i Kiel var han just sysselsatt med att planera den specialutställning af äldre och nyare husflitsarbeten, som jag förut omnämnt skulle ega rum i vinter och vandra till de flesta af provinsens städer, allt i afsigt att upplifva intresset för dylika ting.

* * *

Af min resplan återstod nu endast Köpenhamn, hvars rika museer jag gerna i detta samband önskade se. Dansk Folkemuseum eger nämligen en hel del så väl Schleswig-Holsteinska som Skånska väfnader och broderier. Såsom specifikt Danska framstå nästan endast dessa vackra hvitbroderier, som kallas »Amager» och »Hedebosyning». Högst egendomligt synes det mig, hurusom väfnadskonsten kunnat blifva så främmande för den Danska befolkningen, som den i de senaste århundradena tyckes hafva varit.

Bänkdyna från Schleswig-Holstein (Flossaväfnad).
Originalet tillhör Hamb. Museum für Kunst und Gewerbe.

Hos dess grannar i norr och söder finnas ju massor af konstväfda föremål, och i Danmark spåras med få undantag när i nyare tid hvarken väfnad eller väfstol. Och det förefaller som skulle särskilda svårigheter möta fullföljandet af de försök som på flere håll gjorts för att införa väfnad.

Nationalmuseet och Rosenborgs slott ega ju visserligen högst intressanta och dyrbara inhemska textilföremål af stort historiskt värde, men de tillhöra nästan alla ett högre konstområde och hafva tillkommit under helt andra förhållanden än den grupp, som närmast var föremål för mina studier. Derför stannade jag hufvudsakligen vid de isländska föremålen i Nationalmuseet. De bära nästan alla en fullständig medeltidsprägel, men vid närmare gransk-

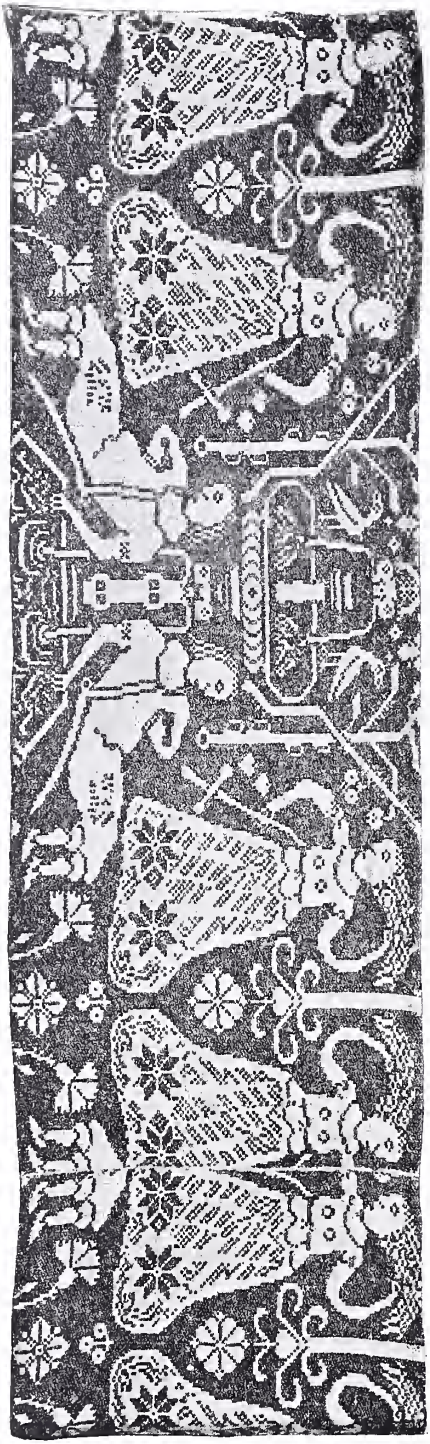

Bonad från Schleswig-Holstein (»Beiderwand»).
Originalet tillhör Nord. Museum i Stockholm.

ning finner man hos de flesta detaljer, som utvisa att de äro af en långt senare datum och man kan ju lätt förstå, huru typerna i ett så aflägset land som Island i århundraden kunna stå stilla eller föga förändras. Stort intresse bjuda de i alla hänseenden, icke minst genom sin likhet med en del norska och svenska textilföremål. Här finnas rika bonader med bildframställningar, mycket erinrande om de norska, men de äro alla utförda i sömnad, då de norska bildframställningarna deremot äro väfda. De äro sydda på en stark linneväfnad med en grof yllesöm, som täcker hela bottnen, figurernas konturer äro vanligen markerade med läderremsor, hvarigenom åstadkommes kraft och hållning i det hela, som verkar mycket tilltalande. De isländska väfnaderna hafva deremot stor slägtskap med våra svenska allmogeväfnader, särskildt är vår dukagångsväfnad, väl representerad. Af denna sort funnos flere långa bonader i präktiga mönster, stundom

Bonad från Schleswig-Holstein (»Beiderwand»).
Originalet tillhör Nordiska Museum i Stockholm.

med figurer och inskriptioner, bottnen utgjordes vanligen af hvitt linne, mönstret af ylle i flere färger.

Jag har nu om än i största ofullständighet vidrört de mest karaktäristiska drag, som jag mött i ofvannämnda länders textila folkkonst. I stort sedt från en aflägsen synpunkt stå de nordiska ländernas konstriktningar hvarandra naturligtvis helt nära, men vid en närmare undersökning sådan som jag denna gång varit i tillfälle att göra, finner man alldeles gifna egenheter för hvarje land. Vid den jemförelse som däraf blifvit en följd har jag funnit att ingenstädes möter man en sådan mångfald olika arter och tekniker, ingenstädes så växlande färgsammansättningar som i Sverige och jag har lifligare än någonsin fått intryck af hvilken skatt vi verkligen ega i vår traditionella svenska konst, hvilket ansvar vi bära icke allenast att skydda och bevara densamma, utan ock att bära den framåt, att utveckla den och göra den ännu mer betydande för hela vårt folk.

Frisisk bondqvinna från Amrum.

UR

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

HANDLINGAR

ÅR 1899.

Årsberättelse, afgifven af Svenska Slöjdföreningens Styrelse öfver Föreningens verksamhet under år 1898.

I öfverensstämmelse med stadgarnas § 17 får Styrelsen härmed inför Svenska Slöjdföreningen afgifva berättelse öfver Föreningens verksamhet under år 1898.

I likhet med föregående år har denna hufvudsakligen varit riktad på att främja och uppmuntra den inhemska handtverksskickligheten i allmänhet samt att understödja och utveckla konstslöjden, och har arbetet i förstnämda syfte närmast ålegat Föreningens första utskott, medan vården om konstslöjden omhänderhafts af det andra.

Första utskottet har utgifvit en ny teknisk handbok »Om lödning och metallöfverdrag», utgörande en andra upplaga af den förut publicerade och till hela sin upplaga utgångna: Om lödning, med tillägg af nyare metoder och försedd med ett stort antal nya illustrationer.

Af den genom utskottet publicerade serien: »Teckningar för handtverk och slöjd» ha utgifvits 4 nya blad: framställande: detaljer till möbel för enklare bostad, komponerade af arkitekten Erik Josefson; Tvättservis i lergods, komponerad af fröken Ottilia Adelborg: Trappstege och strykbräde, konstruerade af arkitekt Oskar Lindberg; samt staket och grindar i trä, komponerade af arkitekt Thor Thorén. Samtliga dessa ritningar, som reproducerats på vanligt sätt i litografiskt tryck, ha kostnadsfritt utdelats, de för snickeriarbeten till 1,900 snickare, den för krukmakeri till närmare 300 lervarufabrikanter och krukmakare i alla delar af landet.

Genom första utskottet ha äfven granskats de från Kongl. Kommerskollegium öfversända reseberättelser af yrkesidkare, som med understöd af statsmedel i utlandet sökt vinna större erfarenhet i sina fack. Efter verkstäld granskning ha de mest förtjenstfulla af dessa blifvit tryckta i årets meddelanden.

Tvenne af dessa reseberättelser, den af bokbindaren Arvid Hedberg och den af färgaren Fredrik Liljeblad ha belönats med ett premium af 50 kr. hvardera, hvilka stälts till utskottets disposition af dess ordförande direktör C. R. Lamm.

Det andra utskottet har under året verkstält åtskilliga beställningar och inköp af konstslöjdföremål; alla afsedda för den sedvanliga årliga utlottningen af dylika.

Denna utlottning egde rum den 22 December och deltogo i densamma 507 lottegare. Vinsternas antal var 50 till ett sammanlagdt värde af 3,311 kronor.

De högsta vinsterna utgjordes af en sekretär i inlagdt träarbete, utförd af A. Mattson, en länstol med läderplastik af fröken Lydia Lindberg, en flossamatta, komponerad af Maria Widebeck och Karin Wästberg, samt 4 st. bokband, komponerade af Agi Lindegren, utförda af G. Hedberg.

Bland öfriga vinster märktes arbeten i silfver, ciselerade af Betty Uddén, drifven koppar, tenn m. m., möbler från S. Giöbels atelier, G. Flinta m. fl.

Keramik af Alf. Wallander, A. Erikson, G. Wennerberg, Maria Kardell, Helena Strengell.

Glasarbeten från Kosta, komp. af Wennerberg m. fl. Textilkonst från Handarbetets vänner, Maria Karlsson, Aur. Ingelotz.

Ledamot som erlagt den för deltagande i utlottningen bestämda tilläggsafgiften har såsom vanligt erhållit ett exemplar af Föreningens album: »Mönster för konstindustri och slöjd», hvilket detta år, tryckt i ett beqvämligare format än förut, innehåller 9 st. planscher, deraf 3 i fotolitografi, 6 i ljustryck, framställande utvalda prof af konstslöjdens alster från äldre och nuvarande tid.

Föreningens meddelanden ha utgått i 2 häften innehållande tekniska och konstindustriella uppsatser m. m. samt fullständig matrikel öfver Föreningens medlemmar.

Under året ha inom Föreningen hållits i allt 22 sammanträden, öfver hvilka protokoll blifvit förda. Deraf kommo på styrelsen 7, på första utskottet 2, på andra utskottet 4, på nämden 1, på redaktionskomitén 1 och på sjelfva Föreningen 7.

Vid Föreningens allmänna sammanträden, som alltid varit synnerligen talrikt besökta, ha följande föredrag hållits:

i Januari af d:r A. Raphael: »Om skråväsendets blomstring»;

i Februari af docent L. Kjellberg: »Om de grekiska vasernas teknik»;

i Mars af direktör C. R. Lamm: »Ett inlägg i konstindustrimuseifrågan» samt af kand. G. G:son Upmark: »Moderna franska keramister»;

i April af rektor V. Adler: »Om yrkesundervisning»;

i Oktober af rektor V. Adler: »Minnen från jubileumsutställningen i Wien»;

i November af amanuensen E. Folcker: »Om det moderna hemmet»;

i December af doktor L. Looström: »Anteckningar från en studieresa».

Särskilda utställningar ha varit anordnade:

i Januari af plakat och urkunder tillhörande skråväsendet, stälda till Föreningens disposition af Nordiska Museets styresman d:r A. Hazelius;

i Februari af planscher framställande Grekiska vaser;

i Mars af ett större urval äldre och moderna konstslöjdföremål tillhörande direktör C. R. Lamms samlingar;

i April af en fullständigt möblerad matsal med dukadt middagsbord, till hvilken ett flertal svenska firmor bidragit med möbler, mattor, gardiner, glasmålningar, duktyg, silfver, porslin, glas m. m.;

i Oktober af äldre japansk keramik ur Nationalmusei och amanuensen F. R. Martins samlingar;

i November. En stor samling fotografier af svenska äldre och moderna rumsinteriörer;

i December såsom öfligt af vinsterna i Föreningens utlottning.

Till de mindre utställningar af nyare konstslöjdföremål, som egt rum vid årets sammanträden ha bidrag lemnats af hrr Myrstedt & Stern genom herr H. v. Rijswijk, A. Mattson, R. Löfmark, fr. S. Giöbel med möbler, R. Almgren med andra snickeriarbeten, Rörstrands och Gustafsbergs fabriker samt Lundgren med keramik i L. Wahlman och Handarbetets vänner med konstväfnader, Beck & Son samt G. Hedberg med bokband, Guldsmedsbolaget med silfverarbeten.

Till åtnjutande af understöd ur de under Styrelsens förvaltning stående Wallmarkska och Hamelmannska stipendiifonderna hafva under året 12 ansökningar inlämnats samt blefvo följande stipendier utdelade:

Af Wallmarkska räntemedlen:

Till modellören G. Larsson	kr.	250: —
» målaren C. A. Goes	»	200: —
» målaren J. Lindgren	»	175: —
» målaren R. Östman	»	175: —

samtliga för fortsättande af studier vid Tekniska skolan i Stockholm.

Af Hamelmannska räntemedlen:

Till bildhuggaren A. G. Eldh	kr.	250: —
» ciselören C. Källström	»	250: —

för att i utlandet vidare utbilda sig i sina yrken.

Ett extra stipendium af 250 kr. för fortsatta studier i utlandet har tilldelats ornamentsbildhuggaren C. E. Milles, sedan medel för ändamålet blifvit stälda till Styrelsens disposition af herr direktör C. R. Lamm.

Föreningen har under året af enkefru Therese Andersson och herr Knut Andersson emottagit en donation af 50,000 kronor, hvilken under namn af Joh. Anderssons stipendiefond skall stå under Föreningens förvaltning, medan dess räntor årligen skola utdelas i form af resestipendier åt manliga och qvinliga yrkesidkare, genom en nämd af sex personer, valda till hälften af Svenska Slöjdföreningen, till hälften af Stockholms stads Arbetareförening.

Till sin Hedersledamot har Föreningen under året kallat enkefru Therese Andersson.

Hvad beträffar förvaltningen af Föreningens ekonomiska angelägenheter får Styrelsen hänvisa till herrar Revisorers deröfver afgifna berättelse.

Stockholm den 25 April 1899.

Å Svenska Slöjdföreningens Styrelses vägnar:

Pehr Ehrenheim.

E. Folcker.

Revisionsberättelse för år 1898.

Utsedde till revisorer för år 1898 få undertecknade, efter genomläsandet af Styrelsens protokoll och granskning af förvaltningsårets räkenskaper, meddela följande angående Föreningens ekonomiska förhållanden:

a) Svenska Slöjdföreningens egen kassa.

Debet.

Behållning från 1897:			
Kontant och deposita		291: 90	
Inventarier och möbler		4,537: 84	
Maskiner och verktyg		785: 95	
Förlag: »Handbok för val af maskiner o. handverktyg»		2,021: 16	
Outlottade konstföremål		250: —	7,886: 85
Inkomster:			
Statsanslag: För år 1898:			
till teknisk-litterär verksamhet	1,000: —		
till yrkesskicklighetens utveckling och höjande	1,000: —	2,000: —	
Ledamöters årsafgifter 986 st. à 5 kr.		4,930: —	
förutom de till fonderna gående afgifter (1 st. à 100 = 100) (3 » à 50 = 150)			
Ledamöters afgifter för delaktighet i utlottningen af slöjdalster, 507 st. à 10 kr.		5,070: —	
Allmänna fondens bidrag		1,456: 08	
Hyror		1,870: —	
Ersättning för värme		75: —	
Räntemedel		468: 04	
Försålda mönsteralbum gen. 2:a utskottet		5: 45	
Annonser i »Meddelanden» gen. Redaktionskomitén		200: —	
Försålda exemplar af »Meddelanden»		13: 20	
Direktör C. R. Lamms resestipendium	225: —		
» » honorar för reseberättelser	200: —	425: —	
Försålda handböcker		116: 50	
» maskiner		460: —	
» högsäte af ek		200: —	
Om lim och limning samt lödning		300: —	17,589: 27
		Summa Kronor	25,476: 12

Kredit.

Utgifter:

För 1:a Utskottet:			
Fototypi, autotypi, fotolitografi för utgifvande af »Handtverk och Slöjd»		123: 37	
Författarehonorar		180: —	
Möbelritningar för d:o		69: —	
Distribution för d:o		9: 21	381: 58
För 2:a Utskottet:			
Inköp för utlottningen af konstslöjdalster		3,138: 40	
1898 års »Mönsteralbum» (1,500 ex. deraf 507 till fördelning):			
Tryckningskostnader	1,586: 36		
Ritningar	50: —		
Redaktionsarvode	200: —		
Arvoden åt tjenstemän och betjening	300: —		
Distribution af mönsteralbum	285: 63	2,421: 99	5,560: 39
För Redaktionskomitén:			
För »Meddelanden från Svenska Slöjdföreningen» år 1898 (1,500 ex.):			
Tryckningskostnader		1,193: —	
Författarehonorar		492: 50	
Redaktionsarvode		200: —	
Konstritningar		216: 05	
Distributionskostnader		89: 04	2,190: 59
Omkostnader för allmänna möten:			
Honorar för 8 föredrag		400: —	
Anordning, transporter		132: 21	
Vaktmästarebiträde m. m.		8: 50	540: 71
Öfriga utgifter:			
Hyra för lokalen		2,700: —	
Uppvärmning och ventilation, lyshållning m. m.		950: 84	
Löner och arvoden		2,300: —	
Uppbördsprovision		190: 40	
Extra tryck, skrifbiträde och skrifmateriel samt textning af diplom		378: 73	
Annonser		173: 86	
Tryck af matrikel		200: —	
Porto, telefonafgifter		362: 55	
Frakt, assuranser och diverse		214: 87	
Kassafack i banken		26: 25	
Extra stipendier		50: —	
Transport		7,547: 50	8,673: 27

Transport		7,547: 50	8,673: 27
Kalender och tidning		25: 25	
Direktör C. R. Lamms resestipendium	225: —		
D:o d:o honorar för reseberättelser	50: —	275: —	
Minskning genom afskrifning å inventarier		226: 89	
D:o » » å maskiner		16: 29	
D:o » försäljning af högsäte		250: —	
D:o » » af maskiner		460: —	
D:o » » af handboken		116: 50	8,917: 43
Summa Kronor			17,590: 70
Behållning till 1899:			
Kontant och å upp- och afskrifningsräkning		999: 15	
Inventarier och möbler		4,371: 95	
Maskiner och verktyg		309: 66	
Förlag af »Handbok för val af maskiner och handverktyg» och »Om lim och limning samt lödning»		2,204: 66	7,885: 42
Summa Kronor			25,476: 12

b) Föreningens Allmänna Fond.

Debet.

Behållning från 1897		54,291: 35
Inkomster:		
Afgifter för all framtid	100: —	
D:o för 15 år	150: —	
Räntemedel	1,864: 65	2,114: 65
Summa Kronor		56,406: 00

Kredit.

Utgifter:	
Bidrag till egen kassa	1,456: 08
Behållning till 1899	54,949: 92
Summa Kronor	56,406: 00

c) Wallmarkska Fonden.

Debet.

Behållning från 1897	20,088: 71
Inkomster:	
Räntemedel	866: 10
Summa Kronor	20,954: 81

Kredit.

Utgifter:

Utbetalda stipendier	800: —
Behållning till 1899	20,154: 81
Summa Kronor	20,954: 81

d) Hamelmannska Fonden.

Debet.

Behållning från 1897	11,458: 89
Inkomster:	
Räntemedel	483: 29
Summa Kronor	11,942: 18

Kredit.

Utgifter:

Utbetalda stipendier	225: —
Behållning till 1899	11,717: 18
Summa Kronor	11,942: 18

e) Byggmästare Joh. Anderssons Fond.

Debet.

Donation af $^{18}/_{10}$ 1898 .... Kronor 50,000: —

Kredit.

Behållning till 1899 .... Kronor 50,000: —
förutom upplupna räntor från $^{1}/_{10}$ 1898, förfallna till betalning den $^{1}/_{4}$ 1899.

Hvad Föreningens räkenskaper angår, äro de utmärkt väl förda, allt verificeradt och befunnet utan anmärkning, säkerhetshandlingar befinnas i behörigt skick; och få revisorerna på grund häraf hemställa, att full ansvarsfrihet må styrelsen beviljas för förvaltningen af Svenska Slöjdföreningens ekonomiska angelägenheter under år 1898.

Stockholm den 29 Mars 1899.

J. R. Almgren. C. Axel Odelberg.

I bokhandeln finnes att tillgå:

Kongl. Lifrustkammaren

och dermed förenade samlingar.
Femtio planscher i ljustryck med förklarande svensk och fransk text
af **C. A. Ossbahr.**
Stort folioformat.
Pris inb. i klotband **50 kr.**

Biografier af Harald Wieselgren:

Præsides

för **Den Svenska Konstakademien**
under hennes första tre halfsekel
1735—1885.
Illustrationer: 10 helsidsporträtt o. 12 medaljonger återgifna i autotypi.
Pris: **10 kr.**

Från

Retrospektiva Konstutställningen i Stockholm 1898.

Afbildningar af 40 målningar utgifna af
Generalstabens Litografiska Anstalt.
Text af **D:r John Kruse.**
Pris: 8 kr.

J. & C. G. BOLINDERS

Mek. Verkst.-Aktiebolag
STOCKHOLM

Allm. Telefon: N:o 62 17.—73 93. ✣ *Riks-Telefon: N:o 135.—24.*

rekommenderar sina tillverkningar af

Ångmaskiner

och ***ångpannor*** af alla slag och storlekar.

Fotogénmotorer och **Fotogénlokomobiler.**

Maskinerier till

Qvarn- och **Sågverk** efter nutida fordringar

Transmissioner, Värmeapparater, Pumpverk

och HISSAR alla slag

Trädgårdsprydnader,

Bord, Soffor, Urnor och Vattenkonster.

Prisbelönta

Kokspisar af alla storlekar

*för **Hoteller, Restauranter** samt för **större och mindre hushåll.***

KAMINER nya konstruktioner.

Prisbelönta *STALLINNANREDEN.*

Byggnadsgjutgods.

Balkonger, Kolonner, och **Trappor** etc.

Firman tillerkänd **75** Prismedaljer.

Prisuppgifter med illustrationer och kostnadsförslag lemnas omedelbart efter förfrågan.

A. MATSSON

Atelier

för

moderna konstmöbler

Beridarebansgatan 23 B.

HALLINS KONSTHANDEL

22 DROTTNINGGATAN

STOCKHOLM

STÖRSTA LAGER AF

KOPPARSTICK, ETSNINGAR, FOTOGRAVYRER

OCH FOTOGRAFIER EFTER KLASSISK OCH

MODERN KONST

SKULPTUR KERAMIK

MAX SIEVERTS

FABRIKS AKTIEBOLAG

Kontor i Stockholm: **Brunkebergstorg 2. Fabrik i Sundbyberg.**

TILLVERKAR:

TELEFON- & RINGLEDNINGSTRÅD

TRÅD & KABLAR
för Elektriskt ljus

DUBBELLEDARE
för Elektriskt ljus

DYNAMOTRÅD

TELEFONSNÖREN

MIKROFONSNÖREN

PÄRONKONTAKTSNÖREN
m. m.

ÅSKLEDARLINOR

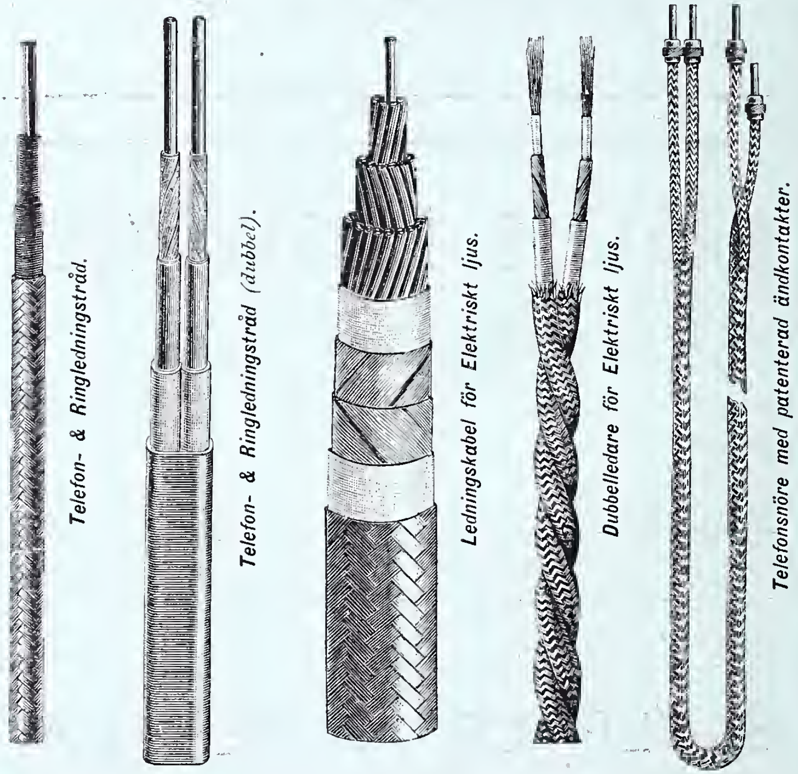

Kosta Glasbruk

(Anlagdt 1742. Ombygdt och utvidgadt 1890—92)

H. M. Konungens Hofleverantör.

1:sta priset, Guldmedalj vid Malmö utställning 1896.
d:o d:o d:o d:o Stockholms d:o 1897.

Rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas . . . i parti och minut

MONOGRAM eller VAPEN anbringas.

Utställnings- och Försäljningsmagasin

ALLM. TEL. 58 38. **19 Birger Jarlsgatan 19** vid Stureplanen. RIKSTEL. 10 11.

Filial: **Gustaf Adolfs torg N:o 10.**

OBS.! Enda försäljningsmagasin i Stockholm för Kosta i parti och minut.

Olaus Olssons Kolimportaktiebolag

ETABLERAD 1880. Telegrafadress: Kolbolaget. STOCKHOLM.

Import och Lager af alla sorters

Stenkol och Cokes.

För uppdrifvande af vår redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt våra utmärkta

Vällungskol,

Best South Yorkshire

Hårda Ångkol

Newkastle Lösa Ångkol

samt våra öfverallt välkända

Maskinkrossade Anthracitkol

i alla efterfrågade krossningar

och

Gasverkscokes

äfvensom **dubbelharpade små smideskol**

Westfalisk gjutericokes

m. m., m. m.

Allt till ytterst låga prisnoteringar

f. o. b. eller c. i. f.

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag & Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Filialer: **Djurgården.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

Aktiebolaget

Svensk Konstslöjdutställning

S. GIÖBEL.

Guldmedalj vid 1897 års Konst- och Industriutställning.

Föräljningslokaler:

Carl XII:s torg ❀ **26 Norrlandsgatan, 2 tr.**

H. BUKOWSKI

Konst-, Mynt- och Antiqvitetshandlande

Stockholm, Arsenalsgatan N:o 2 D

uppköper antiqviteter af alla slag samt konstsaker, såsom gamla oljefärgstaflor, miniatyrporträtter, gravyrer, och graverade porträtter, aqvareller, gamla mynt och myntplåtar, autografer, planschverk, föremål i sten och bronz från nordiska sten- och bronzåldern, gamla vapen, antika möbler, porslins- och glasarbeten, ur och pendyler af bronz, ljuskronor, vackra solfjedrar, svenska nationalsmycken, **antika nipper samt silfver- och guldarbeten.**

☞ *Saker, som ej köpas, emottagas i kommission till försäljning å mina konstauktioner.*

Aktiebolaget

Gustafsbergs Fabriks Intressenter,

14 Lilla Nygatan, Stockholm.

Bordserviser, Kaffe- och Téserviser, Tvättserviser,

Parian, Majolika och Ungerskt Majolika samt

Prydnadsartiklar med underglasyrmålning.

Eldfast tegel

af alla vanliga dimensioner samt extra efter beställning.

Priskuranter tillhandahållas på kontoret i ofvannämnda hus, der **Proflager** äfven finnes, som hålles öppet hvardagar klockan 9—5.

Detaljförsäljning: i Herr C. J. Ahlqvists *försäljningslokal i det s. k.* Palmeska *huset,* № 2 A *vid* Kungsträdgårdsgatan.

WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.

39 GREFTHUREGATAN 39.

ALLM. TEL. 647. STOCKHOLM.

ALLT SLAGS TYPOGRAFISKT TRYCK

FÖR HANDEL OCH INDUSTRI, SÄLLSKAPS- OCH FÖRENINGSLIFVET.

PRISBILLIGHET. FÖRSTKLASSIGT UTFÖRANDE.

Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolag.

STOCKHOLM.

Telegrafadress: *Ludwigsbergs, Stockholm.*

Rekommenderar sina prisbelönta, patenterade, i in- och utlandet välrenommerade tillverkningar af

Transportabla

"Ludwigsbergs"-Ångsprutor,

Stationära

"Ludwigsbergs"-Ångsprutor,

"Ludwigsbergs" Sug- och Trycksprutor

Vattenuppfordringsverk för handkraft

Pumpverk.

enligt GRANELLS patenter.

Värmelednings- och Ventilationsapparater

särskildt

Varmluftsvärmeledningar

enligt Prof. *J. E. Cederbloms* patenterade, allmänt spridda och under lång tid bepröfvade konstruktion.

Kylanläggningar

för Bryggverk, Slakthus m. fl. anläggningar.

Maskinformadt gjutgods.

Byggnads- och Handelsgjutgods,

se särskild förteckning.

Guldmedaljer:

BARCELONA 1888, GÖTEBORG 1891 MALMÖ 1896, STOCKHOLM 1897.

Första pris:

STOCKHOLM 1886, KJÖBENHAVN 1888, GÖTEBORG 1891, RANDERS 1892,

Hedersdiplom

vid Brandredskapsutställning i S:T PETERSBURG 1892.

Juryerkännanden

vid konkurrensprof i TURIN 1887, KRISTIANIA 1893 och NORRKÖPING 1895.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1899.

II.

REDAKTÖR E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTR. A.-B.
1899.

MEDDELANDEN

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGEN

ÅR 1899.

II.

REDAKTÖR E. G. FOLCKER.

STOCKHOLM
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.
1899.

INNEHÅLL

Sid.

Om Arkitektur och Skulptural Konst. Af *Ragnar Östberg* 5

Det gamla kyrksilfret på Ulriksdal. Af *Ludvig Looström* 27

Pianot och dess föregångare. Af *Karl Valentin* 40

Bokanmälningar 77

Utdrag ur Reseberättelser 85

Afbildningar från Sv. Slöjdföreningens utställning af moderna möbler 95

Svenska Slöjdföreningens matrikel, December 1899.

Annonser.

Om Arkitektur och Skulptural konst.

Skisser och anteckningar

af

Ragnar Östberg.

Det må betraktas som ett egendomligt omen, att hos oss för närvarande de barocka stilformerna kommit så i våg, att de åter dragits fram i ljuset och åter på sätt och vis tilltala ögat, utan att de direkt såra vårt kritiska förnuft och vår smak med sina många besynnerliga later.

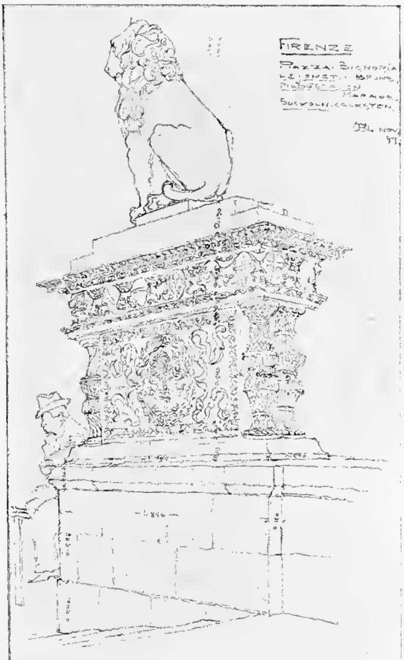

Man må anse det som ett tillfälligt mod, räckande sin vissa tid och öfvergående lika väl som upprepandet af antikens former, renaissancens och medeltidens eller endast som den nödvändiga slutlänken i den kedja af historiska stilar, vid hvilken den bildade arki-

tekten är fastsmidd —, i båda fallen synes mig tendensen ha sin egentliga betydelse i att tyda på en öfvergångsepok.

Det är icke möjligt att de barocka formerna sådana de bildats i någon mån kunna anses typiska för vår arkitektoniska önskan. Det är heller ej möjligt att påstå att de gifva en reflex af vårt lynne. Tvärtom är barockens klumpiga lättsinne oss ganska motbjudande. Men den besitter något, denna sista vrånga stafvelse i renaissancens versmått, som förklarar vårt omhuldande, och det är den fria konstnärens djerfva, sjelfsvåldiga fantasi, den arkitektoniskt seende skulptörens mjuka, direkt modellerande formbildning. Vi ha föga af detta, och man söker hvad man saknar.

Barockens arkitekt kände och såg som en skulptör, och då vi närma oss barocken, så närma vi oss också skulptörens konst. Vi erkänna det lönlöst mödosamma att ur konstruktion och nytta enbart bilda formen, vi erkänna, att då vi användt och arbetat i förflutna tiders bilder, har det skett derför, att vi saknat egna ord, medan vi bundits vid det gamla sköna allt för mycket att riskera det nya, kanske fula. Vårt tycke sluter sig så »till den sista stilen», barocken, emedan den öfverflödar af hvad vi mest af allt behöfva för en ny vårfrisk arkitektur — det skulpturala sinnet.

Äfven ett annat för barocken i hög grad karakteristiskt drag förklarar återupptagandet. Ingen af de gamla stilarne förstå att så bädda in sig i naturomgifningen, att låta den arkitektoniska byggnaden böjligt växa upp ur marken och genom utsprång, terassanläggningar, öfvergångsplaner med trappor, fristående monument, springbrunnar och stoder låta arkitekturmotiven och naturens bildning nästan omärkligt gå öfver i hvarandra. Det är effekten af att se de arkitektoniska formerna modellerade i samklang med landskapets linier, som vi ytterligare älska hos barocken, och som har närmat denna stil till att här i Sverige kunna kallas svensk.

Likasom arkitekternas lynne börjar närma sig skulptörerna, likaså tendera dessa åt att låta ett arkitektoniskt beherskadt drag löpa igenom sina verk. Arbeten af sådana mästare som Emm. Frémiet, Constantin Meunier, Christian Ericson uppvisa detta tillräck-

ligt klart. Det är ej tal om hos sådana mästare att de först genom att pruta af på sin personliga teknik och sin egen uppfattning lämpa sig för en arkitektonisk ram. Hela deras konst *är* monumentalt arkitektonisk, och om, då de arbetat å byggnader eller å monument resultatet ej är harmoniskt må bristerna tillskrifvas ej skulptören, men arkitekten, som ännu ej hunnit fatt sin egen tid. Ty hur ofta framför ett figuralt fulländadt monument, bland de många t. ex., som årligen resas i Paris, har ej en arkitekt fått erkänna, att hans yrkesbroders anpart i inga delar står i nivå med skulptörens arbete, att hans formbildning är vulgär, okänslig, i bästa fall god antikvarisk, i inga fall bildar ett helt med bildhuggarens. Och det är ändå just detta senare vi främst fordra. Det är samhörigheten, det är den harmoniska effekten af arkitektens och skulptörens verk, då de gå i hvarandra, som *pro primo* måste stå klar. Och detta är visserligen så sant, att en modern arkitekt, på grund af denna princip, oftast är nödsakad att såsom skulpturell medarbetare välja en konsthandtverkare i stället för en konstnär.

Det var annorlunda i de gamla tider, hvilkas former vi beundra och repetera. Och hvem vet, om ej den förnämsta hemligheten i den makt, de ha öfver oss, just ligger i den harmonie, som vi så fullständigt sakna, i *det* att skulptören och arkitekten stodo lika bildade, lika hängifna sin tid, lika vissa om huru formen skulle danas. Det är något vi aldrig kunna uppnå, så länge vi syssla med en formgifning, som varit, så länge vi ej motarbeta vår inlärda, gamla kärlek, och söka den nutid, som redan våra naturliga medarbetare, vår tids bästa skulptörer, förstå och skildra.

Det var ej länge se'n både allmänhet och konstnärer ansågo dekorativ konst för degraderad konst. Den fullständigt separerade, oberoende ställning, som en staffli-målning eller en bildstod på piedestal innehar, ansågs som obetingadt nödvändig för ett konstverk. Vi ha småningom lärt oss bättre. Vi veta att en målnings eller en

skulpturs utförande för en gifven plats, under hänsyn till omgifningen — hvilka två egenskaper egentligen karakterisera dekorativ konst — snarare ökar effekten och höjer konstvalören hos verket i fråga. Orörligheten, och den deraf nödvändiggjorda omsorgsfulla anordningen ger konstverket en monumental pregel, som särskildt då det gäller skulptur på det innerligaste sammanhänger med en arkitektonisk effekt. Dekorativ skulptur blir så i grunden lika med engagerad skulptur.

Om en skulptör sålunda modellerar en fristående figur, afsedd för en nisch eller annan bakgrund, och der endast totalmått och hufvudrörelse äro ungefärligt bestämda eller en byst afsedd att sluta sig till en uppbyggnad, om han hugger en relief med hänsyn till en gifven omfattning eller ett ornament med hänsyn till dess användning, så gör han dekorativ skulptur, vare sig hans motiv behandlas naturtroget eller stilistiskt. Man må derför med fullaste skäl hänföra all gammal skulptur till dekorativ skulptur. Den sammanhängde alltid med en arkitektonisk idé, och det är måhända först våra moderna muséer och akademier som gett uppslag till skulptur i annan mening. För betraktaren bildar också alltid den skulpturala formen, ett byggnadsverks kött och blod (liksom konstruktionen bildar dess benstomme), och byggnadskroppen lefver först sitt egna lif då, den förra vackert och karaktersfullt omsluter den senare. För barock-arkitekten förlorade emellertid konstruktionen sin bildkraft. Han formade sin byggnad, som vore den huggen i ett enda verkstycke. I det närmaste bortseende vid formbildningen från byggnadsmetoden, behandlade han sitt hopade material som en bildbar massa; han omsatte, så godt som, arkitekturen till en kolossal-skulptur.

Något af detta drag igenkännes i all tids verkligt monumentala byggnadsverk, om man ock, under byggnadskonstens bästa tider, gerna framhöll konsten att bygga.

Arkitekturens och skulpturens ingående i hvarandra blef fullständig i äldsta tider, då konstens väsentliga mål blef att skildra det väldigt underbara i en mystisk kraft. Man har svårt att afgöra huruvida i Egypten pyramiderna och obeliskerna, sfinxerna och klipp-

gravarne skola betraktas som byggnadsverk eller skulpturmassor. På liknande sätt hos de öfriga orientaliska folken kan man betrakta byggnadsverken såsom modellerade monument, inhöljda i en slösande smyckning, liksom bilder af assyriska herskaregestalter. Först grekerna skapade i egentlig mening det rena begreppet arkitektur. Genom att strängt och oafbrutet under generationer arbeta på att frambringa en konstnärlig effekt uteslutande genom proportioner och ett harmoniskt rent liniespel skapades det doriska templet, ett konstverk så vackert och så innehållsrikt, att med det föddes den nya konst, invid hvilken skulptur och målning sedan blomstrade.

(Följande skisser, tecknade i olika länder och från skilda stilepoker afse ytterligare att belysa det sedan alltjemt intima sambandet.)

Den archaiska skulpturen före Partenon-epoken bildar en fristående skulptur med en egen arkitektonisk känsla, och det är obestridligt, att de nyligen återfunna marmorstoderna och bronserna från denna epok å Akropolis i Athen tendera åt den bundna känsla, som se'n fick ett rent arkitektoniskt uttryck.

Fig. 1. ATHEN. Sengrekiskt grafmonument.

Man må säga att den doriska stilen beherskat skulpturen, den joniska släppt sitt öfvertag och att den korintiska dukat under för bördan af sina smycken och åter sjunkit till ett orneradt monument. Dermed bildade sig skulpturen sina egna vägar och en af de intressantaste skulpturbildningar, som under sen-grekiken nådde sin vackraste blomstring, var grafmonumentet, alltid serskildt omhuldadt vid öfvergångsepoker.

Museet i Athen har de mest ideala prof på denna skulptur, funna uti Thesalien och Thespies, och en teckning derifrån återges här. Den framställer en upprest öfverst konturformad stenhäll, mot hvilken den aflidne är framstäld i helfigur. (Fig. 1.) Relief-modelleringen å figuren sluter sig på ett imponerande juste sätt, genom sin platta, lågt och rakt hållna muskelmodellering tillsammans med den raka stenbakgrunden, som egentligen bildar monumentets hufvudkarakter.

En skulptör, utan monumentalt sinne, skulle här endast försjunkit i behandlingen af sin figur och helst låtit den springa så mycket som möjligt för att få den att väga, han skulle ej tagit vara på den alldeles bestämda stilbehandling, som grafplattans karakter gaf uppslag till, och ögat hade då endast mottagit intrycket af en figural framställning, ställd mot någonting, hvad som helst, i stället för det upphöjda, bundet innehållsrika intrycket af ett monument, som konstnären skapat genom en alldeles serskild plastisk formbildning.

Å det aftecknade monumentet är kroppsformen åstadkommen genom en svagt afrundad, helt obetydligt springande framläggning, och den icke desto mindre distinkta konturformen är åstadkommen genom en snedt inemot figuren gående skarp skärning, — en metod, som den unga renaissancens mästare sedan med förkärlek upptogo för sina relief-framställningar.

Då senare å de grekiskt-romerska sarkofagerna figurerna sprungo allt mer fram, och kroppsmassan i sin mer realistiskt behandlade modellering ej mer sammanhängde för känslan med den platta stenbakgrunden, ornerade man denna, dels för att få kontrast mot de stora kroppsytorna, dels för att genom den modellerade bakgrunds teckningen få öfvergångsplaner från den höga figuren till den platta stenhällen.

Om man erkänner att grekerna så att säga bildat begreppet arkitektur och den första frigjorda formen derför, så må det tillmätas romarnes konstruktiva och praktiska sinne att ha utbildat planformen och rummets täckning. Romarnes hela byggnadskonst resulterade alltid i lösningen af problemet huru ett rum skulle omslutas, hvilka

konstruktiva medel som dervid skulle användas och huru grekiska arkitekturformer dertill skulle lämpas. Helhetskänslan mellan plastisk och arkitektonisk konst var hos dem icke tillfinnandes. Då man i det doriska templet ser ett helt folks skönhetskult förstenad och bergfast, ett monument, som ljufligt återger allt ädelt en race drömt, — så finner man i den romerska arktekturen ej stort mer än en väldigt beståndande materiel kraft, som famlar efter skönhet och lånar en mantel att dölja sin råhet. Det skulpturala blef en löst anbringad dekoration, der rikedom och yppighet fingo ersätta ett finare uttryck och sammanhang. Relieferna å Titus-bågen och Trajani kolonn äro betecknande exempel härå och teckningen öfver de hopade maskhufvudena (fig. 2) i hög relief, hemtad från ett marmorfragment under romarepoken, i Grekland, påvisar äfven samma lusta för koncentrerad och rundad masseffekt. Den fick sitt arkitektoniska uttryck i Triumf-bågen, det romerska verk, der arkitektur och skulptur verkligen intimt samhörde, den gick genom hela den gammalkristna tiden, under allt råare skepnad, allt mer depraverade typer, tills det romerskt-kristna lynnet fick en förädlad form i den romanska stilen, der byggnadsmetod och dekoration åter sammanhängde.

Fig. 2. ATHEN. Romersk skulptur å marmorplatta.

Så långt må grekisk konst i sammanhängande om än allt svagare länkar anses ha direkt influerat å stenformerna.

Då den gotiska stilen fullbildats, kunde man ej längre spåra någon tradition från Egypten och Grekland. Hur den än börjat i klosterskola, vuxit upp i byzantinsk form och inlärt romansk typ,

så tjenstgjorde allt detta mer som en öfning för gotikerns tekniska färdighet, som en medveten undergrund för ett särskildt sätt att sedan skildra den egna tiden och den egna omgifningen.

Liksom grekerna så småningom utvecklade sin skulpturtyp genom sammanförandet af iakttagelser å ansigtsdrag, som skilda lokala platser företedde, utarbetade med hela den säkra undergrund, som inhemtandet af Egyptiernas och Asyriernas teknik gett dem — så hängaf sig också gotikern, efter att ha repeterat byzantinska typer, efter att genomgående ha lärt sig sitt yrkesmaterial, till de förebilder, som naturen och det lefvande lifvet omkring honom gaf. En fullständigt ny själ ligger gömd i gotikerns skulptur. Det rent formella i lemningarna från den antika konsten lemnades åt sitt värde, och gotikern studerar och återger hvad han ser i de figurer, som omge honom, uttrycket i ansigtsdragen, karakteren i rörelser och böjningar, manéret att bära och drapera dräkten. I afgjord kontrast mot de närmast föregående århundradena, som dogmatiskt repeterat en gång utbildade former, utan impulser från lifvet omkring, tog gotikern sin egen lefvande tid, sådan den var, och skapade en konst, som beherskade och bildade tiden. Konsten blef småningom en förståndets stumma kritik öfver den andliga dogmen, en kraft, som i valet af motiv och i behandlingen af gifna ämnen gaf luft åt en dittills kväfd, folklig känsla.

Det är under 1200-talet som föreningen mellan arkitektur och skulptur blef fullständigare än någonsin. Gotikern bildar i detta afseende den skarpaste kontrast mot den romerska arkitekturen, der t. ex. figurerna i sina nischer, bas-reliefen i sina omramningar etc., kunde bortfalla utan att arkitekturen stördes deraf. I en götisk portal åter kan ej en figur rubbas eller en ornamentsled lösryckas, utan att sammanhanget i hög grad störes, och det är svårt att bestämma, hvar arkitektens arbete slutar, och skulptörens vidtager.

Samma princip går igen i detaljerna. I soubassementet, t. ex., under figur-räckan omkring en portal, der arkitekturens geometriska fält, ornamentiken och skulpturbilderna äro förenade i ett, som i en väfnad. I sjelfva verket tillhöra stöden för portalomfattningens hvälf-

ning snarare skulpturen än arkitekturen. Ornamentiken tjenstgör härvid som öfvergångsled från geometriska former till kroppsformer och härvid använder skulptören naturliga växtmotiv i stället för de förebilder, som finnas färdiga i byzantinsk och romansk form.

Gotikern hade ett utpregladt öga för en figurs formande enligt storleken och platsen. För att en kolossal-figur skall synas stor, eller en högt uppsatt figur göra tillbörlig effekt, är det nämligen ej nog att dimensionerna få öfvernaturliga mått. En mängd detaljer måste offras, vissa massor öfverdrifvas, andra partier tillbakahållas, och gotikern var häri en mästare.

Fig. 3. OXFORD. Engelsk sen-gotik.

Skulptörerna från 1200-talets Frankrike tillämpade å sina kolossalfigurer alltid den principen, att ju större kroppen är dess mer förenkladt bör behandlingssättet vara — en för öfrigt rent arkitektonisk lag — och desto mer arbete bör nedläggas på att framhålla vissa, vägande partier. Ett frångående från denna metod medför gifvet att en kolossal eller högt placerad figur, genom detaljering och oförståndig naturtrohet, alldeles förlorar sin åsyftade stora effekt.

Om sådana skulpturverk från gotiken skärskådas, så finner man, att draperierna äro rakt hållna, modelleringen utan all detaljering, men hufvudrörelsen klart och omedelbart framträdande. Denna dominerande effekt ansågs så väsentlig, att skulptören ofta åstadkom densamma genom missformande af en eller annan kroppsdel, om så erfordrades. Serskildt vid betraktandet af hufvudet till en sådan i höjden placerad figur märkes, om man står i samma höjdplan med

Fig. 3, a. PARIS. Götisk skulptur i trä.

densamma, huru det formats och utförts under hänsyn till den höjd och det afstånd, hvarå figuren är placerad, och huru dragen äro skurna härefter. Ögongloben är nästan frigjord och blicken rigtad nedåt, näsan är bred med rätt utgående språng, munnen rakt skuren, håret i stora frigjorda masspartier, kinderna nedplattade under kindkotorna för att få ansigtets framstående delar ännu lifligare markerade.

Samma förfaringssätt är användt för draperier och nakna delar; uppoffring af detaljer, enkelhet i uttryckssättet, öfverdrift af de partier, som låta figurens benbyggnad framträda. Medeltidens skulptörer tänkte *framför allt* på ändamålet och platsen för de figurer, som de höggo, och på den effekt, som borde åstadkommas i samband härmed. De tilläto sig sålunda, med en konstnärs beräknande blick, vissa afvikelser från de naturliga formerna och betydande öfverdrifter, i akt och mening att få en naturlig och sann effekt af konstverket, *se'n det väl anbringats å platsen.* Våra skulptörer, vanligen endast arbetande för utställningar och museer, ha föga blick i detta afseende. Bristen på öfning har förtagit känslan för effektens bildning med hänsyn till platsen och omgifningen, och vanan att endast döma en skulptur efter hur den ter sig in på lifvet, gör konstnären blind för de fordringar, som kräfvas å formbildningen som en följd af höjdplaceringen, afståndet och perspektivet.

Ett exempel. De statyer, som pryda contreforterna å katedralen i Rheims, och som hålla mer än 4 meter i höjd, åstadkomma nedifrån en naturenlig och mycket verksam effekt. Om vi undersöka dem på nära håll och i jemnhöjd, finna vi att hvarenda bild har armarna för korta och halsen för lång, axlarna låga och nedpressade, benen afkortade, hufvudets öfre del öfverdrifvet utbildadt till höjd och bredd. Den enklaste vana vid perspektiviska effekter förklarar, att alla dessa »fel» äro beräknade för att åstadkomma en sann verkan från den plats, der man ser dessa bilder.

Att försöka härvidlag uppsätta några allmängiltiga regler är dock fåfängt, ty fordringarne variera allt eftersom statyerna stå fria eller inramade, mot en bakgrund eller mot öppen sky, och om de stå ensamma eller kombinerade med andra. Ytterligare influerar

som alltid belysningen i hög grad. Man offrade med hänsyn härtill en mängd utstående partier för att stegra valören af vissa belysta ytor, och markerade figurernas rörelse genom att låta de kroppsdelar, som alldeles särskildt bestämde denna rörelse, få en samlad belysning. I sjelfva verket söker ögat stora belysta massor för att fatta ett ämne eller en figurs rörelse, på ett stort afstånd.

Fig. 3, b. CAMBRIDGE. Götisk ornamentik.

I den götiska fullbildade ornamentiken utgör, som nämt, den lefvande växten utgångsmateriel, den imiteras till sin hufvudkarakter och ombildas till en kraftig skulpturform med fyllig rundning och lefvande kontur. Likaså djurtyperna, som omkomponeras med så mycket uttryck och lif, att de trots sin uppenbara onatur förefalla direkt hemtade ifrån naturen. En kraftigare genomförd stilisering kan ej ernås. Skulpturen förenar sig med sjelfva den konstruktiva stenmassan, förklarar formen och ökar soliditeten och blir på så sätt ej blott en dekorativ prydnad utan en byggnadsled.

Skissen, tagen från ett hörnkrön, å kathedralen i Sevilla, (Fig. 4.) ger ett exempel å denna formslutning, och här, som ständigt under dessa tider, tyckes arkitekt och skulptör ha arbetat med en hand utan någon synbar gränsskilnad. Grafmonumentet »Della Scala» i Verona (Fig. 4, a) är ett annat prof härå. När man iakttager liknande motiv och gruppering å de götiska kathedralerna, vare sig i England, Spanien eller Frankrike, hur de dekorativa delarne sluta sig intimt till de arkitektoniska linierna och bilda en fri och stor kontur, är man hågad att erkänna, att monumental och dekorativ konst aldrig

fått ett präktigare uttryck. Den tolkar underbart ett lands karakter. I Frankrikes gotik återges klart och fängslande den galliska rasens kärna, föreningen af det rationella och det gracieusa; i Spanien öfverflödar gotiken af fantastisk prakt och gränslös rikedom; i England, lika imponerande, lämpar den sig förunderligt, stäfjar sin uppåtspringande tendens och utvecklar sig med lugna, horizontala proportioner.

Fig. 4. SEVILLA. Hörnkrön från Kathedralen.

Fig. 4, a. VERONA. Grafmonumentet "Della Scala".

Om man vill förstå konströrelsen under den gotiska tiden, serskildt den i Frankrike under 1200-talet — med en tidsstämning, som för oss har många beröringspunkter — må man besinna, hur den utgjorde en häftig reaktion mot den antika och romanska dominationen, emot förstelnad typbildning och ärftlig form. En gång sig själf, tog gotikern ingen hänsyn till det förflutna och upprepade ingenting derifrån. Den gamla antik-romanska skulpturen är för honom jordad med sin

tid, och han stannar aldrig vid en grafsten då han på fältet bryter blad och blommor för att ge dem nytt lif.

Vi må förflytta oss längre fram i tiden och till Italien.

Gotiken nådde aldrig dit med sin anda, och växte der endast med en stympad kropp. Den folkliga djupt konstnärliga drift, som under medeltiden fick lif, sökte i Italien under 1400-talet den gamla källan, antiken, som medlare för sitt formspråk.

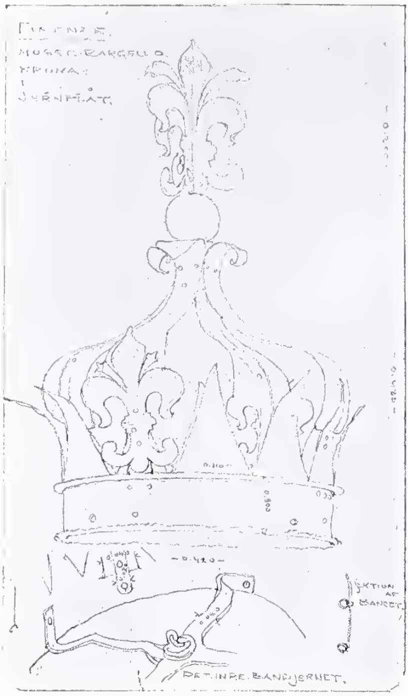

Fig. 5. FLORENS. Krona i smidjern.

En jemförelse mellan de båda uttryckssätten är lönlös. Den ena, gotiken, imponerar och beherskar som en ursprunglig, rik och mystisk naturkraft, den andra smeker och binder, som en helig och ändå fåvitsk jungfru. Renaissansen släpper hela den konstruktiva lärdom och allt det reflekterande djup, medeltiden byggt, för att leka och fröjdas som ett hedniskt barn, som om kristendomen aldrig blifvit född.

Renaissance-arkitekturen är till hela sitt väsen skulptural. Förutsättningarne till arkitektonisk formbildning ansågs i Italien finnas hos hvarje konstnär, vare sig han utmärkte sig som målare eller bildhuggare, och ingen af de unga renaissance-mästarne hade uppfostrats till arkitekt eller lärt något af byggnadskonst, innan han tog itu med sitt verk. De voro skalder, målare, guldsmeder och skulptörer, och hade ingen eller ringa idé om arkitekturen som konstruktiv konst. De gingo till verket med samma inspirerade hänförelse, som trubaduren improviserade sina visor, och nästan omedvetet öfvervunno de alla svårigheter med detta enda stora mål, skönhet. Om resultatet skulle ta' form af ett smide

i guld, en David-stod eller ett palats, tycktes samma konstnärsimpulser hos dem sättas i rörelse, och utformningen skilde ingenting till sin anda.

Från museet Bargello i Florens återges här en krona, i verkligheten af betydliga dimensioner, (fig. 5), förträffligt smidd i tunn plåt, i gotikens lynne, men i renaissancens yppiga af materialet ganska oberoende totalform. Samma öfvergångskarakter, i helt annan form, spåras i grafstenar, etc. från samma epok. Medeltidens hållning går igen i figurerna, men hela tekniken i modelleringen och reliefbehandlingen är renaissancens och erinrar om förut beskrifna grekiska

Fig. 6. ROM. Grafmonument i brons och marmor.

grafstenar. Längre fram antog figuren å dessa monument en fylligare rundning, medan sjelfva stenhällen växte och utbildades till katafalk. Den döde, omgjuten i brons och i sin svepning, lades direkt ned å marmorkatafalken. Och ändå bildar det hela liksom *en* massa. Afbildningen (fig. 6), hemtad från Santa Maria del Popolo i Rom, framställer ett prof på denna konst. Svepningens modellering utmed den dödes lemmar är ljufvelig, liksom hufvudets svaga upphöjning emot hufvudgärden och genom kroppens lätta men tydligt kända nedsänkning i marmorn, får bronsen och marmor-katafalken det mest naturliga och lugna sammanhang.

Sällan har den svåra kombineringen af brons och marmor lyckligare genomförts.

Skulptörens arkitektoniska tendenser växte senare i kapp med den dödes håg att lefva länge, och så reste sig grafmonumenten allt högre i kyrko-kapellen. Figuren på sin katafalk blef centrum för en stor arkitektoniskt ordnad uppbyggning, och renaissancens skulptörer fira i dessa monument de vackraste arkitektoniska triumfer. De inneha allt som kräfves för en stiliserad formbildning, ett väldigt monumentalt sinne, det renaste öga för proportioner, en intensiv helhetskänsla och en väl vägd ornamentik.

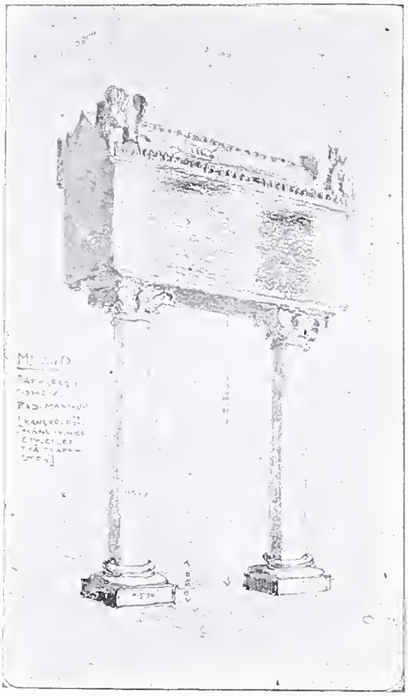

Fig. 7. MILANO. Grafmonument i röd marmor.

I Florens, i kyrkan Badia, finnes ett af de vackraste kanske mest fulländade prof på denna skulpturala arkitektur. Det är ett monument af Mino da Fiesole öfver Bernardo Giugni. Den döde ligger här fullständigt frigjord och höjd öfver katafalken. Effekten blir öppen och fri med ett rikare spel af ljus och skuggor. Hela uppbyggnaden i öfrigt med sina fritt bildade arkitektoniska leder, sin olikfärgade marmor och sina symboliska figurer är arbetad med tanken å en koncis totaleffekt och koncentrering mot hufvudbilden. Ornamentiken fängslar genom sin friskhet nästan lika mycket som de grekiska motiv, som legat till grund för den. Denna omedelbarhet försvinner först under högrenaissancen, då uppbyggnaden stelnar i dogmatisk, vetenskaplig bildning och de skulpturala delarne bilda mer löst inrangerade partier.

Grafmonumentet öfver bröderna Visconti i domen i Milano utvisar en helt annan, ganska enastående anordning. (Fig. 7). Materialet utgöres här af röd, polerad marmor, och sarkofagen ständ invid kyrkans vägg, uppbäres af två kolonner, direkt stående å kyrkgolfvet. I ornamentalt afseende har skulptören här endast räknat med en enda effekt, kontrasten mellan kapitälens rikt skuggande relief emot de släta bara kolonnskaften, hvilken effekt upprepas med samma verkan å sjelfva sarkofagen, där öfverstyckets skulpturala rikedom bryter mot den stora lugna framsidan.

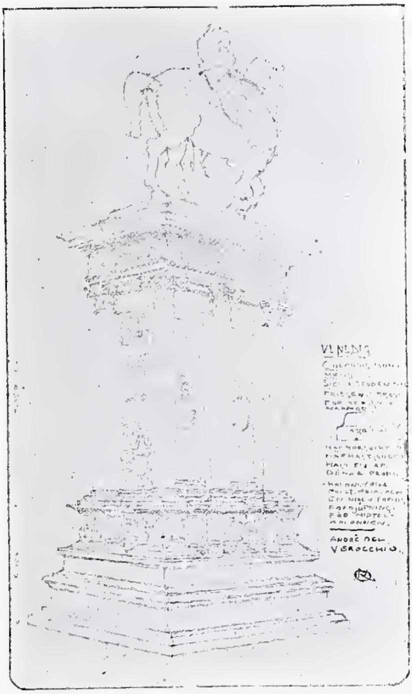

Fig. 8. VENEDIG. Colleoni-monumentet.

Lika mycket som dessa grafmonument erbjuder den italienska renaissancens ryttarstoder en intressant sameffekt af skulptural och arkitektonisk konst, — totalt bortglömd i det nya Italiens mångfaldiga stoder af Victor Emanuel.

Donatellos ryttarstod öfver Gattamelata i Padova, som bekant den första ryttarbilden efter antiken, hvilar på en förträffligt bildad piedestal med en djerf, rak höjning utan all galbering och med en afrundning, som följer mjukt och lätt, såsom bas utmed hästkroppen. Med afseende på det omedelbara sambandet mellan figur och underrede är denna stod öfverlägsen Colleoni-stoden i Venedig, kallad den skönaste i verlden. Mästarne ha här varit Verrocchio för ryttarstoden och Al. Leopardo, skulptör och arkitekt för underredet. Skissen (Fig. 8.) är tagen från den kanske farligaste synpunkten i och för sammanhanget mellan bas och figur, men den intressantaste för modell-kroppen. Mannen, Colleoni, herskar med den spändaste energie i hvarje linie och djuret, som han

besjälar, rör sig i ett orubbligt, imponerande lugn. Sockeln med sin verkliga ytterkontur skulle obetingadt blifvit för mäktig direkt mot hästens hopstälda ben, om ej dessas smäckra karakter, liksom omplanterades å stödet genom de smärta engagerade kolonn-skaften. På samma gång dessa höja hela monumentet så bidraga de säkert ock för känslan att uppbära hästens väldiga bål, liksom bronsfriesen öfver marmor-piedestalen spelar samma roll för hop-länkningen af de båda materialen. Med den marmorbakgrund, som bildas af Scala di San Marco, kan också svårligen tänkas ett mer helgjutet monument än denna Colleoni ryttarstod.

Fig. 9. FLORENS. Bronsgrupp af Donatello.

Vi må förflytta oss till Florens och Piazza della Signoria. Hvar och en, som stått der, har säkert också der gjort sina egna reflektioner öfver renaissancens märkvärdiga förmåga att framtrolla den ljufligaste skulpturala effekt mot arkitektonisk bakgrund. Donatello och Ghiberti ha aflagt mästerprof derå i Loggia del lanzi, i anordningen af sina båda figurer Judith och Perseus.

Å Ghibertis bild, frånsedt den präktiga figurala behandlingen, utgör det sätt, hvarpå han spridt och förtonat bronsmaterialet ned utmed marmorpiedestalen och mot loggians arkitekturbas, kanske det intresantaste draget. Medusas mjuka hopvecklade kropp, på hvilken Perseus trampar som en kudde, hvilar på ett draperi, som afslutar bronsen, och böjer den ned öfver marmor-sockeln, medan bronsstatyetter i sidonischer, och en relief-platta vid sockeln ytterligare gjuter bronsen hop med marmorn.

Vid Donatellos Judith-monument (fig. 9), plaseradt mot räcket i portik-öppningen å loggians kortsida, ter sig kombineringen af brons-figur och marmor-bas helt annorlunda och ganska egendomlig.

Figurkropparnes hänsynslöst originella gruppering och den brutalt karakteristiska modelleringen af kroppsformer och draperiveck tyder på en fullständigt annan måttstock i uppfattningen af det sköna — och basens arkitektur sluter sig härtill på ett förträffligt sätt. Det ytterst oroliga och spridda i bronspartiets hela kontur sambindes genom basens cirkulära plan, medan det sjelfsvåldiga och abrupta i figurernas ställning går igen i det indragna, balusterartade mellanpartiet. Som motvigt härtill kommer basens lugna, kompakt och rakt hållna fotstycke, der Judiths rika, djupt skurna draperiveck liksom upprepas i form af svängda kannelurinskärningar.

Å båda dessa monument är en idealisk hopbindning af bronsr stod och sockel genomförd, i det skulpturverket mer bildar en krönande grupp, hopväxt med sitt underlag, än en lös skulptur, anbringad å en piedestal.

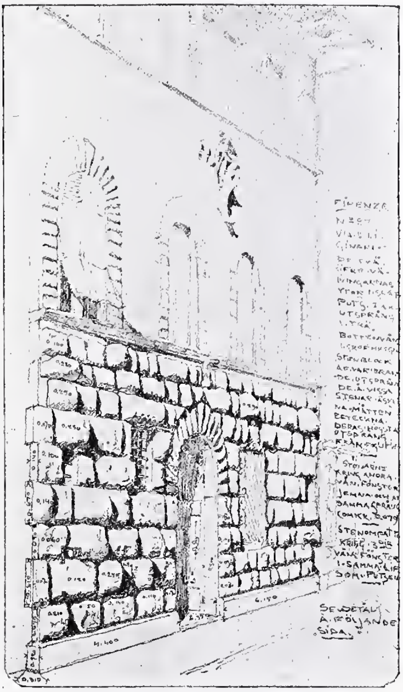

Fig. 10. FLORENS. Rustik-palats.

Hur ofta vid moderna liknande verk finnes denna ovillkorliga samhörighet? och hur ofta är skulptören medveten att ett monument fordrar honom helt och hållet och ej endast till figurkompositionen?

Ännu ett exempel från Renaissancens konst, och Florens skulptur-sinne. Afbildningen (fig. 10) öfver rustik-fasaden från Via dei Ginari må ge anledning härtill. Hvar och en vet hvilken dödlig tråkighet, som hvilar öfver dessa moderna kopior af Florens palazzo

rustico, deras enformighet och monotona relief. Och ändå, då man står midt för en sådan byggnad och skärskådar hvar detalj, så synes likheten med originalet vara ganska absolut.

Det nyuppförda florentinska renaissance-palatset t. ex. å piazza Signoria, Florens, förefaller midt från piazzan att vara fullständigt troget omplanteradt. Och hvarför tröttar det då till tårar bredvid sina äldre systrar? Det kan ej vara uteslutande derför att lärd och antikvarisk konst så lätt blir kall och utan lif. Det måste vara någon lucka uti lärdomen, hvarigenom teatereffekten går förlorad och vi upptäcka den också om vi, i stället för att se på byggnaden rakt framifrån, ställa oss starkt åt sidan och se fasaden i förkortning. Rustikkvadrernas relief är afjemnad och lika, som om en schablon strukit ut med hvart stenskikt. Om dagen är mulen eller klar, så är skuggbildningen lika monoton, — då deremot dessa gamla rustikpalats, en solig dag, få det mest sprittande lif midt i sitt allvar.

Fig. 11. ROUEN. Barockskulptur.

Nämda skiss söker antyda hvarför. I Bottenvåningens rustik-fasad är hvarenda kvadersten huggen för sig med ytterst varierande höjdrelief och en och annan betydligt framskjuten. All monoton likformighet af de grofva stenarne blir härigenom bannlyst, och det lifligaste spel af olikformade skuggor sveper öfver rustikfasaden, då solen faller på utmed den trånga gatan.

Då barocken, som en våldsam och vild strömning, nästan som en ny stilflod, efterträdde den stelnade högrenaissancen, följde dermed en helt annan betydelse af de gamla arkitektoniska lederna. Då under

Fig. 12. ROM. En barockrelief.

gotiken, der dekoreringen följde stenen, byggnaden tornades upp block för block, och den yttersta omsorg nedlades på en rationell lämpning af skulpturen efter stenens skiktgångar, så uppfattade barockarkitekten byggnaden som ett enda ledadt skulpturverk, utformadt ur en sammanhängande massa. Arkitekten framstod i uttrycket hos sin konst fullständigt lik en skulptör, och man ansåg, såsom Michel-Angelo, att ett byggnadsverk för sin bildning borde följa samma lagar som den plastiska daningen af människokroppen. Hela uppfattningen af arkitekturen blef plastikerns, och den lätthet med hvilken denne var van att handskas med sitt material, förde snart alldeles bort från hänsyn till proportion och måtta i liniernas bildning.

Det är ett faktum, att ett tillgjordt lidande preglar nästan alla barockens bilder. Se'n Michel Angelos själ försvunnit ur skulpturverken, stod ej stort kvar af uttryck under den dekorativt mäktiga modelleringen.

I en relief i kyrkan Santa Agnese i Rom (fig. 12) framställes en af dessa skulpturmålningar, till hvilken barocken så gerna hängaf sig. Den har ännu mycket kvar af renaissancens afvägda, förtonande relief, och utgör ett mästerprof på monumental stuckbehandling.

Efter denna skissering af olika tiders bildning af skulptural och arkitektonisk form kunde man känna sig frestad att fråga: — Hvilken är den verkligt lifgifvande ståndpunkten för en arkitekt i våra dagar vid konstnärlig komposition, och liknar ej, i konstnärligt lynne, vår egen epok i mycket gotikens begynnelseskede?

Liksom gotikern rationellt och försöksvis utvecklade sin konstruktionsprincip, liksom hans konstform slog ut ur en ny konstnärlig knoppning, bildad af länge bundna, rent menskliga, demokratiska impulser, liksom hans konst käckt och oförsynt frigjorde sig från traditionen och bildade en egen skönhetskult, så utan sammanhang med den antika, — så synes vår tid som sin enda värdiga konstnärliga sträfvan ha frigörelsen från det gamla gifna, från renaissancen och alla dess formföljder och anslutningen till en hängifvet sökande, tiden egen, formförnyelse.

Det gamla kyrksilfret på Ulriksdal

af

Ludvig Looström.

Ulriksdals slott har, som bekant, under århundradenas lopp isynnerhet till sitt inre undergått mera genomgripande förändringar än något annat af de kungliga lustslotten. Det har haft sina storhetsperioder, då icke blott allt hvad lysande fans i landet samlades inom dess murar, utan då dessa äfven omslöto mycket af det kostbaraste, som konstnären och konsthandtverkaren förmått åstadkomma, och det har också haft sin ringhetsperiod, då den kungliga lyxen och verldsliga prakten försvann, då slottet uppläts till fristad för gamla invalider, som slitit ut sig i kronans tjenst, då de med gyldenläder, siden och sammet klädda praktmöblerna utbyttes mot den enkla trästolen och det släthyflade furuskåpet, då ejderdunet ersattes af halmmadrasserna i den enkla träsängen och då af de ädla metallerna knappast något annat syntes än en och annan silfvermedalj, som med sin inskrift: För tapperhet i fält prydde den enkla vapenrocken på någon i finska eller norska kriget lemlästad gammal krigsman, som här väntade att få sluta sina dagar och hvila i ro på den lilla kyrkogården i skogsbrynet vid »Sveden».

Så såg det ut på Ulriksdal under åren 1822—1849. Af den forna prakten fanns intet kvar. Och dock hvad hade icke funnits der! De gamla inventariiförteckningarna, hvilka ännu finnas i behåll från åren 1689, 1719 och 1744, gifva oss i all sin torftighet en den mest lifliga föreställning derom. Den gedignaste lyxen visar oss den förstnämnda förteckningen. Då och ända till år 1715 var Hennes Kongl. Maj:t Riksenkedrottningen — såsom de gamla inventarierna benämna den konstälskande Hedvig Eleonora — herskarinna på slottet, hvilket icke minst märkes deraf, att så många konstmobilier och småsaker uppgifvas bära Hennes Kongl. Maj:ts namn och krona i inlagdt eller graveradt arbete. När hennes sonhustru, den myndige Karl XI:s gemål någon gång nämnes, sker detta under den mera enkla titulaturen Unga drottningen.

Bland de många herrligheter, det gamla slottet då omslöt, intog den lilla slottskyrkan i norra flygeln, som deraf kallades kyrkoflygeln, en särdeles framstående plats, med sina fyra kristallkronor och messingslampetter, sin plafondmålning, sitt altare klädt med en röd altarduk, rikt prydd med broderier och spetsar af guld, och derpå ett krucifix af elfenben, uppstäldt emellan två stora förgylda armstakar på tre granatäpplen med hvita, målade vaxljus uti, hvilka belyste den lilla altartaflan med sin Kristusbild och altarhimmeln med sitt »skillerie af englar». På altaret fanns också handboken inbunden i svart sammet med Hennes Kongl. Maj:ts namn och krona i silfverbroderi. Nere på den röda klädesmattan låg altarpallen med sin gyldenduksdyna med broderad bård och fodrad med gult siden. Längre fram i kyrkan stodo de kungliga stolarna, likaledes klädda med rödt kläde, prydt med äkta guldspetsar. Bakom Hans Maj:ts stol voro de tre herrebänkarna och bakom Hennes Maj:ts fruntimmersbänkarna, den närmaste klädd med violett sammet, derför att där plägade prinsessorna af Stegeborg sitta, när de, såsom icke sällan hände, helsade på sin höga fränka Hedvig Eleonora och sin kusin Carl XI på Ulriksdal. Kyrksilfret var här jemförelsevis obetydligt. Inventarieförteckningen upptager endast tvenne kalkar, en större, som stod framme på altaret, dold af en liten duk af svart

taft med guld- och silfverspetsar samt en mindre, förgyld, hvilken med sin oblat-tallrik var inständ i den lilla svartmålade trälåda, som bildade fotstället till krucifixet.

Icke heller i den lilla bönekammaren, som låg en trappa upp i slottets hufvudbyggnad, påträffa vi något dyrbarare kyrksilfver. Emellertid skola vi i förbigående se efter, huru den var inredd. De gamla inventariiförteckningarna gifva oss en ganska noggrann föreställning om rummets utseende. Från ofvan till nedan var det klädt med blå damast. Möblemanget utgjordes af en bönpall af valnöt med Hennes Kongl. Maj.ts namn och krona i tenninläggning och med en violett sammetsdyna med guldgaloner och guldtofsar, en länstol med blommigt tyg, ett litet bord med inläggningar i olika färgadt trä samt två bokskåp med dörrar af fransyskt spegelglas, infattadt i förgyldt bly. Konstverken voro ej synnerligen många. Först nämnes ett Kristi beläte på pergament, omgifvet af scener ur Kristi lidandes historia; så en tafla framställande Maria Magdalena med dödskallen, vidare de saligen afsomnade små prinsarne Gustafs och Ulriks bröstbilder samt slutligen Karl X Gustafs konterfej i svart åttkantig ram, sannolikt detsamma, som nu finnes i Nationalmuseets samlingar under n:r 919, måladt af Toussaint Gelton.

För att finna det kyrksilfver, som närmast är föremål för denna uppsats, måste vi begifva oss till Helga Trefaldighetskapellet, hvilket låg strax bredvid slottet, ungefär på den plats, der det lilla af Carl XV:s drottning Lovisa uppbygda slottskapellet nu ligger. Oaktadt mycket letande har det ej lyckats mig finna säkra uppgifter rörande detta Trefaldighetskapells byggnadshistoria eller utseende. I en beskrifning af år 1863 öfver slottet, hvilken dock i öfrigt måste behandlas med stor försigtighet,* förekommer den uppgiften, att Trefaldighetskapellet bygdes af riksenkedrottningen Hedvig Eleonora, och detta är ju ganska sannolikt. Det uppgifves der vara litet och obetydligt, och egande intet anmärkningsvärdt förutom sin höga ålder, hvarken till det yttre eller inre, med undantag

* Ulriksdal, dess historia, samlingar och närmaste omgifningar. Anteckningar af Octavia Carlén. Stockh. 1863.

för en i olja målad altartafla. Trefaldighetskapellet stod kvar ännu 1863, men måste då lemna rum för det nuvarande slottskapellet, som invigdes på Lovisadagen d. 25 Aug. 1865. Ett skäl, som talar för, att det gamla Trefaldighetskapellet bygdes af Hedvig Eleonora, kunna vi se i den omständigheten, att det var föremål för den konstälskande drottningens lifliga intresse, hvilket bland annat framgår deraf, att hon dit skänkte mycket af det dyrbara kyrksilfver, hvarom vi nu skola tala.

Lyckligtvis finnes det ännu kvar, ehuru det åtminstone på de sista tiotalen af år aldrig användts, beroende kanske deraf, att dess tillvaro är jemförelsevis okänd. Det står nämligen inläst i slottet i en mot inbrott säker kista och på ett ställe, der hvarken sol eller måne lyser. Och detta är på sitt sätt en lycklig omständighet. Hade det förvarats i slottskapellet, som ligger ensamt på en kulle invid sjön, så hade det förmodligen ej mera funnits kvar utan blifvit ett lätt byte för de ogerningsmän, som för några år sedan gjorde inbrott i kapellet, sannolikt för att komma åt gammalt kyrksilfver; och detta skulle ha varit en dubbel olycka, ty detta kyrksilfver har såväl ett stort historiskt som ett stort konstnärligt intresse.

Det består af följande föremål: en vinkanna, en stor nattvardskalk med tillhörande oblatskål, en socknebudskalk med patén och vinflaska, en större och en mindre oblatask, samt ett stort dopfat, allt af drifvet, ciseleradt och delvis förgyldt silfver*.

---

* De äro förmodligen, åtminstone delvis, desamma, som finnas upptagna i 1744 års inventarium såsom tillhörande Helga Trefaldighetskapellet nämligen;

1 zier förgyld vinkanna med drifvet arbete och handtag 77 ¼ lod.

1 innantill förgyld kalk och utantill zierförgyld 32 ¼.

1 patén med fot förgyldt 15 ½.

1 oblatask med foder, innantill förgyld, 9 ¾. Värderade tills. till 190: 28 ⅔ D:r S:mt.

Socknebudssilfver.

1 liten 6-kantig flaska zierförgyld 15 ¼.

1 liten kalk, förgyld 9 ¾.

1 liten patén d:o 2 ¼.

1 oblatask d:o 1 ⅞. Tills. 41: 8 ⅓ d;r S:t.

Dyrbarast af dessa föremål är den präktiga gamla vinkannan, hvaraf plansch 1 och 2 gifva en afbildning. Redan en första blick på densamma ingifver den föreställningen, att den ursprungligen ej är afsedd att tjena till förvaring af nattvardsvinet eller öfver hufvud taget till altarprydnad. Det breda Silenusansigtet med de ur sina

Pl. 1. VINKANNA af delvis förgyldt silfver. Augsburgsarbete.

hålor nästan utsprängda, vildt stirrande ögonen, med den af bacchantiska orgier halft brustna blicken, den breda näsan och den tjocka underläppen äro lika litet som den drufkransade, valkiga pannan egnade att stämma till andakt eller att leda sinnet närmare sakramentets mysterier. Tvärtom angifver den sig med en förvå-

Pl. 2. Samma kanna som föreg. sedd från sidan

nande uppriktighet vara gjord för sin tids yra gästabud, då de värda hjeltarne i kyller och kragstöflar drucko med ruset som mål och icke släppte taget, förrän målet var vunnet. Sådana kannor äro, hvad typen angår, ingalunda sällsynta under 1600-talet — hvarifrån denna förskrifver sig — ehuru de vanligtvis ej förekommo i ädel metall utan i grof lera. Vi känna igen modellen från de tusentals kannor, hvilka under namn af Bartmänner* tillverkades vid fabrikerna i s. k. stengods i byn Frechen vid Köln och som ända från slutet af 1500-talet anträffades såväl i den tyske som den holländske bondens hem, liksom på deras ölkrogar och gillen. Den konstnärliga schwung, hvarom denna silfverkanna bär vittne, saknas dock på förebilderna. Ty denna kanna är i sitt slag ett konstverk; anletsdragen hos denne Silenustyp har ett slägttycke med dem, vi beundra i Rubens' och Jordaens' samtida verk ur samma ämnessfär. Också är det icke alldeles säkert, att Hedvig Eleonora, hvars namn i det välbekanta krönta monogrammet pryder locket, med densamma afsett, att den skulle användas för altaret, fastän den kommit att räknas till altarsilfret. Ty märkligt nog bär kannan ingen annan inskrift än namnet: VLRICKSDAHL jemte årtalet 1704, under det att på de öfriga föremål, hon skänkt hit, uttryckligen står angifvet, att de skänkts till Helge Treefaldigheetz Capel Wedh Ulricks Dahl, såsom å den år 1696 öfverlemnade kalken med dess patén och oblatask, eller på den mindre kalken, med årtalet 1707, hvars inskrift är: *Til Wlricksdahl. Til dee. Siuka* o. s. v. Huru kannan, som efter hvad vi skola finna är ett augsburgarbete, kommit till Sverige är icke kändt.

Hvad kannans historia i öfrigt angår, må erinras, att den bär närstående signatur, hvilken enligt Rosenbergs Der Goldschmiede Merkzeichen (n:r 190) angifver, att den är ett verk af någon medlem af den i Augsburg under 1600-talet verksamma guldsmedsfamiljen Gelb. I förteckningen öfver guldsmedsmästarne derstädes** fin-

Pl. 3.

* Bartmann = skäggig man.

** Tryckt i *Aug. Weiss*, Das Handtwerk der Goldschmiede zu Augsburg bis zum Jahre 1681. Leipzig 1897, sid. 316 o. f. (Fins i Nationalmusei bibliotek).

nes en Mathias Gelb upptagen såsom afliden år 1667, en annan 1671, och en Melchior Gelb såsom afliden 1634. Någon af dessa är sannolikt mästaren. Af dem tyckes Melchior särskildt varit framstående. Han utförde flere af de yppersta äreskänker i guld och silfver, som staden Augsburg på den tiden förärade främmande furstar m. fl. märklige personer — deribland den stora silfverservis med tillhörande allehanda bordskärl, som år 1632 förärades hertig Rudolf Maximilian — och äfven af de beställningar, som bayerska hofvet gjorde hos några af stadens guldsmeder*, kom en del på hans lott att utföra. Att särskildt Bartmannkannorna fallit honom i smaken, derför talar den omständigheten, att hans märke återfinnes på flere sådana, deribland på en delvis förgyld i baron Natanael v. Rotschilds samling i Wien och på en i baron Karl v. Rotschilds i Frankfurt a. M.**. Äfven i Sverige ha flere sådana kannor funnits. Såsom amanuensen F. R. Martin i sitt präktiga arbete Svenska kungliga gåfvor till ryske zaren meddelar, återfinnas tvenne sådana, hvilka i förteckningen bära det betecknande namnet Gubbekannor, bland de gåfvor, som år 1655 öfverlemnades till zar Alexei Michaëlovitch af den ambassad, som Carl X Gustaf då afsände. Dessa, som likaledes bära familjen Gelbs smedsstempel, voro ursprungligen inköpta från guldsmeden E. Ettmüller i Hamburg. De finnas afbildade under pl. 15 i nämnda arbete***. Äfven bland Carl XI:s gåfvor funnos arbeten af Gelb.

Vi torde icke taga fel, när vi tillskrifva denne Melchior Gelb det förträffliga arbetet. Det pekar hän på en mästare, som är fullt förtrogen med sitt yrke och som såväl i sjelfva drifningen som i ciseleringen ådagalägger sitt herravälde öfver de tekniska svårigheterna; hvartill kommer, att det hela präglas af en konstnärlig frihet, som visserligen icke var så främmande för 1600-talets Augsburgs-

* Se anf. verk sid. 338 o. f.

** Jfr. Rosenberg a. s. s. 42. Afbildad i Luthmers Schatz Rotschild I. taf. 43.

*** Martin uppgifver (sid. 6), att dessa »gubbekannor» äro kopior efter vanliga Hirschvogelkrus. Hirschvogels tillverkningar gingo dock i en helt annan stilart. Förebilderna äro att söka i Frechen och Raeren.

silfver som för silfverarbeten från senare datum, men der den förefinnes i alla händelser verkar välgörande. På ett särskildt litet drag måste vi fästa vår uppmärksamhet. Bartmannens ansigte är skinande silfverhvitt, men deremot drufklasarna kring pannan och det böljande skägget helförgylda; i detta senare framsticker den karak-

Pl. 4. Kalk af delvis förgyldt silfver. Gifven af drottning Hedvig Eleonora till Trefaldighetskapellet på Ulriksdal år 1696.

täristiska underläppen, likaledes alldeles silfverhvit, hvilket förhöjer det kostliga intryck, denna fysionomi gör. (Pl. 2). Den är verkligen värd att i bild förevigas.

Hvad kannan i öfrigt beträffar, måste jag hänvisa till den härunder införda förteckningen med dess fullständigare beskrifning.

För de öfriga föremålen kunna vi fatta oss kortare. Anmärkningsvärdast bland dem är den större kalken (pl. 4). Den är tvifvelsutan den äldsta pjesen i hela samlingen; den kan åtminstone icke vara yngre än från 1600-talets förra del. Att den bär Hedvig Eleonoras namnskiffer och årtalet 1696 är endast att hänföra till tiden för gåfvans öfverlemnande. Ädel och harmonisk i form och proportioner har den synnerligen eleganta detaljer, såsom den rikt dekorerade skaftknappen och den nedre delen af skålen, hvilken med

Pl. 5. Patén.

Pl. 6. Kalk och patén

Pl. 7, 8. Oblataskar.

Pl. 9. Vinkanna med UlrikaElenoras namn.

sina i drifvet arbete fint utförda fruktknippen och bandornament antyder förebilder bland 1500-talets renässansarbeten. Af stämplarna (se förteckningen) kan man ej sluta sig till dess tillverkningsort. Möjligen är den ett svenskt arbete, såsom dithörande patén, hvilken ovanligt nog är i skålform (pl. 5). Denna senare, som prydes med samma monogram, årtal och inskrift har i stämpeln Stockholms vapen. Sammalunda är förhållandet med den ovala oblatasken, under det att den lilla runda har ett senare årtal, nämligen 1708. Om den mindre kalken har jag ofvan talat.

Äfven Ulrika Eleonora d. y. ihågkom Trefaldighetskapellet med gåfvor för altaret. Den ena är en liten sexsidig vinkanna (pl. 9). med skrufpropp. Den har inga andra prydnader än drottningens namnskiffer och årtalet 1722, men den är af intresse genom sin smedsstäm-

pel, som upplyser, att den är förfärdigad af stockholmsguldsmeden Peter Henning Gläser. För hans verksamhet är förut redogjordt i Slöjdföreningens meddelanden (se fört. här nedan). Den andra är det år 1734 till Ulriksdals kapell skänkta dopfatet med Kristi initialer samt korset och spikarna inom en strålkrans, hvari englahufvuden. Det är utfördt af Stockholmsguldsmeden Gustaf Stafhell d. ä. (f. 1680 † $^{14}/_{3}$ 1761), hvilken excellerade just i sådana arbeten. Det bland Riddarholmskyrkans silfver befintliga dopfatet i form af en

Pl. 10. Dopfat skänkt år 1734 till Ulriksdals kapell af Ulrika Eleonora d. y.

kolossal strålmussla med Kristi dop, hvilket Ulrika Eleonoras förtrogna, fröken Emerentia v. Düben dit skänkte år 1728, är ett annat bevis på Stafhells konst, från hvars verkstad åtskilligt kyrksilfver under dessa år utgick.

Af all den herrlighet, som en gång omgaf Hedvig Eleonora och hennes närmaste på Ulriksdal och som vi i det föregående helt flygtigt skildrat, äro dessa silfverpjeser det enda, som finnes kvar. Det öfriga har blifvit skingradt under århundradenas lopp, som agnar för vinden, och äfven den helgedom, hvilken de en gång tillhört, har skattat åt förgängelsen. Måhända är denna omständighet i någon mån egnad att gifva detta altarsilfver ökadt intresse.

Förteckning

på kyrksilfret å Ulriksdal.

1. *Kanna* af drifvet, delvis förgyldt silfver, med grepe och lock; låg, rund fot, oval buk, kort hals, å hvars framsida ett ansigte, hvars skägg breder sig öfver hela främre delen af kannan (Bartmann); den bakre delen upptages af ett knippe af tre stora narcisser; kring öfre kanten drufklasar, som hänga ned i pannan på Bartmannen, hvilket ornament fortsättes kring det hvälfda locket, hvarå en plåt med monogrammet *H. E. R. S.* (Hedvig Eleonora Regina Sueciæ) under kunglig krona: på foten en krans af drufklasar m. fl. frukter; grepen i form af en genie hållande frukter i sina händer. Kring fotens öfre kant läses: Vlricksdahl, och på kannans framsida nedtill under skägget: *1704*. Stämplar: Augsburgs vapen och familjen Gelbs smedsstämpel (se ofvan); märkena förekomma på tre ställen, näml. på foten, under grepen och under plåten å locket. Under foten åldermansrankan och *N:o 29*. — Höjd 24,8. Pl. 1, 2.

2. *Kalk* af delvis förgyldt silfver; rund fot, prydd med bandornament, äggformig skaftknapp med tre bevingade englahufvuden emellan bandornamentet, skålen konisk med en yttre botten, hvars undre del är i tre fält, hvartdera med ett fruktknippe mellan bandornament, och det öfre slutar i en krans af uddar, som omsluta den inre skålen, i drifvet arbete. Å skålen, som prydes af Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer, läses: *Helge Treefaldigheetz Capel Wedh Ullrichsdahl. Anno 1696.* Stämpel: AH.—N:o 19. Höjd 19,9. Pl. 4.

Svenskt (?) arbete 1600-talets förra del.

I originaletui af svart skinn, fodradt med sämskskinn, samt med samma inskrift som kalken.

3. *Patén* till föreg., i form af en skål med rund fot, skaft i form af en vas, hvarpå en rund flat tallrik, hvari ett likarmadt kors ingraveradt. På andra sidan Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer mellan två palmkvistar samt samma inskrift som å kalken. Höjd 5,7, Diam. 15. Stämplar: Stockholms vapen — H—IN. åldermansranka och *N:o 46*. Pl. 5.

I originaletui som föreg.

4. *Dopfat* af silfver, aflångt, i fyrpass; i midten I. H. S. omgifvet af strålar mellan pinoredskap, bevingade englahufvuden, allt i graveradt och förgyldt arbete. Å yttre bottnen monogrammet *V. E. R. S.* (Ulrica Eleonora Reg. Sueciæ) under kunglig krona samt: *Döpelsefaat till Ulriks-Dahls Capell A:o 1734*. Stämpel: *X*—Stockholms vapen — *GS* — åldermansranka — *98 ¼ lo.* N:o 7, 39,6, Bredd 29. Utförd af Stockholmsguldsmeden Gustaf Stafhell d. ä. Pl. 10.

I originaletui som föreg. men utan inskrift.

5. *Socknebudskalk* af delvis förgyldt silfver; rund fot, platt skaftknapp, halfklotformig skål med något utstående kant. I bottnen Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer och: *denna . Kalck . Til . Wlricksdahl . Til . dee . siuka . Anna* (sic) *1707. Wäger 11 ⅝ Lodh.* — *N:o 25*. Höjd 12. Pl. 6.

6. *Patén* till ofvanstående, med korset och Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer samt: *Anno 1707*. Diam. 9.

7. *Vinkanna* af delvis förgyldt silfver, sexsidig, med skruflock, hvari en ögla Prydd med Ulrika Eleonora d. y:s krönta namnskiffer och: *A. 1722.* Stämpel: Stockholms vapen — *K* — *PH* — åldermansranka. Höjd 9,8. Utförd af Peter Henning

Gläser. († 1726) (se om honom Sv. Slöjdf:s Medd. 1887, sid. 45 och 46, der äfven hans smedsstämpel finnes afbildad). Pl. 9.

8. *Oblatask* af silfver, oval; å det platta locket, hvars kant är förgyld, Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer mellan två palmblad samt: *Helge Treefaldigheetz Capel Wedh Ulricks Dahl Anno 1696* i graveradt arbete. Stämplar: Stockholms vapen — *H.—IN.* — *N:o 4.* Längd 9. Bred 6,4. I fodral af svart papp, hvarå samma nskrift. Pl. 7.

9. *Oblatask* af silfver, rund; å det platta locket, hvars profilerade kant är örgyld, Hedvig Eleonoras krönta namnskiffer. I bottnen: *Anno 1708* — *N:o 5* Diam. 3,6. Pl. 8.

Pianot och dess föregångare.

Af

Karl Valentin.

(Eftertryck förbjudes.)

I vår tids musiklif intager bland instrumenten pianot det främsta rummet. Lättheten att lära sig handhafva detsamma har icke minst bidragit till dess stora utbredning, den fylliga och stora klang som kan framkallas ur detsamma, den skiftning i tonen, som olika anslag förmår att åstadkomma, och den rika litteratur, som framstående tonsättare skapat för detta instrument hafva gifvit det en dominerande ställning både i konsertsalen och i hemmen. Och en betydande ställning har klavérinstrumentet redan länge intagit. Visserligen fanns det en tid, då lutan var det mäst utbredda instrumentet, men redan på 1600-talet hade det moderna pianots föregångare så stor användning, att en skildrare af den stora branden i London år 1666 kunde säga, att i snart sagdt hvart enda hus fans en virginal.

Det moderna pianot har också af en bland dem, som bäst förstått att använda detsamma,* fått följande entusiastiska och träffande omdöme: »I min tanke intager det den främsta platsen uti instrumenternas hierarki; det är det mest använda och det mest ut-

* Franz Liszt i »Gazette musiale».

bredda. Inom sina sju oktaver omfattar det en hel orkesters omfång, en enda menniskas tio fingrar räcka till att återgifva de harmonier, som en samverkan af hundratals orkestermusici frambringar. Vi åstadkomma på detsamma brutna ackorder likt harpans, långuthållna toner såsom blåsinstrumenternas, staccati och tusentals passager som tillförene syntes möjliga att få fram blott på ett eller annat instrument. Å ena sidan har det tillegnandets möjlighet, förmågan att i sig upptaga alla de öfrigas lif, å andra sidan har det sitt eget lif, sin egen uppblomstring, sin individuela utveckling.»

Pianot, pianofortet, fortepianot eller *hammarklavéret* — såsom dess olika namn lyda — uppfanns enligt hvad numera torde anses faststäldt (under det att länge ovisshet rådt, huruvida italienaren Cristofori, någon af de båda tyskarne Schröter och Silbermann eller fransmannen Marius varit dess förste uppfinnare) år 1708 eller 1709 af Bartolomeo Cristofori, instrumentmakare i Padua. Det moderna pianot (taffeln, pianinot och flygeln) skiljer sig visserligen i konstruktion, tonomfång, tonstyrka o. s. v. betydligt från det instrument som Cristofori uppfann, och hvilket endast så småningom nått den nuvarande fulländningen, men grunddragen äro desamma. Från sina föregångare skiljer sig pianot hufvudsakligen derigenom, att på detta instrument det är hammare, som genom att anslå strängarne frambringa tonen. De båda hufvudslagen af dess föregångare — hvilka i sin konstruktion voro såväl sinsemellan olika som olika pianot och för hvilka med ledning af framstående källor* här skall närmare redogöras — voro ***klavikord*** och ***klavicymbal*** (eller klavecin). Klavikorden kallades förkortadt äfven klavér. Denna sednare benämning har emellertid kommit att gälla för alla de olika slagen af dess efterföljare, hvadan vi i allmänhet under benämningen klavér innefatta ej blott det egentliga klaveret — klavikorden — utan alla de olika slags tonverktyg, hvilka i en vågrät, uppstående, trekantig, fyrkantig eller annorlunda

* *Bie,* Das Klavier München 1898. *Hipkins* The pianoforte and its precursors (Engl. ill. Mag. 1884 N:r 4.) *Hipkins* Hist. of the pianoforte London 1896. *Hülphers* Hist. afh. om Musik och Instr. Vesterås. 1773. *Krebs* Die besaiteten Klavierinstrumente (Vierteljahrsschr. f. Mus. Wiss. B. & H. 1892). *Adolf Lindgren* i Nord. Familjebok. *Paul,* Gesch. d. Claviers, Leipzig 1868. *Weitzmann,* Gesch. d. Claviers m. fl.

beskaffad låda ha strängar spända öfver en resonansbotten, på det viset att de kunna stämmas förmedelst skrufvar, kring hvilka deras ena ända är virad och att de kunna fås att vibrera genom en rad af tangenter eller claves (häfstänger). Det var också just dessa tangenter eller »claves» som gåfvo instrumentet dess namn: klavér.

»Clavis — det latinska ordet för nyckel — eller »tangenten» var nyckeln till hur man skulle få instrumentet att tona. På orgeln, der man först hade tangenter anbragta och efter hvars förebild man sednare anbragte dem på stränginstrument blef tangenten*, då man vidrörde eller »tangerade» den, i ordets egentliga bemärkelse en nyckel till att läsa upp eller stänga pipan, ty då man nedtryckte tangenten, så öppnades ventilen (i vindlådan) och luften strömmade in i pipan och frambragte tonen. Hela gruppen af tangenter på orgeln kallades »klavér». Genom uppfinningen af orgeln och klavéret lades de båda hufvudslagen af instrument — d. v. s. blåsinstrument och stränginstrument — under tangenternas herravälde, ty orgeln är ju icke annat än blåsinstrument spelade med tangenter, klavéret åter stränginstrument med tangenter. Inemot tusen år hafva åtgått innan ur den primitivaste formen ett bättre monokord åstadkoms, yttermera femhundra år innan klavikorden förefans. Efter ytterligare tvåhundrafemtio år stodo klavicymbal-formerna på höjden af sin utveckling och etthundrafemtio år sednare hade man våra moderna flyglar. Det torde icke sakna sitt intresse att följa instrumentets utveckling under den långa tidrymd som åtgått från det att man kan skönja dess första, enkla spår och till innevarande tid med de ståtliga instrument som vi känna från konsertsalarne och från dagligt bruk, samt att närmare skärskåda de förändringar och den förkofran det undergått i sin konstruktion, form och utstyrsel.

---

* Anmärkas bör att i Tyskland menades med »tangent» sjelfva det lilla messingstift som vidrörde, tangerade, strängen.

I. Klavikorden.

I äldsta tider använde man i Grekland ett instrument: Monocord* som ansågs vara uppfunnet af Pytagoras (omkr. 568 före Kr.) och hvilket bestod af en resonnanslåda med en deröfver spänd sträng. Det användes i forntiden och under medeltiden till att bestämma tonförhållanden och till att undervisa i intervall-läran. Strängen kunde medelst ett flyttbart stall delas i de för framställningen af intervallerna erforderliga delarne. För att slippa det flyttbara stallet anbragte man med tiden vid lådans ena sida några tangenter, vid hvilkas bakre del var fästadt ett starkt, upprättstående, i toppen tillplattadt messingstift. När tangentens främre del trycktes ned, så höjde sig stiftet så pass högt upp att det träffade strängen och dröjde invid den så länge som tangenten hölls nedtryckt. Stiftet åstadkom på samma gång att strängen afdelades och att den — eller riktigare dess större del — klingade. När detta skedde är ovisst. Helt säkert torde det dock skett först efter det elfte århundradet, emedan man då ännu använde den mödosamma monokord-indelningen, hvarmed man näppeligen skulle fortsatt om det redan funnits ett stränginstrument, som bekvämt angaf tonerna medelst en enkel fingertryckning. Sedan strängarnes antal ökats till 2, 3, 4 och fler, uppstod antagligen i början af 1200-talet klavikorden**. Äfven namnet Monocord bibehölls in på 1500-talet — ja, på sina ställen ända in på 1700-talet — då man kallade alla instrument som hade samma ursprung för monicord, manicord eller i allmänhet för klavikord. (I Italien kallades det manicordio, i Frankrike manicordion, under det att »monocord» der vanligtvis användes som namn på [det ursprungligen ensträngade] instrumentet Tromba Marina eller Trumscheidt). I medeltida skrifter förekomma ofta samma namn på olika instrument och tvärtom, och underrättel-

* En förbättrad sådan infördes i Sverige af Johannes Dillner, kgl. hofpredikant m. m., f. 1785 »under namn af Psalmodikon till begagnande vid psalmsång för utfinnande af psalmmelodiernas toner». Höijer, Musiklexikon 1864.

** Ambros antager att det tillkom omkring år 1350. Krebs opponerar häremot, på grund af att utvecklingen ej kunde fortskridit så snabbt som i så fall vore händelsen, och anför, att man redan i slutet af 1300-talet kände fyra slags klaverinstrument, nemligen Exaquir, Dulce melos, Klavikord och Klavicymbal.

serna från denna tid äro endast sparsamma. En bland de tidigaste faktiska underrättelser, som man äger, är från år 1387, ett bref, i hvilket kung Johan I af Aragonien beställer ett Exaquir (= schackbräde, fr. Eschiquier [Eschaqueil], eng. Exchequer [Schaquir]). Och i ett annat bref önskar han att få en konstnär, som kan spela såväl exaquir som orgel, hvarjemte yttermera i ett bref förekommer att exaquir »var lika orgeln, men hade strängar». Af allt detta framgår att det måtte varit ett tangentinstrument med strängar.* Man har antagit att namnet uppstod af tangenternas olika färg (påminnande om schackbrädets svarta och hvita rutor) eller också deraf, att instru-

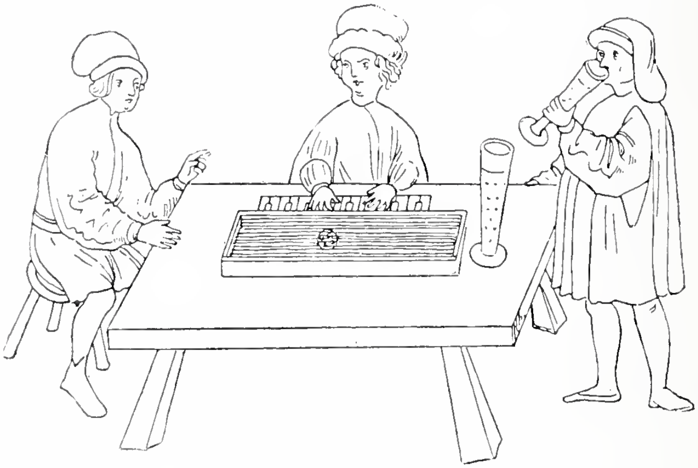

Klavikord från omkring år 1440.

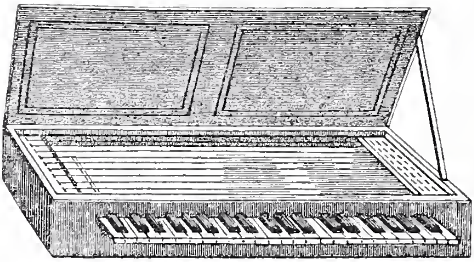

Klavikord från slutet af 1400- eller början af 1500-talet.

* Fullt reda på detta instrument har man lika litet som på de beslägtade »dulce melos» och »symphonia».

mentet möjligen ställdes på samma bord som det, på hvilket man placerade schackbrädet och hvilket kallades för schackbord. *

I sitt tidigare stadium hade klavikorden 20 tangenter, med hvilka man kunde spela $2^1/_2$ oktaver diatoniskt från F i stora oktaven till B i ettstrukna. I hvarje oktav funnos blott tre halftoner. Tangenterna voro sålunda F, G, A, B, H, c, d, e o. s. v. Sedan infördes emellertid kromatiska toner, dock utan sjelfständiga strängar. (Enl. Krebs funnos redan omkring år 1400 kromatiska klavérinstrument af flera oktavers omfång.) Allt eftersom strängen anslogs mer eller mindre nära stallet, angaf den den diatoniska eller närmast högre kromatiska ton. Följaktligen kunde två sådana toner ej anslås samtidigt, ty t. ex. C och Ciss angåfvos på samma sträng, som förkortades allt efter stiftets anslagspunkt på strängen. Tangenterna, hvars bredd vexlade, voro vanligen af trä, de undre ljusa (af buxbom), de öfre svarta (af ebenholz). Först sednare blef förhållandet omvändt och man gjorde svarta undertangenter och ljusa öfvertangenter. I vår tid blef förhållandet åter lika med det ursprungliga. Tangenternas häfstänger voro likaledes af trä och gingo i besynnerliga krumbukter, allt eftersom det ställe der stiftet skulle anslå strängen** var mer eller mindre aflägset från tangenten. Till de finaste exemplaren af instrument användes dyrbart material: ädla stenar, ädla metaller, elfenben, perlemor o. s. v. Man försökte på allt vis att förstärka tonen och experimenterade med strängar af olika slag t. o. m. af guld. Artusi säger (omkring 1586) att »tarmsträngar ge en dof ton; likaså guldsträngar, — som spända på cittra deremot framkalla en vacker klang — dock beroende på om spanskt eller venetianskt guld; silfversträngar låta olika allt efter silfverhalten». Philip II hade 1602 ett (trekantigt) klavikord af ebenholz, med lock af cypressträ, elfenbenstangenter och guldsträngar.

* I Eberhard Cersnes »Minnesregeln» (1404) nämnes äfven ett »Schackbrett monocordium». Det likaledes förekommande namnet »Engelskt schackbräde» tyder på, att instrumentet möjligen kunde hafva uppfunnits i England. D:r Krebs har också ifrågasatt, huruvida icke möjligen klaverinstrumenten från början uppfunnits i England.

** De första klavikorderna, torde varit ensträngade och sådana förekommo ännu långt in på 1500-talet. Omkring 1400 förekomma tvåsträngade, omkring 1500 vanligen tresträngade.

Klavikorden bibehöll ända in på 1700-talet ett minne om sitt ursprung deruti att strängarnes antal — äfven när instrumentets utveckling fortskred — förblef mindre än antalet af dess toner eller (dess dem motsvarande) tangenter. År 1725 tillverkades af organisten Daniel Faber en klavikord med lika många strängar som tangenter*. Ett sådant instrument kallades på tyska »bundfrei» i motsats mot de dittillsvarande, som kallades »gebunden», och på hvilka klädesremsor virades kring strängen för att dämpa dess ena del. Uttrycket »gebunden» för instrument, på hvilka samma sträng var bunden vid 2 à 3 tangenter, härstammar från lutan.

Klavikordens klang var tunn och svag men synnerligen behaglig. Ett svagt mezzoforte var det starkaste som kunde åstadkommas. Deremot kunde man frambringa ett ppp. Dess toner hade något gripande och poetiskt. Koch kallar dem i sitt lexikon: »de lidandes tröstare, de glades deltagande vän». Derigenom att stiftet dröjde invid strängen så länge som tangenten hölls nedtryckt, kunde fingret också mera dominera tonen; medelst svaga fingertryckningar kunde man länge hålla ut tonen, få den att svälla och aftaga eller att vibrera. Denna vibration eller darrning (»die Bebung»), som var ett särskildt utmärkande drag hos klavikorden, åstadkoms genom att skjuta fingret fram och tillbaka på tangenten. Den framkallade liksom en klagande, tät drillvibration, som ansågs hafva något särskildt rörande, melankoliskt. Tonen var kort och dog snart hän. Detta gjorde att man med förkärlek använde ornament, hvilka dock voro mycket lättspeltare här än sedermera på det tyngre hammarklaveret. På klavikorden, hvars strängar hade samma längd, åstadkommos de olika tonerna genom strängarnes olika tjocklek och spänning. Strängarne voro af mässing.

Klavikorden ställdes först som en låda på ett bord.** Sedermera (från 1500-talets midt) fick den ett ställ med fötter. (Man har en afbildning från 1544 af en klavikord på fötter.) Ofta målades

* Det är oafgjordt om han var den förste eller en af de förste som tillverkade ett sådant.

** De flyttbara instrumenten kallades portativa, ett instrument på fötter »positiv».

locket och sidorna, och tangenterna belades med sköldpadd och elfenben. Den höll sig i bruk till början af vårt århundrade.* Sedan förslog ej dess tunna klang trots att man fördubblade dess strängar. Dess svaga ton gjorde att den i Italien kallades »Spinetta sorda» eller »Sordino».** Denna svaga ton gaf för öfrigt upphof till ett franskt ordspråk. När man skämtsamt ville antyda att en ung

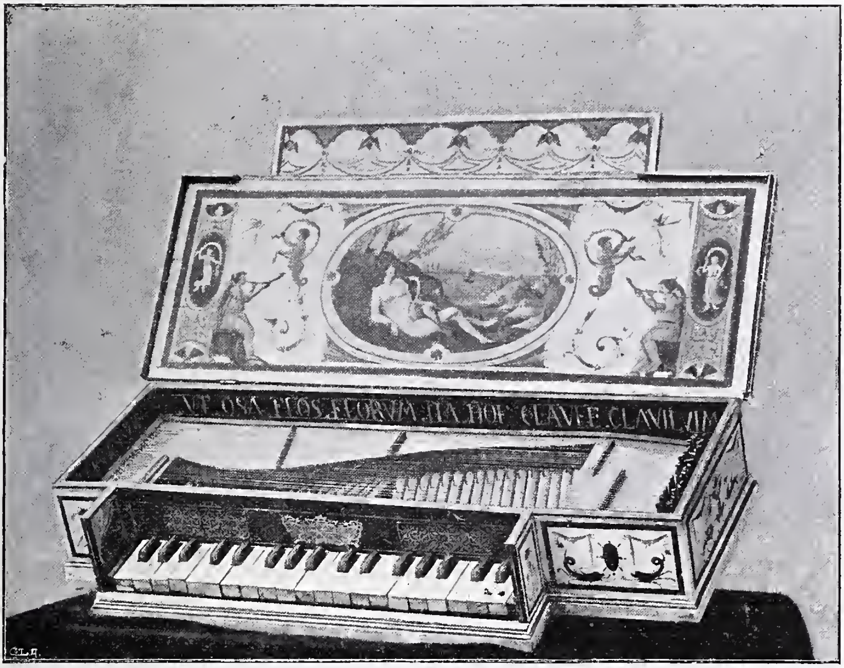

A.

flicka höll sina små rendezvouz så hemliga att ingen fick reda derpå — att man, kort sagdt, märkte lika litet deraf som af klavikordens ton — sade man nemligen: »elle a jouè du manicordium».

Som bevis på hur omtyckt klavikorden var må anföras, att man under beteckningen »instrument» länge och väl förstod just

* Klavikorder förfärdigades i Tyskland till omkr. år 1812.

** Havard, »Dictionnaire de l'ameublement etc. Paris 1887—90», säger om »Manicordion» att den förekom i slutet af 1500-talet samt kallades äfven »epinette sourde» och var en spinett med 70 strängar »revetue de drap depuis les sauteraux jusqu'au clavier pour que le son etouffé parut plus doux». Här tyckes således ljudstyrkan afsigtligt hafva förminskats.

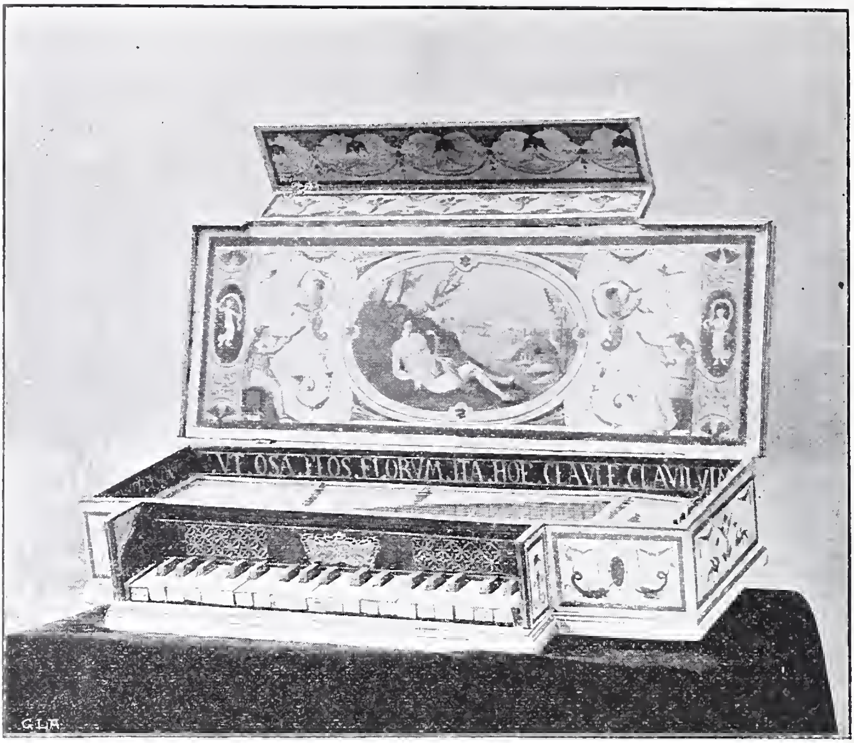

B.

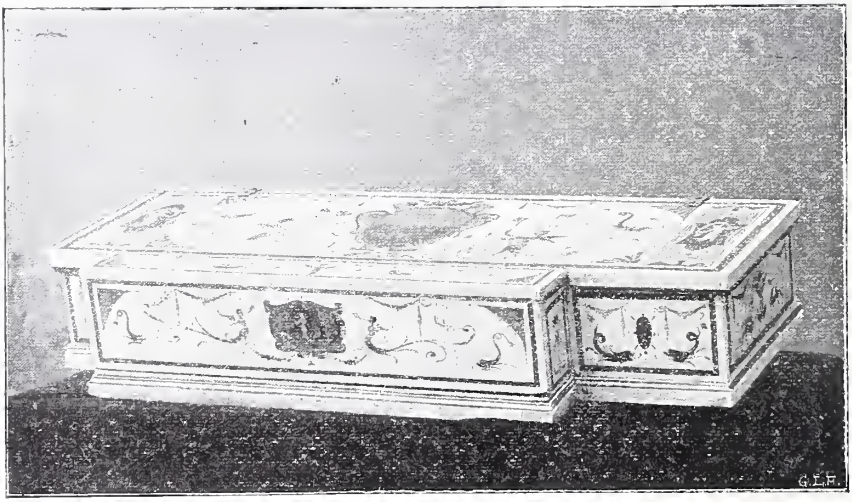

C.

detta instrument. På 1700-talet åter användes beteckningen »instrument» för de stora fyrkantiga klavicymbalerna.

Herr Carl Claudius har låtit utföra och godhetsfullt ställt till förfogande ett större antal fotografier af instrument ur sin rikhaltiga instrumentsamling och derjemte lemnat de beskrifningar och upplysningar beträffande dessa hans instrument, som på de resp. ställena här finnas införda. Jag begagnar tillfället att här hembära honom min tacksamhet för hans tillmötesgående.

Plansch A. B. C. *Klavikord, tillhör herr Carl Claudius, Malmö. Fotografi af C. V. Roikjer, Malmö.* Instrumentet är 71 ctm. långt, 32 ctm. bredt, 13 ctm. högt. Omfång 3 oktaver på 1 ton när (klaviaturen börjar med F). Inskriften är inlagd med hvita elfenbensbokstäfver på svart ebenholzbotten. Äfven framstycket är af svart ebenholz med vapen och kronor i elfenbensinläggningar. Vanligen är det just de fint utstyrda exemplaren af instrument som räddats från förstörelse, och vanligen äro dessa exemplar äfven som instrument särskildt omsorgsfullt gjorda, bestälda, såsom af vapnen framgår, af förnäma personer. Inskriptionen som går rundt om på tre sidor kring klaviaturen (endast dess midtelparti är synligt på fotografien) lyder: Alex. Trasontini. Ut. osa. flos. florum. ita. hoc. clavle. claviluim. hoc opus 1537. Antagligen har inläggaren slarfvat och synbarligen bör det vara: Ut Rosa . . . etc. hoc clavile clavilium» eller »liksom rosenär blommornas blomma, så är detta (instrument) klaverernas klaver». Locket är fint måladt.

Af klavikord i Sverige må nämnas äfven de i musikhistoriska museet, i Drottningholms slott och i nationalmusem befintliga (den sistnämnda — liksom en klavicymbal från Sko — afbildade i Sv. Slöjdföreningens mönsteralbum) samt dylika i nordiska museet, af hvilkas instrument tvänne erbjuda ett särskildt intresse, Det ena har ett omfång af 3 oktaver + 4 heltoner; undertangenterna äro ljusare, de öfre svarta. Locket har en målning som tyder på svenskt ursprung i det att landskapet framställer björkar och furor; tvenne kvinnor musicera; öfver den enas hufvud kan ännu läsas det skrifna ordet »Fortitudo». Det andra är förfärdigadt 1741 af Philip Stocken, instrumentmakare i Stockholm. Omfång 4 + 1 helton; öfvertangenter ljusa, undertangenter svarta; strängarne genomdragna eller omvirade med band.

Klavikord, tillhörigt herr Carl Claudius, Malmö. C. V. Roikjer, Malmö, fot.
Instrumentet, hvitt med guld, står på en sarg med fötter. Locket har målningar i franskt manér. Instr. är signeradt: Hieronym. Albr. Hass.* In Hamburg Anno 1743.

II. Klavicymbalen.

Bland de bekanta väggmålningarne på kyrkogården i Pisa, hvilkas utförande tog en tidrymd af nära tvåhundra år, är den berömdaste den som föreställer »dödens triumf» och hvilken, tillkommen i början af 1300-talet, förr tillskrefs Orcagnas pensel. I taflans venstra hörn ses eremiter inbegripna i studier och fromma samtal om lif och

* Ett klavikord af Hass finnes afbildadt i Hipkins The Pianoforte. Af hans tillverkning förekommer ett i den af Fleischer beskrifna samlingen i Berlin. Detsamma är dateradt 1778 hvilket bevisar att Gerber misstagit sig då han i sitt lexikon uppger att såväl far och son med detta namn aflidit före 1773. Herr Claudius anteg att en clavicymbal i Köpenhamns musikhistoriska museum likaledes är af Hieronymus Albrecht Hass och icke såsom der uppgifvits Hieronymus Albrecht Hasch.

död; nedanför det berg, der munkarnes hyddor äro belägna, varsnas ett jagtfölje af ädlingar och damer, hvilkas jagtnöje för ett ögonblick afbrutits genom åsynen af trenne döda, liggande i öppna likkistor inne i en klyfta. I högra hörnet af taflan ses en krets förnäma damer, sysselsatta med musik och poesi. En af dem spelar på ett instrument, utan tanke på att den allt förstörande pesten snart skall bringa sång och strängaspel till tystnad. I motsats mot sin samtida Boccaccio eller kanske rent utaf som ett svar på hans framställning i »Decamerone», har målaren här gifvit en allvarlig skildring från pestens tid om alltings förgänglighet. Det instrument, på hvilket den unga damen spelar, är en »Kanun», hvilken de gamla italienska målarne gerna använde på sina taflor som en symbol af världsligt sinnelag. Kanun var ett arabiskt instrument, beslägtadt med ehuru mera utveckladt än monokorden, och har sedermera kallats för »orientalernas pianoforte». Det bestod af en resonanslåda med ett par ljudhål, hade en mängd strängar hvilka knäpptes med en ståltunga och var en förelöpare till cymbal eller »hackbräde», hvilket — försedt med stålsträngar — ännu användes

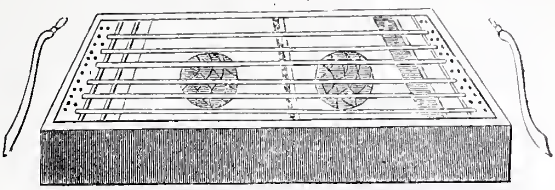

Cymbal.

Ängel spelande på psalterium. Målning af Orcagna. National Gallery.

af Ungerns zigenare och plägar förekomma i s. k. »ungerska kapell». Något olika de nämda i form och spelsätt var det för öfrigt likartade instrumentet »Psalterium». Detsamma var trekantigt till formen med olika långa strängar, hvilkas antal måste öfverensstämma med tonernas, på grund af att strängarne icke såsom på monokord anslogos på olika ställen, utan knäpptes med stift eller vingpennor fästade i ringar, som den spelande bar på sina fingrar. Ur de nämda instrumenten — hvilkas urformer förekommo redan hos egypter och assyrier — uppstod klavicymbalen.

När detta skedde är hittills okändt. Namnet förekommer omkring år 1400* men torde då ännu möjligen vara blott ett annat namn för psalterium. År 1461 förekommer namnet i italienska dokumentshandlingar. Namnet »Cembalo» åsyftar vid denna tid icke klavicymbalen; först sedan detta instrument var i allmänt bruk uppstod förkortningen cembalo som beteckning för detsamma.** Att klavicymbalen i alla händelser torde uppfunnits så pass tidigt som i början af 1400-talet, framgår — menar Krebs — af tvenne instrument, det ena en spinett, daterad 1490 och utstäld på utställningen i Bologna 1888, det andra en upprättstående sådan, förfärdigad vid ungefär samma tid och utstäld 1885 i London. Ty den omsorg och fulländning, som röja sig i utarbetningen, ådagalägga tydligt nog att en rundlig tid måste hafva förflutit från de första famlande försöken och till förfärdigandet af dessa rutineradt utförda klavicymbaler.

Då man vet hur obestämda och vexlande benämningarne på musikinstrument voro under medeltiden, kan det ej väcka förvåning att äfven sådana instrument, på hvilka strängarne knäpptes, till en början kallades för klavikorder. Särskildt är det faststäldt att i Spanien ännu under 1500-talet och t. o. m. sednare »Clavicordio» alltid

* I Eberhard Cersnes »Minnesregeln» och i ett manuskript på Bibliotéque de Paris, anfördt i Bottée de Toulmons »Dissertation sur les instruments de musique employés au moyen-âge, 1844».

** Att »Cembalo» hos Boccaccio åsyftar tamburinen, framgår af det ställe i Decamerone, der det heter: »presten lät öfverdraga hennes cembalo med nytt pergament och lät sätta på en bjällra». Likaså beskrifver Zarlino 1588 cembalen såsom ett instrument »af rund form, öfverdragen med pergament och behängd med bjällror och små plattor af mässing och annan metall».

betydde detsamma som »Clavicembalo» (under det att den verkliga klavikorden då kallades manicordo, manicordio).

Klavicymbalen — it. Clavicembalo, Gravecembalo, Clavacimbano etc., sednare Cembalo, eng. Virginal, i Frankrike Clavecin — skilde sig från klavikorden framförallt derigenom att den hade en sträng eller stränggrupp för hvarje ton och att dessa strängar följaktligen hade olika längd. Båda dessa egenskaper härstammade från dess förebild psalterium. Klavicymbalen såg till en början ut* som en liten fyrkantig låda liksom klavikorden, klaviaturen och dess läge i förhållande till strängarne öfverensstämde likaledes med dennas, men strängarne voro af olika längd och spända öfver resonansbottnen i form af en harpa.

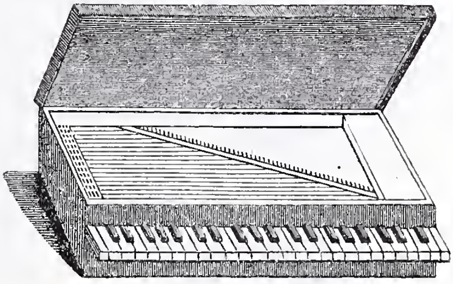

Klavicymbal.

Två andra olikheter med klavikorden berodde likaledes på klavicymbalens slägtskap med psalterium. Den ena var att lådan, som förut alltid varit fyrkantig, på 1500-talet ibland äfven fick harpans form, något hvartill strängarnes olika längd gaf osökt anledning och hvarigenom man sparade plats. Instrumentet kallades i Tyskland »Flügel» (= vinge) på grund af den likhet som det hade med en fågelvinge. Det kallades äfven »Schweinskopf», emedan det liknade ett vildsvinshufvud eller såsom Praetorius år 1615 säger: »weil es so spitzig wie ein wilder Schweinskopf vorne an zugeht».

* Afbildningen öfverensstämmer med dem som förekomma i äldre verk af Virdung (1511) Agricola (1529) och Nachtgall 1536. Fétis har i sin Histoire de Musique påpekat, att dessa afbildningar af klavicymbal liksom de af klavicytherium äro oriktiga så till vida som diskantsträngarne intaga bassträngarnes plats osh omvändt. Fétis antar att tecknaren begått ett misstag. (Sannolikare förefaller väl då att gravören begått det). Wasielewski (Gesch. der Instrumentalmusik im XVI Jahrh. Berlin 1878) delar hans åsigt. Detsamma gör Hipkins, som blott säger, att afbildingarne hos Virdung äro oriktiga, och böra rättvändas, samt, att de detta oaktadt aftryckts så, ända in på sista tiden i nya arbeten. Klavicymbalen skulle således se ut så som den, hos Wasielewski, Paul m. fl., såsom »virginal» betecknade afbildningen.

Denna form kom på 1600-talet så allmänt i bruk, att man t. ex. i Frankrike med »Clavecin» alltid menade flygel. För de mindre spinetterna användes beteckningen »Clavecin carré» eller »Clavecin rectangulaire». På dessa instrument befann sig klaviaturen icke längre på bredsidan utan på smalsidan, sålunda att tangenterna ej voro i rät vinkel mot strängarne, utan (liksom på moderna flyglar) gingo parallelt med dem. Att instrumentets utveckling snabbt fortskred, sedan väl dess första period var öfver, derom vittna afbildningarne hos Praetorius, Hipkins (klavicymbal af Trasuntine från 1531) och Weitzmann (Kielflügel från 1590).

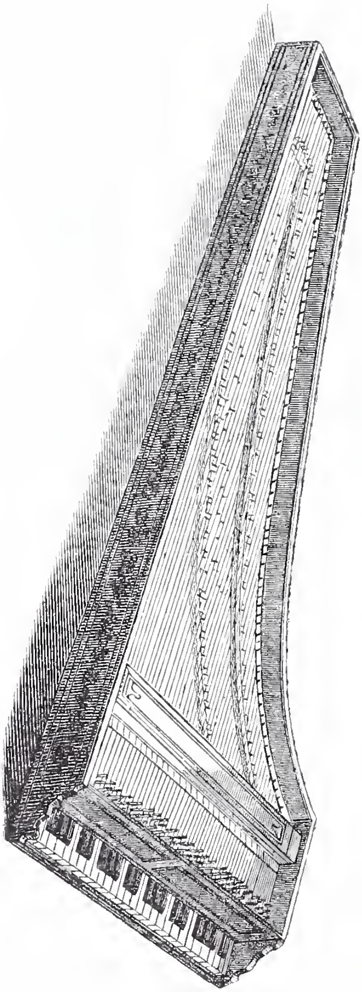

KLAVICYMBAL, enl. Praetorius.

Den andra olikheten var att på klavicymbalen strängarne icke anslogos utan knäpptes och detta med struts- eller gåspennor, läderbitar, fiskben, korppennor (på tyska »Kiel»). Deraf kom namnet »Kielflügel» eller »instrumenta pennata» för hela gruppen af sådana instrument. Tangenthäfstången(Pl. D). berörde icke strängen (z) direkt med sin bakre del utan tryckte emot (b) en träkil (»Docke», »Puppe», sautereau,). Denna höjdes då upp och strök tätt förbi strängen, som knäpptes till af den lilla spetsigt tillskurna penna, (e) som var fästad på sidan af kilens topp. Pennans bakre ända var fästad i kilen förmedelst ett svinborst (hvilken tjenstgjorde som springfjäder) sålunda, att den gjorde motstånd mot strängen blott då kilen medelst tangenten trycktes upp, men gled ljudlöst förbi strängen, när kilen åter föll ned. Dämpningen åstadkoms af små klädesremsor, (g) hvilka voro

anbragta öfver pennan och hvilka, då tangenterna voro i hviloläge, lågo på strängarne. När tangenten nedtrycktes, skötos de upp af kilen och intogo åter sitt ursprungliga läge, när denna föll ned.

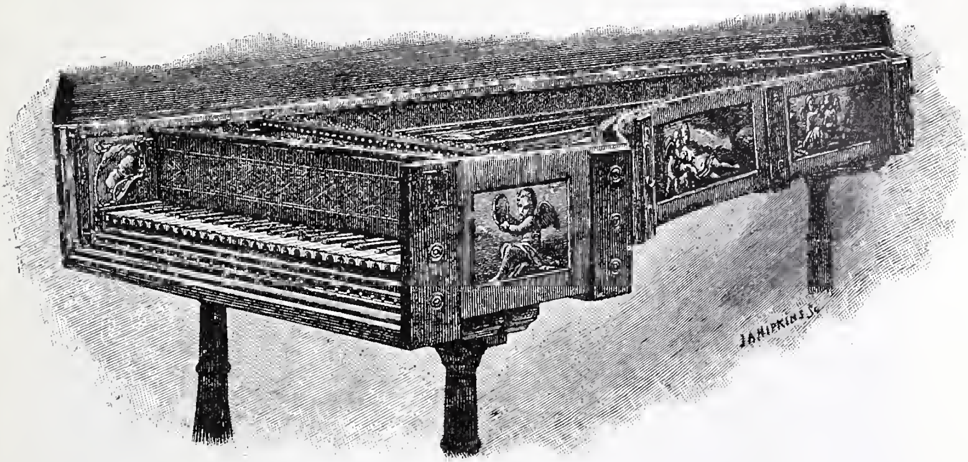

KLAVICYMBAL, förfärdigad 1531 af Alessandro Trasuntini. Donaldson museum, London.

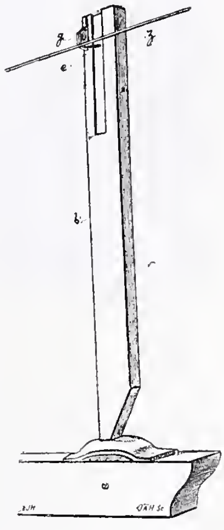

Pl. D.

Liksom fallet var med klavikorderna förfärdigades äfven klavicymbaler med flere strängar för hvarje ton. Naturligtvis måste man då hafva en dylik kil för hvarje. På de flersträngade instrumenten stämdes gerna en sträng i gruppen en oktav högre.

Sedan klavicymbalen fått två eller flera strängar för hvarje ton samt på grund af den ljusa, skarpa, spetsiga klangfärg som fjäderknäppningen framkallade, blef detta instrument lämpligt att användas i orkestern, der det kunde göra sig gällande bredvid de öfriga instrumenten. Också var det ända in i 18:de århundradet under dirigentens händer ett värdefullt stöd för större instrumentala och vokala massor. Klavicymbalen hade, såsom Praetorius säger, en »stark, ljus klangfärg, behagligare än andra instrument, på grund af att den har dubbla, ja, ibland fyrdubbla strängar» (för hvarje ton). Dess ton var metallglänsande fast med ett något surrande läte (på grund af fjäderknäpp-

ningen) men klangen var alltid oföränderlig och man kunde ej reglera tonen medelst anslaget eller få den nämnvärdt starkare och svagare. Derigenom att fjäderpennan blott knäppte till strängen, klingade allting staccato, under det att man på klavikorden kunde spela både legato och staccato och få fram olika uttryck och nyanser på grund af den för instrumentet egendomliga vibrationen. Spelsättet på klavicymbal var betydligt svårare än på klavikord. Många af de store mästarne föredrogo klavikorden t. o. m. framför hammarklaveret. Detta, dess efterföljare, förenade i sig klavikordens och klavicymbalens alla goda egenskaper, men blef först så småningom fullkomnadt, ehuru det uppstod i början af 1700-talet. Ännu Beethoven menade, att man på klavikorden hade tonen mera i sin makt än på något annat tangentinstrument.

Under medeltiden förfärdigades olika slag af såväl klavikorder som klavicymbaler. Båda slagen stodo ofta en kvint eller oktav högre, liksom ock en kvart eller oktav lägre än den brukliga stämning (i »kör- eller orgelton»). Och likaså förändrades de ibland, hvad den yttre formen eller detaljer i konstruktionen beträffar, och erhöllo då vanligen särskilda benämningar. Såsom nämdt voro namnen ofta vexlande, hvadan det ej numera låter sig göra att alltid komma till full visshet. Hufvuddragen hos de olika slagen kunna deremot fastställas.

Jemte namnet »klavicymbal» var uttrycket *spinett* (ital. Spinetto eller Spinetta, franska: Epinette) det mest gängse för instrument med fjäderpennor. Förr antog man, att namnet kom af pennans taggliknande utseende (spina—tagg), men då den omständigheten, att instrumentet knäpptes med fjäderpenna, icke var något utmärkande för spinetten utan gälde äfven för de tidigare existerande klavicymbalerna, är det ej troligt att namnet har detta ursprung. Numera antager man att det härleder sig från en instrumentmakare i Venedig, Ioannes Spinetus, som omkring 1503 förfärdigade sådana i lång, fyrkantig form, hvilket var det utmärkande för spinetterna. Alla äldre författare som omnämna spinetten säga också, att de äro fyrkantiga. Praetorius skrifver: »Spinetta (Italice Spinetto) är ett litet

fyrkantigt instrument, som står en oktav eller kvint högre än den rätta tonen och hvilket man brukar ställa uppå eller inuti de stora instrumenten. Likväl brukar i Italien såväl de stora fyrkantiga som de små att utan åtskilnad kallas spinetter». Mersenne säger, att de äro svagare i klang än klavecinen — de hade också alltid blott en sträng för hvarje ton — och hade klaviaturen på långsidan, under det att denna på flyglarne var anbragt på kortsidan. Af Praetorius'

E.

redogörelse framgår, att man i Tyskland med »spinett» menade de små och högt stämda instrumenten. Äfven i Italien förfärdigade man på 1600-talet sådana »oktavspinetter» och kallade dem för »spinettino». Under tidernas lopp försvann alltmer ordets ursprungliga betydelse, och namnet »spinett» blef så småningom, isynnerhet utom Italien, beteckningen för alla små, ensträngade fjäderpennklaver, som hade klaviaturen på en bredsida, utan hänsyn till instrumentets yttre form. Som emellertid mot slutet af 1600-talet de små klavicymbalerna med

förkärlek gjordes trekantigt harpformiga, så blef »spinett» namnet just på dessa. Också har man sednare ansett just den trekantiga formen som det utmärkande för spinetten, under det att det ursprungliga förhållandet var motsatsen.

De bifogade afbildningarne framställa olika slag af spinetter.

E. Spinett i låda — ur herr Claudius samling, C. V. Roikjer, oto. — 79 ctm lång, 43 ctm bred, 17 ctm hög; omfång inemot 4 oktaver (E—c); undertangenterna äro af brunt trä (antagligen buxbom) öfvertangenterna svarta (ebenholz). I resonansbottnen en rosett, liknande lutornas, hvilken skymtar fram på fotografien. Med bläck och gamla bokstäfver är på den låga listen, närmast bakom tangenterna, signeradt; Jakobus Bagninius fecit. Lucensis, Anno 1613. Instrumentet är att taga ut ur lådan, som är målad med arabesker utanpå. Äfven på detta instrument är ett vapen.

F.

F. Spinettino, oktavspinett, tillhörande herr Claudius, C. V. Roikjer, foto. I locket målning, utanpå målade arabesker. Enl. en heraldikers utsago skulle vapnet, som finnes på instrumentet, vara Marquis de la Tours, men denne skulle — ovisst af hvad skäl — hafva blifvit förbjuden af Ludvig XIII att vidare begagna vapnet i den form som det har på detta instrument, hvadan detsamma följaktligen torde härstamma från Ludv. XIII:s tid.

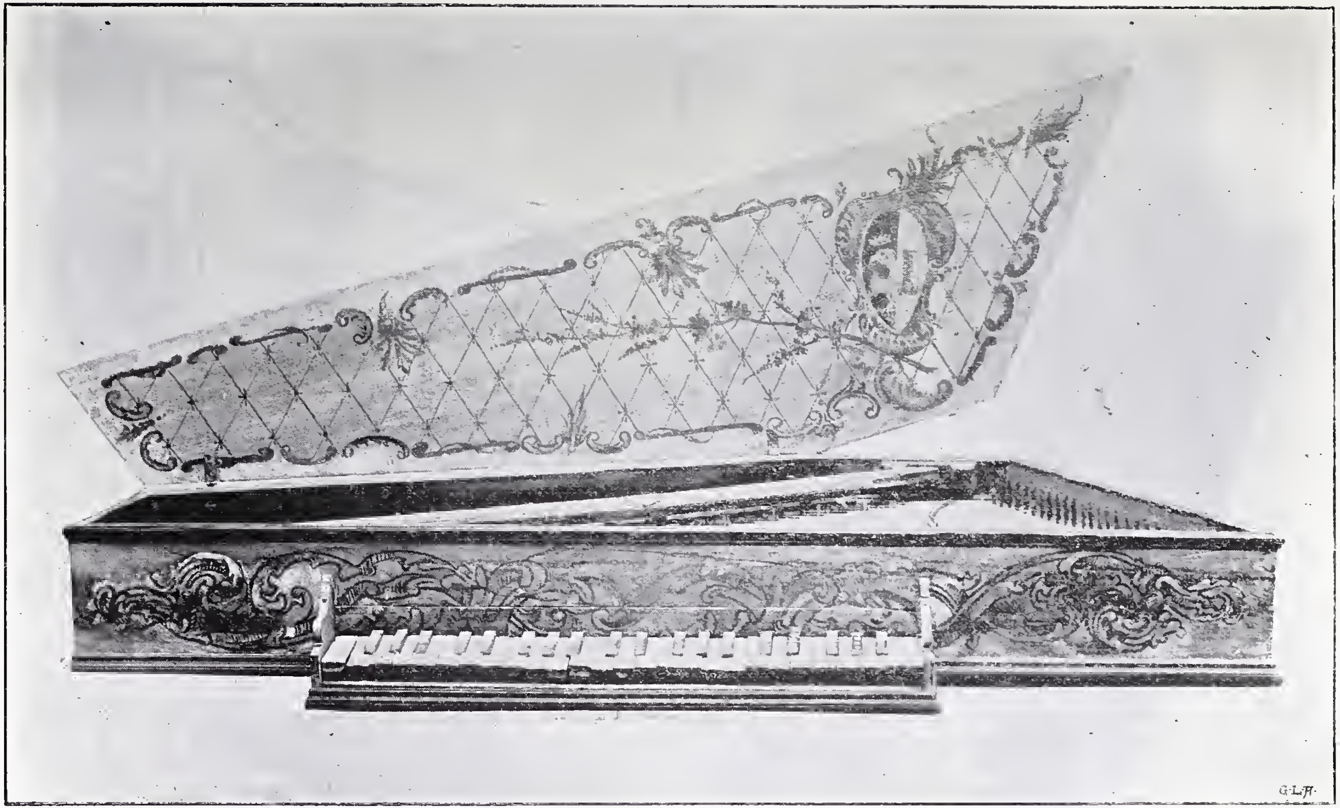

Spinette hollandaise, tillhörig herr Claudius ung. 60 ctm bred och 1 meter lång. Klaviaturen på bredsidan.

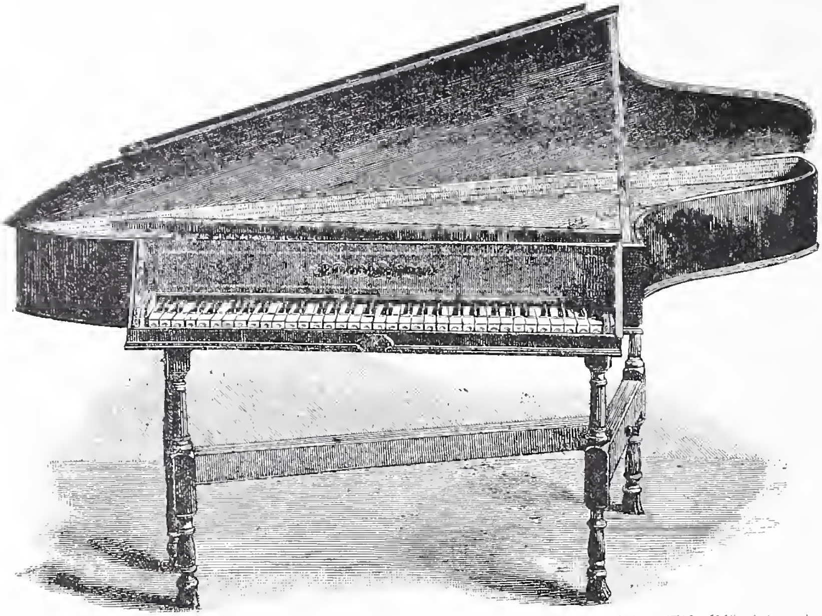

ENGELSK FLYGELFORMIG SPINETT, förfärdigad af John Hitchcook, omkring 1710. (Händels spinett.)

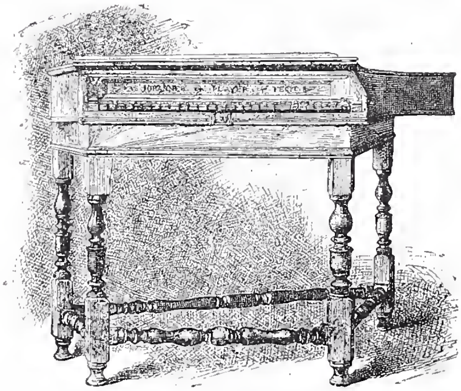

ENGELSK FLYGELFORMIG SPINETT (Spinetta Traversa) af Player. South Kensington Museum.

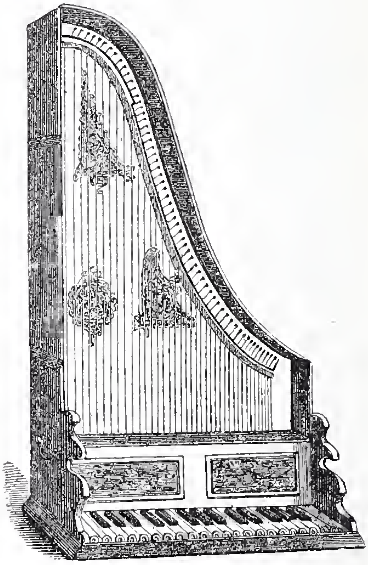

Klavicytherium.

Af de öfriga slagen må nämnas: klavicytherium, arpicord och virginal.

Klavicytherium (it. spinetta verticale) skilde sig från klavicymbalen endast genom sin upprättstående form. Det torde hafva uppfunnits omkring år 1500.

Arpicord, harpichordum hade en på båda sidor tillplattad form, (så som om på en rektangulär låda den ena bredsidans båda hörn blifvit afhuggna). Jemte den vanliga klavicymbalmekaniken lär instrumentet haft en mekanik med messingshakar, som framkallade en harpartad resonans. Hur den samma varit beskaffad känner man icke. I England kallades under 1600- och 1700-talet de större klavicymbalerna för »*Harpsichord*».

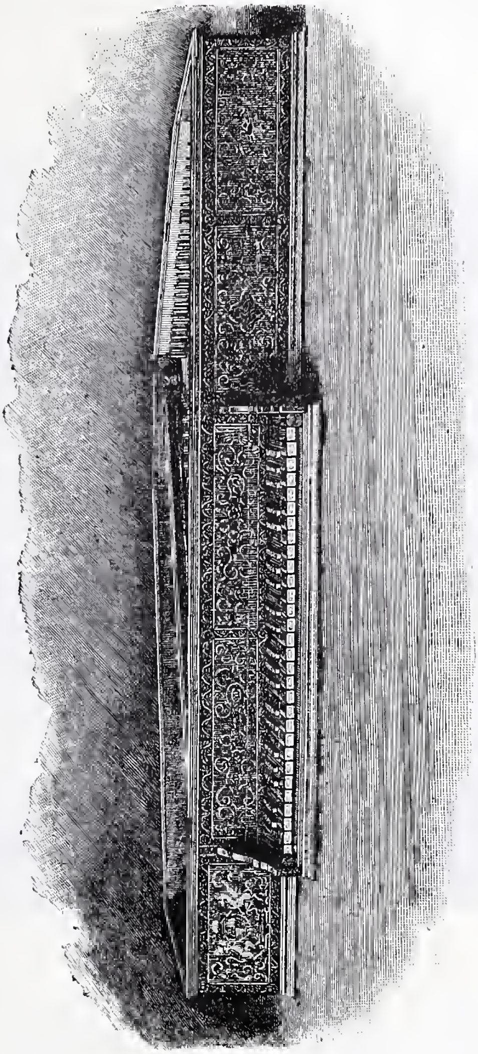

DROTTNING ELISABETHS VIRGINAL. South Kensington Museum. London.

Virginal var i England och äfven i nederländerna under 15- och 1600-talet, liksom »spinett» namnet på ensträngade klavicymbaler, vare sig aflånga, trapez- eller flygelformiga. Namnet virginal (af virgo = jungfru) torde det hafva fått emedan det var de unga damernas älsklingsinstrument. Äfven drottning Elisabeth spelade med förkärlek derpå, ehuruväl namnet fans långt före hennes födelse

och sålunda icke, som det förr antagits, ledde sitt upphof från den brukliga artiga hänsyftningen på hennes ogifta stånd. Från Henrik VII:s tid och till senare hälften af 1600-talet betecknar »virginal» i England alla slags fjäderpenn-klaver; sednare och i synnerhet på 1700-talet, delar namnet samma öde som »spinett» och användes blott för mindre, men alltid fyrkantiga instrument i motsats mot de större flygelformiga.

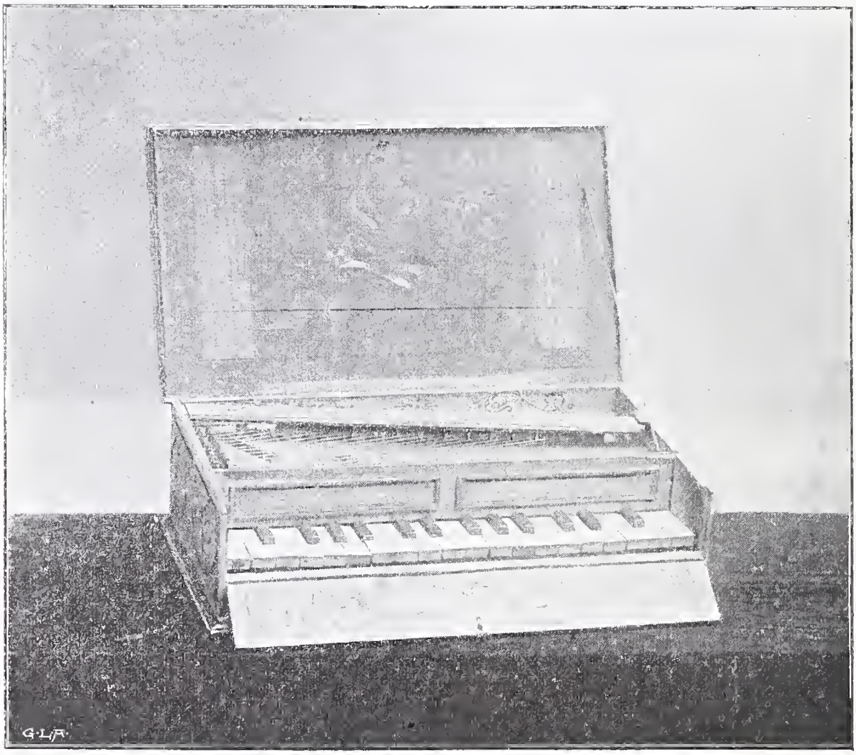

a.

På det ifrigaste sökte man att kunna åstadkomma någon schattering i klavicymbalernas likformiga ton. Bristen ersattes till en början derigenom, att man på klavicymbalen stälde ett miniatyrinstrument, som hade svagare ton eller stod i högre stämning och sålunda tjenstgjorde som ett annat manual, och sednare derigenom, att man på sjelfva klavicymbalen anbragte olika manual, hvilka äfven kunde hopkopplas och hvarigenom man, liksom på orgel, erhöll piano-

och forte-register. Olika försök i detta syfte gjordes: strängarne stämdes i oktaver, man tillfogade pedaler för djupa toner, förstärkte resonansbottnarne, använde djupa strängar af koppar och högre sådana af stål, anbragte lädertungor för åstadkommande af mjukare eller ädlare klang, eller härmade alla möjliga orkesterinstrument förmedelst anbringande af olika register. Äfven i Sverige gjordes

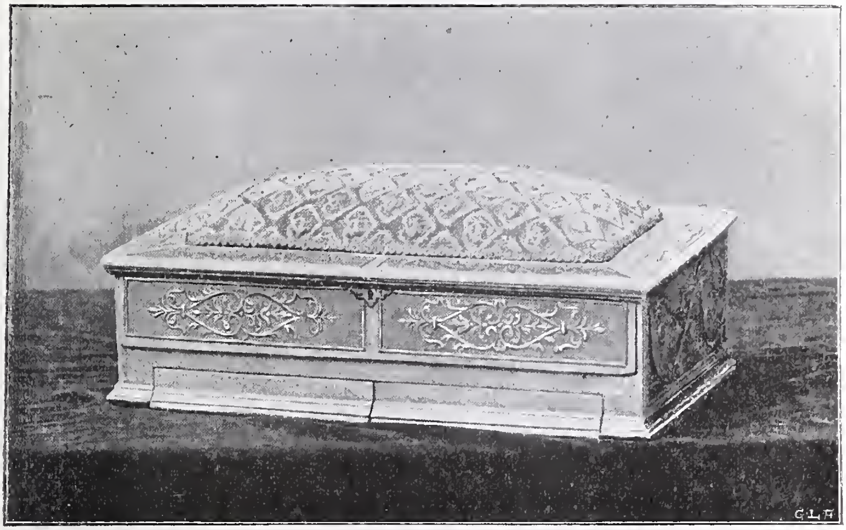

b.

Virginalsyskrin, a och b tillhör herr Carl Claudius i Malmö. C. V. Roikjer Malmö, fot. Instrumentet är 35 ctm. långt, 20 ctm. bredt, 10 ctm. högt. Miniatyrinstrumentet har tre oktavers omfång; de felande halftonerna äro karakteristiska för 1500-talet. Ofvanpå locket är en nåldyna; inuti locket ett koloreradt kopparstick. Två små lådor, afsedda för sysaker, kunna dragas ut. I resonansbottnen en rosett med blommor och ett bi. Antagligen är instrumentet en fästmansgåfva, afsedt att förströ den älskade under arbetets pauser; biet, såsom flitens symbol, skulle då möjligen påminna henne om att åter, sedan hon en stund musicerat, återvända till arbetet.

dylika försök. Sålunda förekommer i K. Vet. Akad. Handlingar år 1741 (sid. 218) en »Beskrifning öfver det nya Påfund af en uprättstående dubbel-Clavecin * inrättad med forte och Piano till 8 graders

* Enl. Hülphers förvaras densamma på modellkammaren i Stockholm. I Brelins egen uppsats heter det: »Hvad sjelfva inrättningen af detta i Musiquen nyttiga och länge efterlängtade forte och piano vidkommer, så kan hvar och en efter behag den samma bese här i Stockholm, hvarest instrumentet af Riksens Höglofl. Ständer är förordnat at upsättas och förvaras på det nya Kongl. Slottet till efterkommandes goda

förändring, som vid 1741 års riksdag för Riksens Höglofl. Ständer blifvit upvist af des inventor Nicol. Brelin».*

Fullt nåddes syftet att kunna åstadkomma olika styrkegrader först genom hammarklaveret, der strängarne anslogos af hammare och der olika anslagsnyanser kunde åstadkommas genom fingrarnes olika starka anslag.

III. Pianot.

Hammarklaveret, pianot eller *fortepianot* uppstod därigenom, att man återupptog det gamla bruket att slå på strängarne med pinnar eller hammare såsom på »hackbrädet», hvilket omkring år 1700 hade förbättrats af Pantaleon Hebenstreit, hvilken var en stor virtuos på sitt instrument samt mycket lät tala om sig och efter hvilken Ludvig

omdöme och nationens egen heder». Enl. Sv. Konvers lex. Sthlm Berg 1847 art. »modellkammaren» inrättade Polhem 1697 ett mek. laboratorium (Gripenhjelmska huset, Kungsholmen, nuvarande lasarettet) som upphörde genom Karl XII:s krig men återstäldes 1738. År 1748 flyttades modellerna till s. k. gamla Kungshuset (Ferlin Sthlms Stad, sid. 1666, säger: »1748 utsågos för modellerna rum i kgl. slottet. Efter någon tid flyttades de till gamla Kungshuset å Riddarholmen). Samlingen sattes sedan under bergskollegii vård och öfverintendentämbetets inseende. 1789 inrättades en mekanisk skola. Modellkammaren fick då lokal i N:r 8 Mäster Samuels gränd. 1813 ställdes den under den då inrättade landtbruksakademiens vård. 1827 förenades den med teknologiska institutet underhvilket hon ännu står.» Modellkammarens modeller finnas numera inrymda på en vind i Tekniska högskolan. Förgäfves har jag emellertid sökt att der finna någon modell till klaverinstrument.

* Brelin hade redan förut gjort förbättringar på klaverinstrument. Härom förekommer en redogörelse i k. Vet. Ak. Handl. år 1739 (sid. 81) för Magister Nicol Brelins Påfund at storligen öka Claviers och Cymbalers godhet». Om Nic. Brelin innehåller Biogr. Lex. Ups. 1837 åtskilliga upplysningar hvaraf följande här må återgifvas. Nils Brelin, f. 1690—1753 kyrkoherde i Bolstad, Karlstads stift o. s. v. Hade ovanlig skicklighet att förfärdiga musikaliska instrument. Kort efter sin första resa (1721) gjorde han i Lund en Clavecin som väckte kung Fredriks uppmärksamhet och förskaffade honom ett dubbelt stipendium. Efter återkomsten från sin andra resa 1736 — under hvilken han dröjde någon tid i Rom, der han sökte fullkomna sig i konsten att göra musikaliska instrument — förfärdigade han en upprättstående Clavecin som så behagade ständerna, att den blef uppstäld på kgl. slottet och Brelin tillförsäkrades om ett årligt underhåll af 600 Dal. S.-mynt. Häraf kom han dock ej i åtnjutande, emedan han utnämdes till kyrkoherde. (Vidare i Åminnelsetal öfver Brelin af I. H. Mörk i K. V. Ak. Hanld. 1754).

XIV kallade själfva instrumentet för Pantaleon.* Nu anbragtes på klaveret – öfver eller under strängarne — hammare, hvaraf namnet hammarklaver. Namnet fortepiano eller pianoforte (förkortadt piano) fick det däraf, att man genom olika starkt tryck på tangenten kunde framkalla både forte och piano.

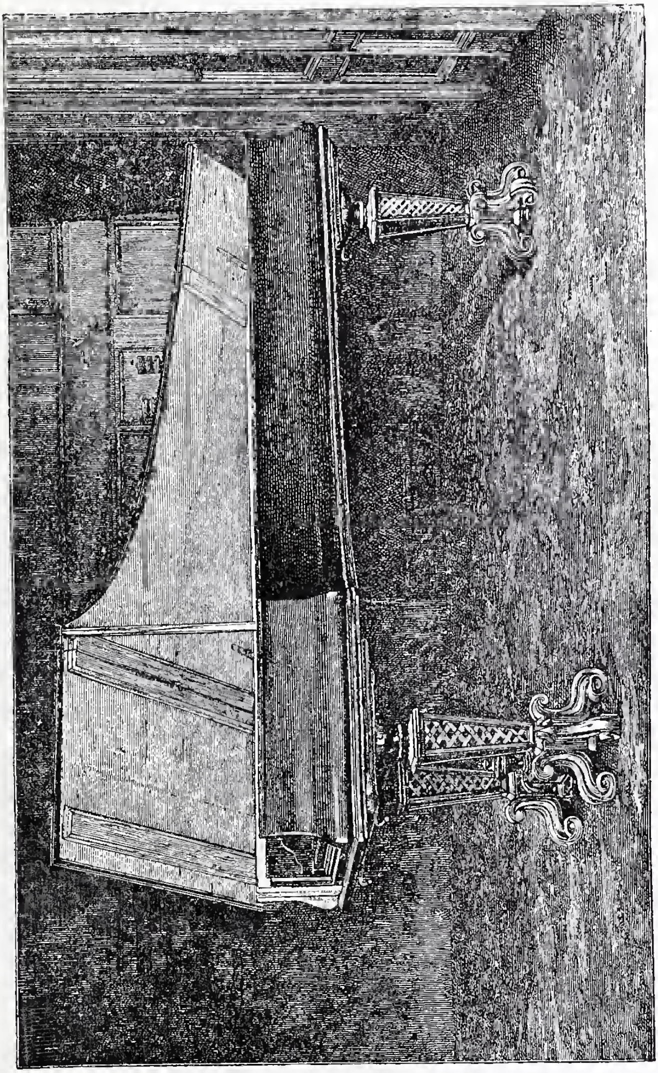

PIANOFORTO AF BARTOLOMEO CRISTOFORI 1726, Kraus Museum, Florens.

* Ett oerhördt uppseende i Stockholm väckte Noëlli på sin Pantaleon. (Piscator, Hist. öfversigt af mus. i Sverige under Gustaf III, Upsala 1860.

Såsom förut nämts uppfanns det af Cristofori, hvilken i egenskap af vårdare utaf furst Ferdinands af Medeci samlingar hade tillfälle att grundligt lära känna dennes ypperliga kollektion af italienska, franska och belgiska flyglar. Cristoforis klaver — som kallades »Gravecembalo col piano e forte» — med sin ännu primitiva teknik närmar sig till det moderna systemet, men vann icke just någon framgång på grund af att man ännu ej var van vid dess spelsätt och dess ton. Af Cristoforis pianoforten finnas tvenne exemplar i behåll. Det ena från 1720 [nu i New York, Metropolitan Museum] har 4 ½ oktav [C—f³] och liknar till det yttre alldeles de vanliga italienska klavicymbalerna; det andra [i Florenz, utställdt 1878 på Pariserexpositionen] från 1726 har fyra oktaver, C—c³. Dess yttre är hållet i röd färg med förgyllda kinesiska figurer och landskap; lockets innersida är hållet i ljusblått.

Större framgång hade Silbermann* i Tyskland, hvilken kort där-

* Tio år efter Silbermanns död gjorde Schröter icke utan framgång anspråk på äran af att tidigare än denne hafva uppfunnit hammarmekaniken. Att Cristofori uppfunnit densamma före Schröter framgår tydligen af Scipio Maffei beskrifning, som [enl. Hipkins] var tryckt redan 1711 i »Giornale dei Letterati d'Italia», vid hvilken tid Cristofori redan förfärdigat fyra sådana instrument (Pauer The Pianoforte). Prof Paul (Gesch. d. Clav.) anför väl Maffeis berättelse, men känner den blott ur Matthesons Critica Musica och torde ej hafva känt tiden för dess tillkomst, utan antager uppenbarligen att den är skrifven åtskilligt sednare än 1717 och uttalar en förmodan att Cristofori genom i Dresden sig uppehållande (af Friedrich August I omkring 1717 ditkallade italienska handtverkare och konstnärer lärt känna Schröters uppfinning. Schröter själf säger i den utförliga berättelse, som han skref 1763 på sina äldre dagar (i Marpurgs »Kritische Briefe», Band 3., till större delen återgifven hos Paul p. a. s. sid. 87) att han fick idéen efter år 1715 och efter att hafva lärt känna Hebenstreits instrument, där man slog på tarmsträngarne med pinnar eller hammare, hållna i händerna, samt omtalar vidare att han år 1717 uppfann samt utförde en modell, (som finnes afbildad i hans uppsatts hvilken han 1721 på kgl. slottet i Dresden förevisade för kungen. På modellen, som var en dubbelmodell och som hade tre tangenter framtill och tre baktill, slogo tre tangenter ofvanifrån, tre åter nedanifrån på strängarne. Det sednare förslaget var det som tilltalade kungen mest. Schröter säger att (vid den tid då han nedskrifver berättelsen) man brukar kalla de klaverinstrument, där hammarne slå ofvanifrån, för »Pantalons», sådana där de slå nedifrån för »Pianoforte». Konungen befallde att på hans bekostnad modellen — som var modell blott till själfva mekaniken och ej till instrumentet — skulle utföras af en skicklig instrumentmakare under Schröters tillsyn. Att så verkligen skedde är väl antagligt, så mycket mer som Schröter, hvilken ej själf hade råd att låta utföra arbetet, var högeligen glad öfver den kungliga befallningen

efter anbragte hammare på klaver. Enligt hvad Hipkins påvisat skedde detta med kännedom om och på grund af Cristoforis uppfinning, en beskrifning öfver hvilken hade blifvit öfversatt (efter marchese Scipio Maffei's italienska original) och offentliggjord i Hamburg af hofskalden König från Dresden, hvilken var en god vän till Silbermann. Silbermanns första försök lyckades ej riktigt och vunno ej Seb. Bachs gillande, som fann höjden för svag och anslaget för tungt. Först flera år sednare förfärdigade han ett som vann Bachs bifall. Då detta emellertid skedde endast ett par år före Bachs död, blef pianofortet utan någon anmärkningsvärd inverkan på hans klaverkompositioner. Ännu hans son Ph. Emanuel föredrog vida klavikorden före pianofortet. Mozart åter, hvilken i egenskap af konserterande pianist mest tänker på hur klangen skall te sig i en stor sal, föredrar afgjordt hammarklaveret. (På resor medförde Mozart ett instrument (nu i Berlin) kallad »Mozarts resespinett», hvilket hade spinettform men hammarmekanik). Också blef Mozart afgörande för pianofortets insteg i Tyskland och Österrike liksom Clementi blef det i England.

I Italien glömdes Cristoforis uppfinning ända därhän, att när man i detta land ändtligen kom sig för att öfvergå från gravicembalo till pianoforte så plägade dessa med förkärlek anges såsom förfärdigade »efter preussiskt manér».

Schröter berättar äfven att en utländsk hög gynnare och kännare af musik lät år 1737 göra sig ett klaverinstrument förfärdigadt efter Schröters modell och under hans egen tillsyn. Då Hipkins säger att Schröter ej förfärdigat något pianoforte är detta sålunda riktigt blott så tillvida, att han ej personligen gjort det. Den underförstådda innebörden af Hipkins anmärkningar eller att Schröters modell ej fick någon som helst praktisk användning kan däremot ej upprätthållas.

Att Schröter själf ansåg sig som förste uppfinnare framgår tydligt af hans egen redogörelse. Likaledes ådagalägger den att han ej fått något af sin idé från Cristofori, utan att han tvärtom trodde att Cristofori och andra känt till och användt hans uppfinning. De anförda årtalen äro emellertid afgörande i denna fråga. Den möjligheten att Schröter, då han — först långt sednare — nedskref berättelsen om uppfinningen, skulle hafva misstagit sig om årtalen är utesluten ej blott därigenom, att han själf säger, att han från sin tidigaste ungdom fört noggranna dagböcker om allt som tilldrog sig, utan äfven därigenom att Schröter var född 1699 och sålunda ännu var blott ett barn då Maffei 1711 utförligt beskref och afritade Cristoforis antagligen 1708 eller 1709 gjorda uppfinning.

Om ock de första hammarklaversförsöken voro klumpiga och hade föga framgång, så dröjde det likväl ej alltför länge innan vingpennornas, elfenbenstungornas, läderbitarnes och svinborstens tid var förbi. Och allt mer började man framför de svaga läten, hvilka en författare kallar »ett skrapande eller raspande med efterföljande klang» att föredraga den ton, som framkallades af den lilla hammaren, då den slog på strängen, — en klar och bestämd, mjuk ton, sådan man ej hade hört förut. Till en början anbragtes hammarmekaniken uteslutande i flygelformiga, sedermera äfven på taffelformiga instrument. Gottfried Silbermann, som fick sitt rykte genom sina pianoforten, uppfann äfven en *Cimbal d'amour*, som afsåg att medelst en förändrad mekanik förbättra klavikordens omtyckta ton.* Jämte Silbermanns pianoforten åtnjöto under medlet af förra århundradet Friedericis i Gera och Spaths i Regensburg samt något sednare Steins och Streichers i Österrike det största anseendet. Friederici förfärdigade äfven omkring 1758 instrument med namn af »Fortbien», bygda i klavikordens fyrkantiga lådform. Några anse honom som uppfinnare af taffeln, hvilken måhända uppstått blott därigenom att ett klavikord ändrades till piano. Han brukar också anses som den förste,** hvilken förfärdigade en upprättstående s. k. pyramid.*** En

* Det torde vara just detta instrument, om hvilket Hülphers säger: »*Clav d'Amour*» är en ny upptäckt af Silberman i Dreden. Clav d'Amour är ock en förändring af Claver, som fått namn af dess angenäma klang, likasom flere Instrumenter, med några särdeles förbättringar, lånt namn af Amour, e. g. Hautbois d'Amour, Viola d'Amour o. s. v. Clav d'Amours-strängarne hvila på en Elphenbens-kugg; när tangenten röres, uplyftas strängen, som är accurat lika lång på begge sidor om stallen och gifwer dubbelt klang emot Claver. Dessa kallas ock Clavessin d'Amour. Det första af dessa Instrumenter, kom 1728 genom Kellner till Sverige, och köptes af herr Grill. Philip Specken, som lärt Instrumentmakeriet i Dresden, gjorde sedan dylika i Stockholm».

** Den förste som uppfunnit ett upprättstående klaver lär ha varit presten Don Domenico des Mela i Gagliano.

*** Friederici förfärdigade äfven ett 1745 dateradt upprättstående instrument (tillhörigt Brüssels konservatorium) likt pyramiden på hvilken anbringats en enkel mekanism liknande en »Nüremberg clock» (Hipkins). Möjligen skulle det kunna hafva varit någoliknande som Clawier-Gamba, om hvilket Hülphers säger: sådant instrument är i Tyskland bekant under namn af Nürnbergisch Geigen-werk. Orgelbyggaren Söderström har gjort ett dylikt och inlämnat på Modell-Cammaren. Strängarne röras med tangenter, men få mest Viol de Gambas ljud, genom en särdeles stråke, som medelst wefning gifver an tonerna.» I Schröters o. a. berättelse förekommer (Paul sid. 89) att man vid spelandet på »Nürnberger Geigenwerk» samtidigt måste trampa med båda fötterna.

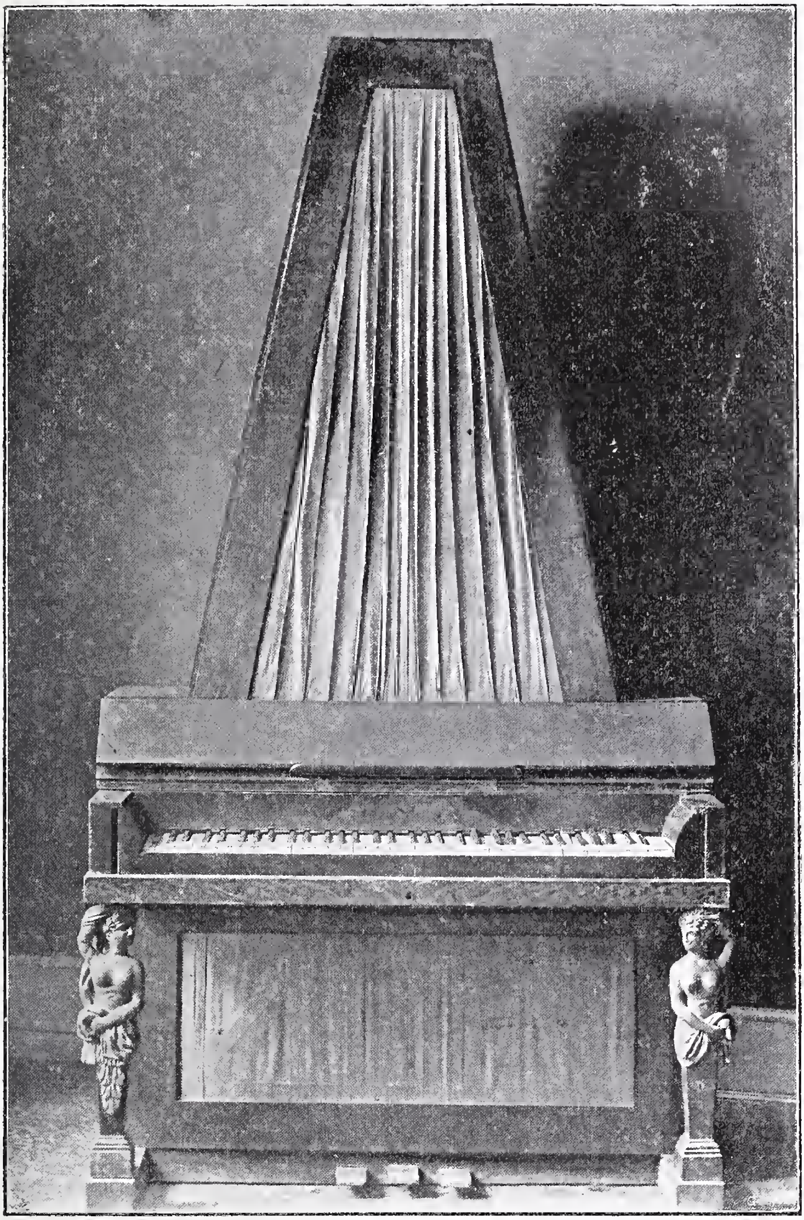

Pyramid.

dylik från början af 1800-talet tillhörig herr Claudius samling, C. V. Roikjer fot., afbildas vidstående. Karyatider (af hvilka på de finaste exemplaren förekomma dyrbara sådana af brons) uppbära instrumentet. Dessa instrument gjordes synnerligen fina, och betraktades också som en prydnad, en möbel i huset.*

För de utmärkta egenskaperna hos Steins pianos har Mozart redogjort i ett bref af den 17 okt. 1777. Af detta bref framgår att s. k. »utlösare», som gjorde att hammaren ögonblickligen åter föll ned efter tangenternas anslag ännu ej voro i allmänt bruk, liksom att däremot pedalen — som då trycktes med knäet och satt straxt under resonansbotten — var en länge känd sak. På Zumpes klaver funnos pedaler i form af register för venster hand. Pedaler för foten användes redan före 1780 på harpsikorder till koppling; de nu brukliga pianofortepedalerna infördes 1783 (af Erard?).

Äfven flertalet af pianofabriker i andra länder härstamma från Tyskland. Så t. o. m. de tre stora franska pianofortefabrikerna Erard, Pleyel och Pape, så ock Steinway i Amerika. Inemot 1800-talet — den tidrymd då hammarklaveret egentligen först blef populärt — uppstå de båda olika systemen af mekanik: wienermekaniken och den s. k. engelska. Trots namnen härstamma båda från Tyskland i det att den förstnämda kallades för »wiener» först, sedan barnen till Silbermanns lärjunge augsburgaren Stein flyttat till Wien och där etablerat sin stora affär, under det att det andra slaget fick sitt namn däraf att Silbermann eller hans lärjunge Steins mekanik förbättrades i England, förnämligast af Broadwood, och till sist blott kallades »den engelska».

Ända till 1700-talets slut voro klaveren ganska dyra. Ruckers le Jeune lät betala sig 3,000 francs för ett af sina, hvilka emellertid voro smyckade med målningar såsom spinetterna, sedan dessa började betraktas äfven som möbler. Samma pris betingade parisiska

* Herr Claudius fäste min uppmärksamhet på skilnaden mellan »pyramid», som är rätlinig, och »giraff», hvilken sednare är böjd i toppen. Utom all fråga är detta riktigt, ehuruväl jag ingenstädes funnit skilnaden tydligt angifven. Äfven Bie i sitt nya o. a. arbete afbildar pyramiden under namn af »giraff».

klaver (jeu de buffle), då instrumenten voro fint utstyrda, och det är kändt att Fredrik d. store betalade de Silbermannska hammarklaveren med 700 thaler stycket.

Såsom nämdt förfärdigades upprättstående instrument (pyramider och giraffer) på 1700-talet, men dessa voro blott detsamma som flyglar stälda upprätt på en ställning. Det upprätt stående instrumentet i modern mening: »pianinot» eller som det först hette »portable grand pianoforte» — och på hvilket strängarne räckte ned under klaviaturen, och där själfva instrumentets botten nådde ned till golfvet såsom fallet är på de moderna — förfärdigades först år 1800 af en engelsman John Isaac Hawkins. Mr Broadwood äger ett sådant (afbildadt i o. a. Eng. Ill. Mag. p. 225), på hvilket Hawkins dessutom anbragt en hel del nyheter, däribland försök till järnram.

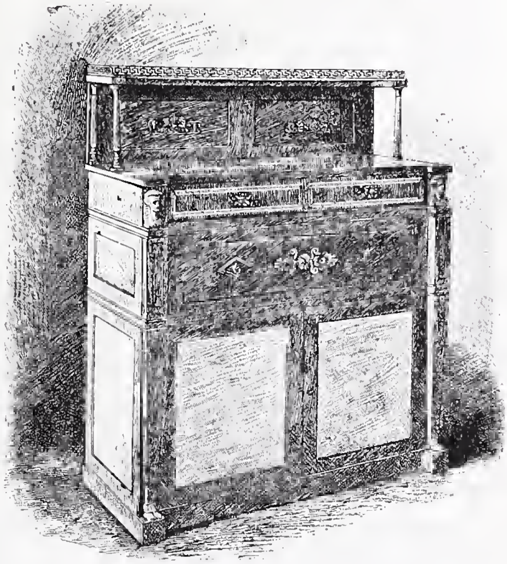

Hawkins pianoforte.

En ny period i pianofortets utveckling inträder då (omkring 1820) järnet börjar att allmänt användas till pianots konstruktion, under det att de gamla instrumenten hade hela sitt ställ af trä.

Genom en rad af uppfinningar och förändringar har instrumentet sedermera alltjämt förbättrats. Äfven musikernas, framförallt pianisternas, anspråk på detsamma har varit i ständigt stigande samt äggat pianobyggarne till nya ansträngningar och delvis gifvit upphof åt förbättringar samt påskyndat dess utveckling. Framförallt när Franz Liszt och hans lärjungar stegrade prestationerna till en icke anad höjd och utvecklade en förut ej bruklig styrka, fingo piano-

byggarne söka att motsvara fordringarne, och så uppstodo järnplåtar, gjutjärnsramar, utvidgad klaviatur, strängar af gjutstål, korssträngade instrument, filthammare m. fl. nyheter, till hvilka på sednare tiden äfven »jankoklaviaturen« kommit.

Ända till 1840-talet gälde Erards, Collards och Broadwoods intrument som de förnämsta; i vår tid hafva amerikanarne vunnit företrädet. Redan på den internationella utställningen i London 1862 framhöll Edv. Hanslick de Steinway'ska flyglarnes företräde, och 1867 skref den tyske jurymannen prof. Osc. Paul om utställningen i Paris: »firman Steinway & Sons suprematі öfver alla världens fabriker kan ej längre bestridas». Steinways förnämste konkurrent, hvilken dock af fackmän sattes i andra rummet, var en annan amerikanare Chickering i Boston. De båda rivalerna utbasunade i Paris sina fabrikat med äkta amerikanska reklamer. Så t. ex. annonserade Steinway, att Rossini hade yttrat: »Steinways flyglar äro lika storartade i åskans buller och storm som när de återge näktergalens ljufva toner i vårnatten». Men härpå svarade Chickering genast att Liszt sagt: »jag skulle vilja få se tre ting innan jag dör: 'Amerikas prärier, Niagarafallet och — Chickerings pianos'.» Sedan Steinways affär på 1850-talet grundlades i Amerika, har den förfärdigat ej mindre än nittiotusen instrument.

Af tyska fabrikater är det framförallt Blüthner och Bechstein, som dominera på världsmarknaden. Den sednare tillverkar omkring 3,500 instrument om året. Andra bekanta firmor äro Bösendorfer i Wien, som länge var en af de förnämsta, Duysen, Ibach, Irmler, Kaps, Schiedmayer m. fl.

Äfven i Sverige funnos i slutet af förra och början af detta århundrade skickliga instrumentmakare* och i vår tid har äfven här

* I början af 1800-talet var Lindholm i Stockholm mycket ansedd för sina klaver. Mankell säger i sin musikhistoria att ett klaver af Lindholm betydde ett utmärkt godt sådant. Af stockholmska klaverinstrumentmakare under tiden 1741—1800 äro i nordiska museet representerade: Stocken, Broman, Berglöf, Krafft, Mollenberg, Lindholm, Lundberg, Rangström, Wessberg m. fl. Lundberg hade »på ett af honom förfärdigadt klaver gjort en invention, som hindrade tangenternas klappning under spelandet», Ödberg förfärdigade en clavecin »på hvilken man genom pedaler kunde åstadkomma crescendo och diminuendo» (Piscator o. a. a.) Äfven Sven Algreen förtjänar hågkommas (se K. V. Akad. Handl. för år 1757 sid. 36).

hemma pianofabrikationen gått betydligt framåt, representerad af ett flertal firmor, bland hvilka I. G. Malmsjö intager det främsta rummet.

När klaveret blef mer och mer ett hemmens instrumet och fick tjänstgöra som ett medel till sällskaplig förströelse, så trädde dess behandling som möbel också allt mer i förgrunden. På taffeln funnos blott några delar, nämligen pedal, ben och fötter, i hvilka man hade tillfälle att gifva uttryck åt tidens stil. På Ruckers tid äro de hållna i barockostil, på Streichers i empire-, på moderna i renässansstil. Formen på lådan betingades af instrumentets konstruktion och har undergått endast få modifikationer. Flygelns yttre fick alltifrån dess tillkomst en afrundad form, betingad af instrumentets inre, framförallt af stränggruppens harpform. Med sin naturliga och dock karaktäristiska form var flygeln på 1850- såväl som på 1880-talet ofta den enda solida möbel i en omgifning, som i förra fallet var torr och nykter, i senare skrytsam och okonstnärlig. Pianinot, som ofta ej hade någon annan uppgift än just den att vara en möbel, gaf mer spelrum åt modesmakens utsmyckningar och saknar fortfarande en utpräglad och smakfull stil. Det upprättstående klaveret har i sitt ytre varit föremål för många experiment. Än behandlades det helt och hållet som matsalsskänk, än som egyptisk pyramid, än som ett altare med målade figurer, eller det fick tjänstgöra som ètagere för porträtter och bibelots. Bie framhåller Bechsteins »pianino i engelsk stil» — där benen äro förlängda uppåt i form af ljusstakar — såsom det enda på samma gång enkla och fullt karakteristiska af moderna pianinos. Äfven andra former af hammarklaver än de nämda hufvudslagen förekommo.

Så t. ex. i oval form, (af Lemme i Tyskland) så ett litet instrument Orphica, som bars i ett band öfver axeln, så ock andra miniatyrformer. Liksom man förr haft fjäderpenninstrument anbragta i bord eller syskrin, förekommo äfven hammarklaver i dylika former. På nordiska museet finns ett i ett bord. I herr Claudius' samling förekommer ett syskrin med hammarklaver, C. V. Roikjer forto. Detsamma är af mahogny i empirestil, 49 ctm. långt, 37 ctm. bredt, 15 ctm. högt och omfattar 3 oktaver. Det är signeradt Leopold Herl, Wien, och har två lådor; den ena är inrättad till syskrin, den andra är själfva instrumentet och måste dragas ut innan man kan spela på klaviaturen. I locket finns en spegel, möjligen en kvarlefva från äldre tiders sed, då man plägade placera en spegel på klaveret för att kontrollera hållning och minspel. (Pl. G).

På praktexemplar af flyglar hafva målerier och inläggningar åter kommit till heders i vår tid. I England är Alma Tadema eftersökt som klavermålare. (Ett af honom måladt, med ädelstenar smyckadt instrument, tillhörigt Marquand i New York, är värderadt till 15,000 pund sterling). Och äfven Burne Jones har ritat och målat flygellock. Jämte målningar och mosaikarbete har man på moderna flyglar anbragt äfven plastiska prydnader, pelare, reliefer, o. s. v. utan att därmed hafva lyckats vinna något gillande hos en förfinad

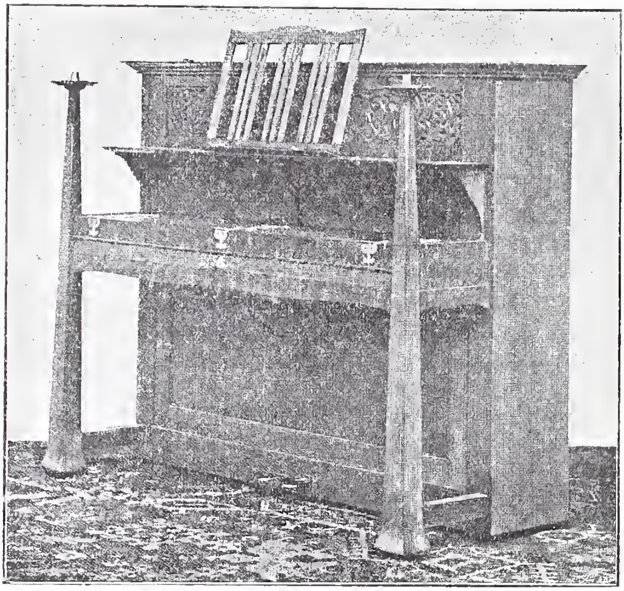

BECHSTEINS PIANINO i engelsk stil.

smaks representanter. Bie menar att det vore möjligt att en diskret utsmyckning med ebenholz och elfenben — genom öfverensstämmelse med klaviaturen — skulle kunna ske med större framgång än alla försök som hittills gjorts med beläggningar i roccoco eller gotik.

Det moderna pianot utvecklas och fulländas allt fortfarande. En af de nyaste uppfinningarne är Mosers resonansbotten, som lär åstadkomma en klang af hittills ouppnådd skönhet, styrka, uthållighet och skiftningsrikedom. Men samtidigt med denna utveckling förmärkes på flera håll en längtan efter forna tiders svagare och finare ton, som åt musicerandet i hemmen gaf något liksom diskre-

tare och intimare, och man har åter börjat bygga kielflyglar och njuter af dess mildt susande, surrande klang. I Paris har Erard byggt en clavecin närmast afsedd att understödja Diemèrs historiska reproduktioner, en synnerligen välbetänkt åtgärd, då vi blott därigenom kunna erhålla en fullt riktig föreställning om hur de gamla klaveren verkligen klingat, när de voro nya. I Amerika har mr Steinert, som äger en stor samling gamla instrument, uppfunnit ett nytt sådant — »the Steinertone» — hvilket, utan uppoffrande af

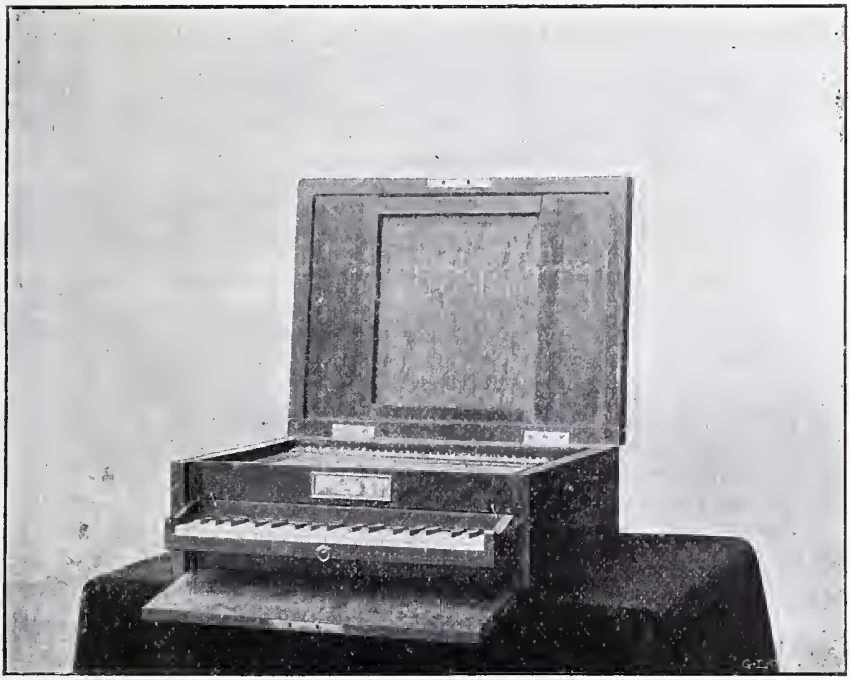

Pl. G.

någon af pianofortets fördelar, lär möjliggöra för den spelande att ernå ännu större herravälde öfver tonen — i det att hammaren också vid allra lättaste beröring slår till strängen — som ock att ernå en verkan (genom snabbt repeterande ton) snarlik klavikordens vibration, den s. k. »Bebung». De nämda sträfvandena och försöken torde hufvudsakligen afse att möjliggöra uppförandet af gamla tiders musik på det mest tidstrogna sätt. »The Steinertone» tyckes åsyfta att, utan uppoffring af de framsteg århundradet medfört, bevara en af klavi-

kordens egendomligheter. Om klavikorder och klavicymbaler ånyo skulle komma till heders, skulle detta antagligen komma att ske i hittills oanade former, ty det gamla återuppstår ju ej ånyo i den form det förut ägt. Och lika litet som den gamla musiken ensam kan räcka till att fylla det moderna behofvet efter musikalisk konst, lika litet och ännu mindre torde de gamla formerna af musikinstrument i oförändrad gestalt kunna motsvara vår tids anspråk på klangskönhet, klangstyrka och teknik.

Äfven i den yttre formen torde — på grund af att den är ett uttryck af och motsvarar instrumentets inre betingelser — endast modifikationer komma att företagas, under det att hufvuddragen blifva beståndande lika länge som de olika slagen af klaverinstrument. Af dessa har, såsom af ofvanstående redogörelse framgår, taffeln den lådliknande klavikordens, flygeln den vingformade klavicymbalens och pianinot det upprätstående klavicytheriums yttre gestalt, hvadan vi, såsom förut nämdt, i de existerande formerna af vårt århundrades piano återfinna — åtminstone i sina hufvuddrag — samma yttre former som voro utmärkande för de tre slagen af pianots föregångare.

Beethovens sista flygel, fyrsträngad med hänsyn till B:s svaga hörsel. Förfärdigad af Graf i Wien.

SMÄRRE MEDDELANDEN.

Bokanmälningar.

Molinier, Émile. Histoire générale des arts appliqués à l'industrie du V:e à la fin du XVIII:e siècle. Paris. Sådan är titeln på ett i stor skala planlagdt verk, hvilket den flitige forskaren på konstslöjdhistoriens område Emile Molinier — förut bekant såsom författare af ett flertal specialarbeten inom konstslöjden — nu börjat utgifva. Arbetet är beräknadt omfatta femton volymer i stor folio, rikt illustreradt. Enligt planen äro de olika volymerna afsedda att innehålla följande ämnen. Del 1. Elfenben. 2. Skulpterade träarbeten — möbler från medeltiden och renässansen. Vaxarbeten. 3. Möbeltillverkningen under 1600—1700-talen. 4. Guldsmedskonst, den kyrkliga såväl som den verldsliga. 5. Smycken m. fl. juvelerarearbeten. Urtillverkning. Småskulptur. 6. Den textila konsten under medeltiden och renässansen. 7. Den textila konsten under 1600—1700-talen. 8. Öfversigt af den orientaliska keramiken. Spansk-morisk fajans. Italiensk fajans. 9. Den franska fajanstillverkningen under medeltiden och renässansen, med särskildt utförliga uppsatser rörande tillverkningen i Beauvais, Saint-Porchaire och Bernard Palissys arbeten. 10. Fortsättning af den franska fajanstillverkningen Rouen, Lyon, Nîmes, Nevers, de normandiska fabrikerna, Moustiers, Marseille, Strassbourg etc.) Tillverkningen i Tyskland och Flandern. 11. Det europeiska porslinet. 12. Emalj. 13. Glas (incl. glasmosaik och glasmålning). 14. Oädla metaller. Läderarbeten. Bokband. 15. Vapen. Knifsmide o. d. Af samtliga dessa hafva tills dato de tre första delarna utkommit. Af dem kan man ungefärligen sluta till det värde, arbetet i sin helhet kommer att erhålla.

Mindre än Havard i sitt verk Dictionnaire de l'ameublement et de la décoration stöder sig Moliniers framställning på några källforskningar. De hjelpkällor, arkiven kunna lemna för konstslöjdens historia, har det icke varit hans sak att uppsöka. Hans arbetes hufvudsakliga värde ligger deruti, att han gjort sina studier på sjelfva föremålen — han är nämligen en mycket kringsynt man — och derpå, att han har en stor beläsenhet. Isynnerhet är han naturligtvis hemmastadd i sitt eget lands konstslöjdliteratur och konstslöjdsamlingar; men äfven den tyska har han, ovanligt nog för en fransman, vinnlagt sig om.

Bristen på egna källforskningar röjer sig märkbarast i arbetets första del, som behandlar elfenbenets konstslöjdhistoria. I betraktande af de synnerligt stora luckor, som renässansens och den följande tidens elfenbenshistoria har att uppvisa, hade man med skäl kunnat vänta, att förf. haft något nytt att meddela åtminstone rörande sitt eget lands arbeten i denna väg. Så är dock långt ifrån förhållandet. Af de 237 sidor, som denna del omfattar, egnas endast 26 åt de fyra århundraden, som utfyllas af renässanskonsten (1400—1700-talen,) under det att såväl den romerska dekadensens arbeten som den byzantinska tidens äro jemförelsevis utförligt behandlade, liksom i all synnerhet den romanska stilens tvenne århundraden, och detta af det helt naturliga skälet, att här flyta källorna ymnigare och området är mera genomforskadt. Efter läsandet af kapitlet om renässanskonsten kvarstår sålunda den obestämdhet ifråga om ursprungsbeteckning, hvarunder elfenbensarbetena särskildt på 1600—1700-talen hittills hemfallit. Icke ens rörande Louvre-samlingarna har han i detta afseende försökt göra någon utredning.

Vida värdefullare är hans framställning af möblernas historia, och eget nog äro särskildt de århundraden, som han, hvad elfenbenet beträffar, behandlar mera summariskt, ifråga om möbeltillverkningen i detalj och med stor sakkännedom skildrade. Därför intager också hans tredje band, som behandlar 1600—1700-talens möbler, priset bland de hittills utgifna delarna, och detta icke blott hvad framställningens sakrikhet, utan äfven hvad lifligheten beträffar.

Med full rätt förutskickar han här den anmärkningen, att ifråga om möbler intet land erbjuder en så storartad utveckling ur konstnärlig synpunkt som Frankrike under 1600—1700-talen, och med lika rätt tillägger han, att alla eller nästan alla civiliserade länder af Frankrike då lånade sina möbelstilar. Dock betonar han, att denna blomstring icke enbart kan förklaras ur det franska konsthandtverkets nationela företräden, utan att Frankrike å sin sida i ej obetydlig grad står i skuld till utlandet för sin öfverlägsenhet. Det var ej sällsynt, att de franska konungarna alltifrån 1500-talet togo tyska och andra utländska konsthandtverkare i sin tjenst, särskildt för utförande af arbeten i trä. Så gjorde redan Katarina af Medici, som till och med inköpte möbler från Tyskland, och Henrik IV följde endast gammal häfd, när han i Flandern lät uppsöka flamländska konsthandtverkare, liksom han dit sände franska sådana för att göra studier i och för inredningen af Louvrens praktsalar. Kändt är också, att såväl Richelieu som Mazarin inkallade italienare för sina arbeten. Häraf och genom de hos fransmännen medfödda anlagen förklaras den stora utvecklingen, hvartill dessutom tillfälliga gynnsamma förhållanden bidrogo. Vi veta t. ex., att särskildt Ludvig XIV och Colbert ha sin stora andel i konsthandtverkets dåtida blomstring. Förf. erinrar, att ingenderas sträfvan dock syftade direkt deråt. För Ludvig XIV voro konsten och konstslöjden medel att höja royautén, för Colbert voro de ett medel att höja det ekonomiska välståndet.

Så kommer författaren in på personhistorien inom konstslöjden, och då sväller framställningen stundom ut till riktiga monografier, i hvilka han

inrymmer utförliga öfversigter öfver de olika smakriktningarna. Andrée Charles Boulles historia skildras sålunda utförligt med ledning af slottsräkenskaperna, jemförda med hvad som finnes i franska statens husgerådskammare. Hvad Boulle-arbetena angår, gör han dock det medgifvande, att en stor del af dessa utförts af helt andra personer, »ehuru det är det enda namn man vill åsätta desamma»; vidare att Boulle visserligen ofta arbetat efter egna ritningar men minst lika ofta efter andras, särdeles efter Bérains. Under 1700-talets förra del framhåller han särskildt Charles Cressent, hvilken var Filips af Orleans ebenist, såsom då varande mest på modet och såsom den der utöfvat det största inflytandet under den börjande rokokon. Cressents möbler kännetecknas särskildt af rikedomen på bronsbeslag, i hvilka det figurala elementet spelar en stor rol. Vidare egnar han ett utförligt kapitel åt lackmöblerna, påpekar, att smaken för sådana fanns redan under Ludvig XIV och att processen vid lackets blandning var känd redan då, hvarför den för dessa möbler använda benämningen Vernis Martin (efter Rob. Martin (f. 1706), som var »vernisseur du roi», och hans tre bröder) är inexakt. Dock må, säger han, benämningen bibehållas för alla franska lackmöbler i motsats till de i Frankrike tillverkade möbler, i hvilkas dekoration ingingo veritabla orientaliska lackpannåer. Med denna tillverkning står den smak för den kinesiska ornamentik, hvilken nu börjar göra sig gällande, i det intimaste sammanhang.

Följer så en liflig skildring af den egentliga rocaille-stilen, som enligt Molinier är af italienskt ursprung och i Frankrike blef populär på 1740-talet, då Meissonnier och Seb. Slotz utförde ritningarna till de ypperliga möbler, till hvilka Gandreaux gjorde snickeriarbetet och Jacques Caffieri och hans son Philippe göto och ciselerade de rika beslagen. Så återgår man igen till de antika formerna under J. Fr. Oeben och hans lärjunge J. H. Riesener († 1806), hvilkens lif och verk utförligt och på ett fängslande sätt skildras. Alla dessa olika riktningar i det franska möbelsnickeriets historia belysas af förträffligt valda och förträffligt utförda illustrationer; allt i allt gifver författarens framställning en den mest lefvande bild af detta märkliga tidsskede i den franska konstslöjdens historia.

Såsom jag nämnde, berör förf. äfven den franska konstsmakens spridning utom Frankrike. Der kan man ej begära, att han skall hafva något egentligt nytt att meddela. Sin framställning anknyter han gerna till någon märkligare ort eller någon viss person. Så stannar han, för att gifva ett eklatant exempel på den franska smakens inflytande i Syd-Tyskland, vid slottet Amalienburg i Bayern, hvilket han kallar »un véritable chef-d'oeuvre», fullkomligt såväl till smak som utförande, och i Nordtyskland anför han Sans Souci vid Potsdam såsom det mest betecknande verket i detta afseende, så till det inre som det yttre. Såsom ett totalintryck tillägger han, att det fins föga olikhet mellan de tyska praktrusminteriörerna från 1700-talet och de franska. Stilen är absolut densamma, om också mer eller mindre öfverlastad, mer eller mindre invecklad, allt efter den hand, som gjort kopian, men det är också hela skilnaden. Hvad modellen beträffar, har den en alldeles afgjordt internationel prägel.

Hvad vårt lands konstslöjd beträffar, har Molinier endast några strödda meddelanden att lemna, hvilka tyvärr delvis äro mindre exakta. Så slutar han sin långa lista på elfenbensnidarne med Raimond Faltz (f. i Stockholm 1658, † i Berlin 1703) om hvilken han vet berätta, att han var guldsmed och gravör och att han efterlemnat porträtt i medaljongform. Allt detta har redan Jules Labarte berättat förut i sin Histoire des arts industriels.

Äfven om den svenska möbeltillverkningen har Molinier ett meddelande att göra, och det gäller den förnämste af vårt lands alla möbelsnickare Georg Haupt († 1784), »Kongl. Hofschatullmakare» under Gustaf III:s regering. Redan Alfred de Champeaux har i andra delen af sitt förträffliga verk Le meuble (hvarur Molinier flitigt öst) erinrat om ett märkligt svenskt snickeriarbete i franska statens ego, nämligen den sekretär, som Gustaf III år 1774 förärade prinsen af Condé och som fortfarande tillhör mobiliern på slottet Chantilly. Den är i form af hvad vi i Sverige kalla en chiffonnier på fyra låga fötter, öfverst prydda med komposita-kapitäl af gjuten och ciselerad brons. Bronsbeslagen äro för öfrigt synnerligen rika; så ses midt på öfre delen familjen Condés vapen under kunglig krona i guldbrons, och på de sneddade hörnen konsoler omvirade med festoner samt dessutom de för den gustavianska möbeltiden karaktäristiska vågornamenten i förgyld brons o. d. Midt på klaffen förekommer ett ornament af blomstergirlander m. m. i inlagdt trä, och det hela, som lär vara afsedt att förvara (och kanske ännu förvarar) en mineralogisk samling, krönes af en del prof på dylika föremål. Den dyrbara möbeln, som är utförd efter ritning af hofintendenten Jean E. Rehn (hvilken ritning finnes i Nationalmusei handteckningssamling) bär Georg Haupts signatur.

Nu omtalar äfven Molinier detta arbete af Haupt. Redan Champeaux läste signaturen *Naupt*, och detta namn har vår frejdade ebenist fått behålla i Moliniers arbete. För öfrigt äro, synes mig, de franska författarne orättvisa i sina omdömen om detta Haupts verk. Champeaux säger nämligen, att dess stil är mycket »sobre» men utförandet groft (lourde), och Molinier frånkänner det något större värde. Hans totalomdöme blir: »Sådana möbler representera försämrade kopior af den samtida franska stilen eller snarare fasthållandet vid en äldre omodern och förbrukad stil.» Detta yttrande, som kan anses innebära en kritik från hans sida öfver hela den gustavianska smakriktningen i Sverige hvad möbeltillverkningen angår då möbeln i fråga är en karaktäristisk typ för sin tid, torde hos oss ej röna mycket instämmande, lika litet som hans kritik öfver Haupts verk ur yrkesskicklighetens synpunkt. Vår gustavianska möbelstil har i sin måttfulla elegans ett alldeles särskildt tycke, som gör de svenska arbetena lätt igenkänliga bland andra samtida möbelarbeten, hvarför de icke behöfva taga åt sig epitetet försämrade kopior; och hvad yrkesskickligheten beträffar, måste vi särskildt i betraktande af de konstnärliga träinläggningarna gifva G. J. Ehrensvärd rätt, när han i sina memoarer säger, att »vår snälle Haupt är en mästare i sådana arbeten och en ibland de första arbetare i Europa i marqueterie».

L. L.

Les maisons souveraines de l'Europe recueil de portraits avec notices généalogiques par le c:te *F. U. Wrangel.* Dessins de *Agi Lindegren.* Édition autorisée. Livr. 1—23. Stockholm. Hasse W. Tullberg 1898—99. 4:o.

Detta stora arbete, som samtidigt utgifves i en tysk upplaga, Die Souveränen Fürstenhäuser Europas, närmar sig nu sin afslutning, i det att det alfabetiskt ordnade innehållet hunnit till konungariket Sachsen. Enligt prospektet skall det utkomma i en salongsupplaga, bunden i två gröna lärftsband till ett pris af 75 francs (60 tyska mark) och i röd engelsk maroquin till ett pris af 100 francs (80 tyska mark). Äfven skall utgifvas en lyxupplaga på franska och engelska i 150 numererade exemplar, tryckta på velinpapper i stort format och breda marger, tre band bundna i orientalisk maroquin till ett pris af 500 francs (400 tyska mark). Denna senare är väl närmast afsedd för medlemmar bland de suveräna furstehusen sjelfva samt mycket rika privatpersoner, då dess höga pris knappast kan öfverkommas af annat än väl späckade börsar. Men äfven den s. k. salongsupplagan verkar mycket förnämt med sitt fina tryck och sina väl utförda teckningar och porträtt. Af dessa sistnämnda finnes en stor rikedom, och en ansenlig mängd af de kvinliga förekomma på två ställen, i det att gifta prinsessor finnas upptagna i så väl den familj hvari de äro födda som i den, hvari de blifvit ingifta.

Bokens egentliga konstnärliga element utgöres naturligtvis af de utaf Agi Lindegren utförda helsidesplanscherna öfver slott och vapen, vignetterna m. m., till ett antal af omkring 45 af de förra och 450 af de senare. Det är öfverflödigt att säga att deras komposition är förträfflig, vapnen göra sig utmärkt, och om äfven slotten och landskapsbilderna verka en smula väl stelt, är ju detta i ett genealogiskt-heraldiskt arbete, sådant som det föreliggande, väl berättigadt. Det är ett nöje att återse den Anhaltska björnen, den Mecklenburgska oxen m. fl. dylika märken — för att nu ej tala om de kejserliga och kungliga familjernas mera bekanta — hvilka följt anherrarnas efterkommande från uråldriga tider ända in i vara dagar. De äro, lika litet som afbildningarne af slotten, några fantasifoster, endast vederbörligen stiliserade. Konstnären har dock äfven bifogat en del teckningar, hvilka symbolisera motsvarande länders och familjers öden. Sålunda angifves Englands makt öfver hafven helt naturligt af ett skepp, Italien af den Capitolinska varginnan o. s. v. Särdeles fint har Lindegren framstält en motsats mellan fordom och nu. På det af den uppgående solen belysta hafvet synes i bakgrunden vikingaskepp draga ut för att söka rof, medan emot åskådaren simma svanar med kronor om sina halsar, symboliserande de medlemmar af det danska kungahuset, som bestigit så många af Europas troner.

Äfven porträtten — hvilka naturligtvis icke kunna göra anspråk på något i egentlig mening konstnärligt värde — äro mycket lyckade. Vid en sammanställning af så många hophörande porträtt falla familjetyperna lätt i ögonen: det långlagda, smala habsburgska ansiktet med den raka näsan, de bourbonska och coburgska karaktäristiska dragen, medan åter det napoleonska tycket, som så starkt framträdde hos den s. k. röda prinsen

(»Plon Plon»), och som äfven hos hans syster, prinsessan Mathilde, är mycket i ögonen fallande, hos sonen, prins Victor Napoleon, är starkt uppblandadt med savoyska drag, något hvartill väl äfven de väldiga mustascherna à la Victor Emanuel och Umberto bidraga.

Det har redan tillräckligt framhållits, hvilken heder det utgör för vårt lilla land att kunna frambringa ett dylikt mellanfolkligt verk. Vi hafva visserligen redan förut och på andra områden, såsom t. ex. genom utgifvande af den internationela Acta Matematica stält oss i têten. Men det länder alltid den förläggare till berömmelse, som icke skyr någon ansträngning och kostnad, då det gäller att bringa till stånd ett företag, som icke afser endast fosterlandet utan hela den bildade verlden.

J. A. Bdt.

Upmark, Gustaf, Die Architektur der Renaissance in Schweden (1530—1760). L. 1—4. Dresden Gerh. Kühtmann 1898—1899. Fol. (Utkommer fullständigt i 5 häften med tillsammans 100 planscher jemte tillhör. text o. till ett pris af 100 tyska mark).

Det är ett ganska anmärkningsvärdt förhållande att den svenska konsten allt mer och mer uppmärksammas i utlandet. En stor finsk målare har ju för icke länge sedan yttrat, att vår konst för närvarande har sin guldålder. Med undantag af ett eller annat glänsande namn, såsom Sergel, är likväl vår förgångna konstutveckling temligen obekant för det öfriga Europa. Men detta gäller icke för arkitekturen. Att ett praktverk, sådant som det här omnämnda, kunnat i Tyskland finna förläggare visar tydligt ett ganska stort intresse för vår äldre byggnadskonst. Fallet är ingalunda enastående. För två år sedan utkom tvenne sammanhörande verk — nyligen af konungen skänkta till konstakademiens bibliotek — af F. Seesselberg, hvilka behandla den äldre medeltidens skandinaviska byggnadskonst, alldeles särskildt Lunds domkyrka. Undersökningarne häröfver hafva bekostats af Technische Hochschule i Berlin från en till densamma hörande fond. Våra vänner, danskarne hafva i arbetet »Tegninger af ældre nordisk Arkitektur» samt i det af danska Kunstakademiet utgifna verket »Studierejser af Kunstakademiets Elever, foretagne under H. J. Holms Vejledning», hvaraf ett 3:dje band utkom år 1897, mycket sysselsatt sig med skånsk och gotländsk, men äfven med mera ursprunglig svensk arkitektur (t. ex. Vadstena slott). Flere andra exempel skulle kunna framdragas.

Dr Upmark har, såsom af titeln framgår, fattat begreppet renässansarkitektur i ganska vidsträckt betydelse. Vasatidens stora slottsbyggnader, den derpå följande storhetstidens byggnadsverk, barocktiden och slutligen äfven rokokon — här representerad af slottet »Kina» i Drottningsholmsparken, allt rymmes inom denna ram. Då de »skånska landskapen» under den tid, som arbetet omfattar, blefvo förenade med hufvudlandet, äro äfven åtskilliga ursprungligen danska byggnadsverk medtagna, såsom t. ex. den vackra, i holländsk renässans uppförda Trefaldighetskyrkan i Kristianstad. Från det egentliga Sverige föreligger en representant för denna stilform i en från Dahlbergs »Suecia» hemtad textfigur öfver slottet Vibyholm i

Södermanland, sådant det tedde sig före 1736. Uti texten förekomma nemligen talrika afbildningar af planer, byggnadernas äldre utseende, detaljer m. m., hvarigenom denna blir ännu mera värderik för läsaren. Den är en liten arkitekturhistoria i sammandrag denna text, der förf. med sin kända förmåga att lefvande göra förgångna tiders personligheter och förhållanden, upprullar Sveriges byggnadshistoria ända från de »byggnadslustige» Vasakonungarnes dagar. I kort, men koncis form, redogöres för de olika monumenten, slott, kyrkor och grafvårdar med deras yttre och inre dekorering från äldre tider ända till de i vår egen företagna restaureringarne. Med berömvärd pietet omnämnes äfven de medverkande konstnärerna ända ned till de anspråkslösa »embetsmännen» (handtverkarne).

Planscherna äro i allmänhet särdeles goda och utgöras af ljustryck (efter fotografier) af A. Frisch i Berlin. De visa samtliga originalens nuvarande utseende, hvarföre t. ex. Gripsholms inre borggård visar sig i restaurerad form med karnapet öfver ingången. Likaledes finnas mycket tilltalande interiörer från Katarina, Jakobs och Tyska kyrkan i Stockholm, Gripsholm, Drottningholm o. s. v. I allmänhet får man ge fotografen det erkännandet, att han på bilden lyckats koncentrera det för densamma väsentliga.

Man måste vara den tyske förläggaren mycket tacksam, derföre att han icke skytt någon möda eller kostnad, då det gällt att göra arbetet till ett riktigt praktverk, som med sin förträffliga text skall — låtom oss hoppas det — sprida kunskap om våra vördnadsvärda och kära byggnadsverk långt utom vårt lands gränser. Fastän priset ju måste anses ganska moderat, vore det önskvärdt, om en mindre, billig *svensk* upplaga — motsvarande t. ex den lilla af Ossbahrs »Lifrustkammaren» — äfven kunde utgifvas. *J. A. Bdt.*

Martin, F. R., Svenska kungliga gåfvor till ryske zaren 1647—1699. Silfverskatter i kejserliga skattkammaren i Moskva, utgifna af F. R. M., Stockholm. Warner Silfversparres nya grafiska aktiebolag 1899. Fol. Tryckt hos P. Palmquists aktiebolag. Upplaga 125 ex. med svensk text, 200 ex. med tysk text. Pris inbund. 75 kr.

Ett större antal af de praktpjeser, som under sextonhundratalets senare hälft af våra regenter förärades till de ryske zarerna förvaras ännu i dag i den kejserliga skattkammaren i Moskva, och dess numera aflidne konservator, statsrådet Filimonoff, hade, med stöd af ryska aktstycken, lyckats att der, såsom svenska gåfvor, identifiera ett 130-tal föremål. Detta föranledde amanuensen Martin att i våra svenska arkiv göra efterforskningar, och han lyckades återfinna en del dokument, förteckningar öfver de afsända gåfvorna m. m., hvarigenom det sedan blef honom möjligt att i Vinterpalatset och Kreml i Moskva, såsom från Sverige härstammande, bestämma ytterligare ett hundratal praktföremål. Han har nu i detta verk samlat afbildningar af dessa kungliga svenska, till vårt östra grannland öfverflyttade dyrbarheter.

I en synnerligen läsvärd inledning redogör d:r J. A. Almquist efter gamla protokoll för de till Ryssland utsända ambassader, hvilka medförde dessa gåfvor. En sådan beskickning afsändes under riksrådet Erik Gyllen-

stiernas ledning år 1647 för att till den då nyligen på zarernas tron uppstigne storfursten Alexei Michailowitch öfverbringa Kristinas välönskningar. D:r A. lemnar en underhållande beskrifning öfver denna resa med de småaktiga etikettstvisterna mellan svenskarne och ryssarne, hvilka så drogo tu på tiden, att sändebuden, hvilka lemnade Stockholm den 23 juni, först den 2 september kunde i audiens mottagas af storfursten. De fingo då öfverlemna drottning Kristinas gåfvor, vägande sammanlagdt 11,950 lod och kostande 10,699 riksdaler, en för den tiden oerhörd summa. Sedan följde nya beskickningar till samme zar, 1655 från Karl X Gustaf, 1662 (efter freden i Kardis) från förmyndareregeringen och 1674 från Karl XI. Denne store rikshushållare utmärkte sig här för en storartad frikostighet, och samtidigt förärade riksenkedrottningen Hedvig Eleonora zarinnan flere dyrbara gåfvor, till stor del bestående af »Fruntimbers Galanteri och rariteter». En motsvarande föräring till zarinnan Sofia från drottning Ulrika Eleonoras sida medföljde äfven de gåfvor, som Karl XI år 1684 sände till hennes båda bröder zarerna Ivan och Peter Alexeiwitch, den senare längre fram mera känd såsom Peter den store.

Med Karl XII:s gåfvor till Peter den store år 1699 afslutades raden af dessa skänker bringande beskickningar. Gåfvornas antal uppgick till 124 st. och vägde tillsammans 10,208 lod samt hade för den ansenliga summan af 45,461 daler kopparmynt levererats af tre kommissionärer i Stockholm. Här möta vi nu en del i Sverige (Stockholm) tillverkade föremål, fat, ljusstakar, bägare: särskildt några prydliga bägare och dosor i filigranarbete. Redan Karl XI hade 1674 skickat två prydnadsföremål af svensk tillverkning: en borduppsats och en kanna i form af en svan. Sammanlagdt har man återfunnit 46 st. pjeser af svenskt arbete. Det ojemförliga flertalet utgöras af från Amsterdam och Tyskland — till stor del från Augsburg — beställda och inköpta föremål. Det är med tillfredsställelse man finner, att i alla händelser det allra mesta verkligen är »köpt och betaladt» och icke härstammar från några rofferier i trettioåriga kriget. Många af pjeserna äro inköpta från svenska ädlingar.

Ganska stort intresse erbjuda de af utgifvaren bifogade »dokument», hvilka utgöras af räkenskaper, förteckningar öfver praktsakerna jemte specifikation af prisen o. d. Roande är att höra de okunnige moskoviternas frågor, huru en del af föremålen skulle användas samt ambassadörernas snusförnuftiga svar. Äfven expenserna under uppehållet i Moskva äro mycket nöjsamma att läsa.

Bokens yttre utstyrsel är naturligtvis förstklassig. Vignetter och band äro tecknade af Agi Lindegren. Bandet sjelft är utfördt af G. Hedberg.

J. A. Bdt.

Utdrag ur till Kungl. Kommerskollegium inlemnade reseberättelser.

(Forts. från 1898 års Meddelanden.)

37) Målaren **Josef Fredrik Olsons** reseberättelse.

Till följd af det mig tilldelade stipendiet afreste jag härifrån på våren 1896 till Berlin, der jag lyckades efter ett par veckors väntan erhålla anställning som ornamentmålare. Arbetet utföres i Berlin godt, men fordras, att det äfven skall göras med en snabbhet, som för oss är nästan okänd. Schabloner användas sällan, alla ornament utföras för hand och i en stil närmande sig den engelska; få och enkla färger användas, dagrarna utsparas, ofta användas ej skuggor, men ornamentet måste ändå modellera sig. De flesta hitkomna svenskar hafva mycket liten öfning i ornamentmålning, och måste derför gå som schablonister, streckdragare och till och med som anstrykare. En hel del ornamentskisser tog jag i Berlin, dels på arbetsstället, dels på Kunstgewerbemuseum. Den pågående utställningen hade äfven beaktansvärda saker inom konstindustriens område att uppvisa; målningen dock på intet sätt representativ nog för att kunna lemna ett omdöme om dess ståndpunkt i Berlin. Annorlunda i Dresden, som jag endast på genomresa till München besökte. På dess lilla men goda och om smak vittnande utställning var målningen sådan att den kvalitativt stod öfver allt hvad jag både förut och senare sett inom det moderna dekorationsmåleriet. Om dess tillämpning i praktiken kan jag ej yttra mig, dertill var min vistelse i Dresden alltför kort. Derifrån fortsatte jag till München öfver Nürnberg, och der tycktes, enligt hvad jag såg, äfven utföras gedigna och verkligt goda arbeten. Från Nürnberg gjorde jag en afstickare till den gamla, historiska staden Rothenburg o/T., som ännu står likadan som på 1600-talet, dess intressanta arkitektur och måleriska gatuperspektiv förtjena ej blott att studeras af arkitekten utan äfven af dekorationsmålaren. De arkitektoniska detaljerna spela inom dekorationsmåleriet en stor roll, och bör en målare, som tänker utföra något sjelfständigt, ej blott studera det målade utan jämte naturen äfven de mästerliga arkitekturverk, hvarpå en del gamla tyska städer äro så rika, för att ej nämna de italienska. Öfver hufvud tagit bör ej konsten vare sig arkitektur, skulptur eller måleri vara främmande för hans studier. På grund

häraf företog jag en resa till Italien för att med egna ögon se och studera de verk, som för alla tider ansetts utgöra höjdpunkten af hvad konst och konstindustri åstadkommit i förening. Till denna resa återkommer jag senare. Vid min ankomst till München sökte jag snarast anställning, och lyckades äfven erhålla sådan hos en hofdekorationsmålare, och hade jag der anställning ända till vinterns början. Arbetet var godt och allt utfördes med omsorg. Bland större arbeten, hvari jag deltog må nämnas: Residensarkaderna utfördt med tempera på kalkgrund, i sjelfva residenset för utrikes ärenden. På sommaren derpå kgl. Hoftheatern (Operan), som ommålades. Att med limfärg måla på kalkgrund användes i München ofta och med fördel, och äro målningarna hållbarare; färgerna erhålla äfven ett djup af saftighet som är omöjlig på limfärgsgrund, arbetet är äfven lättare att utföra. På vintern använde jag den undervisning, som stod till buds i den bekanta münchnermålarskolan (för handtverkare), studerade der specielt blommor för praktisk tillämpning. På våren hade jag tur att såsom medhjelpare få medverka vid de monumentala freskomålningar, som under professor Thierschs ledning utfördes i det nybyggda Justitiepalatsets förnämsta salar, i representationssalen en kolossal takmålning i perspektivisk arkitektur, och i Schwurgericht-salen ändå kolossalare väggmålningar, allt utfördt i gammal italiensk fresco d. v. s. på våt grund. Beaktansvärdt är i München äfven fasadmåleriet, som der i rätt stor utsträckning användes, till det brukas dock mestadels s. k. Kemiska vattenfasta färger. Till slottet Trausnitz gjorde jag äfven en utflykt för att studera tak- och väggmålningarna, som ännu äro i behåll från 15- och 1600-talen, ytterst intressanta och för alla dekorationsmålare i högsta grad lärorika. Från München fortsatte jag till Italien. Att här omtala allt hvad jag såg skulle fylla en hel bok och är för väl kändt att ännu en gång behöfver upprepas. Jag nöjer mig derför med att omtala det hufvudsakligaste. Beklagligtvis var stipendiet så litet att det ej tillät en längre vistelse på samma plats i och för närmare studier och tagande af skisser. Verona var den första platsen på italiensk jord. Bland allt det sköna der fans, äro för målare specielt anmärkningsvärda: Palazzo del Consiglios polykroma fasad och den härliga romanska S. Zeno maggiore. Från Verona till Venedig. Bland denna stads rika minnesmärken vill jag endast nämna kyrkorna San Marco och Freri den förras mosaiker, och den senares öfverflöd på målningar, skulpturer, träsniderier och andra konstföremål. Dogepalatsets takmålningar och Tiepolos berömda tak- och väggmålningar i palazzo Labia. Från Venedig reste jag öfver Bologna till Florens. Särskildt anmärkningsvärda äro taken i Uffizigalleriet, i sin rika renässans göra de ett storartadt intryck. De modena målningar jag hade tillfälle att se i Italien äro rena motsatsen till de gamla, endast gående ut på att på ett förvillande sätt imitera stuck. Bland kyrkorna vill jag endast nämna S:ta Croce med fresker af Ghirlandajo och Ghiottos skola och Or San Michele, derjämte äfven rådhuset med freske- af Dom. Ghirlandajo och palazzo Picardi med fresker af Bennozzo Gozr zoli. På vägen till Rom besökte jag äfven de intressanta städerna Perugia och Assisi. I den förstnämda, sätet för den umbriska målarskolan, finnas: Peruginos berömda fresker i ett par salar på nedra botten af Col-

legio del Cambio, Oratorio di S. Bernadino hvars fasad är ett polykromt mästerverk och kyrkan S:t Pietro di Cassinensi med präktiga målningar. Det bästa exemplet på kyrklig dekorationskonst lämnar dock den storartade dubbelkyrkan S. Françesço i Assisi. Både den undre och den öfre äro praktfullt dekorerade och göra ett öfvermåttan storslaget intryck, men så hafva också Ghiotto, Cimabue och deras lärjungar arbetat dermed. Rom, ja i Rom finnes så mycket att man skulle kunna gå i åratal och endast se och se. Jag vill endast inskränka mig att nämna: antika freskomålnigar, nu i Museo nazionale med hvilka Pompeis ej kunna mäta sig; dylika rester finnas ännu kvar i Livias hus på Palatinen. Från rensäsansens tid: Rafaels loggier och stanzer i Vatikanen. Sixtinska kapellet, takfresker i Lateranen och i palazzo Doria, dylika från barockens tidehvarf i palazzo Colonna och mycket, mycket annat. Från Rom till Neapel, hvars Nationalmuseum innehåller så många antika freskomålningar från Pompei, verkliga skatter för dekorationsmålaren. I Neapel, hvad var naturligare då, än att besöka Pompei. Från alla synpunkter intressant, är den det ej minst från målarens. Särskildt anmärkningsvärda äro: det nyligen utgräfda huset »Casa nuova» med rika och praktfulla fresker, godt bibehållna, och huset N:o 26 vid Strada Stabiana, med väggmålningar, der egyptiskt inflytande tydligt gjort sig gällande. Från Pompei reste jag samma väg tillbaka öfver Rom till Orvieto, besåg der den storartade domen med dess praktfulla och sköna polykroma fasad, och fortsatte vidare till Siena. Denna, en bland Italiens intressantaste städer, hyser många konstskatter. Den sköna Domen med vackra fresker, det dermed sammanhängande dombiblioteket med Pinturicchios hänförande väggmålningar. Det storartade rådhuset med sina gamla målningar, bland hvilka jag endast vill nämna Lorenzettis fresker i Sala della Pace. Från Siena reste jag öfver Pisa, för att se domen och naturligtvis äfven det lutande tornet, till Genua. Denna stad kan vara intressant för turister, men hade för mig intet lockande, hvarför jag fortsatte till Certosa di Pavia, en i närheten liggande klosterkyrka, för närvarande nationalegendom. Inuti är den målad i praktfull gotik och renässans, fasaden är kanske ett af de mest glänsande och vackraste mästerverk renässansen frambragt. Milano med sin storartade dom skulle vara mycket att säga om, men nämner jag endast galleriet i palazzo Brera. Talrika utsågade kyrkofreskar af Bernadino Luini, gamla mästares religiösa och andra målningar af en stor dekorativ verkan och i högsta grad lärorika. Från Milano reste jag öfver Zürich och Augsburg, besåg i den sistnämnda staden Fuggerhaus med dess målningar, som äro förebilder till de i Trausnitz, tillbaka till München, erhöll der arbete och när det tog slut, vände jag åter tillbaka till Sverige.

Stockholm den 27 okt. 1897.

38) Dekorationsmålaren **John Linders'** reseberättelse.

Efter att under flere år här i Sverige ha egnat mig åt målareyrket begaf jag mig den 10 april 1892 till Tyskland för att söka vidare utbildning i yrket. Derstädes praktiserade jag hos åtskilliga firmor i Hamburg, Remscheid och Elberfeld till dess jag på hösten 1893 erhöll anställning hos firman C. Hemming & Witte i Düsseldorf, hvarest jag på vintern 1894 jemväl deltog i en af nämnda firma anordnad kurs i teckning och praktisk dekorationsmålning.

Under min vistelse å sistnämnda plats sökte och erhöll jag i början af år 1895 ett stipendium å 400 kr. af det anslag, som anvisats för yrkesarbetare under nämnda år.

Äfven efter det jag erhållit stipendium stannade jag någon tid hos firman Hemming & Witte, samt lemnade Düsseldorf på hösten 1896, då jag begaf mig till Belgien för att därstädes skaffa mig arbete. Detta lyckades ej, men jag stannade dock därstädes 3 veckor, under hvilken tid jag besökte Liége, Brüssel, Antwerpen och Gent. Efter att hafva studerat förhållandena därstädes återvände jag till Tyskland och erhöll jag efter någon tid arbete i Mannheim, der jag stannade till den 9 December 1896, då jag återvände till fäderneslandet.

Hos firma Hemming & Witte i Drüsseldorf kommo hufvudsakligen villor, salar och restauranter till utförande och utfördes sådana öfver nästan hela Rehnprovinsen och delar af Westfalen. Salarna höllos dels i ljusa, lätta färger med sparsam ornamentering och rik förgyllning, dels i prunkande färger med marmor- och broncemitation samt rik ornamental och figurlig utstyrsel. Bland den mängd betydande arbeten, i hvilka jag deltagit hos nämna firma, vill jag endast nämna följande:

Schwurgerichtsaal i Koblenz.

Denna sal var försedd med rikt stuckverk i renässans-stil, och aftonades i temligen mörka, briljanta färger. I den större takfyllningen målades Justitia med öfliga symboler, under det de mindre fyllningarna försågos med passande renässansornamenter. Derför lämpliga arkitekturdelar förgylldes. Väggarne målades i motsvarande toner; pelarne ljus imiterad sandsten; kapitälerna bronce med förgyllning. I samma stil inreddes en sal i

Civil-Kasino, Koblenz.

Här utfördes vackra ornamenter på broncegrund i takfyllningarne. Pelare och sockel i färgrika imiterade marmorsorter. Väggarna målades djupröda med i guldton schablonerade ornamenter.

Sal i Floraträdgården, Düsseldorf.

Den stora takfyllningen, blå med guldstjernor och fritt stiliserade plantornamenter. Stuckdelarna i grå, varma färger med förgyllning och ornamentering. De mindre fylldes med emblemer. I väggarnas öfre halfkretsfyllningar målades amoretter och blommor med allegoriska framställningar ur musik, teater, konst och vetenskap. I mindre, runda fyllningar de mera betydande komponisternas porträtter. De stora väggfyllningarna

strökos i tre skiftande, halfmörka guldtoner samt pryddes derpå med ljusa, smakfullt stiliserade tistelornamenter, omgifna med en lätt kontur.

Villa Caspary, Düren.

De i öfre våningen belägna sofrummen höllos rätt ljusa, samt bemålades taken med blåa och rosafärgade rococo-ornamenter, med blomsterbuketter och guirlander. Den i första våningen belägna salongen hade utomordentligt rika rococostuckornamenter på väggar och tak. Dessa målades i ljusa toner, och pryddes takfyllning och öfriga fyllningar med vilda rosor. Väggfyllningarna beklädes med kostbara broncefärgade sidentapeter. Fris, dörrar och den en meter höga sockeln målades i ljusa vaxfärger och försågos med guldornamenter och linier. I fruns rum var taket försedt med italienskt kasettindelning. Hela taket ströks med guldbronce, hvlkens laserades med sienna. Bakgrunden utsparades med lysande färger och åtskilliga arkitekturdelar försågos med ornamenter. Med den djupblå väggfärgen och de mörka ekmöblerna bildade detta rum en utsökt harmoni. Matsalstaket var genom tvärbjelkar deladt i flere smala fält. Bjelkarna ådrades i ek och valnöt och fälten strökos svagt ljusgula samt försågos med en genomlöpande fris i lifliga färger. Väggarna voro i röd siennaton med bronceschablonering samt anlöpande ek- och lagerbladsfris. I trädgårdsverandan målades lufttak med rankor och fåglar. Väggarna arkitekturmålning med landskap från Rhen och Mosel.

Villa Pastor, Aachen.

Salongen i Louis XVI-stil. Allt målades i ljusa gråa vaxfärger samt ornamenterades med eleganta gråvioletta ornamenter. Väggarna behängdes med tjockt sidentyg. Trappuppgången målades i italiensk renässans med rika allegoriska framställningar och färgrika glasmålningar.

Villa Losenhausen, Düsseldorf.

I sällskapsrummet ådrades taket i flere trädsorter. Fyllningarna voro valnöt samt dels försedda med ljusa anläggningar, dels med försilfrade och förgyllda tistelornamenter; de större frisfyllningarna imiterades som majolikaplattor. Vägglisterna cuivre poli.

I restauranter, kägelbanor, rökrum etc. laserades vanligen ornamenter och figurer samt konturerades derpå med brunt eller svart. Arbetet går på detta sätt fort och kunna dermed stora färgeffekter uppnås.

Som bindemedel användes vanligen casein eller ostbindemedel. Detta ställer sig något dyrare än lim, men har stora fördelar framför detta, dels hvad hållbarhet och dels hvad färgprakt och teknik beträffar. Bindemedlet erhölls färdigt i bleckflaskor à 3—4 Mark per Kilo, men kan man äfven sjelf framställa detsamma om man kokar sur, tjock mjölk tillsammans med vatten i en glaserad kruka 15 minuter. Man lägger det erhållna ostämnet på en sikt och befriar det genom upprepad tvättning från all syrlighet. Sedan det öfverflödiga vattnet bortpressats genom en duk, blandas ostämnet med sin lika vigt kalkvatten. Detta senare beredes af en del kalk, som släckes i två delar vatten. Det nu färdiga bindemedlet kan tillsättas färgerna som vanligt limvatten. Skola större ytor strykas tillsättes

gärna litet limvatten; färgerna bli då lättare klara. Som målmedel är det betydligt att föredraga framför lim och tempera, det stelnar ej som det förra och ställer sig vid lika godhet betydligt billigare än det senare.

Som bindemedel för bronce användes med framgång gummi arabicumlösning med några droppar glycerintillsats. I denna blandning inröres broncepulvret först rätt tjockt, sedan tillsättes mera. Härmed kan liniera och schabloneras och motstår broncen, om detta bindemedel användts, tem ligen bra fuktighet. Det säger sig sjelf att det blott användes på limfärg.

I Belgien voro boningshusen i allmänhet små och blott afsedda för en familj. I de förmögnare husen såg jag ytterst lyxuöst inredda salonger. Taken voro vanligen målade i ljusa harmoniska färger med luftiga ornamenter och blommor'. Dörrar och socklar voro likaledes i vaxfärg. Fyllningarea på de förra voro ofta prydda med vackra ornamenter. Den af vacker polerad marmor utförda kaminen med sina blanka pläterade dörrar, de prydliga möblerna och de öfver allt smakfullt placerade lyxföremålen bidrogo i sin mån att gifva det hela en harmonisk skönhet och behaglighet. Butikerna voro ofta försedda med majolikaplattor, som sammansatta bildade de härligaste ornamentala och figurala väggdekorationer. Entréerna voro vanligen i ljusa marmorsorter med sockel i mörkare nyanser. Ett godt intryck gjorde äfven de prydliga stora husportarne. De voro dels hvitlackerade, dels i trogen bronceimitation

Egendomligt var det sätt hvarpå ställningarne fastgjordes på fasaderna i Brüssel. Under takgesimsen på hvarje hus voro med korta mellanrum runda eller fyrkantiga hål anbragta, som i vanliga fall täcktes med rosetter hufvud. Skall nu ett hus målas borttagas rosetterna och stockar utskjutas från vinden. Härpå hänges ställningen. De tyckas vara fort färdiga och störra ej så särdeles trafiken.

I Brüssel besökte jag en skolutställning. En hel del trogna naturstudier voro där; likaledes en mängd stiliserde tapet- och väggmönster med motiv ur den inhemska plantverlden. De senare vittnade om ett starkt engelskt inflytande.

Det Badiska konsthandtverket stå på en hög ståndpunkt, och utföras rätt sevärda arbeten. De stilarter som jag mest såg komma i användning voro italiensk och fransk renässans samt rococo. Arbetena utföras i oljefärg, men användes äfven lim och caseinfärg.

Nevitshög, Staffanstorp den 15 januari 1897.

---

39) Mönsterriterskan **Elsa Cederborgs** reseberättelse.

Min resa, som varade från den 13 okt. 1897 till den 3 april 1898 hade Paris till mål och tillbragte jag där tiden till den 5 Mars, hvarefter 4 veckor upptogos i Bruxelles.

Såsom mönsterritarestipendiat i synnerhet egnande mig åt textilkonsten, har samtliga studier och försök tagits i museer, expositioner och atelieer, hörande till d enna brach.

Af museer är ju Cluny i våra dagar så allmänt kändt, att hvarje bildad man eller kvinna väl läst eller hört talas därom. Detta lilla museum, parisaren, med så berättigad stålthet, nämner: *un vrai bijox*, utgör också en af de många för turister i verldsstaden befintliga så att säga besöksskyldigheter. Det är därför endast genom ett nämnande af denna, konstindustriens förnämsta förvaringsort, jag åt den velat offra, såväl min beundran som den första plats den ju tillkommer, innan jag öfvergår att nämna några ord om en dess rena motsats.

Lika kändt och besökt Cluny är, lika ensamt, afskildt och undangömdt befinner sig Garde meuble, långt bort å vestra Seinestranden mellan pont d'Alma och pont d'Iena. Aldrig beträdes detta område af den eleganta parisaren och sällan af någon turist, dit vägledd af sin Bædecker, och som vänder därifrån litet besviken kanske efter den långa färden. Måhända är turistens missbelåtenhet välbefogad, ty det enda för honom tillgängliga, expositionslokalen, består af tre små rum. För alla de stora magasiner och hus, som å denna tomt befinna sig, och af hvilka Garde-Meuble består, förblir han främling och går derifrån utan att af den yttre anspråkslösheten kunna ana de der dolda rikedomarna. Här förvavas nämligen, som ock namnet anger, en stor del af franska statens rika upplag af möbler, tapisserier och prydnadsföremål. Hit föras de i våra dagar å les Gobelins utförda väfnaderna, och här tillbringa kejsardömets ättlingar, i förnäm afskildhet sin tillvaro för att vid högtidliga tillfällen för den förtjusta parisaren minna om Frankrikes glans och rikedom.

Dessa för allmänheten så omsorgsfullt tillslutna lokaler äro dock på sätt och vis tillgängliga och de härvid privilegierade äro kopisterna. Bredvid expositionslokalen är för dessa ett rum anordnadt, och hit eger man att, efter en förut till administrationen gjord demande, åt sig utbedja samtliga föremål till såväl kopiering som fotografering. Då man dock ej sjelf har tillträde till förvaringsrummen, får man ofta genom gissningar söka finna det man önskar. En i dessa dagar å Levys förlag utkommet fullständig fotografserie kan dock nu ersätta en så länge saknad och välbehöflig katalog öfver Garde-Meubles skatter. Garde-Meubles atelier, mig veterligt den enda i Paris museer; hålles öppen vintertid 8—4, sommaren 7—5. Här samlas dagligen en skara, rekryterad ur arbetarnes leder. För sina patroner utföra dessa kopior, hvilka sedan med eller utan förändring tjena till förebilder i de stora väfverierna.

Här ser man den gamle åttioåringen, som med sin ålders pedanteri kalkerar (man bestryker vanligt kalkerpapper med fernisssa då det blir fullt genomskinligt) och i limfärg utför sin kopia, jämt en i månaden, för hviket han uppbär 100 fr. Här samlas ock hans yngre kamrater, hvika vanligen i olja hastigt leverera sina kopier, och är det då ett tjenande arbete. För den s. k. gobelinimitationen användes ännu flaskfärgen, men undantränges nog mer eller mindre af den tyska, af Baron Pereira för detta ändamål preparerade detrempefärgen. Denna utspädes betydligt

med en gummilösning, agglantine, hvarigenom den göres mer såväl lättbehandlad som hållbar. Den kan dock äfven nyttjas med enbart vatten. Dessa färger, hvilka till priset äro något billigare, begagnas med förkärlek af de yngre artisterna.

För den, som inom textilindustrien intresserar sig för de olika stilarna, utgör nog Garde-Meubles förrådskammare ett af de mest innehållsrika studiefält. Det är endast att beklaga att dessa genom läge och förhållanden äro kända af en så ringa allmänhet. Nu mer är det dock en tidsfråga när detta skall bli afhjelpt i det meningen är att införlifva äfven dessa samlingar med Louvern.

Parisaren sjelf håller på sina gamla stilar. På expositionen, boulevarden, i hemmen, öfver allt möter en kopior, mer eller mindre trogna, från renässansen, rococon och Louis XVI. Det är helt naturligt i ett land, der denna konst florerat och lemnat spår i hvar vinkel och vrå samt hos ett folk, hvars hela skaplynne går så i ett med dessa lätta, lekande former.

Japansk konst har vid interiören fått en nära nog oroveckande anslutning. Med japansk lakering och ornamentik bestrykes de mest fantastiska franskmoderniseringar, hvilka sedan under namn af japansk konst tillhandahålles en lättrogen publik.

Den rent moderna stilen deremot väcker ingen anklang och mottages med, viss misstro. Det är ock sannt, att denna stil är helt olik det en fransman nämner komfort. Och ej heller söker den att genom accepterande af någon liten pariserelegance vinna inträde i hemmen. Tvärtom söka de unga utöfvarne att just framhålla denna skilnad, och blir kanske ofta just genom dessas orginalitetssträfvanden den inom Frankrike högt bjudande beskyllningen för klumpighet ofta berättigad. Att den dock här vunnit en lika talrik som verksam anslutning vittnar den permamenta utställningen: Art Noveau Rue Provence 21, hvilken har att uppvisa en fullständig framställning af alster inom det konstindustriellas område.

Arbeten i smide och jern: lampetter, ljusarmar, eldtänger, galler vid hvilkas behandling växtmotivet tagits till förebild.

Vid dekorering af snickeriarbeten användes i stor myckenhet, nästan uteslutande träinläggning. Denna behandling lämpar sig såväl till våra dagars stiliseringar. Enkelt hållna blommor och blad i dämpade färger mot en vanligen ljus vattenton. Det är förvånande att detta i vårt land kommit till så ringa spridning, helst behandlingen ej är svår. Med någon omvårdnad torde den kunna bli en lika betydelsefull som värderik konkurrent till den här härjande träbränningen.

Det, som vid närmare granskning genast väcker ens uppmärksamhet, är den förening af enkelhet och elegance, som vunnits genom en synnerlig omsorgsfull behandling af råämnena.

Af dessa måste träbehandlingen äfven hos en icke kännare väcka en den lifligaste beundran. Ljusa, lätta färgtoner, vanligen melerade, hvilket gör de ibland stora ytorna mindre enformiga, på samma gång gifvande arbetet en större helverkan. Det samma är förhållandet vid läderbehandlingen. Sjelfva ornamentiken inskränker sig ofta till några enkelt utförda ritningar och hufvudintresset fästes i stället vid färgningen. Äfven här

förekomma meleringar, drifningar af matta färger, gult i grönt, blått och violette.

Tryckt, som målad användes sammeten till såväl små föremål som skärmar, möbler ja, väggbeklädnad. En i mitt tycke lika smakfull som opraktiks inredning var vid jultid anordnad. En mörk ekboisering med svagt antydda irisblommor indelade det mångsidiga rummet i ett visst antal fält, hvilka se'n från golf till tak utfylldes af en gråblå sammet. På denna voro utförda irisblommor och blad, hvilkas fina silhuetter, i samma, endast något mörkare färg, sträckte sig till ungefär ögonhöjd.

Akvarellmålning på siden förekommer såväl enbart som i förening med applicering och chattersöm i silke. En blomstilisering målas på hvit sidentaft, der färgen får en egendomlig behaglig nyance och appliceras på ett mörkare. Nerver och dagrar utmärkas med godtycklig sömnad. Eller hopsättes siden och gobelinimitation.

Genom denna förening vinnes en vid enbar sömnad oupphinnelig färgharmoni. Måhända anses denna sammanblandning af kännare som oegentlig, eller bör man liksom utöfvarne debitera den under rubrik af ren konst. Jag för min del tror, att denna sista mening är orsaken till den ringa spridning har fått. Artisten betraktar som ett fullödigt konstverk, en produkt, som bör och gifvit förr eller senare kommer att anses som ett alster af konstindustri och, som sådant reproduceras. Nu deremot betraktas det som ett slags å expoistioner utstäldt kuriosum, och det med lätta, när man i katalogen upptäcker det under befintliga fabulösa priset. Så tex. tillät jag mig i Bruxelles beundra en väggbonad af medelstorlek. Utförd i siden, var den i sitt slag, det måste medgifvas, ett litet mästerverk, men nog ryggar man tillbaka, när man på frågan om priset hör den lilla summan af 1300 fr.

För de kännare, som äro af annan åsigt, böjer jag mitt hufvud och ber om nådigt öfverseende, icke allenast uti denna utan äfven föregående frågor. Jag har, det erkännes gerna, med allt för mycken säkerhet och liten erfarenhet yttratt mig om intryck, grundade på endast ett det lifligaste intresse.

Stockholm den 5 maj 1898.

---

40) Utdrag ur mönsterritaren **Helge Leonard Yngve Abrahamsons** reseberättelse.

Vid möblers sammansättning användas ej de metoder som vi här bruka, utan uteslutande ramsammansättning, hvilket gör att möblerna ej kunna spricka sönder vid torkning och svällning, och har den fördelen att alla fyllningar kunna utföra sina rörelser utan att på något sätt gå sönder eller kasta sig; så äfven den femdeliga afspänningen af plattor och skifvor, hvarigenom de ej på något sätt kunna kasta eller böja sig.

Så äfven användandet till engelska och amerikanska stilen af pappersornament till panel- och takfyllningar vid skepps- och lokalinredningar der dessa lackeras, hvilket gör att det hela blir hållbarare, ställer sig betydligt billigare samt ser fint och nobelt ut, det senare genom den ofantligt låga relief, som deraf kan utföras.

Vid inredning af finare butiker vill jag påpeka att man i utlandet numera utesluter de vanliga glasdörrarna och begagnar sig endast af tjocka ofolierade spegelglas, hvilka löpa på en dertill särskildt inrättad rullmekanik, äfvenså med användande af uteslutande glas till diskens skyltlådor och fönsters inredning.

I byggnadsritning för inre dekoration har jag i Berlin inhemtat ganska stora kunskaper, och får anmärka, att hvad fönsterkonstruktion beträffar äro de tyska långt bättre än de svenska, hvilket består däruti att de äro dubbelfönster och att de gå inåt och ej utåt, så ock genom dubbelfalsen hvilken har den fördelen, att luften ej kan såsom här tränga sig igenom, hvarigenom man slipper allt drag samt genom den olika luftemperaturen ej fönstren kunna blifva immiga, äfvenså utestänges all fuktighet samt regnvatten, i synnerhet genom de nedre ramstyckenas konstruktion

Dessutom har jag tagit reda på den amerikanska lackeringsmetoden på möbler, som tillgår på följande sätt: man vattslipar möbeln först, stryker den sedan med färg samt låter det torka i två dagar, hvarefter man slipar det åter i vatten med sten, spacklar, slipar samt målar den åter, derefter strykes möbeln med den amerikanska fernissan under ovanligt stark hetta så att fernissan kan flyta omkring, torkas sedan under stark hetta en längre tid, helst sex veckor, hvarefter man lätt afslipar ytan samt en gång polerar den då jag erhåller en glashård glatt och fin yta, ofvanstående lackeringssätt blir hållbarare och finare än den här brukliga.

Stockholm den 19 augusti 1898.

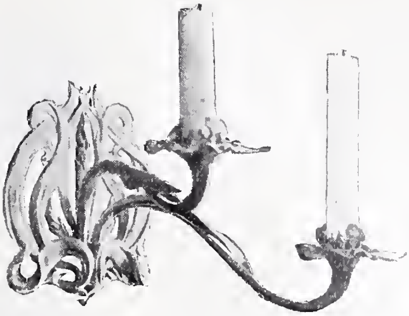

LJUSARM I BRONS — KOMPONERAD AF FRU ELLEN LUNDBERG FÖDD NYBLOM
UTFÖRD AF DE FÖRENADE KONSTGJUTERIERNA, STOCKHOLM
EGARE BILDHUGGARE TH. LUNDBERG
UTST.-KATALOG N:o 15.

AFBILDNINGAR

FRÅN

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS UTSTÄLLNING AF MODERNA MÖBLER KOMPONERADE AF SVENSKA KONSTNÄRER.

AUGUSTI—SEPTEMBER 1899.

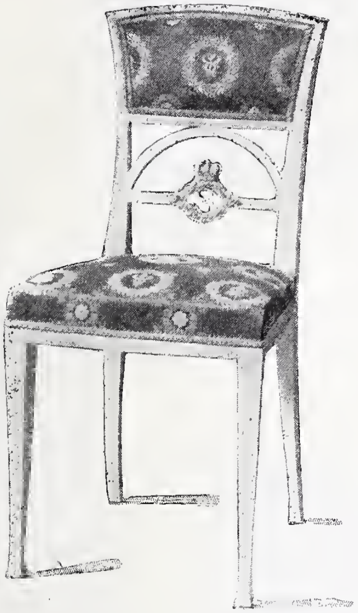

STOL I HVITLACKERADT TRÄ
MED FÖRGYLLNING
KLÄDSEL, GULT SIDEN
KOMPONERAD AF H. K. H. PRINS EUGÉN
UTFÖRD AF P. NILSSON, STOCKHOLM
TILLHÖR H. M. DROTTNINGEN
UTST.-KATALOG N:o 1.

MATSALSSTOL I HVITLACKERADT TRÄ
MED FÖRGYLLNING
KLÄDSEL, RÖDT YLLE
KOMPONERAD AF H. K. H. PRINS EUGÉN
UTFÖRD AF P. NILSSON, STOCKHOLM
TILLHÖR HERTIGEN OCH HERTIGINNAN AF
VESTERGÖTLAND
UTST.-KATALOG N:o 2.

BUFFET I POLERAD ALM OCH ASK
MED BESLAG I JERN
KOMPONERAD AF ALF. WALLANDER
UTFÖRD Å A.-B. SVENSK KONSTSLÖJDS
UTSTÄLLNINGSVERKSTÄDER
UTST.-KATALOG N:o. 62.

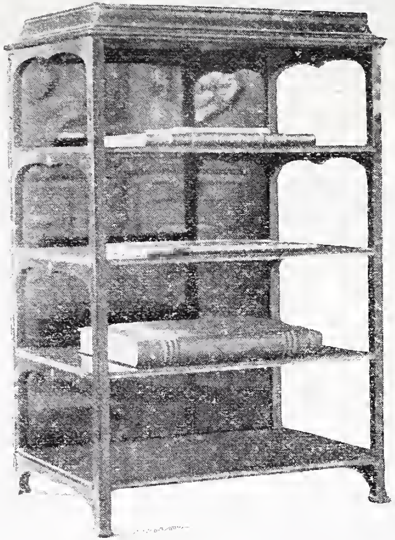

PLANSCHVERKSHYLLA I MAHOGNY
KOMPONERAD AF F. BOBERG
TILLHÖR H. K. H. PRINS EUGÉN
UTST.-KATALOG N:o. 12.

BIBLIOTEKSBORD I MAHOGNY
MED INLÄGGNING
KOMPONERADT AF F. BOBERG
UTFÖRDT AF A. MATTSON
TILLHÖR AMANUENS F. R. MARTIN
UTST.-KATALOG N:o 16.

MATSALSSTOL I HVITLACKERADT TRÄ
MED FÖRGYLLNINGAR
KLÄDSEL I RÖDT OCH HVITT
KOMPONERAD AF F. BOBERG
UTFÖRD AF P. NILSSON, STOCKHOLM
TILLHÖR H. K. H. PRINS EUGÉN
UTST.-KATALOG N:o. 13.

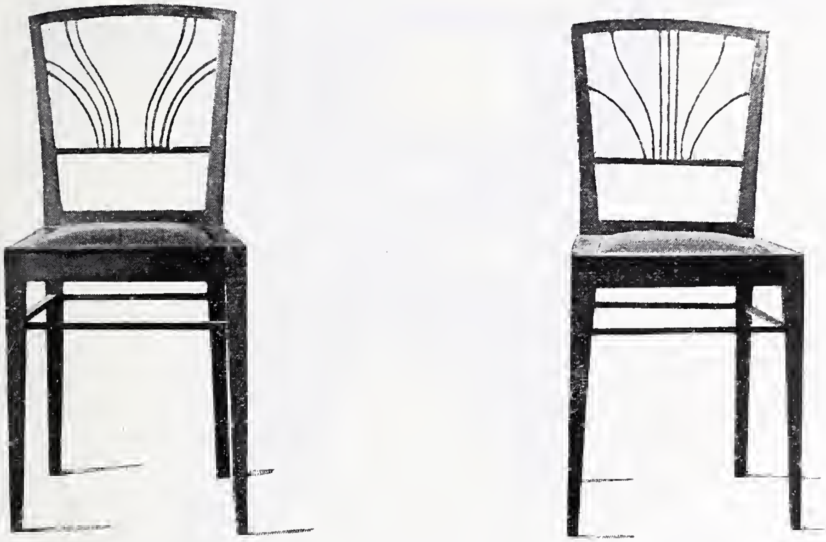

STOLAR I GRÖNLASERAD FURU — KLÄDSEL, GULT KLÄDE
KOMPONERADE AF F. BOBERG
UTST.-KATALOG N:o. 18.

MATSALSBORD I SKULPTERAD EK — KOMPONERADT AF CHRISTIAN ERIKSSON — UTFÖRDT AF BRÖDERNA ERIKSSON I ARVIKA — TILLHÖR HERR CLÆS FÅRÆUS — UTST.-KATALOG N:o 26.

BOKHYLLA I EK — KOMPONERAD AF CHR. ERIKSSON
UTFÖRD AF BRÖDERNA ERIKSSON, ARVIKA
TILLHÖR HERR CARL LAURIN
UTST.-KATALOG N:o. 24.

BOKHYLLA I EK — KOMPONERAD AF
ARKITEKTEN CARL WESTMAN — UTFÖRD AF
BRÖDERNA ERIKSSON I ARVIKA — TILLHÖR
KAND. TH. LAURIN — UTST.-KATALOG N:o. 63

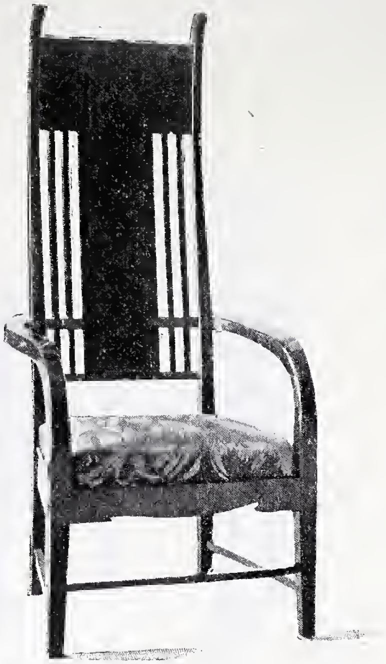

HVILSTOL I MAHOGNY
MED INLÄGGNINGAR — KLÄDSEL, GULT SIDEN — KOMPONERAD AF CARL WESTMAN — UTFÖRD AF A.-B. SVENSK KONSTSLÖJDUTSTÄLLNING
TILLHÖR BANKDIREKTÖR FRÖLANDER — UTST.-KATALOG N:o. 66.

HVILSTOL I MAHOGNY
MED INLÄGGNINGAR
KLÄDSEL, GULT SIDEN
KOMPONERAD AF CARL WESTMAN
UTFÖRD Å A.-B. SVENK KONSTSLÖJD-UTSTÄLLNINGS VERKSTAD
UTST.-KATALOG N:o 66.

STOL I GRÖNBETSADT TRÄ
KLÄDSEL, GRÖNT SKINN
KOMPONERAD AF ACKE ANDERSSON
UTFÖRD AF K. KLEINER, STOCKHOLM
UTST.-KATALOG N:o. 4.

GARNITYR AF BORD OCH STOLAR I SNIDADT OCH SÅGADT TRÄ — RÖDLACKERADT MED ORNERING I GRÖNT — KOMPONERADT AF M. WIDEBECK OCH K. WÄSTBERG — KLÄDSEL, LINNE BRODERADT I FÄRGER — SNICKERIET AF SVENSSON i MALMÖ — BRODERIET AF HANDARBETETS VÄNNER. — UTST.-KATALOG N:o 73.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

MATRIKEL

1899 I DECEMBER.

SVENSKA SLÖJDFÖRENINGENS

STYRELSE, UTSKOTT OCH TJENSTEMÄN

Arbetsåret 1899—1900.

Ordförande:

Universitetskanslern, förutv. Statsrådet, Jur. D:r R. och K. af K. Maj:ts-orden, Herr PEHR VON EHRENHEIM.

v. Ordförande:

Intendenten D:r G. UPMARK.

Öfriga ledamöter i styrelsen.

Direktören C. R. LAMM.
Professorn ERNST JACOBSSON. Föreningens Kassadirektör.
Direktören ALFRED AMBROSIUS.
Amanuensen D:r PETER BEIJER.
Arkitekten GUSTAF LINDGREN.
Fabrikören A. E. LUNDBERG.
Rektorn VICTOR ADLER.

Suppleanter:

Snickaremästaren K. TH. EDBERG, J:r.
t. f. Professorn GUST. SELLERGREN.
Grosshandlaren MAX SIEVERT.
Dekoratören H. VAN RIJSWIJK.

Första utskottet:

Ledamöter:

Direktören C. R. LAMM. Ordförande. Led. af R. K.
Generaldirektören E. STORCKENFELDT. Ordförande i rk.*
Snickaremästaren K. TH. EDBERG, J:r.

---

* Redaktionskommittén.

Direktören A. Ambrosius.
Ingeniör Otto Fahnehjelm. Ledamot af rk.*
Fabrikören W. Wiklund.
Fabrikören A. E. Lundberg.
Professorn I. G. Clason.
Grosshandlaren Max Sievert.

Suppleanter:

Sekreteraren Nils Rahm.
Arkitekten O. Lindberg.
Professorn G. Sellergren.

Andra utskottet.

Ledamöter:

Professorn Ernst Jacobsson. Ordförande. Led. af rk.*
Professorn Geskel Saloman.
Intendenten D:r Gustaf Upmark. Föreningens v. ordförande.
Ornamentbildhuggaren H. Nerpin.
Arkitekten Gustaf Lindgren.
Sekreteraren D:r Ludvig Looström. Led. af rk.*
Rektorn Victor Adler.
Arkitekten Th. Thorén.
Arkitekten Agi Lindegren.

Suppleanter:

Dekoratören H. van Rijswijk.
Amanuensen D:r P. Beijer.
Cicelören Frans Malmberg.

Föreningens sekreterare:

Amanuensen E. G. Folcker. Red. af Fören:s Meddel:en.

Föreningens kassaförvaltare:

Kamreraren C. V. Holter.

---

* Redaktionskommittén.

HANS MAJ:T KONUNGEN

har i nåder förklarat Sig vara

Svenska Slöjdföreningens Beskyddare.

Förste Hedersledamöter:

HENNES MAJ:T DROTTNINGEN.
HANS KONGL. HÖGHET KRONPRINSEN.
HENNES KONGL. HÖGHET KRONPRINSESSAN.
HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF VESTERGÖTLAND.
HENNES KONGL. HÖGHET HERTIGINNAN AF VESTERGÖTLAND.
HANS KONGL. HÖGHET HERTIGEN AF NERIKE.
PRINS OSCAR BERNADOTTE.

Hedersledamöter.

Svenske och Norske.

1894 d. 29 Febr. *Carl Fredrik Wærn,* Fil. D:r, förutv. Statsråd, f. d. President i Kongl. Komm.-Kolleg., Hedersl. af K. V. H. o. A.-akad. samt A. L. Akad., L. K. V. A., m. m., Sveriges kommissarie vid internat. Utställningen i London 1862.

» d. 26 Nov. H. Exc. *Georg Christian Sibbern,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip. m. m.

1871 d. 26 April *Oscar Magnus Björnstjerna,* förutv. Statsminister, förutv. Envoyé Extraord. och Min. Plenip., Generalmajor, Præses för K. V. H. o. A.-akad., Hedersled. af K. L. A., L. K. K. A., m. m.

» d. 4 Okt. Frih. *Alfred Henrik Eduard Fock,* f. d. Professor, f. d. Kansliråd, Hedersled. af K. L. Akad., L. K. V. A., m. m. Kommissarie vid Allm. Industriutställn. i Stockholm 1866, f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.

1871 d. 4 Okt.	*Carl Fredrik Bergstedt,* Fil. Jubel D:r, Bruksegare, L. K. V. A., m. m., f. d. ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.
» »	*Fritz Ludvig Dardel,* Kabin.-Kammarh., f. d. Öfver-Intend:t, f. d. Öfverste-Löjtnant, f. d. Præses för K. Akad. för De Fria Konsterna m. m., Föreningens Ordf. från den 11 Dec. 1871 till den 4 April 1876.
1873 d. 5 Febr.	*Gustaf Mikael Damberg,* General-Konsul m. m.
1875 d. 2 Febr.	*Pehr Gustaf Wåhlin,* Direktör m. m., Sveriges kommissarie vid Polytekniska utställningen i Moskwa 1872.
1878 d. 2 April.	*Pehr Jakob von Ehrenheim,* Jur. D:r, förutv. Statsråd, f. d. Universitetskansler. En af de Aderton i Svenska Akad., Direktör för K. Landtbr.-Akad., Hedersled. af K. V. H. och A.-akad., L. K. V. A. m. m. Föreningens Ordförande sedan den 2 April 1878.
1886 d. 2 Nov.	*Jacob Alf Gustaf Björkman,* Major m. m., Föreningens vice Ordförande från den 7 Febr. 1863 till den 25 April 1893, f. d. Föreståndare för Tekn. Skolan.
» »	*Carl Juhlin-Dannfelt,* General-Konsul, Hedersled. af K. L. Akad., m. m., Sveriges Kommissarie vid Internat.-Utställningarna i Wien 1873, Philadelphia 1876 och Paris 1878.
1890 d. 2 Dec.	*Gustaf Robert Dahlander,* Professor, L. K. V. A., m. m., Förest. för Kongl. Tekn. Högskolan. Ordf. i Tekn. Skolans Styrelse.
1893 d. 25 April.	*Carl Erik Gustaf Bleckert Storckenfeldt,* General-direktör, m. m., Föreningens vice Ordförande sedan 25 April 1893, till den 26 April 1898.
1897 d. 16 Nov.	*Claës Gustaf Adolf Tamm,* Frih., förutv. Statsråd, Öfverståthållare, Ordf. och Ord. Fullmäktig i Jern-kontoret, L. K. L. A., m. m., Generalkommissarie vid Konst- och Industri-Utställningen i Stockholm 1897.
1898 d. 13 Dec.	*Therese Charlotta Andersson,* född Svanberg, Enkefru.

Utländske.

1866 d. 7 Mars.	*Henry Bessemer,* Ingeniör, London.
1870 d. 12 Jan.	*Aug. Seyfert,* D:r, Braunschweig.
1872 d. 4 Sept.	*F. von Steinbeis,* D:r, President, Stuttgart.
» d. 6 Nov.	*D. Naumoff,* Hofråd, Moskwa.
1874 d. 4 Febr.	*Alfr. von Lindheim,* Bankdirektör, Wien.
» »	*Karl Ritter von Zimmerman-Göllheim,* Bankdirektör, Ordf. i Neder-Österr. Industriföreningen, Wien.
1879 d. 14 Jan.	*Edouard André.* Président de l'Union Centrale des Beaux Arts appliqés à l'Industrie, Paris.

Korresponderande ledamöter.

Utländske.

1864. Professor F. Reulaux, Berlin.
» Skoldirektören O. Jessen, Berlin.
» D:r G. Schnedermann, Chemnitz.
1866. Professor A. Bernhardi, S:or, Eilenburg.
1869. Julius Gerson, Berlin.
» Hortikultören Heinr. Mette, Quedlinburg.
1870. Literatören Gustaf Pappenheim, Wien.
» Ingeniören Paul Loeff, Berlin.
» Professorn C. G. Estlander, Helsingfors.
» Myntdirektören Aug. F. Soldan, Helsingfors.
1871. Arkitekten W. Klein, Malmö.
1872. Konsul C. F. Gahlnbäck, Reval.
» Godsegaren Alex. de Dardel, Schweiz.
1873. Arkitekten A. Merle, Paris.
» Literatören Jules Blanc, Paris.
» Fabriksidkaren E. Schönthaler, Wien.
1874. Fabriksidkaren Paul Grünwaldt, Riga.
» Fabriksidkaren C. A. Posner, Budapest.
» Öfver-Ingeniören Alf. Egan, Budapest.
» Regeringsrådet Exner, Wien.
» Ingeniören M. Hatschek, Wien.
» Ingeniören E. Kaupé, Petersburg.
» Literatören F. Wirth, Frankfurt am Main.
» Jur. Kand. F. Wolff, Köpenhamn.
1875. Fabriksidkare Gustave Drôt, Paris.
» Kommerserådet L. S. Poliakoff, Moskwa.
1898. Professorn Camillers, Nyrop, Köpenhamn.
» Direktören Pietro, Krohn, Köpenhamn.
» Direktören Bernh. Olssen, Köpenhamn.
» Direktören H. Grosch, Kristiania.
» Direktören Johan Bögh, Bergen.
» Direktören Jens Thiis, Trondhjem.

Ständiga ledamöter,

eller ledamöter, hvilka med 100 kronor erlagt afgift för all framtid.*

1845. Artisten Nils M:son Mandelgren.
1873. Grosshandlaren Adolf Peyron.
» Grosshandlaren Johan Ekman.

* fr. o. m. 1873.

1873. Kongl. Hofleverantören Theodor Blanch.
1874. Godsegaren Ph. Th. Hagberg.
» Grosshandlaren Erik Bergstedt.
» Fabriksidkaren D. Julius Elgérus.
1875. Generalmajoren Frih. Carl Lagerfelt.
» Konsul Carl Runer.
» Kontraktsprosten H. T. Wallin.
» Öfverste-Kammarjunkaren Grefve Carl Gust. von Rosen.
» Grosshandlaren Carl Adolf Hagendahl.
» Godsegaren Axel Dickson.
» Majoren Nicolaus Törnqvist.
» Fabriksidkaren Johan Svahn.
» Handlanden Th. Lindegren.
» Grosshandlaren A. F. Forsell.
1876. Grosshandlaren Chr. Carlander.
» Bryggeriidkaren L. Börjesson.
» Grosshandlaren Axel Brandt.
» Godsegaren Carl Jacob Fogelin.
» Bruksegaren Carl Johan Yngström.
» Fabrikören J. F. Behrends.
» Majoren Alf Björkman.
1877. Godsegaren Rob. Seybold.
» Ministern Henric Akerman.
» Byggmästaren G. O. Engelbrektsson.
1881. Generalkonsuln Simon Sachs.
» Konsuln Carl Joh. Fr. Ljunggren.
» Kanslirådet Otto Sjögreen.
1884. Kammarherren, Grefve Oskar Frölich.
1890. Bankdirektören Knut Wallenberg.
» Jägmästaren Carl Erik Degerman.
» Godsegaren, Grefve Carl Trolle-Bonde.
» Ingeniören Alarik Liedbeck.
» Konditorn Magnus Davidson.
» Tjenstg. Kammarherren, Grefve Fredrik von Rosen.
» Direktören Gustaf Rooth, Nürnberg.
1891. Grosshandlaren P. Petré.
» Kyrkoherden Joh. Gust. Wahlström.
» Fabriksidkaren James Gibson.
1892. Grosshandlaren August Röhss.
» Apotekaren C. O. Strömholm.
1893. Generalkonsul Robert Schumburg.
» Häradshöfdingen Chr. Axel Weinberg.
» Professorn Hjalmar Sjögren.
1895. Bryggaren Melcher Lyckholm.
1896. Grosshandlaren A. F. Cavalli-Holmgren.
» Grosshandlaren Joseph Sachs.

1896. Värdshusidkaren Ernst Davidsson.
» Grosshandlaren Arthur Thiel.
» Öfverceremonimästaren, Frih. Carl C:n Bonde.
» Grosshandlaren Emil Österlind.
» Stadsläkaren Ernst Westerlund.
» Bruksegaren Edvin Grönvall.
1897. Bankdirektören Marcus Wallenberg.
» Källarmästaren Ivar Bäckström.
1898. Kaptenen Axel Abelin.
1899. Disponenten Axel F. Hummel.
» Disponenten C. E. V. Folin.
» Skeppsredaren C. A. Hedqvist.

Ledamöter,

hvilka med 50 kronor erlagt afgift för 15 år.

Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894).
Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping (1881—1895).
Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895).

Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1882—1896).
Bergman, C. O., Öfverste, Bodträskfors, Luleå (1885—1895).
Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Dir., Stockholm (1896—1910).
Bergman, F. A. G., Professor (1898—1912).
Björklund, Olof, Sågverksegare (1898—1912).

Carlsson, Fred., Grosshandlare, Stockholm (1896—1910).
Cornell, J. F., Major, Sundsvall (1889—1903).

Dickson, Robert, Göteborg (1899—1913).

Ehrensvärd, G., Grefve, Godsegare, Marsvinsholm (1899—1913).
Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö (1896—1910).
Flygt, L. A., Disponent, Ljungå (1881—1895).

Gripenstedt, Johan, Frih., Ryttmästare, Stockholm (1890—1904).
Gyllencreutz, R. H. A., Provinsialläkare, Hvetlanda (1898—1912).

Hartvig, Herman, Grossh., Cöteborg (1895—1909).

Ideström, Carl Aug., Grosshandlare, Oskarshamn (1891—1905).

Lind af Hageby, Ebba, Enkefru, Stockholm (1890—1904).
Lundberg, J. L., Apotekare, Lysekil (1899—1913).
Lundblad, E, A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895).
Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901).

Malmberg, Carl, Handskfabrikör, Stockholm (1896—1910).
Milding, O., Direktör, Hudiksvall (1899—1913).

Nauman, Theodor, v. Häradshöfding, Stockholm (1896—1910).
Nilsson, Nils, Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Nilsson, Arvid, Fabrikör, Eskilstuna (1897—1911).
Nordenskjöld, Wilh., Kommendörkapten, Stockholm (1890—1904).
Nydqvist, Herm., Fabrikör, Trollhättan (1899—1913).
Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904).

Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903).
von Platen, Carl, Bruksegare, Stockholm (1897—1911).
Platin, Otto, Ingeniör, Kristinehamn (1897—1911).

Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund (1888—1902).

Ramstedt, Viktor, J:r, Grosshandlare, Stockholm (1890—1904).
Rudin, Waldemar, Teol. o. Fil. D:r, Professor, Upsala (1888—1902).

af Sandeberg, Svante, Rådman, Sundsvall (1887—1901).
Sjögren, Per Aug., Fabrikör, Stockholm (1897—1911).
Sjöquist, Joh., Byggmästare, Stockholm (1897—1911).
Strömberg, Carl A., Med. Doktor, Stockholm (1896—1910).
Sundström, Pehr, Klädeshandlare, Stockholm (1889—1903).
Swartz, Per, Pabrikör, Norrköping (1887—1901).

Taube, Bernh., Frih., Arkivarie, Stockholm (1890—1904).

Wahlund, Carl, Fil. D:r, Professor, Upsala (1889—1903).
Waller J. A., Disponent, Göteborg (1889—1903).
Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901).
Westman, Leon., Målare, Norrköping (1881—1895).
Widmark, Carl Olof, Förste Landtmätare, Falun (1878—1892).
Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1892—1906).
Wulff, Fredrik, Fil. D:r. Professor, Lund (1888—1902).
Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde, Stockholm (1893—1907).

Svenska Slöjdföreningens Ledamöter.

I Stockholm.

† H. L. utmärker Hedersledamot.
** St. L. » Ständig Ledamot, som erlagt afgift för all framtid.
* » Ledamot, som erlagt afgift för 15 år.

	Invald
Aarflot, A. G., Verkmästare	1890
Abelin, G. R., Generallöjtnant	90
Abenius, Knut, v. Häradshöfding	77
Abramson, Axel, Grosshandlare	81
Adelsvärd, Axel, Frih., Godsegare	73
Adelborg, Ottilia, Fröken	98
Adelborg, Maria, Fröken	98
Adler, Victor, Rektor, *ledamot af styrelsen och 2:a utskottet*	78
Adlerstråhle, A. T. G., Kassör	64
Ahlberg, J. P., Disponent	93
Ahlgren, Ch., Justitieråd	77
Ahlgren, P. E., Kommendör	73
Ahlsell, Ad., Öfveringeniör	77
Ahlström, A. W., Apotekare	98
Allstrin, J. E., Ingeniör	77
Allstrin, G. A., Ornamentssmed	90
Alströmer, Aug., Frih., Kanslisekreterare	96
Almgren, Fr., öfverdirektör	74
Almgren, J. R., Snickaremästare	77
Almgren, Oskar, Grosshandlare	66
Almqvist, F., Ingeniör	98
Almström, Rob., Fabriksdisponent	68
Althainz, F. G., Grosshandlare	74
Althin, Caleb, Artist	93
Ambrosius, A. V. J., Juvelerare, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet*	52
Ambrosius, Gust., ingeniör	98
Amundson, Alb., Kapten	90
Anderberg, A. W., Verkmästare	90
Anderberg, A. J., Arkitekt	90
Anderson, K., Juvelerare	97
Anderson, Alfr., Fabrikör	81
Andersson, Aug., Spegelfabrikör	90
Andersson, Axel N., Byggmästare	77

	Invald
Andersson, Erik, Ingeniör	1890
Andersson, Hjalmar, Urfabrikör	94
Andersson, N. B., Bokbindare	89
†Andersson, Therese Charlotta, Enkefru	98
Andrée, S. A., Öfveringeniör	88
Annerstedt, L., Justitieråd, Ordförande i Nya lagberedningen	81
Arwidsson, J. A., Sjökapten	73
Arnberg, J. W., Fil. D:r, Bankofullmäktig	73
Arosenius, Ludv., Konsul	64
Askergren, H. E., Bryggare	77
Aspengren, F. U., Snickaremästare	47
Asplund, H., Civilingeniör	73
Atmer, G., Brukspatron	96
Aurell, C., Läderhandlare	71
Axelson, Ludvig, J:r, Juvelerare	99
Backert, C. H., Verkst. Direktör	73
Ballé, O. S. S., Grosshandlare	81
Bandelin, R., Registrator	90
Bang, L. F., Byggmästare	90
Beck, J. Viktor, Bokbindare	88
Becker, C. G., Grosshandlare	73
Becker, Wilh., Grosshandlare	73
Beckius, P. A., Grosshandlare	97
Beijer, Fr., Förlagsbokhandlare	71
Beijer, G. W., Handlande	73
Beijer, Malin, Fru	89
Beijer, Peter, Fil. D:r, Amanuens, *ledamot af styrelsen och suppleant i 2:a utskottet*	89
Bellio, Antonio, Stuckatör	90
Belmonte, J., Bankir	97
Benckert, C. H. j:r, Snickarem.	71

Invald
Bengtson, Carl, Grosshandlare 1876
Bengtson, Joh. A., Destillator... 81
Bennich, N. A. G:son, Generaldirektör ... 52
Berg, G. F., Kamrer ... 73
Berg, Lars, Generaldirektör ... 81
Berg, Nils, Grosshandlare ... 71
Berg, Oskar, Konditor ... 73
Berg, Edvard, Dekor.-målare ... 98
Bergenzaun, P. A., Kapten ... 93
Berggren, Dav., Trädgårdsmästare 77
Berggren, Jos., Trädgårdsmästare 77
Bergholtz, F. M., Husegare ... 64
Bergholtz, K. G., Klockgjutare... 81
Berglund, Anna, Fröken ... 91
*Bergman, F. A. G., Professor (1898—1912) ... 98
Bergqvist, M., Fabrikör ... 98
Bergstedt, Carl, Fabriksidkare ... 73
**Bergstedt, Eric, Grosshandl., St. L. 73
Bergstedt, J. A., Fil. D:r, Bibliotekarie ... 88
Bergstedt, Hugo, Fil. D:r, Lektor 87
Bergström, A. Wilh., Arkitekt... 81
Bergström, Alb. L., Körsnär ... 89
Bergström, Axel T., Körsnär ... 88
Bergström, Fr., Kammarråd ... 64
Bergström, J. Gust., Civilingeniör 77
Bergström, L., f. d. Bruksförvaltare 74
Berndes, C. F., Bruksegare ... 88
Berns, H. R., Konditor ... 71
*Bernström, John, Ingeniör, Verkst. Direktör (1896—1910) ... 96
Bernström, C. F., Boktryckare ... 98
Bétzen, V. L., von, Bruksegare ... 73
Biddle, O. J., Verkst. Direktör ... 77
Billing, W., Rådman ... 73
Billman, A. W., Metallfabrikör ... 90
Birgén, Axel, Målare ... 89
Björklund, Henning, Byråchef ... 90
Björck, Eman., Gulddragare ... 73
Björklund, Gustaf, Expeditionssekreterare ... 81
Björklund, J. A., Redaktör ... 81
**†Björkman, Alf, Major, *ledamot af 2:a utskottet*, St. L., H. L.... 57
Björnstjerna, O. M., förutv. Statsråd, Generalmajor, H. L. ... 71
Björnstjerna, R. M., Generalmajor 71
**Blanch, Theodor, K. Hofkonsthandlare. St. L. ... 71
Blanck, Carl, Grosshandlare ... 90
Blix, G., Öfverstelöjtnant ... 74
Blixén, C. Oscar, Protokollsekret. 77
Blom, C. E., Kanslisekreterare ... 88
Boberg, Gottfr., Ingeniör ... 91
Bodach, Carl, f. d. Cigarrfabrikör 66

Invald
Boévie, Aug., Handlande ... 1877
Bohman, Knut, Grosshandlare, Konsul ... 81
Boije, Carl O., Lärftskramhandl.... 71
Boklund, Cecilia, Fröken ... 89
Bolin, F. C., Kommissarie ... 74
Bolling, G., Medicinalråd ... 87
**Bonde, Carl C:n, Friherre, Öfverceremonimästare. St. L. ... 96
Bonnier, Alb., Bokförläggare ... 54
Bonnier, Eva, Fröken, Målarinna 97
Bornstedt, E. von, Kapten ... 91
Boström, E. G., Statsminister ... 93
Boström, Otto, Teckningslärare ... 92
Bovin, K., Trädgårdsanläggare ... 89
Brahe, Magnas, Grefve, Löjtnant, Kammarherre ... 77
Brahe, Nils, Grefve, Ryttmästare, Kammarherre ... 73
Brandel, C. H., Kamrer ... 73
Brandt, Amélie, Fröken, Föreståndarinna ... 90
Branting, Agnes, Fröken, Direktris 91
Bratt, H., Telegrafdirektör ... 77
Brinck, C. W., Grosshandlare ... 46
Broander, N. Frith., Handlande ... 77
Brohman, J. H., Grosshandlare ... 73
Broms, E. G., Konsul, Grosshandlare ... 96
Broomé, L., Major ... 81
Brown, Mauritz, Disponent ... 90
Brusewitz, E. H., Myntdirektör ... 77
Burgman, F., Doktorinna ... 98
Bukowski, H., Konsthandlare ... 73
Buckau, J. A., Fabrikör ... 98
Burmester, C. W., Grosshandlare 81
Bünsow, Wilh. A., Disponent ... 97
Bång, J. A., Bruksegare ... 73
Bäcklin, W., Löjtnant ... 89
**Bäckström, Ivar, Källarm. St. L. 97
Bäckström, Joh., Grosshandlare ... 47
Bäckström, Joh. A., Grosshandlare 90
Bökman, L. C., Juvelerare ... 74
Börtzell, A., Hofintendent ... 90
Böttiger, John, Fil. D:r, Hofintendent ... 81

Carlman, Ryno, Hofjuvelerare ... 89
*Carlson, Fredr., Grosshandlare (1896—1910) ... 96
Carlson, K. G., Justitieråd ... 97
Carlson, Wilhelm, Grosshandlare, Bankdirektör ... 96
Carlsson, Daniel, Mönstertecknare 89
Carlsson, Joseph, Grosshandlare 96
Carlstedt, N. J., Generalkonsul ... 73
Carlström, C. R., Fabrikör ... 66

Invald

Casparsson, E. F., Civilingeniör 1897
Cassel, Edv., Expeditionschef...... 94
**Cavalli-Holmgren, A. F., Grosshandlare. St. L. 96
Cederlund, Edw., Grosshandlare... 54
Cederlund, E. H., Målaremästare 74
Cederqvist, Justus, Fototypör...... 90
Cederroth, Ida, Enkefru............ 98
Cederström, C. G. R., Frih., Kabinettskammarherre................. 92
Cederström, Emanuel Th., Frih. 77
Celsing, Gust. von, Kammarherre 73
Cervin, C. G., Bankir.............. 63
Chelius, Gust., Bokförläggare...... 89
Clason, I. G., Professor, *ledamot af 1:a utskottet* 60
Collin, C. G., Fabrikör.............. 63
Cronquist, A. Werner, Professor 63
Cronstedt, R., Grefve, Generaldirektör 63
Curman, Carl, Med. D:r, Professor 73

Dahl, F. G. A., Prof., Intendent 73
Dahlberg, A. E., v. Häradshöfding 96
Dahlander, Anna M., Fröken...... 97
†Dahlander, G. R., Professor. H. L. 63
Dahlerus, Gotth., Stadskassör...... 90
Dahllöf, Alfr. J:son, Fotograf...... 81
Dahlman, C. D., Kartograf......... 71
Dahlman, G. Wald., Regementsskrifvare 77
Danelius, B. A., Grosshandlare... 45
Danielsen, Joh:s, Grosshandlare 92
†Dardel, F. L., Kabinettskammarherre, Öfverintendent H. L. ... 71
**Davidson, Ernst, Värdshusidkare, St. L. 96
**Davidson, Magnus, Konditor, St. L. 90
De Laval, Gust., Fil. D:r, Civilingeniör 81
Dickson, Ch., Med. D:r 88
Ditzinger, Frans, Fabriksidkare... 70
Ditzinger, Wilh., Fabriksidkare... 64
Douglas, Ludv., Grefve, Excellens, f. d. Utrikesminister 97
Dufva, C. F., Apotekare............ 63
Du Rietz, Arth., Grosshandlare... 97
Dölling, F. s:or, Bryggare......... 73

Eckert, Fritz, Arkitekt 81
Edberg, K. Th. j:or, Snickaremästare, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* 78
Edberg, John, Ingeniör 98
Edblom, J. R., Byggmästare...... 90
Edling, Anders Th., Grosshandlare 97
Egneli, Emil, Grosshandlare...... 81

Invald

†Ehrenheim, P. J. von, förutvar. Statsråd, Universitetskansler, Jur. D:r, *Föreningens ordförande.* H. L................................ 1873
Ek, Ernst, Ingeniör.................. 89
Ekdahl, Elin, Fru, Teckningslärarinna 90
Ekelund, H. H., Bruksegare...... 93
Ekevall, A. F., Häradshöfding... 73
Ekevall, Fru 92
Ekgren, Carl E., Kamrerare 90
Eklund, M., Målaremästare......... 74
Eklund, F. G. T., Direktör......... 93
Ekstrand, A., Uppbördskommissarie 47
Ekström, A. H., Grosshandlare... 97
Ekström, C., Landshöfding......... 73
Ekström, Fr., Expeditionschef ... 73
Ekström, John, Teckningslärare 89
Ekströmer, J. W., Kapten......... 98
Elliot, Hampus, Generalmajor ... 73
Ellström, E., Snickare.............. —
Ellström, L., Smidesmästare...... 89
Enander, S., Possessionat 74
Enequist, Carl, Mönsterritare...... 90
Engblom, Walter, Kassör i Fångvårdsstyrelsen...................... 90
Engelke, Klæs, Tullförvaltare ... 75
Engström, J. Alfr., Källarmästare 77
Engström, Axel, Bokbindare...... 73
Engström, John, Gravör............ 98
Erdmann, Edvard, Stats-Geolog 90
Ericsson, Anders, Ingeniör......... 90
Ericsson, Hj., Hattfabrikör......... 77
Ericsson, Georg, Civilingeniör ... 90
Ericsson, L. M., Fabrikör 89
Essen, F. von. Frih. Riksmarskalk. 73

Fægersten, E., Ingeniör............ 92
Fahlcrantz, C. J., Fil. D:r, Bokförläggare 81
Fahlén, A. F., Glasmästare och Förgyllare 73
Fahnehjelm, O., Civilingeniör, *ledamot af 1:a utskottet och rk.* 74
Falk, W., Bruksegare............... 90
Falkman, Carl, Grosshandlare ... 73
Falkman, Henr., Grosshandlare... 90
Ferlin, Oscar, Grosshandlare...... 81
Feychting, Henr., Grosshandlare 97
Finnström, William, F. R., Grossh. 90
Flodquist, C. A., Arkitekt......... 90
†Fock, A. H., Frih., Kansliråd. H. L. 57
Folcker, E. G., Amanuens, *Föreningens sekreterare* 89
Folcker, Ivar, Färgerifabrikör ... 89
Forsgrén, R., Grosshandlare 68

Invald

Frænckel, Louis, Bankir 1888
Francke, J. R., Grosshandlare ... 81
Franke, Bernh., Handlande 73
Fredlund, P. G., Faktor 92
Fredrikson, Gustaf, Direktör 73
Fridericia, S., Grosshandlare 63
Friberg, Fr., Bankokommissarie 73
Friedländer, Herman, Grosshandl. 90
Friefelt, Aug., Dekorationsmålare 77
Friesen, Otto von, Fil. D:r, Konungens Bibliotekarie 72
Fries, Ellen, Fil. D:r, Fröken 98
Fris, Gustaf, Grosshandlare, Bankdirektör 66
From, Per, Fabrikör 89
Fromm, Arth., Sidenkramhandlare 90
Frykholm, N. E, Ingeniör 91
Fränckel, E., Generalkonsul 74
**Frölich, O., Grefve, Kammarherre. St. L. 83
Förberg, Elof, Hoftandläkare ... 90
Förselius, A. G., Verkställande Direktör 75

Gartz, C, G., Bokauktionskommiss. 90
Geete, Rob., Fil. D:r, Bibliotekarie 81
Genberg, Anton, Landskapsmålare 97
Georgii, Axel, Konsul 77
Gernandt, Chr. Laur., Boktryckare 90
Gernandt, Ernst Hj., Direktör ... 97
Gillberg, Otto, portföljfabrikant 88
Gilljam, C. F., Statsråd 73
Gisberg, Sofia, Fröken, Teckningslärarinna 89
Giöbel, C. A., Bruksegare 88
Giöbel, Selma, Fröken 74
Grabow, C., Dekorationsmålare... 77
Grahl, Hj., Öfverjägmästare 73
Grandinson, Alfred, Byråchef ... 73
Granholm, A., Fabrikör 45
*Gripenstedt, J., Frih., Ryttmästare (1890—1904) 81
Grönbäck, J. W., Urfabrikör...... 52
Gullberg, Emil, Fabriksidkare och Grosshandlare....................... 66
Gullberg, F. A., Grosshandlare... 90
Gullbransson, G., Apotekare 73
Gumælius, Arvid, Verkställande Direktör 73
Gumælius, Sofia, Fröken 88
Gustafsson, Karl Gustaf, Stenh. 98
Gyldenstolpe, A. G., Fersen-, Grefve, Öfverste, Förste Hofstallmästare......................... 73
Göransson, E. F., Ingeniör 77
Göthe, G., Fil., D:r, Amanuens... 76

Invald

Hæggström, Arvid, Kapten ... 1897
Hagander, A. G., Antiqvitetshandl. 90
**Hagberg, Ph., T., Godsegare, St. L. 74
Hagbergh, C. P., Kanslisekreterare 74
Hagerman, J. L., Ingeniör 92
Haglind, J. A., Fabrikör 73
Haglund, E., Arkitekt 94
Hahr, E., Arkitekt 97
Hald, D., Ingeniör 89
Hallgren, Erik G., Redaktionssekreterare 90
Hallin, Axel, Konsthandlare 96
Hallström, P. W., Sidenfabrikör 52
Hammarlund, N. M., Byggmästare 81
Hammarstrand, F. A., Fastighetsägare 96
Hammarström, Hj., Disponent ... 94
Hanno, C. W., von, Arkitekt ... 96
Harmsen, Wilh., Grosshandlare ... 81
Hasselqvist, Alexis, Löjtnant...... 91
Havermann, K. V., Ingeniör 90
Hazelius, A., Fil. D:r 62
Hebel, G. A., Fabrikör 90
Heckscher, Ed., Bankdirektör ... 65
Hedberg, Gust., Bokbindare 89
Hedin, L., Stadsarkitekt 73
Heilborn, Otto, Konsul 90
Hellbacher, F., Konditor 73
Hellberg, J., Frithiof, Redaktör 90
Helldorf, Edv., Dekorationsmålare 89
Helleday, Uno, Prov.-läkare 97
Hellman, C. H., Grosshandlare... 80
Hellman, Erl., Grosshandlare...... 90
Hellsten, Joh., Bokhandlare 81
Hellström, A. N., Vagnmakare ... 77
Hellström, Thure, Med. D:r......... 90
Hellström, Victor, Grosshandlare 73
Hellerström, E. A., Arkitekt...... 96
Henricsson, J. B., Snickaremästare 89
Hernblom, W., Rev:ssekreterare 88
Hernmarck, C. G., Justitieråd ... 73
Herzog, P. Generalkonsul 69
Hessler, Henrik A., Grosshandl. 96
Heurlin, E., Arkitekt 90
Hierta, Hedvig, Fröken 88
Hildebrand, H.. Riksantikvarie... 93
Hindbeck, F. O., Protokollssekreterare 90
Hirsch, Ernst, Ingeniör 81
Hirsch, Oscar, Ingeniör 77
Hoffstedt, W., Lektor 71
Hoffsten, Ernst, Byggn.-Ingeniör 96
Hofsten, Bengt, Erl:son von, Tjensteman i handelsbanken ... 90
Hofsten, C. J. von, Sekreterare i Arméförvaltningen 73

Invald

Holck, Helene, Fröken, Konstindustrilärarinna ... 1892
Holck, Ingeborg, Fröken ... 96
Holm, G. B. A., v. Häradshöfding, Verkställande Direktör ... 81
Holmberg, M. O., Urmakare ... 90
Holmer, F., Grosshandlare ... 90
Holmgren, A. M., Grosshandlare 66
Holmgren, H. T., Arkitekt ... 81
Holmström, E. A., Apotekare ... 74
Holmström, M., Bagare och Handl. 73
Holts, Aug., Fabrikör ... 99
Holter, C. V., Kamrerare, Öfverlärare, *föreningens kassaförvaltare* 91
Holter, G. W., Mönsterritare ... 93
Horn, H. von, Kammarherre ... 90
Hubendick, L. A., Kapten ... 81
Hultberg, Clæs, Förgyllare ... 91
Hummel, Axel, Direktör ... 98
Hübner, E., v. Häradshöfding ... 88
Hübner, L., f. d. departementschef 73
Håkansson, John, Stadsmäklare 73
Hård af Segerstad, A., Rådman 73
Häggström, C., Med. D:r ... 73
Höglund, Fabian, Urfabrikör ... 73
Höglund, Otto M., Grosshandlare 81
Hökerberg, And., Verkst. Direktör 77
Hörnell, Reinhold, Direktör ... 98

Ingelotz, Wilh., Kamrerare ... 73
Ingmansson, J. F., Köpman ... 73

Jacobi, Alvin, Ingeniör ... 81
Jacobson, E., Pianofabrikant ... 73
Jacobsson, E., Slottsintendent, Professor, *ledamot af styrelsen, kassadirektör, ordförande i 2:a utskottet och ledamot af rk.* ... 72
Jacobsson, Maur. A., Handlande ... 74
Jaensson, C. W., Teckningslärare 90
Jagdmann, W., Stenhuggeriidkare 91
Jahnson, Jean, Juvelerare ... 88
Janse, Alb., Kapten ... 93
Janson, Carl, Med. D:r ... 91
Janson, G. W., Kommissarie i Riksbanken ... 73
Jansson, A., Byggmästare ... 81
Jansson, J. C., Dekorationsmålare 81
Jehander, C., Ingeniör ... 77
Johansson, Aron, Arkitekt ... 90
Johansson, Carl, Fabrikör ... 93
Johansson, Albin, Snickare ... 98
Johnson, Axel, Generalkonsul ... 80
Johnsson, E. G., Med. D:r ... 88
Jonsson, C. E., Möbelsnickare ... 89
Josephson, E., Arkitekt ... 97
Josephson, Wilh., Grosshandlare 73

Invald

Juel, A. Bernhard, Kapten ... 1892
Julius, Aug., Handlande ... 73
Jungstedt, Axel, Genremålare ... 90

Kardell, Maria, Fröken, Porslinsmålarinna ... 90
Karlholm, Hedda, Fröken, vid Rikets Kartverk ... 98
Karsten, W., f. d. Bagare ... 54
Kastman, J. J., Grosshandlare ... 74
Kempe, B., Grosshandlare ... 74
Key, Axel, Professor ... 70
Keyser, Sixten, Konsul ... 90
Killander, Knut., Öfverdir.-assist:t 97
Kindberg, Axel, Löjtnant ... 98
Kinander, Emil, v. Häradshöfding 90
Kinell, C. E. A., Kapten, Intendent 97
Kjellberg, Emil, Ingeniör, Dispon:t 87
Kjellberg, Jonas C:son, Ingeniör, Kamrerare i Jernkontoret ... 87
Kjellén, J. M., Sekreterare ... 74
Kjerrman, Ferd., Landskanslist ... 81
Klason, Peter, Professor ... 90
Klinckowström, J. H., Frih., Arkivarie ... 81
Klinckowström, R., Frih., Öfverste ... 66
Klingström, Ernfr., Teckn.-lärare 90
Klingvall, N. L., Med. D:r ... 81
Klint, C. V., Läderhandlare ... 66
Klint, F. G., Fabriksidkare ... 74
Klintberg, Ferd. af, Revisor ... 74
Korsgren, C. G., Bankokommissarie ... 74
Krook, Napoleon, Grosshandlare 96
Krusenstjerna, Edv. von, Statsråd, Generalpostdirektör ... 89
Kruse, John, D:r, Amanuens, Nationalmuseum ... 98
Kuylenstjerna, Erik, Civilingeniör 92
Kulle, Thora, Fru, Konstväfverska 98
Kyhlberg, O., Direktör ... 90
Königsfeldt, W., Auditör ... 76

Lagerberg, Sven, Grefve, General 57
Lagerberg, David, Verkmästare ... 93
Lagerberg, A., s:r, Fabrikör ... 96
Lagercrantz, Jaques, Kapten, Regementsintendent ... 97
Lagerfelt, Fredrik, Frih., Kammarh., Kanslisekreterare ... 97
Lagergren, A. G., Fabrikör ... 55
Lagerholm, J. F., Kapten ... 77
Lagrelius, Axel, Ingeniör ... 94
Lamm, Carl Robert, Ingeniör, Verkställande Direktör, *ledamot af styrelsen, ordförande i 1:a utskottet* ... 81

Invald

Lamm, Herm., Grosshandlare... 1879
Lamm, Ida, Fröken 91
Lamm, Oscar, j:r, Verkst. Dir.... 81
Lamm, Agnes, Fröken.............. 98
Lancken, E. F., von der, Öfverste 81
Landelius, J. C., Hofkonditor..... 73
Landin, Joh., Handelskemist, Öfverlärare 97
Landtblom, Odd, Disponent 90
Langenskiöld, K., Frih., Bankdirektör 97
Laquist, Hj., Grosshandlare 73
Larson, Adler, Grosshandlare...... 98
Laurén, P. A., Urfabrikör 55
Laurentz, Johan, Arkitekt......... 97
Laurin, Carl, Kassadirektör 96
Laurin, Theodor, Kronometermak. —
Laurin, Carl, Fil. kand. 98
Leffler, G. Mittag-, Professor...... 73
Leopold, C. A., Komminister...... 72
Lewander, C. A., Grosshandlare 98
Leyonmark, C. E., Hofrättsråd... 91
Liberg, L. L., Grosshandlare...... 81
**Liedbeck, Alarik, Ingeniör, St. L. 90
Liljenberg, G. R., Justitieråd...... 73
Liljeblad, F. Th., Öfverlärare...... —
Liljekvist, Fredr., Arkitekt 89
Lilliehöök, E., B:son, Löjtnant... 96
*Lind af Hageby, Ebba, Enkefru (1890—1904) 90
Lindahl, P. Axel, Kapten 96
Lindau, S., Byggmästare 97
Lindberg, Adolf K., Medaljgravör, Professor 74
Lindberg, J. E., f. d. Bagare, Handlande................................ 74
Lindberg, Lydia, Fröken........... 91
Lindberg, O., Arkitekt, Öfverlärare, *suppleant i första utskottet* 70
Lindberg, A. P., Målaremästare 98
Lindblom, Hj., Uppbördskommissarie 89
Lindeberg, K., Fil. D:r, Kansliråd 81
Lindegren, Aug., Arkitekt......... 89
Lindell, Per, Ingeniör.............. 76
Linderoth, John, Urfabrikör...... 73
Lindfeldt, W., Bageriidkare 97
Lindgren, A. R., Kongl. Hofjuvelerare 93
Lindgren, C. A., Grosshandlare... 81
Lindgren, Gustaf, Arkitekt, *ledamot i Styrelsen, ledamot i 1:a utskottet* 93
Lindgren, Th. B., Handlande...... 74
Lindmansson, J. A. W., Bokbindaremästare......................... 73

Invald

Lindmark, Aug., Skomakaremästare 1873
Lindqvist, C. A., Mekanikus...... 66
Lindroth, Carl A., Grosshandlare 73
Lindroth, J. A., Grosshandlare... 73
Lindskog, Fr., Disponent, Arkitekt 77
Lindström, A., Fabriksidkare...... 89
Lindström, G., Museiassistent ... 81
Lindström, J. F., Faktor 77
Lindståhl, Emil, Arkitekt 90
Lindvall, C. A., Öfveringeniör ... 73
Ljungberg, C. E., Advokatfiskal 63
Ljungberg, E. A., Apotekare...... 74
Ljungberg, Knut, Apotekare...... 77
Ljunglöf, Knut, Grosshandlare... 64
Lohoff, G., Grosshandlare 81
Londicer, G., Grosshandlare 74
Looström, C., Bokhandlare......... 88
Looström, Ludv., Fil. D:r, Sekreterare i Fria konsternas Akademi, *ledamot af 2:a utskottet, och rk.* 74
Lovén, John, Grosshandlare 73
Lovén, J. H., President 89
Lowisin, C., Frih., Major 90
Ludin, Joh., Grosshandlare......... 81
Lundbeck, A. M., Handlande...... 71
Lundberg, A. E., Fabrikör, *ledamot af styrelsen o. 1:a utskottet* 73
Lundberg, Birger, Tapetserare ... 94
Lundberg, John, Byråassistent ... 80
Lundberg, K. L., Garnhandlare... 77
Lundberg, Olof R., Mariningeniör 90
Lundberg, Th., Bildhuggare 90
Lundeberg, A. W., Direktör 96
Lundgren, P. Hj., Kakelugnsfabrikör 96
Lundgren, H. B., Disponent 90
Lundin, Alfr., Bokbindare 77
Lundin, Augusta, Fröken 89
Lundin, C. R., Grosshandlare...... 77
Lundin, Hulda, Fröken 90
Lundman, Julius, Fil., D:r., Lektor 74
Lundstedt, Bernhard, Fil. D:r, Bibliotekssamanuens 90 96
Lundstedt, L., J:son, Grosshandlare 96
Lundström, C. F., Godsegare...... 47
Lundström, J., Grosshandlare...... 88
Lübeck, Edv., Sjökapten........... 97
Lyth, G. W., Instrumentmakare 66
Löfgren, C. J., Juvelerare 96
Löfman, Aug. Wilh., Sidenfabrikör 95
Löfmark, L. O., Snickare 96
Löfving, Thure, Emaljör........... 84
Lönegren, G. W., Generaltulldirektör 90
Lönnqvist, C. V., Ingeniör........ 97

Invald
Löwstädt, C. R., f. d. Skräddare ... 1864

Maass, Wilh., Grosshandlare ... 77
Magnusson, Er. Joh., Byggmästare 64
Malmberg, F., Cicelör, *ledamot af 2:a utskottet* ... 89
*Malmberg, Carl A., Handskfabrikör (1896—1910) ... 96
Malmqvist, F. W., Snickaremäst. 89
Malmström, A., Professor ... 72
**Mandelgren, N. M:son, Artist. St. L. ... 45
Marcks von Würtemberg, J., Frih., Major ... 76
Marcus, Isac, Disponent ... 49
Martin, F. R., Museiamanuens ... 92
Martin, H., Generaldirektör ... 93
Matson, A. L., Konsthandlare ... 90
Medin, O., Professor ... 85
Meisner, John, Grosshandlare ... 90
Melander, E., Major ... 97
Melbye, H., E:son, Stockholm ... 98
Melin, C. F., Kassör ... 98
Mellin, L. O., Bildhuggare ... 77
Meyer, Otto, Konstgjutare ... 97
Meyer, Wilh., Xylograf ... 90
Meyer, Karl, Guldsmed ... 98
Meyerson, W., Bankdirektör ... 90
Michaelson, K., Bruksegare ... 80
Mineur, C. G., Fabrikör ... 45
Molander, Axel, Direktör ... 74
Molander, C. A., Grosshandlare ... 73
Molander, H., Intendent ... 97
Moll, John G., Bankdirektör ... 73
Moll, Victor, Bankkamrer ... 97
Montan, E. V. Professor ... 77
Morssing, Frans, Handlande ... 90
Myrstedt, I. L., Grosshandlare ... 89

Nachmanson, Abr., Handlande ... 73
Nachmanson, H., Grosshandlare ... 77
Nachmanson, Thyra, Fru ... 98
*Nauman, Th., v. Häradshöfding (1896—1910) ... 81
Nathanson, Joh., Klädeshandlare 98
Nerman, G., Major ... 58
Nerpin, H., Ornamentsbildhuggare, *ledamot af 2:a utskottet* ... 50
Neuman, A., Artist ... 90
Nilsson, C. F., Bagare ... 73
Nilsson, Herm. J., Ingeniör ... 90
*Nilsson, Nils, Byggmästare (1897—1911) ... 97
Nordenfelt, L. M., f. d. Landtmäteridirektör ... 66
Nordenskiöld, A. E., Frih., Professor ... 69

Invald
*Nordenskiöld, O. W., Kommendörkapten (1890—1904) ... 1890
Nordenström, G., Professor ... 88
Nordlind, Axel, Direktör ... 99
Nordling, J. R., Grosshandlare ... 73
Nordström, C. A., Civilingeniör ... 90
Nordström, Simon, Fil. D:r, Kanslisekreterare ... 75
Nordström, Th., Fil. D:r, General-Direktör ... 80
Norelius, C. Oscar, Bergsingeniör 90
Norgren, Joh., Fabrikör ... 98
Norman, C. E., Uppbördskommissarie ... 80
Norrman, Victor, Öfverste ... 73
Norström, Clæs G., Civilingeniör 90
Norström, F. Aug., Maskindir. ... 97
Norström G., Kanslisekreterare 97
Notini, Axel, Bildhuggare ... 90
Nystrand, A. E., Handlande ... 73
Nyström, Ludvig R., Hofintendent 81
Nyström, C. G., Skomakaremästare 97
Nyström, N. G., Rådman ... 81

Odelberg, C. Axel, Kapten ... 89
Odhner, C. T., Riksarkivarie ... 90
Odhner, Hjalmar M., Snörmakare 96
Ohlsson, Joh., Teckn. Fabrikör ... 63
Ohlson, J. Fred., Artist ... 99
Ollman, E. A., Civilingeniör ... 77
Olrog, Th., Grosshandlare ... 88
Ohlsson, Alexis, Ingeniör ... 98
Ohlson, J. Fr., Artist ... 99
Olsson, H. V., Jernkramhandlare 73
Olbers, Max, Direktör ... 76
Ossbahr, C. A., Intendent för Lifrustkammaren ... 79
Otter, Erik von, Frih., Assessor ... 92

Palm, Carl, Amanuens ... 91
Paton, Ninian, Grosshandlare ... 67
Patersens, af, Katharina ... 98
Personne, Nils, Premieraktör ... 90
Peterson, Edv. R., Med. D:r, Regementsläkare ... 73
Pettersson, Ellen, Fröken, Lärarinna i Handarbeten ... 96
Pettersson, Gustaf, Fabrikschef ... 91
Pettersson. Joh:s, Konst- och ornamentssmed ... 89
Pettersson, Robert, Tapetserare & Dekoratör ... 96
Pettersson, S. O., Professor ... 89
Petrelli, D. T. J., Kapten ... 96
**Peyron, Ad., Grosshandlare. St. L. 56
Peyron, Ludv., Grosshandlare ... 66
Piel, C. G., Bryggare, ... 81
Piehl, Gustaf, Bryggare ... 98

Invald
Pihlgren, J. T., Kommerseråd 1881
*Platen, Carl von, Bruksegare (1897—1911) 97
Platen, Ludvig von, Friherre 97
Plomgren, A. von, Frih., Kammarjukare 81
Poppius, E. G., Tullfiskal 96
Posse, Arvid, Fr:son, Grefve, President 73
Printzsköld, O., Kabinettskammarherre, Chef för H. M. Konungens hofförvaltning 74

Quensel, Lily, Fröken 83

Rahm, Edv., Handlande 74
Rahm, Nils, Sekreterare, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Ramstedt, Aug., Handlande 56
Ramstedt. Emil, Rev:-Sekreterare 73
Ramstedt, J. O., Justitieråd 81
*Ramstedt, Viktor, j:r, Grosshandlare (1890—1904) 90
Raphael, Axel, Fil. Doktor 96
Redin, C. A., Kontorsskrifvare i Riksbanken 79
Redtz, J. M. J:son, Byggmästare 73
Rehbinder, H., Frih., Kommerseråd 73
Reinhold, Aug., Direktör 77
Remahl, L. T. Med. D:r 89
Retzius, G., Professor 88
Reuterskiöld, C. L., Kabinettskammarherre 72
Rhodin, Herman, Konsul 73
Riben, L. V., Statskommissarie 88
Richert, J. G., Civilingeniör 97
Rijswijk, H. van. Direktör, *suppleant i 2:a utskottet och suppleant i styrelsen* 77
Ringheim, Vict., Major 73
Ritter, E. W.. Byggmästare 97
Robbertte, A., Kamrer 97
Roos, Axel, Öfverste 97
Roosval, Albin, Redaktör 96
Rosander, Clara, Fröken 99
Rosen, Axel, G:son von, Grefve, Generalmajor 63
Rosen, Aug. R. von, Grefve, Öfverstelöjtnant, 1:e Hofmarskalk 77
**Rosen, C. G. von, Grefve, Öfverste-Kammarjunkare. St. L. 74
**Rosen, Fredrik von, Grefve, Kansliråd, St. L. 90
Rosenberg, J. O., Professor 77
Rosengren, Anna, Fröken, Teckningslärarinna 90
**Rosengrén, Carl, Grosshandlare 90

Invald
Rosenlund, Axel, Sågverksegare 1896
Rosenvall, F. E., Fabrikör 69
Rosin, Fredr., Direktör 97
Rubenson, Joseph, Verkst. Direktör 69
Rubenson, Moritz, Sekreterare 73
Rubenson, R., Professor 77
Rubenson, S. V., Dekorationsmålare 80
Rundbeck, Joh., G. von Friherre, v. Auditör 99
Rundqvist, A., Fabriksidkare 77

**Sachs, Josef, Grosshandlare, St. L. 96
Sachs, Max, Grosshandlare 96
**Sachs, Simon, Generalkonsul. St. L. 73
Sager, Edvard, Hofstallmäst 96
Sager, Robert, Kammarherre 96
Salin, Kaspar, Arkitekt 93
Salin, Maur., Med. D:r, Professor 81
Saloman, G., Professor, *ledamot af 2:a utskottet* 71
Saloman, Nathalia, Fröken 98
Salomonson, Ernst, Grosshandlare 97
Samsioe, Reinh., Föreståndare 99
Samson, Eug., Verkst. Direktör 71
Samzelius, Per, Stadskommisarie 73
Sandels, L. G., Generallöjtnant 73
Sandström, C. A., Poliskommisarie 77
Santesson, B. F., Tenngjutare 90
Santesson, Henrik, Fil. D:r, Kemist 77
Saul, L., Snickaremästare 63
Saul, Th., Snickaremästare 73
Schale, H., Bruksegare 75
Schalén, Claës, Protokollssekreterare 98
Schinkel, C. D., von, Bruksegare 74
Schmidt., Albert, Grosshandlare 66
Schmidte, C. J., Fabrikör 84
Scholander, Sven, Ornamentsbildhuggare 89
Schröder, J. C., Bagare 69
Schröder, A., Kronofogde 73
Schultz, A., Ångf.-kommissionär 96
Schuldheis, Wilh., Vinskänk 77
Schulzenheim, C., von, Kanslisekreterare 94
Schumacher, C. V., Fabrikör 74
**Schumburg, R., Generalkonsul. St. L. 74
Schwartz, Eug., Fil. D:r, Rektor 82
Schöldström, Otto, Snickaremäst. 75
Schönfeldt, H. J. C. O., Handlande 97
Schönström, J. F., Ciselör 97
Sebardt, Wilh., Hofapotekare 68
Sebenius, J. L., Brukspatron 90

Invald
Segerholm, Ake, f. d. Fabriksidkare 1877
Seijmer, Knut, Fabrikör 97
Seippel, Oscar, Grosshandlare 88
Sellergren, G., Civiling:r, t. f. Professor, *suppleant i 1:a utskottet* 89
Selling, C. G., Hofrättsråd 74
Settervall, J. G., Grosshandlare 68
Settervall, Nils, Häradshöfding 88
Severin, S., Revisor 73
Seybold, Rob., Godsegare. St. L. 77
Sidvall, Rob., Fabrikör 89
Sievert, Max, Handlande, *ledamot af 1:a utskottet, suppleant i styrelsen* 99
Sifvert, A. W., Jernkramhandl. 73
Simonson, P. M., Bryggare 73
Sjöberg, E., Tandläkare 97
Sjögren, Otto, Fil. D:r, Läroverkskollega 97
*Sjögren, Per Aug., Fabrikör (1897—1911) 97
**Sjögreen, Otto, Kansliråd. St. L. 81
*Sjöquist, Joh., Byggmästare (1897—1911) 97
Sjöström, C. F., Fabrikör 90
Skoglund, E., Hofsadelmakare 94
Skogman, C. J. A., Frih., Kommendörkapten 68
Smerling, C. F., Kansliråd 73
Smitt, J. W., Generalkonsul 62
Sohlman, H., Juris Kand., Hufvudredaktör 91
Sondén, M., Med. D:r 88
Stangenberg, Emil, Med. D:r 97
Starck, Alb., Konsul 73
Stenberg, Joh., Plåtslagare 77
Stenfelt, Pehr Edvin, Bibliotekarie 96
Stenhammar, Ernst, Arkitekt 90
Steuch, Mathias, Bruksegare 73
Stiebel, E., Agent 77
Stierngranat, C. L. F., Öfverste 77
Stockenberg, John, Amanuens, v. Häradshöfding 97
Stockenström, H. A. von, Öfverste 77
Storckenfeldt, E., Generaldirektör, *Ledamot af 1:a utskottet o. ordförande i red. komm.* 81
Strindberg, J. O., Grosshandlare 77
Stråle, W., f. d. Landshöfding 52
Ström, C. F., Trädgårdsmästare 74
Ström, Daniel, Amanuens 99
*Strömberg, Carl A., Med. Doktor (1896—1910) 96
Stuart, John, Riddarhussekret. 90

Invald
Stål, W., Öfverstelöjtnant 1874
Suber, Emil, Grosshandlare 96
Sundberg. C. A., Ingeniör 90
Sundström, G. R., Handlande 55
*Sundström, Pehr, Klädeshandlare (1889—1903) 77
Sundvall, Carl Aug., Bildhuggare 89
Sunnerdahl, E., Grosshandlare 73
Svanbom, Aug., Fabrikör 98
Svanström, Frans, Grosshandlare 66
Svensson, Birger A., Tapetserare 92
Svensson, Carl P., Tapetserare 68
Swalin, Wilh., Protokollssekreterare 81
Swartz, Betty, Enkefru 87
Syberg, Fritz, Grosshandlare 69
Sydow, Fing. von, Hamnkapten 73
Sällström, A. G., Byggmästare 74
Söderberg, J. F., Trädgårdsmästare 73
Söderström, K. S., Portföljmakare 74
Sörensen, N. G., Grosshandlare 68
Sörensen, P. M., Mekanikus 89

Tamm, Adolf, Fil. D:r, Kontrolldirektör 74
†Tamm, Gust., Frih., Öfverståthållare H. L. 69
Tamm, Hugo, Bruksegare 76
Tamm, P. G., Godsegare 73
*Taube, Bernh., Frih., Arkivarie (1890—1904) 90
Thalin, Carl, Handlande 74
Thelander, Thore, Ingeniör 90
Theorell, Hugo, Ingeniör 98
**Thiel, Arthur, Grosshandl., St. L. 96
**Tholander, Henrik, Ingeniör, Fil. Doktor 96
Thomas, J. E., Byggmästare 73
Thorén, Th., Arkitekt. Öfverlärare 94
Thulin, C., G., Konsul, Skeppsklarerare 90
Thunell, J. W., Byggmästare 97
Thunberg, A. T., Kommendörkapten 79
Tidner, Anders, Öfverlärare 90
Tigerschiöld, Hugo, v. Häradshöfding 91
Tillberg, Knut, v. Häradshöfding 92
Tjulander, J. F., Grosshandlare 68
Torell, O., Professor 71
Troilius, C. O., Generaldirektör 75
Troilius, Hj., Grosshandlare 96
Tryggelin, E. H., Arkitekt 77
Tullberg, A. Th., Fabrikör 89
Tullberg, Hasse W., Bokförläggare 87
Thyselius, Pehr, Kanslisekreterare 98

Invald

Törnebladh, C. O., v. Häradshöfding ... 1877
Törnebladh, I., Landskamrerare 73
Törnquist, A., Hofrättsråd ... 73
Törnqvist, Hj., Byggmästare ... 93
**Törnqvist, Nicolaus, Major. St. L. 75

Uddenberg, Ernst, Generalkonsul 74
Uddenberg, Martin, Kontorschef 98
Ugglas, C. G., af, Frih., e. o. Hofrättsnotarie ... 90
Upmark, G., Intendent, Fil. D:r, *v. ordförande, ledamot af 2:a utskottet* ... 73
Uppström, A. E. V., Häradshöfding 90

Varenius, N. A., f. d. Generalkrigskommisarie ... 73
Virgin, C. E., Kontreamiral ... 88
Virgin, Claes, Direktör ... 93
Vogel, A. J., Artist ... 90
Vult von Steyern, F., Redaktör ... 90
Vult von Steyern, N., President 74

Wachtmeister, H., Grefve f. d. Landshöfding ... 73
Wachtmeister, Hans H:son, Grefve, Expeditionschef ... 81
Wærn, R., Revisionssekreterare 90
Wagner, Jul., Dekorationsmålare 90
Wahlberg, W. A., Målaremästare 90
Wahlin, C. A., Grosshandlare ... 73
Wahlman, L. J., Arkitekt ... 97
Wall, Anna, Fru ... 93
Wall, Teodor, Kassör ... 91
Wallander, Alfr., Artist ... 96
Walldén, W. L., Godsegare ... 63
Wallenberg, Anna, f. von Sydow, Fru ... —
**Wallenberg, K. A., Bankdir. St. L. 81
**Wallenberg, Marcus, Bankdir., v. Häradshöfding. St. L. ... 97
Wallin, Karl, Assistent ... 90
Wallmark, John, Dir., Haga ... 98
Wallqvist, L., Snickaremästare ... 94
Wannberg, Axel, Grosshandlare 63
Watz, Reinhold, Snickare ... 90
Wedberg, J. O., Justitieråd ... 73
**Weinberg, C. A., v. Häradshöfding, St. L. ... 73
Welin, Nils, Kontorschef ... 95
Wengström, C. O., Ingeniör ... 89
Werner, A., Med. D:r ... 73
Werner, Teodor, Dockmästare ... 73
Wessberg, Sven, Notarius Publicus 69

Invald

Westberg, G. W., Protokollssekreterare ... 1873
Westerdahl, A. R., Bageriidkare 97
Westerdahl, H. Julius, Bageriidkare, Kungl. Hofleverantör ... 96
Westin, Th., Hofrättsråd ... 98
Westin, L. Eug., Klädeshandlare 74
Westman, Fredr., Fabrikör ... 97
Weylandt, H. E., Major ... 73
Wiberg, F., Handlande ... 46
Wickman, N., Kassaskåpsfabrikant 92
Wickmann, Fredrik, Kontorschef 84
Widebeck, Maria, Fröken, Mönsterriterska ... 89
Widén, C. O. F., Snickaremästare 89
Widmark, J. Med. D:r, e. o. Prof. 89
Widstrand, W., Bokförläggare ... 90
Wikland, Hj., Baningeniör ... 91
Wiklander, O. M., Öfverdirektörsassistent ... 77
Wiklund, W., Fabrikör, *ledamot af styrelsen och 1:a utskottet* ... 65
Wilhelmsson, G. W., Boktryckare 93
Wilkens, G. D., Med. D:r ... 94
Wiman, E. A., Civilingeniör ... 71
Wimmerstedt, Axel, Professor, f. d. Rättskemist ... 74
Winborg, Th., Fabrikör ... 77
Wincrantz, F., Instrumentmakare 98
Winqvist, Emil, Sekreterare ... 93
Wising, P. J., Med. D:r, Professor 73
Wåhlin, Karl, Sekreterare ... 89
†Wåhlin, P. G., Direktör, H. L. 72
*Wäsell, Karl, Förste Stadsfogde (1893—1907) ... 90
Wästberg, Carin, Fröken, Mönsterriterska ... 89
Wästfelt, A. G., f. d. Landshöfding 75

Ygberg, Herman, Stadsingeniör 77

Zander, G. Med. D:r ... 71
Zacco, K. Yngve, Civilingeniör ... 96
Zethelius, H., Protokollssekreterare ... 90
Zimmerman, N. E., Tullförvaltare 74
Zickerman, Lilli, Direktris ... 98

Åberg, E. U., Fröken ... 93
Åberg, H., Grosshandlare ... 90
Åberg, O. J., Aktuarie ... 59
Åhman, Julius, Tapetserare ... 74
Åkerdahl, M. F., Fabrikör ... 73
Åkerdahl, Robert, Vinhandlare ... 97

Invald
Akerhielm, J. G. N. S., Frih., förutv. Statsminister 1873
Åkerlund, E. O., Byggmästare... 59
Åkerman, Rich., Generaldirektör 72
**Åkerman, H., Envoyé i Disponibilité. St. L. 78
Åkerman, V., Grosshandlare 74
Åslund, F. A., Konsul............. 75

Ädelgren, Rudolf, Kansliråd...... 73

Invald
Öberg, Axel, Modellör........... 1880
Öberg, Joh., j:r, Lärftskramhandlare 73
Öberg, O. F., Generalkonsul...... 73
Örtenblad, C. O. T., Civilingeniör 98
Östberg, P., Ingeniör 97
Östergren, Aug., Statsråd 74
**Österlund, Emil, Grossh. St. L. 96
Östman, A. F., Revisor 90

I Landsorten.

Invald
****Abelin**, Axel, Kapten, Norsholm. St. L. 1898
Abrahamson, J. F., Lundby, Lerum 90
Adamy, A. A., Konsul, Vestervik (1880—1894) 73
Adlers, F., Hofrättsråd, Vallås, Seffle.................................. 78
Adlers, G. Emil, Förvaltare, Yxhult, Kumla......................... 99
Adlers, Ossian, Hyrkusk, Örebro 99
Afzelius, A., Kamrer, Hernösand 75
Ahrenberg, Ida, Enkefru, Göteborg 76
Almgren, Viktor, Godseg., Högantorp, Södertelje 98
Andersson, Axel, G., v. Häradshöfding, Sundsvall................. 87
Andersson, E., Landskamrer, Kristianstad 81
Andersson, G., Fabrikör, Karlskrona.................................. 74
*Andersson, J. A., Ingeniör, Norrköping, (1881—1895).............. 81
*Andersson, O., Bruksegare, Ramshyttan, Nora (1881—1895) 81
Anderson, P. E., Stadsfiskal, Örebro 98
Anderson, E. Maskiningeniör, Örebro 98
Andréen, P., v. Häradshöfding Stadskamrer, Göteborg........... 76
Andréen, Gust., Handlande, Gefle 76
Arhusiander, M., Grosshandlare, Sundsvall 75
Arnell, Selma, f. Böttiger, Fru, Hernösand 84
Aulin, Adolf, Disponent, Eskilstuna 99
Ax, Marcus, Fabrikör, Gefle 98

Invald
Bagger, G. A., Kamrer, Göteborg 1876
Barth, J. Chr., Disponent, Svartvik 99
Beckeman, E. M., v. Konsul, Halmstad 87
Beck-Friis, Corfitz, Grefve, Börringe 98
Beckman, Claes, Prost, Sunnerby, Skara.................................. 75
Befve, Frans, Juvelerare, Göteborg 81
Behm, V., Kronolänsman, Hackås 87
Benedicks, G., Disponent, Verkst. Dir., Gysinge bruk 98
**Behrends, J. F., Fabrikör, Göteborg. St. L.......................... 70
*Bellander, B., Jägmästare, Bollnäs (1892—1896) 81
Bengtsson, S. M., Kapten 74
Berg, Isak, Handlande, Karlskrona 91
Bergdahl, N. P., Kyrkoherde, Östra Sallerup 87
Bergelin, Th., Major, Karlsborg 90
Bergman, A., Målare, Köping ... 76
*Bergman, C. O., Öfverstelöjtnant, Bodträskfors, Luleå (1881—1895) 81
Bergman, C. V., Bryggare. Norrköping 81
*Bergstedt. C. F., Bruksegare, Skrukarp, Motala. H. L. 71
Bergsten, A. G., Häradshöfding, Mora 78
Bergstrand, C. H., Kronolänsman 81
Bergstrand, J. O., Fil. D:r, Vesterås 87
Bergström, Karl, Häradsh., Köping 91
Bergström, L., Domnarfvet 99
Billqvist, Gustaf, Med. D:r., Göteborg 95

Invald

Bjelke, Edith, Grefvinna, Sturefors, Linköping 1887
Björck, A. J., Kgl. Hofpredikant, Vestra Vram, Tollarp 74
Björck, O., Gudö, Vaxbo 98
Björkenstam, K. W., Häradshöfding, Strömsnäs, Orresta 73
*Björklund, Olof, Sågverksegare, Eriksdal, Sundsvall, (1898—1912) 98
Björkman, C. A. T., f. d. Landshöfding, Gefle 59
Björkman, C. J., Protokollssekreterare 81
Björkman, S. P. A., Fabriksidkare, Karlshamn 76
Blomberg, A. Th., Apotekare, Lindesberg 75
Blomhergh, Fr., Fabriksidkare, Drag, Norrköping 81
Blumenberg, H. G., Kyrkoherde, Östra Ryd, Rydbo 87
Blüm, G., Öfverste-Löjtnant, Sköfde 74
Bohnstedt, Edv., Rinkesta, Ärila 98
Bolin, O. V., Kyrkoherde, Kungsåra, Vesterås 87
Bolinder, A. M., Landssekreterare, Mariestad 73
Bolinder, T. W. Th., Ingeniör, Folkhögskoleföreståndare, Önnestad 73
**Bonde, Carl Trolle-, Grefve, Trolleholm, Trollenäs. St. L. 73
Borg, F. G., Apotekare, Strömstad 87
Bosæus, R. W., Borgmästare, Arboga 73
Boström, C. J., Stadsläkare, Sölvesborg 87
Brandel, H. W., Stadsingeniör, Göteborg 75
Brandfors, Carl, Handlande, Luleå 99
**Brandt, Axel, Grosshandlare, Gefle. St. L. 76
Bratt, G., Löjtnant, Disponent, Djursholm 75
Bredberg, C. G., Kapten, Bogesund, Rydbo 90
Brehmer, Wilh., Öfverste, Södertelje 99
Broander, J. J., Kyrkoherde, Hafdhem 74
Brolin, J. G., Grossh., Stugsund 74
Brun, C. E. Apotekare, Smedjebacken 77
Brunskog, Magnus, Ingeniör, Eskilstuna 98
Bråkenhjelm, P. J., Landshöfding, Upsala 81

Invald

Busck, J. G., Fabrikör, Göteborg 1874
Bånge, C. A., Prost, Nykil 87
Bååth, J. L., Häradshöfding, Odensvik, Odensviholm 73
Böcklin, D., Possessionat, Täckhammar, Nyköping 82
**Börjesson, L., Bryggare, Göteborg. St. L. 76

**Carlander, Chr., Grosshandlare, Göteborg. St. L. 76
Carlberg, P. M., Bergsingeniör, Ställdalen 81
Carlén, A., Bruksegare, Bollnäs 76
Carlsson, Albert, Rådman, Venersborg 99
Carlsson, E., Bruksegare, Stadra, Gyttorp 74
Carlsson, K. Ax., Grosshandlare, Östersund 98
Carlstedt, Israel, Kontraktsprost, Karlstorp 87
Carlström, C. F., Kronolänsman, Elfdalen 87
Cederberg, H. F., Kronofogde, Östersund 97
Cederström, Anders, Friherre, Beatelund 98
Charlier, A. W., Med. D:r, Sollefteå 93
Christens, H. T., Arrendator, Bifvaröd, Wallås 93
Christiernin, Ad. Fr., Lasarettsläkare, Sundsvall 81
Cleophas, S., Disponent, Hammarby, Jerle 99
*Cornell, J. F., Kapten, Sundsvall (1899—1903) 81
Crafoord, C. O. L., Häradshöfding, Lyckeby 73
Cronstedt, Maria, Fru, Grefvinna, Säby, Torshälla 98
Coyet, Gustaf, Kammarherre, Torup pr Bara 99
Cronqvist, G., Handlande, Malmö 74
Cullberg, S. A., Löjtnant, Nartorp, Börrum 73

Dahlberg, J. P., Bruksegare, Bollsta, Nyland 81
Dahlberg, N. W., Disponent, Weija, Bollsta bruk 99
Dahlman, A. G., Handlande, Sundsvall 87
Dandanell, A. E., Byggmästare, Nyland 81

Invald

Danielsson, C., Disponent, Bofors 1887
Danielsson, C. F., Gruf-Ingeniör, Stora Gården, Kopparberg 81
**Degerman, C., Jägmästare, Piteå. St. L. 73
De la Gardie, Malvina, Grefvinna, Öfverhofmästarinna, Hamiltonhouse, Helsingborg 78
*Dickson, Robert, Göteborg, (1899—1913) 99
Dickson, Robert, Landshöfding, Malmö 81
Dickson, W., Fil. D:r, Seckestad, Moholm 74
Donnér, Aug., Häradshöfding, Sölvesborg 97
Dunky, A. E., Landsfiskal, Tjernäs 87
Dumrath, W., Jägmästare, Singö, Grisslehamn 74

Edelfelt, E. G., Gårdarp, Hurfva 99
Ehrenheim, Erik von, Kammarherre, Godsegare, Grönsöö, Enköping 92
Ehrensvärd, Alb., Grefve, f. d. Landshöfding, Tosterup, Svenstorp 73
*Ehrensvärd, G., Grefve, Godsegare (1899—1913) Marsvinsholm 99
Ehrensvärd, Augustin, Grefve, Liatorp, Helsingborg 99
Eneroth, Hugo, Apotekare, Östnora 99
Ekedahl, G. W., Kyrkoherde, Ljunga, Boarp 87
Ekelund, S. G. A., Häradsskrifvare, Hångers, Ljungby, ... 73
Eklundh, Axel, Grosshandlare, Göteborg 95
Ekman, C., Bruksegare, Finspong 73
Ekman, Isidor, Stadsläkare, Hudiksvall 87
*Ekman, J. J., Grosshandlare, Göteborg, St. L. 73
Ekströmer, J. W., Kapten, Fogelfors 98
**Elgérus, D. J., Fabriksidkare, Örebro. St. L. 74
Elowsson, Gullbrand, Lektor, Karlstad 98
**Engelbrechtsson, G. O., Byggmästare, Örebro. St. L. 78
Engström, Herm., Handlande, Jönköping 87

Invald

Enhörning, Constance, Fru, Norrköping 1887
Ewert, W. Th., Grosshandlare, Göteborg 76

Fahlstedt, G. V., Ingeniör, Eskilstuna 88
Falck, Gustaf, Vågmästare, Skeppsredare, Göteborg 95
Fernqvist, R., Rektor, Örebro ... 87
Fischer, A. A., Kyrkoh. Hångsdala 87
*Flensburg, Emil, Grosshandlare, Malmö, (1896—1910) 78
Fleetwood, C. M., Friherre, Häradshöfding, Wexiö 98
Flinta, Gustaf, Skolföreståndare, Hedemora 87
Flobeck, D. W., Disponent, Eriksberg, Göteborg 99
Florell, J. M., Rektor, Uddevalla 99
Florman, M., f. d. Landssekreterare, Gefle 73
*Flygt, L. A. Disponent, Ljungå, (1881—1895) 81
Fogelberg, C. H., Bandirektör, Gefle 99
Fogelberg, Ivar, Jordberga 99
**Fogelin, C. J. Godsegare, Hintzegården, Mölltorp. St. L. 76
Fogelmarck, Rob. von, Konsul, Vestervik 98
**Folin, C. E. V., Disponent, Hammarby, Storvik. St. L. 99
Forselles, Alb. af, Löjtnant, Ekensberg, Enhörna 82
Forssander, J. H., Kyrkoherde, Stenbrohult, Diö 87
Forsberg, S. P., Handlande, Valdemarsvik 74
Forsselius, C. A., Handlande, Kumla 76
**Forssell, A. F., Grosshandlande, Sundsvall. St. L. 75
Frænckel, J. C., Handlande, Göteborg 76
Frænkel, And., Kapten, Petiknäs, Hällnäs 90
Friman, Ernst, Byggm., Göteborg 95
Frisendahl, V. B., Kyrkoherde, Väsåker 99
Frisk, E., Fabriksegare, Hudiksvall 73
Frisk, P. E., Kontr.-prost, Häfverö 87
Fröberg, C. A., Borgmästare, Gefle 98

Invald
Fröberg, John. Fabrikör, Grossh., Finspong...,........................ 1894
Fröberg, Anna, Fru, Finspong ... 94

Gahn, L. R., Ingeniör, Wikmanshyttan, Nora 74
Genberg, A. Kronolänsman, Bollnäs..................................... 87
Genberg, J., Kyrkoherde, Lit ... 87
Gestrin, Rob., Grosshandlare, Magnehult, Simonstorp 68
**Gibson, James, Fabriksidkare, Göteborg, St. L. 76
Giöbel, Axel, Ingeniör, Hammar 99
Godée, Alb., Apotekare, Skenninge 77
Grape, Ad., Förste Stadsläkare, Gefle 99
Grau, P., Apotekare, Sundsvall... 77
Granberg, C. G., Rådman, Eskilstuna 78
Grevesmühl, Oscar, Godsegare. Herrestad, Stallarholmen 77
Grundberg, L. Med. D:r, Lasarettsläkare, Venersborg................. 87
**Grönwall, Edvin, Bruksegare, Hellefors. St. L. 81
Gullbrandsson, E., Tullförvaltare, Östersund 97
Gustafsson, Hans, Disponent, Tidaholm 81
Gustafsson, J. G., Kronolänsman. Elghult................................ 87
Gyllenstierna, Nils, Friherre, Godsegare, Elfdalen, Klippan......... 76
*Gyllencreutz, R. H. A., Provincialläkare (1898—1912) 98
Göransson, C. F., Bruksegare, Sandviken 74
Göthe, C. G., Skogsinspektör, Vexiö 73

****Hagendahl**, C. A., Grosshandlare, Örebro. St. L. 75
Hallborg, O., Kontraktsprost, Torstuna, Torstunaby 87
Halldin, H., Fabrikör, Örebro ... 74
Hallén, Joh., Handlande, Direktör, Falköping 95
Hallner, N., Kyrkoherde, Saleby 74
Hammarström, John, Med. D:r., Förste Stadsläkare, Kristinehamn.................................. 87
Hansson, A., Konsul, Helsingborg 76
*Hartvig, Herman, Grosshandlare, Göteborg (1895—1909) 95
Hasselblad, C. F., Disponent, Sprängsviken, Frånö.............. 81

Invald
Hay, B., Disponent, Jönköping... 71
Hedenlund, A., Handlande, Borås 83
Hederstierna, Fredrik, Landshöfding, Vesterås....................... 75
Hederstjerna, Hans, Ingeniör, Ebbes bruk, Jönköping 73
Hedin, E. A., Stadsarkitekt, Gefle 99
**Hedqvist, C. A., Skeppsredare, Öjebyn, Piteå, St. L................ 99
Hellberg, J. A., Häradshöfding, St. Vestansjö, Jönköping........ 73
Hellström, Fredr., Fabrikör, Nyköping 98
Hellerström, Alfred, Arkitekt, Helsingborg 90
Hellerström, S., Fil. Kand. Godsegare, Marielund, Nettraby 85
Helling. N. A., Landssekreterare, Örebro 73
Hessle, Birger, Hofrättsråd, Jönköping 75
Heyman, Moritz, Grosshandlare, Göteborg 99
Hjelm, Fr., Kyrkoherde, Kuddby 87
Hjelmqvist, B., Fil. D:r, Kyrkoherde, Herslöf, Vallåkra......... 73
Hjertén, C. A., Kommissionslandtmätare, Stånghem, Kettiltorp 81
Hjertén, Sven, Häradshöfding, Sundsvall............................. 87
Hofsten, E. von, Kapten, Hallandsberg, Fägred 71
Holm, G., Häradshöfding, Bollnäs 78
Holm, Fredr., Handlande, Göteborg 76
Holmqvist, A. L., Rådman, Arboga 74
Holmström, Leon Skolföreståndare, Hvilan, Åkarp.............. 99
Hoppe, Felix, Kapten, Vexiö...... 98
Hultman, Johan, Fabriksidkare, Malmö 91
**Hummel, Axel, F., Disponent, Kosta. St. L.......................... 99
Hulth, Joh:s, Verkmästare vid skolan i Norrköping.............. 98
Hultqvist, Ernst, Juvelerare, Vadstena..................................... 98
Husberg, K. S., Landshöfding, Luleå 90
Hägglund, J. H., Kyrkoherde, Vestra Karup........................ 87

***Ideström**, Carl, Aug., Grosshandl., Oskarshamn (1891—1905) 90
Ihrfors, A. W., Med. D:r, Provinsialläkare, Vesterås 81

Invald
Insulander, G., Doktor, Folkskolinspektör, Cefle 1898
Isberg, A., Kapten, Göteborg...... 87

Jacobsson, S. M., Handlande, Torpshammar 75
Jansson, J. E., Bruksegare, Saxån, Persberg 81
Janzon, Gust., Rådman, Nyköping 76
Johansson, C., Snickaremästare, Wexiö 98
Johansson, C. H., Lektor, Vesterås 87
Johansson, G. W., Grosshandlare, Wexiö 91
Johansson, S. J., Handlande, Jönköping 76
Johnsson, J., Trafikschef, Kopparberg 81

**Kaijser, A., Apotekare, Enköping. St. L. 76
Kamph, Oscar, Trafikschef, Finspong 75
Karlin, G., J:son, Amanuens, Lund 93
Karlson, Valfr., Arkitekt, Lektor, Borås 90
Keventer, G., Ingeniör, Norrköping 94
Kjellstedt, A. F., Öfver-Jägmästare, Fjäl 73
Kjellgren, J.H., Direktör, Reymyre 98
Kjellin, Joh., f. d., Landskamrer, Upsala 73
Kjellberg, Lennart, Docent, Upsala 99
Kjellqvist, J., Kontraktsprost, Hvalsta, Ekedalen................. 81
Kleberg, C. E.. Göteborg 99
Kohb, Aug., Handlande, Göteborg, 75
Koch, A. M., Bruksegare, Uddevalla 75
Kockum, F. H., Bergsingeniör, Malmö 98
Koræn, A. V., Apotekare, Eskilstuna 77
Kristiansson, E. G., Disponent, Jockmock 99
Krook, Rob., Häradshöfd., Örebro 78
Krook, V., Bruksförvaltare, Gylgen, Öfverkalix 75
Kulle, Thora, Fru, Konstväfv. Lund 98
Källström, E. Teckningslärare, Malmö 93
Königsfeldt, E. W. R. L., Häradshöfding, Smedjebacken 73

Lagerberg, Carl, Kammarherre, Göteborg 92

Invald
Lagerberg, G. O. F., Grefve, Öfverste, Fagersta Vestanfors... 1885
**Lagerfelt, C. A. M., Friherre, Öfverste, Linköping. St. L. 75
Lagerlöf, N., Bruksförvaltare, Långrör, Söderhamn 81
Lagerlöf, N., Snickare, Lidköping 71
Lagermark, C. C., Apotekare, Uddevalla 76
Landgraff, August, Förvaltare, Orsa 99
Landgren, J. F., Fabriksidkare. Sundsvall............................ 91
Landström, Gottfried, Ingeniör, Skultuna 95
Larsson, Johan, Sörsjön, Falu Län 98
Larsson, Aug., Grufförvaltare, Striberg 81
Larsson, L., Kronolänsman, Rätansbyn 87
Larsson, Z., Stadsingeniör, Upsala 78
Leczinsky, C. S. F. Häradsskrifvare, Lit 73
Lewenhaupt, Eug., Grefve, Bibl. Amanuens, Upsala 74
Lewenhaupt, Sten, Grefve, Fil. K. Amanuens, Kalmar............ 90
Levin, A. L., Godsegare, Muskö 99
Lexow, A. C., Bruksegare, Forsnäs, Karlstad 74
Liberg, Bernh., Fabriksidkare, Rosenfors, Skogstorp................ 78
Lidén, Th., N., Stadsfiskal, Gefle 73
Liedholm, J. F., Med. D:r, Öfverläkare, Vexiö 75
Liljeqvist, P., Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Liljesköld, K. A., Häradshöfding, Arvika 74
Lilliehöök, G., Major, Hofors, Robertsholm......................... 74
Lilliehöök, J. F., Öfverste, Körtingsberg, Vretstorp 74
Lindahl, V. N, Fil., D:r, f. d. Auditör, Karlskrona 75
Lindberg, O. Z., Fabrikör, Eriksfors, Nyland 98
Lindblom, S. A., Kontraktsprost, Rappestad, Bankeberg........... 87
**Lindegren, Th., Handlande, Hudiksvall. St. L...................... 75
Lindén, G., Länsträdgårdsmästare, Linköping 98
Linderberg, Gust., Fabrikör, Sundsvall 87
Lindgren, A., Fabrikör, Karlstad 74

Invald

Lindgren, Joh., Apotekare, Lund 1888
Lindstein, Th., Grosshandlare, Falun ... 76
Lindström, L., Maskindirektör, Kristinehamn ... 77
Lindström, N. J. O, H., Fil. D:r, Biskop, Hofpred., Vexiö ... 87
Linné, S. B., Kyrkoherde, Eldsberga ... 73
Littorin, A. T., Kapten, Upsala 87
Ljungberg, J., Handlande, Norrköping ... 78
Ljunggren, G., Byggnadsingeniör, Tobo ... 94
**Ljunggren, C. J. F., Konsul, Kristianstad. St. L. ... 81
Ljunggren, Ivar, Tullförvaltare, Vestervik ... 74
*Lundberg, J. L., Apotekare, Lysekil (1899—1913) ... 99
**Lundblad, E. A., Rådman, Eskilstuna (1881—1895) ... 81
Lundberg, J. O., Disp., Bruzaholms Bruk ... 98
Lundeberg, Chr., Bruksegare, Forsbacka ... 98
Lundeberg, Sigsten, Syssloman, Upsala ... 88
*Lundgren, F. G., Apotekare, Linköping (1887—1901) ... 87
Lundström, C. H., Bergmästare, Filipstad ... 75
Lundström, K. A., Agent, Piteå 89
Lyckholm, Joh. W., Kronofogde, Leksand ... 78
** Lyckholm, Melcher, Bryggare, Göteborg. St. L. ... 95
Lyrholm, O., Grosshandlare, Göteborg ... 77
Löwen, A., Trolle-, Frih., Kammarherre, Gärdesta, Gnesta ... 76

Malm, L. P., Rådman, Eskilstuna ... 74
Markstedt, A., Kapten, Skellefteå 81
Markstedt, D. R., Grosshandlare, Skellefteå ... 75
Matthiesen, S. O., v. Konsul, Sandås, Ottenby ... 87
Matern, A. F., von, Öfverste, Sköfde ... 98
Meijer, F., Fil. D:r, Kyrkoherde, Hammarlöf, Fjerdingslöf ... 74
Melin, Olof, Grossh., Skeppsmäklare, M. R., Göteborg ... 95

Invald

Metzen, K. J., Kanslіråd, Linköping ... 1873
Michaelson, Knut, Bruksegare, Schebo, Norrtelje ... 90
Midling, O., Direktör, Hudiksvall (1899—1913) ... 99
Moberg, C. D., Disponent, Norrköping ... 87
Montgomery-Cederhielm, Rob., Kammarherre, Segersjö, Lennäs 99
Månsson, S., Intendent, Tänger, Enviken ... 99
Mörner, A. E. K., Grefve, Godsegare, Björksund, Nyköping ... 73
Mörner, C. H., Grefve, Apotekare, Norrköping ... 87

*Nilsson, Arvid, Fabriksidkare, Eskilstuna (1897—1911) ... 87
Nilsson, Nils, Vagnmakare, Häslöf, Visby ... 99
Nilsson, W:m, Pianofabrikör, Göteborg ... 98
Noræus, U. V., Kyrkoherde, Högbo, Sandviken ... 75
Nordenfelt, Åke, Höganäs ... 99
Nordenfelt, C., Borgmästare, Kristinehamn ... 73
Nordenfeldt, Ingeborg, Fröken, Grinda, Malmköping ... 93
Nordlöf, G., Upsala ... 93
Nordström, C., Ingeniör, Jönköping 87
Norén, G. L., Disponent, Åsbacka, Söderhamn ... 75
Norman, V. S., Grosshandlare, Arboga ... 74
Norrby, Carl, Professor, Upsala ... 87
*Nydqvist, Herm., Fabrikör, Trollhättan (1899—1913) ... 99
Nyström, Gustaf, Direktör, Gefle 99
Nyzell, Frans, Fabrikör, Eskilstuna ... 98
Näs, N. O., Grosshandlare, Östersund ... 75
*Näs, Per, Godsegare, Nyhamn, Sundsvall (1890—1904) ... 90

Odencrantz, G. D., Öfverste, Landskrona ... 66
Odelius, August, Wångaby ... 98
Olsén, Gottfr., Fabriksidkare, Arvika ... 76
Olsen, C. E., Inspektör, Södra Lit 97
Olsson, S. E., Handlande och Fabrikör, Göteborg ... 98

Invald

Olsson, Emil, Ståletsare, Eskilstuna ... 1898
Olsson, C. A., Landssekreterare, Kristianstad ... 87
Orstadius, A., Ingeniör, Piteå... 81
Otter, B. S. von, Friherre, Major, Kristianstad ... 81

Palm, G. H., Kyrkoherde, Forsmark ... 87
Palmberg, C. A., Kronolänsman, Moda, Tranås ... 76
Persson, J., Rektor, Arboga ... 98
Persson, M., Handlande, Fogelsjö, Los ... 98
**Petré, P., Grosshandlare, Oskarshamn, St. L. ... 76
af Petersens, Katharina, Fröken, Lindared, Svedala ... 87
*Peterson, John, Handlande, Uddevalla (1889—1903) ... 87
Pettersson, Carl Edv., Regementsintendent, Helsingborg ... 81
Pettersson, J., Handlande, Öfverammer, Ragunda ... 77
Pettersson, Sam., Guldsmed, Linköping ... 89
Peyron, G., Friherre, Generalmajor, Helsingborg ... 73
Philipson, John, Grosshandlare, Norrköping ... 81
Polheimer, A. F., Rådman. Falun 78
Posse, Knut, Grefve, Kammarherre, Bergqvara, Räppe ... 76
Posse, L., Grefve, Major, Engelholm ... 74
Post, L., von, Kapten, Hagbyholm, Vesterås ... 74
**Pripp, Carl, Grosshandlare, Göteborg. St. L. ... 75
Pihlstrand, G., Kyrkoherde. Efverlöf pr Veberöd ... 99
*Platin, Otto, Ingeniör, Kristinehamn (1897—1911) ... 97

*Quennerstedt, Aug., Fil. D:r, Professor, Lund, (1888—1902) ... 87

Raab, C., Frih., Kammarherre, Helgerum, Verkebäck ... 73
Ramel, O. A., Friherre, Godsegare, Öfveds kloster, Bjersjölagård... 76
Ramstedt, Wilhelm, Tranbygge Kungsängen ... 98
Rappe, Chr., Friherre, Godsegare, Strömsrum, Pataholm ... 91
Rach, E., Konsul, Hudiksvall ... 74

Invald

Rengstrand, E. O., Fabrikör, Vadstena ... 1877
Richter, G., Häradshöfding, Venersborg ... 87
Ringborg, Edward, Grosshandlare. Norrköping ... 91
Ringborg, Gust., Disponent, Norrköping ... 81
Ringberg, Joh., Ingeniör, Norrköping ... 73
Ringius, J. A., Kronofogde, Göteborg ... 73
Ringström, R. W., Apotekare, Filipstad ... 76
Ringström, Th., Målare, Jönköping 74
Risberg, P. F. Rådman, Norrköping ... 81
Robinson, W., Fabrikör, Göteborg 95
Rogberg, C. G. Bruksförvaltare, Ferna bruk ... 76
Bohlin, A., Rådman, Kongelf ... 74
Ros. A., Bruksegare, Långbanshyttan ... 73
*Rudin, W., Teol. och Fil. Dr., Professor, Upsala (1888—1902) ... 87
**Runer, Carl, Konsul, Gefle. St. L. 74
Ryman, Victor, Häradshöfding, Karlstad ... 77
Rålamb, Fr. A., Friherre, Godsegare, Granhammar ... 98
Rålin, A. G., Fabrikör, Åmål ... 98
**Röhss, August, Grosshandlare. Göteborg. St. L. ... 77
Röhss, W., Konsul, Göteborg ... 77

Sandberg, C. O. W., Grosshandlare, Norrköping ... 81
Sandbäck, L. Th, Kalmar ... 98
*Sandeberg, S. K. O. D. af, Rådman, Sundsvall, (1887—1901) ... 87
Sandström, N. A., Trafikchef, Sandarne ... 81
Sandqvist, S. J., Borgmästare, Hudiksvall ... 87
Samsioe, Reinh., Förest., Stockholm 99
Schéele, Götrik von, Kammarherre, Kilanda, Elfängen ... 75
Schenström, O., Borgmästare, Köping ... 63
Schenström, Wilh., Öfverste, Östuna, Köping ... 74
Schwartz, V., Disponent, Billesholms, Grufva ... 98
Schürer v. Waldheim, W., Godsegare, Mellingeholm, Norrtelje 90
Schöning, J. F. G., Konsul, Stugsund ... 74

Invald

Schönbeck, W., Postm. Lilla Edet 1899
Sederholm, Bertil, v. Konsul, Malmö 99
Serrander, C. A., Fabrikör, Sundsvall 75
Siegbahn, P. Konsul, Ronneby 74
Simonsson, Alb., Trafikchef, Falkenberg 87
Sjöbring, P., Teol. D:r, Biskop, Kalmar 74
Sjöcrona, C. A., Landshöfding, Mariestad 74
Sjögréen, C. M., Skogsinspektör, Omberg, Alvastra 75
**Sjögren, Hj., Professer, Nynäs, Ösmo. St. L. 93
Sjöstedt, C., Handlande, Hjo 76
Smedberg, J., Lektor, Malmö 88
Smith, J. G., Apotekare, Ystad 75
Sparre, N. G. A., Grefve, Kammarherre, Mariedal, Lundsbrunn 73
Spens, G. H., Landshöfding, Wexiö 98
Stael von Holstein, O. W., Frih., President, Jönköping 87
Stolpe, K. W. L., Öfverste-Löjtnant, Umeå 87
Strandh, J., Kontraktsprost, Habo 81
Stridsberg, Ernst, Bruksegare, Trollhättan 74
Strokirk, C. G., Kontrollör, Hernösand 99
Strokirch, J. P. F, O. von, Hofmarskalk, Strömsberg, Jönköping 73
Ströander, Aug., Instrumentm. Wexiö 98
Ström, M., Kronolänsman, Öfver-Torneå 87
Strömfelt, Fr. K. H., Grefve, Godsegare, Hylinge, Vestra Husby 91
**Strömholm, C. O., Apotekare, Ragunda. St. L. 77
Stålberg, August, Fabriksidkare, Eskilstuna 87
Stånggren, Fr., Borgmästare, Linköping 73
Sundberg, A. N., Erkebiskop, Upsala 75
Sundelin, J. A. L., Kontraktsprost, Jönköping 87
Sundin, Nils, Bruksegare, Alkvettern, Kristinehamn 75
Sundström, Alfr., Handlande, Jönköping 79
**Swahn, Joh., Fabriksidkare, Vik, Vexiö. St. L. 75
Svanberg, J. W., Handlande, Kristianstad 76

Invald

Svanlund, J. F. E., Telegrafkommissarie, Karlskrona 1878
Svedelius, A. G., Landshöfding, Örebro 98
Svengren, J., Fabrikör, Eskilstuna 64
Svensson, Martin, Snickare, Örkened 98
Svensson, Leonard, Lilla Frunebo, Gusum 98
Svensson, J. E., Rådman, Askersund 87
Swartling, Axel, Konsul, Norrköping 87
*Swartz, P., Fabrikör, Norrköping (1887—1901) 87
Swedmark, F., Inspektor, Söderhamn 81
Styrlander, A. W., Stadsfiskal, Sollefteå 98
Söderlund, Fredr., Doktor Upsala 87
Söderman, H., Handlande, Upsala 75
Söderström, C. W., Kyrkoherde, Elfdalen 87
Söllcher, C., Fil. Doktor, Eskilstuna 98

Ternstedt, John, Kyrkoherde, Fägred 87
Tham, V., Disponent, Husqvarna 81
Thornburn, V. F., Konsul, Uddevalla 69
Thormählen, C. C., Fabrikör, Göteborg 76
Thorslund, J. L., Handlande, Enköping 81
Torssander, Ax., Kyrkoherde, Vårdinge, Mölnbo 87
Trysén, A. Bergmästare, Luleå 81
Trägårdh, Joh., j:r, Handlande, Göteborg 76
Törnlund, F. O., Handlande, Upsala 78

Uggla, Reinh., Kapten, Bruksegare, Sikfors 74
Ullman, U. L., Biskop, Strengnäs 91

Varenius, C. E., Landssekreterare, Karlstad 73
Vult von Steijern, C., Frih., Stationsinspektor, Laxå 81
Våhlin, Theodor, Arkitekt, Malmö 98

Wachtmeister, Axel Trolle-, Grefve, Hofmarskalk, Trolle-Ljungby, Gualöf 73

Invald

Wachtmeister, Fredrik Claesson, Grefve, Tistad, Larslund...... 1898
†Waern, C. F., President, Baldersnäs, Billingfors, H. L. 73
*Wahlund, C., Professor, Upsala (1889—1903) 83
**Wahlström, J. G., Kyrkoherde, Barkarö. St. L. 74
Wahren, Rich., Fabriksidkare, Norrköping 81
Waldenström, W., Trafikchef, Ystad 87
Wallberg, L., Fabrikör, Halmstad 46
Wallén, O. A., Kontraktsprost, Jerfsö 74
*Waller, J. A., Disponent, Göteborg (1889—1893) 76
**Wallin, H. T., Fil. Dr. Kontraktsprost, Alunda. St. L. 74
Wallin, J. O., Rådman, Södertelje 75
Wallström, C., Ingeniör. Åker, Trollhättan 81
*Walther, E., Handlande, Helsingborg (1887—1901) 87
Wannberg, A. A., Rådman, Söderhamn.................................. 74
Wedberg, C. G., Apotekare, Engelholm 76
Wedin, Lorens, Bryggare, Visby 92
Welin, Nils, Kontorschef, Gusum 95
Weinberg, C. H., Lagman, Karlstad 73
Welinder, Birger, Godsegare, Svalöf 86
Wennberg, C., Disponent, Jönköping 95
Wennberg, E. O., Rådman, Lidköping 90
Wernstedt, Lage, von. Borgmästare, Strängnäs 73
Wersén, Philip, Verkstadschef, Wimmerby, Södertelje........... 98
Westerberg, J. J., f. d. Provinsialläkare, Upsala...................... 75
Westerberg, Axel, Disponent, Gusum 95
Wennerdahl, F., Apotekare, Upsala 77
**Westerlund, Ernst, Stadsläkare, Enköping. St. L. 81
Westholm, G. A., Kontraktsprost, Vester Fernebo 87

Invald

*Westman, Leon, Målare, Norrköping (1881—1895) 1881
Westrell, G., Kapten, Ystad 87
Wetterberg, M., Apotekare, Torpskrona, Fränsta 77
Wickberg, R. M., Lektor, Fil. D:r, Westervik 98
*Widmark, C. O., Förste Landtmätare, Falun (1878—1892) ... 78
Wijk, Olof, Grosshandlare, Göteborg 73
Wijkander, Aug., Professor, Göteborg 98
Wikander, Eggert, Godsegare, Siedholm, Wimmerby 98
Wikander, E. J., Borgmästare, Örebro 76
Wikström, O., Borgmästare, Söderhamn 87
Witthoff, N. A. A., Kronofogde, Araskoga, Vollsjö 73
Wittlock, J. A. Medicine D:r Vexiö 87
*Wollin, Oscar, Apotekare, Kalmar (1892—1906) 88
*Wulff, Fredrik, Professor, Lund (1888—1902 88
Wåhlin, Theodor, Arkitekt, Malmö 98
Wångenberg, Th., Förvaltare, Gålön, Stockholm 87
Wästfelt, A., Major, Malmö 74

**Yngström, C. J., Bruksegare, Villingsberg, Valåsen. St. L. 76

Zander, G., Konduktör, Norrköping 78
Zetterberg, Harald, Godsegare, Sticklinge, Lidingön 73
Zeinwoldt, Frans, Bruksegare, Kimstad 98
Zeinwoldt, John, Verkst.-Direktör, Sandsjö................................ 98

Åberg, A. J.. Rådman, Örebro ... 74
Åqvist, Ph., Kapten, Göteborg ... 76
Åsbrink. Helmer, Kyrkoherde, Bro 87

Öhnell, C. H. Kapten............. 81

I Utlandet:

Invald

†**Damberg**, G. M., Generalkonsul H. L. St. Petersburg 1873

†**Juhlin-Dannfelt**, Carl, Generalkonsul. H. L. London 66

Julin, E., Lindsay von, Bruksidkare, Karis, Fiskars Bruk, Finland 78

Konstflitföreningen, Helsingfors 89

Konstindustri-Museet, Kristiania 87

Invald

Lagerheim, Alfred, Envoyé Extra Ord. och Minister Plénipot., Berlin 1874

Lindfors, J. af, General, Helsingfors 87

Leman, Edvard, Direktör, Paris 73

Lewenhaupt, Carl, Grefve, Envoyé Extra Ord. och Minister Plénipot., London 93

****Rooth**, Gustaf, Direktör, St. L., Nürnberg 90

Öfriga utom Sverige bosatta medlemmar återfinnas under »Hedersledamöter, Korresponderande och Ständiga ledamöter».

Anhålles vördsamt, att rättelser, ändringar i titulatur och bostad m. m. — i och för en kommande upplaga — benäget insändas under adress: *Svenska Slöjdföreningen, Stockholm.*

ANNONSER.

Allmänna Lifförsäkringsbolaget

i Stockholm.

Hufvudkontor:

○ ○ ○ ○ **10 Vasagatan 10** ○ ○ ○ ○

Alfa blott hos detta bolag. ***Barn***-försäkringar, fullständiga endast hos detta bolag, som i Sverige infört detta försäkringssätt. Andra ***Lif***-försäkringar af alla slag med särdeles goda vinstvilkor för de försäkrade.

Närmare meddela bolagets ombud.

(G. 92473)

Redovisningsgaranti.

Försäkringsaktiebolaget TRE KRONOR

Hufvudkontor: **10 Vasagatan 10, Stockholm.**

Rikstelefon 50 85. Allm. telefon 9 64.

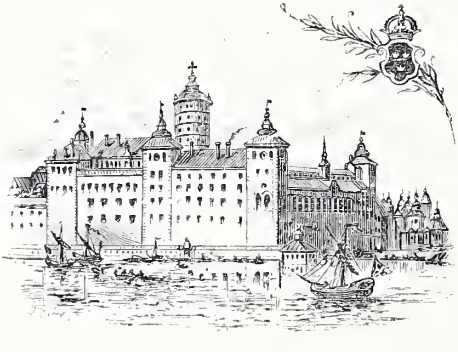

Lemnar

Redovisningsgaranti

för statens uppbördsmän, kommunens och enskildes kassaförvaltare och andra redovisningsskyldiga mot en premie af $^1/_2$—3 proc. Tjänstsökande få *löfte* om garanti att bifogas ansökan.

Fördelarne af »Tre Kronors» garanti framför borgen af privatpersoner äro:

Den anstälde stannar ej i tryckande förbindelse till någon och blir ej skyldig till gentjänst af samma slag.

Principalen försäkrar sig om frukterna af sitt arbete och ställer intet däraf på spel genom det förtroende, han visar sin medhjälpare, utan att därför åsidosätta kontrollen.

Den private borgesmannen befrias från risken och anspråken och kan, utan att lämna sin vän eller skyddsling i sticket, hänvisa till »Tre Kronor.

Obs. Bolagets garantibref få, på grund af Kungl. resolution, antagas som fullgod säkerhet för statstjänstemännens uppbörd och ansvar.

De kategorier, som hittills anlitat bolaget om försäkring, äro: landssekreterare, kronofogdar, fängelsedirektörer, försäljare af stämpelpapper, stadsfogdar, länsmän, auktionskommissarier, förvaltare af pensionskassor, banktjänstemän, postmästare, lasarettssysslomän, järnvägs- och telegrafstationsföreståndare, rektorer, kyrkokamrerare, orgelnister, förmyndare, bokhandlare, kassörer, inkasserare, agenter, skeppare, fraktstyrmän, kommissionärer, entreprenörer, vicevärdar, skattmästare i självhjälpsföreningar och ordnar m. m. d.

(G. 92472)

(G. 92313)

NORDIN & JOSEPHSON

* * Bokhandel * *

37 **Drottninggatan** 37

STOCKHOLM

Stort lager af in- och utländsk litteratur, speciellt Teknisk.

Punktlig och *hastig* expedition af Tidskrifter och Journaler. *Kataloger* öfver teknisk litteratur gratis på begäran.

Telegramadress: ***Nordins, Stockholm.***

Rikstelefon 397. Allmän Telefon 51 26.

(G. 92356)

Dekorering
och
Möblering.

Största sortiment af alla slags

Möbler, Möbeltyger, Sängar,

Sängkläder, Mattor och **Gardiner.**

Egna Finsnickeriverkstäder och mekanisk Möbelfabrik,

egna stoppnings- och Dekorationsverkstäder.

Å Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897 tillerkänd ***Guldmedalj*** »för utmärkt Tapetserarearbete och Snickeriarbete samt särdeles smakfull interiör».

A. B. Max Sachs' Etablissement

16, 18 & 20 Brunkebergstorg 16, 18 20.

(G. 92474)

Ludwigsbergs Verkstads Aktiebolag.

STOCKHOLM.

Telegrafadress: Ludwigsbergs, Stockholm.

Rekommenderar sina prisbelönta, patenterade, i in- och utlandet välrenommerade tillverkningar af

Transportabla

"Ludwigsbergs"-Ångsprutor,

Stationära

"Ludwigsbergs"-Ångsprutor,

"Ludwigsbergs" Sug- och Trycksprutor

Vattenuppfordringsverk för handkraft

Pumpverk

enligt GRANELLS patenter.

Värmelednings- och Ventilationsapparater

särskildt

Varmluftsvärmeledningar

enligt Prof. *J. E. Cederbloms* patenterade, allmänt spridda och under lång tid bepröfvade konstruktion.

Kylanläggningar

för Bryggverk, Slakthus m. fl. anläggningar.

Maskinformadt gjutgods.

Byggnads- och Handelsgjutgods,

se särskild förteckning.

Guldmedaljer:

BARCELONA 1888, GÖTEBORG 1891, MALMÖ 1896, STOCKHOLM 1897.

Första pris:

STOCKHOLM 1886, KJÖBENHAVN 1888, GÖTEBORG 1891, RANDERS 1892.

Hedersdiplom

vid Brandredskapsutställning i S:T PETERSBURG 1892.

Juryerkännanden

vid konkurrensprof i TURIN 1887, KRISTIANIA 1893 och NORRKÖPING 1895.

(G. 92305)

A. MATSSON

Atelier

för

moderna konstmöbler

Beridarebansgatan 23 B.

(G. 92306)

HALLINS KONSTHANDEL

22 DROTTNINGGATAN

STOCKHOLM

STÖRSTA LAGER AF

KOPPARSTICK, ETSNINGAR, FOTOGRAVYRER

OCH FOTOGRAFIER EFTER KLASSISK OCH

MODERN KONST

SKULPTUR ❀ KERAMIK

(G. 92352)

MAX SIEVERTS
FABRIKS AKTIEBOLAG

Kontor i Stockholm: **Brunkebergstorg 2. Fabrik i Sundbyberg.**

TILLVERKAR:

TELEFON- & RINGLEDNINGSTRÅD

TRÅD & KABLAR
för Elektriskt ljus

DUBBELLEDARE
för Elektriskt ljus

DYNAMOTRÅD

TELEFONSNÖREN

MIKROFONSNÖREN

PÄRONKONTAKTSNÖREN

m. m.

ÅSKLEDARLINOR

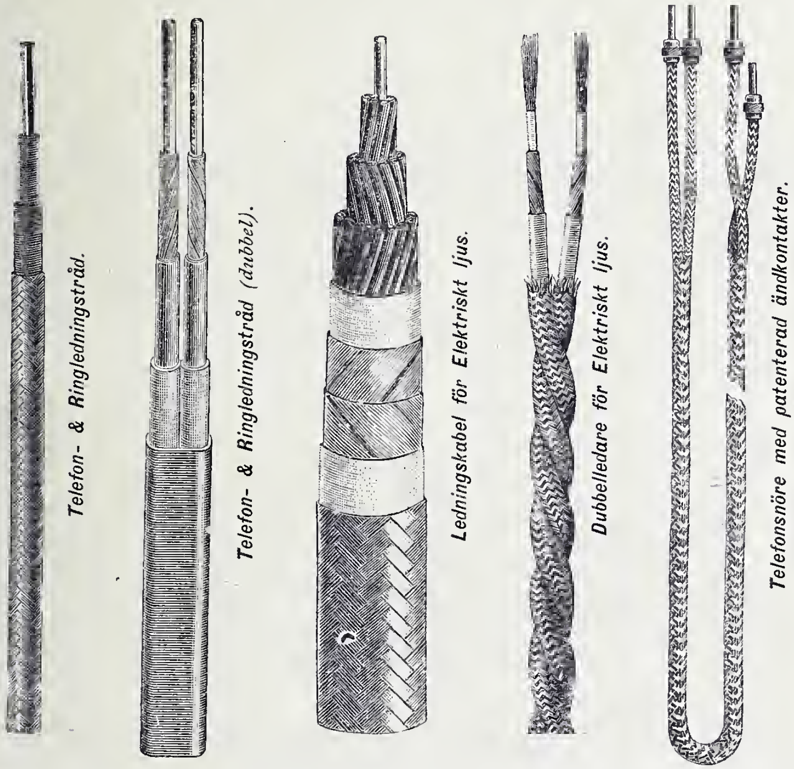

(G. 92314)

1:sta priset, Guldmedalj vid Malmö utställning 1896.
d:o d:o d:o d:o Stockholms d:o 1897.

Kosta Glasbruk

(Anlagdt 1742. Ombygdt och utvidgadt 1890—92)

H. M. Konungens Hofleverantör.

Rekommenderar sina prisbelönta tillverkningar af

Kristallserviser, Hushållsglas, Prydnadsglas, Lampglas . . . i parti och minut.

MONOGRAM eller VAPEN anbringas.

Utställnings- och Försäljningsmagasin

ALLM. TEL. 58 38. **19 Birger Jarlsgatan 19** vid Stureplanen. RIKSTEL. 10 11.

Filial: Gustaf Adolfs torg N:o 10.

OBS.! Enda försäljningsmagasin i Stockholm för Kosta i parti och minut.

(G. 92471)

Olaus Olssons Kolimportaktiebolag

ETABLERAD 1880. Telegrafadress: Kolbolaget. STOCKHOLM

Import och Lager af alla sorters

Stenkol och Cokes.

För uppdrifvande af vår redan stora omsättning på landsorten rekommenderas särskildt våra utmärkta

Vällungskol,

Best South Yorkshire

Hårda Ångkol

Newkastle Lösa Ångkol

samt våra öfverallt välkända

Maskinkrossade Anthracitkol

i alla efterfrågade krossningar och

Gasverkscokes

äfvensom **dubbelharpade små smideskol**

Westfalisk gjutericokes

m. m., m. m.

Allt till ytterst låga prisnoteringar f. o. b. eller c. i. f.

Hufvudkontor: **Norra Blasieholmshamnen 5 A.**

Upplag & Ångkrossningsverk: **Värtahamnen.**

Rikstelefon. Allmänna Telefoner.

(G. 92,315)

På undertecknades förlag har utkommit:

Svenska Statens Samling

af

Väfda Tapeter

Historisk och beskrifvande förteckning

af

D:r John Böttiger

Intendent för H. M. Konungens Konstsamlingar.

Författaren till ofvannämnde arbete, som i egenskap af Intendent för H. M. Konungens konstsamlingar ordnat K. Husgerådskammarens samling af väfda tapeter, har ställt sig en tvåfaldig uppgift: dels att skildra denna samlings uppkomst och öden från början af 1500-talet intill våra dagar; dels att lämna en framställning af historien om det svenska tapetväfveriet, som trots många och långa afbrott fortsatts ända inemot vår tid och hvars historia ännu är utlandets forskare helt och hållet obekant.

Arbetet innehåller emellertid ej blott en, såvidt möjligt fullständig redogörelse för den år efter år genom beställningar, inköp, kungliga gåfvor eller krigsbyte växande samlingen, som ännu i dag omfattar många dyrbarheter, utan lämnar äfven läsaren en mångfald af på mångåriga arkivstudier stödda och kulturhistoriskt intressanta upplysningar rörande t. ex. tapetväfvarnes lefnadsvilkor och löneförhållanden; de väfda tapeternas material och priser; import från utlandet och användning i hvardagslag, vid festliga tillfällen, på resor o. d.; det senare utgörande en fortlöpande historik öfver väggbeklädnaden. Vidare t. ex. den alltmer märkbara minskningen i bruket af tapisseriet, beroende på varans försämring, införselförbud och öfverflödsförordningar. Författaren har här i själfva verket lämnat ett ej oväsentligt bidrag till lyxens historia i Norden. Rikt illustrerad lämnar boken dessutom åt det nu flerstädes pågående arbetet med ordnandet af liknande samlingar ett ypperligt material och torde utom katalogen öfver den kejserliga samlingen i Wien vara den enda hittills utgifna beskrifvande förteckning af detta slag i hela världen. I detta syfte äro och alla tapeter afbildade samt å dem förekommande signaturer i texten återgifna.

Arbetet, som är tryckt i *endast 200 numrerade exemplar*, är *komplett i fyra delar*, hvaraf den fjärde på franska språket, och utgör tillsammans *104 ark i folio* med ej mindre än *224 planscher i ljustryck* samt *78 autotypier* och *fototypier*. Pris för *häftade exemplar 500 Kronor* samt för *elegant inb. i helt röda saffiansband* med *rik guldornering 575 Kronor*.

Fröléen & Comp.
Stockholm.

(G. 92327)

I bokhandeln finnes att tillgå:

BILDER
från
sjuttonhundratalets
STOCKHOLM
efter originalen i Stockholms rådhus
beskrifna af
F. U. Wrangel.
Pris: 15 kr.

Biografier af Harald Wieselgren:
Præsides
för **Den Svenska Konstakademien**
under hennes första tre halfsekel
1735—1885.
Illustrationer: 10 helsidsporträtt o.
12 medaljonger återgifna i autotypi
Pris: **10 kr.**

Från

Retrospektiva Konstutställningen i Stockholm 1898.

Afbildningar af 40 målningar utgifna af
Generalstabens Litografiska Anstalt.
Text af **D:r John Kruse.**
Pris: 8 kr.

(G. 92328)

Aktiebolaget

Svensk Konstslöjdutställning

S. GIÖBEL

Guldmedalj vid 1897 års Konst- och Industriutställning.

Försäljningslokaler:

Carl XII:s torg **26 Norrlandsgatan, 2 tr.**

(G. 92853)

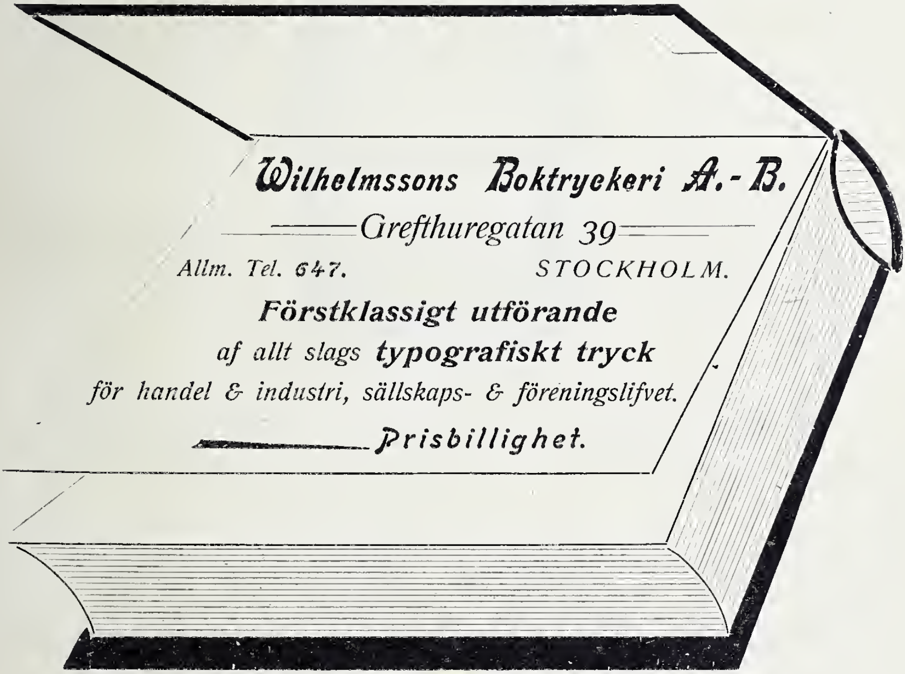

Henrik Gahns

Amykos

Af *Henrik Gahns* välkända tillverkning

rekommenderas äfven bl. a.

Boro-Glycerin-tvål,
Kristall-Glycerin-tvål,
Savon Violette du Nord,
Savon Ideal,
Savon Exquis,
Äkta Aseptin-tvål,
Äkta Gahnelit-tvål,
Äkta Glycerin-tvål,

Gahnelit-Tandpasta
i askar och tuber,
Gahnelit-Tandpulver,
Gahnelit-Lanolincrême
i tuber,
Eau de Cologne
frisk behaglig lukt
Eau Athénienne
för hårets vård.
Uppfriskande!
Mjällbefriande!

Gahnelit!

Vetenskapligt styrkt
starkast bakteriedödande
Bäst bevarande för tänderna

(G. 92 354)

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00668 6972